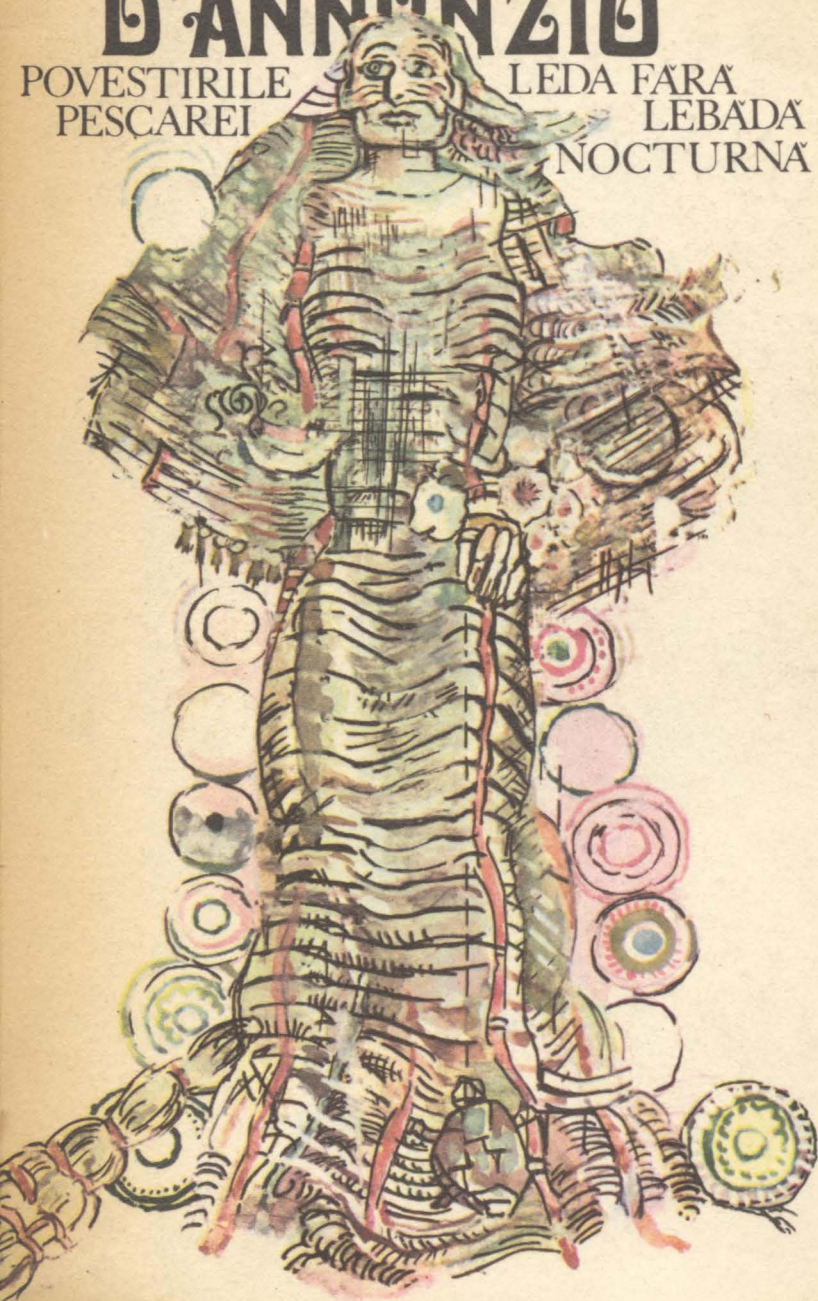

GABRIELE D'ANNUNZIO

POVESTIRILE
PESCAREI

LEDA FARA
LEBADA
NOCTURNA

GABRIELE D'ANNUNZIO

POVESTIRILE PESCAREI
LEDA FĂRĂ LEBĂDĂ
NOCTURNĂ

Coperta de George Pătru

.

.

Din volumele :

Gabriele D'Annunzio,

PROSE DI ROMANZI, vol. II,
1942, Arnoldo Mondadori editore

și

Gabriele D'Annunzio,

PROSE DI RICERCA, DI LOTTA, vol. I,
1942, Arnoldo Mondadori editore

Gabriele D'Annunzio

POVESTIRILE PESCARII
LEDA FĂRĂ LEBĂDĂ
NOCTURNĂ

Prefață, traducere și note
RODICA LOCUSTEANU

Editura Univers

București, 1980

Prefață

Scriitor de mare talent și cu o personalitate fascinantă, care și-a integrat în artă sensul propriei sale vieți și a trăit estetic propria poezie în practică, Gabriele D'Annunzio a dominat suveran literatura italiană de la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru.

Vina poetică dannunziană izbucnește rapid și spontan încă din prima culegere de versuri, *Primo Vere*, publicată în 1879, când poetul avea 16 ani¹. Senzualitatea de adolescent nestăvilit, avid de senzații noi și rare, vitalismul său debordant duc la o potențare în sens panic a păgînismului carduccian, metamorfozîndu-l hedonistic, transformîndu-l într-o căutare de experiențe insolite. Dacă pentru Giosuè Carducci, Satana era „răzbunătoarea forță a rațiunii“, pretinsul său discipol îi cere în schimb, în *Ora satanica* (*Oră satanică*) :

*Voglio l'ebbrezze che prostrano l'anima e i sensi,
gli inni ribelli che fan tremare i preti ;
voglio ridde infernali con strepiti e grida insensate,
seni d'etere su cui passar le notti :
voglio orgie lunghe con canti d'amore bizzarri,
tra baci e bicchieri voglio insanire...²*

Aceleași trăsături se conturează și în primul său volum de povestiri *Terra vergine* (*Pământ virgin*) publicat în 1883. Ecourile verismului meridional al lui Verga și Capuana sînt slabe, țin mai degrabă de domeniul cerințelor acceptate dar vag realizate în

¹ Gabriele D'Annunzio s-a născut la 12 martie 1863 în orașul Pescara, provincia Abruzzi.

² „Vreau beții ce sleiesc simțurile și sufletul, / imnuri rebele ce-i fac să tremure pe preoți ; / vreau lupte infernale cu zgomote și țipete smințite. / sîni de curtezane pe care să-mi petrec noaptea : / Vreau lungi orgii cu cîntece ciudate de iubire, / între sărutări și pahare vreau să înnebunesc...”

practica artistică. Dominantă rămîne personalitatea tinărului scriitor, manifestată printr-un gust aparte al culorii și sunetului, violente și voluptuoase, printr-o adevărată frenezie energetică a trăirilor și printr-o fundamentală exuberanță panică.

Deși continuă să dea ascultare exigenței veriste ca studiul moravurilor să se desfășoare în cadrul pămîntului natal, cel mai bine cunoscut de către autor, iar nuvele ca *L'eroe (Eroul)* și *Gli idolatri (Idolatrii)* amintesc *La guerra dei santi (Războiul sfinților)* a lui Verga, din dorința de înnoire, de europenizare, de depășire a unui provincialism îngust și limitat, scriitorul este tot mai atent la fenomenul literar din afara Italiei.

Sub influența lui Flaubert, Zola, Maupassant, Gautier etc., la D'Annunzio se produce o interesantă și originală asimilare a naturalismului și decadentismului. În acest sens îi scria prietenului său Enrico Nencioni referitor la *Il libro delle vergini (Cartea fecioarelor)*, 1884): „Inedită este o povestire lungă (*Le vergini*, n. n.), un fel de studiu fiziologic efectuat cu multă conștiințiozitate, cu multă grijă față de adevăr și cu oarecare noutate stilistică...“. Nuvelistul abruzzez impresionist, colorist, exuberant, juvenil și senzual totodată trecea în mod programatic la experimentul pozitivist. Nuvelele scrise în această perioadă au fost strînse în volum în 1902, sub titlul *Le Novelle della Pescara (Nuvelele Pescarei)*, una din cărțile fundamentale ale autorului, unde violența senzorială se întâlnește cu privirea insistentă și rece asupra diformității și cruzimii, unde există în nuce motivele prozei viitoare. Unele dintre ele sînt, după opinia lui Momigliano, „poate singurele narațiuni în care scriitorul se dovedește capabil să construiască o solidă urzeală de fapte, iar capodopera lor o constituie *Il cerusico di mare (Hirurgul de pe mare)*“.¹

Nuvelele oferă tabloul literar al pămîntului Abruzzi-lor și al oamenilor care îl locuiesc, apăsăți de mizerie, deformați de muncă, dominați de ignoranță și de superstiție, tîrîți la cele mai sălbatice măceluri de fanatismul lor religios, tablou al unei vieți rurale primitive. Acestuia i se adaugă cel al vieții tîrgului de provincie, viață cenușie, bigotă, lipsită de orizont, mizerabilă la nivelul masei și de o jalnică stupiditate la cel al micii aristocrații din Pescara. Dacă se poate afirma că, în general, sentimentul dominant cu care

¹ Attiglio Momigliano, *Storia della letteratura italiana*, ed. V. Milano 1946, p. 589.

D'Annunzio explorează această umanitate este de curiozitate asociată „cu o obscură și imprecisă veleitate de emoție altruistică”¹, ni se pare că, totuși, scriitorul abordează în mod diferit cele două medii, ceea ce duce la modalități stilistice distincte. Astfel, superioritatea ironică și ușor amuzată cu care privește existența burgheziei pescareze în *Agonie*, a protipendadei provinciale în *Contesa de Amalfi* sau a rivalității ridicole dintre Pescara și Castellamare în *Războiul podului* fac posibilă apariția unor pagini unice în literatura dannunziană. În ele grotescul personajelor și comicul situațiilor sînt tratate cu un umor savuros, într-un limbaj modern, mai sec și mai simplu.

Satul, în schimb, se înscrie într-o altă dimensiune, cea a unui univers primar, plin de forță, în care peisajul și omul se află într-o relație dinamică, primul devenind el însuși un personaj activ. Peisajul în *Nuvelele Pescarei* nu reprezintă o contemplare în repaos, nu are, cum se scrie îndeobște, un simplu cromatism violent, ci o violență în sine, provocatoare, uneori cu efect catalizator ca în *Idolatrii* sau în *Moartea ducelui de Ofena*, de exemplu, alteori cu un efect distructiv direct, ca în *Podarul*. În acest peisaj dominat de un soare sîngeros, drama mizeriei, a ignoranței și a superstiției se confundă cu coordonatele unei umanități ancestrale, clocotind de vitalitate, într-un timp care s-a dilatat deja în afara istoriei.

D'Annunzio convertește, așadar, naturalismul într-un decadentism *sui generis*, altoiește pe vitalismul său panic fundamental rafinamentul experienței limită. În același timp, comparativ cu stilul rudimentar din *Terra vergine*, paleta literară s-a îmbogățit, s-a încărcat cu superbe imagini vizuale, s-a colorat din abundență cu adjective, s-a structurat deja în perioada tipic dannunziană, unitate de sine stătătoare, rotundă, susținută ritmic de cuvinte mono sau bisilabice fără o semnificație precisă în context, legată prin altele de o frecvență redundantă. Ea se dezvoltă nu numai pe baza determinismului cauzal, ci prin juxtapuneri, serii asociative și imagini comparative care atestă încă de pe acum acea caracteristică dominantă a imaginației dannunziene: capacitatea de a surprinde într-o nesfîrșită diversitate a aparențelor unitatea fundamentală a lumii umane, vegetale, animale și minerale, a raportului dinamic dintre elementele ei componente.

¹ G. A. Borgese, *Gabriele D'Annunzio*, Bompiani, Milano, 1932, p. 43.

Prin această unitate echilibrată între materie și expresie, ca și prin interesul universului uman explorat, *Nuvelele Pescarei* rămân una din operele lui viabile.

Cu toate că urme ale experienței naturaliste vor persista și în ultimele sale volume, D'Annunzio, poate sub impresia reacției spiritualiste europene, abandonează teoretic, în jurul perioadelor 1892—1893, orientarea naturalistă, ba, mai mult, devine unul din promotorii ofensivei antipozitiviste „în numele visului, iluziei, necunoscutului, idealului”¹. Într-unul din articolele dedicate lui Emile Zola, în revista *La Tribuna*, cere imperios o nouă literatură : „Acele glasuri spun : experiența s-a terminat / ... / Nu mai dorim adevărul. Dați-ne visul ! Nu vom avea odihnă decât în umbrele necunoscutului”. Depășite i se par, de asemenea, pesimismul schopenhauerian și evangheliismul scriitorilor ruși (după modelul cărora scrisese în 1888 romanul *Giovanni Episcopo*). Poetica din această perioadă, cu idealul său estetizant, ascultă de sugestiile parnasienilor francezi și de cele ale prerafaeliților englezi. Volumele de versuri *Isotteo*, *Chimera* (*Himera*) sau *Poema paradisiaco* (*Poem paradisiac*) lasă să se întrevadă „un decadentism de curte, plăcut, fără angajări prea mari”, cum îl definea Walter Binni în *La poetica del decadentismo italiano*.

Către sfârșitul secolului, D'Annunzio cunoaște opera lui Nietzsche, din care înțelege și preia ceea ce-i place și i se potrivește, deformându-i ideile și ajustând-o la vechile sale concepte. Operele scrise în intervalul 1895—1900, de la *Le Vergini delle rocce* (*Fecioarele stîncilor*) pînă la *Il Fuoco* (*Focul*) și la primele tragedii „de sînge și lumină”, suferă, în general, de emfază retorică, de veleitarism ideologic și de prețiozitate stilistică. Personajele se golesc de viață proprie și devin marionete ale ideologiei autorului, fraza se umflă nemăsurat și intră în contrast cu sărăcia conținutului, exuberanța senzuală se prefacă în luxură. Și totuși, în pofida oricărei tensiuni a voinței, eroul este falimentar. Indiferent că se numește Giorgio Aurispa sau Claudio Cantelmo, Stello Effrena sau Ruggiero Flamma, mișcarea personajului se înscrie invariabil spre *débâcle*. Același Salinari identifică pertinent cauza eșecului în „disproporția dintre obiectivele propuse și forțele prin care trebuie atinse, dintre dorințe și realitate, dintre tensiunea spasmodică a voinței și capacitatea sa de a se

¹ Carlo Salinari, *Miturile și conștiința decadentismului italian*, Ed. Univers. București, 1971, p. 17.

concretiza și autolimita. Trăsătura distinctivă a supraomului dannunzian va rezulta în felul acesta ca fiind veleitarismul. Un veleitarism alimentat în realitate de contrastul dintre iluzia istorică proprie unor vaste grupuri de intelectuali și situația reală din Italia¹.

Paradoxal, aceeași poetică face posibilă în lirica dannunziană depășirea estetismului obosit al perioadei romane și apariția volumelor de *Laude*. Incitat de euforia activismului, reclamată de climatul italian și european de preparative belice și de înflorire a literaturilor naționaliste, el efectuează schimbarea de direcție cerută de moment, orientându-se către masele populare, considerate capabile să se deștepte spre a-și îndeplini misiunea vitală sub conducerea eroilor aleși, înlocuind vechiul și sterilul *vivere inimitabile* cu o energie constructivă pe plan social. Cu un meșteșug artistic ajuns la maturitate, îmbogățit de experiențele poetice precedente, D'Annunzio „laudă” marea, cerul, pământul și eroii, celebrează idealul frumuseții ca forță de regenerare a societății, exaltă acțiunea, cîntă aventura și actul de curaj. Iar în *Alcyone*, cartea în care atinge desăvîrșirea poetică, „sentimentul de bucurie al plenitudinii vieții, elanul aproape agresiv cu care este simțit și gustat farmecul naturii și al existenței”² — amintind de vitalismul panic din *Primo Vere* și din *Canto Novo* — capătă expresii de o rară muzicalitate, tonuri rezultate dintr-un perfect echilibru între sunet și imagine, între filtrul senzorial și cel cultural.

Pe linia acestei ultime modalități expresive, în cadrul unui proces de „atenuare, de aerare a materiei devenită tot mai muzicală și mai ușoară”, cum remarca De Robertis în *Scrittori del Novecento*, se înscriu prozele autobiografice directe.

Izolată în mijlocul lor apare *Leda senza cigno* (*Leda fără lebădă*), singura povestire propriu-zisă scrisă în această ultimă etapă.

Operă de maturitate, în care autorul atinge o culme a măiestriei sale artistice, *Leda senza cigno* este în mod programatic „nocturnă”. „Luîndu-mă după sunet, am intrat în întuneric cu un sentiment indicibil, ca și cum, lăsînd cercul de lumină, aș fi ieșit din mine însumi spre a dobîndi o nouă natură, nocturnă, și mi-aș fi auzit pulsul bătînd în substanța ce era gata să mă în-

¹ Op. cit., p. 98.

² Ettore Paratore, *Studi dannunziani*, Morano editore, 1966. p. 164.

corporeze.“ Regimul prevalent nocturn al imaginii sugerează, semnifică, întărește ideea misterului lumii, a universului magic, ocult, a nedelegatei enigme a vieții și a Frumuseții : „viața noastră este o operă magică, ce fuge de lumina rațiunii“. Lumina este aici „ca o orbire“, cunoașterea rațională nu este posibilă. Locul ei este luat fie de bruscă „iluminare“ a unui arhetip mitic, fie de surprinderea motivului revelator, motiv muzical ce dă „uneori și nedeslușit“ cheia enigmei. Muzicalitatea este, de altfel, tonul dominant al literaturii dannunziene, iar muzica pare a fi „spiritul“ senzorialității sale.

D'Annunzio își structurează, de aceea, povestirea ca pe o lucrare muzicală în care diferitele teme muzical-imagistice se succed, se opun, se împletesc într-o rafinată și subtilă armonie. Cele două idei fundamentale, a vieții și a morții, transpuse în imaginea simbolică a polenului, „făină sălbatică“, hrană a pământului, apei și aerului cu care se amestecă, și, respectiv, cea a cortegiului lung de omizi călătorind către eternitate în unduirea ușoară și înspăimântătoare a miriadelor lor de inele sînt adevărate lait-motive contrastante al căror joc marchează și dezvăluie destinul personajelor și viziunea dannunziană asupra vieții, a cărei opulență ascunde insinuarea morții. La început, ele se succed, mai întîi laitmotivul polenului și apoi cel al omizilor, devin paralele la mijlocul povestirii : („șanțul lăsat de roata unui car lucea alb de parcă ar fi fost presărat cu făină cursă dintr-un sac găurit ; în șanțul paralel, un șir de omizi călătorea către eternitate“), pentru ca, spre final, cele două imagini să fie, de acum, suprapuse : „lungul cortegiu de omizi pe drumul presărat cu polen galben“. În general, regimul imaginii are în această povestire o coerență admirabilă. Momentul „nocturn“ pare a fi pentru D'Annunzio, nu o negare, ci o completare a celui diurn și solar. În fața întunericului, scriitorul simte „schimbare și neliniște, spaimă și transformare“, dar, în același timp, este avid de această nouă trăire, nouă aventură, nouă viață „extraordinară“, noi senzații și noi voluptăți, simte aceeași „expansiune a spiritului, aspirație către infinit, atracție către abis“, are în fața întunericului o atitudine provocatoare, agresivă, trădată de imaginea surprinzătoare și bizară la început, a unei nave de război în noaptea Landei. După delirul panic urmează însă o stare de slăbiciune și de oboseală, o revenire dureroasă în limitele normalității cînd mai rămîne doar ce-i „omenesc, nesănătos și mizer“. După ziua ca „edificiu al voinței“ vine momentul psihologic necesar al serii.

D'Annunzio nu renunță la sine însuși, ci își îmbogățește trăirea, își confirmă natura contradictorie făcînd să vibreze mai mult corzile „nostalgiei” și „tristeții”.

Pe acest fundal se înscrie Leda, personaj complex, femeie și natură totodată, femeie ca natură și natură ca femeie. Leda este necunoscuta femeie frumoasă a cărei enigmă se cere dezlegată, este Femeia fatală și Venus rediviva ; se confundă cu idealul Frumuseții înseși, e miracolul de viață și de artă, natură și cultură într-o perfectă osmoză.

Leda este încă un mit în care D'Annunzio celebrează metamorfoza umanității în animalitate și invers.

Participarea la primul război mondial face din scriitor un erou al Italiei, cu o imensă popularitate. Relevante pentru omul politic D'Annunzio ne apar cuvintele lui Antonio Gramsci din *Quaderni dal carcere* : „avea o apolicitate fundamentală în sensul că de la el te puteai aștepta la toate țelurile imaginabile, de la cele mai de dreapta pînă la cele mai de stînga și era socotit în general drept omul cel mai inteligent din Italia”. Cu idealuri sociale confuze, purtînd amprenta sensibilității sale poetice și romantice, el se retrage, după intervenția militară în Fiume, din ce în ce mai mult de pe scena politică. Considerat de Mussolini drept un „nebun periculos”¹ și considerîndu-se el însuși „mort pentru politică”, purtător al unor idealuri și mituri ce deveniseră perimate, conștient că este, într-un anume sens „supraviețuitor al unui secol stupid”, scriitorul alege reclusiunea Vittoria-lului. Din această retragere, din această izolare, din lupta cu sentimentul falimentului s-a născut o parte din ultimele lui proze autobiografice.

Ele încep cu *La contemplazione della morte* (*Contemplarea morții*) și se încheie cu *Il libro segreto* (*Cartea secretă*). Imaginea pe care o oferă este aceea a unui D'Annunzio mai intim, mai recales, cu note melancolice neobișnuite, cu o senzualitate atenuată și umbrită de tristețe, într-o structură formală discontinuă. Poate că, în fond, acest ultim D'Annunzio nu este atît de „nou” (cum s-a subliniat adeseori), cît mai degrabă aplecat cu mai multă sinceritate asupra lui însuși, în căutarea „timpului pierdut”, a momentelor de tensiune voluntaristică dar și a celor de oboseală

¹ Pletro Chiara, *Vita di Gabriele D'Annunzio*, Mondadori, Milano, 1973, p. 336.

și decepție, a celor de euforie belică, dar și a celor de umană tristețe în fața decrepitudinii și a morții. „Prozele acestea sînt sau par a fi, rînd pe rînd, carnetele de note ale muncii sale, analecte sau paralipomene ale operei sale, cărțile orelor sale de boală sau pur și simplu amintirile egotismului său, dar din ele rezultă un D'Annunzio nesatisfăcut, un scriitor ce rămîne rar în literatura noastră și în oricare literatură.”¹ Ele cuprind amintiri ale copilăriei în casa părintească din Pescara, cu tot ce a însemnat ea pentru formația psihologică a scriitorului², în sensul căutării de sine și regăsirii de sine. Se înlanțuie, astfel, mici tablouri „exemplare”, cu valențe formative, momente, situații, atitudini definitorii, ca de pildă atracția față de zborul rîndunilor, fascinația înălțimii, încercarea făcută cu riscul morții de a se desprinde de balconul casei spre a le atinge cuibul, teama învinsă față de ungherele tainice, față de tenebrele însufleșite ale beciului, izolarea orgolioasă și solitară în camera nelocuită din pod, unde se consumă resentimentul absolut, resentimentul fără martori (sau, mai tîrziu, pe acoperișul Colegiului Cicognini, într-o sfidare a lumii și o exaltare a eului pînă la dimensiunea cosmică), sau comuniunea secretă și fericită cu lumea animală, minerală și vegetală. Imaginea mamei domină acest misterios microcosm labirintic antropomorfizat, conferindu-i o intimitate liniștitoare și odihnitoare. Momente de intensă trăire artistică a unor opere de pictură, arhitectură sau muzică, revelatoare pentru personalitatea lui (ca de ex. un înger de pe Domul din Prato), notația fulgurantă a detaliului de semnificație simbolică la Veneția, Bologna, Ferrara sau Pisa, amintirea întîlnirilor cu Pascoli și Carducci, sau amintirea războiului la care poetul a participat și care alcătuiește substanța din *Notturmo*.

Notturmo este, în esență, victoria artei asupra bolii și morții, este jurnalul scriitorului țintuit în patul de suferință, rănit la

¹ Pietro Pancrazi, *Studi sul D'Annunzio*, Einaudi, Torino 1938, p. 31.

² Nu este lipsită de interes intuiția avută de Michele Prisco cu prilejul vizitării casei lui D'Annunzio din Pescara. Cităm: „Dintr-o dată privirea mi-a căzut pe lespezile consumate ale pardoselii din salon unde pașii noștri au lăsat urme ude ce măresc dezolarea acelor camere. Mi se pare că încep să înțeleg, încep să înțeleg un lucru: că aici totul este expresia unei lumi mic-burghize de un îngust provincialism și poate că „dannunzianismul” s-a născut tocmai ca un protest sau ca o nevoie de a-și uita originile” (Michele Prisco, *La casa di D'Annunzio*, în „Realtà del Mezzogiorno” nr. 4, aprilie 1963).

ochi în urma amerizării forțate a hidroavionului cu care se întorcea dintr-o misiune de luptă, un jurnal în care momentele de exaltare eroică alternează cu cele de durere, în care poetul nu mai pozează în supraomul despărțit de vulg printr-o aristocratică și disprețuitoare superioritate, ci devine un erou care se simte alături de ceilalți, de la tovarășii de luptă apropiați pînă la cei mai umili infanteriști. Visul de glorie și „fetișismul“ actului de curaj bărbătesc împins pînă la sfidarea morții nu dispar, așa cum aprecia Ettore Paratore, în dorința, explicabilă pentru un inveterat apărător dannunzian, de a-l „umaniza“ cît mai mult. nu „cedează locul“, ci se desfășoară pe un fond de înțelegere și simpatie umană mai mare, înțelegere și participare la durerea celorlalți. Experiența colectivă, atroce, a războiului pe care o trăiește este cea care-i conferă, poate, acel plus de umanitate.

Astfel *Notturmo* ca, în general, ultimele proze autobiografice, completează și epuizează imaginea noastră despre D'Annunzio, fără a propune o viziune cu totul nouă, nici ca dimensiune spirituală, nici ca dimensiune poetică. În afara interesului biografic real pe care-l prezintă, farmecul lor rezultă din jocul prezentului și al trecutului, din acea tehnică a rememorării (pe care scriitorul însuși o definea astfel : „A rememora nu înseamnă pentru mine a fi trăit, nici a retrăi, ci a trăi în momentul trăirii“), din capacitatea sa de a crea mici tablouri literare — pregătite de structura cronicilor artistice și mondene ale perioadei romane și inspirînd „fragmentismul“ și „caligrafismul“ italian ulterior — de scurtă respirație și de o rafinată și poetică simplitate. Coerența lor este interioară, o coerență lirică, o coerență tonală, într-o tonalitate majoră, nu minoră.

Ceea ce rămîne impresionant la D'Annunzio este, alături de idealul artei, caracterul panic — de care am amintit de mai multe ori aici. Acest panism interior care cuprinde-n el toată fluida și perpetua metamorfoză a elementelor naturii și vieții reprezintă, împreună cu arta, singura lege morală și adevărata misiune a poetului. Umanitatea artei sale este legată de natură, este o transcriere muzical-imagistică a culorilor, mireasmelor, gusturilor, sunetelor elementelor. În ultimă instanță orice cînt al lui Gabriele D'Annunzio s-ar putea intitula virtual „*Laus vitae*“, pentru că versurile și prozele sale, de la *Primo Vere* pînă la *Il libro segreto* sînt un imn de laudă închinat vieții.

RODICA LOCUSTEANU

Povestirile Pescarei

Povestea Orsolei

I

Procesiunea sfintei împărtășanii ieși pe ușa bisericii la amiază. Dăduse prima zăpadă și pe toate străzile, pe toate casele era numai zăpadă. Dar în înalt, mari insule albastre se iveau printre norii plumburii, se dilatau lent deasupra palatului Brina, se luminau către Bandiera. Și în văzduhul alb, peste întinderea albă apărea dintr-o dată miracolul soarelui.

Procesiunea sfintei împărtășanii se îndrepta spre casa Orsolei dell'Arca. Lumea se oprea să vadă trecînd preotul cu etola sa violetă, cu capul gol, sub o largă umbrelă stacojie, între clericii cu felinarele aprinse. Sunetul limpede al clopoțelului însoțea psalmii murmurăți de preot. La trecerea sa, cîinii vagabonzi se refugiau în ulicioarele laterale. Mazzanti încetă să mai strîngă zăpada într-o parte a pieței și își făcu semnul crucii, descoperindu-se. Brutăria lui Flaiano răspîdea în aer un miros cald și sănătos de piine proaspătă.

Cei ce o vegheau pe bolnavă auziră clinchetul și pe urmă pașii ce urcau scările. Tînăra Orsola zăcea pe pat, toropită de febră, de o somnolență inertă, cu respirația întretăiată adesea de horcăieli. Capul, aproape fără păr, cu fața ca de ceară, cu pleoapele pe jumătate închise deasupra unor ochi vîscoși, cu nări ce păreau înnegrite de fum i se odihnea pe pernă. Miinile descărnate făceau gesturi ușoare și vagi, de parcă ar fi vrut să prindă ceva în gol, semne stranii și neașteptate care dau celor din jur un sentiment de groază ; prin brațele palide i se vedeau mușchii contractîndu-se, venele zvîcnind ; și, uneori, de pe buze îi ieșea o bolboroseală ininteligibilă, ca și cum vorbele i s-ar fi încurcat în funinginea limbii, în mucozitatea cleioasă a gingiilor.

În cameră se lăsase tăcerea tragică dinaintea momentelor supreme, o tăcere în care răsuflarea bolnavei, gestulația ei nehotărîtă și accesele de tuse spartă făceau și mai apăsătoare așteptarea morții. Prin ferestrele deschise intra aerul pur și ieșeau miasmele bolii. Zăpada ce acoperea cornișele și capitellurile corintice ale Arcului Portanuova se răsfrîngea într-o iluminare albă, vie ; floarea cristalină a țurțurilor scînteia irizată la înălțimea camerei. În interior, pe pereți, atîrnau medalioane mari de alamă cu figuri de sfinți. O Madonă din Loreto, cu chipul, pieptul și brațele negre, asemenea unui idol barbar, cu veșmintul împodobit cu semilune de aur, strălucea sub un geam. Într-un colț, între două cîni sinilii de Castelli pline cu ierburi aromatice, un mic altar imaculat susținea un vechi crucifix din sîdef.

Lîngă pat, foarte palidă, Camilla, sora și unica ei rudă, îi ștergea cu o bucată de în înmuiată în oțet buzele înnegrite și dinții acoperiți de tartru. Don Vincenzo Bucci, medicul, își privea frumoasa măciulie de argint a bastonului și superbe incrustații în cornaline ale inelelor de pe degete, așteptînd așezat pe un scaun. Teodora La Iece, o țesătoare din vecini, sta dreaptă, în tăcere, foarte preocupată să dea o expresie de durere feței albe și pistruiate, ochilor de oțel, gurii crude.

— *Pax huic domui* — spuse preotul intrînd. În ușă apăru Don Gennaro Tierno, lung și deșirat, cu picioare enorme și cu mișcările șerpuitoare ale unei omizi. În urma lui venea Rosa Catena, o femeie care la vremea ei își făcuse din dezmăț o meserie publică și acum voia să-și mîntuie sufletul asistîndu-i pe muribunzi, spălînd cadavrele, îmbrăcîndu-le și așezîndu-le în sicriu, fără nici o plată.

În camera Orsolei toți erau în genunchi, cu capul plecat. Bolnava nu auzea ; o cumplită amorțeală îi stăpînea simțurile. Sfeștocul se ridică deasupra ei, lucind în aer, stropind patul cu aghiasmă.

— *Asperge me, Domine hyssopo, et mundabor...*

Dar Orsola nu simți ploaia purificatoare ce o făcea mai albă ca zăpada înaintea Domnului său.

Trăgea de așternuturi cu degete fragile, pe buze avea un tremur ușor, iar în gît gîlgîitul cuvîntului pe care nu putea să-l rostească.

— *Exaudi nos, Domine sancte...*

Atunci, printre cuvintele latinești, răsună un hohot de plîns și Camilla își ascunse pe marginea patului fața brăzdată de lacrimi. Medicul se apropiase și luase între degetele împodobite cu inele încheietura mîinii Orsolei. Voia s-o zgîlție, s-o pregătească spre a primi sfînta împărtășanie din mîinile slujitorului lui Cristos, s-o facă să scoată limba pentru ostie.

În timp ce o ridicau pe perne, Orsola bolborosea, continuînd să gesticuleze vag, în gol. Urechea ei cu nervii tulburați auzea uneori un clinchet, alteori o muzică, alteori un strigăt. Cînd o ridicară, roșeața lividă a feței se preschimbă dintr-o dată într-o paloare de cadavru : punga cu gheață de pe cap îi căzu pe cearșaf.

— *Misereatur...*

În fine, scoase limba tremurătoare, acoperită cu o crustă de sînge negricios amestecat cu mucozități, pe care fu depusă ostia fără de prihană.

— *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi...*

Nu-și retrase limba la contactul acela, pentru că nu era conștientă de ceea ce făcea ; lumina Euharistiei nu-i sfîșia starea de prostrație. Camilla privea cu ochii roșii plini de spaimă și durere fața pămîntie pe care semnele vieții slăbeau puțin cîte puțin, gura deschisă ce părea gura unui strangulat. Preotul, pătruns de solemnitatea misiunii sale, continua să spună, lent, rugăciunile latinești. Toți ceilalți rămîneau ingenuncheați, în albeața difuză reflectată de zăpada de afară la ceasul amiezii. Mirosul pîinii calde ajunse odată cu vîntul și făcu să fremete papilele nazale ale clericilor.

— *Oremus !...*

La insistențele medicului, Orsola închise gura. O întinseră la loc, fiindcă preotul era la taina sfîntului mîslu. Clericii ingenuncheați repetau în șoaptă versetele celor șapte psalmi ai penitenței.

— *Ne reminiscaris.*

La picioarele patului, cu chipul în palme, Teodora La Iece scotea din cînd în cînd cîte un suspin înfundat. Rosa Catena, dreaptă, alături, cu un ochi pe jumătate închis, din care-i curgea întruna un lichid gălbui și cu celălalt orbit de albeață, număra mătăniile, murmurînd. Și peste psalmii rostiți în șoaptă și peste tot acel murmur confuz se înălța formula sacră a preotului care miruia în cruce ochii, urechile, nările, gura, mîinile bolnavei inerte.

— *...indulgeat tibi Dominus quidquid per gressum deliquisti. Amen.*

Camilla dezveli picioarele surorii sale. Din așternut apărură două picioare galbene, pline de coji, cu unghii vinete ce provocau repulsie ca niște membre moarte. Și lacrimile căzură peste pielea aceea uscată, amestecîndu-se cu sfîntul maslu.

— *Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Pater noster...*

Miruita sta nemișcată, respirînd greu, cu ochii închiși în fața luminii, cu genunchii ridicați și mîinile lipite de coapse, în poziția obișnuită a celor bolnavi de tifos. Și preotul, după ce îi apăsă pentru ultima dată crucifixul de buze și făcu semnul crucii, înalt, în mijlocul camerei, cu mîna lui mare, ieși urmat de clerici. În cameră mai plutea încă mirosul stins, de tămîie și ceară, pe care-l au hainele preoțești. Afară, sub ferestre, Matteo Puriello bătea cuie în pingele, fredonînd.

II

Boala ceda treptat terenul. Era cea de a patra săptămînă ; toropeala năucă lăsa acum locul tihnei firești a somnului în timpul căruia, încet-încet, conștiința răvășită începea să-și revină, simțurile deveneau mai puțin tulburi iar respirația mai puțin gîfîită. Uneori, însă, o tuse aspră izbucnea din pieptul bolnavei, făcînd să i se zguduie tot corpul ; în fiecare zi se producea o dureroasă degradare a țesuturilor moi și a pielii genunchilor, coatelor, extremității spatelui. Cînd Camilla se apleca deasupra patului chemînd-o : Orsola !, sora sa încerca să deschidă ochii, să

se întoarce în direcția glasului. Dar slăbiciunea o împiedica, amorțeala confuză îi cuprindea din nou simțurile.

Îi era foame, tare foame. O poftă animalică de hrană îi tortura măruntaiele goale, imprima gurii acea mișcare abia schițată a maxilarelor care vor ceva de mestecat, imprima câteodată oaselor sărmanelor ei mâini contracțiile pe care le au degetele maimuțelor lacome la vederea unui măr. Era foamea de lup a convalescenței după tifos, o teribilă aviditate de alimente vitale a tuturor celulelor corpului, epuizate de boala îndelungată. Prin țesuturi abia mai circula un firicel de sânge ; în creierul slab irigat stagna orice activitate, ca într-o mașină căreia îi lipsea forța motrice a combustibilului. Însă, dezordonat, în materia aceea se produceau acum vibrații ce determinau gesturi obișnuite în viața dinainte ; dar convalescența nu avea conștiința acelor mișcări mecanice. Cel mult ea spunea cu glas tare litanii, despărțea cuvintele în silabe fără legătură ; îi amenința pe elevi cu pedepse sau cânta pentametrii unui imn închinat lui Isus. Alteori, cu arătătorul mâinii stîngi urmărea marginea cearșafului, ca și cum ar fi călăuzit prin acest semn ochii elevilor de-a lungul rîndurilor cărții. Apoi, vocea ei se înălța, dobîndea o solemnitate aproape amenințătoare, pronunțînd avertismentele celor *șapte trîmbițe*, amintindu-și confuz cuvintele adresate păcătoșilor de fratele Bartolomeo da Saluzzo, avînd poate în ochii buimăciți imaginea vechilor stampe pline de îngeri diformi sunînd din goarne și de diavoli schimonosiți. Dar ochii ei nu priveau niciodată. Pleoapele grele îi acopereau pe jumătate irisul, un iris fără culoare, pierdut în albul scleroticei voalată parcă de o mucozitate gălbui-închisă. Sta întinsă pe pat, cu capul sprijinit pe două perne. Din cauza bolii îi căzuse aproape tot părul și o paloare pămîntie, una din acele palori sub care nu mai pare posibilă viața era așternută pe fața ei scofilcită ; i se ghicea hîrca, după cum sub pielea uscată i se ghicea scheletul, și în acea grămadă de oase, în punctele de contact cu patul, țesuturile aderente se degradau. Numai foamea năprasnică, animalică, mai însuflețea ruina aceea, îi tortura măruntaiele în care ulcerele provocate de tifos se cicatrizau lent.

Afară erau frumoasele zile ale crăciunului¹, sărbătoarea bătrînilor și a copiilor. Erau amurguri limpezi și aspre cînd toată Pescara se umplea de marinari și de sunet de cimpoaie. Din crîșmele deschise se răspîndea în aer mirosul pătrunzător al ciorbelor de pește. La ferestre, la porți, pe străzi se iveau treptat luminile. Soarele trandafiriu zăbovea pe terasele de piatră ale casei Farina, pe coama casei Memma, pe clopotnița bisericii San Giacomo. Înălțimile încă luminate dominau ca niște faruri tîrgul invadat de umbră. Apoi, dintr-o dată, noaptea presăra cerul cu stele ; cornul lunii se ivea dinspre bastion, ridicîndu-se deasupra caselor din Sant'Agostino, între un felinar roșu și stîlpul telegrafului.

În camera Orsolei animația vieții de afară pătrundea asemenea murmurului confuz al unui stup ce se trezește.

Cîntecul cimpoaielor se apropia trecînd de la o casă la alta, de la o poartă la alta. Sunetele pe care țărani din Atina le scoteau dintr-un burduf de oaie și niște trestii găurite aveau în ele ceva vesel, familiar și religios totodată. Convalescenta auzea și se ridica în capul oaselor, fiindcă senzația aceea reînvia fantasmеle unor senzații de demult, iar ochii i se umpleau de viziuni sacre, de magi îngenuncheați în fața ieslei Domnului, iradiînd lumină, de dalbe peregrinări de îngeri prin imaculate azururi. Se apuca să cînte osanale cu brațele întinse, rămînînd uneori fără glas, cu gura căscată ; îl slăvea pe Isus pătrunsă de o arzătoare și dulce iubire, transportată de cîntul cimpoaielor ce se apropiau, buimăcîță de vedeniile sfinte de pe pereți. Se înălța spre ceruri în muzică de heruvimi și-n miresme de smirnă și tămîie.

— Osana !

Își pierdea glasul. Întindea brațele. Lîngă ea, Camilla voia s-o așeze la loc pe perne, se simțea subjugată de acel orb elan al credinței, îi tremurau mîinile, buzele. Orsola cădea din nou pe spate, cu capul moale, cu gîtul și pieptul dezgolite, palidă pînă-n albul ochilor, surîzînd spre ceva

¹ La catolici, nouă zile de rugăciuni și posturi în preajma crăciunului.

nevăzut, aidoma unei fecioare martire. Cimpoaiele treceau ; tîrziu, în noapte, treceau marinarii ce se întorceau la barcazele ancorate în Pescara, urlînd cîntece de petrecere.

III

Pe măsură ce i se limpezea conştiinţa, instinctul foamei devenea tot mai viu. Cînd din brutăria lui Flaiano vîntul aducea prin aer mirosul cald al pîinii, Orsola cerea ; cerea cu tonul unei cerşetoare famelice, întinzînd mîna, implorîndu-şi sora. Devora rapid hrana, cu o plăcere animalică a întregii sale fiinţe, privind în jur bănuitoare să nu i-o smulgă cineva din mîini.

Convalescenţa era lungă şi lentă, dar deja o senzaţie dulce, de uşurare începea să se răspîndească prin membre ; mintea i se limpezea. Alimentaţia sănătoasă cu muşchi şi albuşuri de ouă producea un nou sînge ; plămîinii larg dilataţi înviorau sîngele încărcat cu substanţe nutritive ; ţesuturile irigate de valul iute şi călduţ prindeau culoare şi se refăceau ; plăgile provocate de zăcere se cicatrizau acoperindu-se încet-încet cu piele ; afluxul singelui făcea ca activităţile cerebrale să se desfăşoare cu precizie ; organele senzoriale care nu mai erau dereglate receptau acum senzaţii clare ; bulbii capilari de pe craniu generau un pîrdes ; şi din acea reorganizare a legilor mecanice ale vieţii, din acea descătuşare de energii latente deşteptate de boală, din acea intensă dorinţă de a trăi şi de a se simţi trăind pe care o avea convalescenţa, din toate acestea, lent, ca într-o a doua naştere, răsărea o fiinţă mai bună.

Erau primele zile ale lui februarie.

Din patul său, Orsola vedea partea de sus a Arcului Portanova, cărămizile roşietice printre care creştea iarba, capitelurile sfărîmate unde urmau să-şi facă rîndunelele cuibul. În crăpăturile din vîrf, violetele Sfintei Ana încă nu înfloriseră. Deasupra, cerul se deschidea într-o dulce beatitudine şi prin aer ajungeau, uneori, dinspre Arsenal, sunete de fanfară.

Atunci, cu un simţămînt de uimire, îşi revăzu existenţa trecută. Avea parcă impresia că trecutul acela nu-i aparţine, nu-i al său ; o depărtare nemăsurată o despărţea de amintirile acelea, o depărtare ca de vis. Nu mai avea o

evaluare sigură a timpului, trebuia să privească obiectele care o înconjurau, să facă un efort mental, să se reculeagă îndelung pentru a-și aminti. Își atingea tâmpilele cu degetele, simțind că-i crescuse la loc un păr diafan, și un suris vag, de ființă lipsită de memorie îi plutea pe buzele palide, i se refugia în priviri.

— Ah ! murmura stins și, cu delicatețe, își relua mișcarea degetelor către tâmpile.

Viața din cele trei camere, între statuile mici și diforme de sfinți, între imaginile Madonei, între copiii ce cântau în cor, cu voce tare, timp de cinci ore zilnic aceleași cuvinte scrise cu creta pe tablă, fusese tristă și monotonă. Asemeni glorioaselor martire din legende, Sfânta Tecla din Licaonia sau Sfânta Eufemia din Calcedonia, cele două surori își închinaseră fecioria marelui ceresc, patului nupțial al lui Isus. Își mortificaseră carnea prin privațiuni și rugăciuni, respiraseră aerul bisericii, tămâia și mirosul de lumânări aprinse, se hrăniseră cu legume.

Își amortiseră spiritul în acel lung și arid exercițiu de silabisire, în acea rece distilare de cuvinte, în acea operație mașinală a acului și aței pe eternele pânze albe mirosind a levănțică și a sfințenie. Niciodată mâinile lor n-au mîngîiat gingașele plete ale copiilor, n-au simțit căldura blondului lor îngeresc ; niciodată buzele lor n-au sărutat fruntea micilor elevi, într-o spontană efuziune de tandrețe. Predau catehismul și cîntecele religioase, țineau toate acele căpșoare vesele îndelung aplecate sub muștrările predicilor, vorbeau cu voce gravă despre păcat, despre oroarea păcatului, despre pedeapsa veșnică, în timp ce ochii mari se umpleau de uimire și gurile trandafirii se deschideau uluite. În fantezia vie a copiilor lucrurile din jur se însuflețeau : de pe fundalurile tablourilor vechi se desprindeau profile gălbui de sfinți misterioși, Nazarineanul, înconjurat de spini și de picături sîngerii privea în toate părțile cu ochii în agonie, urmărindu-i, iar în partea superioară a căminului, fiecare pată de fum lua o formă de groază. Astfel inculcau credința în acele suflete neștiutoare.

Acum, în Orsola se trezea tulbure amintirea acelei vieți sterile. Printr-o tendință firească a spiritului, se întorcea, se întorcea mereu la anii cei mai îndepărtați, se

refugia la izvoare ; și, pe neașteptate, o năpădi o copleșitoare bucurie, ca și cum într-o clipă toată copilăria i s-ar fi revărsat în inimă.

— Camilla ! Camilla ! strigă ea. Unde ești ?

Sora nu răspunse, nu era în cealaltă cameră, se dusesese, probabil, la biserică pentru vecernie. Atunci convalescenta simți ispita de a pune picioarele pe pământ, de a încerca să pășească singură.

Avea un rîs timid de fetiță care ezită în fața unei întreprinderi dificile ; își închidea pe jumătate ochii, zăbovind cu o plăcere încă neîncercată asupra gîndului, își pipăia cu degetele genunchii, gleznele subțiri, reculegîndu-se, ca spre a-și măsura forțele ; și rîdea, rîdea, fiindcă rîsul îi strecura în toată ființa o dulce sfîrșeală, o desfătare subtilă, fremătătoare.

Săgeata unei raze de soare se tîra pe pervaz și rănea apa unui lighean din colț ; reflexul mobil tremura pe pereți ca o fină urzeală de aur. Un stol de porumbei străbătu văzduhul și se așeză pe Arc ; i se păru de bun augur. Își dădu încet la o parte cuvertura, și ezită puțin ; așezată pe marginea patului, căuta cu vîrfurile picioarelor să atingă și galben papucul de lînă. Îl găsi, îl găsi și pe celălalt ; o cuprinse, însă, o duioșie neașteptată și ochii i se umplură de lacrimi, și totul tremura în fața ei într-o albeață confuză, ca și cum lucrurile din jur se preschimbau în aer și piereau. Lacrimile îi brăzdau obraji, i se opreau în gură calde și sărate ; sorbi cîteva și le simți gustul. Afară, porumbeii se înălțau unul cîte unul sau doi de pe Arc, filfiind. Înghițind adînc, Orsola respinse nodul plînsului care-i sta în gît, apoi se sprijini de marginea patului, se încordă, reuși să se ridice în picioare și se privi, surîzîndu-și cu ochi umezi. Nu știa că este atît de slabă, că nu se putea ține pe picioare ; avea o senzație stranie de furnicăături în fluierile picioarelor, de întepături în mușchi, senzația unui rănit care s-a ridicat cînd osul rupt încă nu este bine sudat. Încercă să facă un pas, duse timid un picior înainte, îi fu teamă, șezu iar pe marginea patului, privind în jur parcă spre a se asigura că nimeni nu o spionează. Apoi își căută o țintă : fereastra ; și reîncepu încet, cu ochi fixați asupra piciorului ce înainta, ținîndu-și echilibrul, strîn-

gîndu-și șalul verde pe piept, ușor pătrunsă de frig. La jumătatea drumului o cuprinse o spaimă subită ; se clătină, dădu din mîini, se întoarse spre pat, făcu în grabă trei, patru pași, căzu din nou pe marginea lui. Rămase un moment astfel, gîfiind, intră la loc sub cuvertură, unde căldura încă se mai păstra, se acoperi și se ghemui înfiorîndu-se.

— Ce slabă sînt, Doamne !

Și privea curioasă pe dușumea locul unde făcuse cei cîțiva pași, ca și cum le-ar fi căutat urmele.

IV

Nu-i spuse nimic surorii ei despre această primă încercare. Cînd o auzi pe Camilla întorcîndu-se, închise ochii, rămase nemișcată de parcă ar fi dormit, simțind o stranie plăcere în prefăcătoria sa, ținîndu-și cu greu rîsul care o gîdila în capul pieptului și îi urca spre buze. Se bucura de micul ei secret ; aștepta în fiecare zi, cu o chinuitoare dorință, ceasul cînd Camilla cobora scările ; cît timp se mai auzea zgomotul pașilor lenți ce coborau, rămînea în pat, ascultînd, apoi se ridica, stăpînindu-și hohotele de rîs, sprijinindu-se de pereți, de mobile, scotînd țipete de frică ori de cîte ori i se înmuiau genunchii și își pierdea echilibrul.

Aproape întotdeauna la ceasul acela, de la brutăria lui Flaiano venea un ațîțător miros de pîine. Se apropia de fereastră pentru a fi-n bătaia vîntului, simțea o voluptoasă tortură aspirînd aroma sănătoasă, îi lăsa gura apă și ochii i se înviorau de lăcomie. O apuca atunci un fel de furie de a scotoci peste tot, de a-și viri nasul peste tot, tîrîndu-se de colo pînă colo, încercînd minioasă să forțeze închizătorile ale căror chei Camilla le luase cu sine. Odată, în fundul sertarului unei măsuțe găsi un măr și își înfipse dinții în el cu aviditate. Din pricina regimului sever al convaleșcenței, de mult nu mai gustase o fructă. În măr era parfum proaspăt de trandafir, parfumul care se strînge în unele mere zbîrcite și decolorate. Căută din nou în sertar, plină de speranță, dar nu mai găsi decît o

silicvă verzuie ce conținea, probabil, niște semințe ; o luă, o privi curioasă, o ascunse sub pernă.

Astfel își petrecea ceasul acela tainic, cu teribila încintare pe care le-o dau copiilor pe cale de a se însănătoși lucrurile oprite, încălcarea dispozițiilor medicale, micile furțișaguri. Singurul martor era un pisoi, cu blana pătată ca o piele de șarpe, ce se învîrtea uneori în jurul Orsolei cu un miorlăit familiar ori se oprea încordîndu-se în van ca să înșface porumbeii care zburau afară, peste Arc. Puțin cîte puțin, Orsola prinse drag de discretul ei tovarăș. Îl primea în căldura patului, îi murmură cuvinte fără legătură, îl privea îndelung cum își spăla lăbuța cu limba trandafirie, cum își întindea gîtul de șopîrlă la dezmierdat, un gît gălbui ce fremăta scoțînd un sunet răgușit și dulce, asemănător cu gînguritul turturelelor din păduri. Poate printr-o firească revenire a misticismului anterior, iubea licăririle scînteietoare ale ochilor animalului în penumbră, scăpărările fosforescente emanate în negură de forma tăcută și misterioasă.

Camilla privea toate aceste ciudate preferințe ale surorii cu un fel de neîncredere și de mîhnire surdă, dar tăcea. Și încet, aproape insesizabil, cele două suflete se despărteau, se îndepărtau respingîndu-se.

Înainte trăiseră într-o continuă comuniune de obiceiuri și de sentimente, pentru că orice deosebire în firea lor și orice răbufnire se ștergea, o domolea credința unică în cultul dumnezeirii lui Cristos, contemplarea ce devenise scopul vieții lor. Dar întrucît cultul le absorbea în întregime, legăturile de sînge fuseseră puțin cîte puțin acoperite, copleșite de cele ale religiei comune, astfel că niciodată nu le unise o efuziune de tandrețe, niciodată nu se lăsaseră în voia confidențelor, a amintirilor sau a speranțelor, ca niște surori. Erau doar coreligionare, făceau parte din marea familie a lui Isus, erau rătăcite pe pămînt și aspirau spre ceruri.

Așa că, îndată ce înnoirea provocată întii de boală și pe urmă de regim făcuse să apară la Orsola manifestări neașteptate pentru firea ei și atitudini neobișnuite, respingerea se produse inevitabil și glasul amorțit al singelui nu se putu ridica împotriva.

Într-o dimineață a începutului de martie, elevii se întoarseră. Orsola se ridicase din pat ; sta pe marginea lui, primind căldura soarelui în ceafă și în spate. În cameră se simțea mirosul acru al oțetului pe care Camilla îi vărsase în călimărilor mucegăite ; arar, vîntul aducea pe fereastră efluviile violetelor înflorite pe Arc.

Copilăria năvăli în cameră ca o suflare a vîntului de martie. Mai întîi la ușă fu o busculadă tumultuoasă de căpșoare ce voiau să se înalțe ca să vadă, apoi o ezitare, o timiditate, un fel de candidă uimire în fața învățătoarei atît de palide și descărnate pe care abia o recunoșteau.

Dar ea surîdea, cuprinsă de o neașteptată tulburare ; îi chema la ea, le încurca numele ce i se îngrămădeau pe buze, întindea mîinile spre ei. Cîte unul, cîte doi, cîte trei, copiii se apropiiau, voiau să-i ia mîinile să i le sărute. rosteau urările de sănătate învățate acasă, mîncînd de atîta grabă silabele.

— Nu, nu, gata ! exclama Orsola copleșită, dar lăsîndu-și mîinile în voia gurilor călduțe și moi. Simțea că se topește de duioșie.

— Camilla, ia-i de aici, ia-i de aici !

Fiecare copil aducea cîte un dar : unii flori, alții fructe. Parfumul violetelor se răspîndise imediat în aer și în parfumul acela, în lumina aceea chipurile copilărești, îmbujorate de singele plebeu și sănătos, erau numai zîmbete.

Pe urmă, în camera cealaltă începu lecția. Clasa întîia rostea cu glas tare vocalele și diftongii, a doua silabisea ; și, uneori, deasupra corului atît de limpede se înălțau dojenile Camillei.

— *La, le, li, lo, lu...*

În momentele de tăcere se auzea Matteo Puriello bătînd în pingele sau zgomotul războiului de țesut al Teodorîi Iece.

— *Va, ve, vi, vo, vu...*

Atunci Orsola se plictisi. Monotonia zgomotelor și a glasurilor o făcea să-și simtă capul neplăcut de greu, o îndemna la somn, or, ea voia să rămînă trează, simțea încă în jur respirația copiilor, bucuria vieții lor.

— *Bal, bel, bil, bol, bul...*

Luă florile, le puse într-un pahar plin cu apă ca să reziste. Le mirosi apoi îndelung, stătu cu nările cufundate în prospețimea lor, închizînd ochii, concentrîndu-se toată în acel păcat olfactiv.

— *Gra, gre, gri, gro, gru...*

Un nor mare, alb voală soarele. Orsola se apropie de fereastră, se aplecă peste pervaz ca să privească jos în piață. În fața ei, donna Fermina Memma într-o rochie trandafirie sta în balcon în mijlocul unor ghivece cu garoafe ; un grup de ofițeri trecea pe dedesubt rîzînd și zăngănindu-și săbiile pe pavaj. Mai încolo, în grădina publică, arbuștii de liliac începeau să-nflorească, vîrfurile pinului uriaș se îndoaia în vînt. Din crîșma lui Lucitino ieșea Verdura, veșnic beat, clătînîndu-se și vociferînd.

Orsola se retrase ; pentru prima dată, după atîta timp, se uita în piață. Privind în jos, i se păru că este tare, tare sus ; o cuprinse o ușoară amețală.

— *Nar, ner, nir, nor, nur...*

Înăuntru corul continua, iar și iar.

— *Pla, ple, pli, plo, plu...*

La tortura aceea, Orsola simțea că se sufocă, i se face rău ; sărmanii ei nervi slăbiți cedau. Corul continua în ritmul baghetei cu care Camilla lovea, implacabilă, măsura.

— *Ram, rem, rim, rom, rum...*

— *Sat, set, sit, sot, sut...*

Atunci convalescența fu zguduită de un neașteptat val de plîns ; se prăbuși pe pat. Plîngea în hohote, trîntită de-a curmezișul patului, cu brațele în lături, cu fața înfundată în perne, cutremurată de suspine, fără să se poată stăpîni.

— *Tal, tel, til, tol, tul...*

VI

Părul îi crescuse la loc, creșt și castaniu cum îl avusese înainte. Simțea o mare curiozitate să se privească în oglindă, pentru că Rosa Catena, cu unul din acele alinturi care trădau femeia dezvățată de odinioară, îi spusese mîngîindu-i corpul : Frumoaso !

O aşteptă pe Camilla să iasă, coborî din pat, desprînse de pe perete una din acele oglinzi rococo cu rama de aur, înceţoşată de pete verzi, şterse praful cu un colţ al cuverturii şi se privi zîmbind. Avea gîtul gol şi pe gît cîteva vene albăstrie în relief, ceva caprin în capul mic şi prelung, gura fină, bărbia ascuţită, ochii castanii ca şi părul, dar bătînd mai mult spre galben. Surîsul şi transparenţa palorii dădeau o nouă graţie, o nouă tinereţe celor douăzeci şi şapte de ani ai săi.

Rămase astfel îndelung, privindu-se ; îi plăcea să îndepărteze încet oglinda şi să vadă imaginea dispărînd în acea lumină verde-albastră ca într-un văl marin, ca apoi să apară din nou. Era învinsă, stăpînită de vanitate. Îşi dădu seama de atîtea lucruri mărunte pe care înainte nu le observase : de pildă de un neg asemenea unui bob de linte care-i păta pielea pe tîmpla stîngă şi de cicatricea fină ce-i brăzda arcu unei sprîncene. Rămase aşa îndelung. Apoi, cuprinsă de o bucurie subită, căută în jur ceva care să-i facă plăcere.

Capsula vegetală pe care o găsisese în fundul unui sertar se deschisese în două valve, descoperind un ciorchine dens de seminţe negricioase. Fiecare sămîntă părea legată prin filamente foarte subţiri, cu un luciu argintiu şi ciorchinele se menţinea compact. Dar îndată ce tînăra fată suflă, un nor de perişori albi se ridică în aer şi se împrăştie ici colo, scînteind : parcă voiau s-o spioneze. Seminţele păreau înaripate, păreau insecte fragile şi evanescente care se dizolvau la întîlnirea cu razele soarelui, păreau puf de lebădă abia vizibil ; unduiau, recădeau, i se prindeau în păr, îi atingeau uşor faţa, o acopereau toată. Ea rîdea, apărîndu-se de invazie, încercînd să gonească fulgii care o gîdilau şi i se lipeau de mîini, iar rîsul o împiedica să-i sufle.

În cele din urmă se întinse pe pat, lăsînd fulguiala mătăsoasă să coboare lin asupra ei. Ținea ochii pe jumătate închişi pentru a-şi prelungi desfătarea şi pe măsură ce o cuprindea toropeala, simţea că se cufundă, parcă, într-un adînc culcuş de puf. Lumina care intra în cameră avea palida limpezime a unei după-amieze de martie, cînd soarele rîde modest, stingîndu-se ca o auroră pe un imens cer alburii.

Camilla își găsi sora adormită cu oglinda lângă ea și cu micile semințe prinse-n păr.

— Oh, Isuse Dumnezeuule ! Oh, Isuse Dumnezeuule ! murmură printre dinți, împreunându-și mâinile într-un gest de amară compătimire.

Cucernica femeie venea de la biserică unde cîntase litaniiile Bunevestiri și ascultase predica despre vestirea adusă de Arhanghel roabei Domnului. *Ecce ancilla Domini*. Elocvența răsunătoare a predicatorului o îmbătase ; încă mai avea în urechi unele cuvinte muștrătoare.

Tocmai atunci Orsola se trezea din somn căscînd prelung, voluptuos, întinzîndu-se.

— A, tu ești, Camilla ? spuse, tulburată puțin de prezența ei.

— Eu sînt, eu sînt ! Ai să te pierzi, nenorocito, ai să te pierzi, izbucni evlavioasa Camilla arătînd cu degetul oglinda de pe pat. Ai luat în mînă unealta Diavolului !

Și, întăritată de prima invectivă, continua, ridica vocea, o bombarda cu fraze incendiare luate din predică, făcînd gesturi largi, o încolțea cu amenințarea chinurilor veșnice, nu i se adresa numai celei aflate în pericol, ci ajungea să mustre întregul univers al păcătoșilor.

— *Memento ! Memento !*

Orsola nu mai înțelegea nimic, fiindcă vociferarea aceea o zăpăcise.

Deodată, dintr-un colț al pieței izbucni fanfara militară cu toate cele douăzeci de trompete ale sale.

VII

Ultima cameră din casă era strîmtă și joasă, cu grinzile tavanului înnegrite de fum, plină de un miros greu de ceapă, lături și cărbune stins. Vasele de aramă atîrnau în ordine pe perete, fără să lucească ; farfuriile de Castelli stau în ordine pe etajeră cu picturile lor vesele de flori, păsări și capete surîzătoare ; pe mese erau împrăștiate vechi lămpi de alamă, sticle goale, verdețuri veștejite ; și peste toate acestea domina protector San Vincenzo pictat cu o carte mare într-o mînă și cu flacăra roșie pe creștetul capului.

Prin ferestruica de la camera aceea plină de aburii apei în clocot și de mirosurile mîncărurilor de post auzise odinioară Orsola cîntece libertine urmîte de teribile hohote de rîs. În serile de vară, cîntecele și rîsetele se înmulțeau, se auzeau vechi dansuri cîntate la chitară și bocănitul celor care dansau. Toate zgomotele unui cartier rău famat ajungeau, în anumite ore, pînă acolo sus, făcînd să se cutremure de oroare sărmanele mirese ale lui Isus, aplecate cu umilință deasupra blidelor de argilă pline cu sihastra inocență a legumelor și a verdețurilor. Dar în perioada fericită de acum, Orsola, auzind într-o zi vocile, fu străbătută de dorința aprinsă de a privi afară.

Camilla nu era acasă ; era a cincea duminică a lui Lazăr. După scurtele ploii, o dulce adiere călduță grăbea apropierea lui aprilie ; și, în aerul acela, sentimentul renașterii sale era pentru tînăra fată tot mai plin și mai clar. Și, rătăcind leneșă prin camere, simți în mod firesc curiozitatea de a privi, pradă acelei fascinații nesănătoase pe care-l exercită un spectacol lasciv chiar și asupra unui suflet pur.

Se urcă pe un scaun la înălțimea deschizăturii, dar înainte de a privi afară fu apucată de un tremur nedeslușit și, cum sta în picioare pe scaun, se răsuci, temîndu-se să n-o surprindă cineva asupra faptului.

În jur totul era liniștit ; din cînd în cînd o picătură de apă cădea de sus într-un lighean, răsunînd. De afară veneau glasuri ademenitoare.

Se calmă și privi. Din cauza ploii gunoaielor de pe ulicioară fermentaseră ca o drojdie ; o mizgă neagră acoperea caldarîmul și în ea se amestecau coji de fructe, resturi de zarzavaturi, cîrpe, papuci putreziți, boruri de pălării, toate vechiturile hărtănite pe care mizeria le aruncă în stradă. Deasupra acestei cloace, din care soarele trezea insecte și miasme, un șir de case pitice părea să respire greu, lipite de cazarmă. Însă prin toate ferestrele și ferestruicile se revărsau garoafele care nu mai încăpeau în ghivece, cu florile lor mari, roze și roșii, superb deschise în soare. Și printre flori apăreau chipurile fleșcăite și boite ale prostituatelor, se auzeau cîntece obscene, rîsete guturale ; pe caldarîm, dedesubtul grilajului de fier al cazarmei, alte

femei se ofereau soldaților, vorbind tare, ațîțindu-i. Iar soldații, cărora primăvara făcea să le clocotească sîngele, întindeau mîinile pîntre zăbrele, doar-doar or apuca ceva, devorau cu ochii aprinși căzăturile acelea care ani și ani de zile înduraseră poftele atîtor hamali mizerabili și ale atîtor marinari beți.

Orsola rămase țintuită locului, năucită de acest spectacol al depravării ce ajungea pînă la ea, mustind sub soarele blind al păsresimilor. Nu se retrăgea, însă ridicînd ochii văzu la o lucarnă de pe acoperișul cazarmei un bărbat blond care o privea și-i zîmbea. Coborî în pripă de pe scaun, și mai palidă ca înainte, crezînd că aude vocea Camillei. Fugi în camera ei și se aruncă pe pat, speriată, cu răsufierea tăiată, ca și cum ar fi urmărit-o cineva, amenințînd-o.

VIII

De atunci, în orice moment, la orice oră cînd Camilla nu era acasă, o ispită diabolică o împingea către spectacolul acela. Întîi lupta, în van, fără putere, apoi se lăsa învinsă. Se ducea acolo cu aerul prudent al celui care merge la o tainică întîlnire de dragoste ; și rămînea ascunsă îndelung după jaluzelele aproape închise, iar miasmele lupanarului o tulburau și o corupeau.

Observa totul, ascuțindu-și privirea, încercînd să pătrundă în interioare, încercînd să descopere ceva printre garoafele ce astupau ferestrele. Soarele era greu și cald ; roiuri de insecte se-nvîrtejeau prin aer. La intervale de timp, cînd în ulicioară intra cîte un bărbat, se auzeau de la ferestre chemările celor care stăteau la pîndă, femei în ținută neglijentă, cu sînul dezgolit ieșeau să se ofere. Bărbatul dispărea cu aleasa pe una din ușile întunecate. Dezamăgite, celelalte strigau după pereche batjocorînd-o și rizînd, și se puneau iar la pîndă între garoafe.

Astfel, în tinăra fată se aprindea dorința. Nevoia dragostei, pînă atunci latentă, se ridica acum din toată ființa ei, devenea o tortură, un chin feroce și neînterupt de care nu știa să se apere.

O năpădeau valuri de căldură sănătoasă ; veselii subite îi răscoleau singele, îi trezeau în piept bătaii de aripi, îi aduceau cîntece pe buze. Cîteodată erau de ajuns un suflu, o fremătare a aerului ce se dilată-n soare, cîntecul unui cerșetor, un miros, o nimica toată ca să-i dea vagi stări de rătăcire, de abandon în care i se părea că simte pe tot corpul trecerea mîngîietoare și catifelată a unui fruct copt. Plutea pierdută în abisuri de necunoscută dulceață. Iritarea cumpătării, neobișnuita abundență a sucurilor, relaxarea nervoasă în urma stărilor de excitație o țineau într-un fel de amețeală asemănătoare primei faze a beției. Trecutul se dizolva, ațipea în adîncul memoriei, fără să mai apară la suprafață. Dorința îi întindea capcane la tot pasul și în tot locul : sfîinții de pe pereți, Madonele, Cristoșii goi, răstigniți, figurinele diforme de ceară, toate lucrurile din jur căpătau pentru ea înfățișări impure. Din toate lucrurile emana impurul și-i învăluia ființa înfierbîntînd-o.

— Am să cobor în stradă, își spunea-n sine nemai-rezistînd.

Pe urmă, deschizînd, îi tremurau mîinile. Scrișnetul zăvorului tras o înspăimînta. Se întorcea înapoi, se arunca pe pat aproape leșinată, lividă, urmărită de fantasma unui bărbat.

IX

În duminica Floriilor ieși pentru prima dată după atîtea luni ; Camilla voia s-o ducă să-i mulțumească Domnului pentru însănătoșire. Cînd clopotele începură să bată, Orsola se arătă la fereastră. Tîrgul era cuprins de veselie, veselia luminoasă, sărbătorească a Paștilor și a soarelui de aprilie. Lumea umpluse străzile, ținînd în mînă semnul pașnic al ramurii de măslin.

Trebuia să se îmbrace de sărbătoare, pentru că toată lumea de pe stradă se va uita la ea. Cuprinsă de un acces de vanitate, se închise în cameră, căută în fundul lăzii veșmintele cele mai deschise. Un miros pătrunzător de camfor se ridica din vechile țesături păstrate ani și ani înăuntru : fuste largi de mătase cu flori, verzi, violete sau cu ape, pe care crinolina le umflase, poate, odinioară, în

jurul șoldurilor unei tinere mirese ; jachete lungi cu mâneci ample, manteline de culoarea turturelei tivite cu dantele albe, văluri țesute cu fir de argint, gulere de pinză fină cu broderie, numai lucruri nefolosibile, moarte, ridicole, pătate de umezeală.

Orsola alegea, călăuzită de un nou instinct și, căutînd, mîinile îi erau pătrunse de mirosul camforului. Grămada de mătase și de pînzeturi inutile o călcau pe nervi. Nu găsea nimic care să-i meargă ! Închise mîinioasă lada și o împinse sub pat cu piciorul. Clopotele băteau a treia oară. În prezența Camillei, își puse în grabă rochia tristă și cenușie de toate zilele, mușcîndu-și buzele ca să nu izbucnească în lacrimi.

Clopotele chemau întruna. Ramurile de măsline dădeau străzilor o strălucire mobilă, argintie ; deasupra fiecărui grup de săteni apărea o pădure de ramuri și din aceste păduri se răspîndea-n văzduh clementa candidă a binecuvîntării creștine, ca și cum s-ar fi apropiat Galileanul, regele blind și sărman călare pe asin în mijlocul gloatei ucenicilor, întîmpinat de osanalele poporului mîntuit. *Benedictus qui venit in nomine Domini. Hosanna in excelsis !*

În biserică, sub pădurea de ramuri de măsline, era o mulțime imensă. Orsola fu despărțită de Camilla printr-unul din vîrtejurile ce se formează irezistibil într-o masă de oameni ; rămase singură în învălmășeală, strivită îmbrîncită, sufocată. Încea să-și facă loc, dar mîinile ei întîlneau spatele unui om sau alte mîini calde a căror atingere o tulbura. Simțea cum chipul îi este mîngîiat de o frunză de măsline, cum pasul i se împiedică de un genunchi, șoldul este izbit de un cot, pieptul, spinarea fi sînt presate de necunoscuți. În mirosul de tămîie, sub ramurile de măsline, în penumbra mistică, în toată acea înghesuială de credincioși și credincioase ce se frecau unul de altul, se produceau și se propagau mici scînteii erotice, tainice iubiri se regăseau. Treceau pe lângă Orsola copile de la țară, cu ramura de măsline la piept și un rîs fugar în privirea întoarsă spre îndrăgostiții care le urmăreau ; se simțea astfel învăluită de iubire, corpul nimerea între corpurile care se căutau, era un obstacol în calea gestu-

rilor prin care încercau să se atingă, despărțea mîinile lor strînse, brațele lor înlănțuite. Dar ceva din mîngîierile acelea întrerupte îi pătrundea în sînge. La un moment dat se întîlni față-n față cu un soldat blond, și nu lipsi mult să-și rezeme capul pe pieptul lui, fiindcă o coloană de oameni o împingea de la spate : cînd ridică ochii, tînrul îi zîmbi, cum îi mai zîmbise odată de la lucarna cazărmii. În spatele ei îmbulzeala continua ; fumul de tămîie se făcea tot mai dens ; diaconul din fundul bisericii cîntă :

— *Procedamus in pace.*

Și corul răspunse :

— *In nomine Christi. Amen.*

Era semnalul procesiunii care produse în mulțime o învîlmășeală de nedescris. Instinctiv, fără să se gîndească, Orsola se agăță de el ca și cum i-ar fi aparținut deja, aproape că se lăsă ridicată de brațele lui care îi cuprindeau umerii, îi simți în păr răsuflarea virilă mirosind ușor a tutun. Mergea astfel slăbită, sfîrșită, pradă voluptății ce o cuprinsese pe neașteptate, fără să vadă altceva în fața ochilor decît un joc strălucitor de lumini.

Atunci, din altar porni paracliserul răspîndind nori albaștri de fum dulce peste mulțimea adunată și o dalbă procesiune se formă în mijlocul bisericii. Slujitorii Domnului duceau în mîini ramuri de măslin și cîntau.

X

Săptămîna mare protejă cu umbrele sale complice iubirea tinerei Orsola. Bisericele erau cufundate în crepusculul Patimilor, crucifixele de pe altare erau acoperite cu mătăsuri violacee, mormintele Nazarineanului erau înconjurate de mari ierburi albe crescute în subterane, un parfum de flori și de rășini aromate stăruia greu în aer.

Orsola aștepta ingenuncheată pînă cînd un pas ușor la spatele ei o făcea să tresară. Nu se putea întoarce, pentru că era supravegheată de Camilla, dar simțea cum privirea acelui om o învîluie ca un foc subtil, și o tulbure duioșie îi înfiora carnea. Atunci fixa luminările în ordine descrescîndă pe un triunghi de lemn, lîngă altar. Preoții cîntau în fața unei cărți mari și luminările se stingeau una cîte una. Rămîneau doar cinci, apoi două ; din fundul

capelilor întunericul înainta spre lumea aflată în rugăciune. În sfârșit dispărea și ultima flăcăruie, iar băncile răsunau sub loviturile vergilor. Simțind, în beznă, atingera mâinilor care o căutau, Orsola zvîcnea în sus, pierdută. Apoi, cînd ieșea din biserică, gîndul că violase un loc sacru o umplea de remușcări și teama de pedeapsă o cuprindea din nou. Pe urmă se cufunda într-un fel de vis unde figura lividă a lui Isus mort, răpăitul loviturilor, fiorii cărnii surescităte, mirosul greu al florilor și răsuflarea caldă a bărbatului blond se contopeau într-un simțămînt nedeslușit de durere și de plăcere.

XI

Dar cînd triumfătorul Isus se înalță în slava cercască, iubirea tinerei Orsola nu mai găsi refugiu în pioasele mirisme ale Paștelui. Scena iubirii lor deveni atunci spațiul aflat în stăpînirea pisicilor hoinare și a porumbeilor sălbatici. Semne dulci se schimbau între lucarnă și fereastră ; la mijloc, lupanarul se adîncea ca un șanț cu ape mocirloase pe ale cărui maluri creșteau flori hrănite de putreziciune. Porumbeii zburau deasupra lui cu luciri verzi și cenușii de pene.

Iubitul avea un frumos nume antic, se numea Marcello, iar pe mînecele tunicii un frumos galon roșu-argintiu. Scrisa epistole pline de ardoare, cu fraze avîntate care îi dau iubitei delicii de duiosie și fiori de voluptate abia stăpînită. Orsola citea paginile acelea în taină, le păstra zi și noapte la sîn : de căldură, scrisul violet i se imprima pe piele, aidoma unui tandru tatuaj de iubire care o bucura. Răspunsurile ei erau interminabile : toată știința gramaticală a unei învățătoare, toată comoara apostrofelor psalmice de care dispune o femeie evlavioasă, tot sentimentalismul debordant al unei fecioare cam trecute se revărsau pe hîrtia liniată cu albastru închis a caietelor de școală. Scriind, uita de sine, se lăsa tîrîtă de valul unei verbozități sonore. Parcă o nouă aptitudine se dezvoltă în ea, pe neașteptate, luînd forme maniace. Marile depuneri de lirism mistic acumulat prin lectura cărților de rugăciuni în atîția ani de credință față de Mirele Ceresc, zguduite acum de iubirea pămîntească, se ridicau tulburi.

dobîndind o savoare profană cu totul nouă. Astfel înlăcrimata implorare a lui Isus se preschimba în speranța unor desfătătoare îmbrățișări deloc eterice ; floarea sufletească oferită Celui de Sus se preschimba într-o tandră dăruire carnală iubitului cel blond ; lumina afrodisiacă a lunii primea toate epitetele care-l fac radios pe Sfîntul Duh ; pînă și pentru zefirii primăverii fura arome tot de la mesele Paradisului.

XII

Mesager era unul din oamenii ce par crescuți ca ciupercile din umezeala străzii imunde și au în întreaga lor înfățișare un fel de murdărie innăscută ; unul din oamenii ascunși ce se insinuează peste tot, care se găsesc peste tot unde se poate cîștiga un ban, se poate ciuguli cîte ceva, se poate șterpeli vreo zdreanță, azi telali, mîine traficanți de servitoare și de femei pierdute, azi falși samsari de mărfuri, mîine hingheri.

Avea un nume melodramatic, se numea Lindoro, nume popular din cartierul Spitalului și pînă la bastionul Sfîntului Augustin. Născut din împreunarea unui clarinetist ambulant cu o mahalagioaică vînzătoare de fructe, moștenise instinctul nomad al tatălui și avariția naturală a mamei. La început se tîrise prin gunoaiele tuturor caselor cu mătura și găleata : fusese apoi rîndaș în bucătăria unei cîrciumi unde soldații și marinarii îi aruncau în față scursurile din pahare și oasele peștilor prost prăjiți. De la cîrciumă ajunsese la brutărie, unde împingea pîinile cu o lopată lungă în cuptorul încins, toată noaptea, asudat, orbit de flăcări. De la brutărie trecuse în slujba de lampagiu comunal, paradindu-și un umăr sub greutatea scării portabile. Alungat din slujbă, fiindcă sustrăgea petrolul din bidoanele mari de zinc alb, își încercă norocul pe stradă, cumpărînd și revînzînd haine vechi, făcînd în casele tîrgoveților serviciile cele mai umiltoare, oferindu-și codoșlicurile soldaților și străinilor luptînd astfel pentru o bucată de pîine.

Fiecare meserie lăsase o urmă pe corpul și în sufletul său, îi crease un gest reflex, îi dezvoltase anumiți mușchi, îi slăbise un organ, îi lăsase o bătătură, o cadență a vocii,

o expresie argotică. Era mic de statură, slab, cu un cap enorm aproape chel, cu insule rare de păr pe obraji, cu bube printre firele de păr. Îmbrăcămintea era schimbătoare și hibridă, toate modele treceau peste el într-un talmeș-balmeș de nedescris : nobile mantii verzui și pantaloni plini de petece, pălării de fetru și pantofi scilciați, nasturi de metal strălucitori, podoabe de os alb, galoane militare, dantele, tot acel amestec de bogăție decrepită și de jalnică mizerie, care umple prăvălia unui telal evreu.

XIII

Acum făcea pe codoșul. Odată cu vasele pline de apă din Pescara aducea scrisorile lui Marcello în casa Orsolei și cobora cu vasele goale și cu scrisorile de răspuns. Când îl auzea urcînd scările, Orsola devenea palidă : căuta pretexte s-o îndepărteze pe Camilla și să rămînă singură cu omul ce-i aducea apă și bucurie. Se produceau atunci schimburi iuți, pe furiș : între ea și codoș se schimbau priviri piezișe de înțelegere, semne rapide ale mimicii feței, șoapte monosilabice, toate auxiliarele vicleniei omenesti care, cu timpul, sfîrșesc prin a-i apropia pe înșelători. Puțin cîte puțin în iubirea Orsolei pătrundea ceva din josnicia lui Lindoro ; un fel de familiaritate se stabilea încetul cu încetul între îndrăgostită și mesager. Dacă sosea în lipsa Camillei, îl bombarda cu întrebări, îi vorbea de aproape făcîndu-l să-i simtă respirația ușoară, cîteodată îi punea fără să-și dea seama o mîină pe spate. Lindoro își da friu liber limbuției, amestecînd cuvinte argotice, reticențe impudice, viclene zîmbete revelatoare, gesturi ambigue, mici pleznituri din limbă și din buze.

Își făcea meseria de codoș cu mult meșteșug, știa să insinueze subtil corupția în sufletul Orsolei, știa să atragă lin prada în cursa lui Marcello. Fecioara îl asculta atentă, cu o flacăra în adîncul ochilor, cu gura căscată de patima dorinței, fără să-l întrerupă. Lindoro își dădea seama că-i stîrnise dorința și în fața figurii răvășite și atît de aproape se deștepta în el bărbatul de odinioară, îl cuprîndea tentația de a culege floarea pe care o pregătea pentru

plăcerea altuia. Dar o teamă ce izvora din adîncurile lașității sale îl reținea și-i îngheța înfierbîntarea.

Astfel Orsola îi acordase pînă la urmă lui Marcello o întîlnire. Urmau să se întîlnească într-o casă îndepărtată de la periferie, în fundul unei ulicioare pustii, unde nu i-ar fi văzut nimeni, într-o duminică de iunie, cînd Camilla rămînea mai mult la biserică : Lindoro trebuia să stea de pază.

În zilele dinaintea marelui pas, Orsola era în prada unei surescîtări amare, a unui soi de febră ce făcea uneori să-i clănțane dinții, cu fața în flăcări, cu fiori la rădăcina părului, în ceafă. Nu mai putea sta liniștită, nu mai putea sta jos fiindcă o dorință nebună de mișcare îi punea stăpînire pe membre. La școală, în mijlocul corului egal al micilor elevi, în mijlocul acelei continui picurări de silabe, un spirit de revoltă o orbea pe neașteptate și ar fi vrut să se năpustească între copii, să le înfigă mîinile în păr, să răstorne tabla, tăblițele, băncile, să izbucnească-n țipete, să spargă ceva, să facă nebunii, să uite. Sub privirea rece și scrutătoare a Camillei, puțin lipsea să nu leșine din cauza spasmelor, a ciudei, a uriașului efort interior de disimulare.

Apoi, cînd Camilla ieșea, se vîntura prin toate camerele, mișca scaunele, mușca o floare, bea dintr-o răsufare un pahar de apă, se privea în oglindă, se arăta la fereastră, se trîntea de-a curmezișul patului, își descărca în mii de feluri neliniștea, excesul de vitalitate senzuală. Tot corpul său, fremătînd de o virginitate întîrziată, era înfloritor și mai împlinit ca înainte. Capul nu era frumos, nu avea formele viguroase, splendoarea măslinie proprie unor rase din Abruzzo, acele linii pure, grecești ale nasului și bărbiei desenate pe o față largă, latină. Dar sub hainele cenușii care-i veneau prost, sub cutele căzînd în neorînduială ascundea, fără să știe, un corp delicat și frumos.

Erau primele zile de iunie : din primăvară răsărea vara, ca un aloe dintr-un cîmp de iarbă. Între mare și fluviu, tot tîrgul Pescarei se bucura de briza sărată și de răcoarea fluvială deschizîndu-și, parcă, brațele între cele două hotare naturale de apă sărată și de apă dulce. În camera Orsolei intrau atunci plăcute adieri, insecte lucitoare se izbeau de geamuri și ricoșau ca o grindină de aur.

Cînd era singură, tînăra simțea nevoia să se întindă, să arunce hainele de pe ea, să zacă nemișcată simțînd pe piele acel deliciu necunoscut care plutea în aer.

Începea să se dezbrace lent, cu gesturi încete, zăbovind cu degetele în jurul șireturilor și al fermoarelor, făcînd mici eforturi leneșe de a-și scoate brațele din mîneci, oprindu-se la jumătate și dîndu-și pe spate capul cu părul creț și scurt ca la băiețandri. După toată această dulce osteneală din veșmintele informe corpul gol ieșea la iveală ca o statuie dezgropată din zgura timpului. O grămadă de lînă și de pînză ordinară zăcea la picioarele fecioarei purificate și din grămada aceea ea se-nălța-n lumină ca pe un pedestal, încununîndu-se cu brațele, în timp ce, la contactul cu aerul, o vibrație abia vizibilă îi înfiora pielea. În acea atitudine de moment, toate liniile torsului se arcuiau înalt către capul cîrlionțat ; ușoara rotunjire a pîntecului nedeformat, încă, de nici o naștere, se aplatiza ; curbura coastelor se desena în relief. Dacă o insectă intra în cameră, bîzîind și planînd în jurul ei gata să-i atingă goliciunea, bîzîitul o speria pe Orsola ; începea atunci să se apere de presupusa și temuta înțepătură, prin mișcări ca de șarpe, contractîndu-și mușchii, răsucindu-se, ghemuindu-se, călcînd greșit pe niște glezne prea fragile pentru joacă.

Apoi, excitată de mișcare și încălzită, simțea dorințe noi. Deschidea ușa precaută, bănuitoare și scotea capul privind în cealaltă cameră. Stăruia aici un miros închis, dezolarea încremenită pe care o au școlile fără copii. Pe tăblițele pătrate alfabetul scris cu litere mari ca și grupurile diftongilor și triftongilor stăteau mute și dominatoare. Orsola înainta cu picioarele goale, evitînd interstițiile din pardoseala stricată, încercînd șovăiala celui ce merge desculț pentru întîia oară pe o suprafață aspră și tulburarea femeii care nu mai simte în jurul pașilor impedimentul obișnuit al hainelor. Mergea așa pînă în cea de a treia cameră, unde era apa. Lua apă în mîini și se stropea curajoasă, tresărind cînd o picătură mai mare îi luneca pe piele. Ieșea de acolo plină toată de rouă și se ducea la oglinda unui scrin vechi.

Scrinul mai avea încă, ici colo, fragmente de intarsii. Oglinda, ce ascundea un dulap suprapus, avea împrejur

ornamente aurite de alte culori, iar deasupra doi îngerași decapitați. Orsola mergea acolo atrasă de irezistibila curiozitate de a se vedea goală. Ființa ei cu stropi de apă proaspătă pe ea se ivea din întunecimea oglinzii ca dintr-un fund de mare verde-albastru. Se privea surîzînd. Surîsul, orice mișcare a mușchilor făceau parcă să tremure toate liniile nudului din oglindă, ca-ntr-o imagine reflectată în ape. Atunci începea o mimică vanitoasă, privindu-și gesturile reproduse în cleștar, deschizînd gura ca să-și arate dinții, ridicînd brațele ca să-și arate subsuorile, arcuindu-și spinarea și întorcîndu-și cu efort capul spre spate, pînă cînd o apuca un acces de ilaritate în fața spectacolului dat de ea însăși. În spatele femeii, de pe perețele opus se reflecta tăblița cu alfabetul.

XIV

Se întîmplă ca într-unul din acele momente să bată la ușă Lindoro ce adusese apa. Orsola strigă :

— Așteaptă !

Își adună grăbită hainele de pe jos și le puse grăbită pe ea și merse să-i deschidă.

Era seara, pe la șase ; reverberația albă a palatului Brina intra în cameră, tot tîrgul Pescarei, regat al rîndunelilor, cînta.

În mijlocul camerei, în picioare, cei doi vorbeau despre întîlnirea iminentă. Lindoro încerca să învingă, cu limbușia lui, ultimele ezitări ale fecioarei, fiindcă primise deja o parte din plată și jinduia după rest. Stăruința perfidă îi însuflețea ochii, gesturile, cuvintele. Răsufierea îi mirosea a vin, iar pe față rasul proaspăt lăsase mici pete roze și violacee. În timp ce vorbea, i se vedea șirul dinților egali și curați, una din acele danturi viguroase cu care sînt înzestrate adesea gurile plebee, și ciudățenia acestui fapt ieșea în evidență cu putere pe fondul general de turpitudine al omului.

Orsola se împotriva, avea temeri, dubii, îl întrerupea, dar pe măsură ce o nerușinare tot mai fierbinte, izvorîta din vinul băut, se insinua în stăruințele codoșului, ea începea să se tulbure. Se retrăsese puțin cîte puțin, reze-mîndu-se de perete. Prin veșmintele rămase ici colo des-

chise din cauza grabei cu care se îmbrăcase, se zăreau bucăți din lenjeria de in. Gîtul îi era complet gol, n-avea ciorapi și numai degetele picioarelor îi erau vîrite în papuci.

La un moment dat, involuntar, cu instinctul orb prin care o femeie este avertizată că se află în fața unui bărbat poficios, își duse mîna în sus ca să-și închidă copcile de pe piept. Gestul acela prin care Orsola recunoștea în codoș bărbatul, gestul acela neașteptat făcu să se înalțe din abjecția lui Lindoro un val de orgoliu masculin. — Aha, deci, putuse să tulbure o femeie prin persoana sa ! — Veni tot mai aproape ; și, însuflețit de curajul pe care i-l da vinul, de data aceasta bruta nu mai fu reținută de lașitate.

XV

Orsola rămăsese inertă, lungită pe pardoseala din cărămizi, cu hainele și figura răvășite.

Dar cînd auzi pașii Camillei pe scări, cu toată sfîrșeala ei se ridică într-un cot ; își trecu rapid mîinile peste hainele în dezordine ; își recăpătă graiul ca să-i spună surorii că o bruscă stare de slăbiciune o făcuse să cadă în mijlocul camerei.

Se înnopta. Peste tîrg, venind dinspre Adriatica, se revărsa răscoarea serii de iunie. Glasuri și risete umpleau piața, iar în imobil, locatarii sculați din somn cîntau bucurîndu-se că era sîmbătă. De la etajul doi, Teodora La Iece strigă :

— Cumătră Camilla, cumătră Camilla, veniți ?

Orsola își urmă sora fără să vorbească, fără să gîndească. Îi era greu să-și amintească ; un fel de prostrație îi stăpînea încă memoria. Teodora îi umplea urechile cu pălăvrăgeala ei de femeie bîrfitoare și indiscretă.

— Știți, cumetrelor, fata Rachelei Catena se mărită.

— Așa !

— Știți, îl ia pe Giovannino Speranza, roșcatul ăla care ține hanul de la Pescărie și are boala Sfintului Donato, ferească-ne Domnul.

— Așa !

— Știți, cumetrelor, Checchina Madrigale a fugit iar la Francavilla. O cunoașteți, grasa aia care sta cu casa la Gloria, aia neagră, cu nasul ca un cioc.

Turund întruna, Teodora își potrivea pasul cu al Orsolei. Camilla venea puțin mai în urmă, cu capul plecat, ca să nu dea atenție păcatului de a cleveti pe seama aproapelui, pe care-l săvârșea limba țesătoarei. Pe stradă, toată lumea se bucura de aerul proaspăt; se vedeau trecând grupuri de femei în rochii de pînză, cu brațele goale pînă la cot.

— La priviți-o, cumetrelor, pe Graziella Portavigna ce volane și-a pus! La priviți la Rosa Zazzetta cum merge cu un sergent în față și unul în spate... A, nu știți?

Și urmă imediat o istorie amoroasă plină de indiscreții triviale, șusotită la ureche. Pentru a uita, Orsola se lăsă prinsă cu totul de clevetire, cu un fel de furie convulsivă, nedîndu-și timp să gîndească, întrebînd, incitînd-o pe Teodora să pâlăvrăgească, temîndu-se de momentele de tăcere, umplîndu-le cu hohote de rîs. Simțea un fel de plăcere amară să audă vorbindu-se despre infamiile celorlalți.

— Iată-l pe don Paolo!

Venea înspre ele, cu chipul iradiînd de frumoasa seninătate a bătrîneței, don Paolo Seccia, un octogenar aspru și verde ca un ienupăr.

— Veniți cu noi, don Paolo, la o mică plimbare.

Toate măcelăriile de pe stradă aveau mînzat proaspăt atîrnat chiar în mijlocul ușii; mirosul cărnii de vită se răspîndea din burțile despicate și te lua de nări. Mai sus, șiruri lungi de macaroane stau rînduite la lumina lunii ce le privea din vîrfurile unei prăjini de deasupra cazarmei. Grupuri de soldați se înghesuiau în jurul vînzătoarelor de fructe, vociferînd.

— Să mergem la Bandiera, spuse Teodora, lăsîndu-i înaintea pe don Paolo și pe Camilla.

Orsola trecea buimacă prin toate mirosurile și zgomotele acelea. O vagă înfricoșare începea, în sfîrșit, să se zvîrcolească-n adîncul ei, să-i strîmbe gura cînd rîdea și vorbea, să-i lege limba. Mici dureri fizice o deranjau și o aduceau la realitate. Nu mai reușea să fugă de sine însăși;

vocea i se stingea pe buze, chinul îi contracta gitlejul, fantasma păcatului imens și iremediabil îi apărea în față. Truda de a se ține pe picioare, de a-și mișca pașii o obosea de moarte ; se simțea izbită de cruda însuflețire a străzii.

— Așa că, vezi dumneata, cumătră, șasiul de bărbatu-său fără să aibă habar de nimic..., își reluă Teodora birfa întreruptă.

Mergeau spre Bandiera. La stînga, podul de vase traversa fluviul. De cealaltă parte, masa întunecată și gravă a bastionului se desena limpede pe cer. Bătrînele tunuri de fier, împlîntate cu gura-n pămînt, se înșirau în lung, legate între ele cu cabluri, și ancore mari de fier umpleau dana. Lîngă țarm, pe punțile superioare ale vaselor, marinarii mîncau și fumau sub corturile iluminate care prin roșul lor sîngeriu contrastau cu albul lunii. În jurul provelor pluteau pe apă alene pete largi de materie parcă lichefiată.

— ...a trimis să-l cheme pe don Nerèo Memma, închi-puiți-vă ! continuă Teodora implacabilă.

— Cine vorbește de doctorul Dulcamara ? făcu don Paolo la care ajunsese numele acela, rîzînd cu gura deschisă, lăsînd să se vadă fildeșul dinților.

Orsola nu mai auzea, era palidă ca fața lunii. La început, toată acea pace luminoasă, imensă, revărsată din cer peste fluviu și lungile dîre de miresme marine ce brăzdau răcoarea îi dăduseră o senzație de ușurare, fiindcă în fața acelui dulce spectacol plăsmuirile iubirii contemplate-n adîncul ei renășteau și scînteiau din nou pe culmi sentimentale, sub raza lunii. Îndată după aceea fu cuprinsă de o agitație confuză și simți cum arterele încep să-i zvîcnească sub presiunea unui zumzet asurzitor care parcă se dilata și umplea pe neașteptate tot văzduhul. Pămîntul îi fugea de sub picioare. De ameteală, limita apelor se șterse, fluviul invadă strada, și în jur era o nesfîrșită revărsare de ape. Apoi, deodată, scînteieri de lumini orbitoare i se aprinseră-nlăuntrul ochilor, false licăriri se spărgeau, se împleteau într-un joc tremurat, se-ndepărtau

și iar se uneau pentru a pieri cu iuțeală în negură. În jocul acesta scînteietor, figura lui Marcello apărea și dispărea cu rapiditatea și mobilitatea unui vis. Amețeala încetă. Orsola recunoscuse reflexele lunii în apele placide ale fluviului și continuă să meargă buimacă, slăbită, gata-gata să leșine.

— Obosită, nu-i așa, cumătră ? Știm noi că nu ești obișnuită. Sprijină-te de mine, hai, sprijină-te, spunea Teodora. Fiica dcamnei Mentina Ussoria, aia mai mică, ciupită de vărsat, sta chiar în fața prăvăliei, știi, în piețișoară...

Erau la cazarma vameșilor. Grămezi mari de roșcove scoteau un miros puternic ca de piei tăbăcite și strada, presărată cu cochilii de stridii, scirția sub pași. Lîngă mal, două lotci pescuiau cu năvodul țipari, în tăcere, sub o lună prielnică. Dar vocea sonoră a mării umplea de grandoare tăcerea. Unduirile apei sărate deasupra întinderii ușoare de apă dulce anunțau gurile de vărsare.

— Să ne întoarcem îndărăt, copilele mele, spuse don Paolo, luînd o roșcovă din grămada apropiată.

Orsola se lăsa condusă. Cu greu reușea să-și stăpînească respirația chinuitoare ; adevărata ei stare i se înfățișa acum în toată grozăvia ei, strivind orice urmă de visare și orice vibrație a sentimentelor trezite de voluptatea nopții cu lună. În fixitatea gîndului vedea cum se înalță vie figura lui Lindoro ; se simțea încă o dată apucată și pipăită de miinile lui aspre, sufocată de răsuflarea caldă, duhnind a vin și a pofte, violată pe pardoseala de cărămizi. Dar, se gîndea, în clipa aceea nu rezistase, nu strigase, nu făcuse nici o mișcare de a se opune ; se supusese fără putere, fără să mai distingă nimic, fără să simtă altceva decît o mare bucurie amestecată cu durere inundîndu-i ființa. În carnea ei repulsia și moleșeala se alterneau cînd înghețînd-o, cînd înfierbîntînd-o. Palidă și inconștientă, privea înaintea sa cu ochi măriți și parcă mai negri.

— Ascultați cum cîntă vinul ! spuse don Paolo, oprindu-se.

Marinarii stau întinși printre parîmele din barcazuri, în fumul tutunului de Dalmația și cîntau în cor cîntece despre femei frumoase.

XVI

Pe scăunelul de ingenuncheat, Camilla se rugă îndelung, cu voce joasă, cu capul plecat, cu mîinile împreunate ; apoi aprinse pentru noapte candela din fața Fecioarei Maria ; pe urmă se cufundă în somn, purtînd între florile veștede ale sînului dulcea inimă a lui Isus. Respirația sa avea ceva religios, ca și cum ar fi atins în treacăt ostia sacră de pe farfurioara de argint. Pîlpîirile flăcăruii alimentate cu ulei aruncau umbra tremurătoare pe tavan. Zgomotele lemnului ce se dilată și al carilor ce rod, misterioasele voci ale mobilelor tulburau pacea nopții.

Orsola sta întinsă lîngă Camilla, în același pat, fără să miște, fără să-nchidă ochii, căci o mare oboseală i se lăsase-n trup, răpindu-i somnul și această veghe asiduă și chinuitoare îi tortura sufletul nefericit. Asculta liniștea ; se spiona pe sine însăși cu o curiozitate anxioasă, spre a simți ce transformare se petrecuse în ființa sa.

Deodată Camilla începu să mormăie în somn cuvinte confuze, fragmente de cuvinte ininteligibile, abia mișcîndu-și buzele, respirînd adînc. Capul ei slab, ascuțit, cu trăsături severe săpate de penitențe și de posturi, îngălbenit de lumina lămpii, se odihnea pe albul pernei ca o efigie prost aurită de sfîntă pe un nimb. Mici umbre violete îi desenau interiorul nărilor, brazdele gîtului întins și plin de vine, gropile din obraji, orbitele din care ieșea proeminent în afară globul acoperit de pielea moale a pleoapei. Părea cadavrul unei martire în care se pogorise duhul sfînt.

Deși acel solilocviu nocturn nu era primul, Orsola simți un frig la rădăcina părului, copleșită de o bruscă teoroare. Se ghemui instinctiv, încercă să se îndepărteze de corpul surorii și retrăgîndu-se pe muchea patului, rămase nemișcată, agățîndu-se de momentele de liniște, cu ochii țintă la gura femeii adormite, simțind un tremur surd în adîncul pieptului cînd buzele acelea se mișcau proferînd

noi cuvinte. Nu înțelegea, dar în murmurul lor întretăiat era ceva profund, solemn și îndepărtat, un mister supranatural se ridica din corpul inert și inconștient ce vorbea fără a-și auzi propria voce. Prin cameră trecea o adiere de mormint ; în imaginația răvășită a celei fără somn, umbrele tremurătoare luau forme de fantome înspăimântătoare și amenințătoare, aerul părea străbătut de șoapte neștiute. Toate lucrurile pe care se refugia privirea ei halucinantă, toate lucrurile se transformau, se însuflețeau și veneau către ea. Atunci îi răsări din nou în minte, îngrozind-o, ideea pedepsei la chinurile veșnice. Se prăbuși sub coșmarul păcatului, punându-și brațele în cruce pe piept spre a se apăra de amenințările diavolești, încercînd să se roage cu limba mută de groază, agățîndu-se cu ultimele forțe de ancora cîinței ca de ultima porțiță de salvare. Se simțea pierdută, cerea iertare din adîncul sufletului Mirelui ceresc ce fusese trădat, lui Isus cel mare și bun, Celui atotăiertător.

Vocea Camillei se revărsa în suspine, se pierdea într-o bolboroseală tremurătoare, se stîngea într-o respirație lentă și egală, pe măsură ce entuziasmul somnului mistic se potolea. Jocul tremurat al umbrelor continua. Dar Cel răstignit încă nu cobora de pe perete spre a cuprinde în dulcile-i brațe oița rătăcită și întoarsă la stîină.

XVII

— Și zis-a Domnul prin gura profetului Ioel fiul lui Petuel : „Voi turna Duhul meu peste orice făptură ; fiii și fiicele voastre vor proroci, bătrînii voștri vor visa vise noi și tinerii voștri avea-vor vedenii“.

Acest duh de care apostolii au avut fericirea să se bucure primii a fost pentru ei și pentru noi un duh al dreptății, un duh al sfințeniei, un duh al forței... O, iubire dumnezeiască, o, sfință legătură ce-i unești pe Tată și pe Fiu, Duh atotputernic, mîngîiere statornică pentru cei necăjiți, pătrunzi în genunea adîncă a inimii noastre și luminează-o cu marea ta lumină !

Așa predica don Gennaro Tierno, în ziua de Rusalii, din altarul cel mare, în fața poporului care îl asculta. Sus,

deasupra lui, cel de al treilea membru al Sfintei Treimi și deschidea arcul radios al aripilor de aur ; pîlpîirea luminărilor răspîndea în biserică o roșeață asemănătoare cu reflexul unui incendiu. Pilaștrii enormi, susținînd cele două nave, acoperiți cu grosolane sculpturi creștine, se îndreptau greoi către altar ; pe pereți străluceau rămășițe de mozaicuri : un cap de apostol, un braț rigid de sfîntă, o aripă de înger se iveau din crusta negricioasă depusă de secole. Printre mozaicuri atîrnau mici corăbii votive, dăruite templului de către navigatorii scăpați cu viață. Și în mijlocul pietrelor grosolane și al crustelor posomorîte se înălța un grup de coloane zvelte și roze, în torsadă, susținînd un amvon de marmură împodobit cu frunze de acant și basoreliefuri.

— Toarnă roua ta dulce peste pămîntul acesta pustiu pentru ca lungă lui uscăciune să ia sfîrșit. Lasă cereștile raze ale iubirii tale să ajungă-n altarul inimii noastre și, pătrunzîndu-ne, să aprindă flăcările care să mistuie slăbiciunile noastre, delăsările noastre, moleșelile noastre ! continua preotul, atingînd cele mai înalte culmi ale eloanței și plenitudinii sale vocale.

Orsola asculta reculeasă. Se refugiase în casa Domnului, se întorsese la patul nupțial al Mirelui ceresc ; voia ca Domnul să o purifice și s-o primească încă o dată în nemărginita bunătate a divinei lui îmbrățișări. Acea neașteptată lumină a credinței o orbea, făcînd-o să uite orice greșeală anterioară. I se părea că petele de pe suflet se șterg și zgura impurității pămîntești îi cade de pe trup. Niciodată nu se apropiase de altarul lui Dumnezeu cu un tremur de speranță atît de profund ; niciodată cuvîntul lui Dumnezeu nu fusese atît de îmbătător.

Din clipa în care grozăvia osîndei îi apărură în conștiință, se cufundă într-un fel de neguroasă reculegere, veghind asupra ei însăși, veghind asupra actelor sale, gîndurilor sale, asupra celor mai mici mișcări de teamă ca nu cumva să-i slăbească intensitatea căinței, chinuindu-se să păstreze neatinsă floarea credinței încolțită pe neașteptate în sufletul său. Era un fel de înălțare spre Isus, însoțită de repudierea oricăror legături omenești. Se înflăcăra citind cărțile sfinte, căzu în contemplarea imaginilor și a miste-

relor, luptă împotriva moliciunilor mișelești ale cărnii, împotriva căldurii zilei, împotriva ispitelor nopții, împotriva miresmelor aduse de vînt, împotriva amintirilor sale impure, împotriva glasurilor ce păreau să-i gîdile auzul și să-i murmure noi și tainice plăceri.

După acea unică săptămînă de patimă, își aducea acum jertfa la picioarele altarului, sorbea din balsamul cuvîntului ceresc, cu ochii țintă la porumbelul radios, simțind cum naufragiază puțin cîte puțin în apele extazului.

— Vino, o, vino, blindă mîngiere pentru sufletele aflate le restriște, adăpost pentru cel în primejdie, pavază pentru cel nevoiaș. Vino, o, tu cel ce purifici sufletele de orice păcat și le vindecîi rănile. Vino, putere a celui nevolnic, sprijin al celui ce cade. Vino, stea a corăbierilor, speranță a sărmanilor, mîntuire a muribunzilor ! tuna don Gennaro Tierno, în patrafirul de argint, înalt, cu chipul aprins, cu ochii ieșindu-i din orbite, cu gesturi ce păreau s-atingă cerul.

O zăpușeală grea se lăsase peste mulțimea credincioșilor din biserică. Navele se striveau de stîlpi ; pe un vitraliu, capul Sfîntului Luca Evanghelistul iradia în bătaia soarelui și mantia lui mare crea în aer o zonă de crepuscul verde. Amvonul de marmură se înălța ca o miraculoasă floare mistică în acel abur de lumină.

— Vino, o, sfinte Duh, vino și aibi milă de noi !

Orsola ținea ochii în sus ; purtată de valul invocațiilor înălțate spre nimbul divin, pătrunsă de inefabila suavitate a aromelor spirituale, i se păru o clipă că porumbelul de aur are o străfulgerare aprobatoare, și inima îi tresăltă în piept de bucurie, ca Sfîntul Ioan în pîntecul Elisabetei la vizita Fecioarei Maria.

— În numele Domnului nostru Isus Cristos, Amin !

Preotul, în odăjdii de argint, se întoarse spre artofor, spunînd cu voce joasă un *credo*. Doi paracliseri în alb începură să-și legene cădelnițele fumegoase și înmiresmate.. Un nor de tămîie o învălui pe tînăra ce se afla în apropiere, și imediat un insuportabil val de greață, izvo-rît din adîncul maternității sale i se urcă în gît făcînd-o să se strîmbe.

Să nu existe, oare, nici o scăpare ? Cîteva zile mai avu încă oarecari îndoieli, aşteptînd ultima dovadă. La sculare, cînd punea picioarele pe pămînt, o lua cu ametele ; seara o năpădea o vagă sfîrşeală, o slăbiciune în care gîndul, voinţa, amintirile păreau să aibă confuzia, somnolenţa fluctuantă a primelor ore ale dimineţii. Făcea toate lucrurile din obişnuinţă, cu mişcări de somnambulă, anevoie. La şcoală, dacă vîntul aducea mirosul de pîine caldă de la brutărie, simţea că moare, simţea că tot stomacul i se întoarce pe dos şi-n gură i se răspîndeşte un gust de leşie. Într-o zi, în timp ce un copil mîncă o cireaşă, o poftă violentă o făcu să se răsucescă pe scaun, palidă şi transpirată. După masă, cu gura amară de greaţă se lungea în pat şi se lăsa cuprinsă de toropeală ; căldura era apăsătoare, muştele bizîiau, pe sub fereastră trecea un vînzător de ochelari spărgînd liniştea cu strigăte răguşite.

Dezamăgită, nu mai căută biserica ; dealtfel, mirosul de tămîie o dezgusta.

Nu se mai gîndi la Marcello, nu-l mai văzu, nu mai avu despre el decît o amintire nesigură, ca despre un vis îndepărtat. Era obsedată numai şi numai de situaţia prezentă.

Lindoro venea să aducă apa ca şi înainte. Ajungea sus, roşu şi îmbrobonat de sudoare ; punea jos vasele, aruncînd priviri piezişe victimei. Orsola se retrăgea în cealaltă cameră ori se apleca asupra lucrului strîngînd din dinţi cu o furie reţinută. Lindoro se ducea de acolo ca un cîine bătut ; dar gîndul că o posedase pe femeia aceea îi răscolea sîngele : ar fi vrut s-o tîrască după sine, s-o păstreze, s-o aibă în stăpînire ca pe o marfă de folosinţă şi de vînzare. Cupiditatea senzuală şi aviditatea cîştigului îşi dădeau mîna.

Într-o seară aşteptă la uşa din stradă să plece Camilla ; urcă apoi în goană s-o surprindă pe Orsola, s-o găsească singură în casă. Cînd bătu la uşă, Orsola îl recunoscu şi simţi că se cutremură :

— Ce vrei de la mine, ce vrei ? întrebă cu vocea înăbuşită, fără să deschidă.

— Ascultă-mă o clipă, doar o clipă ! Nu-ți fie teamă, nu-ți fac nici un rău...

— Pleacă, nelegiuitule, cîine, criminalule, izbucni femeia, vehement, strident, dînd drumul întregii uri adunate împotriva lui. Pleacă, pleacă !

Și, sfîrșită, se retrase în camera ei, se aruncă pe perne, mușcîndu-le printre lacrimi.

XIX

Nu exista scăpare. Fata Mariei Camastra băuse vitriol și murise, cu un copil de trei luni în pîntece. Fata Clemenzei Iorio se aruncase de pe pod și murise în milul Pescarinei. Trebuia, deci, să moară.

Cînd gîndul acesta o străfulgeră pe Orsola, era sfîrșitul amiezii. Clopotele băteau de sărbătoare, era ajunul lui *Corpus Domini* ; stoluri de rîndunele făceau zarvă rotîndu-se peste palatul Brina, ca să se adune apoi la sfat deasupra Arcului. Un nor roșu semănînd, poate, cu cel ce vărsase pucioasă fierbinte peste nelegiuirile Sodomei, domina orașul.

La acest gînd, Orsola se tulbură, i se făcu frică. Apoi, pe măsură ce sentimentul rușinii o îndemna către pasul acela, în adîncul ei începea să dospească revolta surdă a vitalității, toate fibrele îi fremătau. Sîngele cald și roșu făcu să i se împurpureze obraji, iar pe frunte îi apărură pete. Se ridică de pe scaun, agitată, frîngîndu-și mîinile, luptînd cu sine însăși. Împinsă de o forță nervoasă, ieși, în sfîrșit, din cameră, intră în bucătărie, căută pe masă un pahar și cutia de chibrituri. Mirosul puternic de cărbune îi răscolea stomacul, creierul îi era cuprins de amețală. Găsi totul : puse chibriturile să se dizolve în apă, se întoarse în cameră și ascunse într-un colț, sub o mobilă, paharul letal.

— Doamne, o Doamne !

Îi era frică să rămînă singură, cu acest gînd. Îi reveni imediat în minte cadavrul Cristinei Iorio, în ziua cînd îl duceau pe o targă în casa mamei ei : un corp umflat ca un burduf, cu nămol în păr, în orbitele ochilor, în gură, între degetele picioarelor vinete...

— Să mor, o, Doamne Dumnezeule !

Un fior îi trecu prin tot corpul și tresări ca și cum o mină rigidă și rece i s-ar fi așezat pe cap, încercînd să-i desprindă pielea cu lama unui cuțit.

— Nu, nu, nu ! spuse cu vocea tulburată, ca și cum ar fi vrut să îndepărteze contactul cu acel lucru oribil. Se duse la fereastră și scoase capul afară, căutînd un refugiu.

Rămase pironită acolo, stupefiată de acea viziune ca de incendiu biblic și de tărăboiul păsărilor negre. Răsucindu-se puțin, întrevăzu în penumbra camerei un licăr straniu : licăreau semilunele de aur de pe veșmîntul Madonei din Loreto și medaliile. I se făcu iar frică ; se lipi de pervaz, se aplecă și mai mult și rămase așa, fără a avea curajul să se miște. Dar începu s-o cuprindă slăbiciunea de seară : își luă capul greu în palme și închise pe jumătate pleoapele.

— Ah !

Pe neașteptate o lumină i se aprinse-n suflet. Da, da, își amintea bine ! Spacone, vraciul, bătrînul cu barba lungă, cel ce făcea minuni și avea leac pentru orice rău... Venise de cîteva ori în tîrg, călare pe o catîrcă albă, cu două triumphiuri de aur în urechi, cu un șir lung de nasturi mari ca niște linguri de argint fără coadă. Femeile ieșeau pe la porți, îl chemau și-l binecuvîntau. Vindecase tot felul de boli cu ajutorul unor anume ierburi, unor anume ape, unor anume semne făcute cu degetul mare și al unor anume cuvinte magice. Trebuie să aibă el leacuri și pentru așa ceva... da, sigur că da, trebuie să le aibă !

Și acea licărire de speranță o readuse pe Orsola la viață, în timp ce starea de slăbiciune se accentua tot mai mult. În fața ei lucrurile se-necau în amurg, ziua de un roșu aprins tulburat de cenușa nopții apropiate pierrea într-o decolorare lentă, lipsită de contraste. Ca un liliac trecu o rîndunică, atingîndu-i capul. O bruscă adiere a verii îi suflă peste chip, îi înfioră sîngele, o răscoli pînă-n cele mai adînci fibre ale ființei sale.

Cu o mișcare involuntară și inconștientă, își puse mîinile pe pîntec și le ținu așa pentru o clipă. Sufletul îi fu înfiorat de sentimentul inefabil al maternității. Și din străfunduri urca tainic o amintire din convalescența ei

îndepărtată. A, da, era în martie... un alb imens și surizător... și peste ea ploua un pufușor moale...

XX

Astfel că în dimineața următoare ieși pe ascuns din casă și o apucă singură pe noul drum care ducea spre Cheti.

Spacone locuia în împrejurimile lui San Rocco. Acolo, sub un maiestuos stejar druidic, își săvârșea minunile și oferea răspunsurile. Tot ținutul, pe o rază de douăzeci de mile, recurgea la el ca la un apostol al Providenței. În epidemiile care se abăteau asupra animalelor din partea locului, turme de boi și de cai se strîngeau în jurul stejarului pentru a primi talismanul apărător de boală : urmele copitelor de boi și de cai formau un fel de cerc vrăjit în iarba umilă a locului.

La ceasul cînd Orsola o porni la drum, pe pămînturile din jur se desena un imens joc de umbre și lumini. Nori nomazi migrau dinspre mare spre munte, ca niște caravane cu mari provizii de apă, peste cerul capricios de iunie. La intervale de timp, zone largi de pămînt se cufundau în umbră, iar altele se iveau în lumină ; și, cum umbra de un albastru intens era în permanentă mișcare, cîmpia da impresia unui arhipelag care plutea încărcat de arbori și grîu. Cîntecul păsărilor aducea laudă grînelor coapte.

La vederea acestui spectacol, Orsola simți o neobișnuită mîngiere ; libera nemărginire a cîmpiei, lumina jucăușă din frunzișuri, miresmele din aer învăluindu-i ființa, îi răscoliră sîngele și, în fața acestui orizont descătușat, speranța ei creștea și se întărea. Se simțea ușurată și nu avea decît două gînduri : speranța salvării trupești și dorința de a-și atinge ținta. În locul țintei fantezia ei îl vedea, de fapt, pe binefăcătorul bătrîn înălțîndu-se într-o mistică lumină. Cu nativa sa înclinare spre superstiție, îi transforma figura, o făcea uriașă, o înveșmînta în blîndețe creștină, o-nconjura de nimb. Îi reveneau atunci confuz în minte toate vorbele care circulau în popor, aruncînd

jerbe de lumină miraculoasă pe fruntea lui Spacone. Își aminti atunci că, într-o zi demult, în timpul bolii, Rosa Catena îi vorbise despre Bătrîn cu un respect plin de devoțiune, pomenind și niște minuni : — un orb din Torre de' Passeri se dusesese la San Rocco și se întorsese după trei zile cu vederea recăpătată și cu o cifră albastră pe o tâmplă. O femeie din Spoltore, bîntuită de duhurile rele, se întorsese blindă ca o mieluşea, după ce băuse două înghițituri dintr-o apă păstrată într-o mică tigvă uscată.

Astfel, puțin cîte puțin, de-a lungul drumului, datorită atîtor elemente disparate se formă în mintea Orsolei un fel de legendă. Și, puțin cîte puțin, întrucît oamenii nu pot nimic fără ajutorul lui Dumnezeu, se născu convingerea că Bătrînul era un trimis al cerului, un mîntuitor al sufletelor de dependența lor trupească, unul care, aici pe pămînt, împărțea grația divină celor căzuți în nenorocire. Oare această ultimă speranță nu coborîse asupra păcătoasei pe neașteptate, printr-un fel de intervenție divină, anunțată de semnele aprinse din văzduh ? Și nu sub ochii ei care se ruga, porumbelul de sus trimisese de Rusalii fulgerul unei făgăduințe ?

Făgăduința se împlinea acum, în sfînta zi de *Corpus Domini*. Încălzită de credință și de lumină, Orsola mergea prin praful drumului cel nou, fără să-i pese de oboseală. De o parte și de alta, gardurile vii luceau albe de parcă ar fi fost acoperite de excremente de păsări. Pîlcuri de plopî foșnitori mărgineau drumul și trunchiurile lor argintii răsfrîngeau reverberația luminii. Țărâncile din Villa del Fuoco, pitice, cu nasul cîrn, cu gura teșită, femei cafre dar cu pielea albă, veneau pe drum în grupuri de două sau trei. Aventurile norilor ocupau teatrul imens al cîmpiei.

Orsola trecu de Mulino, trecu de Villa. O energie nervoasă îi însuflețea pașii. Simțea bătaia vîntului în ceafă și, deasupra capului, din timp în timp, foșnetul plopilor. Dar legănarea umbrelor și praful începeau să-i tulbure deja privirea ; căldura provocată de mișcare i se suia la cap ; toată voința îi era concentrată asupra neobișnuitului efort fizic de a înainta. Merse, astfel, într-o stare de năuceală crescîndă care se transforma în indispoziție ; și,

doborită de osteneală și de căldură, se lăsă ademenită de un pîlc de măsline aflat ceva mai sus, pe stînga.

Patru sau cinci țigani ca de bronz, pe jumătate goi, cu amulete lucitoare pe piept treceau călare pe niște măgăruși roșcați. Unul fluiera lovind cu călcîiele animalul în pîntec. Toți aveau în mîini toiege și la șold desage de piele. Priviră femeia de sub măsline și murmură ceva rîzînd.

Orsolei îi fu frică de ochii aceia cu albul lor strălucitor și așteptă speriată pînă ce grupul se îndepărtă. Descurajarea începea să pună stăpînire pe ea ; singurătatea începea să îi apară înspăimîntătoare, fiindcă prin cîmpie se fugăreau fiori lungi prevestitori de ploaie și o liniște aproape lugubră cobora în aer din norii adunați. Se rezemase de un trunchi ; adieri răcoroase și neluate-n seamă pînă atunci îi învăluiau ființa și-i înghețau sudoarea pe piele, adieri care goneau spre ea cu fișuitul unui animal furișat prin iarbă, în timp ce în jur tremurul soarelui părea un joc de-ndepărtate ape. Flori pale de un galben sulfuros se vâlureau la rădăcina măslinilor.

Apoi, arborii îi treziră în suflet o amintire. În ziua aceea biserica era plină de ramuri de măsline și de miresme sfinte ; și ea trecea prin mulțime, sprijinită de brațele lui Marcello, tremurînd toată... Dar cum se opri la acest gînd, simți că mintea i se rătăcește și totul pierde într-o nesiguranță de vis. Doar inima îi bătea surd și zvicnirile ei chinute îi gîtuiau respirația. Avea acum senzația confuză că peste creier i se lasă o toropeală grea ca o lovitură de mai. Cu un ultim rest de voință se scutură slab și coborî-n drum.

Norii care se adunaseră înspre Maiella căpătaseră culoarea cenușie și diafană a unei mase de ape suspendate. Trîmbe largi și dense veneau dinspre mare, dar în înalt tot se mai ivea cîte un petec albastru. Un miros umed se ridica din praf, din întreaga cîmpie vibrînd în așteptare. Copacii nemișcați păreau să absoarbă lumina, se înălțau înnegriți în mijlocul aerului fumegos, populau cu forme incerte depărtarea.

Orsola înainta cu un efort uriaș, simțind cum o lasă puterile. Iată — se gîndea — o s-ajung la copacul de colo,

și-o să cad. Dar nu cădea. În dreapta se zăreau casele din San Rocco. Un țăran venea în fugă spre ea.

— Om bun, acolo e San Rocco ?

— Da, da, ia-o mata pe prima scurtătură.

Picături mari începură să cadă ; apoi, dintr-o dată, o ploaie tot mai deasă brăzdă văzduhul cu lungi săgeți albe, îl sfichiui cu lovituri de bici. O răscolire monstruoasă agită, atunci, norii ; jeturi de raze țîsniră ici, colo. Prin cortina de ploaie din zare, colinele se văzură aprinzîndu-se pentru o clipă ca să se stingă iar. O fișie de senin argintiu se înalță deasupra Maiellei, tremurînd și arcuindu-se ca o sabie subțire.

Orsola încerca să alerge spre stejarul aflat cam la o bătaie de pușcă. Picăturile o izbeau în ceafă, îi alunecau pe spinare, o loveau în față, udîndu-i hainele pînă la piele. Pășea nesigur pe terenul lunecos. Căzu și se ridică de două ori. Apoi, începu să strige ca o nebună în direcția casei.

— Ajutor ! Ajutor !

O femeie urmată de doi cîini care lătrau ieși în poartă și veni să o sprijine.

Orsola se lăsă condusă, fără să mai poată rosti un cuvînt, cu dinții încheștați, lividă, cu fața răvășită. Nu-și reveni decît după cîtva timp, datorită întrebărilor pe care i le punea femeia. Și, instantaneu, la auzul numelui lui Spacone își aminti totul.

— Și unde e Spacone ? întrebă.

— E la Popoli, fata maicii. L-au chemat acolo.

Orsola nu mai rezistă ; începu să plîngă în hohote, smulgîndu-și părul.

— Dar ce vrei, fata maicii, de la el ? Spune-mi mie ce vrei ? Sînt nevasta lui, sînt aci..., miorlăia vrăjitoarea, luîndu-i mîinile, îndemnînd-o să vorbească.

Orsola ezită un moment, apoi îi spuse totul, în grabă, printre hohote, acoperindu-și fața.

— Așteaptă. Leac este, fata maicii, dar costă cincizeci de bănuți. făcu vrăjitoarea în idiomul său îndulcit de vocale, pronunțînd aproape cîntat apelativul acela.

Orsola deznodă batista și îi oferă cinci monezi mici de argint. Apoi, ceva mai calmă, așteptă.

Camera era largă dar joasă. Pereții pe care ici, colo silitra făcuse floare, apăreau coșcoviți și verzuți. Sfinți grosolani de faianță populau acel soi de cavernă, ustensile și instrumente cu forme ciudate umpleau mesele. Era ca sanctuarul aspru al unui monah priceput la ierburi de leac.

Lângă vatră, nevasta lui Spacone pregătea în tăcere filtrul. Era o femeie înaltă și osoasă, cu fața foarte albă, cu nasul strîmb, vinețiu ca o smochină, cu părul roșu, lins, cu doi ochi mici de albinoasă, tatuată în barbă, pe frunte și pe dosul mîinilor.

— Hai, curaj, ia-l !

Orsola înghiți lichidul dintr-o suflare, dar imediat simți o amăreală îngrozitoare mușcîndu-i cerul gurii și măruntaiele. Rămase cu gura căscată, apăsîndu-și pîntecul cu mîinile, bătînd cu un picior în dușumea, în spasmul primei contracții uterine.

— Curaj, fata maicii, curaj ! repeta vrăjitoarea, fixînd-o cu ochii ei albicioși, masîndu-i ușor șalele. Ai timp să ajungi la Pescara... Hai, du-te !

Orsola nu putea să răspundă ; din gură îi ieșeau numai urlete. Crampele îi răsuceau stomacul, îi înțepeneau mușchii respiratori, îi provocau vomă. Ochii i se dăduseră peste cap, ca la o criză de epilepsie. În organismul său slăbit, excesiva tărie a băuturii declanșa acum efecte neașteptate. Avortul se produse cu una din acele teribile pierderi de sînge prin care viața se duce ușor, insensibil, fluid.

— Sfinte Isuse, sfinte Isuse ! bolborosea vrăjitoarea, neliniștită, cuprinsă dintr-o dată de spaimă în fața acelui biet trup prăbușit. Sfinte Isuse, ajută-mă !

La stăruințele ei, Orsola își reveni. Și cum, după cîtva timp, hemoragia păru să se oprească, nefericita putu să se ridice în picioare ; apoi, împinsă de femeie, ieși și ajunse la drumul cel nou, clătînîndu-se, palidă de parcă n-ar mai fi rămas în ea picătură de sînge, ținută în viață de speranța că de acum primejdia cea mai mare trecuse.

După ploaie, cîmpia avea o prospețime luminoasă. Venea un șir de căruțe încărcate cu ghips și căruțașii voynici din Letto Manopello, toți băuți, fumau întinși pe saci.

Cum Orsola o porni în urma lor, unul din ei, ultimul, strigă :

— Hei, frumoaso, nu vrei să te duc ?

Aproape inconștientă, Orsola se lăsă trasă în sus de brațele puternice ale omului și rămase așezată pe saci. Nu auzea risetele groase și glumele obscene care treceau de la o căruță la alta.

Instinctiv ținea genunchii strinși pentru a împiedica să curgă șuvoiul de singe. Simțea cum un fel de opacitate îi pune stăpânire pe simțuri, așa încît deseले zdruncinături ale căruței pe pietre îi provocau doar o durere surdă, iar în nări simțea o vagă jenă produsă de duhoarea pipelor. Apoi în urechi începu să-i răsune un zumzet îndepărtat și să-i joace lumini în fața ochilor. Ar fi căzut de citeva ori dacă nu ar fi susținut-o brațele căruțașului care, încurajat de docilitatea ei, trecea acum la mîngîieri fățișe.

La capătul drumului se ivi Pescara, în plin soare, făcînd să răsune văzduhul.

— Începe procesiunea, spuse unul din oameni. Toți dădură bice și drumul răsună de trap greoi, de clinchete de zurgălăi, de pocnete de bice.

Violența hurducăturilor și a tropotului o trezi pe Orsola, pentru moment, la realitate. Dar cum omul o apucase cu un braț de mijloc, și-i simțea pe obraz răsuflarea duhnind a vin, mînată de un impuls orb, începu să țipe și să gesticuleze ca și cum ar fi fost cuprinsă de delir. Fantoma lui Lindoro îi apăru deodată în fața ochilor încețoșați și reuși să-i trezească din nou, în bruma de conștiință ce-i mai rămăsese, repulsie și oroare. Cum se opri căruța, coborî, aproape alunecînd de pe saci ; se strădui să-și miște picioarele cu energia chinuită a celui ce încearcă să ajungă într-un loc unde să poată cădea.

Veneau spre ea copilele înveșmîntate în văluri albe, cu lumînări pictate în mină, cîntînd. În urma cetei angelice, prapuri și baldachine fluturau în aerul purificat de ploaia recentă. Cîntau :

*Tantum ergo sacramentum
Veneremur cernui...*

Zărindu-le, Orsola coti pe ulicioară, ajunsese la casa Rosei Catena și intră ; cuprinsă de amețeală, căzu în mijlocul camerei. Și cum hemoragia reîncepea, jumătatea inferioară a corpului îi fu paralizată și orice capacitate de mișcare voluntară se stinse.

Rosa nu era acasă, căci procesiunea atrăsese în ziua aceea tot târgul. Într-un colț al camerei, Muà, tatăl Rosei, un adevărat monstru de bătrînețe hidă, un orb înțepenit ani și ani de zile pe un scaun de lemn din cauza artritei, pipăia cu vârful bastonului pardoseala de cărămizi dimprejur spre a descoperi cauza zgomotului neașteptat, și o bolboroseală băloasă îi ieșea din gura fără dinți.

La picioarele bătrînului hidos, în sîngele păcatului, cu degetele mari strînse în pumn, fără un strigăt, mireasa pîngărită a Domnului se zvîrcoli timp de cîteva clipe în spasmele morții.

— Du-te ! Pleacă de aici ! Pleacă !

Bătrînul, crezînd că intrase dulăul măcelarului, întindea bastonul ca să-l alunge, izbind în muribundă.

Povestea Annei

I

Luca Minella, născut în 1789 la Ortona, într-o casă de lângă Poarta Caldara, fusese marinar. În prima tinerețe navigase cîtva timp pe vasul pescăresc cu două catarge Santa Liberata, din rada Ortonei, în porturile Dalmației, transportînd lemne, grîne și fructe uscate. Apoi, din plăcerea de a-și schimba stăpînul, intră în slujba lui Don Rocco Panzavacante, și, pe un barcaz nou, făcu multe călătorii, de data aceasta încărcînd citrice la promontoriul Roto, o înălțime încîntătoare de pe coasta italică, acoperită în întregime cu plantații de lămii și portocali.

Pe la douăzeci și șapte de ani se îndrăgosti de Francesca Nobile și, după cîteva luni, se legă de ea prin cununie.

Luca, un bărbat scund de stat dar foarte puternic, avea fața roșcovană încadrată de o frumoasă barbă blondă, iar în urechi purta, ca femeile, două cerceulețe de aur. Îi plăceau vinul și tutunul, manifesta o înflăcărată devoțiune față de sfîntul apostol Toma și, cum era superstițios din fire și înclinat să creadă în miracole, povestea despre țările de peste mare aventuri stranii și lucruri uimitoare, vorbind despre populațiile dalmate și despre insulele adriatice ca despre niște triburi și pămînturi aflate undeva pe la pol.

Francesca, femeie în floarea tinereții, avea carnația trandafirie și trăsăturile molatice ale celor din Ortona. Îi plăceau biserica, slujbele religioase, procesiunile sacre : ducea o viață extrem de simplă și, fiindcă avea o inteligență cam slabă, credea în cele mai incredibile lucruri și-n tot ce făcea îl lăuda pe Domnul.

Din unirea lor se născu Anna, în luna iunie a anului 1817. Cum nașterea se arăta dificilă, de teama unei nenor-

rociri, botezul fu oficiat peste pîntecul mamei, înainte ca fătu' să vadă lumina. În fine, după multe chinuri, nașterea se produse. Mica făptură alăptată la sînul matern crescă sănătoasă și veselă. Către seară, cînd barcazul trebuia să se întoarcă încărcat de la Roto, Francesca cobora spre mare cu pruncul în brațe : debarcînd, Luca aducea cu el parfumul fructelor meridionale. Urcînd împreună spre casă, se opréau' pentru o clipă la biserică și îngenucheau. În capele ardeau deja candelile votive iar în fund, prin cele șapte grilajuri de bronz, se vedea strălucind ca o comoară bustul Apostolului. Se rugau ca asupra fiicei lor să se pogoare binecuvîntarea cerească. La ieșire, cînd mama umezea fruntea Annei cu apă din agheasmatar, ecoul țipetelor se repercuta îndelung în navele răsunînd ca niște mari scoici din metal pur.

Copilăria Annei trecea lin, fără vreun eveniment deosebit. În mai 1823 fu îmbrăcată în heruvim, cu vâl alb și cunună de trandafiri și, în mijlocul cetei îngerești, tulburată, urmă procesiunea ținînd în mînă o luminare subțire. În biserică, mama vru s-o ridice în brațe ca să-l sărute pe Sfînt. Dar cum celelalte mame, ținîndu-i în sus pe ceilalți heruvimi, se împingeau buluc, una din lumînări dădu foc vâlului Annei și flacăra cuprinse îndată trupușorul ei fraged. O mișcare de teamă se produse atunci în mulțime, fiecare încercînd să iasă cît mai repede afară. Deși avea mîinile aproape înțepenite de groază, Francesca reuși să smulgă rochița arzîndă, strînse la piept fetița goală și leșinată și, invocîndu-l pe Isus cu glas ascuțit, se năpusti pe urma celor care fugeau.

Din cauza arsurilor, Anna fu mult timp bolnavă, în pericol de moarte. Zăcea în pat cu fețișoara trasă și lipsită de sînge, fără să vorbească, de parcă ar fi devenit mută ; și în ochii larg deschiși, în privirea fixă avea o expresie mai curînd de uimire încremenită decît de durere. Spre toamnă se însănătoși și merse la biserică să ducă o ofrandă.

Cînd vremea era blîndă, familia cobora în barcă pentru masa de seară. Francesca aprindea focul sub cort și prăjea pești ; mirosul plăcut al mîncării se răspîndea de-a lungul digului, amestecîndu-se cu parfumul grădinilor dinspre

Villa Onofria. În fața lor marea era atît de liniștită, încît plescăitul valurilor abia se auzea printre stînci, și aerul atît de limpede încît în depărtare se vedea capul San Vito cu toată îngrămădirea sa de case. Luca și ceilalți bărbați începeau să cînte ; Anna se străduia să-și ajute mama. După masă, cînd luna se înălța pe cer, marinarii se pregăteau să ridice ancora. Între timp, Luca, încălzit de mîncare și vin, împins de foamea lui înăscută, nesățioasă de povestiri uluitoare, începea să vorbească despre îndepărtatele limanuri. Mai încolo de Roto era un munte foarte înalt, locuit de maimuțe și de *oamenii Indiei* și plin de plante care produceau pietre scumpe... — Soția și fiica ascultau în tăcere, înmărmurite. Pe urmă pînzele acoperite de însemne negre, de figuri și simboluri catolice, ca vechile stindarde ale Comunelor, se umflau lent pe cataracte. Și Luca pleca.

În februarie 1826 Francesca lepădă un copil mort. În primăvara lui 1830 Luca se hotărî s-o ducă pe Anna la promontoriu. Anna era atunci în pragul adolescenței. Fu o călătorie norocoasă. Întîlniră în larg o corabie mare de comerț, care înainta cu ajutorul unor imense pînze albe. În dîra lăsată de ea înotau delfinii, iar apa din jur se mișca lin, scînteind, ca și cum ar fi plutit pe ea covoare din pene de păun. Anna urmări îndelung, cu ochi ce nu se mai săturau, corabia tot mai îndepărtată. Apoi, un fel de nor albastru se înălță pe linia orizontului : era muntele fructifer. Coastele Apuliei prindeau treptat contur. Parfumul de citrice îmbălsăma aerul plăcut. Coborînd pe mal, Anna fu cuprinsă de o senzație de încîntare și rămase uitîndu-se curioasă la plantații și la oamenii locului. Tatăl o conduse în casa unei femei cam trecute care vorbea ușor bilbiuit. Stătură acolo două zile. Odată Anna îl văzu pe tatăl ei sărutînd-o pe gazdă pe gură, dar nu înțelese. La întoarcere, barca era încărcată cu portocale. Marea era tot blindă.

Anna păstră despre călătoria aceea o amintire de vis, dar fiindcă era tăcută din fire, nu le povesti prea multe fetelor de-o vîrstă cu ea, deși o bombardau cu întrebările.

II

În mai, anul următor, la sărbătoarea Apostolului Toma, veni episcopul de Orsogna. Biserica era împodobită cu postavuri roșii și frunze de aur, în fața grilajelor de bronz ardeau unsprezece lămpi de argint lucrate de călugări giuvaergii și în fiecare seară orchestra acompaniată de un frumos cor de copii cînta un oratoriu solemn. Sîmbătă urma să fie arătat bustul Apostolului. Veneau în pelerinaj credincioși din toate localitățile de pe litoral și din interior și urcau cîntînd malul, ducînd în mină ofrandele.

Vineri, Anna merse la prima cuminicătură. Arhiepiscopul era un bătrîn venerabil și blînd ; cînd ridica mîna pentru binecuvîntare, nestematele inelului străluceau aidoma unui ochi divin. Cînd simți pe limbă ostia euharistiei, un val neașteptat de fericire îi încețoșă privirea și-i inundă rădăcina părului ca o baie plăcută, caldută, parfumată. În spatele ei, se auzea murmurul mulțimii ; alături, alte copile primeau grijană și își lipeau cu umilință fruntea de trepte.

Seara, Francesca vru să doarmă în biserică, după cum este obiceiul dreptcredincioșilor, așteptînd ca în zori să fie arătat bustul Sfîntului. Era însărcinată în șapte luni și greutatea pîntecului o obosea tare mult. Pelerinii zăceau întinși pe pardoseală și căldura emanată de corpurile lor se înălța în aer. Uneori, în somn, din gurile lor inconștiente ieșeau cuvinte confuze ; flăcările tremurau și se reflectau în untdelemnul candelelor suspendate între arcuri ; și prin ușile larg deschise, în noaptea de primăvară, se vedeau scînteind stelele.

Francesca petrecu trează două ore de chin, fiindcă răsuflarea celor adormiți îi dădea grețuri. Dar, hotărîtă să reziste și să sufere pentru binele sufletului ei, învinsă de oboseală, puse, pînă la urmă, capul jos. În zori se deșteptă. În rîndul celor de față așteptarea era tot mai intensă, veneau întruna alți și alți oameni, în fiecare ardea dorința de a-l vedea cel dintîi pe Apostol. Se deschise grilajul exterior și zgomotul țițînilor răsună limpede în tăcere, repercutîndu-se în toate inimile. Fu deschis apoi cel de al doilea grilaj, pe urmă cel de al treilea, cel de al patrulea, cel de al cincilea, cel de al șaselea, apoi ultimul.

Atunci mulțimea fu parcă prinsă de vârtejul unui uragan. Masa de oameni se năpusti spre tabernacol ; țipete ascuțite răsunară în aerul sfișiat de această năvală ; zece, unsprezece persoane fură strivite și sufocate ; o rugăciune furtunoasă se înălță.

Moșii fură scoși afară, în aer liber. Corpul Francescâi, vinăt și plin de contuzii, fu dus familiei. În jur se înghesui o mulțime de curioși, în timp ce rudele gemeau îndurerate.

Văzîndu-și mama întinsă pe pat, cu fața lividă și stropită de sînge, Anna se prăbuși fără cunoștință. Apoi, timp de mai multe luni fu chinuită de boala copiilor.

III

În vara lui 1835, Luca plecă spre un port grecesc, pe vasul de transport cu două catarge *Trinită* al lui don Giovanni Camaccione. Cum avea în suflet un gînd tainic, înainte de a pleca pe mare vîndu toate lucrurile și rugă rudele să o primească pe Anna în casă pînă la întoarcerea lui. Peste cităva vreme vasul se întoarse încărcat cu smochine uscate și struguri de Corint, după ce făcuse escală la Roto. Luca nu mai era în echipaj și se zvoni că rămăsese în țara portocalilor, cu o femeie care-l iubea.

Anna își aminti de vechea gazdă bilbilită. De atunci viața ei fu învăluită de tristețe. Casa rudelor era sub strada Orientală, în apropierea digului. Marinarii veneau să bea vin într-o cameră scundă, care, toată ziua, era plină de fumul pipelor și răsuna de cîntece. Anna trecea printre băutori, ducînd cînille pline și contactul acesta permanent, această permanentă conviețuire cu niște brute trezea în ea o pudoare instinctivă. La tot pasul trebuia să îndure glume nerușinate, risete groase, gesturi echivoce, răutatea unor oameni îndobitociți de trudnica lor viață pe mare. Nu îndrăznea să se plîngă, fiindcă mîncea pîinea altora. Dar supliciul atîtor ceasuri o făcea să devină timpă ; o gravă idiotie punea stăpînire puțin cîte puțin pe inteligența ei debilă.

Printr-o firească înclinație sufletească, își dăruia dragostea animalelor. Un asin de vîrstă venerabilă era adăpostit sub un șopron de lut și paie, în spatele casei. Blîndul patruiped aducea zilnic butoiașe cu vin de la

Sant'Apollinare la cîrcumioară ; și, cu toate că dinții săi începeau să se îngălbenească și unghiile să i se desfacă în fișii, cu toate că pielea îi era de acum uscată și aproape că nu mai avea păr, cîteodată, la vederea unui lan înflorit de cardon ciulea urechile și se apuca să ragă cu vioiciunea tinereții.

Anna umplea ieslea cu nutreț și adăpătoarea cu apă. Cînd era zăpușeală mare, venea și ea sub șopron să stea la umbră. Asinul măcina firele de paie cu falcile lui harnice și ea, cu o ramură înfrunzită, îl apăra, miloasă, de înțepăturile insectelor. Din cînd în cînd asinul își întorcea capul urecheat, arătîndu-și, printr-o încrețire a buzelor flasce, gîngiile, într-un fel de rînjat roșcat de recunoștință animală, iar prin mișcarea piezișă a ochiului în orbită, globul gălbui cu vinișoare violacee ca bășica fierei. Insectele se învîrteau bîzîind greoi deasupra bălegarului ; nici un fel de zgomote sau glasuri nu se auzeau de pe pămînt sau dinspre mare ; și un sentiment de nesfîrșită pace cuprindea atunci sufletul femeii.

În aprilie 1842, Pantaleo, omul care conducea animalul de povară, muri înjunghiat. De atunci slujba îi fu încredințată Annei. Și ea pleca în zori și se întorcea la amiază sau pleca la amiază și se întorcea spre seară. Drumul o apuca pe o colină însorită, plantată cu măslini, cobora pînă la un teren bogat în ape folosit pentru pășunat și, urcînd din nou printre vii, ajungea la fermele din Sant' Apollinare. Asinul mergea în față, anevoie, cu urechile pleoștite ; o tarniță cu ciucuri, verde, zdrențuită și decolorată, îl bătea peste șale și peste coapse, iar pe samar se vedeau lucînd rămășițe ale unor plăcuțe de alamă.

Cînd animalul se oprea ca să-și mai tragă sufletul, Anna îl bătea încet, mîngîietor pe grumaz și-l îndemna cu vorba, fiindcă îi era milă de halul în care ajunsese. Din cînd în cînd smulgea cîte un pumn de frunze din gardurile vii și i le da să se mai întremeze, înduioșîndu-se cînd simțea în palmă mișcarea moale a buzelor care primeau darul. Gardurile vii erau înflorite și florile de păducel aveau un gust de migdale amare.

La hotarul plantației de măslini se afla o cisternă mare și lîngă cisternă un jgheab lung din piatră unde veneau

vacile la adăpat. În fiecare zi, Anna poposea acolo și, atît ea cît și asinul, își potoleau setea înainte de a-și urma drumul. Odată se întîlni cu păznicul cirezii, originar din Tollo, cu o uitătură cam sașie și o buză de iepure. Omul îi dădu binețe ; începură amîndoi să discute despre pășuni și despre apă, iar apoi despre sanctuare și miracole. Anna asculta cu bunăvoință, zîmbind adesea. Era albă și firavă, cu ochii limpezi, gura foarte mare și părul castaniu pieptănat pe spate, fără cărare la mijloc. Pe gît i se vedeau cicatricile roșietice ale arsurilor și arterele pulsînd neîntrerupt.

Începînd de atunci convorbirile se repetară. Vacile erau răspîndite pe pășunea din jur ; rumegau de jos sau pășteau din picioare. Formele lor mișcătoare și pașnice măreau liniștea singurătății pastorale. Anna, așezată pe marginea cisternei, discuta cu simplitate și omul cu buza despicată părea cuprins de iubire. Într-o zi, cu o spontană, neașteptată reînviere a amintirii, povesti despre plimbarea pe mare pînă la muntele Roto. Și, fiindcă depărtarea în timp îi înșela memoria, spunea lucruri uimitoare pe un ton cît se poate de adevărat. Omul asculta stupefiat, fără să clipească. Cînd Anna tăcu, liniștea și singurătatea din jur îi se părură și mai mari ; rămaseră amîndoi gînditori. Vacile veneau, cîm le era deprinderea, la adăpat și între picioarele lor se legănau ugerile grele de lapte. Cînd își vîrau boturile în jgheab, apa scădea în ritmul sorbiturilor lente și regulate.

IV

În ultimele zile ale lui iunie, asinul se îmbolnăvi. De aproape o săptămînă nu mai puneă gura nici pe mîncare nici pe băutură. Călătoriile încetară. Cînd coborî într-o dimineață la șopron, Anna zări animalul ghemuit în stratul de fin într-o poziție jalnică, deprimantă. Un fel de tuse răgușită și stăruitoare scutura din cînd în cînd mormanul de oase acoperit cu piele ; deasupra ochilor se formaseră două scobituri adînci, ca două orbite goale și ochii păreau două bășici mari umplute cu zer. Cînd asinul auzi glasul Annei, încercă să se ridice ; se clătina pe

picioare, gîtul îi cădea moale în jos, şira spinării îi apărea şi mai ascuţită, iar urechile pleoştite făceau mişcările involuntare şi dezarticulate ale unei enorme jucării cu încheieturile stricate. Un lichid albicios i se scurgea din nări, prelingîndu-se, cîteodată, în fire lungi, pînă la genunchi. Peticele de piele fără păr aveau culoarea albăstrie cu ape a ardeziei. Ici, acolo, rosăturile hamurilor singerau.

În faţa aceluia spectacol, Anna simţi cum i se strînge inima de durere şi milă ; şi, cum prin fire şi prin obişnuinţă nu simţea nici o repulsie fizică la contactul cu o materie imundă, se apropie de animal să-l ajute. Cu o mîină îl ţinea de falca de jos, cu cealaltă de spinare şi încerca să-l facă să se mişte, sperînd ca acest lucru să aibă oarecare efect. La început, animalul şovăi, scuturat de noi accese de tuse ; apoi începu, în sfîrşit, să meargă pe panta blindă ce cobora spre mal. Apele, în lumina zilei născînde, aveau o strălucire albă ; spre Penna, călăfătătorii ungeau cu catran o carenă. Cînd Anna îşi luă mîinile de pe el şi trase de căpăstru, asinul călăş greşit cu picioarele din faţă şi se prăbuşi. Maşinăria osoasă avu un scrişnet de fracturi interne şi pielea de pe burtă şi de pe coapse vibră, răsunînd surd. Picioarele i se mişcă ca într-o fugă ; din cauza izbiturii, din gingii ţîşni un pic de singe care i se prelinse printre dinţi.

Atunci Anna începu să strige, îndreptîndu-se spre casă. Călăfătătorii veniţi la faţa locului rîdeau şi făceau glume pe seama asinului ce zăcea la pămînt. Unul îl lovi cu piciorul în burtă. Altul îl înşfăcă de urechi şi-i înălţă capul care căzu apoi greu pe pămînt. Ochii i se închiseră, părul alb de pe burtă i se ridică înfiorat ca sub o pală de vînt. unul din picioarele dinapoi bătu de două sau trei ori în aer. Apoi totul rămase nemişcat ; doar pe spinare, unde avea o ulcerăţie, se produse un tremur uşor, la fel cum se petrecea înainte cu carnea vie zgîndărită de o insectă. Cînd Anna se întoarse, îi găsi pe călăfătători trăgînd hoitul de coadă şi cîntînd un *Requiem* cu glasuri măgăreşti.

Astfel Anna rămase singură ; trăi timp îndelungat în casa rudelor şi se ofili îndeplinind treburi umile şi îndurînd cu răbdare creştinească samavolniciile. În 1845,

beala copiilor își făcu iar apariția cu violență, dar după câteva luni dispăru. Atunci credința ei deveni mai ferventă și mai profundă. În fiecare dimineață și seară urca la bazilică, unde de obicei îngenunchea într-un colț întunecos, protejat de un agheasmatar de marmură împodobit cu un basorelief grosolan reprezentînd fuga Sfintei Familii în Egipt. Să fi ales, oare, la început, colțul acela atrasă de măgarul docil care-i transporta pe copilul Isus și pe Mamă spre pămîntul idolatriei ? Îngenuncheată astfel în penumbră, o liniște mare și plină de iubire îi cobora în suflet ; rugăciunea îi țîșnea din piept, pură, ca dintr-un izvor natural, fiindcă ea se ruga numai dintr-o oarbă voluptate a adorației, nu în speranța de a obține prin grația divină bunuri pămîntești. Se ruga cu capul plecat, sprijinit pe scaun, și cum credincioșii, intrînd și ieșind, își înmuiau degetele în apa agheasmatarului, făcîndu-și cruce, din cînd în cînd tresărea, simțind în păr cîte o picătură binecuvîntată.

V

Cînd, în 1851 Anna veni pentru prima dată la Pescara, se apropia sărbătoarea Fecioarei Maria, care se celebrează în prima duminică a lui octombrie. Femeia plecă de la Ortona pe jos, pentru a împlini o juruință și, ducînd într-o batistă de mătase o inimioară din argint, merse de-a lungul țărmului mării, fiindcă drumul local încă nu era făcut pe vremea aceea și mare parte din terenurile virgine era ocupată de o pădure de pini. Ziua părea blîndă, dar valurile erau în creștere și la limita orizontului aerul lua forma unor trombe amenințătoare. Anna înainta cu fundată în gînduri cucernice. În pragul serii, cînd se afla pe la saline, se porni ploaia, întîi încet, apoi torențial și nefiind nici un adăpost în jur fu muiată pînă la piele. Ceva mai încolo, riul Alento își mîna apele spre vărsare, și ea se descălță ca să treacă prin vad. În apropiere de Vallelonga ploaia stătu ; pădurea de pini reînvia în-
seninată în văzduhul cu miros de tîmîie. Anna îi mulțumi lui Dumnezeu, apoi își urmă drumul de-a lungul țărmu-

lui, ceva mai repede, căci simțea cum umezeala nesănătoasă îi pătrundea în oase și încep să-i clănțane dinții.

La Pescara se îmbolnăvi de friguri și fu primită, din milă, în casa donnei Cristina Basile. Ascultînd din pat cîntările procesiunii și văzînd cum unduiau vîrfurile prapurilor bisericești la înălțimea ferestrei, se rugă să se însănătoșească. Zărînd coroana de nestemate a Fecioarei, dădu să se așeze în genunchi, pe perne, în adorație.

După trei săptămîni se însănătoși și cum donna Cristina îi propuse să rămînă, rămase acolo ca slujnică. Primi o cămăruță ce da spre curte. Pereții erau văruiți în alb, un vechi paravan acoperit cu figuri profane închidea un colț și între grinzile tavanului o grămadă de păianjeni își întindeau în pace pînzele laborioase. Sub fereastră se vedea o bucată de acoperiș iar mai jos se zărea curtea plină de păsări. Pe acoperiș, dintr-o moviliță de pămînt înconjurată de cinci olane, creștea o plantă de tutun. Soarele zăbovea asupra ei de la primele ore ale dimineții pînă la primele ore de după-amiază. În fiecare vară planta înflorea.

În noua casă, în noua viață, Anna simți cum, puțin cîte puțin, sufletul i se ușurează și renaște. Înclinația ei firească spre ordine se putu manifesta în voie. Își îndeplinea treburile în liniște, fără multă vorbă. Credința sa în lucruri supranaturale crescuse enorm. Despre două, trei locuri din casa Basile se formaseră de mult legende care se transmiteau din generație în generație. În *camera galbenă* de la etajul doi lăsat în părăsire trăia sufletul donnei Isabella. Într-un mic hol arhiplin, unde o scară în spirală ducea la o ușă care de multă vreme nu mai fusese deschisă, trăia sufletul lui don Samuele. Cele două nume exercitau o fascinație puternică asupra noilor locatari, răspîndind în întreaga clădire un aer solemn de lăcaș mănăstiresc. În plus, cum curtea interioară era mărginită de nenumărate acoperișuri, pisicile se întruneau pe terasă în lungi conciliabule și mieunînd dulce-misterios îi cereau Annei resturile de la masă.

În martie 1853, soțul donnei Cristina, după lungi săptămîni de chinuri, muri de o boală de rinichi. Era un om cu frica lui Dumnezeu, retras și milostiv, șef al unei congregații de bogătași bisericeși, om care citea operele teolo-

gilor și știa să cînte la clavicembal cîteva arii simple de vechi maeștri napolitani. Cînd sosi clipa sfintei împărțășanii, măreață și impresionantă prin numărul slujitorilor bisericești și prin bogăția obiectelor de cult, Anna îngenunche lângă ușă și începu să se roage cu glas tare. Încăperea se umplu de fum de tămîie, străluminat de scînteierile artoforului și de cădelnițele oscilînd ca niște lămpi aprinse ; se auziră hohote de plîns, apoi vocile slujitorilor bisericii încredințînd sufletul Celui de Sus. Anna, răpită de solemnitatea sacramentului, pierdu orice teamă de moarte și de atunci încolo socoti că moartea dreptcredincioșilor nu este decît o dulce și preafericită trecere în viața de dincolo.

O lună întregă donna Cristina ținu închise toate ferestrele casei. Își plîngea întruna soțul ; la prînz și seara da pentru el de pomană cerșetorilor ; și de mai multe ori pe zi ștergea cu o coadă de vulpe praful de pe clavicembal ca de pe o sfîntă relicvă, suspinînd. Era o femeie de patruzeci de ani, durdulie, dar avînd încă o prospețime a formelor bine conservate de sterilitate. Și fiindcă moștenea de la defunct o avere considerabilă, cinci dintre celibatarii cei mai copti ai tîrgului începură să-i dea tîrcoale și folosindu-se de vorbe dulci și vicleșuguri încercau s-o determine să se recăsătorească. Pretendenții erau : don Ignazio Cespa, o ființă dulceagă, de sex ambiguu, cu o față de bătrînă precupeată ciupită de vărsat și o frizură imbibată de uleiuri cosmetice, cu degetele încărcate de inele și în urechi cu două minuscule cerculețe de aur ; don Paolo Nervegna, doctor în drept, bun vorbitor, persoană instruită, cu buzele veșnic încrețite de parcă ar fi mestecat boglari, iar pe frunte cu un fel de excrescență roșcată imposibil de ascuns ; don Fileno d'Amelio, noul șef al congregației, cu un aer de falsă umilință și pocăință, puțin chel, cu fruntea fugind către ceafă și privirea de-o opacitate ovină ; don Pompeo Pepe, bărbat jovial, iubitor de vin, femei și trîndăvie, înfloritor la trup și mai ales la chip, cu rîsul și vorba răsunătoare ; don Fiore Ussorio, spirit bătaios, mare cititor de opere politice, citînd triumfător, în orice dispută, exemple istorice, cu fața de o paloare pămîntie, cu o barbă ca o cunună subțire împrejurul

obrajilor și o gură ieșită din comun prin tăietura sa oblică. Acestora li se adăuga, ca sprijinitor al rezistenței donnei Cristina, abatele Egidio Cennamele care voia s-o atragă pe moștenitoare în beneficiul bisericii și se împotriva pretendenților cu o viclenie bine ascunsă.

Marea dispută, ce va fi povestită într-o zi pe larg de cronicar, dură mult timp și cunoscă o mare varietate de întâmplări. Teatrul principal al primei acțiuni fu salonul pentru cină, o sală dreptunghiulară unde, pe tapetul franțuzesc de pe pereți, erau reprezentate în manieră franțuzească isprăvile lui Ulise naufragiat pe insula nimfei Calipso. Aproape în fiecare seară pretendenții se reuneau în jurul ilustrei văduve și jucau pe rînd briscola și jocul dragostei.

VI

Anna fu martora inocentă. Introducea vizitatorii, întindea cuvertura pe masă și pe la mijlocul serii aducea paharele pline cu un lichior ușor verzui, făcut de călugărițe din unele ierburi de leac. Odată, de pe scară, cînd disputa era în toi, îl auzi pe don Fiore Ussorio insultîndu-l în gura mare pe abatele Cennamele care vorbea abia șoptit ; și fiindcă ireverența i se păru de-a dreptul monstruoasă, de atunci încolo îl socoti pe don Fiore un individ diabolic și la apariția lui își făcea iute semnul crucii și murmura un *Pater*.

Într-o zi, în primăvara lui 1856, în timp ce era cu rufe la spălat în Pescara, văzu un cîrd de bărci intrînd pe gura apei și navigînd încet împotriva curentului. Cerul era senin ; cele două maluri se reflectau în adînc, îmbrățișîndu-se ; cîteva rămurele verzi și cîteva coșuri de papură pluteau pe firul apei, spre mare, ca niște simboluri de pace ; iar bărcile, avînd aproape toate mitra Sfîntului Toma pictată ca emblemă într-un colț al velei, înaintau pe frumosul fluviu sanctificat de legenda Sfîntului Cetto, izbăvitorul. La spectacolul acela, amintirea tîrgului natal se trezi cu un tumult neașteptat în suflétul femeii și, gîndindu-se la tatăl ei, fu cuprinsă de o mare duiosie.

Erau barcazuri din Ortona și veneau de la promontoriul Roto încărcate cu citrice. Îndată ce aruncară ancora, Anna se apropie de marinari ; îi privea cu o curiozitate trepidantă și binevoitoare, fără să scoată o vorbă. Unul din ei, izbit de acea insistență ciudată, o întrebă cu familiaritate : — Pe cine căuta ? Ce voia ? — Atunci Anna, luîndu-l pe om deoparte, îl întrebă dacă, întimplător, nu-l văzuse în țara portocalilor pe Luca Minelli, tatăl ei. — Îl văzuse ? Era tot cu femeia aceea ? — Omul răspunse că Luca murise de cîtăva vreme. — Era bătrîn. Cît s-o mai fi dus ? — Anna își stăpîni lacrimile și vru să afle cît mai multe lucruri. Omul îi povesti. — Luca și femeia aceea se legaseră prin cununie și avuseseră doi feciori. Cel mai mare se imbarcase pe un vas de pescari cu două catarge și venea uneori la Pescara pentru negoț. — Anna tresări. O tulburare nedefinită, un fel de rătăcire confuză îi copleșea sufletul. Nu izbutea să-și regăsească echilibrul și judecata lucidă în fața acelor fapte atît de complicate. Avea, așadar, doi frați ? Trebuia să-i iubească ? Trebuia să caute să-i vadă ? Ce trebuia să facă ?

Pradă acestor șovăieli, se întoarse acasă Și, multe seri după aceea, cînd barcazurile intrau pe fluviu, mergea de-a lungul cheiului, uitîndu-se la marinari. Unele din vase aduceau din Dalmația asini și ponei. Punînd piciorul pe pămînt, animalele începeau să tropăie ; văzduhul răsuna de răgete și de nechezături. Trecînd pe lîngă ei, Anna bătea ușor cu palma măgărușii pe capul lor mare.

VII

Cam prin vremea aceea primi în dar de la vechilul fermei de la țară o broască țestoasă. Musafira cea nouă, leneșă și taciturnă, fu obiectul grijei și al desfătării femeii în ceasurile ei de răgaz. Umbla de la un capăt la altul al camerei ridicîndu-și anevoie de la pămînt împovăra-toarea greutate a corpului pe piciorușele semănînd cu niște ciotulețe măslinii și, tînără fiind, plăcile scutului dorsal, de un galben pătat cu negru, străluceau uneori în soare cu limpezimi de ambră. Capul acoperit de solzi, teșit, gălbui, ieșea în afară clătînîndu-se blind-temător ;

alteori, părea capul unui șarpe bătrîn și istovit, ieșind din carapacea unui crustaceu. Anna iubea cel mai mult obiceiurile animalului : tăcerea, cumpătarea, modestia, dragostea de casă. Îl hrănea cu foi de verdețuri, rădăcini și viermi, uitîndu-se extaziată la mișcarea micilor mandibule cornoase cu zimți dubli. Încerca, în fața aceluia act, un sentiment aproape matern, îndemna cu vorbe blînde animalul, și-i alegea ierburile cele mai fragede și mai dulci.

Fără voia ei, broasca țestoasă favoriză începutul unei idile. Venind de mai multe ori pe zi în casă, vechilul se oprea să discute cu Anna pe terasă. Și fiind un spirit umil, cucernic, prudent și drept, se bucura cînd vedea aceste pioase virtuți oglindindu-se și în sufletul femeii. Obişnuința făcu să se nască încet-încet între cei doi o afectuoasă familiaritate. Ea avea deja cîteva fire albe la tîmple și chipul de o placidă candoare. El, Zacchiele, cîțiva ani mai vîrstnic, avea un cap mare cu fruntea bombată și doi ochi de iepure, blînzi și rotunzi. Cel mai adesea stăteau de vorbă pe terasă. Deasupra lor, între acoperișuri, cerul părea o cupolă luminoasă ; din cînd în cînd porumbelii albi ca Sfîntul Duh traversau în zbor cereasca pace. Discutau despre recolte, despre calitatea pămîntului, despre rînduielile simple ale culturilor, vădind experiență și dreaptă cumpănă.

Cum lui Zacchiele, dintr-o ingenuă vanitate omească, îi plăcea, cîteodată, să facă paradă de știința lui în fața femeii ignorante și credule, ea sfîrși prin a avea pentru el o stimă și o admirație fără margini. Învăță că pămîntul este împărțit în cinci părți și că sînt cinci rase de oameni : albă, galbenă, roșie, neagră și tuciurie. Învăță că pămîntul are formă rotundă, că Romulus și Remus au fost hrăniți de o lupoaică și că, toamna, rîndunelele trec marea în zbor și se duc în Egipt, unde înainte domneau faraonii. — Dar oamenii nu aveau toți aceeași culoare, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu ? Putem noi oare să mergem pe o minge ? Cine erau faraonii ? — Nu reușea să priceapă, era năucită. De atunci încolo privi rîndunelele cu respect și le considera păsări dotate cu înțelepciune omenească.

Într-o zi Zacchiele îi arată o carte a Vechiului Testament, cu ilustrații. Anna privea totul cu încetineală, as-

cultînd explicațiile. Îi văzu pe Adam și Eva printre iepuri și cerbi, pe Noe aproape gol, îngenunchat în fața unui altar, pe cei trei îngeri ai lui Avram, pe Moise salvat din ape, în sfîrșit, plină de bucurie, văzu un faraon în fața to-iagului lui Moise preschimbat în șarpe, pe regina din Saba, sărbătoarea cuștilor, martiriul Macabeilor. Istoria asinei lui Valaam o umplu de uimire și duioșie. Istoria cupei lui Iosif în sacul lui Veniamin o făcu să izbucnească-n lacrimi. Și-i imagina pe izraeliți umblînd printr-un pustiu plin de prepelițe, sub o rouă care se numea mană și era albă ca zăpada și mai dulce ca pîinea.

După cartea sfîntă, Zacchiele, cuprins de o neobișnuită ambiție începu să-i citească isprăvile Casei Regale a Franței, de la împăratul Constantin pînă la Roland, conte d'Anglante. În mintea femeii se produse atunci un talmeș-balmeș. Luptele Filistenilor și Siriacilor se amestecară cu luptele sarazinilor, Olofern se confundă cu Rizieri, regele Saul cu regele Mambrinus, Eleazar cu Balante, Noemina cu Galeana. Obosită, nu mai urmărea firul povestirilor, se scutura doar din timp în timp cînd auzea trecînd prin glasul lui Zacchiele sunetele unor nume preferate. Și preferații ei erau Dusolina și ducele Bovetto care se îndrăgostise de fiica regelui Friziei și cucerise toată Anglia.

Erau calendele lui septembrie. În aerul purificat de ploaia recentă se răspîndea o calmă limpezime de toamnă. Locus lecturilor deveni acum camera Annei. Într-o zi, Zacchiele citea cum Galeana, *fiica regelui Galafro se îndrăgosti de Mainetto și vru de la el o cunună de iarbă*. Fiindcă povestea părea cîmpenească și simplă și fiindcă glasul celui care citea avea, parcă, inflexiuni mai dulci ca deobicei, Anna asculta cu o vizibilă încordare. Broasca țestoasă se tîra lin prin mijlocul unor foi de lăptucă; soarele lumina prin fereastră o pînză mare de păianjen și, prin lucrătura subțire din fire de aur se vedeau ultimele flori roz ale tutunului.

Cînd capitolul se termină, Zacchiele puse jos cartea și, uitîndu-se la femeie, avu unul din acele zîmbete fudule ce făceau să i se încrețească pielea tîmplelor și colțurile gurii. Apoi începu să vorbească vag, șovăitor, ca omul care nu știe cum să ajungă la ceea ce dorește. În fine, în-

drăzni. — Ea nu se gîndise niciodată la căsătorie ? — Anna nu răspunse la întrebare. Rămaseră amîndoi tăcuți, simțind în suflet o dulceață confuză, un fel de trezire uimică a unei tinereți deja îngropate și o chemare umană spre iubire. Erau tulburați de parcă aburii unui vin mult prea tare li s-ar fi urcat la cap.

VIII

Dar abia în octombrie, la multe zile după aceea, odată cu primul ulei de măsline și cu plecarea ultimelor rîndunele veni o tacită promisiune de nuntă. Într-o luni, cu permisiunea donnei Cristina, Zacchiele o conduse pe Anna la ferma de pe deal, unde era teascul de măsline. Ieșiră pe jos, pe la Portasale și o apucară pe Salaria, întorcînd spatele fluviului. Din ziua poveștii cu Galeana și Mainetto, se strecurase între ei un fel de neliniște, o temere amestecată cu rușine și respect. Se dusesese faimoasă familiaritate de altădată ; vorbeau puțin și mereu cu acea rezervă ezitantă, fără să se mai privească în ochi, zîmbind nesigur, tulburîndu-se din pricina unei roșeli subite, stăruind în aceste timide manifestări de copilărească inocență.

La început meraseră în tăcere, urmînd fiecare poteca îngustă lăsată de pașii trecătorilor pe cele două laturi ale drumului ; îi despărțea mijlocul drumului noroiu, în care dîrele de roți se întipăriseră adînc. Culesul viilor, cîntecul mustului care răsuna peste tot umpleau cîmpul de o bucurie fără margini. Zacchiele mergea un pic mai în urmă, spărgînd din cînd în cînd tăcerea cu vorbe despre vremea frumoasă, despre vii, despre recolta de măsline. Anna se uita curioasă la tufișurile înroșite de bace, la arături, la apele din șanțuri și se simțea încet-încet cuprinsă de încîntarea celui care după un lung răstimp încearcă iar plăcutele senzații de odinioară. Cînd drumul cotea înspre colină, printre bogatele plantații de măslini din Cardirusso, în suflet îi răsări nespus de clară amintirea lui Sant'Apollinare și a asinului și a paznicului de cirezi. Și pe neașteptate, simți cum aproape tot sîngele îi năvălește-n inimă. Uitatul episod al tinereții i se contură în memorie cu o uimitoare acuitate, imaginea locurilor îi apărură în

față și, în închipuire îl revăzu pe omul cu buza de iepure, îi auzi iar glasul și, fără să știe de ce, o încercă o tulburare nouă.

Ferma se apropia, vîntul sufla prin pomi făcînd să cadă măslinile coapte, de pe colină se întrezărea o fișie senină de mare. Zacchiele venise alături de femeie și o privea din cînd în cînd, cerșindu-i umil puțină duiosie. — La ce se gîdea, oare ? Anna se întoarse cu un aer aproape speriat, ca și cum ar fi fost prinsă în flagrant delict. — Nu se gîdea la nimic.

Ajunseră la teasc, unde dijmașii terciuiau prima recoltă de măslinile căzute din pom înainte de vreme. Încăperea în care se afla teascul era scundă și întuneccasă, de bolta lucind de salpetru atîrnau lămpi de alamă fumegînde și un animal de povară legat la ochi învîrtea, cu pas regulat, o uriașă piatră de moară ; dijmașii, musculoși, unsuroși, îmbrăcați în tunici lungi ca niște saci, cu picioarele și brațele goale, vărsau lichidul în chiu-puri, în vase de aramă, în urcioare.

Anna începu să se uite cu atenție la ceea ce făceau și, cum Zacchiele dădea ordine în dreapta și-n stînga, se-nvîrtea printre teascuri, aprecia cu multă siguranță calitatea măslinelor, se simți cuprinsă de un sentiment de admirație. Apoi, văzîndu-l pe Zacchiele că ia o cană mare, plină cu ulei luminos și curat ca lacrima, și o deșartă în urcior mulțumind lui Dumnezeu, își făcu semnul crucii, pătrunsă de venerație pentru belșugul pămîntului.

Între timp, pe ușă intraseră cele două femei de la fermă, fiecare cu cîte un copil de țîță în brațe și alții ciorchine în jurul fustelor. Începură să vorbească molcom și, fiindcă Anna vru să mîngîie copiii, ele se simțiră datorate să-și laude rodnicia, vorbind despre nașterile lor deschis și cu însuflețire. Prima născuse șapte copii, a doua unsprezece. — Așa voise Cel de Sus, căci pămîntul avea nevoie de brațe.

Conversația o luă atunci pe un fâgaș familiar. Albarosa, una din mame, îi puse Annei multe întrebări. — Nu avusese niciodată copii ? — Răspunzînd că nu era măritată, Anna simți pentru prima oară un fel de umilință și părere de rău în fața acelei maternități înfloritoare și

caste. Schimbînd vorba, întinse mîna spre cel mai apropiat dintre copii. Ceilalți o priveau cu niște ochi imenși ce păreau să fi căpătat o limpede culoare vegetală de la nemărginirea verde dimprejur. Mirosul măslinelor zdrobite se răspîndea în aer și intra-n gură excitînd palatul. Grupurile lucrătorilor apăreau și dispăreau în lumina roșie a lămpilor.

Zacchiele, care pînă atunci supraveghease măsurarea uleiului, se apropie de femei. Albarosa îl întîmpină cu voioșie. — Cît mai avea de gînd să aștepte don Zacchiele pînă să se însoare? — La întrebarea aceea Zacchiele zîmbi ușor tulburat și-i aruncă o otheadă fugară Annei care continua să mîngîie copilul, prefăcîndu-se că nu înțelesese. Albarosa, cu blajina ei viclenie țărănească, cuprinzînd într-o singură privire a ochilor bovini capul Annei și pe cel al lui Zacchiele, continuă să-i incite.

Erau o pereche binecuvîntată de Dumnezeu. Ce mai așteptau?

Întrerupîndu-și lucrul în așteptarea mesei, dijmașii făcuseră cerc în jur. Iar perechea, și mai tulburată din cauza atîtor martori, rămînea mută, cu un surîs tremurător pe buze, într-o atitudine plină de o pudică modestie. Cîte unul mai tînăr, înveselit de fața iubitoare și îndurerată a lui don Zacchiele, le dădea coate tovarășilor lui. Animalul necheză de foame.

Se pregăti prînzul. O activitate laborioasă cuprinse marea familie rustică. Afară, în bătătură, între măslinii pașnici, cu fața la mare, oamenii stau la masă. Din mîncărurile pregătite cu uleiul cel nou ieșeau aburi, vinul scînteia în formele de o simplitate liturgică ale vaselor și hrana frugală dispărea rapid în stomacul celor care pînă atunci trudiseră.

Anna se simțea năpădită de bucurie, se simțea dintr-o dată legată de cele două femei de parcă s-ar fi cunoscut dintotdeauna. Acestea o poftiră în casă, unde camerele, deși foarte vechi, erau mari și luminoase. Pe pereți, între imaginile sfinte, atîrnau ramuri de măslini de la Paști, de tavan erau agățate provizii de carne de porc, paturile se ridicau largi și înalte de la podea, avînd leagănele alături și din toate iradia seninătatea și armonia căminului. Ob-

servind ordinea aceea, Anna zîmbea timid unei bucurii lăuntrice și, la un moment dat, fu cuprinsă de o emoție ciudată, ca și cum toate virtuțile sale latente de gospodină și stăpînă a casei și toate instinctele sale materne răscolite ar fi izbucnit pe neașteptate.

Cînd femeile coborîră din nou în bătătură, bărbații mai erau încă în jurul mesei. Zacchiele vorbea cu ei. Albarosa luă o pîinișoară de grîu, o tăie pe jumătate, o unse cu ulei, o presără cu sare și i-o oferî Annei. Uleiul nou, stors chiar atunci din fruct, lăsa în gură o aromă gustoasă, ușor aspră ; îmbiată, Anna mîncă toată pîinea. Bău pînă și vin. Apoi, cum se lăsa înserarea, ea și Zacchiele o porniră la drum.

În urma lor, dijmașii cîntau. Cîmpia răsuna de cîntece care se înălțau în aerul serii cu amploarea calmă a unui psalm gregorian. Un vînt ceva mai umed sufla printre măsline, o lumină difuză, muribundă, trandafiriu-violacee zăbovea spînzurată pe cer.

Anna o luă înainte, cu pas iute, mergînd foarte aproape de trunchiuri. Zacchiele o urmă, gîndindu-se la cuvintele pe care voia să i le spună. De cînd rămăseseră singuri, o neliniște puerilă li se strecurase în suflet. La un moment dat, Zacchiele o strigă pe nume și ea se întoarse umilă și fremătătoare. — Ce voia ? — Zacchiele nu mai spusese nimic, făcu doi pași, ajunse alături de ea. Și își continuară astfel drumul, în tăcere, pînă ce-i despărți Salaria. Ca și la venire, fiecare o luă pe pîteca de margine, unul pe dreapta și altul pe stînga. Așa ajunseră la Portasale.

IX

Dintr-o nehotărîre innăscută, Anna amîna întruna căsătoria. O chinuiau îndoieli religioase. Auzise spunîndu-se că numai fecioarele vor fi primite spre a forma cununa din jurul Maicii Domnului, în Paradis. Și atunci ? Să renunțe la acea fericire cerească pentru o plăcere pămîntească ? Atunci credința se aprinse în ea și mai vie. În fiecare ceas liber se ducea la biserica Del Rosario, îngenunchea înaintea marelui confesional de stejar și

rămînea nemişcată rugîndu-se. Biserica era simplă și săracă, pardoseala era acoperită cu lespezi mortuare iar în fața altarului ardea o singură lampă de metal oarecare. Femeia deplîngea în sufletul său fastul bazilicei din orașul natal, solemnitățile ceremoniilor, cele unsprezece lămpi de argint, cele trei altare din marmură de preț.

Dar în săptămîna sfîntă a anului 1857 se petrecu un eveniment deosebit. Între Congregația avîndu-l în frunte pe don Fileno d'Amelio, și abatele Cennamelo secondat de subordonații săi parohiali, izbucni războiul, la mijloc fiind o neînțelegere privind procesiunea lui Isus. Întrucît cortegiul era suportat de congregați, don Fileno voia ca el să iasă din biserică acestora ; abatele voia ca el să iasă din biserică parohială. Războiul îi atrase în vîrtejul său pe toți cetățenii, inclusiv trupele regelui Neapolului, staționate în fort. Se iscară mișcări populare, străzile fură ocupate de mulțimi fanatice, patrulă înarmate fură trimise spre a împiedica dezordinile, contele arhiepiscop de Chieti fu asediat de nenumărați soli din ambele părți, corupția înghiți multe averi ; zvonuri de uneltiri misterioase se împrăștiară în oraș. Locul de înfruntare al dușmanilor era casa dōnei Cristina Basile. În acele zile de luptă, don Fiore Ossorio străluci prin admirabile stratageme și prin îndrăzneli ieșite din comun. Don Paolo Nervegna se alese cu o gravă vărsare a bilei în sînge. În zadar făcu uz don Ignazio Cespa de toată arta sa de conciliator și de cele mai dulcele zîmbete ale sale. Se luptă pentru victorie cu o îndirjire implacabilă, pînă în ceasul ritual al cortegiului funebru. Poporul fremăta în așteptare ; comandantul trupelor, partizan al abației, îi amenința cu pedepse grele pe nelegiuiții de congregați. Revolta era pe punctul de a izbucni. Cînd, iată, sosește în piață un soldat călare aducînd mesajul episcopal prin care ieșea victorioasă Congregația.

Cortegiul se desfășură atunci în ordine, cu o măreție neobișnuită, pe străzile presărate cu flori. Un cor de cincizeci de voci de cantraalto și sopran cîntau imnurile Paștilor, zece paracliseri tămîiară întregul oraș. Baldachinele, steagurile bisericesti, lumînările umplură de uimire pe cei de față prin bogăția lor. Abatele învins nu apărui ;

în locul său, don Pasquale Carabba, marele Secondant, îmbrăcat în odăjdiile bisericești, urmă cu pași solemni catafalcul lui Isus.

Anna înălțase rugi pentru victoria abatelui, dar somptuozitatea ceremoniei o orbi; căzu într-un fel de extaz dinaintea spectacolului și simți chiar gratitudine față de don Fiore Ussorio care trecea ținând în mină o luminare uriașă. Apoi, când trecu și ultimul grup de preoți oficiați, se amestecă în gloata fanatică de bărbați, femei și copii și merse așa, aproape fără să atingă pământul, fără să-și desprindă ochii de la ghirlanda ce o încununa pe *Mater dolorosa*. Sus, între balcoane, erau întinse țesături alese; de casele brutarilor atârnavă un fel de miei din aluat modelați grosolan și, din loc în loc, la răscrucile a trei sau patru străzi, un vas cu jăratec răspindea fum de substanțe aromate.

Procesiunea nu trecu pe sub ferestrele abatelui. Din când în când un fel de mișcare dezordonată se propaga de-a lungul șirurilor, ca și cum coloana cu steaguri bisericești ar fi dat peste un obstacol. Cauza o constituia disputa dintre purtătorul de cruce al Congregației și locotenentul trupelor regale, fiecare având ordin să urmeze câte un alt traseu. Fiindcă locotenentul nu putea recurge la violență fără a comite un sacrilegiu, învinse purtătorul crucii. Congregații exultau, comandantul general fierbea de minie, poporul ardea de curiozitate.

Când, în apropierea Arsenalului, cortegiul coti ca să intre din nou în biserica San Giacomo, Anna o apucă pe o ulicioară laterală și din cîțiva pași ajunse la ușa principală. Ingenunche. Primul sosi cel ce ducea crucifixul imens; urmau purtătorii de steaguri ținând lungă prăjină în echilibru pe frunte sau pe bărbie, printr-un savant joc al mușchilor. Apoi, într-un nor de tămîie veneau celelalte grupuri, corurile de copii, slujitorii în odăjdii, fecioarele, domniile, clerul, trupele. Spectacolul era magnific. Un fel de teroare mistică punea stăpînire pe sufletul femeii.

Potrivit obiceiului, un paracliser cu o tavă mare din argint înaintă pentru a primi lumînările. Anna privea. Atunci comandantul, bolborosind printre dinți cuvinte

aspre la adresa Congregației, aruncă furios lumina pe tavă și întoarce spatele cu o expresie amenințătoare. Toți rămăseseră încremeniți. În liniștea de moment se auzi zângănitul spadei celui ce se îndepărta. Numai don Fiore Ussorio avu îndrăzneala de a zîmbi.

X

Aceste fapte alimentare vreme îndelungată flecărelele cetățenilor, constituind chiar cauza unor tulburări. Cum Anna fusese martoră a ultimei scene, unii veniră la ea pentru informații. Și ea povestea răbdătoare, mereu cu aceleași cuvinte. De atunci încolo își împărți viața între practicile religioase, treburile casei și afecțiunea pentru broasca țestoasă. Odată cu primele zile căldute de aprilie, broasca țestoasă ieși din letargie. Într-o zi, pe neașteptate, capul șerpesc țîșni de sub scut și se clătină slab, în timp ce picioarele erau încă prinse de amorteală. Ochișorii rămaseră acoperiți pe jumătate de pleoape. Și animalul, poate încă inconștient de starea sa captivă, se mișcă în cele din urmă încet și leneș, împins de nevoia de a găsi hrană, pipăind cu picioarele solul, de parcă ar fi fost pe nisipul din pădurea natală.

În fața acestei treziri, Anna fu cuprinsă de o nespusă duioșie și se uită la ea cu ochii umezi de lacrimi. Apoi luă broasca țestoasă, o puse în pat, o îmbie cu câteva frunze verzi. Broasca ezita să le atingă și, căscînd mandibulele, își arăta limba cărnoasă ca a papagalilor. Pielea gîtului și a labelor semăna cu membranele gălbui și flasce ale unui corp stins. Priveliștea îi strîngea sufletul de milă și, cu blîndețea unei mame față de copilașul convalescent, își îndemna cămoara să mănînce, să se refacă. Unse cu ulei scutul osos, astfel că, atunci cînd soarele bătea în ele, plăcuțele curățate luceau și mai frumoase.

Cu aceste griji trecu primăvara. Dar Zacchiele, al cărui avînt iubitor crescuse sub puterea noului anotimp, atîta insistă pe lingă femeie, atîta de duios o imploră încît obținu, în sfîrșit, o promisiune solemnă. Nunta urma să se celebreze în ajunul Nașterii Domnului.

Atunci idila reîncepu. În timp ce Anna își vedea de cusutul trusoului de nuntă, Zacchiele citea cu glas tare din Noul Testament. Nunta din Cana, minunile Mîntuitorului în Capernaum, mîrșitul din Nain, înmulțirea pîinilor și a peștilor, izbăvirea de diavol a fetei cananeencei, vindecarea celor zece leproși, a orbului din naștere, învierea lui Lazăr răpiră inima femeii. Și ea se gîndi îndelung la Isus care intra în Ierusalim călare pe o asină, în timp ce mulțimea își așternea hainele în drumul lui și-l presăra cu ramuri.

Cimbrișorul din vasul de pămînt îmbălsăma aerul din încăpere. Broasca țestoasă venea uneori pînă la cusătoreasă, lua în gură tivul pînzeturilor sau mușca de pielea încălțărilor. Într-o zi, pe cînd citea parabola fiului risipitor, Zacchiele simțind cum îi umblă ceva pe la picioare, avu fără să vrea o mișcare de repulsie și lovi cu piciorul broasca țestoasă care se izbi de perete și se răsturnă cu burta-n sus. Carapacea dorsală se sparse-n bucăți: un firișor de sînge apăru la o lăbuță pe care animalul o agita inutil ca să-și recapete poziția inițială.

Deși nefericitul îndrăgostit fu îngrozit și distrus de cele întîmplate, din ziua aceea Anna se închise într-un fel de severă neîncredere, nu mai vorbi, nu mai vru să-l asculte citind. Și astfel Fiul risipitor rămase pentru totdeauna sub stejari, păzind porcii stăpînului său.

XI

În marile inundații din octombrie (1857) Zacchiele muri. Casa de țară unde locuia, dincolo de Porta Giulia, lîngă Cappuccini, fu luată de ape. Apele inundară toată cîmpia, de la Colle d'Orlando pînă la Colle di Castellammare și, fiindcă străbătuseră vaste sedimente de argilă, erau sîngerii ca în povestea de demult. Din sîngele noroșos și năvalnic răsăreau ici colo virfuri de copaci. Din cînd în cînd prin fața fortului treceau prăvălindu-se trunchiuri enorme cu rădăcini cu tot, mobile, lucruri de nerecunoscut, grupuri de animale încă vii care urlau, dispăreau, reapăreau și se pierdeau în depărtare. Îndeosebi cirezile de boi ofereau un spectacol uluitor: de groază, trupurile mari,

alburii se încălecau unele peste altele, capetele se înălțau cu disperare afară din apă, coarnele li se încurcau. Cum marea era spre răsărit, la gura de vărsare valurile dădeau peste maluri. Lacul sărat Palata și estuarele se uniră cu fluviul. Fortul deveni o insulă pierdută.

Străzile orașului fură și ele acoperite de ape : casa donei Cristina era în apă pînă la jumătatea scării. Mugetul creștea tot mai mult, în timp ce clopotele băteau fără încetare. Ocnașii din închisoare începuseră să urle.

Anna, crezînd că venise pedeapsa din urmă a Celui de Sus, își căută mîntuirea în rugăciuni. În ziua următoare, cînd se sui în vîrfurile porumbarului, văzu în jur, sub nori, ape și iar ape, iar pe meterezele de la San Vitale, niște cai înspăimîntați. Coborî cu mintea răvășită, năucă : mugetul neîntrerupt și văzduhul întunecat o făcură să piardă orice noțiune de timp și de loc.

Cînd apele începură să scadă, lumea din împrejurimi ajunse în oraș cu bărcile. Bărbați, femei și copii aveau pe chip și în ochi o dureroasă uimire. Toți povesteau întîmplări triste. Un plugar de prin părțile Cappuccinilor veni în casa Basile să anunțe că don Zacchiele fusese dus *la mare*. Plugarul vorbea cu simplitate despre moarte. Spuse că în vecinătatea Cappuccinilor niște femei își legaseră pruncii de vîrfurile unui copac uriaș spre a-i salva de ape și că vîrtejurile smulseră copacul din rădăcini, tîrînd cu ele cele cinci suflete. Don Zacchiele se îngămădisese împreună cu alții pe acoperiș, urlînd de groază ; acoperișul era tot mai mult cuprins de ape ; hoiturile de animale și crengile rupte venind la vale îi izbeau pe nefericiți. Copacul cu pruncii trecuse pe deasupra cu o violență atît de îngrozitoare, încît nu mai rămăsese nici urmă de acoperiș sau de oameni.

Anna ascultă fără să plîngă, și în mintea ei tulburată povestea acestei morți, copacul cu cei cinci copilași, oamenii strînși grămadă pe un acoperiș, cu hoiturile animalelor lovindu-se de ei provocară un fel de uimire superstițioasă asemănătoare cu aceea pe care i-o produceau unele povestiri din Vechiul Testament. Urcă cu greu în camera ei și încercă să se reculeagă. Un soare anemic strălucea pe pervaz ; într-un colț, broasca țestoasă dormea la

adăpostul scutului său; dinspre olane venea ciripitul vrăbiilor. Toate aceste lucruri firești, această liniște obișnuită a vieții din jur o înseninară puțin câte puțin. Din adâncul aceluși calm de moment țîșni, în sfîrșit, durerea și, pradă unei mîhniri fără margini, își lăsă capul în piept.

Își simți atunci sufletul împuns de părerea de rău că păstrase atîta timp acea ranchiună mută împotriva lui Zacchiae; amintirile o năpădiră una câte una iar virtuțile defunctului îi apăreau acum în memorie cu pioșenie. Cum durerea creștea tot mai năvalnică, se ridică, merse spre pat și se întinse cu fața-n jos. Suspinele ei răsunară laclaltă cu ciripitul păsărelelor.

Pe urmă, cînd lacrimile i se opriră, în suflet începu să-i coboare liniștea resemnării, se gîndi că pe pămînt toate sînt trecătoare și că noi trebuie să ne supunem voinței Domnului. Umilința acestei supuneri îi răspîndi în suflet o infinită pace. Se simți eliberată de orice neliniște și în acea umilă și fermă încredere își găsi odihna. De atunci legea vieții sale nu avu decît această clauză: Facă-se în totul atotputernica voință a lui Dumnezeu, totdeauna dreaptă, totdeauna adorată și fie lăudată și preamărită întru vecie.

XII

Așa se deschise pentru fiica lui Luca adevărata cale spre Paradis. Curgerea timpului fu marcată pentru ea de acum încolo doar de sărbătorile religioase. Cînd fluviul intră la loc în matcă, zile de-a rîndul avură loc procesiuni în oraș și în sate. Ea participă la toate, laolaltă cu tot poporul, cîntînd *Te Deum*. Viile dimprejur erau devastate, pămîntul era moale și văzduhul îmbibat de vapori aurii avea o neobișnuită luminozitate, ca într-o primăvară palustră.

Veni apoi sărbătoarea tuturor sfinților, pe urmă ziua morților. Mari slujbe fură celebrate în amintirea victimelor inundațiilor. La Crăciun, Anna vru să-și facă și ea ieslea sfîntă în care se născuse Cristos: cumpără un Copil-Isus de ceară, pe Maria, pe Sfîntul Iosif, boul, asinul, regii magi și păstorii. Însoțită de fiica țîrcovnicului, merse prin șanțurile de lîngă Salaria, după mușchi. În seninul

sticlos al iernii, întinderile de pământ se odihneau îngrăşate de nămoluri, ferma Albarosa se-ntrezărea pe deal între măslini, nici o voce nu tulbura tăcerea. Anna, cum descoperea un petec de muşchi, se apleca şi-l desprindea cu cuţitul. Tot umblînd prin iarba rece, mîinile i se învineţiseră. Din cînd în cînd, la vederea unui petec mai verde, îi scăpa o exclamaţie de mulţumire. Cînd coşul se umplu, se aseză pe marginea şanţului, împreună cu fata. Ochii săi urcară agale pe poteca dintre măslini şi se opriră la zidurile albe ale fermei care părea un edificiu claustral. Îşi plecă atunci fruntea, copleşită de un gînd. Se întoarse brusc spre tovarăşa sa. — Văzuse vreodată cum se tescuiesc măslinile ? — Şi începu să-i descrie, în cuvinte prolixе ce făceau pietrele de moară : încet-încet, pe măsură ce vorbea, alte amintiri i se ridicau din adîncul sufletului, îi veneau spontan pe buze, una cîte una şi îi treceau în voce cu un mic tremur.

Aceea fu ultima ei slăbiciune. În aprilie 1858, puţin după Paşti, se îmbolnăvi. Stătu aproape o lună la pat, chinuită de o aprindere la plămîni. Donna Cristina venea s-o viziteze dimineaţa şi seara. O servitoare bătrînă care se îndeletnicea cu asistenţa bolnavilor îi-da medicamentele. Broasca ţestoasă îi înveseli zilele de convalescenţă. Şi cum animalul era istovit de nemîncare şi toată pielea i se uscase, Anna, văzîndu-se şi ea slăbită, simţea acel gen de mulţumire lăuntrică pe care-l simţim cînd o suferinţă comună ne leagă de fiinţa iubită. O căldură umedă venea din olanele acoperite cu licheni, în curte cocoşii cîntau, iar într-o dimineaţă două rîndunici intrară pe neaşteptate, dădură ocol camerei bătînd din aripi şi fugiră.

Cînd Anna se duse din nou la biserică pentru prima dată după însănătoşire erau Rusaliile. Intrînd, aspiră cu lăcomie mirosul de tămîie. Merse încet, de-a lungul navei centrale spre locul unde obişnuia să îngenuncheze înainte şi simţi cum o cuprinde o bucurie neaşteptată văzînd, în sfîrşit, între lespezile mortuare pe cea care avea în centru un basorelief aproape şters. Îngenunche deasupra ei şi începu să se roage. Lumea se făcea tot mai numeroasă. La un moment dat, doi paracliseri coborîră din cor cu două lighenaşe de argint încărcate cu trandafiri pe care începură

să-i împrăştie peste capetele prosternate, în timp ce la orgă răsuna un imn de bucurie. Anna rămăsese cu capul plecat, într-un fel de extaz pe care i-l dau fericirea misterului celebrat şi simţămîntul uşor voluptuos al însănoşirii. Cînd cîţiva trandafiri căzură pe ea, simţi că se înfioară. Niciînd în viaţa ei biata femeie nu simţise ceva mai dulce decît acel fior de fericire mistică urmat de o senzaţie de plăcută sfîrşeală.

Rusaliile rămaseră, astfel, sărbătoarea preferată a Annei care se duse la biserică de fiecare dată, dar fără să se mai petreacă nimic deosebit. În 1860 oraşul fu tulburat de grave frămîntări. Adeseori se auzeau în nopte răpăitul tobelor, strigătele de alarmă ale santinelelor, focuri de muschete. În casa doanei Cristina cei cinci pretendenţi acţionară cu mai multă energie. Anna nu se înpăimîntă, trăi într-o reculegere profundă, fără să ia cunoştinţă nici de evenimentele publice nici de cele domestice, îndeplinindu-şi obligaţiile cu o precizie maşinală.

În luna septembrie, fortăreaţa Pescarei fu evacuată, trupele burbonice se risipiră, aruncînd armele în apele fluviului, pîlcuri de cetăţeni ieşiră pe străzi cu aclamaţii de bucurie. Anna, aflînd că abatele Cennamele fugise în grabă, se gîndi că triumfaseră duşmanii bisericii lui Dumnezeu şi simţi o mare durere.

După aceea viaţa ei se scurse în pace vreme îndelungată. Carapacea broaştei ţestoase se lăţi şi deveni mai opacă, firul de tutun răsări în fiecare an, înflori şi se ofili, rîndunicile înţelepte plecară în fiecare toamnă către pămînturile faraonilor. În fine, în 1863, marea dispută a pretendenţilor se termină cu victoria lui don Fileno d'Amelio. Nunta se sărbătoreşte în luna martie, cu mare pompă şi vesele ospeţe. Doi călugări capucini, Fratele Vittorio şi Fratele Mansueto veniră să prepare bucate alese.

După desfiinţarea ordinului, doar ei doi mai rămăseseră să păzească chinovia. Fratele Vittorio era un sexagenar roşu la faţă, fortificat şi consolat de sucul strugurilor. O bandă verde îngustă îi acoperea ochiul drept bolnav, iar cel stîng îi scînteia plin de vioiciune. Încă din tinereţe se familiarizase cu arta farmaceutică, dar, cum era foarte priceput şi la bucătărie, bogătaşii obişnuiau să-l

cheme cu prilejul unor sărbători. Trebăluind, avea gesturi brutale care făceau să-i iasă din mincile cămășii brațele păroase, barba i se mișca după mișcările gurii, glasul îi era tunător. În schimb, fratele Mansueto era un bătrîn istovit cu o figură caprină de care atîrna o bărbuță albă, și cu doi ochi gălbui plini de supunere. Cultiva grădina de legume și, cerșind, ducea verdețuri bune de mîncat, pe la diverse case. Ajutîndu-și tovarășul, se străduia să pară cît mai modest; schiopăta de un picior și avea vorba moale a celor din Ortona, exclamînd la tot pasul: — Pe toți turcii! — poate în amintirea legendei Sfîntului Toma, și netezindu-și cu o mină craniul lucios.

Anna le întindea farfuriile, diferitele obiecte necesare, văsăria de aramă. I se părea că bucătăria capătă un fel de sacră solemnitate prin prezența călugărilor. Se uita atentă la toate mișcările fratelui Vittorio, cuprinsă de agitația pe care o simt ființele simple în fața unor oameni dotați cu unele virtuți superioare. Admira îndeosebi gestul infailibil cu care marele capucin punea în sosuri condimentele sale secrete, aromele sale speciale. Dar, încetul cu încetul, umilința, blîndețea și modesta istețime a fratelui Mansueto o cîștigară. Legați prin orașul natal și prin idiomul lui, sfîrșiră prin a se împrieteni.

Cînd discutau, toate amintirile trecutului năvăleau în cuvintele lor. Fratele Mansueto îl cunoscuse pe Luca Minelli și se afla în bazilică cînd murise Francesca Nobile. — Pe toți turcii! — Ba chiar dăduse ajutor la transportarea cadavrului pînă la Porta Caldara, și își amintea că moarta purta o rochie de mătase galbenă și o mulțime de lanțuri din aur...

Anna deveni tristă. În memoria ei, pînă în clipa aceea, faptul rămăsese confuz, vag, incert, atenuat de îndelunga buimăceală care urmase după primele accese de epilepsie. Dar cînd fratele Mansueto spuse că moarta se afla în Paradis, pentru că morții din cauza religiei trec în rîndul sfinților, Anna simți în suflet o dulceață de nespus și o nemărginită adorație față de sfințenia mamei sale.

Atunci, spre a-și aminti locurile natale, se apucă să vorbească despre bazilica Dell'Apostolo în amănunțime, precizînd forma altarelor, poziția capelelor, numărul odoa-

relor, picturile cupolei, atitudinile sfinților, arabescurile pardoselii, culorile vitraliilor. Fratele Mansueto o secunda cu bunăvoință și, fiindcă fusese la Ortona cu câteva luni înainte, povesti despre noile lucruri văzute. — Arhiepiscopul de Ortona donase bazilicei un artofor de aur cu incrustații de pietre prețioase. Congregația Sfântului Sacrament înnoise toată lemnăria și marochinăria stranelor. Donna Blandina Onofrii dăruise un schimb întreg de odăjdii : patrafire dalmațiene, etole, sfite și stihare.

Anna asculta cu aviditate ; începu s-o chinuie dorința de a vedea noile lucruri și de a le revedea pe cele vechi. Când capucinel tăcu, i se adresă cu un aer timid și încântat totodată. — Se apropiau sărbătorile de mai. Ce-ar fi dacă s-ar duce acolo ?

XIII

La calendele lui mai, cu învoirea donnei Cristina, femeia își strânse lucrurile. Gîndul la broasca țestoasă o umplu însă de neliniște. — Să o lase ? s-o ia cu sine ? — Stătu mult la îndoială dar pînă la urmă, pentru mai mare siguranță, se hotărî s-o ia. O puse într-un coș, printre lucrurile sale și dulcețurile pe care donna Cristina i le trimitea Veronicăi Monteferrante, stareța mănăstirii Santa Caterina.

În zori, Ana și fratele Mansueto o porniră la drum. La început Anna, al cărei păr cărunt era acoperit de basma, avea pasul ușor și înfățișarea bucuroasă. Călugărul șchio-păta sprijinindu-se într-un baston, iar desagii goi îi săltau pe spate. Când ajunseră la pădurea de pini făcură primul popas.

În dimineața de mai, pădurea unduia voluptuos, încărcată de miresme, între seninul cerului și seninul mării. Din trunchiuri picura rășina. Mierlele fluierau. Toate izvoarele vieții se deschiseseră spre a transfigura pămîntul.

Anna se așeză pe iarbă, îi oferi capucinelui pîine și fructe și, între o îmbucătură și alta începu să discute despre sărbătorile apropiate. Broasca țestoasă încerca să se urce cu lăbuțele din față pe marginea coșului, și, în aceste eforturi, capul său de șarpe cînd apărea, cînd dispărea. Întrucît

Anna o ajută să coboare, animalul o porni peste mușchi, spre un tufiș de mirt, cu o încetineală ceva mai mică, simțind, poate, trezindu-se în sine, confuz, bucuria libertății primare. În mijlocul verdeții scutul său părea și mai frumos.

Fratele Mansueto făcu unele reflecții morale, lăudînd Providența care-i da broaștei țestoase o casă și somnul din timpul iernii. Anna povesti cîteva fapte ce dovedeau că broasca avea o mare candoare și un mare devotament. Apoi adăugă : — Oare la ce se gîndește ? Și după puțin : — Oare la ce se gîndesc animalele ?

Călugărul nu răspunse. Amîndoi rămaseră descumpăniți. De pe scoarța unui pin cobora o cohortă de furnici înșirîndu-se pe sol ; fiecare din ele căra o fărîmă de hrană și nenumărata familie își îndeplinea munca harnic și în bună rînduială. Anna privea și în mintea ei se deșteptau credințele ingenuie ale copilăriei. Vorbi despre locuințele minunate pe care furnicile le sapă sub pămînt. Călugărul spuse, pătruns de o profundă credință : — Domnul fie lăudat ! Și rămaseră amîndoi îngîndurați, sub arborii verzi, adorîndu-l în sufletele lor pe Dumnezeu.

Ajunseră în Ortona la primul ceas al după-amiezei. Anna bătui la poarta mănăstirii și ceru s-o vadă pe stareța. La intrare se afla o curte mică avînd în mijloc un bazin de piatră albă și neagră. Vorbitorul era o cameră scundă, cu cîteva scaune împrejur, doi pereți acoperiți de gratii, iar ceilalți doi de un crucifix și de icoane. Anna fu cuprinsă de un simțămînt de venerație pentru pacea solemnă care domnea în lăcașul acela. Cînd maica stareță Veronica apăru pe neașteptate îndărătul gratiilor, înaltă și severă în veșmîntul ei monahal, simți o tulburare de nedescris ca în fața unei ființe supranaturale. Apoi, încurajată de surîsul blînd al călugăriței, își îndeplini solia în cuvinte puține, depuse cutiile în roata cu casete din zid și așteptă. Stareța Veronica i se adresă cu bunătate, prînd-o cu frumoșii ei ochi de culoare leonină, îi dăruie o efigie a Fecioarei, apoi, luîndu-și rămas-bun, îi întinse printre gratii frumoasa ei mînă aristocratică și dispăru.

Cînd ieși, Anna vibra toată de emoție. În timp ce trecea prin vestibul, ajunse pînă la ea un cînt nespus de

dulce și egal, un cor de litanii ce venea parcă dintr-o capelă subterană. În timp ce trecea prin curte, văzu la stînga, în virful zidului, o ramură încărcată de mandarine. Și, ajungînd în stradă, i se păru că lasă în urmă grădina beatitudinii.

Se îndreptă apoi spre strada Orientale ca să-și caute rudele. În vechea casă, o femeie necunoscută sta rezemată de ușorul ușii. Anna se apropie timid și întrebă de familia Francescăi Nobile. Femeia o întrerupse cu voce dură și privire scrutătoare : — De ce ? Ce voia ? În sfîrșit, cînd Anna dezvălui cine este, îi îngădui să intre.

Toate rudele erau ori moarte ori emigrate. În casă rămăsese doar un bătrîn bolnav, moș Mingo, care se însurase a doua oară cu fiica unui anume Sblendore și trăia aproape în mizerie. La început bătrînul nu o recunoscuse pe Anna. Era așezat într-un jîlt înalt, bisericesc, a cărui stofă roșiatică atîrna în fișii ; mîinile, enorme, strîmbate de o gută monstruoasă, se odihneau pe brațele jîltului, picioarele loveau cu o mișcare ritmică dușumeaua, un tremur paralic neîntrerupt îi agita mușchii gîtului, coastele, genunchii. O privi pe Anna ținînd cu greu întredeschise pleoapele inflamate. În fine își aduse aminte.

Cînd Anna povesti despre ea, fiica lui Sblendore, mirosind banul, începu să nutrească speranța de a se alege cu ceva, și chipul i se făcu mai blînd. Îndată ce Anna isprăvi, îi oferî ospitalitate pentru noapte, luă coșul cu lucruri și-l puse bine, promise să aibă grijă de broasca țestoasă, apoi prinse să se jeluiască de boala bătrînului și de mizeria din casă, lăcrimînd de mai mare mila. Și Anna ieși cu sufletul plin de recunoștință și de milă ; sui coasta, atrasă de clopotele bazilicii, cuprinsă, pe măsură ce se apropia, de o neliniște crescîndă.

În jurul palatului Farnese poporul se revărsa în valuri și marele vestigiu feudal împodobit cu covoare se înălța dominator și semeț în slava soarelui. Anna trecu prin mulțime, pe lingă tarabele argintarilor făurari de odoare sfinte și de obiecte votive. Dalba strălucire a odoarelor bisericesti îi umplea inima de bucurie și-n fața fiecărei tarabe, ca în fața unui altar, își făcea semnul crucii. Cînd ajunse la ușa bazilicii și văzu marea de lumini dinăuntru,

I se păru c-aude cîntările de slavă și, pradă unei fericiri năucitoare, înaintă pînă la amvon, aproape clătînîndu-se. Genunchii i se îndoiră și din ochi îi țîșniră lacrimi. Rămase acolo, contemplînd candelabrele, chivotul agnețului, tot ce se afla în altar, cu mintea goală, fiindcă nu mai mîncase de dimineață. O slăbiciune imensă i se strecura-n vine, iar sufletul i se topea parcă într-un dulce neant.

Deasupra ei, de-a lungul navei centrale lămpile de sticlă alcătuiau o triplă coroană de foc. În fund, de-o parte și de alta a tabernacolului ardeau patru luminări masive de ceară.

XIV

Astfel trăi Anna în cele cinci zile de sărbătoare, stînd în biserică de la ceasul dimineții pînă în ceasul cînd ușile erau închise, plină de credință, respirînd aerul cald ce-i răspîndea în simțuri o toropeală senină, în suflet o fericire plină de umilință. Rugile, îngenuncherile, închinăciunile, toate acele formule, toate acele gesturi rituale repetate întruna o imbecilizau. Fumul tămîiei îi ascundea pămîntul.

Între timp Rosaria, fiica lui Sblendore, trăgea foloase, înduioșînd-o cu tînguierile ei false și cu spectacolul mizer oferit de bătrînul paraltic. Era o femeie rea, meșteră la înșelat, lacomă, cu fața plină de o spuzeală roșie, -părul cărunț, burta umflată. Împreună cu paralticul de care era legată nu numai prin cununie, ci și prin viciile comune, risipise puțina avere în scurt timp, bînd și petrecînd. Roși de mizerie, otrăviți de lipsuri, arși de setea vinului și a altor băuturi tari, doborîți de betșugurile bătrîneții, își ispășeau acum vechiul păcat.

Fără să stea pe gînduri, Anna, milostivă, îi dădu Rosariei toți banii păstrați pentru pomeni, toate hainele care-i prisoseau, cerceii, două inele de aur, colierul de corali, și îi făgădui și alte ajutoare. Apoi, ducînd în coș broasca țestoasă, o luă din nou pe drumul Pescarei, însoțită de fratele Mansueto.

Pe măsură ce casele din Ortona se îndepărtau, o mare tristețe cobora în sufletul femeii. Cete de pelerini o apucau pe alte drumuri, cîntînd și cîntecele lor stăruiau îndelung

în aer, lente și monotone. Anna îi asculta și o dorință fără margini o împingea să-i ajungă, să-i urmeze, să trăiască și ea în pelerinaj de la un sanctuar la altul, dintr-un ținut în altul, preamărind minunile fiecărui sfânt, virtuțile fiecărei relicve, bunătatea fiecărei Marii.

— Se duc la Cuculeo, îi spuse fratele Mansueto arătînd cu mîna un sat îndepărtat. Și începură amîndoi să vorbească de San Domenico cel care apără recoltele de omizi și pe oameni de mușcătura șerpilor veninoși, pe urmă despre alți sfinți protectori. La Bugnara, pe Ponte del Rivo, peste o sută de animale de povară, asini, măgari și cai, încărcăți cu grîne, se duc în procesiune la Madonna della Neve : credincioșii merg călare, purtînd cununi de spice pe cap și colaci în jurul gîtului și depun la picioarele icoanei sfinte darurile aduse. La Bisenti, tinere fete purtînd pe cap coșuri cu grîu, după ce mîna pe străzi un asin care duce în spate un coș mare, intră în biserica Madonna degli Angeli, cîntînd. La Torricella Peligna, bărbați și copilandri, încununăți cu trandafiri și bace roz urcă în pelerinaj pînă la Madonna delle Rose, pe o stîncă unde se vede și urma lui Samson. La Loreto Aprutino un bou alb, gras, hrănit tot anul cu nutreț din belșug, merge solemn în urma statuii lui San Zopito. Este acoperit de un valtrap roșu aprins și călărit de un copilandru. Cînd Sfîntul intră în biserică, boul ingenunchează în prag, apoi se scoală lent și-l urmează pe sfînt în aplauzele poporului. Ajuns în mijlocul bisericii, se balegă și credincioșii citesc, în materia aburindă, auspiciile pentru agricultură.

Despre aceste uzanțe religioase vorbeau Anna și fratele Mansueto cînd ajunseră la gura rîului Alento. Matca-și purta apele de primăvară printre rîndurile de viță albă încă neînflorită. Și capucinel aduse vorba de Madonna dell'Incoronata, unde la Sfîntul Ion credincioșii își încing capul cu viță albă iar noaptea se duc la rîul Gizio unde trec apa cu mare veselie.

Anna se descălță spre a trece prin vad. Simțea acum în suflet o imensă iubire plină de venerație pentru toate lucrurile, pentru copaci, pentru ierburi, pentru animale, pentru toate lucrurile sfințite de uzanțele catolice. Și în

adincul ignoranței și simplității sale încolțea instinctul idolatriei.

La câteva luni după întoarcere, în tîrîg izbucni o epidemie de holeră și muri multă lume. Anna îi îngriji pe bolnavii săraci. Muri și fratele Mansueto. Anna fu îndurerată peste măsură și cu prilejul sărbătorii Sfîntului Toma din 1866 hotărî să-și ia rămas bun și să se întoarcă pentru totdeauna acasă, fiindcă în toate nopțile-l vedea în somn pe sfînt poruncindu-i să plece. Își luă broasca țestoasă, lucrurile și economiile, sărută, plîngînd, mîinile doînei Cristina și plecă de data aceasta cu o căruță, împreună cu două călugărițe cerșetoare.

La Ortona locui în casa unchiului ei paralytic, dormi pe o saltea de paie, se hrăni numai cu pîine și legume. Își dedica fiecare ceas al zilei practicilor religioase, cu o ardore extraordinară iar mintea ei nu mai era capabilă de altceva decît de a contempla misterele creștine, de a adora simbolurile, de a-și închipui Paradisul. Era răpită cu totul de caritatea divină, pătrunsă cu totul de acea divină pasiune pe care sacerdoții o manifestă întotdeauna prin aceleași gesturi și aceleași cuvinte. Nu înțelegea decît acel unic limbaj, nu avea decît acel unic adăpost, cald și solemn, unde sufletul i se umplea de o pace pioasă și senină și ochii i se umezeau de lacrimi nespuse de suave.

Suferi, din iubire pentru Cristos, toate mizeriile familiale, fu blîndă și supusă, nu se plînsese, nu dojeni și nu amenința. Rosaria îi stoarse încet-încet toate economiile, după care o lăsă să rabde de foame, o hărțui, îi puse tot felul de porecle nerușinate, îi persecută cu ferocitate broasca țestoasă. Bătrînul paralytic scotea încontinuu un fel de muget răgușit, cu gura deschisă, cu limba tremurătoare, cu saliva curgîndu-i din abundență. Într-o zi, cînd nevastă-sa bea lacomă un pahar de lichior fără să-i dea și lui, se sculă printr-un efort de pe scaun și începu să meargă spre ea ; se clătina, picioarele călcau pe dușumea mișcîndu-se ritmic în mod involuntar. Deodată accelerează, cu trunchiul înclinat înainte, țopăind cu pași mici și grăbiți, ca împins de un irezistibil impuls, pînă ce căzu pe brînci, fulgerat, în capul scărilor.

Mîhniță, Anna își luă atunci broasca țestoasă și se duse să ceară ajutor cuvioasei Veronica Monteferrante. Cum în ultima vreme sărmana femeie îndeplinea unele servicii pentru mănăstire, stareța milostivă îi dădu slujba de soră însărcinată cu treburile gospodărești.

Anna, deși nu intrase în ordinul religios, îmbracă haina monahală : tunica neagră, vălul de călugăriță, scufia cu marile boruri albe. Îmbrăcată astfel, i se păru că fusese sfințită. Și, la început, cînd adierea făcea ca borurile să i se zbată în jurul capului cu un freamăt de aripi, tresărea cutremurată. Și, tot la început, cînd boturile bătute de soare îi răsfrîngeau pe chip o vie limpezime de zăpadă, se credea iluminată de o străfulgerare mistică.

Cu trecerea timpului stările de extaz erau tot mai frecvente. Fecioara cărunță auzea uneori sunete îngerești, îndepărtate ecouri de orgă, zgomote și voci imperceptibile pentru alte urechi. În beznă, figuri luminoase îi apăreau dinainte ; miresme paradisiace o fermecau.

Astfel, prin mănăstire începu să se răsîndească un fel de teamă sacră, ca în prezența unei puteri oculte, sau ca în preajma unui eveniment supranatural. Pentru mai multă siguranță, sora cea nouă fu dispensată de obligația oricăror munci manuale. Toate atitudinile, toate vorbele, toate privirile ei fură observate și comentate superstițios. Astfel începu să-nflorească legenda sfințeniei sale.

La începutul lui februarie 1873, vocea neprihănitei Anna deveni deosebit de profundă și răgușită. Apoi, deodată, își pierdu darul vorbirii.

Muțenia neașteptată înspăimîntă sufletele călugărițelor. Adunate în jurul sorei, priveau îndelung, cu mistică te-roare, atitudinile ei extatice, mișcările vagi ale gurii ei mute, imobilitatea ochilor din care țîșneau, uneori, șiroaie de lacrimi. Trăsăturile suferinței, istovită de posturile lungi, dobîndiseră acum o puritate de fildeș ; și toată urzeala venelor și a arterelor pulsînd neconținut se făcuse atît de vizibilă, ieșea atît de puternic în relief, încît vă-zînd cum zvicnește singele, călugărițele erau cuprinse de

înflorare ca în fața unui corp despuiat de pielea lăsată de la Dumnezeu.

Cînd se apropie luna mai, călugărițele, cu inima plină de iubire, se întrecură-n hărnicie spre a împodobi capela fecioarei Maria. Se răsplineau prin grădina mănăstirii încărcată de trandafiri înfloriți și de fructele mandarinilor, culegînd rodul nou de mai spre a-l depune la picioarele altarului. Anna, înzdrăvenită, cobora să ajute și ea la această pioasă îndeletnicire, dezvăluind prin gesturi gîndul pe care muțenia o oprea să-l exprime. Toate miresele Domnului zăboveau la soare, pășind grav printre dulcile izvoare ale miresmelor. Pe o latură a grădinii se afla un portic și la fel cum în sufletul fecioarelor parfumurile trezeau imagini ațipite, tot astfel soarele pătrunzînd pe sub arcurile joase reînvia în tencuială rămășițe de aur bizantin.

Oratoriul fu gata pentru ziua primei slujbe. Ceremonia începu după vecernie. O soră urcă la orgă. Din țevile armonioase, o pasiune fremătătoare se revărsă asupra tuturor, frunțile se înclină, cădelnițele împrăștiară fum de rășini exotice, flăcările luminărilor pîlpîiră printre coroanele de flori. Apoi se înălțară cîntările, litaniiile pline de invocări simbolice și de duioase implorări. Cum glasurile se înălțau cu putere crescîndă, Anna țipă. Lovită de miracol, căzu pe spate, dădu din mîini, vru să se ridice. Litaniiile se întrerupseră. Unele maici, aproape îngrozite, rămăseseră o clipă nemîșcate, altele dădeau ajutor suferindei. Miracolul era neașteptat, orbitor, suprem.

Puțin cîte puțin, o bucurie fără margini, un cor de exclamații zgomotoase, o înaripată beție cîntătoare luă locul stupoarei, murmurului incert, șovăielilor. În genunchi, încă în extaz, Anna nu avea cunoștință de ceea ce se petrecea în jur. Dar atunci cînd cîntările fură reluate cu și mai multă tărie, ea cîntă. Din cînd în cînd, vocea ei se înălța deasupra corului, căci credincioasele scădeau vocea spre a asculta una singură, pe aceea redobîndită prin grația divină. Și Fecioara fu pe rînd tămîiernița de aur de unde emanau cele mai dulci balsamuri, lampa care zi și noapte ilumina sanctuarul, urna care ținea în ea mana cerului, mărăcinișul ce ardea fără să se consume, arborele lui Iesei cu floarea cea mai frumoasă dintre flori.

După aceea, vestea miracolului se răspîndi în toată Ortona și de aici în toate localitățile din jur, crescînd pe măsură ce se răspîndea. Și mănăstirea ajunse la mare cinste. Darnica doamnă Blandina Onofrii offeri Madonei oratorului un veșmînt din brocart cusut cu fir de argint și un rar colier de turcoaze sosît din insula Smirna. Celelalte nobile doamne din Ortona offeriră daruri mai mici. Arhiepiscopul din Orsogna făcu cu mare pompă o vizită de mulțumire, adresînd cuvinte de o edificatoare elocvență Annei care „prin puritatea vieții devenise demnă de darurile cerului“.

Noi minuni se petrecură în august 1876. La apropierea vecerniei, suferinda cădea într-o stare de extaz cataleptic din care se ridica apoi cu un fel de avînt. Și, în picioare, păstrînd mereu aceeași atitudine, începea să vorbească, la început lent, pe urmă, treptat, tot mai iute, ca sub imperiul unei inspirații mistice. Elocința sa era o tumultuoasă învălmășeală de cuvinte, de fraze, de perioade învățate mai nainte, pe care le reproducea acum inconștient, fragmentîndu-le sau combinîndu-le fără nici o regulă. Formele dialectale native se amestecau cu formele aulice, se insinuuau în hiperbolizările limbajului biblic, se produceau haotic, monstruoase împreunări de silabe, nemaiauzite asocieri de sunete. Dar tremurul profund al vocii, schimbările rapide ale inflexiunii, alternanța de crescendo și descrescendo a tonului, spiritualitatea figurii extatice, misterul orei subjugau sufletele celor de față.

Crizele se repetară zilnic, cu o regularitate periodică. Către vecernie, în oratoriu se aprindeau lămpile, călugărițele ingenuncheau, formînd un cerc și săcra reprezentație începea. Cînd suferinda cădea în extazul cataleptic, preludiile vagi ale orgei transportau sufletele călugărițelor în sferile cerești. Lumina lămpilor se-mprăstia difuză din înalt, dînd lucrurilor o aeriană incertitudine, un fel de muribundă gingășie. La un moment dat orga tăcea. Respirația suferindei devenea mai profundă, și ea deschidea brațele, la ale căror încheieturi descărnate tendoanele vibrau precum corzile unui instrument. Apoi, deodată, își așeză în picioare, își încrucișa brațele pe piept rămînînd în atitudinea mistică a cariatidelor dintr-un baptisteriu. Și vocea

ei răsuna în tăcere cînd dulce, cînd lugubră, cînd aproape cîntată, mai întotdeauna de neînțeles.

Pe la începutul lui 1877 frecvența acestor crize scăzu ; se produsera de două sau de trei ori pe săptămînă, apoi dispărură cu totul, lăsînd corpul femeii într-o jalnică stare de slăbiciune. Trecură cîțiva ani în care sărmana idioată îndură suferințe atroce, iar membrele îi deveniră inerte din pricina spasmelor articulare. Nu se mai îngrijea deloc de curățenie, nu se mai hrănea decît cu pîine moale și ceva verdețuri, purta în jurul gîtului, pe piept, o mulțime de cruciulițe, relicve, iconițe, coroane, din cauza lipsei dinților vorbea bîlbîindu-se, îi cădea părul, avea ochii tulburi ca ai bătrînelor animale de povară gata să moară.

Într-o zi de mai, în timp ce se chinuia întinsă sub portic iar maicile culegeau trandafiri pentru Maria, îi trecu pe dinainte broască țestoasă ce-și ducea încă viața inocentă și pașnică în grădina mănăstirească. Bătrîna văzu o formă mișcîndu-se și îndepărtîndu-se încet-încet. Însă nici o amintire nu se trezi-n sufletul ei. Broasca țestoasă se pierdu printre tufele de cimbrîșor.

Dar maicile considerau boala și imbecilitatea femeii ca pe una din acele supreme încercări de martiraj la care Domnul îi supune pe cei aleși spre a-i sanctifica și glorifica apoi în Paradis și o înconjurau pe idioată cu îngrijirile și cu venerația lor.

În vara lui 1881 apărură semnele morții apropiate. Istovit și plin de plăgi, corpul ei mizer nu mai avea în el nimic omenesc. Deformări lente îi răsuciseră membrele, tumori cît un măr de umflate se vedeau pe șold, pe umăr, pe ceafă.

În dimineața zilei de 10 septembrie, pe la ceasurile opt, un cutremur de pămînt zgudui din temelii Ortona. Multe clădiri se prăbușiră, altora li se stricară acoperișurile și pereții, altele se înclinară și se surpară. Și bieții oameni care plîngînd, care țipînd, care implorînd, care chemîndu-i în ajutor pe toți sfinții din calendar, ieșiră dincolo de porțile orașului și se adunară pe imașul lui San Rocco, temîndu-se de mai rău. Călugărițele răvășite, cuprinse de panică, încălcară claustrarea și năvăliră în stradă vrînd să se salveze. Patru din ele o duceau pe o targă pe Anna.

Se îndreptară spre imas, unde se adunase poporul scăpat teafăr.

Cînd mulțimea le văzu, din toate părțile se înalță un strigăt, fiindcă prezența călugărițelor păru de bun augur. Pe jos zăceau întinși bolnavi, bătrini neputincioși, copii în fașă, femei prostite de groază. Un splendid soare matinal lumina capetele agitate, marea, viile ; de pe plajă veneau în fugă marinarii, gîsiind de urcuș, răgușiți, chemîndu-și pe nume copiii, căutîndu-și soțiile ; dinspre Caldara începeau să sosească animale de povară, turme de oi și de boi cu păstorii lor, cîrduri de curcani păzite de femei, căci toți se temeau de singurătate și toți, oameni și animale, sub lovitura soartei, se asemanau.

Anna, întinsă pe pămînt sub un măslin, simțind moartea aproape, bolborosea văietîndu-se că nu vrea să moară fără sfintele taine, călugărițele din jur o consolau, cei de față o priveau cu milă. Dcodată se răspîndi în popor vestea că vor aduce bustul Apostolului pe la Porta Caldara. Speranțele renășteau, în văzduh se înalțau cîntări de procesiune. Cînd, în depărtare, sclipi ceva, femeile ingenuncheară și, cu părul despletit, înlăcrimate, începură să se tirească spre sclipirea aceea psalmodiind.

Anna agoniza. Sustînută de două maici, auzi rugăciunile, auzi vestea și, poate printr-o ultimă iluzie, îl întrezări pe Apostol venind, fiindcă pe fața scofilcită îi flutură un suris de fericire. Pe buze îi apărură cîteva bășicuțe de salivă, un spasm brusc îi îndoi și-i dezdoi, vizibil, extremitățile corpului, pleoapele roșietice de parcă tot singele s-ar fi revărsat pe acolo îi căzură pe ochi, capul i se lăsă pe spate. Așa se sfîrși neprihănita Anna.

Cînd ceea ce sclicea ajunsese mai aproape de femeile ingenunchiate în adorație, apăru limpede în soare forma unui animal de povară ce purta în cumpănă pe crupă, cum era obiceiul, o banderolă de metal.

I

Vasta piață nisipoasă scliepa de parcă era presărată cu spumă de mare. Casele dimprejur văruite în alb păreau încinse ca pereții unui imens cuptor pe cale să se stingă. În fund, pilaștrii bisericii răsfrîngeau irizările norilor devenind parcă de granit ruginiu ; ferestrele fulgerau ca și cum îndărătul lor ar fi izbucnit un incendiu, reprezentările sacre prindeau viață, culoare, prindeau să se miște ; în splendoarea meteorică a amurgului, masiva clădire dobîndea o și mai teribilă putere de dominare asupra caselor din Radusa.

Grupuri de bărbați și femei vociferînd și gesticulînd se revărsau de pe străzi înspre piață. Spaima superstițioasă lua în sufletele lor proporții gigantice ; imaginația lor ignorantă înfățișa pedeapsa divină în mii de imagini de groază : comentarii, contestări arzătoare, rugi jalnice, povestiri dezlinate, invocări, strigăte se învălmășeau în murmurul surd ce prevestește un uragan apropiat. De mai multe zile roșeața sîngerie stăruia pe cer după asfințit, tulbura liniștea nopților, ilumina tragic somnul clopotelor, trezea urletul cîinilor.

— Giacobbe ! Giacobbe ! strigau, dînd din mîini, cîțiva care pînă atunci vorbiseră cu voce joasă, în fața bisericii, strînși în jurul unui pilastru din vestibul. Giacobbe !

Un bărbat lung și vlăguit, părăd bolnav de ftizie, cu capul chel în creștet și încununat la temple și la ceafă de lungi șuvițe roșcate, ieșea pe ușa principală apropiindu-se de cei ce-l chemau. Ochii mici, înfundați în orbite, de o culoare nedefinită, ușor aduși spre rădăcina nasului, erau însuflețiți de focul unei patimi adinci. Lipsa celor doi dinți

din față de pe maxilarul superior îi da, cînd deschidea gura să vorbească și cînd își mișca bărbia ascuțită, acoperită cu un păr rar, un aer de faun senil. Tot corpul era o mizeră arhitectură de oase prost ascunsă de haine, iar pe mîini, la încheieturi, pe brațe, pe piept, pielea era plină de semne de un albastru închis, de tatuaje făcute cu vîrfurile acului și cu praf de indigo, în amintirea sanctualelor vizitate, a grației divine primite, a jurămintelor dezlegate.

Cînd fanaticul ajunsese aproape de grupul de lingă pilastru, o mulțime confuză de întrebări se ridică din mijlocul oamenilor neliniștiți. — Ei bine ? Ce spusese don Cònsolo ? Ieșeau numai cu brațul de argint ? Nu era mai bine cu tot bustul ? Cînd se-ntorcea Pallura cu luminările ? Erau o sută de livre de ceară ? Numai o sută de livre ? Și cînd începeau să bată clopotele ? Deci, cum rămînea ? Cum rămînea ?

Zarva se întetea în jurul lui Giacobbe ; cei mai îndepărtați veniră și ei înspre biserică ; piața se umplu de lumea care se revărsa acolo din toate străzile. Giacobbe răspundea la întrebări cu voce joasă de parcă ar fi dezvăluit groaznice taine, de parcă ar fi adus cine știe ce profeții. Văzuse sus pe cer, în mijlocul singelui, o mîină amenințătoare, apoi un vâl negru, apoi o spadă și o trimbiță...

— Povestește ! Povestește ! îl îndemneau ceilalți, privind-se în ochi, cuprinși de o aviditate stranie de a asculta lucruri miraculoase ; și povestea se răspindea rapid, din gură în gură, în mijlocul mulțimii adunate.

II

Marea rană sîngerie a orizontului urca lent spre zenit, tindea să ocupe întreaga boltă a cerului. Un abur de metale topite părea să unduiască peste acoperișurile caselor și în lumina născută de crepuscul raze sulfuroase și violacee se amestecau în vibrații irizate. O diră lungă, mai luminoasă, fugea spre strada ce da pe malul rîului ; la capătul ei, printre trunchiurile înalte și zvelte ale plopilor tineri, se întrezăreau apele-n flăcări, iar dincolo de ele, un petec de cîmpie arsă, în care vechile turnuri sarazine

se înălțau incerte ca niște insulițe de piatră printre neguri. Mirosul incins al finului cosit se răspîndea în aer și uneori părea mirosul viermilor de mătase putreziți pe ramuri. Stoluri de rîndunele străbăteau văzduhul cu țipete ascuțite, trebăluind între prundișul riului și streșini.

Murmurul mulțimii era întrerupt din cînd în cînd de tăcerea așteptărilor. Numele lui Pallura circula din gură în gură, ici colo aveau loc izbucniri de nerăbdare furioasă. De-a lungul drumului, dinspre rîu, căruța încă nu se vedea apărînd, lipseau luminările, din pricina aceasta don Còsulo întîrzia să expună relicvele, să facă exorcismele și pericolul plutea deasupra lor. Pe lumea ce nu mai îndrăznea să ridice ochii spre cer, îngrămădită ca o turmă de vite, punea stăpînire panica. Din pieptul femeilor se înălțau suspine, și la auzul lor, asupra conștiințelor se lăsă o năucitoare consternare.

Atunci, în sfîrșit, bătura clopotele. Cum bronzul lor se găsea la mică înălțime, dangătul surd păru că atinge toate capetele : un fel de urlat prelung și continuu se propaga-n văzduh între o bătaie și alta.

— San Pantaleone ! San Pantaleone !

Era strigătul imens, unanim al unor disperați cerînd ajutor. Toți în genunchi, cu mîinile întinse, cu fețele albe, implorau.

— San Pantaleone !

În ușa bisericii, înconjurat de fumul celor două cădelnițe, apăru don Còsulo, în patrafirul lui strălucitor, violet cu broderii de aur. Ținea în sus brațul sacru din argint și conjura văzduhul strigînd cuvintele latine :

— *Ut fidelibus tuis aëris serenitatem concedere digneris. Te rogamus, audi nos.*

Apariția relicvei provocă o duioșie delirantă în rîndul mulțimii. Din toți ochii curgeau lacrimi și, prin vîlul transparent al lacrimilor, ochii vedeau miracolul unei divine fulgerări țîșnind din cele trei degete înălțate în semn de binecuvîntare. Brațul părea și mai mare în aerul fierbinte ; razele amurgului făceau să țîșnească din pietrele prețioase cele mai variate lumini, nările credincioșilor simțeau răspîndindu-se iute mirosul amețitor de tămîie.

— *Te rogamus, audi nos !*

Dar cînd brațul reîntră în biserică și clopotele se opriră, în liniștea de moment se auzi, aproape, venind dinspre strada ce ducea la rîu, un clinchet de zurgălăi. Mulțimea se întoarse rapid în direcția aceea; oamenii spuneau :

— E Pallura cu lumînările ! Vine Pallura ! Uite-l pe Pallura !

Căruța înainta scrișnind pe pietriș, trasă de o greoaie iapă sură, pe a cărei crupă strălucea, asemenea unei semi-lune, un mare corn de alamă. Cînd Giacobbe și ceilalți îi ieșiră în cale, pașnicul animal se opri, suflînd tare pe nări. Și Giacobbe, care se apropie primul, văzu întins pe fundul căruței corpul însîngerat al lui Pallura și începu să urle, agitînd brațele înspre mulțime.

— E mort ! E mort !

III

Trista veste se răspîndi ca fulgerul. Lumea se îmbulzea în jurul căruței, întindea gîtul doar o vedea ceva, nu se mai gîdea la amenințările cerului, impresionată de întîmplarea neașteptată, cuprinsă de acea feroce curiozitate pe care o au oamenii în fața singelui.

— E mort ? Cum a murit ?

Pallura zăcea întins pe scînduri, cu o rană largă în mijlocul frunții, cu o ureche zdrențuită, cu brațele, coapsele și o pulpă sfîșiate. Un pîrîiaș călduț i se scurgea prin găvanele ochilor în jos, spre bărbie și gît, îi păta cămașa, forma cheaguri negricioase și strălucitoare pe piept, pe cureaua de piele, pe pantaloni. Giacobbe sta aplecat deasupra corpului ; toți cei din jurul lor așteptau : o lumină aurorală le ilumina chipurile nedumerite : și, în acel moment de tăcere, de pe malul rîului se auzea orăcăitul broaștelor, iar liliecii treceau în sus și-n jos, în zbor razant deasupra capetelor.

Giacobbe, ridicîndu-se brusc, cu obrazul pătat de sînge, strigă :

— Nu-i mort ! Respiră !

Un murmur surd trecu prin mulțime, cei mai apropiați își întinseră gîtul să privească, iar neliniștea celor afla

departe începu să devină tot mai zgomotoasă. Două femei aduseră o cană de apă, alta aduse cîteva fișii de pînză ; un flăcău oferi o tigvă cu vin. Îi spălară fața rănitului, îi opriră șuvoiul de sînge care curgea din frunte, îi ridicară capul. Glasuri din ce în ce mai puternice întrebau ce se întimplase. Cele o sută de livre de ceară lipseau ; doar cîteva fărîme de ceară mai rămîneau prinse între scîndurile de pe fundul căruței.

Oamenii se înfierbîntau tot mai mult, se înăspreau, intrau în conflict. Și, cum cei de aici clocoteau de ură împotriva celor din Mascălico, un sat situat de cealaltă parte a riului, Giacobbe spuse cu glas răgușit, veninos.

— Nu cumva luminările noastre au ars pentru San Gonselvo ?

A fost ca scînteia unui incendiu. Spiritul religios se trezi deodată în oamenii aceia îndobitociți în atîția ani de cultul orb și feroce al unicului lor idol. Cuvintele fanaticului treceau din gură în gură. Și, sub roșul tragic al amurgului, mulțimea tumultuoasă părea un trib de negri răzvrățiți.

Numele Sfîntului izbucnea din toate gitlejurile, ca un strigăt de luptă. Cei mai înfierbîntați rosteau blestemele privind spre rîu, dînd din mîini, arătînd pumnii strînși. Apoi fețele aprinse de minie și lumină, late și puternice, cărora cerculețele de aur din urechi și moțul de pe frunte le dădeau un aer ciudat de barbari, toate fețele se întoarseră spre cel ce zăcea întins și trăsăturile li se îndulcîră de milă. În jurul căruței se produse o agitație, femei miloase voiau să-l readucă la viață pe omul în agonie : mîini iubitoare îi schimbă feșele de pînză de pe răni, îl stropiră cu apă pe față, îi apropiară de buzele albe tigva cu vin, îi puseră un fel de pernă mai moale sub cap.

— Pallura, sărmane Pallura, nu răspunzi ?

El sta întins, cu ochii închiși, cu gura întredeschisă, cu un puf negricios pe obraji și pe bărbie, cu dulcea frumusețe a tinereții vizibilă încă în trăsăturile contorsionate de durere. De sub bandajul de pe frunte, un fir de sînge se prelingea spre timplă, la colțurile gurii apăreau bășicuțe de spumă roșcată și din gît îi ieșea un fel de șuier slab, intermitent. Îngrijirile, întrebările, privirile febrile se înmulțeau în jurul lui. Din cînd în cînd iapa scutura capul

și necheza în direcția caselor. Neliniștea unui uragan iminent plutea apăsătoare peste sat.

Se auziră atunci, venind spre piață, țipete de femeie, strigăte de mamă, care, în mijlocul tăcerii ce se lăsase dintr-o dată, păreau și mai ascuțite. Și o femeie enormă, sufocată de grăsime, străbătu mulțimea, ajunse țipind lângă căruță. Cum era prea grea și nu putea sui, se prăbuși peste picioarele fiului ei, și vorbele de dragoste amestecate cu hohotele de plins, accentele sfișietoare din vocea ei țipătoare și spartă și expresia de durere animalică erau atât de puternice încât toți cei de față fură străbătuți de un fior și își întoarseră chipurile în altă parte.

— Zaccheo ! Zaccheo ! Suflul meu ! Bucuria mea ! repeta întruna văduva, sărutind picioarele rănitului, trăgându-l către sine, la pământ.

Rănitul se mișcă, gura i se strîmbă într-un spasm, ochii i se deschiseră spre cer, dar nu putea vedea, deoarece un fel de peliculă umedă îi acoperea privirea. Lacrimi mari începură să-i țîșnească pe la colțurile pleoapelor și să-i curgă în jos pe obraji și pe gît ; gura îi rămase strîmbă, iar în șuierul slab ce-i ieșea din gîtlej se simțea efortul zadarnic de a vorbi. Cei din jur îl îndemneau :

— Spune, Paliura. Cine a fost ? Hai, spune ! Spune !

Și în întrebare fremăta mînia, fierbea furia, un tumult surd de răzbunare creștea din adîncuri și străvechea lor ură le clocotea în suflete.

— Vorbește ! Cine a fost ? Spune ! Spune-ne !

Muribundul deschise din nou ochii și poate contactul viu cu căldura celor care-i țineau strîns amîndouă mîinile îl făcu să-și revină-n fire pentru o clipă, să i se lumineze privirea. Buzele bilbiiră ceva prin spuma care ieșea tot mai abundentă și mai singerie. Cuvintele nu se înțelegeau. În liniștea aceea se auzi respirația gîfuitoare a mulțimii ce avea în ochi o singură flacără, pentru că toți așteptau un singur cuvînt.

— ...Ma ...Ma ...Ma...scàlico!

— Mascàlico ! Mascàlico ! urlă Giacobbe care sta aplecat, cu urechea gata să prindă silabele murmurate de gura muribundului.

Un vuiet imens se ridică. Mulțimea fu mai întii străbătută de o tălăzuire de furtună. Apoi, cînd un glas d

minind tumultul dădu alarma, mulțimea se risipi furioasă. Un singur gând îi mîna de la spate pe toți, un gând ce părea că încolțise în toate mințile în aceeași clipă : să se înarmeze și să lovească. În lumina tulbure a amurgului, în aerul încărcat de electricitate ce plutea peste cîmpia neli-niștită, un fel de sîngeroasă fatalitate apăsa asupra con-științelor.

IV

Și falanga, înarmată cu coase, cosoare, securi, sape, puști se strînse în piață, în fața bisericii. Idolatrii strigau :
— San Pantaleone !

Don Cònsolo, îngrozit de zarvă, se refugiase în fundul unei strane, în spatele altarului. O mină de fanatici, conduși de Giacobbe, pătrunse în capela mare, forță grilajul de bronz, ajunse în subterana unde se păstra bustul Sfîntului. Trei candelă, alimentate cu ulei de măsline, ardeau molcom în aerul umed al sacristiei ; în spatele vitrinei de cristal, idolul creștin scînteia, cu capul alb înconjurat de un mare disc solar ; pereții dispăreau sub bogăția darurilor.

Cînd idolul, purtat pe umeri de patru bărbați voinici ca niște Herculi, se arată, în sfîrșit, între pilaștrii vestibulului, în lumina aurorală, mulțimea care aștepta scoase un oftat lung și plin de patimă, frunțile se înfiorară sub adierea unui vînt de bucurie. Coloana se puse în mișcare. Capul enorm al Sfîntului se clătina în înalt, privind înaintea sa cu orbitele goale.

Pe cer, aprinderea întunecată și egală era sfișiată. pe neașteptate, de vii dîre meteorice, grupuri de nori subțirați se desprindeau de la marginea zării și pluteau dizolvîndu-se lent. În spate, satul Radusa apărea ca un munte de cenușă în care mocnea miezul de foc iar în față întinderile cîmpiei se pierdeau în scînteieri nedefinite. Un amplu cor de broaște acoperea solitudinea sonoră.

Pe drumul dinspre rîu, căruța lui Pallura deveni un obstacol în calea înaintării. Era goală, dar păstra urme de sînge în mai multe locuri. Blesteme mînioase izbucniră, sfișiiind liniștea. Giacobbe strigă :

— Să punem aici Sfîntul !

Și bustul fu așezat pe scînduri și tras cu forța brațelor prin vad. Procesiunea de luptă trecea astfel hotarul. Fulgerări metalice scliceau printre rînduri, apele cotropite se spărgeau în stropi luminoși, și printre plopi, departe, spre turnurile dreptunghiulare se învăpăia o diră roșie. Mască-lîco se zărea pe o mică înălțime, în mijlocul măslinilor, dormind. Ici, colo, ciinii lătrau cu o insistență furioasă. Coloana, ieșită din vad, părăsind drumul obișnuit, înainta cu pași repezi în linie dreaptă peste cîmpie. Bustul de argint era purtat din nou pe umeri, domina capetele oamenilor prin grîul foarte înalt, mirositor și plin de licurici ca niște stele.

Deodată, un păstor care sta într-o covercă de paie păzind grîul, năpădit de o spaimă nebună la vederea mulțimii înarmate, încercă să fugă în sus pe coastă, strigînd cît îl ținea gura :

— Ajutor ! Ajutor !

Ecoul țipetelor răsuna printre măslini.

Atunci radusanii dădură năvală. Sfîntul din argint înainta clătîindu-se printre trunchiurile arborilor, printre trestiiile uscate, scotea clinchete sonore cînd se ciocnea de ramuri, străfulgera ori de cîte ori era gata să cadă. Zece, douăsprezece, douăzeci de împușcături căzură ca o grindină de foc, ropotitoare, una după alta, peste case. Se auziră trosnete, pe urmă țipete, pe urmă se auzi o hărmălaie teribilă, se deschiseră și se închiseră uși, cîteva geamuri se făcură țândări, ghivecele cu busuioc căzură sparte-n drum. Un fum alb se ridica în aer, calm, spre azurul incandescent, în urma atacatorilor ce porniseră-n goană. Orbiți de o furie bestială, strigau :

— La moarte ! La moarte !

Un grup de idolatri făcea cerc în jurul lui San Pantaleone. Insulte feroase la adresa lui San Gonselvo țîșneau printre secerile și cosoarele agitate în aer.

— Hoțule ! Hoțule ! Nenorocitul ! Lumînările ! Lumînările !

Alte grupuri asaltau cu lovituri de secrete ușile caselor. Și cînd ușile sparte și scoase din țîțini se prăbușeau, atacatorii săreau înăuntru urlînd, făcînd moarte de om. Femei pe jumătate goale se refugiau prin colțuri implorînd milă, se apărau de lovituri apucînd armele, tăindu-și degetele,

se rostogoleau pe podea, într-un talmeș-balmeș de caverți și așternuturi din care apăreau cărnurile lor flasce, hrănite cu napi.

Înalt, slab, roșcat, o mină de oase uscate, Giacobbe pe care patima îl făcea formidabil, condotier al măcelului, se oprea uneori spre a-i îndemna printr-un gest amplu, poruncitor cu coasa-i uriașă. Mergea înainte, neînfricat, fără pălărie, în numele lui San Pantaleone. Peste treizeci de oameni îl urmau. Și toți aveau sentimentul confuz, nedeslușit, că trec printr-o mare de flăcări, că pământul se clatină, că bolta încinsă e gata să cadă.

Însă de pretutindeni începură să sosească apărătorii; mascalicienii puternici și negri ca niște mulatri, sîngeroși, mînuind cu furie cuțitele lungi, țintind gîtul și burta, însoțindu-și fiecare lovitură cu sunete guturale. Vălmășagul de oameni se retrăgea încet, încet înspre biserică; acoperișurile a două sau trei case erau cuprinse de flăcări. o hoardă de femei și copii fugeau cît îi țineau puterile printre măslini, cuprinși de panică, fără să mai vadă nimic dinaintea ochilor.

Atunci, între bărbații pe care nu-i mai țineau în loc nici lacrimi, nici jelanii, lupta corp la corp se încinse și mai inverșunată. Sub cerul ruginiu pământul se umplea de cadavre. Blesteme oprite la jumătate scrișneau printre dinții celor loviți și în mijlocul zarvei se auzea în continuu strigătul radusanilor :

— Lumînările ! Lumînările !

Dar ușa bisericii, uriașă, toată din stejar ghîntuit, rămînea ferecată. Mascalicienii o apărau de izbituri și de securi. Sfîntul de argint, impasibil și alb, se clătina în inima vălmășagului, susținut încă pe umerii celor patru coloși ce sîngerau din creștet pînă-n tălpi dar nu voiau să cadă. Supremul lor legămînt era să pună idolul pe altarul dușmanului.

În timp ce pe treptele de piatră mascalicienii se băteau ca niște lei, Giacobbe dispăru pe neașteptate, dădu colțul clădirii, căutînd o trecere lăsată fără apărare pentru a pătrunde în sacristie. Și cum văzu o deschizătură strîmtă la mică înălțime de pămînt, se cățără pînă la ea, rămase clipă înțepenit, apoi se răsuci pînă cînd reuși să se strecoare cît era de lung prin răsufătoarele. Aroma primi-

toare de tămîie din casa Domnului pierrea în frigul nopții.

Călăuzit de zgomotul luptelor de afară, omul merse bijbîind prin întuneric spre ușă, împiedicîndu-se de șcaune, rănindu-se la față și la mîini. Securile radusanilor izbeau furioase în stejarul tare al ușii, cînd el începu să forțeze zăvoarele cu o rangă, gîfiind, săgetat de un spasm violent care-i secătuia puterile, cu lumini închipuite jucîndu-i în fața ochilor, cu furnicături pe sub piele din pricina rănilor care-l dureau.

— San Pantaleone ! San Pantaleone ! strigară de afară cu voci răgușite ai săi, simțind cum ușa cedează lent și dublîndu-și izbiturile și loviturile de secure. Prin lemn ajungea bufnetul greu al trupurilor care se prăvăleau, lovitura seacă a cuțitului ce se împlînta în șale. Și lui Giacobbe i se părea că bătaia inimii sale sălbatice făcea să vuiască tot naosul.

V

Printr-un ultim efort, ușa se deschise. Radusanii năvăliră înăuntru cu un urlet prelung de victorie, trecînd peste trupurile celor uciși, trăgîndu-l pe sfîntul din argint spre altar. Un joc viu de lumini inundă deodată obscuritatea naosului, făcu să strălucească aurul candelabrelor, țevile înalte ale orgii. Și în lumina roșcat aurie, pe care din cînd în cînd o arunca înăuntru vîlvătaia de la casele vecine, se încinse o a doua bătălie. Corpurile încheștate se rostogoleau pe pardoseala de cărămizi, fără a slăbi strînsoarea, se zvîrcoleau furioase, se izbeau și sfîrșeau pe sub bănci, pe treptele altarului, în muchiile confesionalelor. În spațiul concav destinat reculegerii din casa Domnului, sunetul de gheață al fierului ce pătrundea în carne sau luneca pe os, geamătul spart și de neconfundat al omului ale cărui organe vitale sînt lovite, scrișnetul produs de țeasta zdrobită de o lovitură, urletul celui ce nu voia să moară, ilaritatea atroce a celui ce ajunsese să ucidă, totul se repercuta în mod distinct. Și blindul miros de tămîie plutea peste luptă.

Idolul de argint nu se înălțase încă în slava altarului, pentru că un cerc ostil îi închidea calea. Rănit în ma

multe locuri, Giacobbe mînuia coasa, fără să cedeze o palmă din treapta pe care o cucerise primul. Numai doi mai rămîneau să țină Sfîntul. Urișul cap se clătina ca beat peste furibunda revărsare de sînge. Mascalicii urlau dezlănțuiți.

Atunci San Pantaleone căzu pe pardoseală cu un clinchet ascuțit ce pătrunse în inima lui Giacobbe mai adînc decît vîrful unui cuțit. Cînd cosașul cel roșcovan se năpusti să-l ridice, o namilă de om ca un diavol își întinse dușmanul pe spate cu o lovitură de cosor. De două ori dădu să se ridice, dar alte două lovituri îl aruncară la loc. Sîngele îi șiroia pe față, pe piept, pe mîini, oasele dezgolite ale spatelui și brațelor se vedeau lucind alb prin tăieturile adînci, dar el continua să se repeadă cu îndărătnicie. Înfuriați de acea feroce voință de viață, trei, patru, cinci plugari îl loviră cu furie în burtă, scoțîndu-i măruntaiele. Fanaticul căzu lat, se izbi cu ceafa de bustul de argint, se răsuci deodată pe brînci cu fața lipită de metal, cu mîinile ca niște gheare întinse să apuce, cu picioarele zgîrcite. Și San Pantaleone fu pierdut.

Prapurii cei mari ai lui San Gonselvo ajunseseră acum în piață, clătinându-se greu în aer. Bărbați de statură herculeană, cu chipul roșu și gîtul umflat de efort, participanți la jocuri, îi țineau zdravăn, cu pumnii încheștați.

După victoria asupra radusanilor, oamenii din Mascàlico celebrau sărbătoarea din septembrie cu o nouă strălucire. O uluitoare fervoare religioasă cuprinsese sufletele. Satul întreg sacrifica belșugul ultimei recolte de grâu spre slava Sfîntului protector. Pe străzi, femeile întinseseră țesăturile de nuntă de la o fereastră la alta. Bărbații împodobiseră porțile și ușile cu flori și cu ghirlande verzi. Cînd bătea vîntul, o unduire imensă, orbitoare umplea străzile îmbătînd mulțimea.

Procesiunea continua să iasă din biserică și să se desfășoare în piață. În fața altarului unde căzuse San Pantaleone, opt bărbați, cei aleși, așteptau semnalul pentru a ridica statuia lui San Gonselvo ; ei se numeau : Giovanni Curo, Ummàlido, Mattalà, Vincenzio Guanno, Rocco di Cèuzo, Benedetto Galante, Biagio di Clisci, Giovanni Senzapaura. Stau în tăcere, pătrunși de demnitatea misiunii lor, cu mintea ușor tulburată. Păreau foarte puternici, aveau privirea arzătoare a fanaticilor și în urechi, asemenea femeilor, purtau cercei de aur. Din cînd în cînd își pipăiau bicepsii și încheieturile parcă spre a le cîntări vigoarea, ori schimbau între ei zîmbete fugare.

Statuia Protectorului era enormă, din bronz gol, negricioasă, cu capul și mîinile din argint, extrem de grea.

Mattalà zise :

— Haidem !

Mulțimea din jur se-nghesuia să vadă. Ferestrele bisericii vibrau zgomotos la fiecare pală de vînt. Naosul fu

mega de tămîie și rășini aromate. Sunetele instrumentelor cînd se auzeau, cînd nu. În mijlocul fierberii din jur, un fel de febră religioasă îi cuprindea pe cei opt oameni. Întinseră brațele, pregătiți.

Mattalà zise :

— Unu !... Doi !... Trei !...

Oamenii se opintiră toți deodată pentru a ridica statuia de pe altar. Dar greutatea îi depășea ; statuia se aplecă spre stînga. Încă nu reușiseră să apuce bine cu mîinile partea de jos. Își încordau spinarea, încercînd s-o ridice. Biagio di Clisci și Giovanni Curo, mai puțin îndemînatici, cedară. Statuia se aplecă brusc într-o parte. Ummàlido scoase un strigăt.

— Ia seama ! Ia seama ! vociferau cei din jur, văzîndu-l pe Protector în primejdie. Dinspre piață venea un zgomot asurzitor ce le acoperea vocile.

Ummàlido căzuse în genunchi, cu mîna dreaptă prinsă sub bronz. În genunchi, își ținea ochii ficși asupra mîinii pe care n-o putea elibera, doi ochi holbați de spaimă și durere ; din gura lui strîmbată de suferință nu ieșea nici un strigăt. Picături de sînge înroșeau altarul.

Tovarășii lui se mai opintiră toți odată, încercînd să ridice statuia. Operația era grea. Ummàlido se strîmbă de durere. Pe femeile din jur le trecură fiorii.

În sfîrșit statuia fu ridicată și Ummàlido își retrase mîna strivită, sîngerîndă, informă.

— Du-te acasă ! Hai, du-te acasă ! îi striga lumea, împingîndu-l spre ușa bisericii.

O femeie își scoase șorțul și i-l dădu să se lege. Ummàlido refuză. Nu vorbea ; privea spre un grup de oameni care gesticulau în jurul statuii și se certau.

— E rîndu' meu !

— Ba nu ! E rîndu' meu !

— Ba nu ! E-al meu !

Cicco Ponno, Mattia Scafaroia și Tommaso di Clisci își disputau locul lui Ummàlido.

Acesta se apropie de pretendenți. Ținea mîna zdrobită de-a lungul coapsei, iar cu cealaltă își croia drum.

Zise simplu : ●

— E locu' meu !

Și întinse umărul stîng spre a-l susține pe Protector. Iși înăbușea durerea strîngînd din dinți cu o voință sălbatică.

Mattală îi zise :

— Ce vrei să faci ?

El răspunse :

— Ce-o să vrea Sante Gunzelve !

Și împreună cu ceilalți se puse în mișcare.

Lumea îl privea trecînd, uluită. Unii îl întrebau văzînd rana din care curgea sînge și care se înnegrea :

— Ummà, ce ai ?

El nu răspundea. Mergea înainte grav, potrivindu-și pasul după ritmul muzicii, cu mintea ușor tulbure, sub acoperămîntul amplu ce se zbătea în vînt, prin gloata ce devenea tot mai deasă.

La colțul unei străzi se prăbuși dintr-o dată. Sfîntul se opri pentru o clipă și se clătină, apoi se puse din nou în mișcare. Mattia Scafarola intră în locul gol. Două rude îl ridicară pe omul leșinat și îl duseră în casa cea mai apropiată.

Anna di Céuzo, o bătrînă pricepută în vindecarea rănilor, se uită la ciotul inform și însîngerat, apoi dădu din cap.

— Ce pot eu să fac ?

Nu putea face nimic cu toată priceperea ei.

Ummàlido care își venise în simțiri nu deschise gura. Stînd jos, își contempla rana în liniște. Mina cu oasele sfărîmate era pierdută.

Doi sau trei țărani bătrîni veniră să i-o vadă. Prin gesturi sau prin vorbe, fiecare exprimă același gînd.

Ummàlido întrebă :

— Cin' l-a dus pe Sfîntu ?

El se răspunse :

— Mattia Scafarola.

Întrebă iar :

— Acuma ce-o fi ?

El se răspunse :

— Ia, cîntarea de vecernie.

Țăranii își luară rămas-bun. Plecară la vecernie. Din-spre biserică venea dangătul amplu, repetat al clopotului.

Una din rude puse lingă rănit o găleată cu apă rece, spunînd :

— Cînd și cînd bagă oleacă mîna aicea. Acu, noi **ne** ducem s-auzim vecernia.

Ummàlido rămase singur. Dangătul clopotelor creștea tot mai mult. Lumina zilei începea să scadă. Un măs-lin, izbit de vînt, lovea cu ramurile în fereastra scundă.

Stînd jos, Ummàlido începu să-și ude mîna puțin cîte puțin. Sîngele-și cheagurile odată spălate, făcură să apară nenorocirea în toată grozăvia ei.

Ummàlido se gîndi :

— Degeaba ! S-a zis cu ea. Sante Gunzelve, ție ți-o dau.

Luă un cuțit și ieși. Drumurile erau pustii. Toți credincioșii erau în biserică. Peste case, norii violeți ai amurgului de septembrie alergau ca niște turme fugărite.

În biserică, mulțimea înghesuită cînta în cor, la intervale regulate, însoțită de sunetul instrumentelor. O căldură intensă iradia din corpurile și din lumînările aprinse. Capul alb al lui San Gonselvo scînteia în înalt ca un far.

Ummàlido intră. Spre uluirea tuturor, se duse la altar. Spuse cu voce limpede, ținînd cuțitul în stînga :

— Sante Gunzelve, ție ți-o dau.

Și începu să taie lent, în jurul încheieturii drepte, înaintea mulțimii ce se cutremura. Mîna informă se desprindea încet-încet într-un șuvoi de sînge. Atîrnă o clipă susținută de ultimele ligamente. Apoi căzu în ligheanul de aramă în care se strîngeau darurile în bani, la picioarele Protectorului.

Atunci Ummàlido ridică ciotul însîngerat și repetă cu voce limpede :

— Sante Gunzelve, ție ți-o dau.

Priveghiul

Cadavrul primarului Biagio Mila, îmbrăcat și cu fața acoperită de un șervet îmbibat în apă cu oțet, zăcea în patul lui din mijlocul camerei, între patru lumînări. De o parte și de alta a patului privegheau soția și fratele mortului.

Rosa Mila să tot fi avut vreo douăzeci și cinci de ani. Era o femeie înfloritoare, cu carnația albă, fruntea puțin cam îngustă, sprâncenele prelungi și arcuite, ochii mari, cenușii, cu irizări de agate în pupile. Din pricina părului deosebit de bogat, ceafa, templele și ochii îi erau aproape întotdeauna ascunse de bucele rebele. Toată făptura ei strălucea de sănătate; iar pielea netedă avea parfumul fructelor de soi ales.

Clericul Emidio Mila să fi fost cam de aceeași vîrstă. Era slab, cu fața bronzată a omului ce trăiește la țară, în aer liber. Un pufușor roșcat îi acoperea obrazii; dinții albi și puternici dădeau zîmbetului său o frumusețe virilă, iar ochii gălbui îi luceau uneori ca niște țechini noi.

Tăceau amîndoi : ea lăsînd să-i alunece printre degete boabele unor mătănii de sticlă, el privind mătăniile luncînd. Amîndoi aveau indiferența pe care o are de obicei lumea de la țară în fața misterului morții.

Cu un oftat adînc, Emidio spuse :

— Ce cald e-n noaptea asta.

Rosa ridică ochii în semn de aprobare.

În camera destul de scundă lumina oscila după pîlpierea lumînărilor. Umbrele se strîngeau cînd într-un ungher, cînd pe un perete, cu o intensitate și în forme diferite. Geamurile ferestrei erau deschise, dar persiangele rămîneau închise. Din cînd în cînd o adiere mișca perde-

lele de muselină albă. În patul de un alb imaculat, corpul lui Biagio părea că doarme.

Vorbele lui Emidio se stinseră-n tăcere. Femeia își plecă iarăși capul și reîncepu să numere încet mătâniile. Cîteva picături de sudoare îi îmbrobonau fruntea iar respirația îi era anevoioasă.

După cîtva timp Emidio întrebă :

— La ce oră vin mîine să-l ia ?

Ea răspunse cît se poate de firesc :

— Vine la zece Frăția Sfintei Eucharistii.

Apoi tăcură iar. Din cîmpie ajungea pînă la ei orăcătitul neîntrerupt al broaștelor și, din cînd în cînd, mi-reasma ierburilor. În acea liniște deplină, Rosa auzi ieșind din cadavru un fel de gîlgiit răgușit și, îngrozită, dădu să se ridice de pe scaun și să se îndepărteze.

— Nu-ți fie frică, Rosa. Bolborosesc măruntaiele, spuse cumnatul, întinzînd mîna s-o liniștească.

Instinctiv, ea îl apucă de mîină și, ținîndu-l astfel, rămase în picioare lîngă el. Își ascutea auzul, dar privea-n altă parte. Gîlgiitul din burta mortului se prelungea și părea că urcă spre gură.

— Nu-i nimic, Rosa. Liniștește-te, adăugă cumnatul, făcîndu-i semn să șadă pe o ladă de zestre acoperită de o pernă lungă înflorată.

Ea se așază alături de el, ținîndu-l în continuare de mîină, tulburată. Cum lada nu era prea mare, coatele lor se atingeau.

Se făcu iar tăcere. Departe, afară, se înălță cîntecul unor secerători.

— Seceră noaptea, la lumina lunii, zise femeia, vrînd parcă să-și înșele teama și oboseala.

Emidio nu deschise gura. Femeia își retrase mîna, deoarece contactul acela începea să-i dea un vag sentiment de neliniște.

Amîndoi erau preocupați de același gînd care-i lovise pe neașteptate ; amîndoi erau obsedați de aceeași amintire, amintirea unei iubiri naive din vremea pubertății.

Pe vremea aceea locuiau pe Caldore, o colină însorită, chiar în casele de la răscruce. La marginea unui cîmp de de grîu se ridica un zid înalt, construit din pămînt argilos

și din pietre. Pe partea dinspre miazăzi, aflată în posesia rudelor Rosei, acolo unde căldura soarelui era mai blândă și mai dulce, un pîlc de pomi fructiferi se înmulțea prosper. Primăvara pomii înfloreau într-o veselă armonie ; și cupolele roz, argintii sau violete se curbau pe cer, încununînd zidul, se legănau de parcă ar fi vrut să se înalțe în aer făcînd un zumzet adormitor ca de albine.

Pe vremea aceea Rosa avea obiceiul să cînte sub pomii din spatele zidului.

Glasul ei proaspăt și limpede țîșnea ca o fîntînă de sub coroanele florilor.

Într-o lungă perioadă de convalescență, Emidio îi ascultase cîntecul. Era slab și famelic. Ca să scape de dietă, cobora din casă pe furiș, cu un codru de pîine ascuns sub haine, și mergea de-a lungul zidului, pînă la ultima brazdă de grîu, pînă ce ajungea la locul fericirii.

Se așeza cu spatele rezemat de pietrele încălzite și începea să mănînce. Alegea un spic fraged și mușca din pîine : fiecare bob avea o picătură minuscule de suc asemenea laptelui și un gust de făină proaspătă. Voluptatea gustului și voluptatea auzului se amestecau într-o senzație unică de o infinită desfătare. În ceasul acela de răgaz, în căldura aceea, în mijlocul miresmelor care dau aerului buchetul prietenos al vinului, vocea feminină devenea un fel de aliment natural pentru refacere, un fel de hrană fizică ce-i pătrundea în sînge.

Cîntecul Rosei îi grăbea și el însănătoșirea. Și atunci cînd însănătoșirea fu deplină, vocea Rosei continuă să aibă asupra lui o putere senzuală.

După aceea, cum familiile se împrieteniră tot mai mult, în Emidio se născu una din acele iubiri taciturne, timide și solitare ce macină forțele adolescenței.

Într-o după-amiază de septembrie, înainte de plecarea lui Emidio la Seminar, cele două familii ieșiră să mănînce împreună în pădure, undeva de-a lungul riului.

Era o zi blîndă și cele trei care frase de boi înaintau pe lingă păpurișul înflorit.

Luară gustarea în pădure, pe iarbă, într-un luminiș rotund, mărginit de trunchiurile unor plopî imenși. Iarba mică era plină de floricele violete ce răsplineau în aer un parfum suav ; ici, colo, frunzișul lăsa să treacă pete

mari de soare ; ceva mai jos, malul râului apărea neclintit, cufundat într-o pace lacustră, cu o transparență pură în care plantele acvatice dormeau nemișcate.

După masă, unii se împrăștiară pe mal, iar alții rămaseră întinși pe jos.

Rosa și Emidio se treziră împreună ; se luară de braț și o porniră pe o potecă bătătorită dintre tufișuri.

Ea se sprijinea de el cu toată greutatea și, în trecere, rupea frunzele arbuștilor, mesteca mlădițele amare, își da capul pe spate să privească gaițele fugare. La o mișcare, pieptenele de бага îi alunecă din păr, care se răspîndi pe umeri în toată bogăția sa uluitoare.

Emidio se aplecă odată cu 'ea să ia pieptenele. Ridicîndu-se, capetele lor se ciocniră ușor. Printre hohote de rîs, ținîndu-se cu amîndouă mîinile de frunte, Rosa țipa :

— Au ! Au !

Tînărul o privea, înfiorat pînă-n măduva oaselor, simțind că se face palid, temîndu-se să nu se trădeze. Ea desprinsese cu unghia de pe un trunchi o lungă spirală de iederă, și-o răsuci rapid în jurul pletelor și opri rebeliunea de pe ceafă cu dinții pieptenului. Frunzele verzi sau roșiatice, nu tocmai bine prinse, pe alocuri ieșeau înafară. Îl întrebă :

— Îți plac așa ?

Emidio nu deschise gura, nu știa ce să răspundă.

— Ei, dar nici chiar așa. Ești cumva mut ?

El ar fi vrut să cadă în genunchi. Și cum rîsul Rosei avea o undă de nemulțumire, simțea cum aproape-i dau lacrimile de ciudă că nu găsește nici măcar un cuvînt.

Merseră mai departe. Într-un loc, un pomișor doborît bloca drumul. Emidio ridică trunchiul cu amîndouă mîinile și Rosa trecu pe sub ramurile înverzite care, timp de o clipă, o încoronară.

Mai încolo dădură peste un puț lîngă care se aflau două jgheaburi dreptunghiulare din piatră. Copacii deși formau în jurul și deasupra puțului un cerc de verdeață. Umbra era aici mai adîncă, aproape umedă. Bolta vegetală se reflecta perfect în apa ce ajungea pînă la jumătatea ghizdurilor de cărămidă.

Rosa spuse desfăcîndu-și larg brațele :

— Ce bine-i aici !

Pe urmă, cu o mișcare grațioasă, luă apă în căușul palmei și sorbi. Printre degete i se scurgeau picături, împodobindu-i rochia ca niște perle.

Cînd își potoli setea, luă iar apă cu amîndouă mîinile și i-o oferî, ademenitoare, tovarășului ei :

— Bea !

— Nu mi-e sete, bîlbîi stupid Emidio.

Ea îi aruncă apa în față, strîmbînd din buze aproape cu dispreț. Apoi se întinse într-unul din jgheaburile uscate ca-ntr-un leagăn, mișcîndu-și cu un fel de neastîmpăr picioarele ce atîrnau înafară. La un moment dat se ridică și se uită la Emidio cu o privire ciudată :

— Ce mai stăm ? Hai să mergem.

Porniră la drum, întorcîndu-se tăcuți, la locul popasului. Deasupra lor se auzeau mierlele fluierînd, fîșii orizontale de raze le tăiau calea ; și împrejurul lor miresmele pădurii deveneau tot mai pătrunzătoare.

La cîteva zile după aceea, Emidio pleca.

La cîteva luni după aceea, fratele lui Emidio o lua de soție pe Rosa.

În primii ani de seminar, clericul se gîndise adesea la noua lui cumnată. La ore, în timp ce preoții explicau *Epitome historiae sacrae*, el o visa. În camera de studiu, în vreme ce vecinii săi, la adăpostul pupitrelor deschise, se dedau unor practici obscene, el, cu fața ascunsă-n mîini se lăsa în voia închipuirilor impure. În biserică, în timp ce răsunau litaniiile Fecioarei, la auzul invocației *Rosa mystica* gîndu-i fugea departe.

Și, cum învățase de la colegi ce însemna corupția, scena din pădure îi apărea într-o lumină nouă. Și bănuiala că nu ghicise, regretul că nu se pricepuse să culeagă fructul ce i se oferea îl chinuiau cumplit.

Deci asta era ? Deci Rosa îl iubise ? Deci el trecuse neștiutor pe lîngă o bucurie atît de mare ?

Și gîndul acesta devenea din zi în zi mai acut, mai insistent, mai obsedant, mai chinuitor. Și se hrănea din el cu o suferință din zi în zi mai intensă ; pînă cînd, în lunga monotonie a vieții sacerdotale, gîndul acesta deveni un

morb nevindecabil și, în fața caracterului iremediabil al situației, fu cuprins de o imensă descurajare, de o nesfârșită melancolie.

Deci el nu se pricepuse !

Din luminări cădeau acum picuri de ceară. Printre scîndurelele persianelor închise intrau pale de vînt ceva mai tari, făcînd să se umfle perdelele.

Cuprinsă încet-încet de toropeală, Rosa închidea din cînd în cînd pleoapele ; însă, cîm capul îi cădea pe piept, le deschise de îndată.

— Ești obosită ? întrebă clericul cu multă dulceață.

— Eu ? Deloc, răspunse femeia, revenindu-și și îndreptîndu-și bustul.

Dar, în liniștea aceea, toropeala îi puse din nou stăpînire pe simțuri. Sta cu capul rezemat de perete ; părul îi năpădisese tot gîtul și din gura întredeschisă se auzea ieșind respirația lentă și regulată. Era frumoasă cum stătea așa ; dar nimic nu era mai voluptuos ca tresăltarea ritmică a sînului și forma genunchilor sub fusta dintr-o țesătură ușoară. O pală iute de vînt făcu să geamă perdelele și stinse cele două luminări de lîngă fereastră.

— Dacă aş săruta-o ? se gîndi Emidio, sub un impuls neașteptat al cărnii, uitîndu-se la femeia ațipită.

Afară, în noaptea de iunie, cîntecele oamenilor se prelungeau cu solemnitatea unor cadențe liturgice ; și, în depărtare, răspunsurile se înălțau propagîndu-se de la un loc la altul, pe diferite tînuri, fără a fiacompaniate de instrumente. Luna plină trebuia să fie deja sus, căci lumina slabă dinlăuntru nu izbutea să învingă sclipirea albă ce se revărsa ca o ploaie îmbelșugată printre scîndurelele persianelor.

Emidio se întoarse spre patul mortului. Alunecînd peste linia neagră și rigidă a cadavrului, ochii i se opriră involuntar asupra mîinii, o mînă gălbuie și umflată, puțin încovoiată, brăzdată de urzeala lividă a venelor ; și se retraseră în grabă. Încet-încet, în inconștiența somnului, trasînd pe perete un fel de semicerc, capul Rosei se înclină spre clericul tulburat. Capul frumos al femeii se aplecă într-un mod nespus de dulce ; și, fiindcă mișcarea îi tulbură puțin somnul, printre pleoapele ușor întredes-

chise, apăru o margine de iris ce dispăru apoi în albul ochiului ca o petală de violetă pusă-n lapte.

Emidio rămase nemișcat, cu povara pe umăr. Își ținea respirația de teamă să n-o trezească pe femeia adormită și bătăile inimii, ale pulsului, ale tâmpelilor, apăsate de o imensă, chinuitoare neliniște, păreau să umple întreaga cameră. Dar, întrucît somnul Rosei continua, uitîndu-se la gîtul pe care inelele Venerei aveau ceva voluptuos, aspirîndu-i răsuflarea caldă și parfumul părului, simți cum, puțin cîte puțin, se înmoaie pătruns de o irezistibilă slăbiciune.

O nouă pală de vînt, încărcată de miresmele nopții, aplecă a treia flacăară, stingînd-o.

Atunci, fără să se mai gîndească, fără să se mai teamă, lăsîndu-se-n voia ispitei, cel ce priveghea o sărută pe femeie pe gură.

La atingerea aceea, ea se deșteptă brusc ; își privi cumnatul cu ochi uluiți, se făcu palidă.

Apoi, își strînse alene părul la ceafă ; și rămase așa, cu bustul drept, complet trează, uitîndu-se la umbrele schimbătoare din fața ei.

— Cine a stins lumînările ?

— 'Vîntul.

Nu mai spuseră nimic altceva. Stăteau amîndoi, ca mai-nainte, alături pe lada de zestre, atingîndu-se cu coatele, pradă unei nehotăriri chinuitoare, evitînd printr-un fel de artificio mental să-și lase conștiința să judece și să condamne fapta. Amîndoi își îndreptară spontan atenția asupra lucrurilor din jur, punînd în această operație la care participau cu întreaga lor ființă o falsă intensitate. Și, puțin cîte puțin, erau cuprinși de un soi de beție.

Afară, cîntecele continuau în noapte, întirziau în aer vreme îndelungată, se îndulceau ademenitoare cînd își dădeau răspunsul. Vocile masculine și vocile feminine alcătuiau o compoziție de iubire. Cîteodată, deasupra celorlalte se înălța doar o singură voce, cu nota unică în jurul căreia se formau acordurile ca undele în jurul curentului median al unui fluviu. Acum se auzea la începutul fiecărui cîntec vibrația metalică a unei chitare acordate în cvintă ; și între două reluări se auzea bătaia regulată a mașinilor de secerat.

Cei doi ascultau.

Poate din pricina unei schimbări a vîntului, miresmele nu mai erau aceleași. Veneau acum atît de intense încît dădeau aerului gustul dulciurilor de nuntă, parfumul puternic al livezilor de citrice de pe colina lui Orlando, parfumul trandafirilor din grădinile Scalia, iar mirosul umed al stînjeneilor din groapa Farnia, odată aspirat, desfăta ca o gură de apă.

Cei doi continuau să stea așezați pe lada de zestre, taciturni, inobili, pătrunși de voluptatea nopții cu lună. În fața lor, ultima flăcăruie pîlpii iute și, încovoiindu-se, făcea să picure lumînarea consumată. Părea gata să se stingă în orice clipă. Cei doi nu se mișcau. Stăteau privind neliniștiți, cu ochii dilatați și ficși, tremurătoarea pîlpîre muribundă. Deodată vîntul amețitor o stinse. Atunci, fără teamă de negură, în aceeași clipă, cu aceeași aviditate, bărbatul și femeia se lipiră unul de altul, se îmbrățișară, sufocîndu-se sub mîngîieri, căutîndu-și gurile pierduți, orbește, fără să vorbească.

Contesa de Amalfi

Cînd, către orele două după-amiaza, don Giovanni Ussorio era gata să pună piciorul pe pragul casei Violettei Kutufă, Rosa Catana apăru în capul scărilor și îi spuse abia șoptit, uitîndu-se în jos :

— Don Giovà, doamna a plecat.

La auzul știrii neașteptate, don Giovanni rămase uluit, ținut în loc, cu ochii holbați, cu gura căscată, privind în sus și așteptînd, parcă, noi explicații. Cum, în capul scărilor, Rosa tăcea răsucind în mîini un colț al șorțului și legănîndu-se ușor, o întrebă :

— Cum așa ? cum așa ?

Apoi urcă treptele, repetînd puțin bilbiit :

— Cum așa ? cum așa ?

— Ce știi eu, don Giovà ? A plecat.

— Dar cum ?

— Don Giovà, eu nu știu nimic.

Și Rosa făcu înapoi cîțiva pași pe palier, spre ușa apartamentului gol. Era o femeie destul de slabă, cu părul roșcat, cu fața acoperită de pistrui. Ochii mari, cenușii, cu irizări gălbui aveau însă o neobișnuită vitalitate. Distanța excesivă dintre gură și nas da părții inferioare a feței ceva de maimuță.

Don Giovanni împinse ușa întredeschisă și intră în prima cameră, apoi intră în a doua, pe urmă în a treia ; cu pași agitați, dădu roată prin tot apartamentul ; se opri în baie. Tăcerea aproape că-l înspăimînta ; o imensă ne liniște îi cuprinsese sufletul.

— E adevărat ! E adevărat ! bilbiia, privind rătăcînd împrejur.

În cameră mobilele erau la locul știut. Doar de pe masa de sub oglinda rotundă lipseau flacoanele de cristal, pieptenii de baga, cutiile, periile, toate acele mărunțișuri ce slujesc frumuseții feminine. Într-un colț zăcea un fel de lighean mare din zinc în formă de chitară și apa din el cu luciri trandafirii avea ușoara tentă de roz dată de o esență. Parfumul ei subtil se amesteca în aer cu parfulmul de pudră.

Mireasma avea ceva carnal.

— Rosa ! Rosa ! strigă don Giovanni cu glas sugrumat, simțind cum îl cuprinde o imensă părere de rău. Femeia apărui.

— Povestește cum a fost ! Unde a plecat ? Cînd a plecat ? De ce ? întreba don Giovanni strîmbîndu-și gura într-un mod pueril și caraghios ca și cum abia și-ar fi ținut plînsul sau ar fi vrut să-și oprească suspinele. O apucase pe Rosa de ambele mîini și o îndemna să vorbească, să-i destăinuie totul.

— Eu nu știu nimic, domnule... Azi dimineată și-a pus lucrurile în valize, a trimis după trăsura lui Leone și-a plecat fără să spună nimic. Ce vreți să faceți acum ? O să se-ntoarcă dînsa.

— O să se-ntoarcă ? smiorcăi don Giovanni, înălțînd ochii din care începuseră să-i curgă lacrimile. Așa ți-a spus ? Vorbește !

Și ultimul cuvînt fu un strigăt amenințător, aproape furios.

— Ei... pe drept mie mi-a zis : „Adio, Rosa. N-o să ne mai vedem“... Da... pîn-la urmă... cine știe ? !... Totul e posibil.

La aceste cuvinte, don Giovanni se prăbuși pe un scaun și începu să hohotească pradă unei dureri atît de cumplite, încît femeia fu înduioșată.

— Ce faceți, don Giovà ? Nu sînt atîtea femei pe lume ? Don Giovà, ce-i asta... ?

Don Giovanni nu pricepea. Plîngea ca un copil, ascunzîndu-și capul în șorțul Rosei Catana, cu trupul scuturat de hohote.

— Nu, nu și nu !... O vreau pe Violetta ! O vreau pe Violetta !

La auzul unor vorbe atît de puerile şi de stupide, Rosa nu se putu abţine să nu zîmbească. Şi începu să mîngîie capul chel al lui don Giovanni, murmurînd cuvinte de consolare :

— V-o găesc eu pe Violetta, cu v-o găesc. Haide, liniştiţi-vă ! Liniştiţi-vă ! Nu mai plîngeţi, don Giovannino ! Poate să v-audă lumea care trece. Ei, haide, gata...

Sub mîngîierile ei drăgăstoase, don Giovanni se potolea încet-încet şi îşi ştergea ochii cu şorţul.

— Of, Doamne, ce-ntîmplare ! exclamă, după ce stătu un moment cu privirea aţintită asupra ligheanului de zinc unde apa scînteia sub o rază de soare. Of, Doamne, ce-ntîmplare ! Of !

Şi prinzîndu-şi capul în mîini, se legănă de două sau trei ori, cum fac uneori maimuţoii captivi.

— Gata, don Giovanni, gata ! spunea Rosa Catana, apucîndu-l încet de braţ şi trăgîndu-l.

În camera micuţă parfumul parcă se făcea tot mai tare. O mulţime de muşte bîziiuau în jurul unei ceşti în care rămăsese un rest de cafea. Reflexul apei pe perete tremura ca o pînză subţire, de aur.

— Să laşi totul aşa ! îi recomandă don Giovanni femeii, cu un glas întretăiat de suspine abia reţinute. Şi coborî scările, clătînînd din cap şi căinîndu-şi soarta. Avea ochii umflaţi şi roşii, bulbucaţi, asemănători cu cei ai unor ciini corciţi. Trupul său rotofei, cu pîntecul proeminent, se sprijinea pe două picioruţe aduse puţin înăuntru. În jurul craniului chel flutura o cînună de plete lungi şi creţe, ce păreau să nu crească din pielea capului, ci de pe spate, de unde urcau spre ceafă şi tîmple. Obişnuia ca din cînd în cînd să-şi aranjeze, cu mîinile pline de inele, cîte o şuviţă dezordonată ; inele preţioase şi bătătoare la ochi îi străluceau pînă şi pe degetul mare, iar un nasture de corn, cît o fragă de gros, îi închidea cămaşa pe piept.

Ieşind în lumina vie a străzii, simţi din nou cum îl lasă puterile. Alături, cîţiva cîrpati îşi vedeau de treabă mîncînd smochine. O mierlă în colţvie fluiera întrună imnul lui Garibaldi, luîndu-l mereu de la capăt, cu o insistenţă ucigătoare.

— Sluga dumneavoastră, don Giovanni ! spuse don Domenico Oliva trecînd pe lîngă el şi scoţîndu-şi pălăria

cu vanitoasa cordialitate napolitană. Și intrigat de aspectul răvășit al celui alt, după puțin se întoarse, salutînd cu niște gesturi și un zîmbet de o și mai mare cordialitate. Era un bărbat cu bustul foarte lung, picioarele scurte și un rictus al gurii fără să vrea batjocoritor. Cei din Pescara îi ziceau Culinterra¹.

— Sluga dumneavoastră !

Don Giovanni, care începuse să fiarbă de mînic, iritat de rîsetele mîncătorilor de smochine și de fluierăturile mierlei, la cel de al doilea salut îi întoarse în ciudat spatele și porni mai departe, socotind salutul o batjocură.

Uluit, don Domenico se ținea după el.

— Don Giovà... ascultați... Don Giovà...

Dar don Giovanni nu voia să audă. Mergea înainte, cu pași înceti, spre casă. Vînzătoarele de fructe și potcovarii de pe drum priveau, fără să înțeleagă, urmărirea celor doi bărbați gîfiind, lac de sudoare sub soarele de vară.

Ajuns la ușă, don Giovanni, aproape pe punctul de a exploda, se întoarse ca o năpîrcă, galben-verde de furie.

— Don Domé, ascultă, don Domé, eu îți crăp capul !

Și, după amenințare, intră și închise ușa cu violență în urma lui.

Don Domenico, înfricoșat, rămase fără glas. Apoi făcu cale întoarsă, gîndindu-se care putea fi cauza întîmplării. Matteo Verdura, unul din mîncătorii de smochine, îl chemă :

— Veniți ! veniți încoace ! Am să vă dau o veste mare.

— Ce veste ? întrebă omul cu bustul lung, apropiindu-se.

— Nu știți nimic ?

— Ce ?

— Ei, ei ! Încă nu știți nimic ?

— Ce anume ?

Verdura se puse pe rîs, urmat de ceilalți cîrpaci. Timp de o clipă, un rîs gros și convulsiv făcu să li se scuture trupurile în fel și chip.

— Cumpărați de trei bani smochine dacă v-o spun ?

Don Domenico era zgîrcit și ezită puțin. Dar curiozitatea birui.

¹ În trad. : Fund de pămînt.

— Bine, cumpăr.

Verdura chemă o femeie și îngrămădi fructele pe tarabă. Apoi zise :

— Doamna care sta acolo sus, donna Viuletta, știți care... Cea de la teatru, știți, nu ?...

— Ce-i cu ea ?

— A plecat azi dimineață. S-a dus !

— Adevărat ?

— Adevărat, don Domé.

— Aha, pricep acum ! exclamă don Domenico, care era om subțire, rinjind plin de cruzime.

Și, cum voia să se răzbune pe moșicia lui don Giovanni și să-și scoată paguba celor trei bănuți cheltuiți cu vestea, se duse imediat la Cazino pentru a răspîndi știrea umflînd-o totodată.

Cazinoul, un fel de cafenea, era cufundat în umbră și din podeaua de scînduri stropită cu apă se ridica un miros special de praf și mucegai. Doctorul Panzoni sfiorăia, cu brațele atîrnînd, prăbușit pe un scaun. Baronul Cappa, un bătrîn pasionat după cîini schiopi și fetișcani fragede, dormita discret, aplecat deasupra unui ziar. Don Ferdinando Giordano mișca stegulețele pe o hartă reprezentînd teatrul de război franco-prusac. Don Settimio de Marinis discuta despre Pietro Metastasio cu doctorul Fiocca, cu glas strident, dar nu fără o oarecare elocvență înflorită de citate poetice. Notarul Gaiulli, neavînd cu cine să joace, mînuia solitar cărțile de joc, înșirîndu-le pe o măsută. Don Paolo Seccia dădea ocol mesei pătrate de biliard, cu pași măsurați, spre a-și face digestia.

Don Domenico Oliva intră atît de impetuos, încît toți se întoarseră spre el, cu excepția doctorului Panzoni, rămas mai departe în brațele somnului.

— Știți ? ați aflat ?

Don Domenico era așa de nerăbdător să spună vestea și gîfîia atît de tare, că la început se bîlbîia fără să se înțeleagă nimic. Domnii din jur, cu privirile agățate de buzele lui, presimțeau cu bucurie acel eveniment neobișnuit, capabil să le alimenteze, în fine, taclalele după-amiază.

Don Paolo Seccia, care era puțin surd de o ureche, spuse impacientat.

— Vi s-a legat limba, don Domé ?

Don Domenico reîncepu povestirea de la capăt, mai calm și mai clar. Spuse tot, umflă furiile lui don Giovanni Ussorio ; veni cu amănunte fantastice ; se îmbătă cu vorbe... — Ați priceput ? Ați priceput ? Și așa, și pe dincolo...

De atita zgomot, doctorul Panzoni ridică pleoapele ; plimbîndu-și globii oculari mari și încă buimaci de somn, și sforăind pe nasul presărat cu negi monstruoși, spuse sau firnii nazal :

— Ce e ? Ce s-a-ntîmplat ?

Și, sprijinindu-se în baston, se ridică încet, anevoie, și intră în cerc pentru a asculta.

Baronul Cappa povestea acum, împrôscînd ușor cu salivă o istorioară picantă despre Violetta Kutufă. Prin pupilele ascultătorilor treceau din cînd în cînd sticliri iuți. Ochișorii verzui ai lui don Paolo Seccia scînteiau plini de ilaritate. La sfîrșit izbucniră risete.

Doctorul Panzoni însă adormise la loc, așa drept în picioare cum stătea, căci somnul, grav ca un morb, îi sălăsluia întotdeauna în nări. Și rămase sforăind, singur, cu capul în piept, pe cînd ceilalți plecară în tîrg să ducă vestea din familie în familie.

Și vestea, odată aflată, puse pe foc tîrgul Pescarei. Pe seară, în răcoarea brizei, sub luna nouă, toți tîrgoveții ieșiră pe străzi și în piațete. Clevetirile nu mai conteneau. Numele Violettei Kutufă era pe toate buzele. Don Giovanni Ussorio nu fu văzut.

II

Violetta Kutufă venise la Pescara în luna ianuarie, în timpul carnavalului, cu o trupă de cîntăreți. Spunea că este grecoaică din Arhipelag, că a cîntat într-un teatru din Corfu, în fața regelui Eladei și că l-a făcut să înnebunească de amor pe un amiral englez. Era o femeie cu brme opulente, cu pielea foarte albă. Avea două brațe extraordinar de cărnose și pline de gropițe trandafirii ce iveau la fiece mișcare ; iar gropițele, inelele și alte tății făceau opulența sa dedsebit de plăcută, de proaspătă parcă surizătoare. Trăsăturile chipului erau ușor vul-

gare : ochii de culoarea castanei, plini de lenevie, buzele mari, teșite, aproape strivite. Nasul nu dezvăluia originea greacă, era scurt, un pic adus în sus, cu nări largi și vibrînde. Avea părul negru și des. Vorba îi era moale, ezita la fiecare cuvînt, rîdea aproape tot timpul. Adesea, glasul îi devenea, brusc, răgușit.

Cînd sosi trupa, locuitorii Pescarei ardeau de nerăbdare. Cîntăreții străini, gesturile lor, felul lor de a merge, de a se îmbrăca, de a se purta constituiră obiect de admirație. Dar persoana asupra căreia se îndreptă toată atenția fu Violetta Kutufă.

Ea purta un fel de scurtă de culoare întunecată, tivită cu blană și închisă cu găitane de aur, și pe cap un fel de tocă din blană, lăsată puțin într-o parte. Mergea singură, foarte sprintenă, intra în prăvălii, îi trata cu oarecare dispreț pe negustori, se plîngea de mediocritatea mărfurilor, ieșea fără să fi cumpărat nimic, fredonînd nepăsătoare.

Pe străzi, în piațete, pe toate zidurile, mari afișe scrise de mînă anunțau reprezentația cu *Contesa de Amalfi*. Numele Violettei Kutufă strălucea cu litere de un roșu aprins. Inimile celor din Pescara se înflăcărau. Seara așteptată veni.

Teatrul se afla într-o sală din vechiul spital militar, la marginea localității, spre mare. Sala era joasă, strîmtă și lungă ca un coridor. Scena, în întregime din lemn și hîrtie colorată, se înălța doar la cîteva palme de la pămînt ; lîngă pereții principali se găseau tribunele, construite din scînduri și birne, acoperite cu steaguri tricolore, împodobite cu ghirlande. Cortina, ilustră operă a lui Cucuzzitto, fiul lui Cucuzzitto, reprezenta Tragedia, Comedia și Muzica înlănțuite precum cele trei Grații, în zbor peste o punte de vase pe sub care trecea Pescara de un albastru închis. Scaunele, luate din biserici, ocupau jumătate din stal. Băncile, luate din școli, ocupau restul.

Pe la șapte, fanfara comunală începu să cînte în piață făcu înconjurul tîrgului și se opri la teatru. Pe unde trecea, marșul viguros îmbărbăta inimile. Doamnele, în mînunate rochii de seară, fremătau de nerăbdare. Sala umplu la iuțeală.

În tribune scînteia o magnifică ghirlandă de ilustre doamne și domnișoare. Teodolinda Pomarici, actriță amatoare, sentimentală și limfatică, ședea alături de virila Fermina Memma. Surorile Fusilli, venite de la Castellammare, copile înalte cu ochi extrem de negri, toate îmbrăcate în roz, toate cu părul strîns într-o coadă lăsată pe spate, rîdeau tare și gesticulau. Emilia D'Annunzio își plimba împrejur frumoșii ochi de culoare leonină cu un aer de infinit plictis. Mariannina Cortese îi făcea semne cu evantaiul donnei Rachele Profeta care sta vizavi. Donna Rachele Bucci și donna Rachele Carabba discutau despre vedenii și măsuțe vorbitoare. Învățătoarele Del Gado, îmbrăcate amîndouă într-o mătase cu ape, manteluțe de modă veche și scufii sclipitoare, din pricina a nenumărate firisoare de oțel, tăceau demne, ori zăpăcite de noutate, ori căindu-se de a fi venit la un spectacol profan. Costanza Lesbii tușea într-una, strîngîndu-se înfiorată sub șalul roșu : foarte albă, foarte blondă, foarte subțire.

În primele scaune din stal stăteau cetățenii de vază. Cel dintîi era don Giovanni Ussorio, un personaj tare îngrijit, cu niște pantaloni magnifici în carouri albe și negre, cu un pardesiu lucios din castor, purtînd pe degete și la cămașă o mare cantitate de aurărie de Chieti. Don Antonio Brattella, membru al Areopagului din Marsilia, un om respirînd măreție prin toți porii și îndeosebi prin lobul auricular stîng, mare cît o caisă crudă, povestea, cu glas tare, drama lirică a lui Giovanni Perruzzini ; și, în gura lui, cuvintele căpătau o rotundă sonoritate ciceroniană. Ceilalți se foiau pe scaune dîndu-și o importanță mai mică sau mai mare. Doctorul Panzoni lupta în van cu ispitele somnului și din cînd în cînd scotea un zgomot ce se confunda cu acordarea instrumentelor.

— Pst ! pst ! pssst !

În teatru se făcu o liniște adîncă. La ridicarea cortinei, scena era goală. Sunetul unui violoncel venea dinspre culise. Apăru Tilde și cîntă. Apoi apăru Sertorio și cîntă. Apoi intră o ceată de elevi și de prieteni și intonă un cor. Apoi Tilde se apropie încet de fereastră.

*Oh ! come lente l'ore
Sono al desio !... ¹*

Publicul începea să fie cuprins de emoție, fiindcă trebuia să urmeze neapărat un duet de dragoste. De fapt Tilde, soprana, era o primadonă cam trecută, cu o rochie albastră, o perucă gălbuie ce-i acoperea insuficient capul și, cu fața albă de pudră, semăna cu un cotlet crud și tăvălit prin făină, ascuns într-o perucă de cîlți.

Sosi Egidio. El era tînărul tenor. Cum avea pieptul deosebit de scobit și picioarele cam strîmbe, semăna cu o lingură cu coadă dublă pe care fusese lipit unul din acele capete de vițel curățate și spălate, cum se văd uneori la expozițiile măcelarilor.

*Tilde ! Il tuo labbro è muto,
Abbassi al suol gli sguardi.
Un tuo gentil saluto,
Dimmi perché mi tardi ?
E' la tua man tremante...
Fanciulla mia, perché ? ²*

Și Tilde, cu avînt sentimental :

*In sì solenne istante
Tu lo domandi a me ? ³*

Duetul deveni tot mai duios. Melodiile cavalerului Petrella încîntau auzul ascultătorilor. Toate doamnele stăteau aplecate peste marginea tribunelor, atente, nemîșcate și chipurile lor, umbrite de reflexul verde al steagurilor, păleau.

*Un cangiar di paradiso
Il morir ci sembrerà ! ⁴*

Tilde ieși și intră cîntînd ducele Carnioli, un bărbat corpolent, fioros și pletos, așa cum îi stă bine unui ba-

¹ În trad. : Oh, cînd dorești / Cît de încet trec ore...

² În trad. : Tilde ! Gura ți-e mută, / Îți pleci înspre pămînt privirea. / Spune-mi de ce întîrzie / Salutul tău gentil ? Mîna îți tremură / Copila mea, de ce ?

³ În trad. : În clipa aceasta solemnă / Pe mine mă întrebi ?

⁴ În trad. : Precum un paradis / Moartea îmi va părea !

riton. Cînta în maniera florentină, aspirînd c-urile inițiale, ba uneori chiar suprimîndu-le.

*Non sai tu che pîombo è a ippiede
La atena oniugale ? ¹*

Dar cînd, în cîntecul său, o numi în sfîrșit pe *contesa de Amalfi*, un freamăt lung străbătu publicul. Contesa era dorită, invocată.

Don Giovanni Ussorio îl întrebă pe don Antonio Brattella :

— Cînd vine ?

Don Antonio lăsă să-i cadă de sus răspunsul :

— Oh, don Giovà, pentru Dumnezeu ! Nu știți ? În actul doi ! În actul doi !

Predica lui Sertorio fu ascultată cu oarecare nerăbdare. Cortina căzu în mijlocul unor aplauze firave. Așa începea triumful Violettei Kutufă. Un murmur crescînd se înălța din tribune și stal, în timp ce, în spatele cortinei, se auzeau loviturile de ciocan ale mecanicilor. Trebăluirea aceea invizibilă mărea așteptarea.

Cînd cortina se ridică, toți fură uluiți. Aparatul scenic li se păru o minune. În perspectivă se vedeau trei arcade iluminate iar cea din mijloc se termina printr-o grădină fantastică. Cîțiva pași erau răspîndiți ici colo și făceau plecăciuni. Contesa de Amalfi, îmbrăcată în catifea roșie, cu o trenă regală, cu brațele și spatele goale, cu fața îmbujorată, intră cu pași agitați.

*Fu una sera d'èbrezza, e l'alma mia
N'è piena ancor... ²*

Vocea sa era inegală, pe alocuri stridentă, dar în general puternică și extrem de penetrantă. După gingașul miorlăit al lui Tilde produse un efect deosebit asupra publicului. Imediat publicul se împărți în două tabere : femeile erau pentru Tilde, bărbații pentru Leonora.

¹ În trad. : Nu știi ce plumb pentru picioare / E lanțul conjugal ?

² În trad. : A fost o seară amețitoare și sufletu-mi / E încă plin de ea...

*A' vezzi miei resistere
Non è sì facil gioco...*¹

În atitudinea Leonorei, în gesturi, în mers era o provocare ce îmbăta și aprindea simțurile celibatarilor învățați cu Venerale flasce de pe ulicioara Sant'Agostino și ale soților sătui de lipsa de sare conjugală. Atunci cînd cîntăreața se întorcea, toți rămîneau cu privirile țintă la umerii ei albi și grași unde, la îmbinarea brațelor rotunde, parcă rîdeau două gropițe.

La sfîrșitul solo-ului, aplauzele izbucniră într-un ropot imens, asurzitor. Toate scenele următoare, leșinul contesei, prefăcătoriea ei în fața ducelui Carnioli, începutul duetului smulseră noi aplauze. În sală căldura devenise apăsătoare ; evantalele se agitau dezordonat în tribune, făcînd să apară și să dispară chipurile femeilor. Cînd contesa se sprijini de o coloană, într-o atitudine de contemplare plină de iubire, și fu iluminată de lumina unui foc bengal, în timp ce Egidio își cînta romanța suavă, don Antonia Brattella spuse cu tărie :

— E mare !

Don Giovanni Ussorio, cuprins de un avînt subit, începu să bată din palme de unul singur. Ceilalți îl făcură să tacă, pentru că voiau să asculte. Don Giovanni rămase puțin cam încurcat.

*Tutto d'amore, tutto ha favella :
La luna, il zeffiro, le stelle, il mar...*²

Capetele ascultătorilor se legăneau în ritmul melodiei lui Petrella, deși vocea lui Egidio era dezagreabilă ; ochii se delectau, deși lumina lunii erau fumegoasă și cam gălbuie. Dar cînd, după înfruntarea dintre pasiune și seducție, contesa de Amalfi, îndreptîndu-se spre grădină, își reluă romanța, romanța ce vibra încă în inimi, desfătarea auditorilor fu atît de mare, încît mulți își înălțau capul și îl dădeau pe spate parcă spre a scoate triluri laolaltă cu sirena care se pierdea printre flori.

¹ În trad. : Să rezști farmecelor mele / Nu-i prea ușor...

² În trad. : Totul grăiește de iubire, totul : / Luna, zefirul, stelele și marea...

*La barca è presta... deh, vieni, o bella !
Amor c'invita... vivere è amar. ¹*

În acest moment, Violetta Kutufă îl cuceri complet pe don Giovanni Ussorio care, ieșindu-și din fire, pradă unor furori muzicale și erotice, aclama la nesfârșit :

— Bravo ! Bravo ! Bravo !

Don Paolo Seccia spuse tare :

— Ia priviți, ia priviți, a-nnebunit Ussorio !

Toate doamnele îl priveau pe Ussorio, uluite, înmărmurite. Sub manteluțele lor, învățătoarele Del Gado numărau mătâniile. Teodolinda Pomărci rămânea extatică. Numai surorile Fusilli își păstrau vioiciunea, se mișcau întruna și ciripeau roșii la față, făcând să le salte pe spate cozile ca de șarpe.

În actul al treilea, nici suspinele muribundeii Tilde, favorita femeilor, nici dojenile lui Sertorio și Carnioli, nici cântonetele oamenilor din popor, nici monologul melancolicului Egidio, nici veseliea doamnelor și cavalerilor nu avură puterea să smulgă publicul din starea de voluptate dinainte. — Leonora ! Leonora !

Și Leonora apăru la brațul contelui de Lara, ieșind de sub baldachin. Și atinse culmea triumfului.

Purta acum o rochie violetă, împodobită cu fireturi de argint și agrafe enorme. Se întoarse spre stal, dîndu-și înapoi trena cu o ușoară lovitură de picior ce îi dezveli glezna. Apoi, însoțindu-și cuvintele cu mii de drăgălășenii și mii de cochetării, cîntă pe un ton vesel și batjocoritor :

Io son la farfalla che scherza tra i fiori ²...

La cunoscuta arie, un fel de delir cuprinse publicul. Contesa de Amalfi, simțind cum ajunge pînă la ea admirația fierbinte și dorința lacomă a bărbaților, se îmbătă de plăcere, își înmulți seducțiile din gesturi și din mers, glasul ei atinse cele înalțe culmi. Gîtul ei cărnos, gol, marcat puternic de inelele de grăsime, palpița scoțînd triluri.

¹ În trad. : Barca e gata... hai, vino, frumoaso ! / Iubirea ne invită... viața este iubire.

² În trad. : Sînt fluturile ce se joacă printre flori...

*Son l'ape che solo di mèle si pasce ;
M'inebrio all'azzurro d'un limpido ciel... ¹*

Răpit, don Giovanni Ussorio privea cu asemenea intensitate încît ochii păreau că vor să-i iasă din orbite. Baronului Cappa, vrăjit și el, îi curgeau ușor bale. Don Antonio Brattella, membru al Areopagului din Marsilia, se umflă, se umflă, pînă cînd nu mai putu și zise :

— E colosală !

III

Așa cuceri Violetta Kutufă Pescara.

Timp de peste o lună reprezentațiile operei cavalerului Petrella se succedară în mijlocul unei bunăvoințe crescînde din partea publicului. Teatrul era mereu plin, arhiplin. De fiecare dată la sfîrșitul romanței izbucneau aclamații pentru Leonora. Se întîmpla un fenomen unic : toată populația Pescarei părea apucată de un soi de manie a muzicii, toată viața ei părea închisă în cercul magic al unei singure melodii, cea în care un fluture se joacă printre flori. Pretutindeni, la orice oră, în toate felurile, în toate variațiunile posibile, la toate instrumentele, melodia era repetată cu o insistență uluitoare ; și imaginea Violettei Kutufă se lega de frazele melodice așa cum, Dumnezeu să mă ierte, de acordurile orgii se leagă imaginea Paradisului. Înclinațiile lirice, muzicale înnăscute și foarte vii în sînul poporului, cunoscute atunci o fantastică dezlănțuire. Ștregarii o fluierau pe stradă, instrumentiștii amatori o încercau toți. Donna Lisetta Memma cînta aria la clavecin din zori pînă la asfințit ; don Antonio Brattella o cînta la flaut ; don Domenico Quaquino la clarinet ; preotul, don Giacomo Palusci, la o veche spinetă rococo ; don Vincenzo Rapagnetta la violoncel ; don Vincenzo Rannieri la trompetă ; don Nicola D'Annunzio la vioară. De la bastioanele Sant'Agostino pînă la Șantierul naval, și de la Pescărie pînă la Vamă, diferitele sunete se amestecau, rivalizau, intrau în dezacord. În primele ore ale după-

¹ În trad. : Sînt albină ce doar cu miere se hrănește, / Mă îmbată azurul limpedelui cer...

amiezei, tirgul părea un mare ospiciu de nebuni incurabili. Chiar și tocilarii, ascuțind cuțitele la tocilă, încercau, în scrișnetul fierului și al cutei, să țină ritmul.

Cum era vremea carnavalului, în sala teatrului se dădu un bal public.

În ultima zi a carnavalului, la zece seara, sala strălucea de mulțimea lumînărilor de stearină, mirosea a mirt, scînteia de oglinzi. Măștile intrau în grupuri mici. Pulcinella era pe primul loc. Într-o lojă drapată în văluri verzi și presărată cu stele din hîrtie argintată, orchestra începu să cînte. Intră don Giovanni Ussorio.

Era îmbrăcat ca un gentilom spaniol și părea un conte de Lara ceva mai gras. O beretă albastră cu o pană lungă, albă îi acoperea chelia, o mică mantie de catifea roșie cu galoane de aur îi filfia pe umeri. Haina îi scotea și mai mult în evidență proeminența pîntecului și scurtimea picioarelor. Părul, lucios din cauza uleiurilor cosmetice și mai negru ca deobicei, stătea ca niște franjuri artificiale lipite împrejurul beretei.

Trecînd pe lîngă el, un Pulcinella impertinent țipă cu voce falsă :

— Măiculiță !

Și făcu un gest de oroare atît de caraghios uitîndu-se la costumația lui don Giovanni, încît în jur rîsetele sunară ca niște limbi de clopot. Ciccarina, cu chipul trandafiriu în gluga neagră a dominoului, semănînd cu o superbă floare carnală, rîdea luminos, legănîndu-se între doi arlecini peticiți.

Don Giovanni se pierdu în ciudat în mulțime. O căuta pe Violetta Kutufă. Era urmărit și rănit de sarcasmele celorlalte măști. Deodată se ciocni de al doilea gentilom spaniol, de al doilea conte de Lara. Îl recunoscu pe don Antonio Brattella și simți o săgetare în inimă. Rivalitatea dintre cei doi bărbați izbucnise.

— Cu cît moșmoana ? chicoti veninos don Donato Brandimarte, făcînd aluzie la excrescența cărnoasă pe care membrul Areopagului o avea la urechea stîngă.

Don Giovanni exultă de bucurie feroce. Cei doi rivali se priviră și se măsurară din cap pînă-n picioare ; și, în timp ce se învîrteau prin mulțime, se ținură mereu la mică distanță unul de celălalt.

La unsprezece, o undă de agitație străbătu mulțimea. Intra Violeta Kutufă.

Era îmbrăcată diabolic, într-un domino negru cu glugă lungă, stacojie și purta o măscuță stacojie pe față. Bărbia rotundă și albă ca zăpada, gura plină și roșie se vedeau printr-un voal subțire. Ochii, prelungi și puțin oblici din pricina măștii, păreau că rîd.

Toți o recunoscuseră imediat și făcură un fel de culoar la trecerea ei. Don Antonio Brattella înaintă, afectat, dintr-o parte. Din cealaltă parte înaintă don Giovanni. Violeta Kutufă aruncă o privire rapidă inelelor scînteietoare de pe degetele celui din urmă. Apoi îl luă de braț pe Areopagit. Rîdea și umbla unduindu-și cu vioiciune șoldurile. Vorbindu-i și spunîndu-i obișnuitele lui stupidități gogonate, Areopagitul o numea contesă și intercala în convorbire versurile lirice ale lui Giovanni Peruzzini. Ea rîdea și se pleca spre el, strîngîndu-l cu pricepere de braț, fiindcă lîncedele ardori ale acelui domn urît și vanitos o distrau. La un moment dat, Areopagitul, repetînd cuvintele contelui de Lara din melodrama petrelliană, spuse sau mai degrabă cîntă șoptit :

— Pot eu oare să sperrr ?

Violeta Kutufă răspunse ca Leonora :

— Cine vă oprește ?... Adio.

Și, văzîndu-l pe don Giovanni puțin mai încolo, se desprinsese de cavalerul fascinat și se lipi de celălalt care de cîțva timp urmărea cu ochi plini de invidie și ciudă arabescurile descrise de pereche prin mulțimea care dansa.

Don Giovanni tremură ca un tinerel la cea dintîi privire a adoratei. Apoi, cuprins de un magnific avînt, o luă pe cîntăreață la dans. Se învîrtea chinuit, cu nasul în sinul femeii, mantia îi flutura pe spate, pana i se apleca, pîraie de sudoare amestecate cu uleiuri cosmetice îi șiroiau pe temple. Simțind că nu mai poate, se opri. Se clătina amețit. Două mîini îl susținură și un glas batjocoritor îi spuse la ureche :

— Trăgeți-vă sufletul, don Giovà !

Era glasul Areopagitului care o luă, la rîndul său, pe frumoasă la dans.

Dansa ținînd brațul stîng arcuit peste șold, bătea din picior la fiecă cadență, încerca să pară grațios și ușor ca

un fulg, dar grațiile erau așa de stîngace și strîmbăturile așa de caraghioase, că risetele și zeflemelile măștilor începură să plouă în jurul lui ca grindina.

— Un ban intrarea, domnilor !

— Vino lume să vezi ursul din Polonia dansînd creștinește !

— Moșmoane ! Moșmoane ! Cine vrea moșmoane ?

— Iote-te ! Iote-te ! Urangutanul !

Don Antonio fierbea cu demnitate, conținînd să danseze.

Alte perechi se învîrteau în jur. O lume extrem de variată umplea sala și, în zăpușeala teribilă luminările ardeau cu flacără roșatică între ghirlandele de mirt. Toată acea multicoloră agitație se reflecta-n oglinzi.

Ciccarina, fiica lui Montagna, fiica lui Suriano, surorile Montanaro apăreau și dispăreau în mulțime, răspîndind împrejur luminoasa prospețime a frumuseții lor plebee. Donna Teodolinda Pomàrici, înaltă și subțire, îmbrăcată în atlas albastru ca o Madonă, se lăsa condusă, cu privirea pierdută și cu buclele părului despletit fluturîndu-i pe umeri. Costanzella Caffè, cea mai agilă și mai neobosită din dansatoare, și cea mai blondă, zbura de la o extremitate la alta, într-o clipită. Amalia Solofra, roșcata cu un păr ca vilvătaia, îmbrăcată în țigăncușă, cu o îndrăzneală fără pereche, avea corsajul de mătase susținut de o singură panglică ce-i trecea peste umăr, astfel că, în timpul dansului, i se vedea, uneori, o pată întunecată la subsuori. Amalia Gagliano, frumoasa cu ochi urduși, îmbrăcată în vrăjitoare, părea un coșciug umblînd pe verticală. Un fel de beție le cuprinsese pe tinerele fete. Aerul cald și dens le amețea ca vinul. Laurul și mirtul se combinau într-o mireasmă deosebită, ca de biserică.

Muzica încetă. Toți urcau acum treptele ce duceau spre sala cu răcoritoare.

Don Giovanni Ussorio veni s-o invite pe Violetta la cină. Areopagitul, pentru a arăta că este în mare intimitate cu cîntăreța, se apleca spre ea, îi șușotea ceva la ureche și se punea pe ris. Don Giovanni nu se preocupă de rival.

— Veniți, contesă ? spuse foarte ceremonios, oferindu-i brațul.

Violetta acceptă. Amândoi umară agale treptele, cu don Antonio după ei.

— Vă iubesc ! se aventură don Giovanni, străduindu-se să dea vocii sale accentul pasional învățat de la primul amarez al unei trupe de teatru din Chieti.

Violetta Kutufă nu răspunse. Se distra privind năvala mulțimii spre tejgheaua lui Andreuccio care distribuia băuturile răcoritoare strigând în gura mare prețurile, ca la un târg de țară. Andreuccio avea un cap enorm, craniul lucios, parcă șlefuit, un nas ce se încovoia viguros peste buza de jos ieșită în afară ; semăna cu unul din acele felinare mari din hirtie în formă de cap omenesc. Măștile mîncau și beau cu o lăcomie animalică, umplindu-și hainele de firimiturile prăjiturilor și de stropii licorilor.

Văzîndu-l pe don Giovanni, Andreuccio strigă :

— Porunciți !

Don Giovanni avea o mare avere, era văduv, fără rude apropiate, așa că toți se arătau slugarnici cu el și îl linguseau.

— O cină ușoară, răspunse. Dar !...

Și făcu un gest expresiv, însemnînd că trebuia să fie excelentă, ceva rar.

Violetta Kutufă se așeză și cu o mișcare leneșă își scoase măscuța de pe chip și își deschise un pic dominoul peste piept. În gluga stacojie fața ei, îmbujorată de căldură, părea și mai provocatoare. Prin deschizătura domnoului se vedea un fel de tricou roz care da iluzia cărnii adevărate.

— Salve ! exclamă don Pompeo Nervi, oprindu-se înaintea mesei puse și așezîndu-se, atras de o farfurie cu languste suculente.

Apoi veni don Tito de Sieri și luă loc fără să se jeneze ; pe urmă sosi don Giustino Franco împreună cu don Pasquale Virgilio și don Federico Sicoli. Masa se mări. După ce se suci și se răsuci un timp, don Antonio Brattella veni și el. Toți erau comesenii obișnuiți ai lui don Giovanni, formau curtea lui de adulatori, îi dădeau votul în alegerile comunale, rîdeau la orice glumă a sa, îl numeau, de preferință, șeful.

Don Giovanni îi spuse Violettei Kutufă numele tuturor. Paraziții începură să mănînce, cu gurile lacome aple-

cate deasupra farfuriilor. Orice cuvînt, orice frază a lui don Antonio Brattella era primită într-o tăcere ostilă. Orice cuvînt, orice frază a lui don Giovanni era primită cu zîmbete aprobatoare, cu înclinări din cap. În mijlocul curţii sale, don Giovanni triumfa. Violetta Kutufă era binevoitoare faţă de el, pentru că mirosea aurul ; şi, dîndu-şi în fine gluga jos, cu părul uşor răzvrătit pe frunte şi pe ceafă, se lăsa în voia veseliei sale naturale, puţin cam zgomotoasă şi puerilă.

Împrejur, lumea se agita în fel şi chip. În mijlocul mulţimii, trei sau patru arlechini mergeau pe podea în patru labe şi se rostogoleau ca nişte cărăbuşi uriaşi. Amalia Solofra, dreaptă pe scaun, cu coatele roşii, cu braţele goale, înălţate, vîntura pe sus o tamburină. La picioarele ei, o pereche se zbenguia ca la ţară, scoţînd ţipete scurte ; un grup de tineri privea cu ochii holbaţi, deja uşor îmbătaţi de dorinţă. Din cînd în cînd, din sala de jos ajungea vocea lui Don Ferdinando Giordano care conducea cadrulul cu multă bravură.

— *Balanzé ! Turdemè ! Rondagósce !*

Încet-încet, masa Violettei Kutufă devenea tot mai întinsă. Sosiră şi alţi curteni ai lui Ussorio, don Nereo Pica, don Sebastiano Pica, don Crisostomo Troilo, cărora li se adăugară don Cirillo d'Amelio, don Camillo d'Angelo, don Rocco Mattace. Mulţi dintre străinii din jur stau şi-i priveau prostiţi cum mănîncă. Femeile erau invidioase. Din cînd în cînd de la masă se ridicau hohote răguşite de rîs ; din cînd în cînd sărea cîte un dop şi vinul înspumat se revărsa în valuri.

Lui don Giovanni îi plăcea să-şi stropească invitaţii, în special pe cei cu chelie, spre a o face pe Violetta să rîdă. Paraziţii îşi ridicau feţele înroşite şi mestecînd întruna îi surîdeau *şefului*, sub dalba ploaie. Dar don Antonio Brattella se ofensă şi dădu să plece. Toţi ceilalţi scoaseră un fel de hămăit infundat contra lui.

Violetta îi spuse :

— Rămîneţi.

Don Antonio rămase. Ținu apoi un poetic toast în versuri pentasilabice.

Don Federico Sicoli, pe jumătate beat, ținu şi el un toast în onoarea Violettei şi a lui don Giovanni, în care

se vorbea pînă și de *sfintele cununii* și de *fericita nuntire*. Declama cu glas tare. Era un bărbat lung și uscat, galben verzui ca o luminare. Trăia compunînd epitalamuri și poezioare pentru zilele onomastice sau laude pentru festivitățile religioase. Acum, la beție, rimele, vechi și noi, îi ieșeau din gură alandala. La un moment dat, nemaiținîndu-se pe picioare, se îndoi ca o luminare înmuiată de căldură și tăcu.

Violetta Kutufă se prăpădea de rîs. Lumea se înghesuia în jurul mesei, ca la teatru.

— Să mergem, spuse la un moment dat Violetta, puiindu-și din nou gluga și masca.

Don Giovanni, în culmea entuziasmului amoros, roșu la față și transpirat, îi oferi brațul. Paraziții băură ultimul pahar și o porniră de-a valma în urma perechii.

IV

La cîteva zile după aceea, Violetta Kutufă ocupa un apartament într-una din casele lui don Giovanni, în piața primăriei ; și fel de fel de vorbe începură să circule prin Pescara. Trupa cîntăreților plecă la Brindisi fără contesa de Amalfi. În liniștea gravă a postului mare, locuitorii Pescarei petrecură cît se poate de modest, doar cu șușoteli și calomnii. În fiecare zi o nouă veste făcea înconjurul orașului și în fiecare zi fantezia populară născocea cîte o nouă poveste.

Casa Violettei Kutufă era în cartierul Sant'Agostino, în fața palatului Brina, lingă palatul Memma. În toate serile ferestrele ei erau luminate. Curioșii se îngrămădeau dedesubt.

Violetta își primea oaspeții într-o cameră cu tapet de hîrtie pe care erau reprezentate, în manieră franțuzească, scene mitologice. Două scrinuri pîntecoase din secolul optsprezece erau așezate de o parte și de alta a căminului. O canapea galbenă se întindea de-a lungul peretelui opus, între două draperii de stofă asemănătoare. Pe cămin, între două sfeșnice aurite, se înălța o Venus din ghips și o mică Venus dei Medici. Pe scrinuri se aflau diferite vase de porțelan, un mănunchi de flori artificiale sub un clo-

pot de cristal, un coșuleț cu fructe din ceară, o căsuță elvețiană din lemn, o bucată de alaun, câteva scoici, o nucă de cocos.

La început, domnii ezitaseră, dintr-un fel de pudoare, să urce scările cîntăreței. Apoi, încet-încet, învinseseră orice ezitare. Chiar și bărbații cei mai gravi își făceau din cînd în cînd apariția în salonul Violettei Kutufă, chiar și tații de familie ; și se duceau acolo aproape tremurînd, cu o plăcere furișă, de parcă s-ar fi dus să comită o mică infidelitate conjugală, de parcă s-ar fi dus într-un loc de păcat și de dulce pierzanie. Pentru mai multă siguranță și pentru a se justifica se uneau cîte doi, trei, formau ligi, rîdeau între ei și își dădeau reciproc coate de încurajare. Pe urmă lumina ferestrelor și sunetele pianului și cîntecul contesei de Amalfi și vocile și aplauzele celorlalți oaspeți îi îmbătau. Erau cuprinși de un entuziasm neașteptat, cu o mișcare tinerească își îndreptau bustul și capul, urcau nehotărîți, gîndindu-se că, în fond, trebuie să se bucure de viață și să nu piardă nici un prilej de plăcere.

Dar primirile Violettei aveau un aer de maximă conveniență, erau aproape ceremonioase. Violetta îi întîmpina cu gentilețe pe noii veniți și le oferea siropuri și lichioruri slabe. Noii veniți rămîneau un pic buimăciți, nu știau cum să se miște, unde să șadă, ce să spună. Conversația se învîrtea în jurul timpului, știrilor politice, sfîntelor predici ale postului și altor subiecte banale și plictisitoare. Don Giuseppe Postiglione vorbea despre candidatura prințului de Hohenzollern la tronul Spaniei, lui don Antonio Brattella îi plăcea uneori să discute despre nemurirea sufletului și alte lucruri pilduitoare. Știința doctrinară a Areopagitului era foarte mare. Vorbea sonor și lent, pronunțînd din cînd în cînd mai iute cîte un cuvînt dificil și mîncîndu-i unele silabe. Potrivit relatărilor demne de crezare, într-o seară, luînd o baghetă și îndoind-o, spuse : „Cît e de lîncedă !”¹ în loc să spună flexibilă ; într-altă seară, arătînd spre cerul gurii și scuizîndu-se că nu putea cînta la flaut, spuse : „Mi s-a inflammat tot *stalul* !”², iar într-o altă seară, arătînd spre orificiul

¹ Joc de cuvinte : *flebile* — plîngăreț, lînced ; *flessibile* — flexibil.

² Joc de cuvinte : *palato* — cerul gurii ; *platea* — stal.

unei vase, spuse că pentru copii, ca să-și ia doctoria, era nevoie să dai cu ceva dulce pe toată *aurăria*¹ paharului.

Cîteodată, cînd încerca să povestească fapte mult prea ieșite din comun, don Paolo Seccia, spirit incredul, sărea în sus :

— Don Antò, ce tot spuneiți acolo ?

Don Antonio îi asigura cu mîna pe inimă :

— Martor oculist ! Martor oculist !

Într-o seară veni abia mergînd și se așeză încetișor : avea un reumatism de-a lungul *rinichiului*. În altă seară veni cu obrazul drept nițel învinețit : căzuse *pe ascuns*, adică alunecase și se lovise cu fața de pămînt.

— Cum s-a-ntîmplat, don Antò ? întrebă cineva.

— Iată, priviți ! Am chiar o *îndatorire* ruptă, răspunse el, arătînd căputa care în dialect se numește *'mbigna*².

Acestea erau sclipitoarele discuții ale celor de acolo. Don Giovanni, întotdeauna prezent, își dădea aere de stăpîn ; din cînd în cînd se apropia de Violetta și îi murmură cîte ceva la ureche, cu ostentativă familiaritate. Urmau lungi intervale de tăcere, în care don Grisostomo Troilo își sufla nasul și don Federico Sicoli tușea ca un macac ofticos ducîndu-și amîndouă mîinile la gură și agitîndu-le.

Cîntăreața reînvia conversația povestind despre triumfurile ei la Corfu, la Ancona, la Bari. Încet-încet se încălzea, se lăsa în voia fanteziei, cu reticențe discrete vorbea despre amoruri princiare, de favoruri regale, de aventuri romantice, evoca toate amintirile tulburi ale lecturilor de altă dată, bizuindu-se din plin pe credulitatea ascultătorilor. În asemenea momente don Giovanni nu-și lua de la ea ochii plini de neliniște, destul de răvășit dar, în același timp, pradă unui fel de orgasm cu o vagă și confuză aparență de gelozie.

În sfîrșit, Violetta se întrerupea surîzînd orgolioasă. Conversația lîncezea din nou.

Atunci Violetta se așeza la pian și cînta. Toți ascultau cu o atenție profundă. La urmă aplaudau.

¹ Joc de cuvinte : *orificio* — *orificiu*, gură ; *oreficeria*, — *aurărie*, giuvaergerie.

² Joc de cuvinte cu *impegno* = îndatorire, obligație.

Apoi se ridica Areopagitul cu flautul său. La sunetul lui, o imensă melancolie punea stăpînire pe auditori, o sfîrșeală a sufletului și a trupului. Stăteau toți cu capul plecat, lăsat în piept, în atitudini de mare suferință.

În final, unul după altul plecau. Cum apucaseră mîna Violettei, un pic de parfum mirosind puternic a mosc le rămînea pe degete și erau ușor tulburați. Atunci, pe stradă, se strîngeau iar în cerc, țineau discursuri libertine, se inflăcărau din nou, încercau să-și imagineze formele ascunse ale cîntăreței, coborînd vocile sau tăcînd dacă se apropia cineva. Se duceau tiptil în fața palatului Brina, de cealaltă parte a pieții. Și începeau să spioneze ferestrele Violettei, încă luminate. Prin fața geamurilor treceau umbre nedeslușite. La un moment dat lumina dispărea, străbătea două, trei camere și se oprea în ultima, luminînd ultima fereastră. După puțin, o siluetă venea să închidă jaluzelele. Și privitorilor li se părea că recunosc figura lui don Giovanni. Continuau apoi să discute la lumina stelelor și din cînd în cînd rîdeau dîndu-și cîte un mic ghiont unul altuia, gesticulînd. Poate că sub efectul luminii unui felinar de pe stradă, don Antonio Brattella părea verde. În timpul discuției, paraziții dădeau încet-încet la iveală o anume ostilitate față de cîntăreața care îl jumulea cu atîta grațioasă pricepere pe amfitrion. Se temeau să nu fie primejduită îndestularea lor. Deja don Giovanni era mai zgîrcit în invitații.

— Trebuie să-i deschidem ochii nefericitului de el. O aventurieră !... Puah ! Ar fi în stare să-i ceară s-o ia și de soție. De ce nu ? Și ce scandal...

Don Pompeo Nervi, clătînd din capu-i mare de vițel, aproba :

— Așa e ! Așa e ! Trebuie să ne gîndim.

Novăstuica de don Nereo Pica, om pios, obișnuit cu luptele asidue și tainice de sacristie, priceput să bage zîzanii, propunea mijloace, născocea stratageme.

Șușoteau pînă noaptea tîrziu și în gurile lor amare reveneau subiectele picante. Cum era primăvară, copacii din grădina publică unduiau în fața lor înmiresmați și albi de floare, iar pe străduțele vecine se vedeau dispărînd figuri de prostituate îmbrăcate sumar.

Cînd don Giovanni Ussorio, după ce afluase de la Rosa Catana de plecarea Violettei Kutufă, intră iarăși în casa lui de văduv și auzi papagalul modulînd aria fluturului și a albinei, fu cuprins din nou de o spaimă cumplită.

În antreul alb se strecura o dîră de lumină. Prin gardul de fier se vedea grădina liniștită, plină de heliotropi. Un servitor dormea pe o rogojină, cu pălăria de paie trasă pe față.

Don Giovanni nu-l trezi. Urcă greu scările, cu ochii ațintiți asupra treptelor, oprindu-se întruna și murmurînd:

— O, Doamne, ce-ntîmplare ! O, Doamne, ce-ntîmplare !

Ajuns în camera lui, se aruncă pe pat cu capul în perne și începu să plîngă cu sughițuri. Apoi se sculă. Era o liniște adîncă. În grădină, copacii cît fereastra de înalți unduiau ușor în marea tihnă a orei. Lucrurile din jur nu aveau nimic extraordinar. Fu aproape uimit.

Începu să se gîndească. Vreme îndelungată își aminti atitudinile, gesturile, cuvintele, cele mai mici manifestări ale fugarei. Forma trupului ei îi apărea atît de clar, de parcă s-ar fi aflat în fața lui. Durerea-i creștea cu fiecare amintire, pînă cînd un fel de idioțenie îi puse stăpînire pe creier.

Rămase lungit în pat, imobil, cu ochii roșii, cu tîmplele înnegrite de căneala părului amestecată cu sudoare, cu fața brăzdată de zbîrciturile devenite dintr-o dată mai adînci, îmbătrînit cu zece ani într-un ceas, mizer și rizibil.

Sosi don Grisostomo Troilo, care afluase povestea. Era un om în vîrstă, mic de statură, cu o față rotundă și umflată, pe care ieșeau în relief două mustăți bine unse, subțiri și ascuțite ca două ace. Spuse :

— Haide, Giovà, ce-i asta ?

Don Giovanni nu răspunse, dar scutură din umeri ca și cum refuza orice mîngîiere. Don Grisostomo încercă atunci să-l ia cu binișorul, drăgăstos, fără să pomenească de Violetta Kutufă.

Sosi și don Cirillo d'Amelio cu don Nereo Pica. Intrînd, aveau amîndoi un aer aproape triumfător.

— Ai văzut, Giovà ? Ai văzut ? Ce-ți spuneam noi ? !
Ce-ți spuneam noi ? !

Aveau amîndoi o voce nazală și o cadență dobîndită din obișnuința de a cînta la orgă, fiindcă aparțineau Frăției Sfintei Eucharistii. Începură s-o foarfece pe Violetta fără milă.

— Zicea și făcea așa și pe dincolo...

Zdrobit, don Giovanni încerca din cînd în cînd, printr-un gest, să-i întrerupă, să nu mai audă grozăviile acelea. Dar cei doi îi dădeau înainte. Între timp sosiră don Pasquale Virgilio, don Pompeo Nervi, don Federico Sicoli, don Tito de Sieri, aproape toți paraziții. Strînși laolaltă, deveneau feroci.

— Violetta Kutufă s-a dăruit lui Cutare, lui Cutărică, lui Cutărescu... Sigur ! Sigur ! Și veneau cu detalii precise, cu locuri precise.

Acum don Giovanni asculta cu ochii aprinși, avid să știe, cuprins de o teribilă curiozitate. Dezvăluirile în loc să-l dezguste, îi alimentau patima. Violetta îi apăru și mai frumoasă, și mai de dorit ; și simți înlăuntrul său mușcătura furibundă a geloziei ce se confunda cu durerea. Femeia îi apăru brusc în amintire într-o atitudine lunguroasă. Și nu o mai văzu decît în acea poză. Persistența imaginii îi dădea amețeli.

— Of, Doamne ! Of, Doamne ! Of și iar of !

Începu iar să plîngă cu sughițuri. Cei prezenți se priviră abia ținîndu-și rîsul. Într-adevăr, durerea omulețului gras, chel și diform avea o expresie atît de ridicolă, încît nici nu părea reală.

— Plecați acum ! bilbii printre lacrimi don Giovanni.

Don Grisostomo Troilo dădu exemplu. Ceilalți îl urmară. Cum ajunseră pe scară se și porniră să clevețească.

Cînd veni seara, părăsitul don Giovanni se ridică încetișor. La ușă, o voce feminină întrebă :

— E voie, don Giovanni ?

O recunosc pe Rosa Catana și simți dintr-o dată o bucurie instinctivă. Alergă să deschidă. Rosa Catana apăru în penumbra odăii.

Îi zise :

— Vino ! Vino !

O puse să stea lângă el, o puse să vorbească, o întrebă în fel și chip. I se părea că suferă mai puțin ascultînd glasul familiar în care își da iluzia că regăsește ceva din glasul Violettei. O luă de mîini.

— Tu o pieptănai, nu-i așa ?

Îi mîngîie mîinile aspre, închizînd ochii, cu mintea tulburată, gîndindu-se la părul bogat, despletit, pe care mîinile ei îl atinseseră de atîtea ori. La început, Rosa nu înțelegea, credea că în don Giovanni s-au aprins cine știe ce dorințe, își retrăgea mîinile molatec spunînd cîte o vorbă echivocă, rîdea. Dar don Giovanni îi șopti :

— Nu, nu !... Taci ! Tu o pieptănai, nu-i așa ? Tu îi făceai baie, nu-i așa ?

Și începu să-i sărute mîinile Rosei, mîinile acelea care o pieptănau, care o spălau, care o îmbrăcau pe Violetta. Sărutîndu-le, bolborosea ; făcea versuri așa de aiurite, că Rosa cu greu putea să-și țină rîsul. Dar, în sfîrșit, înțeleg și, ca o femeie expertă ce era, străduindu-se să rămînă serioasă, calculă toate avantajele pe care le-ar fi putut scoate de pe urma neroadei comedii a lui don Giovanni. Și fu docilă, se lăsă mîngîiată, se lăsă numită Violetta, se sluji de toată experiența cîștigată privind prin gaura cheii și trăgînd cu urechea, de atîtea ori, pe la ușa stăpînei ; încercă chiar să-și facă vocea mai dulce.

În odaie abia se mai vedea. O lumină trandafirie intra pe fereastra deschisă ; aproape negri, copacii din grădină foșneau. Din bălțile de lângă șantierul naval se auzea orăcăitul interminabil al broaștelor. Zumzetul străzilor ajungea pînă la ei nedeslușit.

Don Giovanni o frase pe femeie spre sine, pe genunchi ; năuc, de parcă ar fi băut un lichior mult prea tare, gîngăvea, bîlbîia fără oprire mii de dulcegării infantile, lipindu-și fața de a ei :

— Violetuccia mea frumoasă ! Cocò a mea ! Să nu mai pleci. Nini al tău moare. Bietul Nini !... Bau bau bau-bauuu !

Și continua întruna, stupid, așa cum făcea mai înainte cu cîntăreața. Iar Rosa Catana, răbdătoare, îl mîngîia ușor,

ca pe un copil bolnăvicios și viciat, îi lua capul și-l rezema de un umăr, îi săruta ochii umflați și înlăcrimați, îi pipăia craniul chel, îi aranja părul unsuros.

VI

Așa își câștigă Rosa Catana dreptul la moștenirea lui don Giovanni Ussorio, care, în martie 1871, muri de paralizie.

Moartea ducelui d'Ofena

I

Cînd de departe ajunse primul vuiet nedeslușit al răscoalei, don Filippo Cassàura ridică pleoapele care, de obicei, îi cădeau grele pe ochi, cu marginile inflamate și răsucite ca ale piloților ce navighează pe mările bătute de vînturi.

— Ai auzit ? îl întrebă pe Mazzagrogna care sta în apropierea lui. Și tremurul vocii trăda înfricoșarea lăuntrică.

Majordomul răspunse zîbind :

— Nu vă temeți, Excelență. Astăzi e Sfîntul Petru. Cîntă secerătorii.

Bătrînul rămase puțin în ascultare, sprijinit în cot, privind spre balcoane. Perdelele unduiau la suflarea caldă a vîntului de sud-est. Stoluri de rîndunele treceau în sus și-n jos, ca niște săgeți, prin aerul încins. Dedesubt, din toate acoperișurile caselor, cenușii sau roșcate, ieșeau parcă flăcări. Dincolo de acoperișuri se întindea cîmpia imensă și opulentă care, la secerat, părea toată de aur.

Bătrînul întrebă iar :

— Nici acum n-ai auzit, Giovanni ?

Ajungea, într-adevăr, un vuiet ce nu părea a fi de bucurie. Vîntul, cînd întărindu-l, cînd stingîndu-l sau topindu-l în șuieratul său, îl făcea și mai straniu.

— Nu luați în seamă, Excelență, răspunse Mazzagrogna. Vă înșală auzul. Fiți liniștit.

Și se ridică pentru a merge spre unul din balcoane.

Era un om îndesat, cu picioarele ca două paranteze, cu mîinile enorme, acoperite cu păr, animalice. Avea ochii puțin oblici, alburii ca ai albinoșilor, toată fața plină de pistrui, un păr roșu, rar, în jurul tîmpelor și occiputul

presărat cu excrescențe negricioase și tari în formă de castane.

Rămase cîtva timp în picioare, între cele două perdele care se umflau ca două pinze de corabie, să cerceteze întinderea de sub el. Un praf înalt se ridica de pe drumul spre Fara, ca la trecerea unor turme numeroase și norii deși, umflați de vînt, creșteau ca niște trîmbe. Din cînd în cînd, norii scînteiau ca și cum ar fi ascuns o mulțime înarmată.

— Ei, ce e ? întrebă don Filippo, neliniștit.

— Nimic, răspunse Mazzagrogna, dar avea sprîncenele încruntate.

Suflarea năvalnică a vîntului aduse iar un val de strigăte îndepărtate. O perdea, izbită în plin, începu să se zbată și să fluture ca un drapel desfășurat în aer. Deodată o ușă se trînti violent și cu zgomot. Toate geamurile zăngăniră. Hîrțiile îngrămădite pe o masă se răspîndiră prin întreaga cameră.

— Închide ! Închide ! strigă bătrînul, cu o mișcare de groază. Fiul meu unde e ?

Gîfîia în pat, înecat în grăsime, incapabil să se ridice din cauza paraliziei părții inferioare a trupului. Un tremur paralic continuu îi agita mușchii gîtului, coatele, genunchii. Mîinile i se odihneau pe cearșaf, noduroase și strîmbe ca rădăcinile măslinilor bătrîni. O sudoare abundentă îi picura de pe frunte și de pe craniul chel, brăzdîndu-i fața lată, de un roz veșted, împînzit de vinișoare roșietice, ca splina boilor.

— La dracu ! murmură printre dinți Mazzagrogna, opintindu-se să închidă obloanele.

— Au făcut-o ?

Acum, pe drumul dinspre Fara, în dreptul primelor case se zărea o mulțime de oameni agitată și unduitoare ca o revărsare de ape, sugerînd o mulțime și mai mare, invizibilă încă, ascunsă de linia acoperișurilor și a stejarilor din San Pio. Așadar, grupul care ajuta la muncile cîmpului venea să îngroașe rîndurile răsculaților. Încet-încet mulțimea scădea, infiltrîndu-se pe ulițele satului și dispărînd ca un popor de furnici în labirintul furnicarului. Strigătele neclare, sufocate sau repercutate de ziduri ajungeau acum ca un vuiet continuu. Cîteodată piereau și

atunci se auzea marele foşnet al stejarilor din faţa palatului ce părea şi mai singur.

— Unde e fiul meu ? întrebă iar bătrînul cu o voce pe care înfricoşarea o făcea şi mai stridentă. Cheamă-l. Vreau să-l văd.

Tremura îngrozitor în patul lui, nu numai pentru că era paralytic, ci pentru că-i era frică. De la primele mişcări de răzvrătire din ziua precedentă, la urletele a circa o sută de flăcăi veniţi să facă gălăgie sub balcoane împotriva ultimei samavolnicii a ducelui d'Ofena, fusese cuprins de o spaimă atît de nebună încît plînsese ca o femeie şi îşi petrecuse noaptea rugîndu-se la toţi sfinţii din cer. Gîndul morţii sau al primejdiei îi da bătrînului paralytic, deja pe jumătate dus, în care ultimele pîlpîiri ale vieţii erau atît de dureroase, o groază de nedescris. El nu voia să moară.

— Luigi ! Luigi ! începu să strige, cu disperare, chemîndu-şi fiul.

Tot palatul era plin de zăngănitul puternic al geamurilor izbite de vînt. Din cînd în cînd se auzea pocnetul unei uşi trîntite sau sunetul unor paşi grăbiţi şi al unor replici scurte.

— Luigi !

II

Ducele veni în fugă. Era uşor palid şi agitat, deşi încerca să se stăpînească. Înalt de statură şi robust, avea fălci foarte late acoperite de o barbă încă neagră, o gură poruncitoare cu buze groase prin care ieşea o răsufare energică, ochii voraci şi tulburi, nasul mare, pătat de roşeaţă, fremătînd.

— Ce e, ce e ? întrebă don Filippo, horcăind de părea că se sufocă.

— Nu te teme, tată, sînt aici, răspunse ducele, apropiindu-se de pat, încercînd să zîmbească.

Mazzagrogna sta în picioare într-unul din balcoane privind afară preocupat. Nu se mai auzeau strigăte, nu se mai vedea nimeni. Soarele cobora din cerul pur, ca un

cerc roz de flăcări ce se tot mărea și se tot aprindea, pe măsură ce atingea culmile dealurilor. Parcă ardea cîmpia întreagă, și parcă vîntul era suflul incendiului. Luna în primul pătrar se înălța dintre hățîșurile din Lisci. De departe, dinspre Poggio Rivelli, Ricciano, Rocca di Forca se vedeau fulgerări de ferestre și, uneori, se auzeau bătăi de clopot. Ici colo începeau să strălucească focuri. Căldura îți tăia respirația.

— Asta, spuse ducele d'Ofena cu vocea lui răgușită și dură, ni se trage de la Scioli. Dar...

Și făcu un gest amenințător. Apoi se apropie de Mazzagrogna.

Era neliniștit pentru Carletto Grua care încă nu se vedea. Se plimbă în lungul și-n latul camerei, cu pași grei. Desprinse din panoplie două pistoale lungi de oblînc, examinîndu-le atent. Tatăl îi urmărea fiecare gest cu ochii dilatați, gîfîia ca un vițel în agonie, din cînd în cînd scutura cu mîinile-i diforme cearșaful, spre a se răcori. Îl întrebă de două, trei ori pe Mazzagrogna :

— Ce se vede ?

Deodată Mazzagrogna exclamă :

— Iată-l pe Carletto, vine aici în fugă cu Gennaro.

Și într-adevăr se auziră lovituri furioase la ușa principală. Puțin după aceea, Carletto și sluga intrară în cameră palizi, înfricoșați, mînjiți de sînge, acoperiți de praf.

Ducele, văzîndu-l pe Carletto, scoase un strigăt. Îl luă în brațe și începu să-l pipăie pe tot corpul, căutînd rana.

— Ce ți-au făcut ? Zi ce ți-au făcut ?

Tînărul plîngea ca o femeie.

— Aici, zise printre hohote. Lăsă capul în jos și arătă pe ceafă cîteva șuvițe de păr lipite de sîngele închegat.

Ducele căută cu degetele prin păr, cu delicatețe, ca să descopere rana. Simțea pentru Carletto Grua o dragoste vinovată și avea pentru el toate atențiile unui îndrăgostit.

— Te doare ? îl întrebă.

Tînărul hohoti și mai tare. Era plăpînd ca un copil-landru, avea un chip feminin abia umbrît de un puf blond, pletele destul de lungi, gura foarte frumoasă și glasul subțire ca al celor castrați. Era orfan, fiul unui cofetar din Benevento. Făcea pe valetul ducelui.

— Acum au să vină ! spuse, cu un tremur în toată ființa, întorcându-și ochii plini de lacrimi spre balconul de unde venea din nou vuietul, dar mai încet și mai teribil.

Sluga, ce avea o rană adîncă la umărul drept și brațul năclăit de sînge pînă la cot, povestea bîlbîindu-se cum fuseseră amîndoi fugăriți de mulțimea turbată, cînd Mazzagrogna, care rămăsese la pîndă, strigă :

— Iată-i ! Vin la palat. Sînt înarmați.

Don Luigi, lăsîndu-l pe Carletto, alergă să privească.

III

Într-adevăr, mulțimea năvălea pe drumul larg ce suia spre palat, urlînd și învîrtind prin aer arme și unelte, cuprinsă de o asemenea furie încît nu mai părea o simplă adunătură de oameni, ci o masă omogenă de materie oarbă împinsă de o forță irezistibilă. În cîteva minute fu la palat, se încolăci în jur ca un șarpe enorm cu nenumărate inele și închise într-un cerc dens toată clădirea. Unii din răsculați țineau în sus mănunchiuri de trestii aprinse ca niște făclii ce aruncau o lumină mobilă și roșiatică asupra chipurilor, improșcau cu scînteii și fărîme aprinse, scoteau un troznet sonor. Alții, într-un grup compact, duceau o prăjină în vîrfurile căreia spînzura cadavrul unui om. Gesticulau amenințînd cu moartea. În mijlocul insultelor se auzea cum repetau un nume :

— Cassàura ! Cassàura !

Ducele d'Ofena își mușcă mîinile cînd recunoscuse în vîrfurile prăjinii corpul mutilat al lui Vincenzo Murro, mesagerul pe care-l trimisese noaptea să ceară ajutorul armatei. I-l arătă pe spînzurat lui Mazzagrogna, care spuse cu voce joasă :

— S-a zis cu noi !

Dar don Filippo îl auzi și începu să scoată un vaiet așa de sfîșietor, că toți simțiră cum li se strînge inima și îi lasă puterile.

Slugile se îmbulzeau în praguri, cu fețele pierite, ținuți pe loc de lașitate. Unii plîngeau, alții se rugau, alții se gîndeau la trădare : Dacă, dîndu-și stăpînul pe mîna po-

porului ar fi putut să-și salveze viața ? Cinci, șase, mai puțin fricoși, țineau astfel sfat și se îmbărbătau reciproc.

— În balcon ! În balcon ! striga poporul, tot mai furios. În balcon !

Ducele d'Ofena vorbea acum în șoaptă, deoparte, cu Mazzagrogna.

Întorcându-se spre don Filippo, spuse :

— Așază-te pe scaun, tată. E mai bine.

Printre slugi trecu un murmur ușor. Două din ele veniră să-l ajute pe paralytic să coboare din pat. Alte două apropiară scaunul care se mișca pe niște roțile. Operația era anevoioasă.

Bătrînul corpulent gîfîia tare și se vîita apăsînd cu brațele pe gîtul slugilor care îl sprijineau. Era tot learcă de sudoare și camera cu obloanele închise era plină de un miros insuportabil. Cînd fu pe scaun, picioarele sale, cu o mișcare ritmică, începură să bată în pardoseală. Pîntecul mare, fleșcăit îi tremura ușor pe genunchi, asemenea unui burduf pe jumătate gol.

Ducele îi spuse atunci lui Mazzagrogna :

— E rîndul tău, Giovanni !

Și acesta, cu un gest hotărît, deschise obloanele și ieși în balcon.

IV

Fu primit cu un urlat imens. Cinci, zece, douăzeci de mănunchiuri de trestie aprinse se adunară dedesubt. Văpaia lumina chipurile însuflețite de pofta măcelului, oțelul puștilor de vînătoare, fierul securilor. Purtătorii făcliilor aveau fața dată cu făină spre a se apăra de scînteii și pe acel fond alb, ochii lor sîngeroși străluceau cu putere. Fumul negru se înălța în aer, împrăștiindu-se rapid. Toate flăcările se prelingeau într-o singură parte, bătute de vînt, șuierătoare ca niște vîite de pâr infernale. Trestiile mai subțiri și uscate se aprindeau, se răsuceau, se înroșeau, se frîngeau, explodau ca niște petarde, într-o clipă. Și priveliștea lor era veselă.

— Mazzagrogna ! Mazzagrogna ! La moarte cu șnapul ! La moarte cu chiompul ! strigau toți, îngrămădinîndu-se-n față pentru a-și scuipa ocara mai de aproape.

Mazzagrogna întinse o mână spre a potoli strigătele, își dresă glasul, își adună toate puterile și începu cu numele Regelui, de parcă ar fi promulgat o lege, pentru a insufla poporului respect.

— În numele Maiestății sale Ferdinand II, prin grația divină Rege al celor Două Sicilii, al Ierusalimului...

— La moarte cu tilharul !

În mijlocul strigătelor răsunară două, trei împușcături și vorbitorul, lovit în piept și în frunte, se clătină, bătut aerul cu mâinile și se prăbuși. În cădere, capul intră între două grile de fier și rămase bălăbănindu-se în afară ca un bostan. Sîngele picura pe pămîntul de dedesubt.

Întimplarea înveseli poporul. Vacarmul ajungea pînă la stele.

Atunci purtătorii prăjinii cu cel spînzurat veniră sub balcon și-l alăturară pe Vincenzo Murro de majordom. În timp ce prăjina oscila în aer, poporul, ocupat să privească alăturarea celor doi morți, aproape că amuțise. Un poet improvizat, făcînd aluzie la ochiul albinos al lui Mazzagrogna și la cel urduros al mesagerului, lansă cît îl ținea gura o bănuială.

— *Affàccet' a'ssa fenestre, uocchie fritte,
Ca t'è mmenut' a ccandà 'lu scacazzàte !*¹

Batjocura poetului fu primită cu un uriaș hohot de rîs, și rîsul trecu din gură-n gură, ca un tunet de ape prăvălite peste pietrele unui ogaș.

Un poet rival strigă :

— *Vide che ssòrt'ha da 'vé 'ssu cecàte !
S'affranghe de chiude 'l' uòcchie quande se more.*²

Noi risete izbucniră.

Un al treilea strigă :

— *O faccia de cecòria mmale còtte !
Tenète lu chelòre de la morte !*³

¹ Ia fă-te la fereastră ochi prăjiți / Să-ți dăm cu piatra-n ochiu' urduros !

² Ca să vezi ce soartă pe urdoare, / Scapă să-i mai închidă ochii cînd moare.

³ O, fată de cicoare prost prăjită, / Ai căpătat acum culoarea morții !

Alte distihuri zburară spre Mazzagrogna. O bucurie feroce le năpădise sufletele. Vederea și mirosul singelui îi îmbăta pe cei mai apropiați. Tommaso di Beffi și Rocco Furci se luară la întrecere aruncînd cu pietre în craniul cald încă al celui ucis. La fiecare lovitură craniul se mișca și singera. Pînă la urmă piatra lui Rocco Furci, cu un zgomot sec, lovi drept în mijloc. Spectatorii aplaudară. Dar erau deja 'sătui de Mazzagrogna.

Țîșni din nou strigătul !

— Cassàura ! Cassàura ! La moarte cu ducele !

Fabrizio și Ferdinandino Scioli se strecurau prin mulțime și îi instigau pe nelegiuîți. O teribilă ploaie de pietre se abătu asupra ferestrelor palatului, deasă ca grindina, amestecată cu împușcături. Geamurile cădeau peste atacatori. Pietrele săreau îndărăt. Nu puțini dintre cei din jur fură răniți.

După ce se terminară și pietrele și plumbul, Ferdinandino Scioli strigă :

— Să spargem ușile !

Și strigătul, repetat de toate gurile, îi răpi ducelui d'Ofena orice speranță de salvare.

V

Nimeni nu îndrăznise să închidă balconul unde căzuse Mazzagrogna. Cadavrul zăcea într-o poziție nefirească. Și intrucît răsculații, spre a fi liberi, lăsaseră prăjina propțită de grilaj, prin perdelele umflate de vînt se vedea trupul însingerat al mesagerului, căruia unele membre îi fuseseră tăiate cu securea. Era o seară adîncă. Stelele licăreau fără încetare. Departe ardeau cîteva lanuri.

Auzind loviturile în uși, ducele d'Ofena vru să mai facă o încercare. Don Filippo, îndobitocit de groază, ținea ochii închiși ; nu mai vorbea. Carletto Grua, cu capul bandajat, se ghemuise într-un colț, clănțanind din dinți de febră și de frică, urmărind cu sărmanii lui ochi ieșiți din orbite orice pas, orice gest, orice mișcare a stăpînului său. Slugile se refugiaseră aproape toate prin poduri. Puține rămăseseră în camerele alăturate.

Don Luigi le strînse, le îmbărbătă, le înarmă cu pistoale sau puști și le repartiză pe fiecare la locul său, îndă-

rătul pervazului unei ferestre sau între jaluzelele unui balcon. Fiecare trebuia să tragă în mulțime cu cea mai mare iuțelă posibilă, în tăcere, fără să se expună.

— Gata !

Începu focul. Don Luigi spera să se producă panică. El însuși încărcă și descărca pistoalele lungi cu o uimitoare vigoare, neobosit. Cum mulțimea era compactă, nu greșea nici o lovitură. Țipetele care se ridicau după fiecare salvă excitau slugile și le măreau îndrăzneala. Răzvrățiții fură dezorientați. O luară la fugă, lăsând în urmă răniții.

Atunci din rîndul servitorimii se ridică un urlet de victorie :

— Trăiască ducele d'Ofena !

Văzînd că dușmanul dă dosul, toți acești oameni lași începeau să se umfle-n pene. Nu mai rămîneau ascunși, nici nu mai trăgeau orbește, ci se ridicaseră mîndri în picioare, încercînd să țintească precis. Și de fiecare dată cînd vedeau pe cite unul căzînd, scoteau urletul :

— Trăiască ducele !

În scurt timp palatul se goli de asediatori. Jur-împrejur răniții se văitau. Rămășițele trestiiilor care mai aveau încă pe jos aruncau pîlpiiri nesigure asupra trupurilor, se reflectau în cite o băltoacă de singe, se stingeau sfîrîind. Vîntul se întetise și izbea în stejari, foșnînd puternic. Ciinii își răspundeau lătrînd în toată valea.

Îmbățați de victorie, learcă de sudoare după atîta trudă, servitorii coborîră să se întremeze. Toți erau nevătămați. Beau fără măsură și făceau mare haz. Unii anunțau numele celor pe care-i loviseră și descriau cît mai caraghios felul cum căzuseră. Hăitașii constatau asemănări cu sălbăticiunile vîinate. Un bucătar se laudă că l-a ucis pe teribilul Rocco Furci. Alimentate de vin, laudă-roșeniile se înmulțeau.

VI

În vreme ce ducele d'Ofena, sigur de a fi înlăturat, cel puțin pentru noaptea aceea, orice pericol, era preocupat numai să-l îngrijească pe plîngărețul Carletto, pîlpiiri neașteptate se reflectară într-o oglindă și un nou vuiet

se ridică de jos, amestecat cu şuierul vîntului. În acelaşi timp apărură patru sau cinci slugi pe care fumul aproape le sufocase cum dormeau bete în camerele de la parter. Încă nu-şi veniseră în fire, se clătinau fără a putea vorbi, fiindcă îşi simţeau limbile amorţite. Mai sosiră şi altele :

— Focul ! Focul !

Tremurau strînse grămadă unele în altele, ca o turmă. Laşitatea innăscută le stăpînea din nou. Ca-ntr-un vis, toate simţurile le erau paralizate. Nu ştiau ce trebuie să facă. Şi nici conştiinţa clară a pericolului nu le incita să caute o scăpare.

Luat pe nepregătite, ducele rămase perplex. Dar Carletto Grua văzînd cum intră fumul şi auzind mugetul pe care-l fac flăcările atunci cînd se hrănesc, se apucă să tipe aşa de ascutit şi să facă gesturi aşa de necugetate încît don Filippo se trezi din toropeala grea în care căzuse şi îşi văzu moartea cu ochii.

Moartea era inevitabilă. Sub suflarea necontenită a vîntului, focul se propaga cu o iuţeală uluitoare prin bătrîna osatură a clădirii, devorînd orice lucru, scoţînd din orice lucru flăcări mobile, fluide, cîntătoare. Flăcările alergau uşoare pe pereţi, lungeau tapiţeriile, ezitau o clipă la atingerea ţesăturii, se colorau în nuanţe schimbătoare şi vagi, pătrundeau în urzeală cu mii de limbi subţiri şi vibraţiile păreau pentru o clipă să insufle viaţă figurilor murale, să aprindă pentru o clipă un ris nemaivăzut pe buzele nimfelor şi ale zeitelor, să le schimbe pentru o clipă poziţia şi gestul imobil. Treceau mai departe într-o fugă tot mai luminoasă, se înfăşurau în jurul mobilelor preţioase şi grele, păstrîndu-le pînă la capăt forma, făcîndu-le să pară toate lucrute în rubine, ca dintr-o dată să se sfărîme prăbuşite în cenuşă, ca printr-o vrajă. Numărate erau vocile flăcărilor, formau un cor vast, o armonie profundă, ca o pădure cu milioane de frunze, ca o orgă cu milioane de tuburi. În unele momente, prin vuietul spărturilor largi se ivea cerul pur şi cununile sale de stele. Acum întreg palatul era în puterea focului.

— Scapă-mă ! Scapă-mă ! strigă bătrînul încercînd zadarnic să se ridice, simţînd cum se şcufundă pardoscula sub el, simţînd cum îl orbeşte văpaia implacabilă. Scapă-mă !

Cu un efort suprem reuși să se scoale. Și începu să alerge, cu trunchiul aplecat în față, topăind cu pași mici și grăbiți, ca împins înainte de un irezistibil impuls, agi-tându-și mâinile informe pînă ce căzu fulgerat, pradă focului, dezumflindu-se și chircindu-se ca o bășică.

Din cînd în cînd strigătele poporului se întăreau și se înălțau deasupra incendiului. Slugile, nebune de durere și groază, pe jumătate arse, se aruncau de la ferestre și ori cădeau moarte pe sol ori, dacă mai suflau încă, li se făcea de petrecanie. Fiecărei căderi îi corespundea un vuiet mai mare.

— Ducele ! Ducele ! strigau barbarii, nemulțumiți, fiindcă voiau să-l vadă prăbușindu-se pe micul tiran cu desfrînatul lui.

— Uite-l ! Uite-l ! El e !

— Vino jos ! Jos ! Jos te vrem !

— Mori, cîine ! Mori ! Mori ! Mori !

În ușa principală, drept în fața mulțimii apăru don Luigi cu hainele în flăcări, ducînd în spate corpul inert al lui Carletto Grua. Chipul îi era ars, de nerecunoscut, aproape fără păr și barbă. Dar trecea prin foc cutezător, încă viu, ținut în viață de însăși durerea atroce.

La început mulțimea amuți. Apoi izbucni iar în urlete și amenințări, așteptînd cu ferocitate ca vînatul cel mare să vină și să-și dea sfîrșitul înaintea sa.

— Aici, cîine ! Aici ! Vrem să vedem cum mori.

Prin flăcări, don Luigi auzi ultimele ocări. Își adună toată puterea sufletului pentru un ultim gest, de o indescriptibilă batjocură. Se întoarse și dispăru pentru totdeauna acolo unde focul mugea mai tare.

Podarul

I

La ceasul amiezii, donna Laura Albònico sta sub o pergolă, în răcoarea grădinii.

Vila, complet albă, tăcea cu jaluzelele trase, în mijlocul plantelor citrice. Dogoarea și strălucirea soarelui erau imense. Fiind la jumătatea lui iunie, miresmele portocalilor și lămâilor înfloriți se amestecau în aerul calm cu parfumul trandafirilor. Trandafirii creșteau peste tot în grădină cu o forță de nestăvilit. Mase magnifice unduiau de-a lungul aleilor, la orice suflare a vântului, acoperind pământul cu belșugul zăpezii lor înmiresmate. În unele momente, aerul îmbibat de aromă avea buchetul dulce și înșinuant al unui vin ales. Fîntîni invizibile susurau în verdeață. Uneori, vîrful mobil, scînteietor al jerbelor de apă apărea din frunzișuri, dispărea și apărea din nou în nesfîrșite jocuri ; iar unele mici jerbe iscau în flori și-n ierburi un foșnet și o tulburare ciudată, pîrînd vietăți ce alergau, pășteau sau își săpau acolo vizuina. Păsări invizibile se auzeau cîntînd.

Donna Laura, așezată sub pergolă, medita.

Era o doamnă în vîrstă. Avea un profil fin și nobil, nasul lung, ușor acvilin, fruntea puțin cam înaltă, gura perfect desenată, încă proaspătă, plină de blîndețe. Părul cărunț, strîns pe lîngă tîmple, forma în jurul capului un fel de coroană. Trebuia să fi fost foarte frumoasă și foarte plăcută în tinerețe.

Venise doar de două zile în casa aceea solitară, cu soțul și cîteva slugi. Renunțase la vila aristocratică ce se înălța pe o colină din Piemont și era obișnuita ei reședință de vară : renunțase la mare pentru cîmpia pustie și aproape aridă.

— Te rog, să mergem la Penti, îi spusese soțului.

Septuagenarul baron rămăsese la început ușor uimit de strania dorință a soției.

De ce la Penti ? Ce să facă la Penti ?

— Te rog, hai să mergem, să mai schimbăm locul, insistase donna Laura.

Ca întotdeauna, baronul se lăsase convins.

— Să mergem.

Donna Laura avea o taină.

În tinerețe, viața ei fusese răvășită de pasiune. La optsprezece ani se căsătorise cu baronul Albónico, din rațiuni de conveniență familială. Baronul lupta sub Napoleon I cu multă vitejie și era aproape veșnic absent de acasă, fiindcă urma pretutindeni zborul acvilei imperiale. Într-una din acele lungi absențe, marchizul de Fontānella, un tânăr domn care avea soție și copii „fu cuprins de iubire pentru Laura“, și cum era foarte frumos și înflăcărat, învinse pînă la urmă orice rezistență a iubitei.

Cei doi îndrăgostiți petrecură o perioadă de dulce fericire. Trăiau într-o deplină uitare a întregii lumi.

Dar, într-o zi, donna Laura își dădu seama că este însărcinată, plînse, se zbuciumă, se chinui cumplit, neștiind cum să iasă din încurcătură, cum să se salveze. La sfatul prietenului său, plecă în Franța : se ascunse într-un sătuc din Provence, unul din acele ținuturi înSORITE pline de grădini, unde femeile vorbesc în graiul trubadurilor.

Locuia într-o casă de țară, înconjurată de o mare grădină de legume. Copacii înfloreau : era primăvară. Între momentele de groază și de neagră melancolie se strecurau și unele de o infinită dulceață. Petrecea ore lungi așezată la umbră, într-un fel de inconștiență, în timp ce sentimentul maternității îi da din cînd în cînd fiori adînci. Florile dimprejur răspîndeau o mireasmă puternică ; simțea grețuri ușoare care-i împrăștia în tot corpul o sfîrșeală imensă. Ce zile de neuitat !

Și, cînd momentul solemn se apropie, sosi și prietenul multdorit. Sărmana femeie suferea. El sta alături, palid la față, vorbind puțin, sărutîndu-i des mîinile. Născu în timpul nopții. Țipa în chinuri, se agăța de pat, con-

vulsiy, credea că va muri. Primele scîncete ale noului născut o tulburară pînă-n străfundul sufletului. Culcată, cu capul răsturnat pe perne, albă ca varul, fără glas, fără puterea de a-și ține deschise pleoapele, își agita slab mîinile străvezii, făcînd mici gesturi vagi, cum fac uneori muribunzii cîtînd lumină.

Toată ziua următoare ținu copilul cu ea, în același pat, sub aceeași cuvertură. Era o ființă fragilă, moale, ușor trandafirie, care pulsa de viață și ale cărei forme umane erau încă incerte. Ochii ușor umflați îi ținea încă închiși și din gură îi ieșea un plîns firav, un fel de miorlăit nedeslușit.

Mama, în extaz, nu se mai sătura să privească, să atingă, să simtă pe obraz respirația fiului. O lumină blondă intra pe fereastră, se vedeau pămînturile provensale acoperite de grîne. Ziua avea în ea ceva sfînt. Prin aerul calm se răspîndea cîntecul grîului.

Apoi copilul îi fu luat, ascuns, dus cine știe unde. Nu îl mai revăzu niciodată. Se întoarse acasă și trăi alături de soțul ei o viață obișnuită, fără ca vreun alt eveniment s-o mai tulbure. Nu mai avu copii.

Dar amintirea, sentimentul de adorație ideală față de acea făptură pe care n-o mai vedea, despre care nu mai știa unde este, îi umplu sufletul pentru totdeauna. Avea numai gîndul acesta, își amintea zilele de atunci în cele mai mici amănunte, revedea limpede satul, forma unor copaci din fața casei, linia unei coline ce închidea orizontul, culoarea și desenele țesăturii ce acoperea patul, o pată de pe tavanul camerei, o farfuriuță cu desene pe care i se aducea paharul, tot, tot, limpede, în amănunțime. În fiecare clipă fantoma acelor lucruri de demult îi răsărea în minte, fără nici o ordine, fără legătură, ca în vis. Uneori rămînea chiar înmărmurită. Îi apăreau în față, precise și vii, chipurile unor persoane văzute acolo, mișcările lor, un gest nesemnificativ, o atitudine, o privire. I se părea că are încă în urechi scîncetul micuțului, că îi atinge mîinile atît de fragede, roze, moi, minuțele ce erau poate singura parte perfect formată, ca o mină de om în miniatură, cu venele aproape imperceptibile, cu falangele marcate de cute minuscule, cu unghiile gingașe, transparente, ușor viorii. Oh, mîinile lui ! Cu ce straniu fior se gîndea mama

la mîngîierea lor inconştientă ! Cum le simţea mirosul, mirosul deosebit amintind de al porumbeilor cînd le dă prima pană !

Astfel, închisă în această lume interioară ce lua cu fiecare zi înfăţişarea vieţii, îşi petrecu donna Laura anii, ani mulţi, pînă la bătrîneţe. De atîtea ori îi ceruse fostului său iubit veşti despre copilaş. Ar fi vrut să-l revadă, să ştie în ce stare se află.

— Spune-mi măcar undă este. Te rog.

Marchizul, temîndu-se de o imprudenţă, refuza. Nu trebuia să-l vadă. Nu ar fi reuşit să se abţină. Fiul ar fi ghicit tot şi s-ar fi slujit de taină în scopurile lui ; poate chiar ar fi dezvăluit totul... Nu, nu, nu trebuia să-l vadă.

În faţa acestui argument de om practic, donna Laura rămînea năucită. Nu reuşea să-şi imagineze că acea mică făptură crescuse, devenise adult, ajunsese aproape în pragul bătrîneţii. Trecuseră patruzeci de ani de atunci şi totuşi ea, în gîndul ei, îl vedea un copil, trandafiri, cu ochii încă închişi.

Dar marchizul de Fontanella ajunsese în ceasul morţii.

Cînd află de boala bătrînului, donna Laura fu cuprinsă de o nelinişte aşa de chinuitoare încît într-o seară, nemaiputînd rezista chinului, împinsă de un gînd tenace, gîndul copilului, ieşi singură şi se îndreptă spre casa bolnavului. Înainte ca bătrînul să moară, voia să afle taina.

Cufundată în sine, mergea pe lîngă ziduri, încercînd parcă să nu fie văzută. Străzile erau pline de lume, casele deveneau trandafirii sub ultima văpaie a asfinţitului ; între o casă şi alta cîte o grădină fura tot movul liliacului în floare. Zborurile iuţi, în cerc, ale rîndunicilor se împleteau pe cerul luminos. Cete de copii treceau în fugă strigînd şi chemîndu-se. Uneori, la braţul soţului trecea cîte o femeie gravidă şi umbra rotunjimii sale se desena pe zid.

Donna Laura se simţea hăituită de această voioasă vitalitate a lucrurilor şi a fiinţelor. Grăbea pasul, fugea. Splendorile vitrinelor, ale magazinelor deschise, ale cafelelor îi provocau o durere ascuţită în ochi. Puţin cîte puţin un fel de năuceală îi cuprindea creiereul, un fel de spaimă îi punea stăpînire pe simţuri. Ce făcea ? Unde se ducea ? În mintea ei răvăşită avea impresia că săvîrşeşte

un păcat ; avea impresia că toți o privesc, o iscodesc, îi ghicesc gândul.

Orașul, sub ultimele reflexe ale soarelui, devenea de un roșu aprins. Ici colo, din cârciumi se înălțau cîntece de pahar.

Cînd ajunse la ușă, donna Laura nu avu puterea să intre. Trecu mai departe, făcu douăzeci de pași, apoi se întoarse, trecu din nou mai departe. În sfîrșit pași peste prag, urcă scările și se opri, sfîrșită, în anticameră.

În casă era animația tăcută cu care rudele înconjoară de obicei patul unui bolnav. Servitorii călcau în vîrfurile picioarelor, ducînd cîte ceva în mîini. Pe coridor se auzeau dialoguri șoptite. Un domn chel, îmbrăcat complet în negru, traversă sala, se înclină în fața doanei Laura și ieși.

Redevenită stăpînă pe vocea ei, donna Laura îl întrebă pe un servitor :

— Doamna marchiză ?

Servitorul indică respectuos, printr-un gest, o altă cameră. Pe urmă plecă grăbit să anunțe vizita.

Marchiza apăru. Era o doamnă destul de corpolentă, cu părul cărunț. Avea ochii plini de lacrimi. Deschise brațele cuprinzîndu-și prietena, fără să vorbească, înecată de un hohot de plîns.

După puțin timp donna Laura întrebă, neridicîndu-și privirea :

— Poate fi văzut ?

După ce pronunță cuvintele, strînse din dinți pentru a-și înăbuși un tremur violent.

Marchiza spuse :

— Vino.

Cele două femei intrară în camera bolnavului. Lumina era blîndă, mirosul doctoriilor umplea aerul, obiectele deseneau umbre lungi și ciudate. Marchizul de Fontanella, întins în pat, palid, plin de zbîrcituri, îi surîse doanei Laura. Spuse încet :

— Mulțumesc, doamnă baroană.

Și îi întinse mîna care era jilavă și călduță.

Părea că, printr-un efort de voință își revenise dintr-o dată în simțiri. Vorbi despre diverse lucruri, căutîndu-și cu grijă cuvintele ca atunci cînd era sănătos.

Dar, din umbră, donna Laura îl fixa cu o asemenea flacără rugătoare în priviri încît el, ghicind, i se adresă soției :

— Giovanna, te rog. pregătește-mi tu poțiunea ca și azi dimineață.

Marchiza ceru permisiunea și ieși fără să bănuiască nimic. În liniștea casei, pașii ei se auziră îndepărtîndu-se.

Atunci donna Laura, cu o mișcare irezistibilă, se aplecă peste bătrîn, îi luă mîinile și privirile ei îi smulseră cuvintele :

— La Penti... Luca Marino... are soție, copii... o casă... Nu căuta să-l vezi ! Nu căuta să-l vezi ! bilbîi bătrînul cu greutate, cuprins de o groază ce îi dilata pupilele.

— La Penti... Luca Marino... să nu i te dezvălui nici-odată.

Marchiza se întorcea deja cu medicamentul.

Donna Laura se așeză, se stăpîni. Bolnavul bău și sorbiturile îi alunecau pe gît cu un gîlgîit, una cîte una, distincte, regulate.

Apoi urmă o tăcere. Bolnavul păru cuprins de toropeală ; fața i se scofilci și mai mult ; umbre mai adînci, aproape negre, îi umpleau orbitele, obrajii, nările, gîtul.

Donna Laura își luă rămas-bun de la prietenă : plecă încet, ținîndu-și respirația.

II

La toate aceste întîmplări se gîdea bătrîna doamnă așezată sub pergolă, în grădina liniștită. Ce o reținea, deci, să își revadă fiul ? Ar fi avut puterea de a se stăpîni ; nu. nu s-ar fi dezvăluit. Îi ajungea doar să-l vadă, să-și vadă fiul pe care-l ținuse în brațe o singură zi, cu atîția ani în urmă, atîția și atîția ani ! Crescuse ! Era mare ? Era frumos ? Cum era ? Și tot întrebîndu-se astfel, în adîncul conștiinței sale nu reușea să și-l reprezinte bărbat. Persista în ea imaginea nou născutului, se suprapunea peste orice altă imagine, învingea prin claritatea precisă a formelor sale orice altă formă imaginară ce ar fi încercat să se ivească. Nu se pregătea sufletește, ci se abandona, slabă. în voia unui sentiment indefinit. În clipa aceea simțul realității-îi lipsea.

— Am să-l văd ! Am să-l văd ! își repeta tot mai îmbătută de idee.

Lucrurile tăceau împrejur. Vântul făcea să se aplece tufișurile de trandafiri care, după ce adierea trecea, continuau să se miște greoi. Jerbele apei scînteiau și țîșneau prin verdeață ca niște săbii.

Donna Laura rămase puțin în ascultare. Din liniștea ceasului panic se înălța ceva acut și inexorabil, care-i picură în suflet o teamă misterioasă. Ezită. Apoi o luă pe alee, cu pași repezi ; ajunse la gardul îmbrățișat de plante și de flori ; se opri ca să privească în urmă ; deschise. În fața ei cîmpia se întindea pustie, în amiază. În depărtare, casele din Penti străluceau albe sub albastrul cerului, și printre ele se vedeau o cupolă, o clopotniță, doi sau trei pini. Fluviul se desfășura pe cîmpie, scînteietor și șerpuit, atingînd casele.

Donna Laura se gîndi : El e acolo. Și toată ființa sa vibră. Își reluă drumul, însufletită, privind înainte deși soarele îi jena ochii, fără să se preocupe de căldură. Puțin mai încolo drumul era mărginit de copaci, plopî firavi, răsunînd de greieri. Două femei desculțe, fiecare cu cîte un coș pe cap, veneau spre ea.

— Știți unde e casa lui Luca Marino ? întrebă doamna, cuprinsă de o irezistibilă dorință de a pronunța numele liber, cu voce tare.

Femeile o priviră uimite, oprindu-se. Una răspunse simplu :

— Nu sîntem din Penti.

Nemulțumită, donna Laura își continuă drumul, simțind deja un pic de oboseală în biete, bătrînele ei oase. Prin fața ochilor răniți de lumina puternică îi jucau pete roșii. Un ușor început de amețală îi tulbura mintea.

Penti se apropia tot mai mult. Apărură primele cocioabe înconjurate de floarea soarelui. O femeie monstruos de obeză sta așezată pe un prag ; și deasupra corpului enorm avea un cap infantil, ochii dulci, dinții curați, zîmbetul blînd de tot.

— Vai, doamnă, unde mergeți ? întrebă femeia, pe un ton de curiozitate nevinovată.

Donna Laura se apropie. Avea fața aprinsă și respirația scurtă. Simțea că o lasă puterile.

— Oh, Doamne ! Oh, Doamne ! gema, apăsându-și tâmplile cu mâinile. Oh, Doamne !

— Odihniți-vă, doamnă, spuse femeia, invitînd-o să intre.

Casa era scundă, întunecoasă și avea acel miros anume pe care-l au toate locurile unde trăiesc mulți oameni laolaltă. Trei sau patru copii cu burta așa de umflată încît păreau hidropici se țirau pe jos, bolborosind, pipăind, ducînd, din instinct, la gură orice le cădea în mînă.

În vreme ce donna Laura își recăpăta forțele, femeia vorbea lenes, ținînd în brațe un al cincilea copil, acoperit de niște cruste negricioase, din care răsăreau doi ochi mari, albaștri și puri, ca două flori miraculoase.

Donna Laura întrebă :

— Care este casa lui Luca Marino ?

Gazda indică, printr-un gest, o casă roșiatică, la celălalt capăt al satului, în apropierea fluviului, înconjurată parcă de o colonadă de ploi înalți.

— Cea de colo. De ce ?

Bătrîna doamnă scoase capul afară să privească.

Ochii, răniți de lumina solară, o dureau și pleoapele i se zbăteau puternic. Dar rămase cîteva minute așa, respirînd cu greutate, fără să răspundă, aproape sufocată de simțămîntul matern care-i inunda ființa. Acea era, așadar, casa fiului ei ? Într-o străfulgerare îi apăru în față interiorul camerei de departe, din satul provensal, oamenii, lucrurile, extrem de limpezi și de evidente. Se lăsă iar pe scaun și rămase mută, tulburată, într-o stare de amorțeală totală, provocată poate de soare. Un zumzet continuu îi stăruia-n urechi.

Gazda spuse :

— Vreți să treceți fluviul ?

Donna Laura făcu un semn slab, amețită de vîrtejul de cercuri roșii de pe retină.

— Luca Marino trece oameni și animale de pe un mal pe altul. Are o barcă și un pod, continuă gazda. Altfel trebuie mers pînă la Prezzi și căutat vadul. De treizeci de ani face treaba asta. Toată încrederea, doamnă.

Donna Laura asculta, făcînd un efort ca să-și vină în fire. Dar în fața unor asemenea vești despre fiul său rămînea năucită, aproape că nu înțelegea.

— Luca nu e din sat, reluă femeia cea grasă, tîrită de limbuția sa naturală. L-a crescut familia Marino care nu avea copii. Și un domn, care nu e de pe aici, i-a înzes-trat soția. Acum o duce bine, muncește, dar are darul beției.

Femeia spunea toate aceste lucruri cu cea mai mare simplitate, fără nici o maliție privind originea necunoscută a lui Luca.

— Rămii cu bine, spuse donna Laura sculîndu-se, cu-prinsă de o vigoare închipuită. Și-ți mulțumesc pentru inima dumitale bună.

Întinse unuia din copii o monedă și ieși în lumină.

— Pe drumeagul de colț ! strigă după ea gazda, ară-tîndu-i.

Donna Laura urmă drumeagul arătat. O mare liniște domnea împrejur și în liniștea aceea numai greierii se auzeau cîntînd. Cîteva grupuri de măsline răsuciți și no-duroși se înălțau din pămîntul uscat. La stînga, fluviul scînteia.

— Heeei, La Martinaaaa ! chemă o voce din depărtare, din direcția fluviului.

Vocea omenească neașteptată făcu să-i zvîcnească sîn-gele bătrînei. Privi. Pe fluviu naviga o barcă abia vizibilă în pîcla luminoasă ; și o altă barcă, dar cu pînze, lucea albă, la o distanță ceva mai mare. În prima barcă se zăreau forme de animale ; poate cai.

— Heeei, La Martinaaaa ! chemă din nou vocea.

Cele două bărci se apropiau una de alta tocmai deasupra bancurilor de nisip, unde barcații erau în pericol dacă încărcătura atîrna greu.

Sprijinită de trunchiul unui măslin, donna Laura ur-mărea scena cu privirea. Inima i se zbătea cu atîta vio-lență încît i se părea că bătăile umplu toată cîmpia încon-jurătoare. Foșnetul ramurilor, cîntecul greierilor, scînte-ierea apelor, toate imaginile o tulburau, i se învălmășeau în minte într-o dezordine vecină cu demența. Lenta acu-mulare a singelui în creier sub acțiunea soarelui îi da acum o viziune ușor roșcată, un început de amețeală.

Cele două bărci, ajunse la un cot al fluviului, nu se mai văzură.

Atunci donna Laura își reluă drumul, clătinându-se puțin, ca beată. Zări înaintea ei un grup de case așezate în jurul unei curți. Șase, șapte cerșetori moțâiau îngrămădiți într-un colț : carnea lor roșiatică, plină de pete de la bolile de piele apărea dintre zdrențe ; pe chipurile lor diforme, somnul avea ceva animalic. Unii dormeau pe brînci, cu fața ascunsă între brațele făcute colac. Alții dormeau pe spate, cu brațele deschise, în poziția lui Cristos răstignit. Un nor de muște dens și laborios se învîrtea și bizîia deasupra acelor sărmane schelete omenești ca deasupra unui morman de bălegar. Prin ușile întredeschise venea zgomotul unor războaie de țesut.

Donna Laura traversă piațeta. Sunetul pașilor săi pe pietre trezi un cerșetor care se ridică în coate și, ținînd încă ochii închiși, bîlbîi mașinal :

— Miluiți-mă, în numele Domnului !

La glasul acela, toți cerșetorii se treziră și se ridicară :

— Miluiți-mă, în numele Domnului !

— Miluiți-mă, în numele Domnului !

Turma zdrențăroasă începu s-o urmărească pe femeie, cerînd de pomană, întinzînd mîinile. Unul era schilod și mergea în mici salturi, ca o maimuță rănită. Altul se tîra pe șezut, împingîndu-se cu amîndouă brațele, cum fac lăcustele cu picioarele, fiindcă avea toată partea inferioară a corpului moartă. Altul avea o gușă mare, roșie și zbircită care i se bălăbănea la fiecare pas ca la bovine. Altul avea un braț răsucit ca o rădăcină groasă.

— Miluiți-mă, în numele Domnului !

Vocile lor erau variate, unele cavernoase și răgușite, altele ascuțite și feminine ca ale castraților. Repetau mereu aceleași cuvinte, cu același accent, într-un mod sfișietor.

— Miluiți-mă, în numele Domnului !

Urmărită de gloata monstruoasă, donna Laura simțea o dorință instinctivă de a fugi, de a se salva. O spaimă oarbă o reținea. Poate că ar fi strigat, dacă ar fi avut glas. Cerșetorii de lingă ea stăruiau, îi atingeau brațele cu mîinile întinse. Toți voiau de pomană.

Bătrîna doamnă căută în haine, luă cîteva monezi și le lăsă să cadă în urma ei. Nenorociții se opriră, se aruncară avizi asupra monezilor, luptîndu-se, trîntindu-se la pămînt, lovindu-se, călcîndu-se în picioare, blestemînd.

‘Trei rămaseră cu mâinile goale și, înrăiți, ‘reîncepură urmărirea bătrînei.

— Noi n-am apucat ! Noi n-am apucat !

Donna Laura, disperată din cauza urmăririi, le dădu alte monezi, fără să se întoarcă. Avu loc o luptă între schilod și gușat. Amîndoi puseră mîna pe bani. Dar un biet epileptic idiot pe care toți îl prigoneau și-l batjocoreau rămase fără nimic și începu să plîngă, lingîndu-și lacrimile și mucii care-i curgeau din nas, scoțînd niște sunete ridicole.

— Au, au, ahuuuu.

III

În sfîrșit, donna Laura ajunse la casa cu plop. Se simțea sfîrșită, privirea i se întuneca, tîmplele îi zvîcneau puternic, limba îi ardea, picioarele i se înmuiau. O poartă era deschisă. Intră.

Ograda circulară era mărginită de plop înalți. Doi copaci susțineau un maldăr de paie din care ieșeau ramuri înfrunzite. Pentru că în jur creștea iarba, două vaci gălbui-roșcate pășteau pașnic, pleznindu-se cu cozile peste burțile bine hrănite, cu ugerile umflate de lapte, colorate ca niște flori succulente. Pe jos erau împrăștiate o sumedenie de unelte agricole. În copaci cîntau greieri. În mijlocul ogrăzii, trei patru căței se zbenguiau, lătrînd la vaci sau fugărind găinile.

— Pe cine cauți, doamnă ? întrebă un bătrîn ieșind din casă. Vrei *să treci* ?

Bătrînul chel, cu barba rasă, cu picioarele strîmbe umbla aplecat în față. Membrele îi erau deformate de truda anevoioasă, de aratul ce înalță umărul stîng și răsucește bustul, de seceratul ce depărtează genunchii, de curățitul pomilor ce frînge omul în două, de toate muncile agricole făcute încet și cu răbdare. Spunînd ultimul cuvînt, arăta spre fluviu.

— Da, da, răspunse donna Laura, neștiind ce să spună, neștiind ce să facă, buimăcită.

— Atunci, vino. Uite că Luca se-ntoarce, adăugă bătrînul, întorcîndu-se spre fluviu, unde naviga împinsă cu prăjinile o barcă mare cu fundul plat, încărcată cu oi.

O conduse pe călătoare, printr-o grădină de legume irigată, sub o pergolă unde mai așteptau călători. Mergînd înainte, lăuda verdețurile și, dintr-o obișnuință de agricultor îmbătrinit în muncile pămîntului, făcea previziuni despre recolta viitoare.

Întorcîndu-se la un moment dat, fiindcă doamna rămînea mută ca și cum nu ar fi auzit, văzu că avea ochii plini de lacrimi.

— De ce plîngi, doamnă ? o întrebă cu același calm cu care vorbea despre verdețuri. Ți-e rău ?

— Nu, nu... n-am nimic, murmură donna Laura, care simțea că se sfîrșește.

Bătrînul nu mai spuse nimic. Era atît de înăsprit de viață, încît durerile altuia nu-l mișcau. Vedeă în fiecare zi trecînd oameni așa de diferiți.

— Șezi, îi spuse cînd ajunseră la pergolă.

Acolo așteptau trei țărani, oameni tineri, încărcăți de boccele. Toți trei trăgeau din niște pipe groase, cu o adîncă reculegere, spre a simți întreaga voluptate a fumatului, după obiceiul țărănilor în rarele momente de plăcere. Arar, își spuneau acele lungi fraze nesemnificative pe care omul de la țară le repetă la nesfîrșit și care îi satisfac spiritul îngust și greoi.

O priviră puțin uimiți pe donna Laura. Apoi deveniră din nou impasibili.

Unul din ei anunță calm :

— Vine podul.

Altul adăugă :

— Aduce oile lui Bidena.

Al treilea :

— Să tot fie vreo cincisprezece.

Și se ridicară toți odată, punîndu-și pipele în buzunar.

Donna Laura căzuse într-un fel de prostrație. Lacrimile i se opriseră-n gene. Își pierduse simțul realității. Unde era ? Ce făcea ?

Podul izbi ușor malul. Oile, îndesate unele în altele, behăiau înfricoșate de apă. Ciobanul, podarul și fiul său le ajutau să coboare pe pămînt. Îndată ce coborau, oile o luau întii la fugă, apoi se opreau, se adunau și se puneau iar

pe behăit. Doi, trei miei țopăiau pe picioarele lor lungi și diforme, încercînd să ajungă la sfîrcurile materne.

Cum termină cu treaba, Luca Marino priponi podul. Apoi, cu pași lenți, urcă malul dinspre grădina de zarzavat. Era un bărbat de circa patruzeci de ani, înalt, slab, cu fața roșcovană, cu tîmplele chelute. Avea mustăți de culoare nedefinită, o mîna de păr răspîndit inegal pe bărbie și pe obraji, ochi de băutor, ușor tulbure, fără nici o scînteie de inteligență, cu vinișoare sîngerii. Cămașa descheiată lăsa să se vadă pieptul păros, o șapcă slinoasă îi acoperea capul.

— Uuuf ! exclamă deodată în fața pergolei, oprindu-se cu picioarele îndepărtate și ștergîndu-și cu degetele fruntea șiroind de sudoare.

Trecu prin fața călătorilor fără să-i privească. Gesturile și întreaga sa atitudine aveau ceva inform și brutal. Mîinile enorme, cu vinele umflate, mîini bătătorite de vîsle, parcă îl încurcau. Le ținea atîrnîndu-i de-a lungul coapselor și le bălăbănea în mers.

— Uuff ! Ce sete !...

Donna Laura sta ca împietrită, fără cuvinte, fără voință, aproape fără cunoștință.

Acela era fiul său ! Acela era fiul său !

O femeie gravidă, cu o figură deja senilă, deformată de muncă și de nașteri, ieși să-i întindă bărbatului însetat o cană cu vin. Omul o bău dintr-o răsufare. Pe urmă se șterse la gură cu dosul mîinii și plescăi din limbă. Spuse brusc, ca și cîm îi era greu să-și înceapă iar truda :

— Să mergem.

Pregăti barca împreună cu băiatul cel mare, care era un copilandru voinic de vreo cincisprezece ani : puse între bord și mal două scînduri ca să ușureze îmbarcarea călătorilor.

— De ce nu urci, doamnă ? făcu bătrînul ce mai nainte, văzînd că donna Laura nu se mișcă și nu vorbește.

Donna Laura se ridică mașinal, urmîndu-l pe bătrînul care o ajută să urce. De ce urca ? De ce trecea fluviul ? Nu se gîndi, nu judecă de ce făcea asta. Mintea-i turbulată era inertă, oprită într-un punct : Acela era fiul ei.

Și încet-încet simțea cum ceva se stinge-n ea și piere, simțea cum în minte i se face un mare gol. Nu mai înțelegea nimic. Vedea, auzea ca prin vis.

Cînd băiatul cel mare al lui Luca veni să-i ceară plata traversării, înainte ca barca să se desprindă de mal, ea nu înțeluse. Copilandrul scutura în căușul mîinilor monezile primite de la unul din călători și repeta cererea cu un glas mai puternic, crezînd că doamna era surdă din cauza bătrîneței.

Văzîndu-i pe ceilalți doi bărbați că își vîră mîinile în buzunare și plătesc, își reveni și le imită gestul. Dar dădu mai mult decît trebuia.

Copilandrul încercă s-o facă să înțeleagă că nu-i poate da restul pentru că nu are de unde. Ea nu pricepu. Băiatul luă toți banii, cu o strîmbătură malițioasă. Cei prezenți zîmbiră șiret, cum fac oamenii de la țară în fața unei înșelăciuni.

Unul spuse :

— Să mergem !

Luca, ocupat pînă atunci să tragă ancora, împinse barca și ea o porni ușor pe apa învolburată. Malul cu trestii și cu plopî părea să fugă și să se încovoiaie ca o coasă. Soarele, vag înclinat către cerul de apus, incendia tot fluviul, din care se înălța un abur violet. Pe mal se vedea acum un grup de oameni ce gesticulau : erau cerșetorii strînși în jurul idiotului. Uneori, odată cu vîntul ajungeau frînturi de cuvinte și rîsete ca o mișcare de unde.

Cu bustul gol, vîslașii trăgeau la rame în forță pentru a învinge curenul. Donna Laura vedea spatele negru al lui Luca, desenul coastelor, sudoarea care îi curgea șiroaie. Avea o privire fixă, ușor dilatăată, năucă.

Unul din călători anunță luîndu-și lucrurile de sub banchetă :

— Am ajuns.

Luca apucă ancora și o aruncă pe mal. Barca fu dusă de curenul pînă se întinse toată funia, apoi, cu o zvîcnire, se opri. Dintr-o săritură, călătorii ajunseră pe pămînt și, în tăcere, o ajutară pe bătrîna doamnă. Pe urmă își văzură de drum.

În partea aceea, cîmpia era cultivată cu vii întinse. Butucii de viță, scunzi și firavi, unduiau în șiruri verzi. Cîțiva copaci întrerupeau din loc în loc cîmpia cu forma lor rotundă.

Donna Laura se găsi dintr-o dată singură, pierdută, pe malul lipsit de umbră, fără altă percepție despre sine decît zvîcnirea continuă a sîngelui în artere și un zumzet întunecat, asurzitor în urechi. Pămîntul îi fugea de sub picioare și la fiecare pas i se părea că se scufundă în noroi sau în nisip. Totul în jur se învîrtejea și se destrăma ; totul, chiar și propria sa existență îi apărea vag, depărtat, uitat, sfîrșit odată pentru totdeauna. Nebunia îi cuprindea treptat spiritul. Deodată văzu oameni, case, alt sat, alt cer. Se izbi de un arbore, căzu peste o piatră, se ridică. Sărmanul ei corp epuizat era zgîlțuit de spasme cumplite și, în același timp, ridicole, însă nimic nu strălucea în jur ca părul său alb sub soarele feroce.

Între timp, cerșetorii de pe celălalt mal, ca să se distreze, îl incitaseră pe idiot să treacă înot fluviul și să o ajungă din urmă pe femeie spre a căpăta și el de pomană. După ce-i smulseseră zdrențele de pe el, îl împinseseră în apă. Și idiotul înota ca un cîine, sub o ploaie de pietre ce-l împiedica să se întoarcă la mal. Schilozii fluierau și urlau, simțind o plăcere în cruzime. Cînd idiotul era luat de curent, o porneau la vale de-a lungul malului, urlînd dezlănțuiți :

— Se-neacă ! Se-neacă !

Cu eforturi disperate, idiotul ieși pe mal. Și așa gol, căci în el odată cu inteligența murise și simțul pudorii, începu să meargă spre femeie, strîmb, cum îi era obiceiul, întinzînd mereu mîna.

Ridicîndu-se, nebuna îl văzu ; scoase un țipăt ascuțit și, cu o mișcare de oroare o luă la goană spre fluviu. Știa ce făcea ? Voia să moară ? La ce se gîndea în clipa aceea ?

Ajungînd la capătul puterilor, căzu în apă. Apa se involbură și se închise lin ; și din locul căderii plecară o mulțime de cercuri repetate, se lărgiră în luminoase undiri ușoare și se împrăștiară.

Cerșetorii de pe celălalt mal strigau către o barcă ce se îndepărta :

— Hei, Lucaaa ! Hei, Luca Marinooo !

Și alergau spre casa cu plopî să spună vestea.

Cum află de întîmplare, Luca se îndreptă cu barca spre locul indicat și îl strigă pe La Martina ce venea liniștit, lăsîndu-se în voia curentului.

Spuse Luca :

— E o-necată mai jos.

Nu se obosi să povestească întîmplarea și să vorbească despre persoana respectivă, pentru că nu-i plăcea vorba multă.

Oamenii fluviului își apropiară bărcile, vîslind cu calm.

La Martina spuse :

— Ai gustat din vinul nou de Chiachiù ? E ceva !...

Și făcu un gest ce arăta excelenta calitate a băuturii.

Luca răspunse :

— Încă nu.

La Martina spuse :

— N-ai vrea un strop ?

Luca răspunse :

— Ba da.

La Martina :

— După asta. Ne așteaptă Iannangelo.

Luca :

— Bine.

Ajunseră în locul cu pricina. Idiotul, care ar fi putut indica cel mai bine punctul, fugise și fusese cuprins de un acces de epilepsie, în mijlocul viilor. Pe celălalt mal începeau să se adune curioșii.

Luca îi spuse tovarășului său :

— Oprește barca și sari în a mea. Unul vislește și celălalt caută.

La Martina așa făcu. Vîsli în sus și-n jos vreo douăzeci de metri, în timp ce Luca sonda fundul fluviului cu o prăjină lungă. Din cînd în cînd, simțind o vagă rezistență, Luca murmura :

— Aici e !

Dar se înșela mereu. În sfîrșit, după multe căutări, Luca spuse :

— Acuma !

Și aplecându-se și încordându-și picioarele ca să aibă putere, ridică încet-încet greutatea cu vârful prăjinii. Bicepsii îi tremurau.

La Martina întrebă, lăsînd vîsla :

— Vrei să te-ajut ?

Luca răspunse :

— Nu-i nevoie.

Agonie

Cînd donna Letizia intră cu un aer mîhnit pînă la lacrimi, ținîndu-l pe bolnav în brațele-i cărnose și frumoase, fiicele ei se strînseseră tulburate în jur și prin gemete tînguitoare arătară de cită milă erau în stare sufletele lor duioase. Vocile femeiești răsunau în cameră, amestecîndu-se confuz cu zgomotele străzii ce intrau prin marile geamuri deschise ; și la un moment dat, bocetul copilelor se împletea cu strigătele unui vînzător ambulant ce-și lauda elixirurile și prafurile făcătoare de minuni.

Cîinele din brațele doamnei avu atunci un tremur ușor ce i se transmise pe toată spinarea pînă în vîrful cozii, încercă să ridice pleoapele, să răspundă mîgîierilor cu ochii săi imenși, plini de recunoștință. Își mișca, făcînd eforturi dureroase, capul, ca și cum corzile gîtului i s-ar fi înțepenit ; din gura întredeschisă, printre cei doi dinți ascuți ieșea vîrful limbii, ca o frunză ruginie brăzdată de vinișoare violacee. Bale apoase îi umezeau bărbia, acea mică parte a mandibulei inferioare unde părul rar lăsa să apară rozul pielii. Și respirația anevoioasă dădea, uneori, într-un fel de aspră răgușeală șuierătoare, în timp ce nările i se uscau căpătînd aspectul sec și dur al unei trufe.

— Oh, Sancho, bietul meu Sancho, ce ți-au făcut ? O, tumpi mic și scump ! Bătrînelul nostru iubit !

Tînguielile sensibilelor copile deveneau tot mai duioase, se pierdeau într-o bolboroseală puerilă formată din vorbe fără noimă, sunete plîngăcioase, dulcegării consolatoare. Toate voiau să pună mîna pe capul animalului, să-i ia o lăbuță, să-i atingă o nară. Donna Letizia, maternă, susținea dulcea povară și degetele ei albe și grase, ale căror falange păreau umflate de boală, se strecurau prin blană, gîdilînd ușor burta lui Sancho.

Prin perdelele verzui intra în cameră lumina după-amiezii și răcoarea mării. Opt stampe colorate, în rame negre, împodobeau pereții acoperiți de un tapet cu flori galbene. Deasupra unui vechi scrin din secolul al optsprezecelea, cu placă de marmură roz și încuietori de alamă, între două oglinzi micuțe sprijinite pe suporturi de argint, se afla un ornament din flori de ceară sub un clopot de cristal. Pe cămin scînteia o pereche de sfeșnice aurite, cu lumînările neatînse. Un mecanism din mucava reprezentînd un macac în haine maure medita imobil deasupra unei măsuțe cu intarsii adusă din Sorrento. Multe scaune avînd pe spetează viniete cu scene pastorale, o canapea stil Empire, două fotolii moderne desăvirșeau lipsa de armonie a formelor și a culorilor.

II

După ce suferindul fu aranjat într-unul din fotolii, în cameră urmă o perioadă de tăcere. Tremurînd, Sancho se ridică pentru o clipă în picioare, se învîrți de mai multe ori căutînd cu neliniștea suferinței, o poziție mai puțin dureroasă, încercă să-și rezeme capul de unul din brațele fotoliului, se lăsă pe labele din spate și rămase așa, cu pleoapele întredeschise, respirînd anevoie, cuprins parcă de o somnolență neașteptată. Pe pieptul lat, blana abundentă îi forma, datorită celor trei, patru ondulații, un fel de salbă, pe ceafă ondulațiile erau mai mari și mai rotunde, marginile buzelor din jurul mandibulei superioare îi atîrnau flasce și sărmanul animal avea în boala lui ceva mizer și ridicol totodată, ca piticii suferinzi de obezitate și de astm.

În fața acestei suferințe, copilele rămîneau mute, pătrunse de o mîhnire imensă, lovite de presimțirea unei nenorociri, fiindcă Sancho fusese mulți ani obiectul grijei lor iubitoare, al mîngîierilor și drăgălășeniilor, innocent pretext de descărcare a afecțiunii și duioșiei lor de adolescente clorotice. Sancho, cu formele lui îndesate și greoaie de corcitură, cu rotunjimile lui de animal jugănit, trîndav și lacom, se născuse și crescuse în casă ; și, încet-încet, ochii lui rotunzi căpătaseră o expresie plină de uma-

nitare și de devotament. În ceasurile de bucurie își mișca țănoș coada cioantă, stînd numai în trei picioare, apoi se ghemuia, își scutura blănița și o pornea tropotind cu pași mici și repezi și cu grația unui purceluș de India prin iarba de primăvară.

Toate aceste amintiri frumoase tulburau acum sufletul copilelor.

— Și medicul cînd vine ? întrebă nerăbdătoare Teodolinda, fata cea mai mică ; avea o față de maimuțică, albă toată de pudră, iar pe frunte un breton mare, roșu.

Din cînd în cînd suferindul scotea un geamăt slab deschizînd ochii și rotind în jur o privire rugătoare, o privire lentă și dulce pe care încrețirea nervoasă a colțurilor pleoapelor și cele două dîre umede și întunecate de sub orbite o făcea și mai umană. Și cum donna Letizia încerca să-l facă să înghiță o lingură de supă hrănitoare, el își mișca limba în toate felurile din pricina efortului de a înghiți, dar nu putea să închidă maxilarele înțepenite.

În anticameră se auzi atunci vocea doctorului Zenzuino care în sfîrșit venise. Intră un domn cu o față frumoasă, strălucind de sănătate și de tinerețe.

— Oh, don Giovanni, salvați-l pe Sancho ! Trage să moară, exclamă o voce slabă.

Medicul privi în jur la familia îndurerată pe care o tratase cu arsenic, fier, ulei feruginos și apă de Levico ani de-a rîndul zadarnic și fulgerul unui zîmbet străbătu prin ochelarii de aur. Apoi, studiîndu-l pe bolnav, cu curiozitatea unui cercetător, spuse foarte rar :

— Cred că este un caz de paralizie a mandibulei și a glandelor salivare sub-mandibulare. Boala care își are centrul într-o tulburare nervoasă centrală, probabil a meningelui și care prin etiologia sa poate depinde de o cauză ereditară sau parazitară este de natură progresivă. Procesul, care tinde să se răspîndească, va ajunge treptat și parțial, organ cu organ, să priveze corpul de funcționalitatea sa, pînă cînd, atingînd centrul unei funcții vitale, circulația sau respirația, va produce moartea...

Cuvintele teribile, barbare aduseră în culmea disperării gingașele suflete ; obrazii înfloritori ai donnei Letizia se făcură, brusc, palizi.

— Cred că evoluția morbului a fost influențată de alimentație, adăugă fără milă don Giovanni.

În fața acelei acuzații aproape fătise, copilele începură să fie chinuite de remușcare, fiindcă fuseseră întotdeauna de o indulgență vinovată cu pofticiosul Sancho. Și Teodolinda, cu un gest de inefabilă mîhnire, întrebă :

— Și nu există nici un leac ?

— Să încercăm. Vă sfătuiesc să-i aplicați o cataplasma pe ceafă, răspunse doctorul luîndu-și, apoi, politicos, rămas-bun.

Sancho voia să coboare din fotoliu. Ezita pe marginea lui, nu avea puterea de a sări, implora ajutor cu niște ochi neputincioși care deja i se voalau ca două boabe negre de struguri presărate de promoroaca argintie a maturității. Durerea săpa încet-încet umbre senile în grăsimea sa : nuanțele roz ale botului, unde părul era lung și rar, păreau să se altereze devenind aproape gălbui, urechile scurte aveau din cînd în cînd un tremur ușor și în același timp un fior vizibil trecea prin blana sa albă.

Atunci Isabella, cea mai eterică din cele cinci copile, care printr-o cruzime a sortii moștenea de la tatăl său sfîntul nas al Bourbonilor și fruntea de iepure, se apropie adînc mișcată și-l luă pe bolnav cu mîinile ei delicate spre a-l da jos.

La început Sancho rămase o clipă neclintit, fără să poată face vreun pas, cu spinarea arcuită și capul în sus, sufocat, de respirația chinuitoare, apoi începu să se tîrască, clătinîndu-se, cu efortul dureros al unui animal rănit la coapse. Poate că-i era sete, pentru că atunci cînd i se aduse farfuria, încercă să lingă lichidul cu limba. Dar, întrucît paralizia progresivă îl împiedica să facă și această mișcare, după sfortări inutile și mînioase, se întoarse lăsîndu-se pe picioarele din spate și cu una din labele din față începu să se lovească peste maxilar, ca și cum ar fi vrut să înlătore în fine acel ceva ce-i provoca atîta durere.

Atitudinea lui era atît de profund umană și pupilele îi erau pline de atîta rugă și disperare umană, că donna Letizia izbucni în plîns.

— Oh, bietul meu bombonel ! Cine ar fi crezut, bietul meu bombonel !..

În sufletul copilelor emoția atinse punctul culminant. Teodolinda îl culese de jos pe muribund, îl duse pe canapea, ceru foarfeca. Era nevoie de eroism, trebuia experimentat leacul, cu orice preț.

— Isabella, Maria, foarfeca ! Veniți încoace.

Înfiorate și palide, se aplecară toate deasupra lui Sancho care din nou își coborîse pleoapele și sufla fierbinte peste miinile salvatoarei. Aceasta, după ce-și învinse prima repulsie, începu să taie părul de pe ceafa animalului, încet, oprindu-se din cînd în cînd, suflînd treptat asupra părții rase. Un fel de tonsură neregulată se lățea pe ceafa groasă și tonsuratul căpătă astfel o nouă înfățișare de un jalnic caraghioslic.

Perdelele de la balcon se arcuiiau ca două vele în bătaia brizei. Zgomotele străzii ajungeau confuze, însuflețite și vesele ; departe, ca într-o perspectivă, în aurul palid al amurgului se zăreau niște case sărmene : o mierlă fluiera.

Atunci, din camerele de sus coborî Natalia, frumoasa noră a donnei Letizia, cu un copil în brațe, și intră în încăpere. Avea fața ovală, pielea fină, trandafirie, cu venele vizibile, ochii foarte limpezi, nările diafane, toată dulceața unei femei blonde cuprinsă în răzvrătirea unui păr negru ; avea în ființa ei, în veșminte, în mers, acea simplitate neglijentă, acea placiditate fericită pe care aș numi-o aproape bovină, acea frăgezime de lapte a tinerelor mame ce își hrănesc copilașul la sînul lor.

Cînd văzu tonsura cîinelui, o năpădi un acces de ilaritate așa de spontan, încît nu putu să-și rețină rîsul.

— Ha, ha, ha, ha...

Cum ? Natalia îndrăznea să rîdă în timp ce bietul Sancho murea ? Nubilele sensibile aruncară o privire aspră și indignată cumnatei ireverențioase și crude. Dar aceasta, cu o senină nepăsare, se apropie și întinse copilul spre animal. Copilul pe jumătate gol își agita mînuțele neliniștite, încercînd să atingă totul, vibrînd de bucurie instinctivă și bolborosind sunete neînțelese cu gurița umedă încă de laptele matern. Și animalul, obișnuit să-și lase blînd capul în voia mînuțelor care-l căutau, avea încă în membrele sale suferinde un tremur de bucurie și în ochi o supremă licărire de bunătate recunoscătoare.

— Sărmanul Sancho Panza ! murmură, în sfârșit, Natalia, trăgîndu-și îndărăt fiul care era gata să-și murdărească degetele de bale. Și, cum copilașul își strimbase gurița gata să plîngă, ocoli de două trei ori camera, legănîndu-l și ridicîndu-l în sus, apoi, oprindu-se în fața automatului, învîrte cheia mecanismului.

Macacul deschise gura, clipi din pleoape, își răsuci coada, însuflețindu-se la sunetul unei gavote binecunoscută. Capul Nataliei și odată cu el aerul din jur se mișcau în ritmul voluptoasei unduiri a dansului. În cameră era o lumină dulce ; din balconul deschis venea parfumul garofițelor din ghivece.

Sancho probabil că nu mai auzea. Din pricina arsului cataplasmei de pe ceafă își scutura din cînd în cînd spatele și își lăsa capul în jos, cu un vaier slab. Limba retrasă între dinți, violacee, aproape negricioasă, își pierduse deja orice capacitate de mișcare. Ochii, acoperiți acum de un fel de membrană albăstrie și jilavă, nu mai arătau spasmele decît prin apariția rapidă a unei margini albe la colțurile orbitelor. Balele erau mai abundente și mai dense. Asfîxia părea iminentă.

— Oh, Natalia, încetează ! Nu vezi că Sancho moare ? izbucni cu un glas plin de reproș și de lacrimi Isabella.

Gavota nu se putea întrerupe pînă ce nu se epuiza energia declanșată de răsucirea cheii în mecanism. Notele lente și dulci continuau să plutească deasupra cîinelui în agonie. Între timp, umbrele amurgului începeau să pătrundă înăuntru și perdelele se zbăteau la ferestre.

Atunci donna Letizia, înecată de hohote, nemaiputînd rezista chinului îngrozitor, ieși. Fiicele o urmăriră pe rînd, plîngînd, cu pieptul tînăr sfîșiat de durere. Numai Natalia se apropie, din curiozitate, de muribund.

Și în timp ce gavota era la refren, bunul Sancho muri pe muzică, la fel ca un erou dintr-o melodramă italiană.

Sfârșitul Candiei

I

La trei zile după marele ospăț de Paști care prin tradiție era în casa Lamonica bogat și impunător prin numărul mare al oaspeților; donna Cristina Lamonica număra albiturile și argintăria folosite la masă și le punea pe fiecare, într-o perfectă ordine, în scrinuri și în casete de fier pentru viitoarele ospețe.

Erau prezente, ca de obicei cînd era nevoie, și dădeau o mîna de ajutor, camerista Maria Bisaccia și spălătoreasa Candida Marcanda, numită popular Candia. Coșurile largi, umplute cu pînzeturi fine, zăceau înșirate pe dușumea. Vesela din argint și celelalte tacîmuri luceau într-un paner; erau masive, lucrate destul de rudimentar de către meșteri argintari de la sate, în forme aproape bisericesti, cum este toată vesela transmisă din generație în generație în familiile provinciale bogate. Un miros plăcut de rufe proaspăt spălate se împrăștiase în cameră.

Candia lua din coșuri ștergarele, fețele de masă, șervețelele, îi arăta doamnei pînza intactă și apoi i le întindea pe rînd Mariei care umplea sertarele, în timp ce doamna răspîndea printre ele o substanță aromată și nota numărul într-un caiet. Candia era o femeie înaltă, osoasă, uscățivă și gălbînicioasă, de cincizeci de ani, ușor adusă de spate din pricina poziției obișnuite în meseria ei, cu brațe foarte lungi și un cap de pasăre răpitoare pe un gît de broască țestoasă. Maria Bisaccia, de fel din Ortona, corpulentă, cu carnația albă, cu ochii foarte limpezi, avea vorba molatecă și gesturile lente și delicate ale femeii obișnuite să stea mai totdeauna cu mîinile în aluat, siropuri, conserve și dulceturi. Donna Cristina, originară tot din Ortona, educată la mănăstirea benedictină, era mică de statură,

cu bustul ușor aplecat înainte, cu un păr care bătea în roșu, fața plină de pistrui, nasul lung și gros, dinții urâți, ochii pudici și foarte frumoși, semănând cu un cleric îmbrăcat în veșminte femeiești.

Deodată, după ce Candia tocmai ieșise cu coșurile goale, donna Cristina numărînd tacîmurile constată că lipsea o lingură.

— Maria ! Maria ! strigă cu un fel de spaimă. Nu-mă ră ! E lipsă o lingură ! Numără și tu !

— Cum asta ? Nu se poate, doamnă, răspunse Maria. Ia să vedem.

Și se apucă să controleze din nou tacîmurile, spunînd cu voce tare numărul. Donna Cristina privea, dînd din cap. Argintul scotea un clinchet limpede și prelung.

— E-adevărat ! exclamă la urmă Maria, cu un gest de disperare. Și-acuma ce facem ?

Era în afara oricărei bănuieli. Dăduse dovadă de cinste și credință vreme de cincisprezece ani în familia aceea. Venise de la Ortona cînd se măritase donna Cristina, făcînd aproape parte din zestre și, protejată de doamnă, își cîștigase cu vremea o anume autoritate în casă. Era plină de superstiții, credincioasă sfîntului și bisericii sale, și extrem de vicleană. Făcuse cu doamna un fel de alianță ostilă tuturor lucrurilor din Pescara și, în special, sfîntului patron al orașului. Aducea în discuție cu orice prilej tîrgul natal, frumusețile și bogățiile tîrgului natal, splendorile bazilicii sale, comorile sfîntului Toma, măreția ceremoniilor religioase față de mizeria sfîntului Cetto care poseda doar un mic braț de argint.

Donna Cristina spuse :

— Uită-te bine și dincolo !

Maria ieși din cameră și se duse să caute. Scotoci prin toate ungherele bucătăriei și loggiei, dar degeaba. Se întoarse cu mîinile goale.

— Nu-i și nu-i.

Atunci se apucară amîndouă să se gîndească, să-și amintească toate împrejurările, să-și cerceteze memoria. Ieșiră în loggia care da spre curte, în loggia spălătoriei, pentru o ultimă investigație. Cum vorbeau cu glas tare, la ferestrele caselor din jur își făcură apariția cumetrele.

— Donna Cristi, ce vi s-a-ntimplat ? Spuneți-ne și nouă !

Donna Crîstina și Maria povestiră întîmplarea fără să facă economie de vorbe și de gesturi.

— Isuse ! Isuse ! Să fi fost hoții ?

Într-o clipă vestea despre întîmplare se răspîndi în împrejurimi și apoi în toată Pescara. Bărbați și femei se apucară să discute, să-și imagineze cine putea fi hoțul. Cînd ajunse la ultimele case din Sant'Agostino, vestea luase proporții : nu mai era vorba de o simplă lingură, ci de toată argintăria casei Lamonica.

Cum timpul era frumos și în loggie trandafirii începeau să înflorească iar cei doi scatii din colivie cîntau, cume-trele, pe o vreme atît de caldă și de plăcută, mai zăboviră la ferestre din plăcerea de a sporovăi. Capete femeiești apăreau printre ghivecele cu busuioc și sporovăiala lor părea să desfete pisicile de pe acoperișuri.

Donna Cristina spuse împreunîndu-și mîinile :

— Cine să fie ?

Donna Isabella Sertale, zisă Faina¹, care avea mișcă-rile iuți și furișe ale unui mic animal de pradă, întrebă cu glas strident :

— Cine mai era cu voi ? Mi se pare c-am văzut-o 'tre-cînd pe Candia...

— Aaaa ! exclamă donna Felicetta Margasanta, zisă Pica² pentru că era tare gureșă.

— Aa ! repetară celelalte cumetre.

— Și nu v-ați gîndit ?

— Și nu v-ați dat seama ?

— Și nu știți cine-i Candia ?

— Să vă spunem noi cine-i Candia !

— Sigur !

— Vă spunem noi !

— Spală bine rufele, nimic de zis. E cea mai bună spălătoreasă din Pescara, nimic de zis. Dar are o mînă păcătoasă... Nu știai asta, cumătră ?

— Mie mi-au lipsit odată două ștergare.

— Mie o față de masă.

¹ În trad. : Nevăstuica.

² În trad. : Clocănitorea.

— Mie o cămașă.
 — Mie trei perechi de ciorapi.
 — Mie două fețe de pernă.
 — Mie o fustă nouă.
 — Nu mi-a dat nimic înapoi.
 — Nici mie.
 — Nici mie.
 — N-am izgonit-o, că n-am pe cine lua. Pe Silvestra ?
 — Ah ! Ah !
 — Angelantonio ? Babascetta ?
 — Una mai proastă ca alta !
 — Trebuie să suporti.
 — Dar acuma o lingură !
 — E prea de tot !
 — Nu vă lăsați, doamnă, nu vă lăsați !
 — Ce lăsat, care lăsat ! izbucni Maria Bisaccia care, în ciuda înfățișării blinde și placide, nu pierdea nici o ocazie de a-i tiraniza sau de a-i pune într-o lumină urită pe ceilalți servitori din casă. O s-avem noi grijă, donna Isabbè, o s-avem noi grijă.

Și sporovăiala între loggie și ferestre continua. Și acuzația se transmise din gură în gură prin tot tirgul.

II

În dimineața următoare, pe cînd Candia era cu mîinile în leșie, apăru în prag gardianul primăriei, Biagio Pesce, poreclit *Caporaletto*.

Îi spuse spălătoresei :

— Domnul primar te cheamă la primărie chiar acuma.
 — Ce-ai zis ? întrebă Candia încruntîndu-și sprîncenele, dar fără a-și întrerupe treaba.
 — Domnul primar te cheamă la primărie chiar acuma.
 — De ce mă cheamă ? întrebă din nou Candia, cu un ton cam aprig, neștiind pe seama cui să pună chemarea aceea neașteptată, încordîndu-se cum fac animalele îndărătnice în fața unei umbre.

— Eu n-am de unde ști de oe, răspunse Caporaletto. Așa am primit ordin.

— Ce ordin ?

Cu încăpăținarea ei obișnuită, femeia nu mai contenea cu întrebările. Nu izbutea deloc să se dumirească.

— De ce mă cheamă primarul ? Ce-am făcut ? Nu vreau să vin. N-am făcut nimic.

Caporaletto spuse scos din răbdări :

— Aha, deci nu vrei să vii ? Bagă de seamă !

Și cu mîna pe garda vechii lui săbii plecă bodogănind. Între timp, pe ulicioară, cei care auziseră dialogul ieșiră în fața ușilor și începură să se uite la Candia care agita leșia cu mîinile. Și, cum știa povestea cu lingura de argint, rîdeau și făceau glume cu subînțelesuri pe care Candia nu le pricepea. Rîsetele și glumele lor treziră în sufletul femeii o neliniște ce deveni și mai puternică atunci cînd Caporaletto apăru din nou însoțit de celălalt gardian.

— Mișcă ! spuse Caporaletto cu hotărîre.

Candia își șterse în tăcere brațele și porni. În piață lumea se oprea. Rosa Panara, o dușmancă, îi strigă din pragul prăvăliei rîzînd cu răutate :

— De cap să-ți fie !

Zăpăcită, fără să-și imagineze motivul unei asemenea persecuții, spălătoreasa nu știu ce să răspundă.

În fața Primăriei se afla un grup de persoane curioase care voiau să o vadă trecînd. Cuprinsă de mînie, Candia urcă iute scările, ajunse gîfiind înaintea primarului și-l întrebă :

— Ce aveți cu mine ?

Don Silla, om pașnic de felul lui, tulburat pe moment de vocea aspră a spălătoresei, aruncă o privire spre cei doi fideli păzitori ai demnității sale de primar. Pe urmă, luînd tutun din cutia de corn, spuse :

— Stai jos, fata mea.

Candia rămase în picioare. Nasul ei coroiat se umflase de furie și obrajii zbîrciți tremurau din pricina contracțiilor maxilarelor.

— Spuneți, don Si.

— Dumneata ai fost ieri să duci albiturile donnei Cristina Lamonica ?

— Ce e, ce s-a-ntîmplat ? Lipsește ceva ? Am numărat tot, bucată cu bucată... Nu lipsește nimic. Ce mai e acum ?

— Un moment, fata mea ! În cameră era și argintăria...

Candia, ghicind, se răsuci ca un uliu înveninat gata să înșface. Buzele subțiri îi tremurau.

— În cameră era și argintăria, și donna Cristina a găsit lipsă o lingură... Pricepi, fata mea ? N-ai luat-o cumva... din greșeală ?

La acuzația aceea nedreaptă, Candia sări ca o lăcustă, fiindcă în adevăr nu luase nimic.

— Eu ? Eu ? Cine zice ? Cine m-a văzut ? Mă mir de dumneata, don Si ! Mă mir de dumneata, zău așa ! Eu hoată ? Eu ? Eu ?...

Indignarea ei nu se mai potolea. Era cu atât mai rănită de învinuirea nedreaptă cu cât se știa în stare de ceea ce i se punea în spate.

— Deci n-ai luat-o dumneata ? o întrerupse don Silla, retrăgându-se prudent în scaunul său adânc de magistrat.

— Mă mir, zău așa ! se repezi din nou femeia, vînturîndu-și brațele lungi ca două bastoane.

— Mda, du-te. O să vedem.

Candia ieși fără să mai salute, lovindu-se de tocul ușii. Se făcuse verde, era scoasă din fire. Punînd piciorul în stradă, văzu lumea strînsă grămadă și înțelese că opinia publică era împotriva ei, că nimeni n-ar fi crezut în nevinovăția sa. Cu toate acestea, se apucă să strige, dezvinovățindu-se. Lumea rîdea și se împrăștiă. Se întoarse furibundă acasă ; se dădu de ceasul morții ; se așeză pe prag plîngînd în hohote. Don Donato Brandimarte, care locuia alături, îi spuse în bătaie de joc :

— Plîngi tare, mai tare, că acuși trece lumea.

Cum mormanul de rufe aștepta leșia, pînă la urmă se liniști, își dezgoli brațele și se puse pe treabă. Muncind, se gîdea cum să se dezvinovățească, plănuia o metodă de apărare, cu mintea ei de femeie vicleană căuta un mijloc ingenios de a-și dovedi nevinovăția ; născocind tot felul de chițibușuri subtile, se folosea de toate subterfugiile dialecticii plebee spre a pune pe picioare un raționament care să-i convingă pe neîncredători.

Apoi, după ce-și isprăvi treburile, ieși ; mai întîi vru să meargă la donna Cristina.

Donna Cristina nu se arătă ; Maria Bisaccia ascultă potopul de vorbe dînd din cap fără să răspundă nimic și se retrase cu demnitate.

Atunci Candia făcu un tur pe la toate clientele ei. Îi povesti fiecăreia întâmplarea, se dezvinovăți înaintea fiecăreia, venind mereu cu un nou argument, cu tot mai multe vorbe, încălzindu-se, dându-se de ceasul morții în fața reticenței și a neîncrederii, dar degeaba. Simțea că nici o apărare nu mai era posibilă. O neagră deznădejde îi puse stăpânire pe suflet. Ce să mai facă ? Ce să mai spună ?

III

Între timp donna Cristina Lamonica trimise după Cinigia, o femeie din popor care practica medicina empirică și vrăjitoria cu mult succes. Cinigia descoperise uneori lucrurile furate ; se spunea că are ceva legături cu pungașii.

Donna Cristina îi spuse :

— Găsește-mi lingura și-o să primești o răsplată bună.

Cinigia răspunse :

— Bine. Da-mi trebuie două'spatru de ore.

Și după douăzeci și patru de ore aduse răspunsul. Lingura se află într-o gaură, în curte, lângă fântână.

Donna Cristina și Maria coborîră în curte, căutară și, spre marea lor uimire, o găsiră.

Vestea se-mprăstie rapid prin Pescara.

Atunci, triumfătoare, Candia Marcanda începu să bată străzile. Părea mai înaltă, ținea capul drept, zîmbea, îi privea în ochi pe toți parcă zicînd :

— Ați văzut ? Ați văzut ?

Lumea din prăvălii, văzînd-o trecînd, murmură ceva și apoi izbucnea într-un ris batjocoritor. Filippo La Selvi, care tocmai bea un pahar de țuică fină la cafeneaua lui Angeladea, o strigă pe Candia.

— Un pahar din asta și pentru Candia !

Femeia, căreia-i plăceau băuturile tari, își supse lacomă buzele.

Filippo La Selvi adăugă :

— Îl merită, nimic de zis.

O ceată de pierde-vară se adunase în fața cafenelei. Toți aveau un aer zeflemitor.

În timp ce femeia bea, Filippo La Selvi se adresă auditoriului.

— A știut s-●-ntoarcă, este ? Vulpe bătrână...

Și o bătu pe spălătoreasă, cu familiaritate, pe spatele osos.

Toți riseră.

Magnafave, un cocoșat mic, prost și bilbiit, spuse împreunându-și arătătorul de la mîna dreaptă cu cel de la mîna stîngă și poticnindu-se în silabe :

— Ca... ca... ca... Candia... Ci... Ci... Cinigia...

Și continuă să gesticuleze și să se bilbie cu un aer șiret, ca să arate că amîndouă erau cumetre bune. La spectacolul acela, toți se prăpădeau de rîs.

O clipă, Candia rămase cu paharul în mîină, buimacă. Apoi, dintr-o dată înțelese. Nu credeau în nevinovăția ei. O acuzau de a fi adus înapoi în taină lingura de argint, în înțelegere cu vrăjitoarea, pentru a nu avea neplăceri.

O năpădi atunci un val de furie oarbă. Nu-și mai găsea cuvintele. Se aruncă asupra celui mai slab, asupra micului cocoșat, umplîndu-l de pumni și de zgîrieturi. Făcînd cerc în jur, lumea, cu o bucurie crudă, zbiera ca în fața unei lupte între animale, ațîțîndu-i prin vorbe și prin gesturi pe cei doi.

Magnafave, înfricoșat de toată furia aceea neașteptată, încerca să fugă, țopăind ca un maimuțoi, dar, ținut de mîinile teribile ale spălătoresei, se învîrtea cu iuțeală crescîndă, ca piatra-n praștie, pînă ce căzu pe brînci.

Cîtiva se repeziră să-l ridice. Candia se îndepărtă în mijlocul fluierăturilor, se duse să se închidă în casă, se prăbuși de-a curmezișul patului hohotind și mușcîndu-și degetele de durere. Noua învinuire o ardea și mai rău decît prima, mai ales că se știa în stare de asemenea șiretlic. Cum să se dezvinovățească acum ? Cum să limpezească lucrurile ? Se da de ceasul morții, gîndindu-se că nu putea aduce, spre dezvinovățire, dificultăți materiale ce ar fi putut împiedica înfăptuirea înșelătoriei. Accesul în curte era foarte ușor : o poartă neînchisă dădea pe prima platformă a scării centrale ; și pe poarta aceea intrau și ieșeau nestingheriți o mulțime de oameni, fie pentru a lua gunoiul, fie pentru alte nevoi. Așadar ea nu le putea închide gura celor ce-o acuzau, spunînd : „Cum aș fi putut

să intru ?" Mijloacele de a-și duce la îndeplinire planul erau multe și ușoare și pe această ușurință se baza credința populară.

Atunci Candia căută alte argumente menite să convingă ; își ascuți mintea, imagină trei, patru sau chiar cinci situații pentru a explica de ce se găsisse lingura în gaura din curte ; recurse la tot felul de artificii și de chițibușuri ; ajunse la subtilități de o deosebită ingeniozitate. Se apucă apoi să colinde prin case și prin prăvălii, încercînd în toate chipurile să învingă neîncrederea oamenilor. Oamenii îi ascultau, distrîndu-se, raționamentele sofisticate. În final ziceau :

— Bine ! Bine !

Dar pe un asemenea ton încît Candia era desființată. Deci toată truda ei era degeaba ! Nimeni nu credea ! Nimenea nu credea ! și cu o tenacitate extraordinară reîncepea asaltul. Își petrecea nopți întregi gîndindu-se cum să găsească noi motive, cum să construiască noi eșafodaje, cum să depășească noi obstacole. Și puțin cîte puțin, în acest efort neîntrerupt, mintea îi slăbea, nu mai suporta nici un alt gînd în afara celui legat de lingură, aproape că nu mai era conștientă de viața de zi cu zi. Mai tîrziu, din pricina cruzimii oamenilor, o adevărată manie puse stăpînire pe creierul sărmanei femei.

Neglijîndu-și treburile, ajunsese aproape în mizerie. Spăla prost rufele, le pierdea, le rupea. Cînd cobora pe malul rîului, sub podul de fier, unde erau adunate celelalte spălătorese, uneori din mîină îi scăpau pînzeturile pe care curenții le ducea pentru totdeauna. Vorbea încontinuu de același lucru, fără să ostenească vreodată. Ca să n-o audă, spălătoresele tinere se apucau să cînte, improvizînd versuri în care o batjocoreau. Ea țipa și gesticula ca o nebună.

Nu-i mai da nimeni de lucru. Vechile cliente îi trimiteau, din milă, cîte ceva de mîncare. Încet-încet se obișnuie să cerșească. Mergea pe străzi, zdrențăroasă, prăpădită, gheboasă. Ștrengarii strigau în urma ei :

— Hai, ia mai zi-ne povestea cu lingura, că n-o știm !

Uneori oprea trecători necunoscuți spre a le istorisi povestea și a se dezvinovăți prin noi și noi născociri. Tinerii o chemau și pentru un ban o făceau să spună

istoria de trei sau patru ori ; ascultau pînă la capăt, pentru ca apoi s-o rănească printr-o singură vorbă. Ea clătină din cap, pleca mai departe, li se alătura celorlalte cerșetoare și discuta cu ele, iar și iar, neobosită, invincibilă. Ținea mai ales la o femeie surdă, care avea pe piele un fel de lepră roșiatică și șchiopăta de un picior.

În iarna lui 1874 se îmbolnăvi de friguri. Femeia leproasă stătu lingă ea. Donna Cristina Lamonica îi trimise o supă dreasă cu ou și un coș cu cărbuni.

În așternut, bolnava aiura despre lingură, se ridica în coate, încerca să dea din mîini spre a-și întări perorația. Leproasa îi lua mîinile și i le așeza, miloasă, la loc.

În agonie, cînd ochii măriți se voalau ca și cum o apă tulbure ar fi urcat dinăuntru ei, Candia bolborosea :

— N-am fost eu, doamnă... pentru că... să vezi... lingura...

Cînd în piața primăriei răsunau consecutiv cele șapte strănături ale lui jupîn Peppe De Sieri, zis La Bravetta, toți locuitorii Pescarei se așezau la masă și începeau să mănînce. Îndată după aceea, clopotul bătea de amiază. O veselie molipsitoare se răspîndea din casă-n casă.

Timp de mulți ani La Bravetta dădu populației pescareze acest voios semnal cotidian, iar faima fantasticelor sale strănături se răspîndi în tot ținutul și în regiunile învecinate. Amintirea este încă vie în popor și, închisă într-un proverb, va dăinui vreme îndelungată.

I

Jupîn Peppe La Bravetta era un om din popor destul de corpulent, îndesat, cu fața strălucind de o prosperă prostie, cu ochii unui vițel de lapte, cu mîinile și picioarele de o neobișnuită lungime. Și cum avea nasul foarte mare, cărnos și deosebit de mobil, și fălci puternice, cînd rîdea și cînd strănuta părea una din focile cu trompă care, după cum povestesc marinarii, tremură ca gelatina din pricina grăsimii. Avea aceeași lene, aceeași încetineală în mișcări, același ridicol în atitudini și aceeași plăcere a somnului ca și focile. Nu putea trece de la umbră la soare ori de la soare la umbră fără ca o irezistibilă explozie de aer să nu-i țîșnească pe gură sau pe nas. Strănutul, în special în orele liniștite, se auzea la mare depărtare, și fiindcă se producea la intervale precise, le slujea de orar aproape tuturor concetățenilor.

În tinerețea lui, jupîn Peppe avusese un magazin de făinoase și crescuse într-o dulce neghiobie, între frumoasele franjuri de paste, în zgomotul egal al sitelor și al

roților, în aerul cald, impregnat de pulberi de făină. La maturitate se cununase cu o oarecare Pelagia, din comuna Castelli, și de atunci, părăsindu-și meseria din domeniul alimentar, se apucase să vîndă vase de faianță și de ceramică, urcioare, farfurii, căni, toată văsăria înflorată cu care meșterii din Castelli înveselesc mesele din provincia Abruzzi. Între formele acelea rustice, aș spune aproape religioase, neschimbate de secole, și de neschimbat, el trăia cu multă simplitate, strănutînd. Și cum nevastă-sa era avară, încetul cu încetul avariția pusese stăpînire și pe sufletul lui.

Chiar pe malul drept al riului, în punctul unde curențul se răsuțește formînd un fel de verde amfiteatru lacustru, avea acum o proprietate, o fermă cu o casă de țară. Terenul bogat în apă producea, mai degrabă decît struguri și cereale, zarzavaturi din belșug : livada se mărea întruna și în fiecare an un porc se îngrășa sub un stejar încărcat de ghindă. În fiecare an, la început de ianuarie, Bravetta împreună cu nevasta se duceau la fermă ca să asiste, cu voia sfîntului Anton, la tăierea și sārarea porcului.

Se întîmplă ca odată, fiindu-i nevasta puțin cam bolnavă, să meargă singur spre a veghea șupliciul.

Ținut pe o masă lată, de doi, trei bărbați, animalul fu înjunghiat cu un ouțit bine ascuțit. Toată pustietatea apelor răsună de guițături ; brusc ele deveniră slabe, se pierdură în gilgiitul cald și roșu al singelui ce se revărsa din rana tot mai largă, în vreme ce corpul era scuturat de cele din urmă zvîcniri. Soarele nouului an sorbea ceața de pe maluri și de pe pămînturile umede. Bravetta privea, cu un fel de feroce delectare, cum casapul Lepruccio ardea cu un fier înroșit ochii porcului afundați în grăsime și, auzind bulbii sfîrșind, se bucura la gîndul viitoarelor grămezi de slănină și de șuncă.

Porcul tăiat fu ridicat cu forța brațelor pînă la cîrligul unei furci rustice și rămase atîrnat cu capul în jos. Apoi dijmașii îl pîrliră peste tot cu șomoioage de trestii aprinse ; flăcările trozneau aproape invizibile în lumina intensă a zilei. La urmă, Lepruccio începu să răzuie cu lama lucioasă

a unul cuțit corpul negricios peste care altcineva turna apă clocotită. Pielca, devenită treptat netedă și de un roz palid, fumega în soare. Și, când întinzându-se când lăsându-se pe vine, Lepruccio, cu fața lui zbîrcită și cu cercei de aur în urechi, ținea buzele strînse din cauza efortului.

Cînd isprăviră treaba, jupîn Peppe le porunci dijmășilor să ducă porcul într-un loc acoperit. Niciodată, în ceilalți ani, nu văzuse o asemenea uluitoare cantitate de carne și în sufletul său era trist că nevastă-sa nu se află acolo spre a se bucura și ea.

Atunci, cam pe la sfîrșitul după-amiezii, sosiră Matteo Puriello și Biagio Quaglia, doi prieteni, venind de la casa lui don Bergamino Camplone, vecinul cel mai apropiat, un preot ce se apucase de neguțătorie. Erau oameni veseli, plini de viață, gata oricînd să-și dea cu părerea, înclinați spre desfrîu, iubitori de petreceri oricînd și oriunde, și, fiindcă aflaseră de tăierea porcului și de absența doanei Pelagia, mirosind afacerea, veniră să-l tîrască-n ispită pe Bravetta.

Matteo Puriello, zis și Ciàvola, era un bărbat în jur de patruzeci de ani, un braconier înalt și uscat, cu părul blond, fața gălbînicioasă, mustăți țepoase, tăiate ca o perie, semănînd la chip cu o efigie de lemn pe care mai rămăsese o foarte vagă urmă din fosta pojghită aurită. Ochii rotunzi, vii și cu mobilitatea neliniștită a animalelor hăituite, luceau ca două monezi noi. Îmbrăcat aproape veșnic cu niște haine de culoare pămîntie, avea gesturile, mișcările și mersul legănat al ogarilor lungi care prind iepurii din goană pe cîmpie.

Biagio Quaglia, zis și Ristabilito, era în schimb de statură medie, cu cîțiva ani mai tînăr, cu fața îmbujorată, înfloritor ca un migdal primăvara. Avea, ca maimuțele, capacitatea de a-și mișca independent urechile, pielea frunții și cea a craniului, prin nu se știe ce joc al mușchilor și mai avea o mimică așa de nestatornică și un asemenea talent de a-și preschimba vocea, știa să surprindă atît de prompt latura rizibilă a oamenilor și lucrurilor reprezentînd-o printr-un singur gest sau printr-o singură vorbă, încît nu exista petrecere în Pescara la care să nu fie poftit spre a o înveseli. Îi pria viața aceasta dulce de parazit și cîn-

tatul din chitară la nunți și botezuri. Ochiul îi sticlea ca unui dihor. Craniul îi era acoperit de un fel de puf asemănător cu cel de pe o gîscă jumulită, gata de pîrlit.

Cînd Bravetta îi văzu pe cei doi prieteni, îi primi cu o înfățișare bucuroasă, spunîndu-le :

— Ce vînt v-aduce ?

Pe urmă, după ce-și manifestă încă o dată bucuria, îi trase după el în camera unde zăcea pe masă minunca de porc, adăugînd :

— Ce ziceți de frumusețea asta ? Ai ? Cum vi se pare ?

Cei doi prieteni contemplau porcul muți de uimire iar Ristabilito plescăia din limbă. Ciàvola întrebă :

— Și ce-ai vrea să faci ?

— Vreau să-l pui la sare, răspunse Bravetta cu o voce în care se simțea fremătînd toată lăcomia și plăcerea la gîndul viitoarelor desfătări ale burții.

— Vrei să-l pui la sare ? strigă pe neașteptate Ristabilito, vrei să-l pui la sare ? Ia zi, Cià, văzut-ai vreodată pe unu' mai timpit ca ăsta ? Să lase să-i scape ocazia asta ?

Surprins, Bravetta se uita cu ochii lui de vițel cînd la un interlocutor, cînd la altul.

— Donna Pelagge te-a ținut veșnic sub papuc, continuă Ristabilito. Acum că nu te vede, vinde porcu' și păpăm bănișorii.

— Da' Pelagge ? Da' Pelagge ? bîlbîia Bravetta, căruia imaginea nevestei înfuriate îi producea deja o imensă spaimă.

— Zi-i și tu că ți-au furat porcu', făcu blondul Ciàvola cu un gest de nerăbdare.

Bravetta se cutremură de groază.

— Și eu, cum să mai apar acasă fără el ? Pelagge n-o să mă creadă, o să mă bată, o să mă ia la goană... Ce, voi nu știți cine e Pelagge ?

— O, Pelagge ! O, da, sigur, donna Pelagge ! izbucniră în cor, maimuțărindu-se, cei doi ispititori. Și, îndată, Ristabilito, imitînd vocea plîngăcioasă a lui Peppe și vocea ascuțită și stridentă a femeii, jucă o scenă de comedie în care Peppe era certat și bătut la fund ca un plod.

Ciàvola rîdea țopăind în jurul porcului, fără să se poată stăpîni. Cel batjocorit, cuprins de un violent acces

de strănut, da din mîini spre actor, vrînd parcă să-l întrerupă. De atîta zarvă tremurau geamurile ferestrelor. Flăcările asfințitului luminau cele trei chipuri omenești atît de diferite.

Cum tăcu Ristabilito, Ciàvola zise :

— Deh, haidem !

— Dacă vreți să mincați cu mine..., îi îndemnă eu jumătate de gură jupîn Peppe.

— Nu, frumosule, nici vorbă, îl întrerupse Ciàvola, întorcîndu-se spre ușă. Sătură-te cu Pelagge a ta și pune-ți la sare porcu.

II

Cei doi prieteni o luară de-a lungul rîului.

În depărtare, bărcile din Barletta încărcate cu sare scînteiau ca niște edificii din cristaluri de preț ; și dinspre Montecorno o lumină albă, strălucitoare, ridicîndu-se din limpezimea apelor, se răsplinea în văzduhul încremenit.

Ristabilito, oprindu-se, îi spuse lui Ciàvola :

— Cumetre, vrei să furăm porcu la noapte ?

Ciàvola spuse :

— Păi cum ?

Ristabilito spuse :

— Știu eu cum, dacă porcu rămîne unde-l văzurăm.

Ciàvola spuse :

— S-a făcut, hai ! Dar după aia ?

Ristabilito se opri din nou. Ochii lui mici străluceau ca doi tăciuni aprinși, fața lui înfloritoare și rubicondă, cu urechi de faun, făcu o strîmbătură de bucurie. Zise laconic :

— Știu eu cum.

De departe venea spre ei don Bergamino Camplone, pată neagră printre ploi argintii. Cum îl zăriră, cei doi grăbiră pasul spre el. Și preotul, văzîndu-le înfățișarea bucuroasă, întrebă zîmbind :

— Ei, ce-ați mai pus la cale ?

Prietenii îi comunicară pe scurt lui don Bergamino intenția și el o aprobă cît se poate de vesel. Ristabilito adăugă, coborînd vocea :

— Acu' totu' e să facem treaba cu dichis. Dumneata tii că Peppe, de cînd s-a luat cu zgripturoaica aia de Pelagge, s-a făcut un zgîrciob, da-i cam place vinu. Hai să-l luăm cu noi la crîșma lui Assaù. Dumneata, don Bergamino, faci cinste și dai de băut la toți. Cîm nu dă din puzunarul lui, Peppe o să bea pînă se face țandări. Și-atuncea o să ne facem meseria !

Ciàvola lăudă planul lui Ristabilito, iar preotul fu și el de acord. Merseră împreună spre casa omului, ce se afla cam la două bătăi de pușcă, și cînd fură pe aproape. Ciàvola începu să strige :

— Hei, Bravetta ! Vii cu noi la crîșma lui Assaù ? E-aici și părintele, face el cinste ! Vii ?

Bravetta nu întîrzie s-o ia-n jos pe potecă, și toți patru merseră în șir, glumind, sub clar de lună nouă. În văzduhul senin se înălța din cînd în cînd mieunatul pisicilor în călduri. Ristabilito zise :

— Hei, Peppe, n-auzi cum te cheamă Pelagge ?

Pe malul stîng, reflectate de apă, străluceau luminile cîrciumei lui Assaù. Cum de obicei aici apele rîului curgeau mai puțin năvalnic, Assaù avea o bărcuță cu care trecea mușteriii de la un mal la altul. Și, într-adevăr, la glasul lor barca o porni peste apa luminoasă ca să-i ia pe noii veniți. După ce urcară toți patru, Ciàvola începu să clatine barca, făcînd-o să scîrțîie, spre a-l îngrozi pe Bravetta care, în mijlocul strigătelor prietenilor săi și de atîta umezeală acvatică, fu asaltat de un nou acces de strănuturi.

La crîșmă, în jurul mesei de stejar, rîsetele și strigătele se întîrîră. Fiecare îi turna să bea celui atras în cursă, căruia sucul roșu și bun al viilor, aspru, înțepător, plin de culoare și de gust îi aluneca lesne pe gîtlej.

— Încă un rînd ! comanda don Bergamino, bătînd cu pumnul în masă.

Assaù, un om plin de pînă ca animalele pînă sub ochi, cu picioarele strîmbe, aducea carafele rubinii. Ciàvola lălia un cîntec de pahar fără perdea, bătînd ritmul în sticla paharelor. Bravetta, cu limba împleticită, cu ochii strălucind de fabuloasa euforie a vinului, bolborosea nu știu ce

laude la adresa frumosului său porc, și-l trăgea de mîneacă pe preot ca să-l asculte. Deasupra lor atîrnau de boltă lungi ghirlande de pepenăși de apă verzi gălbui iar lămpile, cu ulei puțin, fumegau.

Era ceas tîrziu de noapte, apunea luna, cînd prietenii trecură iarăși fluviul. Coborînd pe mal, jupîneppe fu cît pe ce să cadă în noroi, atît de nesigure îi erau picioarele și de încețoșată vederea.

Ristabilito spuse :

— Făcurăm treabă bună. Hai să-l ducem p-ăsta acasă.

Și, sprijinindu-l, plecară cu el prin crîngul de plop. Bețivul, văzînd trunchiurile alburii în noapte, bolborosea :

— Ufff, ce de călugări dominicani !...

Și Ciàvola :

— Se duc să-l caute pe sfîntu' Anton.

Și bețivul, după puțin :

— O, Lepruccio, Lepruccio, n-ajung șase kile de sare. Ce ne facem ?

Ajunși la ușa casei, cei trei complotiști plecară. Cu mare trudă, bătînd întruna cîmpii despre Lepruccio și despre sare, jupîneppe urcă scara. Apoi, fără să-și mai amintească de ușa pe care o lăsase deschisă, se aruncă greoi în pat și se cufundă în brațele somnului.

Ciàvola și Ristabilito, care se ospătaseră din belșug la cina oferită de don Bergamino, înarmați cu niște scule îndoite, se întoarseră pentru a trece prudenți la acțiune. După apusul lunii, tot cerul era smălțuit de stele și numai un vînticel înghețat tulbura pustietatea aceea. Cei doi înaintară în tăcere, cu urechea la pîndă, oprindu-se în loc din cînd în cînd. Matteo Puriella avu acum prilejul să se folosească din plin de priceperea și agilitatea lui de vîntor.

Cînd ajunseră la locul cu pricina, Ristabilito își reținu cu greu o exclamație de bucurie observînd ușa deschisă. Dacă nu s-ar fi auzit sforăitul prelung al celui adormit, în casă ar fi domnit o liniște deplină. Urmă de celălalt, Ciàvola urcă primul scara. În firava lumină ce pătrundea prin geamuri zăriră imediat forma vagă a porcului pe masă. Cu infinită precauție, ridicară povara și, încet, o scoaseră afară pe brațe. Rămaseră apoi în ascultare. Dintr-o

dată cîntă un cocoș și alți cocoși îi răspunseră, pe rînd, de prin ogrăzi.

Atunci hoții o apucară veseli pe potecă, rîzînd îndelung și pe tăcute, cu porcul în spate, iar lui Ciàvola i se părea că se află într-● rezervație, ducînd o falnică sălbăticiune vînată. Cum porcul era tare greu, ajunseră la casa preotului gîfiînd.

III

Dimineața, după ce aburii vinului se risipiră cu totul, jupîn Peppe se trezi și rămase un pic în pat, întinzîndu-se și ascultînd clopotele care vesteau ajunul sfîntului Anton. Cu toate că era încă toropit de somn, simțea cum i se răs-pîndește-n suflet mulțumirea și degusta dinainte plăcerea de a-l vedea pe Lepruccio tăind în bucăți și acoperind cu sare carnea grasă și bună de porc.

Împins de acest gînd se sculă și, frecîndu-se la ochi spre a vedea mai bine, ieși zorit pe scară. Pe masă nu mai rămăseseră decît cîteva pete sîngerii, deasupra cărora rîdea un soare feciorelnic.

— Porcu' ! Unde-i porcu' ? strigă cu glas răgușit pă-gubașul.

Îl cuprinse o agitație nebună. Coborî șcările, văzu ușa deschisă, se lovi peste frunte, se năpusti afară urlînd, chemîndu-i la el pe lucrători, întrebîndu-i pe toți dacă nu cumva luaseră ori văzuseră porcul. Se văicărea de mama focului, vocea îi devenea tot mai ascuțită, tot fluviul ră-suna de zarvă și țîpetele lui îndurerate ajunseră pînă la urechile lui Ciàvola și ale lui Ristabilito.

Cei doi sosiră cu fețele radiind de prefăcută bunătate, hotărîți să se bucure de spectacol și să-și continue bat-jocura. De cum îi văzu, jupîn Peppe li se adresă tot numai durere și lacrimi :

— Of, săracu' de mine ! Mi-au furat porcu' ! Of, săracu' de mine ! Acu' ce mă fac ? Ce mă fac ?

Mai întii Biaggio Quaglia studie un pic înfățișarea ne-fericitului, cu ochii pe jumătate închiși exprimînd ceva intermediar între zeflema și admirație, cu capul lăsat pe

un umăr de parcă ar fi studiat un efect de mimică. Pe urmă făcu, apropiindu-se :

— Mda, mda... nu poți să zici că nu... jooi bine rolu'.

Peppe, fără să înțeleagă, își înălță fața brăzdată de lacrimi.

— Nimic de zis... foarte bine lucrat, continuă Ristabilito, cu un aer de înțelegere prietenească.

Tot fără să înțeleagă, Peppe își înălță din nou fața și de uimire lacrimile i se opriă.

— Da, ca să spun drept, nu te credeam așa de șmecher, reluă Ristabilito. Bravo ! bravo ! Te felicit !

— Ce tot îndrugi acolo ? întrebă Bravetta printre sus-pine. Ce tot îndrugi ? Of, săracu' de mine ! Ce-o să spun eu acasă ?

— Bravo ! Bravo ! Bine ! continua Ristabilito. / Dă-i nainte ! Țipă tare ! Plîngi tare ! Smulge-ți păru' ! Să te-audă toți ! Așa ! Să te creadă toți !

Și Peppe plîngînd :

— Da' spun adevăru' că mi l-au furat. Of Doamne ! Vai de mine și de mine !

— Dă-i nainte ! Dă-i nainte ! Nu te opri ! Cu cît Țipi mai mult cu atît e mai de crezare. Dă-i nainte. Așa ! Așa !

Peppe, scos din fire de durere și ciudă, se jura repetînd :

— Da' spun adevăru'. Să mă trăznească dacă nu mi-au furat porcu' !

— Auzi-l, nevinovatu' ! exclamă în derîdere Ciàvola. Să vezi și să nu crezi. Cum ai vrea să te credem cînd ieri am văzut porcu' acolo ? I-o fi dat sfîntu' Anton aripi ca să zboare ?

— Sfîntu' Anton să fie binecuvîntat ! E-așa cum spun.

— Cum o să fie așa ?

— Așa e.

— Nu-i așa.

— E-așa.

— Ba nu.

— Of, of, of ! E-așa ! E-așa ! Sînt mort. Ce-o să spun eu acasă ? Pelagge nu mă crede, și chiar de mă crede, n-o să mai am trai... sînt mort !

— Mde, hai să te credem, conchise Ristabilito. Da, Peppe, fii atent că jocu-ăsta te-a-nvățat Ciàvola ieri. Și n-aș vrea să ne păcălești pe toți, și pe Pelagge și pe noi. Că ești în stare...

Atunci Bravetta începu iar să plîngă, să strige, să se dea de ceasul morții, atît de înnebunit de durere încît Ristabilito adăugă milos :

— Ei, hai, liniștește-te. Te credem. Dar dacă-i adevărat, trebuie să găsim o cale de-ndreptare.

— Ce cale ? întrebă imediat, înseninîndu-se printre lacrimi, Bravetta, în al cărui suflet reînvia speranța.

— Uite, propuse Biagio Quaglia. Sigur că unu de pe-aici din jur a făcut asta. Că doar n-a venit cineva din India ca să-ți ia ție porcu' ! Nu, Peppe ?

— Bine, bine, aprobă omul, care asculta agitat, ridicîndu-și în sus nasul încă smiorcîind.

— Prin urmare (fii atent), continuă Ristabilito pe care atenția credulă a acestuia îl distra, prin urmare n-a venit nimenea din India ca să ți-l fure, e clar că cineva de pe-aici din jur a fost hoțu'. Nu, Peppe ?

— Bine, bine.

— Ei, și ce-i de făcut ? Trebuie adunați toți țărani de p-aici și făcute niște vrăji ca să găsim hoțu'. Găsim hoțu', găsim porcu'.

Ochii lui jupîn Peppe sticleau de dorință ; se dădu mai aproape, căci vorba cu vrăjile trezise în el superstițiile înnăscute.

— Cum știi, sînt trei feluri de solomonii, albă, roșie și neagră și, cum știi, avem și trei femei de meserie : Rosa Schiavona, Rusaria Pajara și Ciniscia. Alege-o pe care vrei.

Peppe stătu o clipă la-ndoială. Apoi o alese pe Rosaria Pajara care avea faimă de mare vrăjitoare și făcuse pe vremuri lucruri nemaipomenite.

— Păi, atunci, conchise Ristabilito, nu-i timp de pierdut. Uite eu, numai și numai ca să-ți fac ție plăcere, mă duc în tîrg să iau cele de trebuință. O să vorbesc cu Rusaria să-mi dea ce-o fi nevoie și mă-ntorc, chiar în dimineața asta. Dă-mi banii.

Peppe scoase din buzunarul vestei trei *carlini*¹ și-i întinse ezitînd.

— Trei *carlini* ? strigă celălalt refuzîndu-i. Trei *carlini* ? Da' trebuie cel puțin zece.

Auzind acestea, soțul Pelagiei mai că fu cuprins de spaimă.

— Cum ? Zece *carlini* pentru niște vrăji ? bilbii el, căutîndu-se în buzunar cu degete tremurătoare. Uite opt. N-am mai mult.

Ristabilito spuse sec :

— Bine. O să facem ce se poate. Nu vii și tu, Cià ?

Cei doi tovarăși o apucară cu pas vioi spre Pescara, pe poteca dintre pomi, unul înainte și celălalt în urmă. Și Ciàvola, ca să-și arate veselia, îi trăgea lui Ristabilito niște pumni zdraveni în spinare. Cum ajunseră în tîrg, se duseră direct la prăvălia unui anume don Daniele Pacentro, un spițer cu care erau prieteni și cumpărare de aici anumite droguri și substanțe aromate, făcînd din ele niște hapuri cît nucile de groase, bine tăvălite prin zahăr, însiropate și coapte. Îndată ce spițerul termină operația, Biagio Quaglia (care între timp lipsise) se întoarsă cu o hîrtie plină cu excremente uscate de cîine ; îi ceru spițerului să facă din excrementele acelea două hapuri semănînd întru totul cu celelalte, doar că erau date întii cu aloe și apoi tăvălite ușor prin zahăr. Spițerul așa făcu și, fiindcă nu se deosebeau de celelalte, le puse, la sfatul lui Ristabilito, un mic semn.

Cei doi șarlatani o luară peste cîmp și pe la ora prînzului fură acasă la jupîn Peppe. Jupîn Peppe îi aștepta în mare suferință. Cum văzu ivindu-se dintre plopii tremurători corpul lung și subțire al lui Ciàvola, strigă :

— Ei ?

— Totu-i în ordine, răspuse cu glas triumfător Ristabilito, arătîndu-i cutia cu bomboanele vrăjite. Acu' fiincă azi e ajunul lui sfîntu' Anton și țaranii îl țin, adună-i pe toți în bătătură zicînd că le dai de băut. Ai tu niște butoiașe cu Montepulciano. Dă-le cep azi ! Și cînd toată lumea o să fie de față, am eu grija să spun și să fac ce trebuie spus și făcut.

¹ Veche monedă în Piemont și Sardinia.

După două ceasuri, cum după-amiaza era caldă și extraordinar de senină, la invitația lui Bravetta veniră toți țărani și arendașii din jur. În bătătură se înălțau stoguri mari de paie care în bătaia soarelui se înveșmîntau cu o glorioasă culoare de aur ; mai încolo, un cîrd de găște albe, cu mișcări lente, cu pliscuri late și portocalii, făcea gălăgie, vrînd la apă : din cînd în cînd se simțea miros de bălegar. Și toți oamenii aceia de la țară, așteptînd băutura, glumeau liniștit, legănîndu-se pe picioarele lor strîmbe, deformate de truda aspră : unii cu fețele înroșite și brăzdate ca niște copaci bătrîni, cu ochii pe care o îndelungată răbdare îi făcuse blînzi, sau o îndelungată șiretenie îi făcuse vioi ; alții, căroră abia le da barba, cu o grijă fățișă, plină de dragoste a celor tineri pentru hainele lor de sărbătoare.

Ciàvola și Ristabilito nu se lăsară mult așteptați. Ținînd în mînă cutia cu bomboane, Ristabilito porunci ca toți să se așeze în cerc și, rămînînd la mijloc, rosti o cuvîntare nu lipsită de o anume gravitate în gesturi și-n vorbe.

— Oameni buni ! spuse, desigur că nici unul din voi nu știe de ce v-a chemat aici jupîn Peppe De Siere...

La acest preambul ciudat, ascultătorii căscară gura de uimire iar bucuria pentru vinul promis se preschimbă într-o neliniștită așteptare. Oratorul continua :

— Dar, cum poate să se-ntîmple ceva urît și se poate să vă plîngeți de mine, vreau să vă zic de ce e vorba, mai nainte să fac experiențele.

Ascultătorii se priveau în ochi unii pe alții, cu un aer buimac, după care aruncau o privire curioasă și nesigură spre cutia pe care oratorul o ținea-n mînă. Unul din ei, cînd Ristabilito făcu o pauză spre a studia efectul vorbelor sale, exclamă nerăbdător :

— Dă-i drumu' !

— Acușica, acușica, drăguțele ! Noaptea trecută i s-a furat lui jupîn Peppe o minune de porc ce trebuia pus la sare. Cine a fost hoțu', nu se știe, da' e clar că se află-ntre voi ăștia, că doar nu venea nimeni din India ca să-i fure porcu' lui jupîn Peppe !

Ori ca efect hazliu al acestui neobișnuit argument cu India, ori din pricina soarelui călduț, Bravetta începu să strănute. Sătenii se dădură înapoi, tribul giștelor se mprăștie speriat și șapte strănături consecutive răsunară liber în aer, tulburînd pacea rustică. La bubuielile acelea, în suflete reveni veselia. Pe urmă oamenii se reculeseră. Ristabilito, la fel de grav, continuă :

— Ca să găsească hoțu', jupîn Peppe s-a gîndit să vă dea să mîncăți niște bomboane și să vă dea să beți niște Montepulciano vechi la care i-a dat cep azi. Acu, să vă zic ceva. Hoțu', cum o să pună limba pe bomboană, o să-și simtă gura așa amară, așa amară, c-o să scuipe de nevoie. Vreți să-ncercăm ? Sau poate că hoțu', de rușinea asta, vrea să se mărturisească părintelui ? Ei, ce spuneți, drăguților ?

— Vrem să mîncăm și să bem, răspunseră cei de față aproape în cor. Și o undă de nesiguranță trecu printre oamenii aceștia simpli. Fiecare se uita la vecin cu o privire ascuțită și cercetătoare. Fiecare rîdea cu o spontaneitate plină de o anume ostentație.

Ciàvola spuse :

— Așezați-vă toți în șir pentru experiență. Ca să nu poată să s-ascundă nimeni.

Și, cînd toți se aranjară, luă sticla și paharele, pregătindu-se să toarne. Ristabilito se duse la capul șirului și începu să împartă încet bomboanele care se sfărîmau și dispăreau într-o clipă sub dinții zdraveni ai țăranilor. Cînd ajunse la jupîn Peppe, luă una din bomboanele cîinești, i-o întinse și merse mai departe, fără să lase a se vedea ceva.

Jupîn Peppe, care pînă atunci stătuse cu ochii holbați, gata să-l surprindă pe cel în culpă, aruncă iute bomboana în gură, cu lăcomia mîncăului, și se apucă s-o mestece. Deodată, pomeții obrazilor i se suiră rapid spre ochi, colțurile gurii și tîmplele i se încrețiră, pielea de pe nas i se zbîrci, bărbia i se răsuci-ntr-o parte, involuntar toate trăsăturile feței se schimonosiră de oroare și un fel de fior vizibil îl străbătu de la ceafă-n jos, pe toată spinarea. Și imediat, fiindcă limba nu putea suporta amărăciunea aloe

și o rezistență invincibilă urca din stomac către gît împiedicînd înghițirea, nenorocitul fu nevoit să scuipe.

— Hei, jupîn Peppe, ce naiba faci acolo ? se rățoi la el Tulespre dei Passeri, un bătrîn păstor de capre, verzui și păros ca o țestoasă de baltă.

La vocea aceea acră, Ristabilito, care nu terminase încă împărțeala, se întoarse. Văzînd strîmbăturile lui Bravetta, spuse pe un ton binevoitor :

— Mde, poate că era prea arsă. Ține, ia încă una ! Inghite-o, Peppe !

Și cu două degete îi vîrî în gură cel de al doilea hap ciînesc.

Sărmanul om o luă și, simțînd ațintiți asupra sa ochii pătrunzători și răutăcioși ai păstorului de capre, făcu un efort disperat de a răbda amăreala ; nu mestecă, nu înghiți, rămase cu limba nemișcată, lipită de dinți. Dar, cum de căldura răsuflării și de umezeala salivei, aloea se topea, nu mai putea să se abțină : gura i se strîmbă ca mai înainte, nasul i se umplu de lacrimi, picături mari începură să-i țîșnească din găvanele ochilor, rostogolindu-se ca niște perle neuniforme în jos pe obraji. În fine scupă.

— Hei, jupîn Pé, asta ce naiba mai e ? se rățoi din nou păstorul, arătîndu-și cu un rînjat gingiile albicioase și goale. Hei, ce vrea să zică asta ?

Sătenii rupseră rîndul și-l înconjurară pe Bravetta, unii cu rîsete batjocoritoare, alții cu vorbe mînioase. Revolta imediată și violentă a mindriei lor, caracteristică pentru onoarea oamenilor de la țară, severitatea implacabilă a superstiției izbucniră deodată într-o furtună de insulte.

— De ce ne-ai făcut să venim aici ? Ca să dai vina pe unu' din noi cu făcăturile tale ? Ca să ne porcăiești pe noi ? De ce ? Pe dracu ne-ai făcut ! Hoțule, mincinosule, năsosule, pui de cățea, pui de tîrfă ! Pe noi vrei să ne duci ? Nu te uiți că ești prost ! Hoțule ! Năsosule ! O să-ți rupem noi oasele ! Pui de tîrfă ! Cristosul tău !

Și se împrăștiară, după ce sparseră sticla și paharele, strigînd ultimele injurii în timp ce dispăreau printre plopi.

În bătătură mai rămăseseră Ciàvola, Ristabilito, giștele și Bravetta. Acesta, plin de rușine, de ciudă, de zăpăceală, cu cerul gurii mușcat de parșivenia aloeii, nu putea să rostească o vorbă. Ristabilito îl privea cu cruzime, bătînd în pămînt cu virful piciorului sprijinit pe toc, clătinînd ironic din cap. Ciàvola izbucni, pe un ton de indescriptibilă desfătare :

— Așa, așa, așa ! Bravo ! Bravo, Bravetta ! Ia zi-ne și nouă, cu cît te-ai ales ? Cu zece ducați ?

Banii de aur

Passacantando intră trîntind puternic geamurile care se mişcau. Îşi scutură cu nepăsare picăturile de ploaie de pe umeri, apoi se uită-n jur, scoţîndu-şi pipa din gură şi trimiţînd, cu o dispreţuitoare mojie, un scuipat lung spre tejgheaua patronului.

În tavernă, fumul tutunului forma un fel de ceaţă albăstrie, prin care se zăreau feţele băutorilor şi ale femeilor de moravuri uşoare. Era şi Pachiò, marinarul invalid, căruia o bandă verde, unsuroasă, îi acoperea ochiul drept atins de o boală dezgustătoare. Era şi Binchi-Banche, slujitorul vameşilor, un omuleţ cu chipul gălbejit şi încreţit ca al unei lămîi fără zeamă, adus de spate, cu picioarele slăbănoage înfundate-n cizme pînă la genunchi. Era şi Magnasangue, codoşul soldaţilor, prietenul actorilor comici, al scamatorilor, al saltimbancilor, al somnambulilor, al împlînzitorilor de urşi, ai haimanalelor hămesite care se opresc din loc în loc spre a ciupi un bănuţ de la orice burtă-verde. Mai erau şi „frumoasele“ lui Fiorentino : trei sau patru femei stoarse şi urîţite de depravare, cu obrajii boiţi în cărămiziu, ochi bestiali, guri flasce şi vineţii ca nişte smochine mult prea coapte.

Passacantando traversă taverna şi se duse să şadă pe o bancă, între Pica şi Peppuccia, lingă zidul încărcat de desene şi vorbe obscene. Era un tinerel lung şi subţire, foarte blazat, cu o faţă extrem de palidă din care răsărea un nas mare, rapace, strîmbat într-o parte. Două urechi ca nişte frunze de porumb răsucite, una mai mare decît cealaltă, se revărsau de o parte şi de alta ; gura cu buze groase, roşii, cu o anume moliciune a formei, avea veşnic la colţuri mici băşicuţe albicioase de salivă. O şapcă, pe care

unsuroșenia o făcea consistentă și maleabilă precum ceara, îi acoperea părul îngrijit, iar de sub ea o șuviță cârlionțată, aranjată cu dichis, îi cobora pînă la rădăcina nasului, în timp ce alta i se inela pe o tîmplă. Un fel de obscenitate și de lascivitate naturală emana din orice mișcare, din orice gest, din orice modulare a vocii, din orice privire a lui.

— Hei, o stacană, Africano ! strigă el, izbind în masă cu pipa de argilă care se sparse din pricina loviturii.

Africana, patroana tavernei, se mișcă de la tejghea spre masă, legănîndu-se corpulentă și greoaie și așază înaintea lui Passacantando stacana cu vin. Se uita la bărbat cu privirea plină de o rugă fierbinte, iubitoare.

Sub ochii ei, Passacantando o cuprinse deodată pe după gît cu brațul pe Peppucciă silind-o să bea, apoi își lipi gura de gura ei încă plină de vin, făcîndu-se că-l soarbe. Peppuccia rîdea, ferindu-se și, de atîta rîs, vinul încă neînghițit îl stropea în față pe provocator.

Africana deveni lividă. Se retrase după tejghea. Din mijlocul fumului dens de tutun chirăielile și frînturi din vorbele celor două, Pica și Peppuccia, ajungeau pînă la ea.

Dar ușa cu geamuri se deschise. Și-n prag apără Fiorentino, învăluit într-o manta, ca un zbir.

— Hei, fetelor ! zise cu glas răgușit. E timpul.

Peppuccia, Pica și celelalte se ridicară dintre bărbații care le urmăreau cu mîinile și cu vorbele și ieșiră după stăpînul lor în ploaia de afară care făcea din mahalaua Bagno o baltă noroioasă. Pachiò, Magnasangue, ceilalți ieșiră și ei unul cîte unul. Binchi-Banche rămase întins sub o masă, cufundat în toropeala beției. În tavernă, încet-încet, fumul pieră în sus. O turturea jumulită țopăia încoace și încolo, ciugulind firimiturile de pîine.

Atunci, cum Passacantando dădu să se ridice, Africana se-ndreptă spre el, agale, avînd în ființa ei diformă o drăgăstoasă și ademenitoare moliciune. Sînul mare i se legăna dintr-o parte în alta și o strîmbătură grotescă îi încrețea fața ca o lună plină. Din negii de pe față îi crescuseră două sau trei smocuri de păr, un puf des îi acoperea buza de sus și obrazii, părul scurt, creț și aspru forma un fel de cască deasupra capului, sprîncenele groase se împreunau la rădăcina nasului cîrn, și, în ansamblu, părea

un hermafrodit monstruos, atins de elefantiazis sau de hidropizie.

Cînd fu lingă bărbat, îl apucă de mîină ca să-l rețină.

— Oh, Giuvă !

— Ce vrei ?

— Ce ți-am făcut ?

— Dumneata ? Nimic.

— Și-atunci de ce mă chinui și mă faci să mă perpelesc ?

— Eu ? Mira-m-aș... Bună seara ! N-am timp de pierdut.

Și, cu o mișcare brutală, bărbatul dădu să plece. Dar Africana, într-un avînt de pasiune și de gelozie atît de nestăpînite încît Passacantando rămase îngrozit, se aruncă asupra lui, ținîndu-l de brațe, apropiindu-și chipul de chipul lui și strivindu-l sub masa cărnurilor sale.

— Ce vrei ? Ce vrei ? Spune-mi ! Ce vrei ? Ce-ți trebuie ? Tot îți dau, da stai cu mine, stai cu mine. Nu mă omori cu zile... nu mă face să-nnebunesc... Ce-ți trebuie ? Vino ! Ia tot ce găsești... Și-l trase spre tejghea, deschise sertarul, cu un singur gest îi oferî totu.

În sertarul lucind de unsuros ce era se vedeau răspîndite cîteva monezi de aramă printre care străluceau trei sau patru monezi mici de argint. Să fi fost cu totul vreo cinci lire.

Fără o vorbă, Passacantando adună monezile și se apucă să le numere pe tejghea, încet, cu o strîmbătură de dispreț pe buze. Africana se uita cînd la monezi, cînd la fața bărbatului, gîfîind ca un animal istovit. Se auzea clinchetul aramei, sforăitul gros al lui Binchi-Banche, țopăitul turturelei pe fondul zgomotului continuu al ploii și al fluviului curgînd prin Bagno și prin Bandiera.

— Nu mi-ajunge, spuse Passacantando. Vreau și restul. Scoate și restul, că de nu, m-am dus.

Își turtise șapca pe ceafă. Șuvița cîrlionțată îi acoperea fruntea ; de sub ea, ochii albicioși, plîni de nerușinare și de avariție o priveau intens pe Africană, învăluind-o într-un fel de malefică fascinație.

— Nu mai am nimic. Mi-ai luat tot. Ce mai găsești, al tău e... bolborosea Africana rugătoare, mîngietoare, în timp ce gușa și buzele îi tremurau, iar lacrimile îi țîșneau din ochișorii porcini.

— Hm, făcu Passacantando cu voce joasă, aplecîndu-se spre ea, hm, cin-te crede, ce eu nu știu că bărbatu-tău are bani de aur ?

— Oh, Giuvanne... Da' cum să fac, săraca de mine ?

— Du-te să-i iei chiar acuma. Te-aștept aici. Bărbatu-tău doarme. Acuma e momentul. De nu, pe sfîntu' Anton că n-ai să mă mai vezi.

— Oh, Giuvanne... mi-e frică.

— Ia mai las-o cu frica ! țipă Passacantando. O să vin și eu. Haidem !

Africana începu să tremure. Arătă spre Binchi-Banche, ce zăcea întins sub masă, dormind din greu.

— Întii să-nchidem ușa, îl povățui ea, supusă.

Passacantando îl trezi pe Binchi-Banche cu o lovitură de picior și acesta, speriat, începu să urle și să se zbată-n cizmele lui pînă cînd fu aproape aruncat în mocirla și băltoacele de afară. Ușa se închise. Felinarul roșu care sta agățat de unul din obloane răspîndea în tavernă o lumină roșiatică, murdară ; în umbra adîncă se desenau arcurile masive ; scara din colț deveni misterioasă ; toată arhitectura căpătă o înfățișare sumbră.

— Haidem ! repetă Passacantando către Africana care tot mai tremura.

Amîndoi, femeia în față, bărbatul în spate, urcară lent scara de cărămizi ce se zărea în colțul cel mai întunecos. În capul scării era o cameră joasă, pardosită cu scînduri. Pe un perete era aplicată o Madonă din maiolică azurie și înaintea ei ardea o candelă făcută dintr-un pahar plin cu apă și ulei. Ceilalți pereți erau acoperiți, ca de o lepră multicoloră, de o mulțime de poze de hîrtie ferfenițite. Mirosul mizeriei, mirosul căldurii omenești în zdrențe umplea încăperea.

Cei doi hoți înaintau cu prudență spre pat.

În patul matrimonial se afla bătrînul, cufundat în somn, scoțînd un fel de șuielat slab pe nasul umed și dilatat de tutun, printre gingiile fără dinți. Capul chel se odihnea de-a curmezișul unei perne de bumbac în dungi ; în jurul gurii scofîlcite, semănînd cu o tăietură într-un dovleac putrezit, se zbîrleau niște mustăți aspre și îngălbenite de

tutun, iar urechea arăta ca urechea întoarsă pe dos a unui cîine, plină de peri, acoperită cu bășici, lucind de ceară. Un braț îi ieșea afară din așternuturi, gol, descărnat, cu vinele groase reliefate ca niște umflături de varice. Mîna zgîrcită, obișnuită să apuce, ținea un capăt al cearșafului.

Bătrînul senil, avea de multă vreme doi bani de aur, lăsați prin testament de nu se știe ce rudă cămătar, și-i păstra cu o grijă geloasă într-o tabacheră de corn, în mijlocul tutunului, așa cum fac unii cu anumite insecte mirosind a mosc. Erau doi bani strălucitori și galbeni, și bătrînul, văzîndu-i și pipăindu-i ori de cîte ori lua aroma între arătător și degetul mare, simțea cum crește-n el pațima avariției și vîluptatea posesiunii.

Africana se apropie încetișor, ținîndu-și respirația, în timp ce Passacantando o îndemna prin gesturi, să fure. Pe scară se auzi un zgomot. Amîndoi stătură pe loc. Turtureaua jumulită și șchioapă intră topăind în cameră ; își găsi cuibul într-un papuc, la picioarele patului matrimonial. Dar cum, tot foindu-se făcea gălăgie, bărbatul, cu o mișcare rapidă o prinse-n pumn și o sufocă-n strînsoare.

— E-acolo ? o întrebă pe Africana.

— Da, e-acolo, sub căpății..., răspunse ea, vîrîndu-și mîna sub pernă.

Bătrînul se mișcă în somn, scoțînd un geamăt involuntar, și printre pleoape îi apăru un pic din albul ochilor. Apoi căzu iar în toropeala obtuză a senilității.

Spaimea imensă o făcu pe Africană să devină îndrăzneată, împinse brusc mîna, înșfăcă tabachera și aproape-n fugă se îndreptă spre scară ; coborî urmată de Passacantando.

— O, Doamne ! O, Doamne ! Vezi ce-am făcut pentru tine..., bolborosca lăsîndu-se peste bărbat.

Și amîndoi, cu mîini tremurătoare, se apucară să deschidă tabachera și să caute în tutun monezile de aur. Aroma pătrunzătoare le ajungea în nări și, simțînd înțepătura strănutului, fură cuprinși deodată de un acces de ilaritate. Strănutînd pe înfundate, se legănau și se împingeau. În timpul jocului, în femeia obeză se trezea luxuria. Îi plăcea să fie mușcată și hîțînată, ba chiar lovită drăgăs-

tos de Passacantando ; ființa ei animalică, oribilă fremăta și se-nfiora toată. Dar, la un moment dat, se auzi întâi o bolboroseală indistinctă, apoi în camera de sus izbucniră strigăte răgușite. Și bătrînul apăru în capul scării, livid în lumina roșiatrică a felinarului, slab, scheletic, cu picioarele goale, cu cămașa ferfenițită. Privea în jos la perechea hooță și, vînturîndu-și mîinile, striga ca un suflet damnat :

— Banii mei ! Banii mei ! Banii mei !

Indată ce auzi zgomotul cîrjelor, Luca holbă ochii tulburi și arzători și-i îndreptă spre ușă, așteptînd ca fratele lui să apară în prag. Fața istovită de suferință, devorată de febră, acoperită de bube roșcate căpătă dintr-o dată o expresie dură, aproape furioasă. Apucă mîinile mamei sale, convulsiv, strigînd cu voce răgușită și spartă :

— Gonește-l ! Gonește-l ! Nu vreau să-l văd. Pricepi ? Nu vreau să-l mai văd niciodată. Pricepi ?

Cuvintele îl înăbușeau. Strîngea tare mîinile mamei, tușind chinuit, iar cămașa îi sălta pe piept și se deschidea cîte puțin la fiecă e sforțare. Avea gura umflată și bubele uscate de pe bărbie formau un fel de coajă care plesnea și sîngera la fiecă e sforțare.

Mama încerca să-l potolească.

— Da, băiatu' meu, da. N-o să-l mai vezi. O să fac cum vrei tu. O să-l gonesc, o să-l gonesc. Asta e casa ta, numai a ta, băiatu' meu. M-auzi ?

Luca îi tușea-n față.

— Acum, îndată, acum, îi spunea cu o insistență feroce, ridicîndu-se-n pat, împingînd-o pe mamă spre ușă.

— Da, băiatu' meu. Acum, îndată.

Ciro apăru-n prag, sprijinindu-se în cîrje. Era plăpînd, cu capul mare și greu. Avea părul așa de blond că părea alb. Ochii albaștri cu genele lungi, decolorate, erau blînzi ca ochii unui miel.

Nu spuse nimic intrînd ; rămăsese mut în urma unei paralizii. Dar văzu cum ochii bolnavului îl priveau stăruitor și crud și se opri în mijlocul camerei, rezemat în cîrje, nehotărît, fără a îndrăzni să înainteze. Piciorul drept, rășucit și mai scurt, avea un ușor tremur vizibil,

Luca îi spuse mamei :

— Ce tot vrea schilodu' ăsta ? Gonește-l de aici !
Vreau să-l gonești de aici chiar acum ? Pricepi ?

Ciro înțelese și se uită la mama vitregă care era gata să se ridice. Se uită cu niște ochi atît de rugători încît ea nu avu inima să-l bruscheze. Apoi, ținînd una din cîrje la subsuoară, cu mîna liberă făcu un gest disperat. Și aruncă o privire vorace spre lada care era într-un ungher. Voia să spună : „Mi-e foame.“

— Nu, nu, nu-i da nimic, începu să strige Luca, zvîrcolindu-se-n pat, impunîndu-i femeii capriciul său plin de răutate. Nimic ! Fă-l să plece !

Ciro își lăsase în piept capul mare, tremurînd, cu ochii plini de lacrimi. Cînd mama vitregă îi puse o mînă pe umăr și-l împinse spre ușă, izbucni în hohote, dar se lăsă dus. Auzi apoi ușa închizîndu-se și rămase pe palier hohotînd. Hohotea puternic, constant.

Luca îi spuse mamei, cu un gest mînios :

— L-auzi ? O face dinadins ca să-mi facă mie rău. Hohotele fratelui său continuau, întrerupte uneori de un fel de muget sfîșietor, ca horcăitul unei vite ce trage să moară.

— Nu-l auzi ? Du-te ! Aruncă-l jos pe scări !

Femeia se sculă furioasă, alergă la ușă și ridică asupra mutului mîinile grele, învățate să lovească amarnic.

Ridicat în coate, Luca asculta loviturile spunînd :

— Mai dă-i ! Mai dă-i !

Sub ploaia de lovituri, Ciro tăcu. Coborî în stradă, ținîndu-și plînsul. Era flămînd, nu mîncase de aproape două zile. Abia mai avea puterea să-și tîrască cîrjele.

Trecu în goană o ceată de ștengari după un zmeu care se înălța legănîndu-se-n vînt. Cîțiva îl izbiră, strigîndu-i :

— Hei, tu, schilodule !

Alții își bătură joc de el, strigîndu-i :

— Dii, calule, dii !

Altul, făcînd aluzie la capul lui mare, îl întrebă ca să se distreze :

— Cu cît livra de creier, schilodule ?

Mai fără milă, unul din ei îi doborî o cîrjă și o luă la fugă. Mutul se clătină, o culese cu greu de pe jos și se

mişcă din loc. Țipetele și rîsetele ștregarilor se pierdeau înspre fluviu. Zmeul se înălța ca o pasăre de prin ținuturi străni, pe un cer trandafirii și suav. În Bagno, grupuri de soldați cîntau în cor. Era vremea frumoasă, înainte de Paști.

Ciro, simțind în măruntaie mușcătura foamei, se gîndi :
— N-am decît să cer de pomană.

Dinspre brutărie venea, odată cu vîntul de primăvară, miros de pîine caldă. Trecu un om îmbrăcat în alb, purtînd pe cap un blat lung de lemn pe care zăceau înșirate în ordine o mulțime de pîini aurii, încă aburinde. Doi cîini îl urmau dînd din coadă, cu botul pe sus.

Ciro simțea că leșină de atîta sîrșeală. Se gîndea :
— Acum o să cer de pomană, altfel mor.

Ziua trecea pe nesimțite. Cerul diafan era împestrîțat de zmee care reveneau spre pămînt unduind. Clopotele răsplineau în văzduhul sonor un dangăt continuu și profund.

Ciro se gîndi :

— Acum o să m-așez la ușa bisericii.

Și se tîri spre locul acela.

Biserica era în adevăr deschisă. Se vedea, în fund, altarul iluminat de flăcărui tremurătoare ca niște constelații. Mirosul de tămîie și de smirnă ieșea afară și se pierdea în aer. Din cînd în cînd din orgă țîșneau minunate jerbe de sunete.

Deodată Ciro simți cum ochii i se încețoșează de lacrimi. Se rugă din adîncul sufletului său credincios :

— O, Doamne Dumnezeu meu, ajută-mă !

Orga scoase un tunet ce făcu să vibreze pilaștrii ca niște instrumente muzicale, apoi trecu la note vesele și limpezi. Se înălțară vocile cîntăreților. Credincioșii și credincioasele intrau în grupuri de doi, de trei pe ușa bisericii. Ciro nu îndrăznea încă să-ntindă mîna. Un cerșetor din apropiere ceru tînguitor :

— În numele Domnului, miluiți-mă !

Mutului îi fu atunci rușine. O văzu intrînd în biserică pe mama vitregă îmbrăcată în hainele-i negre. Se gîndi :
„Dacă m-aș duce acasă acum, cînd mama vitregă e plecată ?“

Împunsătura foamei fu așa de puternică, încît nu mai zăbovi. Zbură pe cîrje în speranța pîinii. În trecere, o femeie îi spuse rîzînd :

— Hei, ești la curse, schilodule ?

Ajunse acasă într-un suflet, gîfîind, cu pieptul zvîcnindu-i. Sui scările cu înfinită precauție, fără nici un zgomot. Căută cheia pe dibuite într-o adîncitură în zid unde obișnuia s-o pună mama vitregă cînd ieșea. O găsi dar, înainte de a deschide, privi prin gaura cheii. Luca părea ațipit în pat.

Ciro se gîndi : „De-aș putea să iau pîinea fără să-l scol !“

Și răsuci cheia încet, încetîșor, ținîndu-și respirația, temîndu-se să nu-și scoale fratele cu zvîcnirile inimii. Zvîcnirile acelea păreau să umple toată casa cu un vuiet înalt.

„Și dacă se scoală ?“ se gîndi Ciro cu un fior pînă-n măduva oaselor, cînd simți că ușa era deschisă.

Dar foamea îl făcea îndrăzneț. Intră, sprijinindu-se în cîrje cu delicatețe, fără să-și ia ochii de la fratele lui.

„Și dacă se scoală ?“

Întins pe spate, fratele respira chinuit, toropit. Din cînd în cînd de pe buze îi ieșea un fel de fluierat ușor. Pe masă ardea o singură luminare, aruncînd pe perete mari umbre mișcătoare.

Cînd fu lîngă ladă, Ciro se opri spre a-și învinge tremurul ; se uită la cel adormit, apoi strîngîndu-și amîndouă cîrjele la subsuori, se apucă să ridice capacul. Lada scîrțîi tare.

Luca se sculă dintr-o dată, sărind în sus, își văzu fratele acolo și începu să strige la el, dînd din mîini ca un apucat :

— Hoțule ! Hoțule ! Ajutor !

Se înăbușea de furie. În timp ce fratele, orbit de foame, aplecat deasupra lăzii căuta cu mîini tremurătoare o bucată de pîine, sări jos din pat și se aruncă asupra lui spre a-l împiedica să ia ceva.

— Hoțule ! Hoțule ! striga, scos din fire.

Scos din fire, trînti capacul greu peste gîtul lui Ciro ce se zbătu cu disperare, ca un animal în cursă. Luca rezista la efortările lui, fără să-și mai dea seama ce face,

apăsînd cu toată puterea parcă spre a-și decapita fratele. Capacul scîrțîia, pătrunzînd în carnea vie a cefei, strivind esofagul, zdrobind venele și nervii. Din ladă atîrna un corp inert; care nu mai dădea nici un semn de viață.

Atunci, la vederea schilodului ucis, în sufletul fratelui năvăli o groază nebună.

Clătinîndu-se, străbătu de două sau trei ori camera pe care pîlpîirile lumînării o umpleau de spaime, puse mîna pe așternuturi, le trase la el, se înfășură acoperindu-se pînă peste cap, apoi se ghemui sub pat. Și în liniștea aceea, dinții săi scrișneau **ca o pilă pe fier**.

Mungia

În tot ținutul Pescarei, și la San Silvestro, la Fontanella, la San Rocco, pînă și la Spoltore și la fermele din Valleslonga de peste Alento, și mai ales în micile tîrguri marinărești de la gurile fluviului, și-n toate casele de trestie și de lut unde se aprinde focul cu gunoaiele mării înfloresce de multă vreme faima unui rapsod catolic, cu nume de corsar barbar, orb asemenea anticului Homer.

Mungia își începe peregrinările la venirea primăverii și le termină în luna lui octombrie, la primele semne de înrăutățire a timpului. Bate satele, călăuzit de o femeie sau de un copilandru. Și aduce în măreția și forța senină a muncilor agrare tînguioasele cîntări creștine, antifoanele, versetele cîntate înaintea psalmilor, răspunsurile liturgice, psalmii pentru slujbele de înmormîntare. Figura lui e atît de familiară încît nici ciinii din bătăture nu-l latră. Se anunță printr-un tril de clarinet și la semnalul bine cunoscut, femeile vîrstnice ies în praguri, îl primesc pe cîntăreț cum se cuvine, îi pun un scaun la umbra unui copac, îl întreabă de sănătate. Dijmașii își întrerup munca și, suflînd greu, se așază-n cerc, ștergîndu-și cu un gest simplu sudoarea. Rămîn nemișcați, într-o atitudine plină de respect, păstrînd lîngă ei uneltele. Brațele, gambele, picioarele goale poartă semnele deformărilor pe care truda lentă și răbdătoare o imprimă asupra membrilor. Trupurile lor noduroase a căror piele dobîndește culoarea gliei, înălțîndu-se-n lumina zilei par să aibă aceleași rădăcini ca și arborii.

Figura orbului răspîndește atunci peste lumea și lucrurile din jur o solemnitățe creștină. Nici soarele, nici roadele pămîntului, nici bucuria pregătirii bucatelor, nici

cîntecele corurilor îndepărtate nu izbutesc să ferească suflatele de reculegerea și tristețea religiei. O mamă spune numele unei rude moarte căreia îi aduce ca ofrandă cîntările. Mungia se descoperă.

Iese la iveală craniul său mare și strălucitor, înconjurat de părul alb, și toată fața, semănînd în repaos cu o mască uzată, i se încrețește și învie în clipa cînd își duce clarinetul la gură. Pe tîmple, sub găvanele ochilor, pe lîngă urechi și apoi în jurul nărilor și la colțurile gurii mii de crețuri fine și dese se fac și se desfac după ritmul cu care suflă-n instrument. Doar pomeții ieșiți în afară rămîn întinși, lucitori, brăzdați de vinișoare sîngerii asemănătoare cu cele ce transpar, toamna, pe frunzele de viță. Din ochii înfundați în orbite se vede numai linia roșiatică a pleoapei inferioare răsucite. Și peste toate asperitățile pielii, peste toată acea minunată operă de incizie și de relief făcută de slăbiciune și de bătrînețe, și printre perii aspri și scurți ai bărbii prost rase și în adînciturile și pe corzile gîtului lung și rigid lumina se frînge, fuge, aș zice că se-mparte-n picături, ca roua pe un bostan plin de negi și de mucegaiuri, se joacă-n mii de feluri, vibrează, se stinge, ezită, conferind cîteodată acelui cap umil un neașteptat aer de noblețe și de mister.

Din clarinetul de merișor, în funcție de mișcările degetelor pe clapele slăbite, ies sunete. Aș spune chiar că instrumentul are viață și acea inexprimabilă aparență de umanitate pe care o dobîndesc lucrurile aflate, printr-o neîncetată folosință, în slujba omului. Merișorul are o lăcire untoasă, găurile care în lunile de iarnă devin cuiburi ale micilor păienjeni sînt pline încă de pînze ori de praf, clapele lente sînt pătate de cocleală, ici colo stricăciunile sînt astupate cu ceară curată și cu smoală, încheieturile sînt strînse cu hîrtie și ață iar în jurul pîlniei se mai vîd, încă, ornamentele din tinerețe. Dar glasul e slab și incert. Degetele orbului se mișcă mașinal, căci de multă, multă vreme nu fac altceva decît să caute acel preludiu și acel interludiu.

Mîinile lungi, deformate, cu noduri groase la prima falangă a inelarului și a mijlociului, cu unghia degetului mare strivită și vineție seamănă cu mîinile unei maimuțe

decrepite ; dosul lor are culoarea fructelor nesănătoase, un amestec de roz, de gălbui și de albăstriu ; în palmă are o laborioasă țesătură de brazde și între un deget și altul pielea jupuită.

Cînd preludiul se termină, Mungia se apucă să cînte *Libera me Domine* și *Ne recorderis*, lent, pe o modulare de numai cinci note. Terminațiile latine se amestecă-n cînt cu cele ale idiomului natal ; din cînd în cînd, aproape ca un fel de refren metric, trece cîte un adverb în *ente* urmat de numeroase rime grave, și vocea are un moment de elevație ; apoi tonul coboară și urmează linii melodice mai puțin obositoare. Numele lui Ișus revine ades în cîntecul rapsodic, și patimile lui Ișus, povestite în strofe neregulate de șapte sau de cinci versuri, nu sînt lipsite de o anume interpretare dramatică.

Dijmașii din jur ascultă cu pioșenie, uitîndu-se la gura cîntărețului. Uneori, dinspre cîmp vine adus de vînt corul secerătorilor sau al culegătorilor de vie, după anotimp, spre a se lua la-ntrecere cu sfînta laudă ; și copacul, în adierea vîntului, devine muzică. Mungia, care are auzul slăbit, continuă să cînte misterele morții. Buzele stau lipite de gingiile fără dinți iar pe bărbie începe să-i curgă saliva. Pune clarinetul la gură și cîntă un intermezzo, pe urmă reia strofele. Și merge tot așa pînă la capăt. Răspлата lui este o mică măsură de grîu sau o cană de must sau o funie de ceapă sau chiar o găină.

Se scoală de pe scaun. Este lung și istovit, adus de spate, cu genunchii ușor răsuciți înăuntru. Poartă pe cap o șapcă mare, verde și, pe orice timp, o pelerină închisă la gît cu două cataramе din alamă îi cade de pe umeri pînă la jumătatea coapsei. Merge anevoie, oprindu-se uneori să tușească.

Cînd, în octombrie, viile sînt culese și drumurile sînt pline de noroi sau pietriș, se retrage într-o mansardă și trăiește acolo laolaltă cu un croitor ce are o nevastă paralică și cu un măturător cu nouă copii loviți de scrofuloză ori de rahitism. În zilele senine cere să fie condus sub Arcul Portanuova ; se așază pe o piatră la soare și se apucă să cînte încet *De profundis*, pentru ca să nu-și piardă deprinderea. Atunci de obicei cerșetorii

fac cerc în jurul lui. Oameni cu membrele sucite, cocoşați, schilози, epileptici, leproși, babe pline de plăgi sau de coji sau de cicatrice, fără dinți, fără gene, fără păr ; copii verzui ca niște lăcuste, descărnați, cu ochi sălbatici ca ai păsărilor de pradă, cu guri deja veștede, taciturni, purtând în sînge un morb ereditar ; toți acei monștri ai sărăciei, mizerabile resturi dintr-o rasă degenerată, copii zdrențăroși ai lui Isus, toți vin să se strîngă în jurul cîntărețului și îi vorbesc ca unui egal.

Atunci, din bunătate față de ascultători, Mungia ridică vocea. Tîrîndu-se anevoie pe pămînt cu ajutorul palmelor apărute de un disc de piele, sosește Chiachiù, de fel din Silvi, și se oprește, ținîndu-și în mîini piciorul drept răsucit ca o rădăcină. Sosește Strigia, o figură ambiguă, respingătoare, de hermafrodită senilă, cu gîtul plin de furuncule roșii, cu cîțiva cîrlionți cenușii de care pare mîndră, și tot occipitalul acoperit de puf ca la vulturii bărboși. Sosesc și Mammalucchi, cei trei frați idioți ce par născuți din împreunarea unui om cu o oaie, atît de evidente sînt trăsăturile ovine pe chipul lor. Cel mai mare are globii oculari ieșiți din orbite, degenerați, moi, de o culoare albastrie, ca sacul oval al unei caracatițe în pragul putrefacției. Cel mai mic are lobul unei urechi peste măsură de umflat și vinețiu ca o smochină. Toți trei merg împreună, cu traistele la spinare, legate cu o sfoară.

Sosește și Ossesso, un om descărnat, cu ceva șerpesc în el, cu pleoapele răsucite ca ale timonierilor bătuți de vînturile mărilor, cîrn, cu fața măslinie, cu un aer de răutate și de viclenie ce-i trădează originea țigănească. Sosește Cătalana din Gissi, o femeie de vîrstă nedefinită, cu vițe lungi, roșcate, cu pielea frunții plină de pete ca niște bani de aramă, deșelată ca o cățea după fătare : Venus a cerșetorilor, izvorul de iubire la care merge să-și potolească setea cel chinuit. Și sosește Jacobbe din Câmpli, bătrînul voinic cu părul verzui ca al unor meșteri în alamă. Sosește iscusitul Gargală într-un vehicul construit din epave de bărci cu catranul încă pe ele. Sosește cinicul Costantino din Coròpoli care, din cauza unei excrescențe a buzei de jos pare să țină veșnic în dinți o halcă de carne crudă. Sosesc și alții. Toți nenoro-

ciții ce pribegiseră în lungul fluviului, de la podişuri spre mare, se adună în jurul rapsodului, sub acelaşi soare.

Mungia cîntă, atunci, căutînd modalităţi variate, încercînd să atingă neobişnuite înălţimi. Un fel de orgoliu îi cuprinde sufletul, o aură de glorie, fiindcă-şi exercită arta în mod liber, fără să ceară plată. Din cînd în cînd din gloata cerşetorilor se înalţă zvon de aplauze pe care el abia-l aude.

La terminarea cîntului, cum preadulcele soare părăsind acel loc urcă înspre coloanele corintice ale Arcului, cerşetorii îl salută pe orb şi se risipesc prin împrejurimi. Rămîn de obicei Chiacchiù din Silvi, cel ce-şi ţine în mîini piciorul răsucit şi fraţii Mammalucchi. Cer cu glas tare de pomană trecătorilor, în timp ce Mungia, taciturn, poate că se gîndeşte la triumfurile tinereţii, cînd Luicicapelle, Golpo din Càsoli şi Quattòrece erau încă vii.

Oh, gloriosul grup al lui Mungia !

Mica orchestră cucerise, în aproape toată valea inferioară a Pescarei, o mare faimă.

La violă cînta Golpo din Càsoli, un omuleţ cenuşiu-verzui ca şopîrlele de pe acoperişuri, cu pielea feţei şi a gîtului zbîrcită şi pergamentoasă ca tegumentele unei broaşte ţestoase fiartă în apă. Purta un fel de caschetă cu clape peste urechi ; mînuia arcuşul cu gesturi rapide, apăsînd cu bărbia ascuţită pe gîtul violei, zgîndărind corzile cu degetele contractate, cîntînd ostentativ cu un efort vizibil, aşa cum fac macacii saltimbancilor nomazi.

După el venea Quattòrece, cu contrabasul agăţat de pîntec cu ajutorul unci curele din piele de asjn. Lung şi subţire ca o luminare de ceară, Quattòrece avea în toată fiinţa lui o singulară şi dominantă combinaţie de tonuri portocalii. Părea una din acele figuri monocrome pictate în poziţii rigide pe anumite vase ţărăneşti de Castelli. Ochii lui, ca ai cîinilor ciobăneşti, erau de un castaniu aurit, transparent şi strălucitor ; cartilajul urechilor mari, deschise ca ale liliecilor se colorau la lumină într-un galben-roz ; hainele erau din postavul de culoarea tutunului deschis pe care îl poartă de obicei vînătorii ; şi vechiul contrabas împodobit cu pene, cu fire de argint, cu funde,

cu poze mici, medalii, mărgelile colorate avea înfățișarea nu știu cărui ingenios instrument barbar de unde trebuiau să iasă sunete noi.

Lucicapelle, ținându-și de-a curmezișul pieptului enorma chitară cu două corzi, acordată potrivit teoriei grecești a cvintei, venea ultimul, în pas de dans, cutezător ca un Figaro rustic. El era spiritul vesel al grupului, cel mai agil și mai isteț, cel mai verde ca ani și ca putere. Un ciuf de păr creț îi cădea pe frunte de sub un fel de tocă stacojie, în urechi îi scinteiau, ca la femei, două cerculețe de argint, liniile feței formau o alcătuire ce trezea râsul. Îi plăcea vinul, urările pe muzică, serenadele în cinstea frumuseții, dansurile în aer liber, ospețele lungi și zgomoase.

Oriunde se celebra o căsătorie, un botez, un parastas, o înmormântare, slujba de trei zile, sosca în grabă grupul lui Mungia, dorit și aclamat. Era în fruntea alaiurilor de nuntă pe drumurile presărate cu flori de trestie și ierburi aromatate, între salvele de bucurie și de aplauze. Cinci catirce împodobite cu ghirlande purtau darurile. Un cartras de două perechi de boi cu coarneau înfășurate-n panglici și cu spinările acoperite de valtrapuri ducea zestrea. Căldările, talgerele, vasele de aramă zângăneau la zdruncinăturile mersului, jilțurile de lemn, mesele, lavițele, toate acele mobile de casă cu vechile lor forme rudimentare se balansau scîrbind; așternuturile din damasc, fustele cu înflorituri bogate, pieptărașele brodate, șorțurile de mătase, toate modele de veșminte femeiești străluceau la soare într-un vesel talmeș-balmeș; și o furcă de tors, simbol al virtuților familiale, înfiptă-n vîrf, plină de in, părea pe cerul albastru o măciucă de aur.

Femeile din neam, pe cap cu un coș cu grîu și pe grîu o pîine și pe pîine o floare înaintau în șir, cîntînd, cu simplitatea aproape hieratică a tinerelor fete din procesiunile de pe basoreliefurile ateniene. Cum ajungeau la casa mirilor, își dădeau jos coșul de pe cap, luau o mîna de grîu și, una cîte una, o aruncau asupra miresei, rostind o formulă de urări rituale ce invocau rodnicia și belșugul. Printre lacrimi, mama îndeplinea și ea ritul grîului după care cu o pîinișoară își atingea fiica pe piept, pe frunte, pe umeri, spunîndu-i cuvinte de-ntristată iubire.

Apoi, în curte, sub un larg acoperiş din trestii împletite ori din crengi, începea ospăţul. Mungia, pe care vederea încă nu-l părăsise şi încă nu-l ajunseseră din urmă beteşugurile bătrâneţii, drept, în falnica lui mantie verde, asudat şi înfierbîntat, suflînd în clarinet cu întreaga forţă a plămînilor săi, îşi îndemna tovarăşii bătînd tactul cu piciorul în pămînt. Golpo din Càsoli biciuia viola cu furie, Quattòrece cu greu ţinea pasul cu dezlănţuirea crescîndă a morescei, simţînd cum trece prin el scrişnetul aspru al corzilor şi al arcuşului. Lucicappelle, ţanţoş, cu capul dat pe spate, strîngînd cu stînga cheile chitarei şi cu dreapta ciupînd cele două corzi tari, de metal, privea pe sub gene la femeile ce rîdeau luminos în mijlocul acelei desfătări florale.

Atunci *Maestrul de ceremonii* aducea bucatele în uriaşe vase pictate ; aburii se-nălţau ca o ceaţă, pierzîndu-se-n frunziş ; carafele de vin cu toartele bine potrivite treceau din om în om ; braţe întinzîndu-se şi împletindu-se deasupra mesei printre pînile presărate cu anason, printre brînzeturile mai rotunde decît discul lunii, luau portocale, migdale, măsline ; aromele mirodeniilor se amestecau cu proaspetele efluvii vegetale ; şi, cînd dintr-o parte cînd din alta, în paharele cu limpedea licoare comensanii ofereau miresei mici bijuterii ori coliere cu boabe mari, răsucite ca nişte ciorchini de aur. Către sfîrşit, o mare voieşie cuprindea sufletele, zarva creştea şi Mungia înaintînd cu capul descoperit, cu un pahar plin în mînă, cînta frumosul distih ritual care, la ospetele din ţinutul Abruzzi dezleagă de obicei limbile prietenilor pentru toasturi.

*Quistu vinu è dōlige e galante ;¹
A la salute de tutti quante !*

¹ În trad. : Vinu aista-i dulce, aromitor ; / Îi închin în sănătatea tuturor !

Războiul podului

(Fragment din cronica Păscarei)

Pe la începutul lui august (pe întreaga cîmpie griul spălat se usca lin la soare), Antonio Mengarino, un bătrîn agricultor plin de înțelepciune și de probitate, aflîndu-se în consiliul comunal pentru rezolvarea unor treburi publice, cînd îi auzi pe unii tîrgoveți din Consiliu discutînd cu voce joasă despre holera care lua proporții în cîteva provincii din Italia, pe alții propunînd măsuri pentru păstrarea sănătății și pe alții exprimîndu-și temerile, înaintă și el să asculte, cu un aer incredul și curios.

Agricultori ca el mai erau în Consiliu Giulio Citrullo, de la șes și Achille di Russo, de la deal ; și-n timp ce asculta, bătrînul se întorcea din cînd în cînd spre cei doi, făcîndu-le semne din ochi și din buze spre a-i avertiza de înșelătoria ce se ascundea, după el, în cuvintele domnilor consilieri și ale primarului.

În sfîrșit, nemaiputîndu-se abține, spuse cu siguranța unui om care a văzut și știe multe :

— Apoi eu zic s-o lăsăm baltă cu trîncănelile astea. Vrem să avem și p-acilea o țiră de holera, au nu vrem ? S-o zicem acu-n taină, între noi.

La aceste vorbe neașteptate toți consilierii fură întii cuprinși de uimire și apoi se puseră pe rîs.

— Ia mai du-te de-aici, Mengari ! Ce naiba te-apucă să vorbești așa ! exclamă don Aiace, marele asesor, scuturîndu-l pe bătrîn de umăr. Iar ceilalți, dînd din cap ori bătînd cu pumnul în masa primăriei, comentau această ignoranță încăpățînată a țaranilor.

— Apoi de, n-ați vrea să credem în trîncănelile astea ? făcu Antonio Mengari cu un gest hotărît, căci se simțea rînit de ilaritatea provocată de vorbele sale.

În sufletul lui și în cele ale celorlalți doi agricultori renășteau neîncrederea și ostilitatea innăscută față de *Domni*. Va să zică ei erau excluși de la secretele Consiliului ? Va să zică erau considerați tot niște țăranoi ? Ah, la naiba, urită treabă !...

— Faceți ce-oți vrea. Noi ne ducem, încheie acru bătrînul, acoperindu-se.

Și cei trei săteni ieșiră din sală cu pași demni, în tăcere. Cînd fură afară din tîrg, pe cîmpia mănoasă, încărcată de vii și de porumb, Giulio Citrullo, oprindu-se ca să-și aprindă pipa, rosti ritos :

— Ia uită-te la ăștia ! Da de data asta știm noi cum merge treaba ! Și că o vrea chiar primaru'.

Între timp, în zona rurală lumea era răvășită de teama bolii iminente. În jurul pomilor fructiferi, în jurul viilor, în jurul rezervoarelor de apă, în jurul puțurilor, agricultorii vegheau, bănuitori și amenințători, cu o tenacitate neobosită. Împușcături frecvente tulburau liniștea nopților, cîinii hămăiau pînă-n zori. Vorbe grele la adresa guvernului izbucneau cu minie și violență din zi în zi mai mari. Pașnicile și augustele munci ale cîmpului erau îndeplinite cu un fel de nepăsare și de nemulțumire. Cîntece de revoltă născocite pe loc se înălțau pe cîmpuri.

Bătrînii își aduceau aminte de molimile trecute, confirmînd credința în otrăvuri. Într-o zi, prin '54, cîțiva culegători de vii din Fontanella, au prins un om în vîrfurile unui smochin și cînd l-au silit să coboare, au văzut că ascundea o sticlă cu o licoare gălbuie. L-au făcut prin amenințări să înghită toată licoarea ; și dintr-o dată omul (care era din Padova) s-a prăbușit zvîrcolindu-se pe pămînt, livid, cu privirea fixă, cu gîtul țepăn, cu o spumă verde la gură. La Spoltore, prin '37, Zinicche, un fierar, l-a ucis în piață pe don Antonio Rapino, grefier, și moșlima s-a oprit iar tîrgul a fost salvat.

Încet-încet înfloreau legendele, se transformau trecînd din gură-n gură și, oricît de recente, deveneau miraculoase. Una spunea că la Palatul comunal sosiseră șapte lăzi cu otravă distribuite de guvern pentru a fi răspîndită la țară și amestecată în sare. Lăzile erau verzi, cu cercuri

de fier și trei încuietori. Primarul trebuise să plătească șapte mii de ducați ca să îngroape lăzile și să scape ȋrgul. Altă variantă zicea că Guvernul îi da primarului cinci ducați pentru fiecare mort. Era prea multă populație : și atunci săracii trebuiau să moară. Primarul întocmea listele. Ah, fiul ghiavolului, de data asta se-mbogățea !

Astfel sămînța revoltei creștea. Agricultorii nu mai cumpărau nimic din Pescara și nici nu mai aduceau la piață marfă de vînzare. Smochinele coapte cădeau pe pămînt și se stricau acolo. Ciorchinii de struguri rămîneau neatinși pe butuci. Se isprăvisc cu hoții de noapte, fiindcă hoții se temeau să nu culeagă cumva fructe atacate. Sarcă, singura marfă cumpărată de la prăvăliile din oraș, era dată mai întii, de probă, cîinilor și pisicilor.

Apoi, într-o zi, sosi vestea că la Neapole mureau creștinii pe capete. Și la numele de Neapole, îndepărtatul regat unde *Giovanni fără' de frică*¹ își găscse odată norocul, imaginația prindea aripi.

Veni și culesul viilor. Dar cum neguțătorii din Lombardia cumpărau strugurii de la noi ca să-i ducă în țările nordice și să scoată vinuri contrafăcute, slabă fu bucuria mustului nou, culegătorii abia jucară în picioare strugurii din zăcători, cîntecele femeilor abia se auziră. Dar cînd se termină cu toate muncile culesului și toți pomii fură despuiati de roade, temerile și bănuielile începură să piară, căci pentru Guvern prilejurile de-a răspîndi otrava se duseseră.

Ploi multe și binefăcătoare căzură peste cîmpuri. Sub un soare de toamnă dulce și binevoitor, terenul, îndestulat de apă, începea să se refacă prin munca plugarului, iar luna, în primul pătrar, marea rodnicia semințelor.

Într-o dimineată, în tot ținutul se răspîndi pe neașteptate vestea că la Villareale, lîngă stejarii lui don Settimio, pe malul drept al fluviului, trei femei muriseră după ce mîncaseră împreună o supă de paste făinoase cumpărate în oraș. Indignarea izbucni cu o vehemență cu atît mai mare cu cît toți se liniștiseră de-acum, cuprinși de o încrezătoare siguranță.

¹ Erou popular italian.

— Aha, va să zică fiul ghiavolului n-a vrut să se lipsească de ducați... Da de-acum nu mai are ce ne face, că fructe nu-s și noi la Pescara nu ne-om mai duce.

— N-a jucat bine fiul ghiavolului !

— Cică el pe noi ne omoară ! Apoi de, a cam greșit ceasu', săracu' de el...

— Acu, în ce-o să le mai puie ? În paste și în sare... Da' pastele n-o să le mîncăm și sarea o s-o dăm întii la pisică și la ciine.

— Ah, pungașu' ! Ce i-am făcut săracii de noi ?...

De pretutindeni se înălța un murmur de nemulțumire, se auzeau zeflenele și insulte la adresa celor de la Primărie și a Guvernului.

Deodată, la Pescara, trei, patru, cinci oameni din popor fură loviți de molimă. Se lăsa seara și asupra caselor, odată cu umezeala fluviului, cobora o spaimă imensă, lugubră. Lumea se agita pe străzi, alerga spre Palatul comunal, unde primarul, consilierii și jandarmii suiau și coborau besmetici scările, vorbind toți odată cu glas tare, dînd ordine care se băteau cap în cap, neștiind ce să rezolve, unde să se ducă, ce măsuri să ia. Printr-un fenomen firesc, tulburarea sufletească se transmitea stomacului.

Toți, simțind în măruntaie zgomote înfundate, începeau să tremure și să le clănțane dinții, se priveau unul pe altul la față, se îndepărtau cu pași iuți, se închideau în case. Cina rămînea neatinsă.

Tîrziu, cînd primul val de panică se domoli, gărzile comunale începură să aprindă pe la colțurile străzilor focuri de sulf și de catran. Roșeața flăcărilor da strălucire zidurilor și ferestrelor și peste orașul înfricoșat se răspîndea mirosul inutil de bitum. Cum cerul era senin, de departe părea că undeva, spre mare, călăfătuitorii ungeau cu voie și carenele.

Așa intră flagelul asiatic în Pescara.

Șerpuind în lungul fluviului, molima pătrunse în cătunele de pe malul mării, în acele îngrămădiri de colibe scunde unde trăiesc marinarii și cîțiva bătrîni ce puseseră pe picioare mici afaceri.

Bolnavii muriră aproape toți, pentru că nu voiau să ia leacurile. Nici un raționament și nici o experiență nu-i

putură convinge. Anisafine, un cocoșat care vindea sol-
daților apă amestecată cu esență de anason, cînd văzu pa-
harul cu doctorie își strînse tare buzele și începu să clatine
din cap în semn de refuz. Doctorul încercă să-l convingă
prin vorbe, bău el, primul, jumătate din lichid, pe urmă
aproape toți cei prezenți duseră paharul la gură. Anisafine
continua să clatine din cap.

— Dar nu vezi, exclamă doctorul, că am băut întii
noi...

Anisafine începu să rîdă batjocoritor.

— Ha, ha, ha ! Dar voi acu o să luați contra otrava,
spuse. Și, puțin după aceea, muri.

Cianchine, un măcelar idiot, făcu același lucru. Docto-
rul, într-o ultimă încercare, îi turnă cu forța doctoria prin-
tre dinți. Cu furie și cu oroare, Cianchine scuipă totul.
Apoi începu să-i ocărasească pe cei de față, încercă de două
sau trei ori să se ridice și să fugă și muri mînios, în fața
celor doi jandarmi îngroziți.

Cantinele publice, organizate prin concursul spontan
al unor suflete milostive, trecură, la început, în ochii vul-
gului drept laboratoare de veninuri. Cerșetorii mai de-
grabă răbdau de foame decît să mănînce carnea gătită în
oalele de acolo. Coștantino din Corròpoli, cinicul, semăna
îndoiala în mijlocul alor săi. Rătăcea împrejurul cân-
tinelor spunînd cu glas tare, cu un gest îndescriptibil :

— Nu mă duc ei pe mine !

Catalana din Gissi fu prima care își învinse teama. În-
tră, ușor șovăitoare, mîncă, observînd asupra ei însăși efec-
tul mîncării dumicate mărunt, bău vinul cu înghițituri
mici. Apoi simțindu-se refăcută și întremată, zîmbi de ui-
mire și de plăcere. Toți cerșetorii o așteptau să iasă afară.
Cînd o văzură nevătămată, dădură năvală pe ușă, dornici
să bea și să mănînce.

Cantinele se află într-un vechi teatru fără plafon, în
aproiere de Portanova. Căldările fierb în fosa orchestrei,
fumul invadînd scena ; în fund se văd prin fum scene
reprezentînd un castel feudal luminat de o lună plină. Spre
miezul zilei se strîng aici în jurul unei mese rustice cei
din gloata săracilor. Încă înainte de a bate ceasul, în stal se
produce o forfotă de zdrențe multicolore și se înalță un

murmur de glasuri răgușite. Printre figurile deja cunoscute apar câteva figuri noi. Se remarcă o anume Liberata Lotta din Montenerodamo cu uluitoarea ei mască de Minervă octogenară, părul lins și lipit de craniu ca o cască, fruntea regală și austeră. Ține în mâini un vas de sticlă verde, ce pare încărcat cu mistere și rămîne departe, tăcută, așteptînd să fie chemată.

Dar marele episod epic al acestei cronici a holerei îl constituie Războiul podului.

Între Castellamare Adriatico și Pescara, cele două așezări despărțite de frumosul fluviu, există o veche discordie.

Afla-te-n dușmănie, ambele părți se dedau neconținut la jigniri și represalii, fiecare împotrivindu-se prin toate forțele înfloririi celeilalte. Și fiindcă azi prima sursă de prosperitate e neguțătoria, și fiindcă Pescara are deja o mulțime de mici industrii, cei din Castellamare încercau prin tot felul de violenții și de momeli să-i atragă pe negustori pe malul lor.

Peste fluviu trece un vechi pod de lemn peste vase mari călăfătuite, înlănțuite și legate de țărm cu odgoane. Parîme și cabluri se împletesc meșteșugit în aer, coborînd de la stîlpii înalți de pe dig la parapetele extrem de joase și-i dau înfățișarea unei barbare mașinării de asediu. Scîndurile prost alipite scîrțîie sub greutatea carelor. La trecerea coloanelor militare, toată monstruoasa alcătuire acvatică oscilează și saltă de la un cap la altul, răsunînd ca o tobă.

Pe podul acesta s-a născut într-o zi legenda sfîntului Cetto izbăvitorul ; și de atunci, în cadrul unei ceremonii fastuoase, sfîntul se oprește an de an la mijlocul podului, spre a primi închinăciunile pline de reverență ale marinarilor din bărcile ancorate.

Astfel, între Montecorno și mare, umila construcție stă ca un fel de monument al patriei, are în ea un fel de sfințenie a lucrurilor vechi și e pentru străini un indiciu că acolo mai trăiesc încă oameni într-o primordială simplitate.

Ura dintre cei din Pescara și cei din Castellamare se-nfruntă tocmai peste acele scînduri uzate de intensul trafic

cotidian. Și cum pe acolo produsele industriilor citadine se revarsă asupra provinciei învecinate într-un mod extrem de profitabil, oh, cu cîtă bucurie ar fi tăiat partea adversă parîmele și ar fi împins la naufragiu cele șapte vase păcătoase !

Cînd se ivi, așadar, fericita ocazie, gonfalonierul dușman, în fruntea unor numeroase forțe campestre, îi împiedică pe cei din Pescara să mai treacă pe drumul larg ce pornește de la pod și se întinde pe o distanță bună, unind între ele nenumărate așezări.

Intenția lui era să închidă orașul rival într-un soi de asediu, să-i ia orice posibilitate de trafic intern și extern, să atragă pe piața sa vînzătorii și cumpărătorii care, din obișnuință, se duceau pe malul drept ; și, apoi, după ce ar fi înăbușit printr-o inactivitate forțată industriile citadine, să fie privit ca un învingător. Oferi, deci, proprietarilor de bărci de pescuit din Pescara douăzeci de carlini pe suta de livre de pește, cu condiția ca toate bărcile să tragă și să descarce pe malul său și înțelegerea asupra prețului să dureze pînă-n ziua Nașterii lui Cristos.

Or, în săptămîna dinaintea Nașterii, în mod obișnuit, prețul peștelui urcă la peste cincisprezece ducați suta de livre. Așadar cursa apărea limpede.

Proprietarii de bărci refuzară orice ofertă, preferînd să lase năvoadele nefolosite.

Vicleanul dușman răspîndi atunci cu multă iscusință zvonul că Pescara e bîntuită de o boală nemiloasă. Și folosindu-se de prieteni, căută să ridice toată suflarea din provincia învecinată, ba chiar și pe cei din Chieti, împotriva pașnicului oraș unde molima dispăruse de mult.

Respinse cu violență sau luă prizonieri pe cei cîțiva preacinstiți călători care, în virtutea unui drept comun, o apucau pe drumul de provincie ca să meargă unde aveau nevoie. Lăsă pe linia de demarcație o ceată de lăncieri care, din zori pînă-n seară urlau la oricine se apropia.

Atunci, împotriva acestor samavolnicii, în Pescara începu să fiarbă revolta, fiindcă venea peste ei mizeria, numeroasa clasă a lucrătorilor lîncezea în inactivitate, negustorii sufereau pierderi foarte grele. Holera dispăruse din oraș și dădea semne să dispară și de pe coastă, unde mu-

riseră doar cîțiva bătrîni infirmi. Orășenii plesnind de **sănătate** doreau să-și reia munca obișnuită.

Apărură tribunii : Francesco Pomàrice, Antonio Sorrentino, Pietro d'Amico. Pe stradă, lumea se împărțea în grupuri, asculta cuvîntul oratorilor, aplauda, făcea propuneri, izbucnea în strigăte. O mare frămîntare se ghicea în rîndul poporului. Unii povesteau, ca pe o excepție, eroica faptă a lui Moretto al Claudiei. Care, fiind luat cu forța de lăncieri și întemnițat în lazaret și ținut acolo cinci zile fără altă hrană decît piine, reuși să fugă pe fereastră, trecu fluviul înot și ajunsese la ai lui șiroind de apă, gîfîind, flămînd, strălucind de glorie și de bucurie.

Între timp primarul, simțind mugetul prevestitor de furtună, se pregăti să parlez cu Marele Dușman din Castellamare. Doctor în drept și cavaler, primarul era mic de stat, cu părul gras și creț, cu umerii plini de mătreată, cu ochisorii limpezi capabili de cele mai dulci prefăcătorii. Marele Dușman era un nepot degenerat al bunului Gargantua : mîncău, uriaș, tunînd și fulgerînd. Convorbirea avu loc pe teren neutru : de față se aflau iluștrii prefecți de Chieti și Teramo.

Dar către asfințit, un lăncier venit în Pescara pentru a aduce un mesaj unui consilier comunal, intră într-o crîsmă și se puse țănoș pe băut, pe urmă, la fel de țănoș, se apucă să umble haihui prin Pescara. Cum îl văzură, tribunii se năpustiră asupra lui. În mijlocul strigătelor și aclamațiilor plebei îl împinseră de-a lungul malului, pînă la lazaret. Asfințitul era nespus de luminos deasupra apelor : și roșeața înflăcărată a văzduhului îmbăta sufletul poporului.

Atunci, de pe malul opus, o ceată de castellamareni ieși dintre sâlcii și răchite și începu să protesteze vehement împotriva ultrajului.

Ai noștri răspundeau furioși. Lăncierul întemnițat izbea cu toată forța mîinilor și a picioarelor în poarta închisorii, strigînd :

— Deschideți ! Deschideți !

— Vezi-ți de treabă acolo și nu te mai băga, îi strigau în bătaie de joc oamenii din popor. Și unul adăugă cu cruzime :

— De-ai ști câți au murit acolo ! Nu simți putoarea ?
N-a-nceput să te doară nițel burta ?

— Ura ! Ura !

Dinspre Bandiera se zăreau lucind țevile de pușcă. Micul primar venea în fruntea unui pluton de ostași să-l elibereze pe lăncier, spre a nu trezi mînia Marelui Dușman.

Mulțimea întărită se dezlănțui ; strigăte puternice se înălțară împotriva lașului eliberator al celor din Castellamare.

Pe tot drumul de la lazaret pînă-n oraș fu însoțit de un răsunător acompaniament de fluierături și de ocări. Oamenii continuară huiduielile la lumina torțelor, pînă cînd răgușiră.

După acel prim avînt, revolta se întinse treptat, cunoscînd noi și noi peripeții. Toate prăvăliile fură închise. Bogați sau săraci, toți cetățenii se adunară-n stradă, ca o mare familie, cuprinși de mania furioasă de a vorbi, de a striga, de a gesticula, de a-și manifesta în mii și mii de feluri un singur gînd.

Din cînd în cînd sosea cite un tribun cu vești noi. Grupurile se făceau și se desfăceau, potrivit curentelor de opinii. Și, cum pentru fiecare libertatea zilei era vitală iar aerul respirat înveselea ca vinul, în pescarezi se trezi înnăscuta lor voioșie zeflemitoare ; și își continuară revolta într-un fel al lor, vesel și ironic, o revoltă făcută din plăcere, din ciudă, din dorință de nou.

Stratagemele Marelui Dușman se înmulțeau. Orice acord rămînea neaplicat din cauza unor temporizări abile pe care slăbiciunea micului primar nu făcea decît să le favorizeze.

În dimineața zilei de Toți Sfinții, către orele șapte, în timp ce în biserici se celebrau primele slujbe, tribunii se apucară să colinde orașul, urmați de o mulțime ce creștea la fiecare pas și devenea tot mai zgomotoasă. Cînd tot poporul fu adunat, Antonio Sorrentino ținu un discurs. Apoi procesiunea porni în ordine spre Palatul comunal. Străzile aflate în umbră erau încă albastre și casele erau încununate de soare.

La vederea Palatului izbucni un strigăt unanim. Din toate gurile țîșneau injurii la adresa avocatului ; pumnii se ridicau amenințători ; între un strigăt și altul, în aer rămîneau lungi unduiri sonore, produse, parcă, de un instrument ; și deasupra vălmășagului de capete și haine, faldurile de un roșu aprins ale drapelelor fluturau agitate, parcă, de suflarea poporului.

Nimeni nu apărea în balconul Primăriei. Puțin cîte puțin, soarele cobora de pe acoperiș spre marele orologiu solar înnegrit de atîtea cifre și linii pe care vibra umbra acelor indicatoare. Între turnulețul familiei D'Annunzio și clopotnița mănăstirii stoluri de porumbei zburau în albastrul înalt.

Strigătele se înmulțiră. Niște capete mai înfierbîntate luară cu asalt scările Palatului. Micul primar palid și înfricoșat cedă în fața voinței poporului ; părăsi scaunul ; renunță la funcție ; urmat de consilieri și apărat de jandarmi coborî în stradă. Apoi ieși din oraș ; se retrase pe dealul Spoltore.

Porțile palatului fură închise. În oraș domni o anarhie provizorie. Pentru a împiedica lupta iminentă dintre pescarezi și castellamareni, trupele făcură un baraj la capul stîng al podului. Mulțimea, după ce lăsă steagurile, o luă pe drumul spre Cheti, fiindcă dintr-acolo trebuia să sosească Prefectul chemat în grabă de un Comisar regal. Părea animată de intenții feroce.

Dar blîndețea soarelui potoli, încet-încet, mîniile. Pe drumul larg se întorceau de la biserică femeile îmbrăcate în veșminte de mătase multicoloră și încărcate de bijuterii enorme, de filigrane din argint, de coliere de aur. Chipurile lor voioase și rumene ca niște mere mari avură darul de a însenina sufletele. Glumele și rîsetele se născură spontan ; și lunga așteptare deveni aproape plăcută.

Spre amiază se zări trăsura prefectului. Poporul se așeză în semicerc ca să-i închidă calea. Antonio Sorrentino ținu un discurs făcînd paradă de elocința lui înflorită. În pauzele discursului, ceilalți cereau dreptate împotriva abuzurilor, noi măsuri grabnice și valide. Două mari schelete cavaline, încă însuflețite, își scuturau din cînd în cînd

clopoței, arătînd revoltaților, cu o strîmbătură de deriziune, gingiile palide. Și delegatul poliției, semănînd cu un bătrîn actor de teatru care încă mai purta, din devoțiune, o falsă barbă de druid în jurul feței, modera din înălțimea caprei, cu un gest grav al mîinilor, înflăcărarea tribunului.

Cum vorbitorul în elanul său atingea culmi de elocință mult prea îndrăznețe, prefectul ridicîndu-se pe scăriță, prinse momentul să-l întrerupă. Rosti o frază timidă și ambiguă pe care strigătele poporului o acoperiră.

— La Pescara ! La Pescara !

Trăsura porni împinsă parcă de valul mulțimii și intră în oraș ; și, cum Primăria era închisă, se opri în fața Prefecturii. Zece inși, aleși de popor, urcară împreună cu prefectul spre a parlamenta. Mulțimea ocupă toată strada. Ici, colo aveau loc izbucniri de nerăbdare.

Strada era îngustă. Casele încălzite de soare iradiau o căldură plăcută ; și o dulce moliciune emana din albastrele orizonturi marine, din ierburile unduind deasupra streșinilor, din trandafirii de la ferestre, din zidurile albe, din însăși faima locului. Or, locul are faima de a adăposti cele mai frumoase femei din Pescara : trăiește și se perpetuează din generație în generație în ținutul din jurul Pescarei această tradiție a frumuseții, Imensa și decrepita casă a lui don Fiore Ussorio este un cuib de copii înfloritori și de copile grațioase ; și are fațada plină de mici loggii încărcate de garoafe și sprijinite pe console grosolan sculptate, reprezentînd măști sfidătoare.

Încet-încet, nerăbdarea mulțimii se potolea. Discuțiile se transmiteau leneș de la un capăt la altul, de la o răscruce la alta.

Domenico di Matteo, un fel de Rodomonte de țară, glumea cu glas tare pe socoteala măgăriei și lăcomiei doctorilor care-i lăsau pe bolnavi să moară ca să primească ei o plată mai mare de la Primărie. Povestea despre niște leacuri formidabile descoperite de el. Odată simțise o durere grozavă în piept și fusese aproape în agonie. Fiindcă medicul îi interzisese să bea apă, murea de sete. Într-o noapte, în timp ce dormeau toți, se sculase încetișor, cău-

tase pe dibuite găleata, își vîrîse capul în ea și băuse ca o vită de povară, pînă o golise. A doua zi dimineața era sănătos. Altădată, el și un cumătru de-al lui, avînd de mai multă vreme friguri galbene față de care și chinina era neputincioasă, se hotărîră să facă o experiență. Se aflau pe malul fluviului și o vie însorită de pe malul opus îi ademenea cu ciorchinii ei. Se dezbrăcară, se aruncară în apa rece, tăiară curentul, ajunseră pe malul celălalt, mîncară struguri pe săturate ; pe urmă înotară îndărăt. Frigurile galbene dispărură. Altădată, fiind bolnav de boala franțuzească și cheltuind degeaba peste cincisprezece ducați pe doctori și doctorii, cînd o văzu pe maică-sa spălînd rufe, fu izbit de un gînd fericit. Dădu pe gît, unul după altul, cinci pahare de leșie ; și scăpă.

Dar în balcoane, la ferestre, în loggii începu o întreagă vînzoleală de femei frumoase. Toți bărbații de pe stradă ridicau ochii la apariția lor și rămîneau cu fața în soare, privindu-le ; și toți, fiindcă ora obișnuită a prînzului trecuse, își simțeau capul gol și în stomac o imensă sfîrșeală. Între ferestre și stradă se-nfiripau scurte dialoguri. Tinerii le strigară frumoaselor vorbe de duh cu două înțeleșuri. Frumoasele răspunseră prin gesturi rezervate, clătînînd din cap, se retraseră sau rîseră cu poftă. În gurile lor rîsul proaspăt se sfărîma-n bobite de cristal căzînd peste bărbații ce începeau să fie cuprinși de dorință ; zidurile emanau o căldură tot mai intensă, care se contopea cu căldura corpurilor înghesuite. Reverberațiile extrem de albe deveneau orbitoare. Deasupra mulțimii nemîncate plutea un fel de istovire și de uluială.

Pe neașteptate, în loggie apăru Ciccarina, frumoasa frumoaselor, roza rozelor, piersica voluptuoasă, cea pe care toți o doriseră. Dintr-o dată toate privirile se-ndreptară spre ea. Și în acest triumf ea surîdea cu simplitate, ca o soție de doge dinaintea poporului său. Soarele-i lumina fața plină, cărnoasă, semănînd cu miezul unui fruct suculent. Părul rebel, de culoare leonină, prin care transpăreau flăcări de aur, îi năpădea fruntea, tîmplele, gîtul. Toată ființa sa răspîndea farmecul unei senzualități în-născute. Sta cu simplitate, surizînd, între două colivii cu

mierle, fără a se simți jignită de pofta ce strălucea în toți ochii înălțați spre ea.

Mierlele fluierară. Rustice madrigale își luară zborul spre loggie. Ciccarina se retrase, surizînd. Mulțimea rămasese în stradă, aproape năucită de reverberații, de vederea femeii, de primele ameteți ale foamei.

Atunci unul dintre cei ce parlamentau, arătîndu-se la una din ferestrele Prefecturii, spuse cu glas răsunător :

— Cetățeni, treaba se va rezolva peste trei ore !

• • • • •

•

•

Întoarcerea lui Turlendana

Grupul mergea de-a lungul mării.

Pe colinele limpezi ale litoralului începea iarăși primăvara ; lanțul lor umil era verde, verdele atîtor vegetații felurite și fiecare culme avea o cunună de arbori înfloriți. La suflarea mistralului, arborii se mișcau ; și în timpul mișcării se scuturau, probabil, multe flori, fiindcă de la oarecare depărtare înălțimile se acopereau parcă de o culoare roz violacee și întreaga priveliște părea, pentru o clipă, să tremure și să devină pală ca o imagine văzută prin vâlul apei sau ca o pictură a cărei culoare se șterge prin spălare.

În lungul coastei ușor arcuite spre miazăzi, marea se întindea într-o seninătate aproape virginală, cu strălucirea vie a unor turcoaze de Persia. Ici colo, marcînd trecerea curenților, șerpuiau zone de nuanță mai închisă.

Din pricina multor ani de absență, Turlendana aproape că nu mai cunoștea locurile și, din pricina peregrinărilor lungi, sentimentul patriei aproape că-i pierise. Mergea înainte, cu pasul ostenit și tîrșit, fără să se întoarcă să privească.

Cum cămila zăbovea la orice smoc de iarbă, o îndemna printr-un strigăt scurt, răgușit. Și marele patru-ped roșiatic își înălța, lent, gîtul, sfărîmînd hrana între mandibulele laborioase.

— Hu, Barbară !

Sub neîntreupta tortură a macacului, Susanna, măgărița cea mică și albă ca zăpada se pornea din cînd în cînd să ragă pe un ton jalnic, cerînd să fie eliberată de cavalerul ei. Dar neobositul Zavali, cu mișcări scurte și iuți, cînd furioase, cînd jucăușe, străbătea fără răgaz, cu un fel de frenezie, toată spinarea animalului, îi sărea

pe cap, înșfăcându-l de urechile lungi, îi apuca în mîini coada, ridicînd-o și scuturîndu-i ciuful, o căuta prin păr, scărpinînd-o îndîrjit cu unghiile și apoi își ducea unghiile la gură și mesteca strîmbîndu-și în fel și chip toți mușchii feței. Apoi, dintr-o dată, se așeza pe fund, ținîndu-și cu o mînă piciorul răsucit ca o rădăcină de arbust, grav, imobil, fixînd apele cu niște ochi rotunzi portocalii, ce se umpleau de uimire, în vreme ce fruntea i se încrețea și urechile fine, trandafirii, îi tremurau parcă neliniștite. Apoi, dintr-o dată, cu un gest răutăcios, reîncepea distracția.

— Hu, Barbară !

Cămila auzea ; și se puna din nou în mișcare.

Cînd grupul ajunsese la pădurea de sălcii, lîngă gurile Pescarei, pe malul stîng (se zăreau deja cocoșii de pe catarcele bărcilor ancorate în dana din Bandiera), Turlendana se opri, fiindcă voia să-și potolească setea bînd apă din fluviu.

Fluviul părintesc își purta undele pașnice spre mare. Malurile acoperite cu plante de apă tăceau și se odihneau, ostenite parcă de recenta lor fecundare. Estuarele străluceau calme în soare, ca niște oglinzi închise într-o ramă de cristale saline. Sălciile băteau în alb sau în verde, după cum se schimba vîntul.

— Pescara ! zise Turlendana oprindu-se, pe un ton de curiozitate și de instinctivă recunoaștere. Și stătu s-o privească.

Pe urmă coborî la marginea apei, acolo unde prundișul e curat ; se așeză-n genunchi pentru a lua apă-n căușul palmelor. Cămila își curbă gîtul și bău cu sorbituri lente și regulate. Bău și măgărița. Iar maimuța imită atitudinea omului, făcînd o mică scoică din mîinile firave, vineții ca smochinele crude.

— Hu, Barbară !

Cămila auzi și încetă să mai bea. Apa îi picura din belșug de pe buzele moi peste calozitățile de pe piept și i se vedeau gingiile palide și dinții mari, gălbui.

Grupul își reluă călătoria pe poteca făcută prin pădure de oamenii mării. Soarele cobora, cînd ajunsese la Rampigna, la Șantierul naval.

Turlendana îl întreabă pe un marinar ce mergea de-a lungul parapetului de cărămizi :

— Aia e Pescara ?

Marinarul, uluit la vederea animalelor, răspunse :

— Aia.

Și își lăsă treburile ca să se ia după străin.

Alți marinari i se alăturară. În scurtă vreme o ceată de curioși se adună în urma lui Turlendana care mergea înainte liniștit, fără să-i pese de diversele comentarii din mulțime. La podul de bărci, cămila refuză să mai meargă.

— Hu, Barbară ! Hu ! hu !

Turlendana începu să o îndemne cu vorba, răbdător, scuturînd capătul căpăstrului de care o ducea. Dar animalul încăpățînat se culcă pe pămînt și își puse capul în praf, pregătîndu-se să rămînă acolo multă vreme.

Mulțimea dimprejur, revenindu-și din prima uimire, începea să vocifereze, striga în cor :

— Barbară ! Barbară !

Și cum erau familiarizați cu maimuțele, pentru că, uneori, marinari întorși din lungi călătorii le aduceau în patrie, împreună cu diferite specii de papagali, oamenii îl provocau în fel și chip pe Zavali și-i întindeau migdale mari, verzi, pe care macacul le deschidea, mîncînd cu lăcomie sămînța dulce și proaspătă.

După urlete și lovituri multe și insistente, în fine, Turlendana reuși să învingă îndărătnicia cămilei. Și monstruoasa arhitectură de oase și de piele se sculă clătînîndu-se în mijlocul mulțimii care o incita.

Din toate părțile, soldați și orășeni dădeau fuga la spectacolul de pe podul de bărci. Soarele, coborînd după Gran Sasso, răspîndea pe cerul primăvărat o lumină roz, vie ; și, cum din cîmpurile umede și din apele fluviului și mării și din bălți ieșiseră, în timpul zilei, o groază de aburi, casele, velele, catargele, plantele și toate lucrurile păreau roz ; iar formele, dobîndind un fel de transparentă, își pierdeau siguranța contururilor și, scaldate-n lumină, aproape că vibrau.

Podul scîrțîia sub greutate, peste bărcile călăfătuite, ca o gigantică plută legănătoare. Mulțimea se agita plină de voieșie. Din pricina înghesuiei, Turlendana și animalele sale se opriră la mijlocul podului. Și cămila, enormă,

depășind toate capetele, respira contra vîntului, mișcîndu-și alene gîtul asemănător cu un fabulos șarpe acope-rit cu păr.

Fiindcă printre curioși se răspîndise numele animalului, toți, dintr-o înăscută plăcere de a face zărvă și cu acea veselie unanimă, izvorîată din dulceața asfințitului și a anotimpului, strigau :

— Barbarà ! Barbarà !

La zgomotul ca de aplauze, Turlendana care sta lipit de pieptul cămilei, simțea cum îl năpădește un fel de satisfacție paternă.

Dar măgărița se porni, dintr-o dată, să ragă cu niște schimbări de voce atît de puternice și de ingrate, și cu o asemenea patimă răvășitoare, încît tot noianul de oameni fu cuprins de ilaritate. Și rîsul proaspăt se transmitea de la un cap la altul al podului, ca ropotul unui torent rostogolindu-se peste pietrele unui povîrniș.

Atunci Turlendana, nerecunoscut de nimeni, începu să se miște din nou prin mulțime.

Cînd fu la porțile orașului, unde femeile vindeau peștele proaspăt în coșuri largi de papură, Binchi-Banche, omulețul cu fața gălbuie și zbîrcită ca o lămîie fără zeamă, fi ieși-n cale așa cum obișnuia cu toți străinii care picau în oraș, și se oferi să-i găsească o locuință.

Întîi întrebă, arătînd spre Barbarà :

— Mușcă ?

Zîbind, Turlendana răspunse că nu.

— Bine ! spuse Binchi-Banche, liniștindu-se. Este liberă casa Rosei Schiavona.

Amîndoi o luară pe strada Pesceria și apoi pe Sant' Agostino, urmați de mulțime. Femei și copii se arătau la ferestre și bălcoane, privind cu stupoare trecerea cămilei, admirau grația micuței măgărițe albe și rîdeau de giumbușlucurile lui Zavalì.

La un moment dat, Barbarà, văzînd niște iarbă pe jumătate uscată atîrnînd dintr-o loggie joasă, își întinse gîtul, își țuguie buzele ca să ajungă acolo și o smulse. Femeile ce stăteau aplecate peste loggie scoaseră un țipăt de groază ; și țipătul se propagă în loggiile învecinate. Lumea de pe stradă rîdea în hohot, strigînd ca la carnaval :

— Trăiască ! Trăiască !

Toți erau îmbătați de noutatea spectacolului și de aerul de primăvară.

În fața casei Rosei Schiavona, în apropiere de Portasale, Binchi-Banche făcu semn de oprire.

— Aici e, spuse.

Casa, foarte umilă, cu un singur rînd de ferestre, avea partea de jos a zidurilor scrijelită de inscripții și desene obscene. Un șir de liliesi crucificați împodobeau arhitrava, și un felinar acoperit cu hîrtie roșie atîrna sub fereastra din mijloc.

Locuiau aici tot felul de oameni dubioși și fără căpătîi; dormeau claie peste grămadă căruțașii din Letto Manopello, mari și burtoși, țiganii din Sulmona, geambași de vite și căldărari, vînzătorii de fuse din Bucchianico, femeile din Città Sant'Angelo venite să-și facă meseria de prostituate pentru soldați, cimpoierii din Atina, muntenii îmblînzitori de urși, vînzătorii de leacuri băbești, hoții, vrăjitoarele.

Binchi-Banche era marele codoș. Rosa Schiavona, o ocrotitoare pe măsură.

Cum auzi zgomotele, femeia ieși-n prag. Părea o ființă procreată de un pitic și de o scroafă.

Întrebă mai întii cu un aer de neîncredere :

— Ce e ?

— E un creștin care vrea casă cu animale cu tot, donna Rosa.

— Cîte animale ?

— Trei, donna Rosa, după cum se vede : o maimuță, o măgăriță și-o cămilă.

Mulțimea nu urmărea dialogul. Unii îl întărîtau pe Zavali. Alții pipăiau picioarele Barbarei, observînd pe genunchi și pe piept discurile de piele bătătorită. Doi paznici de sare ce călătoriseră pînă în porturile Asiei Mici vorbeau cu glas tare de multiplele înzestrări ale cămilelor și povesteau confuz că le văzuseră pe unele făcînd pași de dans, purtînd pe gîtul lung muzicanți și femei pe jumătate goale.

Avizi să audă lucruri uluitoare, ascultătorii îi rugau :

— Spuneți ! Mai spuneți !

Toți stau tăcuți în jur, cu ochii ușor dilatați de plăcere.

Atunci unul din paznici, un om bătrîn care avea pleoapele cu marginile răsucite-n sus de vînturile mării-lor, începu să spu-nă povești despre țările asiatice. Și, puțin cîte puțin, se lăsa dus și îmbătut de propriile sale cuvinte.

Și odată cu asfințitul în jur începea să se împrăstie un fel de moliciune exotică. În fantezia populară ținuturile de basm răsăreau luminoase. Prin arcul Porții, deja cuprins de umbră, se vedeau legănîndu-se pe fluviu barcazure acoperite de sare; și cum mineralul absorbea toată lumina amurgului, barcazurele păreau bătute-n cristali prețioase. Pe cerul ușor verzui se înălța luna nouă.

— Spuneți! Mai spuneți! cereau în continuare cei mai tineri.

Între timp Turlendana dusesese animalele la adăpost și le dăduse de mîncare; apoi plecase împreună cu Binchi-Banche, în vreme ce lumea rămînea încă strînsă în fața ușii grajdului în care capul cămilei apărea și dispărea de după gratiile înalte din frînghie.

Pe stradă Turlendana întrebă:

— Crișme sînt?

Binchi-Banche răspunse:

— Da, dom'le, sînt.

Pe urmă, ridicînd mîinile groase și negricioase și luînd, pe rînd, între degetul mare și arătător, vîrfurile fiecărui deget al stîngii, începu să le înșire:

— Crișma lui Speranza, crișma lui Bueno, crișma lui Assau, crișma lui Zarricante, crișma oarbei lui Turlendana..

— Aha, făcu liniștit omul.

Binchi-Banche își înălță ochisorii verzui și ascuțiți.

— Ai mai fost ș-aldată p-aci, dom'le?

Și, fără să mai aștepte răspunsul, cu limbuția înăscută a celor din Pescara, continuă:

— Crișma oarbei e mare ș-aci se vinde vinu' ăl mai bun. Oarba e o femeie care a ținut patru bărbați...

Se porni pe rîs, un rîs ce-i încrețea fața gălbejită ca foișorul unui rîmegător.

— Primu' bărbat a fost unu' Turlendana, care era marinar de mergea cu vasele regelui din Neapole tocma-n Indiile de Jos, și tocma-n Franța, și-n Spania și chiar și-n

America. S-a pierdut pe mare, cine știe pe unde, cu vas cu tot, și nici că s-a mai auzit de el. Să tot fie vreo treizeci de ani. Avea o forță de Samson : ridica ancora c-un dește... Săracu' de el ! Deh, cine pleacă pe mare, așa sfîrșește.

Turlendana asculta liniștit.

— Al doilea bărbat, după cinci ani de văduvie, a fost unu' din Ortona, fiu' lu' Ferrante, un blestemat care se dăduse cu contrabandiștii pe timpu' cînd Napoleon era contra englezilor. Făceau contrabandă de zahăr și de cafea, de la Francavilla pîn' la Silvi și la Montesilvana, cu vasele englezești. Era, aproape de Silvi, un turn sarazin, chiar sub pădure, de unde dădeau semnalul'. Cum trecea patrula, noi, hop-țop, gata, ieșeam dintre copaci...

Vorbitorul se-nflăcăra la aducerea aminte ; și, uitînd de el, descria în cuvinte prolixе întreaga operație clandestină, ajutîndu-și povestirea prin gesturi și interjecții vii. Mica lui persoană cu pielea scorțoasă se strîngea și se înălța în ritmul povestirii. În fine, fiul lui Ferrante murise într-o noapte, în largul coastei, împușcat în rărunchi de soldații lui Murat.

— Al treilea bărbat a fost unu' Titino Passacantando, care-a murit în patu' lui, de bubă neagră. Al patrulea trăiește. E unu' Verdura, om de treabă care nu botează vinu ! O să vezi mata, dom'le.

Cînd ajunseră la crîșma lăudată, se despărțiră.

— Seară plăcută, dom'le !

— Seară plăcută.

Turlendana intră liniștit, întîmpinat de curiozitatea băutorilor care ședeau jur-împrejurul unor mese lungi.

Cînd ceru de mîncare, Verdura îl pofti să urce într-o încăpere de sus unde mesele erau deja pregătite pentru cină.

În încăpere nu era încă nici un client. Turlendana se așează și începu să mănînce cu îmbucături mari, cu capul în farfurie, fără pauze, ca un om flămînd. Era aproape în întregime chel : o cicatrice adîncă, roșiatică îi tăia fruntea în lung și cobora pînă la jumătatea obrazului ; barba deasă și sură îi ajungea pînă la pomeții ieșiți în afară ; pielea negricioasă, uscată, asprită de intemperii, arsă de soare, brăzdată de suferințe părea să nu mai păs-

treze nimic însuflețit, de parcă ochii și toate trăsăturile dobândiseră de mult o impasibilitate de piatră.

Verdura, curios, se așază în fața lui, și începu să-l privească. Era destul de corpulent, cu fața trandafirie străbătută de vinișoare roșii extrem de fine, ca splina boilor.

Până la urmă întrebă :

— Din ce loc veniți ?

Turlendana, fără a-și ridica fața, răspunse simplu :

— Vin de departe.

— Și unde mergeți ? întrebă iar Verdura.

— Rămîn aici.

Uimit, Verdura tăcu. Turlendana le rupea peștilor capul și coada și-i mînca apoi unul după altul, sfărîmînd în dinți oasele. După doi, trei pești bea o gură de vin.

— Cunoașteți pe cineva aici ?, reluă Verdura, dornic să știe.

— Poate, răspunse celălalt, simplu.

Înfrînt de concizia interlocutorului, cîrciumarul amuți pentru a doua oară. Peste zgomotul de jos al băutorilor se auzea mestecatul lent și calculat al lui Turlendana.

După puțin, Verdura deschise iarăși vorba.

— Pe ce meleaguri se nasc cămilele ? Cele două co-coașe sînt naturale ? Cum se poate domestici un animal așa mare și puternic ?

Turlendana îl lăasă să vorbească, fără să se deranjeze să-i răspundă.

— Și care vă e numele, domnule ?

Cel întebat înălță capul din farfurie și răspunse simplu :

— Mă cheamă Turlendana.

— Cum ?

— Turlendana.

— Așa !

Uimirea gazdei nu mai cunoscă margini. Și, în același timp, o vagă temere începu să-i încolțească-n adîncul sufletului.

— Turlendana... de aici ?

— De aici.

Ochii albaștri, bulbucați ai lui Verdura se holbară la chipul omului.

— Deci n-ați murit ?

— N-am murit.

— Deci sînteți bărbatul Rosalbei Catena ?

— Sînt bărbatul Rosalbei Catena.

— Și acum ? exclamă Verdura cu un gest perplex. Sîntem doi.

— Sîntem doi.

Rămaseră o clipă în tăcere. Turlendana mesteca liniștit o ultimă coajă de pîine ; și, în tăcere, se auzea un ronțait ușor. Cu nepăsarea lui înăscută care-l făcea fericit și cu vestita lui îngîmfare, Verdura era pătruns numai și numai de unicitatea evenimentului. Îl cuprinse, pe neașteptate, o veselie care-i venea, spontan, din adîncul inimii.

— Să mergem la Rosalba ! să mergem ! să mergem !

Îl trăgea de braț pe cel reîntors, prin încăperea băuto-riilor, agitîndu-se, strigînd :

— Uite-l pe Turlendana, Turlendana marinaru' ; bărbatu' neveste-mi, Turlendana care-a murit ! Uite-l pe Turlendana ! Uite-l pe Turlendana !

Beția lui Turlendana

Cînd bău ultimul pahar, ceasul primăriei sta să bată orele două după miezul nopții. După ce în tăcerea nopții luminate de lună răsunară bătăile, Biagio Quaglia, cu vocea alterată de vin, spuse :

— La naiba ! Nu mai plecăm odată ?

Ciàvola, aproape căzut sub laviță, mișcîndu-și din cînd în cînd picioarele lungi de alergător, bîlmăjea ceva despre niște vînători clandestine în rezervațiile marchizului de Pescara, fiindcă pe gît îi venea gustul de iepure sălbatec iar vîntul aducea mirosul de rășină al pinilor din păduricea de pe coastă.

Trăgîndu-i cîteva picioare vînătorului blond și dînd să se scoale, Biagio Quaglia spuse :

— Haidem, Purié.

Și Ciàvola, lung și subțire ca un ogar, se săltă cu mare trudă, clătîndu-se.

— Haidem, c-acu pleacă, răspunse, ridicînd mîna-n sus cu un gest prevestitor, gîndindu-se, probabil, la niște păsări migratoare.

Se mișcă și Turlendana ; și văzînd-o la spatele lui pe Zarricante, cîrciumărița cu obraji proaspeți și sîni tari ca niște mere pietroase, vru s-o îmbrățișeze. Dar Zarricante îi scăpă din brațe și îi strigă o vorbă de ocară.

La ușă Turlendana le ceru celor doi prieteni să-l însoțească și să-l sprijine o bucată de drum. Dar Biagio Quaglia și Ciàvola, care făceau o pereche de toată frumusețea, îi întoarseră rînjind spatele și se îndepărtară sub clarul de lună.

Atunci Turlendana se opri să privească luna care era rotundă și roșie ca o față de călugăr. Locurile din jurul

lui tăceau. Șirurile de case luceau albe. Un motan miorlăia-n noaptea de mai, pe treptele dinaintea ușii.

Omul, ce avea la beție o înclinație către tandrețe, întinse ușor mîna ca să mîngîie animalul. Însă animalul, sălbatic prin natura lui, făcu un salt și dispăru.

Văzînd că se apropie un cîine de pripas, omul încercă să-și reverse asupra lui preaplinul de iubire și de bună-tate. Dar cîinele trecu mai departe, fără a răspunde chemării, și se apucă să roadă niște oase într-un colț al răscrucii. Zgomotul dinților lui harnici se auzea distinct în tăcere.

Puțin după aceea ușa cîrciumei se închise și Turlendana rămase singur sub luna plină umbrită de nori călători. Și fu izbit de acea rapidă îndepărtare a tuturor ființelor dimprejur. De ce fugeau cu toții ? Ce le făcuse ca să fugă de el ?

Se îndreptă cu pași nesiguri spre fluviu. Pe măsură ce mergea, gîndul acelei fugi universale îi preocupa tot mai obsesiv mintea tulburată de aburii vinului. Întîlnind încă doi cîini vagabonzi, se opri lîngă ei și-i chemă, ca să mai încerce o dată. Infamele animale se furișară tîrîș de-a lungul zidurilor, cu coada-ntre picioare ; după care o întinseră. Pe urmă, cînd erau destul de departe, se porniră să latre ; și îndată, din toate părțile Pescarei, de la Bagno la Sant' Agostino, de la Arsenale la Pescheria, din toate cotloanele mizere și ascunse, cîinii vagabonzi sosită-n goană, ca la un semnal de bătălie. Și corul dușmănos al tribului famelic suia pînă la lună.

Uluit, Turlendana, în a cărui inimă se trezea un fel de neliniște vagă, își reluă drumul cu pași ceva mai iuți, împiedicîndu-se din cînd în cînd în neregularitățile terenului. Cînd ajunse la colțul dogarilor, unde încăpătoarele butii ale lui Zazzetta formau mormane albicioase ca niște monumente, simți răsuflarea sacadată a unor animale. Și, fiindcă de acum era obsedat de gîndul fix al ostilității animalelor, se îndreptă într-acolo, cu o încăpăținare de bețiv, pentru a-și încerca încă o dată norocul.

În grajdul scund, cei trei cai bătrîni ai lui Michelangelo suflau anevoie deasupra ieslei. Erau niște animale prăpădite care își petrecuseră viața trăgînd de două ori pe

zi o vechitură de diligență plină cu negustori și cu mărfuri pe drumul spre Chieti. Sub părul lor negricios, ros ici colo de hamuri, li se vedeau coastele ieșind ca trestiiile sfarogite ale unui acoperiș în paragină ; picioarele din față, îndoite, aproape că nu mai aveau genunchi ; spinarea era zimțată ca un fierăstrău ; iar gîtul năpîrlit, care de abia mai păstra cîteva urme de coamă, se-ncovoia în asemenea hal spre pămînt, încît, uneori, nările atingeau unghiile tocite, rămînînd așa, fără să mai respire.

O ușiță șubredă, din lemn, bara intrarea.

Turlendana începu să facă :

— Huu, huu, huu ! Huu, huu, huu !

Caii nu se mișcau, dar respirau laolaltă și parcă ome-nește. Forma trupurilor lor apărea confuză în penumbra albăstrie și duhoarea răsuflărilor se contopea cu duhoarea nutrețului.

— Huu, huu, huu ! continua Turlendana, cu un glas jalnic, ca atunci cînd o îndemna pe Barbară să se adape.

Caii nu se mișcau.

— Huu, huu, huu ! Huu, huu, huu !

Unul din cai se întoarse și veni să-și sprijine pe ușiță capul greu și diform, uitîndu-se la lună cu niște ochi luctuosi, plini parcă de o apă tulbure. Buza de jos îi atîrna ca o bucată de piele zdrențuită, descoperindu-i gingiile. Avea botul umed, cartilaginos, cu nări tremurătoare ce se deschideau cu moliciunea unei bule de aer într-o masă de drojdie ce fermentează, și se-nchideau la loc.

La vederea aceluia cap senil bețivul își reveni. De ce turnase atîta vin în el, cînd de obicei era așa de cumpătat ? O clipă, în beția care aducea uitarea, forma Barbarei muribunde îi apăru în față, forma cămilei ce zăcea pe jos, cu gîtul lung și inert întins pe paie, tușind ca un om, zbătîndu-se slab din cînd în cînd, și la orice mișcare pîtecele umflat făcînd zgomotul unui butoiăș pe jumătate plin cu apă.

Fu cuprins de duioșie și de milă ; iar agonia cămilei, cu zvîrcolirile neașteptate și straniile sughițuri răgușite ce făceau să tresalte și să vibreze sonor masa ei uriașă pe jumătate moartă, cu chinuitoarele sforțări ale gîtului care se ridica spre a cădea îndată la loc pe paie cu zgomot

surd și greu, în timp ce picioarele i se mișcau a fugă, cu acel tremur continuu al urechilor și cu nemișcarea globului ocular ce părea deja stins, înaintea oricărei alte părți a corpului, agonia cămilei îi reveni, lucid, în memorie, în toată mizeria ei omenească. Și el, rezemat de ușiță, continua să facă mașinal din gură spre calul lui Michelangelo :

— Huu, huu, huu ! Huu, huu, huu !

Cu insistența inconștientă a bețivilor, cu o stare de idioțenie tot mai pronunțată, îi da înainte ; și era o jeluire sfîșietoare, aproape lugubră, asemeni cîntecului păsărilor de noapte.

— Huu, huu, huu !

Atunci Michelangelo, care auzea totul din pat, se arătă deodată la ferestra de sus și, furios, începu să-l umple pe nepoftit de ocări și blesteme.

— Pui de tîrfă, du-te și te-aruncă-n Pescara ! Du-te de aicea ! Du-te, că pui mîna pe bită. Vii să strici somnu' creștinilor, pui de tîrfă ce ești ! Bețivan nenorocit ! Du-te de aici !

Clătinîndu-se, Turlendana își reluă drumul spre fluviu. La răscrucea vînzătorilor de fructe, dădu peste o haită de cîini în călduri. Cînd ajunse aproape, haita se împrăstie fugind spre Bagno. De pe ulicioara Gesidio țîșni încă o haită și o apucă spre Bastioane. Sub dulcea lună plină, de primăvară, tîrgul Pescarei era plin de iubiri și de lupte cîinești. Dulăul lui Madrigale, legat în lanț ca să păzească un bou tăiat, își făcea din cînd în cînd auzit glasul profund care le domina pe toate celelalte. Din cînd în cînd, cîte un cîine de pripas trecea singur, în goană, îndreptîndu-se spre locul încăierării. Ciinii închiși în case urlau.

O tulburare și mai stranie puneă acum stăpînire pe creierul bețivului. În fața, în spatele, în jurul lui fuga imaginară a lucrurilor se făcea parcă tot mai rapidă. El înainta și toate lucrurile se îndepărtau : norii, arborii, pietrele, malurile fluviului, catargele bărcilor, casele. Acest gen de respingere și de reprobare universală îl umplu de teroare. Se opri. O ghiorăială prelungită îi chinuia mațele. Deodată, prin mintea răvășită îi fulgeră un gînd — Iepurele ! Nici măcar iepurele lui Ciàvola nu mai voia să

stea cu el ! — Teroarea crescû ; un tremur îi cuprinse mîinile și picioarele. Și, încolțit, coborî între ierburile înalte și sălciile gingașe de pe mal.

Luna plină și strălucitoare răspîndea pe cer un senin dulce lăptos, ca de nea. Arborii se înclinau pașnici ca să contemple fuga apelor. Un fel de respiraie lentă și solemnă se înălța din somnul fluviului sub lună. Broaștele orăcăiau.

Turlendana stă ascuns printre copaci. Mîinile puse pe genunchi îi tremurau. Deodată simți că se mișcă sub el ceva viu : o broască ! Scoase un strigăt, se ridică, o luă la goană, clătinîndu-se printre sălciile ce-l biciuiau. Din pricina învălmășelii din minte, era îngrozit ca de un fapt supranatural.

Dădu într-o groapă și căzu pe brînci, cu fața-n iarbă. Se ridică anevoie și rămase o clipă uitîndu-se la arborii din jur.

Formele argintii ale plopilor se înălțau nemișcate și tăcute-n văzduh ; în alungirea înșelătoare a vîrfurilor lor păreau aproape să atingă luna. Malurile fluviului se ștergeau indistincte și, parcă, imateriale, ca imaginile unor ținuturi de vis. În dreapta, estuarele scînteiau orbitor de albe, de un alb salin, peste care treceau uneori umbre moi ca niște văluri albastre, aruncate de norii călători. Mai departe, pădurea închidea orizontul. Mireasma pădurii și mireasma mării se contopeau.

— Hei, Turlendana ! heeeei ! strigă o voce limpede de tot.

Uluit, Turlendana se întoarse.

— Hei, Turlendanaaaa !

Și Binchi-Banche apăru în tovărășia unui vameș, la capătul unei poteci făcute de marinari prin desișul de sălci.

— Un' te duci la ora-asta ? Să-ți jelești cămila ? în-țrebă Binchi-Banche apropiindu-se.

Turlendana nu răspunse imediat. Își ținea cu mîna brăcinarii și sta cu genunchii puțin îndoiți înainte ; avea pe față o expresie de idioțenie așa de ciudată și bolborosea așa de jalnic, că Binchi-Banche și vameșul izbucniră în hohote de rîs.

— Du-te, du-te, spuse omulețul zbîrcit, luîndu-l pe bețiv de umeri și împingîndu-l spre țărnuț mării.

Turlendana merse înainte. Binchi-Banche și vameșul îl urmau la distanță, rîzînd și vorbind cu glas scăzut.

Acum vegetația se termina și începeau nisipurile. Din-spre gurile Pescarei se auzea murmurul mării ușor agitate.

Într-un fel de adîncitură între dune, Turlendana dădu peste hoitul încă neîngropat al Barbarei. Trupul mare, cu părul căzut, încă mai sîngera ; țesuturile adipoase ale spinării erau dezvelite și lăsau să li se vadă culoarea gălbuie ; pe picioare și pe coapse pielea își păstra părul și discurile caloare ; în gură se vedea limba albicioasă și cei doi dinți ai mandibulei superioare, enormi, colțuroși, încovoiați ; nu se știe de ce, buza de jos fusese retezată ; și gîtul semăna cu un șarpe.

La vederea aceluia masacru, Turlendana începu să strige, legănîndu-și capul. Scottea un strigăt ciudat, care nu părea omenesc.

— Aoo ! Aoo ! Aoo !

Apoi, vrînd să se aplece spre cămilă, se prăvăli ; se zbătu zadarnic să se scoale ; și, învins de toropeala vinului, rămase fără cunoștință.

Cum îl văzură căzînd, Binchi-Banche și vameșul sosiră-n grabă. Îl apucară unul de cap și celălalt de picioare ; îl ridicară și-l așezară cît era de lung peste trupul Barbarei, într-un fel de îmbrățișare drăgăstoasă. Făcînd toate acestea cei doi rînjeau.

Și astfel Turlendana zăcu pe cămilă pînă la răsăritul soarelui.

Tămăduitorul

Vasul de mărfuri cu două catarge *Trinità*, încărcat cu grâu, ridică ancora spre Dalmația, pe scară. Navigă pe fluviul liniștit, printre bărcile pescărești din Ortona ancorate în șir, în vreme ce pe maluri se aprindeau focurile și marinarii cântau. Trecînd apoi lin prin gura îngustă, ieși în largul mării.

Timpul era prielnic. Pe cerul de octombrie luna plină atîrna ca un glob trandafiriu pînă aproape de suprafața apelor. Munții și colinele din spate aveau rotunjimi de femeie. Sus pe cer treceau fără țipăt găște sălbatice și se pierdeau în zări.

Cei șase bărbați și musul făcură manevra necesară ca să intre sub vînt. Pe urmă, cînd pînzele roșii, pline cu figuri grosolan desenate se umflară, cei șase bărbați se așezară și începură să fumeze liniștiți.

Călare pe proră, musul se apucă să fredoneze un cîntec de prin ținutul lui.

Talamonte cel mare, trimițînd un lung jet de salivă în apă, spuse punîndu-și iar în gură glorioasa lui pipă :

— Vremea n-o să țină.

La profeția aceasta toți priviră în zare, dar nimeni nu vorbi. Erau marinari puternici și înăspriți de viața pe mare. Mai navigaseră și-n alte dăți la Zadar, la Trieste, la Split ; știau drumul. Unii își mai aminteau încă de fructele din insule sau de vinul dulce de Dignano ce avea parcă buchet de trandafiri.

Vasul era comandat de Ferrante La Selvi. Cei doi frați Talamonte, Cirù, Massacese și Gialluca formau echipa-ul, toți de loc din Pescara. Nazzareno era musul.

Cum era lună plină, zăboviră pe punte. Pretutindenii vedeau bărci de pescuit. Uneori cîte un grup de bărci

trecea pe lingă vas ; și marinarii schimbau cu familiaritate cîteva vorbe între ei. Pescuitul părea norocos. Cînd bărcile se îndepărtară și apele deveniră pustii, Ferrante și frații Talamonte coborîră să se odihnească sub punte. Cum isprăviră de fumat, Massacese și Gialluca le urmară exemplul. Cirù rămase de cart.

Înainte de a coborî, Gialluca spuse, arătîndu-i celui-lalt ceva la gît :

— Ia uită-te ce-am aici.

Massacese se uită și răspunse :

— E-o nimica toată. Nu face să-ți bați capul !

Era o roșeață asemănătoare cu cea produsă de înțepătura unei insecte, și-n mijlocul roșetei un mic nodul.

Gialluca mai adăugă :

— Mă doare.

În timpul nopții vîntul se schimbă ; și marea începu să se umfie. Vasul sălta pe valuri, tîrît spre răsărit, în afara rutei. În timpul manevrelor, Gialluca scotea din cînd în cînd cite un țipăt, fiindcă la orice mișcare bruscă a capului simțea o durere.

Ferrante La Selvi îl întrebă :

— Ce-ai ?

Cum se luminase de ziuă și se vedea bine, Gialluca îi arătă locul dureros. Roșeața de pe piele crescuse și-n mijloc apăruse o mică tumoare țuguiață.

După ce-o cercetă, Ferrante La Selvi spuse și el :

— E-o nimica toată. Nu face să-ți bați capul !

Gialluca luă o basma și își înfășură gîtul. Apoi se apucă să fumeze.

Vasul, zgîlțit de talazuri și tîrît de vînt, gonă departe spre răsărit. Mugetul mării acoperea glasurile. Uneori cîte un val mai mare se spărgea pe punte cu zgomot surd.

Către seară, vijelia se potoli ; și, ca o cupolă de foc se ivi luna. Dar, cum vîntul se oprise, vasul rămase aproape nemișcat, în acalmie ; velele se muiară. Din cînd în cînd trecea cîte o adiere fugară.

Gialluca se plîngea de dureri. Profitînd de răgazul acesta, tovarășii începură să se ocupe de suferința lui. Fiecare sugera alt remediu. Cirù, care era cel mai vîrstnic

veni lângă el și-i sugeră să-și pună o cataplasma de făină și mere. Avea vagi cunoștințe medicale, fiindcă, pe uscat, nevasta lui se îndeletnicea cu doftoriceli și cu vrăjitorii vindecînd suferințele cu leacuri și farmece. Dar făina și merele lipseau. Pesmetul nu putea fi eficace.

Atunci Cirù luă o ceapă și o mîină de grîu : pisă grîul, tăie mărunt ceapa și pregăti cataplasma. La contactul cu un asemenea amestec, Gialluca simți cum îi crește durerea. După un ceas, cuprins de o iritare furioasă, își smulse legătura de la gît și aruncă totul în mare. Ca să mai uite de necaz, se așeză la cîrmă și rămase acolo o grămadă de vreme. Se pornise iar vîntul și pînzele se zbăteau vesele. În noaptea limpede, o insuliță, ce trebuie să fie Pelagosa, apăru-n depărtare, ca un nor odihnindu-se pe ape.

Dimineața, Cirù, care încercase să-l îngrijească, vru să vadă tumoarea. Umflătura se întinsese, ocupa acum o mare parte a gîtului, avea o formă nouă și o culoare mai întunecată care în vîrf devenea violetă.

— Ce-i asta ? exclamă el, perplex, pe un ton ce-l făcu pe bolnav să tresară. Și-i chemă pe Ferrante, pe cei doi Talamonte și pe ceilalți.

Părerile fură împărțite. Ferrante presupuse că e vorba de o boală cumplită de pe urma căreia Gialluca se putea sufoca. Puțin cam palid, cu ochii măriți, Gialluca asculta revestirile. Cum cerul era acoperit, marea întunecată și stoluri de pescăruși se năpusteau țipînd asupra coastei, un fel de groază îi coborî în suflet.

În final, Talamonte cel mic dădu sentința :

— E-o bubă neagră.

Ceilalți aprobară :

— Mda, poa-să fie.

În adevăr, a doua zi un lichid sîngeriu făcu să se umfle și eliza tumorii și să crape. Și locul căpătă înfățișarea unui mui de viespi din care se scurgeau din belșug materii purulente. Inflamația și supurarea se întindeau și se adînceau rapid.

Îngrozit, Gialluca îl invocă pe sfîntul Rocco tămăduitorul. Promise zece, douăzeci de livre de ceară. Îngenunchea la mijlocul punții, întindea brațele spre cer, făcea jururi și jurații cu gesturi solemne, își chema tatăl, mama, nevasta,

copiii. În jurul lui tovarășii își făceau cu gravitate semnul crucii la fiecare invocație.

Simțind cum vine o puternică rafală de vînt, Ferrante La Selvi strigă cu glas răgușit o comandă, acoperind zgomotul surd al mării. Vasul se aplecă pe o coastă. Massacese, frații Talamonte, Cirù se repeziră să facă manevra. Nazzareno se cățăără pe catarg. Într-o clipă velele fură strînse ; rămaseră doar cele două focuri. Și vasul, balanșindu-se de pe o parte pe alta, începu să gonească nebuște peste crestele valurilor.

— Sante Rocche ! Sante Rocche ! striga cu și mai multă patimă Gialluca, surescitat de agitația din jur, sprijinindu-se în genunchi și în mîini pentru a rezista ruliului.

Din cînd în cînd un talaz mai înalt se revărsa peste proră ; apa sărată mătura puntea de la un cap la altul.

— Du-te jos ! îi strigă Ferrante lui Gialluca.

Gialluca se duse-n cală. Simțea pe toată pielea o fierbințeală neplăcută și o uscăciune febrilă ; și frica de boală făcea să i se strîngă stomacul. Dedesubt, în lumina slabă, lucrurile căpătau forme și înfățișări nebănuite. Se auzeau loviturile înfundate ale valurilor în bordurile ambarcației ce scîrțîia din toate încheieturile.

După o jumătate de oră, Gialluca reveni pe punte, livid de parcă ar fi ieșit din mormînt. Prefera să stea în aer liber, să înfrunte valurile, să vadă oameni, să respire vîntul.

Ferrante, surprins de paloarea lui, îl întrebă :

— Acuma ce-ai ?

Rămînînd la posturile lor, ceilalți marinari începură să vorbească despre leacuri ; cu glas tare, aproape strigînd, ca să învingă vuietul furtunii. Se însuflețeau. Fiecare avea metoda lui. Discutau cu siguranța unor doctori. În focul disputei uitau de primejdie. Massacese văzuse, în urmă cu doi ani, un medic adevărat operîndu-l la șold pe Giovanni Margadonna de ceva asemănător. Medicul mai întîi tăiasse, apoi răzuise cu bucățele de lemn înmuiate într-un lichid fumegos și apoi arsese rana. Curățase cu un fel de lingură carnea arsă ce semăna cu drojdia de la cafea. Și Margadonna fusese salvat.

Massacese repeta cu exaltarea unui chirurg feroce

— Trebuie tăiată ! Tăiată !

Și făcea cu mina spre bolnav gestul tăierii.

Cirù fu de părerea lui Massacese. Cei doi Talamonte conveniră și ei că așa e. Ferrante La Selvi clătina din cap.

Atunci Cirù îi făcu propunerea lui Gialluca. Gialluca refuză.

Cirù într-o izbucnire brutală, pe care nu și-o putu stăpîni, îi strigă :

— Atunci crapă !

Gialluca deveni și mai palid și își privi tovarășul cu ochii holbați, plini de groază.

Se lăsa noaptea. În negură, marea părea să urle și mai tare. Trecînd prin lumina aruncată de felinarul de la proră, valurile străluceau. Pămîntul era departe. Marinarii se țineau de o frînghie, ca să poată rezista talazurilor. Ferrante mînuia timona și, din cînd în cînd, glasul său răzbătea prin furtună.

— Giallù, du-te jos !

Simțînd o ciudată aversiune de a rămîne singur, nu voia să coboare, oricît îl chinuia suferința. Strîngînd din dinți de durere, se ținea și el de frînghie. Cînd venea cîte un val mare, toți își aplecau capul și scoteau strigătul cu care își însoțesc de obicei o muncă mai grea.

Dintr-un nor ieși luna, făcînd să mai scadă teroarea. Dar toată noaptea marea rămase agitată.

Dimineața, Gialluca, răvășit, le spuse tovarășilor săi :

— Tăiați.

Mai întîi, ținură cu gravitate un fel de consult decisiv spre a se pune de acord. Pe urmă cercelară tumoarea care era cît pumnul unui om. Crăpăturile care-i dădeau înainte înfățișarea unui cuib de viespi sau a unei site se uneau acum într-una singură.

Massacese spuse :

— Hai ! Curaj !

El urma să fie chirurgul. Încercă tăișul cuțitelor pe unghie. În fine, alege cuțitul lui Talamonte cel mare, ascuțit de curînd. Repetă.

— Hai ! Curaj !

Și el și ceilalți aveau un fel de tremur de nerăbdare.

Bolnavul căzuse într-o stare de amorțeală timpă. Își ținea ochii ațintiți asupra cuțitului, fără a zice nimic. cu

gura întredeschisă, cu mâinile spînzurîndu-i de-a lungul corpului, idiotizat.

Cirù îl puse să şadă şi îi scoase legătura, plescăind instinctiv din buze spre a-şi arăta scîrba. Toţi se aplecară o clipă, în tăcere asupra răni ca s-o privească.

Massacese spuse :

— Aşa ş-aşa, arătînd cu vîrfu cuţitului direcţia tăieturilor.

Atunci Gialluca izbucni dintr-o dată într-un plîns amarnic. Hohotele îi scuturau tot trupul.

— Curaj ! Curaj ! repetau marinarii, apucîndu-l de braţe.

Massacese îşi începu opera. La primul contact cu lama, Gialluca scoase un urlet ; apoi strîngînd din dinţi, da drumul unui fel de muget înfundat.

Massacese tăia lent dar sigur, ţinîndu-şi vîrfu limbii afară din gură, cum avea obiceiul cînd făcea o treabă cu atenţie. Cum vasul se balansa, tăietura era inegală ; cuţitul pătrundea cînd mai mult, cînd mai puţin. Lovitura unui val făcu lama să se înfigă în ţesuturile sănătoase. Gialluca scoase încă un urlet, zbatîndu-se, cu sîngele şiroaie, ca o vită în mâinile măcelarilor. Nu mai voia să rabde.

— Nu, nu, nu !

— Vino-ncoa ! Vino-ncoa ! striga Massacese după el, vrînd să-şi continue opera, căci se temea ca tăietura neterminată să nu fie şi mai periculoasă.

În jur, marea încă agitată vuia întruna. Nori în formă de trîmbe răsăreau la limita orizontului îmbrăţişînd cerul pustiu de păsări. În mijlocul acelu vuiet continuu, în lumina aceea, o surescitare ciudată punea stăpînire pe oameni. Luptîndu-se cu rănitul spre a-l ţine nemişcat, se mîniau fără să vrea.

— Vino-ncoa !

Massacese făcu' rapid, la-nîmplare, alte trei sau patru incizii. Din tăieturi ţîşnea un sînge amestecat cu materii albicioase. Toţi erau mînjiţi, în afară de Nazzareno care sta la proră, tremurînd înspăimîntat de atrocitatea faptelor.

Ferrante La Selvi, care vedea corabia înclinîndu-se periculos, dădu o comandă strigînd din răsputeri :

— Slăbeşte scotaaa ! Întoarce timona spre ursă !

Cei doi Talamonte, Massacese, Cirù făcură manevra. Vasul își reluă goana, legănându-se. În depărtare se zărea Lissa. Scăpînd printre nori, fișii lungi de soare băteau în ape ; și se schimbau odată cu mișcările norilor.

Ferrate rămase la cîrmă. Ceilalți marinari se întoarseră lîngă Gialluca. Tăieturile trebuiau curățate, arse și apoi cusute.

Rănitul căzuse acum într-o stare de adîncă prostrație. Părea că nu mai pricepe nimic. Își privea tovarășii cu niște ochi pieriți, deja tulburi, ca ai animalelor pe moarte.

Din vreme-n vreme repeta, ca pentru sine :

— Mor ! Mor !

Cirù încerca să curețe rana cu un șomoig de cîlți, dar avea mîna grea și o irita. Massacese, vrînd să urmeze pînă la capăt exemplul hirurgului lui Margadonna, ascuțea cu atenție cîteva bucăți din lemn de brad. Cei doi Talamonte se ocupau de smoală, fiindcă pentru arderea rănii aleseseră smoala clocotită. Dar era imposibil de aprins focul pe puntea inundată în fiecare clipă. Cei doi Talamonte coborîră sub covertă.

Massacese strigă la Cirù :

— Spal-o cu apă de mare !

Cirù îi urmă sfatul. Gialluca răbda totul, scoțînd un vaiet neînterupt, clănțănind din dinți. Gîtul îi devenise enorm, roșu iar în unele puncte aproape vînat. În jurul inciziilor începeau să apară pete negricioase. Bolnavului îi venea greu să respire, să înghită ; era chinuit de sete.

— Roagă-te lu' Sante Rocche ! îi spuse Massacese, care isprăvisse de ascuțit bucățile de lemn și aștepta smoala.

Împins de vînt, vasul devia acum spre Sebenic și insula dispărea treptat din vedere. Dar oricît de mari erau încă valurile, vijelia da semne de slăbire. Soarele era la jumătatea bolții, între nori de culoarea ruginii.

Cei doi Talamonte veniră cu o oală de pămînt plină cu smoală fumegîndă.

Gialluca îngenunche, spre a-și reînnoi juruința. Își făcură cu toții semnul crucii.

— Oh, Sante Rocche, scapă-mă ! Îți făgăduiesc o candelă d-argint, ș-ulei tot anu, și treizeci de livre de ceară. Oh, Sante Rocche, scapă-mă ! Am nevastă și copii... Aibi milă ! Îndură-te de mine, Sante Rocche !

Gialluca își ținea mâinile împreunate ; vorbea cu un glas ce parcă nu mai era al său. Apoi se așează la loc, spunându-i simplu lui Massacese :

— Gata.

Massacese înfășură puțini cîlți în jurul bucăților de lemn ; și, rînd pe rînd, băga cîte una în smoala clocotită și ștergea rana. Ca arderea să fie mai profundă și mai eficace, turnă peste rană și lichidul. Gialluca nu scoase nici un vaiet. La vederea acestor grozăvii, pe ceilalți îi trecură fiorii.

De la postul său, Ferrante La Selvi spuse clătînînd din cap :

— L-ați omorît !

Gialluca, aproape mort, fu dus sub punte și așezat într-un hamac. Nazzareno rămase de veghe lîngă bolnav. Sus se auzea vocea guturală a lui Ferrante strigînd comenzile și pașii precipitați ai marinarilor. *Trinità* vira, scîrțîind. Deodată Nazzareno băgă de seamă o crăpătură pe unde intra apă ; și-i chemă. Marinarii coborîră în grabă. Strigau toți odată, zorindu-se să facă reparația. Parcă era un adevărat naufragiu.

Gialluca, deși istovit sufletește și trupește, se ridică-n hamac, crezînd că vasul se duce la fund ; și se agăță de unul din cei doi Talamonte. Îl implora ca o femeie :

— Nu mă lăsați ! Nu mă lăsați !

Îl liniștiră ; îl așezară la loc. Acum îi era frică ; bolborosea cuvinte fără noimă ; plîngea ; nu voia să moară. Pentru că inflamația îi ocupa absolut tot gîtul și ceafa, întinzîndu-i-se încet-încet pe trup, iar umflătura devenea și mai monstruoasă, simțea că se sufocă. Căska mereu gura ca să tragă aer în piept.

— Duceți-mă sus ! Aicea n-am aer ; o să mor aicea...

Ferrante chemă oamenii pe punte. Vasul încerca să înainteze navigînd în zigzag. Manevra era complicată. De la timonă, Ferrante cerceta vîntul și da comenzile potrivite. Pe măsură ce se apropia amurgul, valurile se potoleau.

După cîtva timp, Nazzareno veni sus strigînd înspăimîntat :

— Gialluca moare ! Gialluca moare !

Marinarii dădură fuga ; își găsiră tovarășul mort în hamac, într-o poziție chinuită, cu ochii deschiși, cu fața tumefiată, de om strangulat.

Talamonte cel mare spuse :

— Și-acu ?

Ceilalți amuțiră nițel cam speriați înaintea cadavrului. Se întoarseră pe punte, în tăcere. Talamonte repeta :

— Și-acu ?

Ziua se retrăgea lent de pe apă. În aer se înstăpînea calmul. Pânzele se muiau din nou și corabia rămînea pe loc, fără să mai înainteze. Se zărea insula Solta.

Strînși la pupă, marinarii discutau situația. O neliniște vie le cuprinsese sufletele. Massacese era palid și gînditor. Observă :

— Or să zică de noi că l-am omorît ? O s-avem necazuri ?

Teama aceasta le tortura deja spiritul superstițios și neîncredător. Îi răspunseră :

— Ăsta-i adevăru'.

Massacese nu-i slăbi :

— Buun ! Și-acu ce ne facem ?

Talamonte cel mare spuse simplu :

— Nu-i mort ? Să-l aruncăm în mare. O să zicem că l-am pierdut cîn-cu furtuna... Or să ne creadă sigur. Ceilalți consimțiră. Îl chemă pe Nazzareno.

— Ei, tu... mut ca peștele.

Și cu un gest amenințător îi pecetluiră taina în suflet.

Pe urmă coborîră să ia cadavrul. Carnea gîtului răspîndea deja un miros urît ; la fiecare zdruncinătură, din rană picurau materii purulente.

Massacese spuse :

— Să-l băgăm într-un sac.

Luară un sac, dar cadavrul nu intra decît pe jumătate. Legară sacul peste genunchi, restul picioarelor rămînînd afară. În timpul înmormîntării se uitau instinctiv împrejur. Nu se vedeau pînze ; după vijelie, marea avea o unduire amplă și lină ; în zare, insula Solta părea albastră.

Massacese spuse :

— Să punem ș-un pietroi.

Luară o piatră din lest și o legară de picioarele lui Gialluca.

Massacese spuse :

— Hai !

Ridică ră cadavrul peste bord și-l lăsară să alunece-n mare. Apa se închise deasupra lui, bolborosind ; corpul coborî mai întîi cu o legănare înceată, apoi pieri.

Marinarii se-ntoarseră la pupă și așteptară vîntul. Fumau fără o vorbă. Massacese făcea cîte un gest involuntar, cum fac, uneori, oamenii duși de gînduri.

Se porni vîntul. După ce se zbătură o clipă, pînzele se umflară. *Trinità* se îndreptă către insula Solta. Urmînd o rută bună, după două ceasuri trecu prin strîmtoare.

Țărmurile erau luminate de lună. Marea avea o liniște lacustră. Din portul Split ieșeau două corăbii înaintînd spre *Trinità*. Cele două echipaje cîntau.

Auzind cîntecul, Cirù spuse :

— Iete-te ! sînt din Piscara.

Văzînd desenele și cifrele pînzelor, Ferrante spuse :

— Sînt vasele lu' Raimonde Callare.

Și dădu strigăt.

Marinarii îi răspunseră cu însuflețire. O corabie era plină cu smochine uscate și cealaltă cu măgăruși.

Cum a doua corabie trecu la zece metri de *Trinità*, urmă un schimb de saluturi. Un glas strigă :

— Hei, Giallù ! Unde-i Giallucche ?

Massacese răspunse :

— L-am pierdut în mare cîn' cu furtuna ! Ziceți-i și lu' mumă-sa !

De pe vasul cu măgăruși se auziră cîteva exclamații, apoi cuvintele de rămas-bun :

— Adio ! adio ! La Piscara ! La Piscara !

Și, îndepărtîndu-se, echipajele își reluară cîntecul sub clar de lună.

Leda fără lebădă

Leda fără lebădă

(1913)

Am aflat toate aceste lucruri ieri, pe seară, stînd pe pontonul plat, eliberat încetul cu încetul de reflux, pe cînd în jur se auzea fremătînd viața ascunsă a nisipurilor și ciuhurezul tînguindu-se în tufișurile înflorite de drobiță și trestie de pe mal, le-am aflat de la Desiderio Moriar, un artist rafinat dar fără opere și fără faimă, care, ca și mine, știe că alît în timpul unei lecturi cît mai cu seamă în viață atenția contează cel mai mult.

Vocea lui seamănă cu o tulbure zi de martie, toată numai stropi argintii, bruște rafale de vînt, averse de ploaie și grindină, pauze melodioase în care lucrurile ce nu s-au născut încă par să aibă mai multă putere decît cele ce au văzut lumina. Și vocea aceasta vine dintr-o gură lacomă și nemulțumită, de copil pofticios zăbovind cu bănuțul lui fals și strîmb în fața vitrinei cofetarului. La unele cuvinte, ochii negri îi strălucesc printre gene cu o neliniște ce pare să aprindă-n colțul interior al pleoapelor un picur de sînge, ca tușa vie de cinabru din uncele portrete manieriste, iar altădată par să-și retragă privirea-n sine, plutind pe nu știu ce ape de vis ca două netede coji de alună.

Văzut din față este alt om decît din profil : atunci cînd se întoarce, senzualitatea aventuroasă, nesuferind nici o constrîngere, capabilă să aleagă rapid, apare în contrast cu voința sacrificată, moartă, proprie celui ce descoperă fără greș aceeași vană oroare în cele mai dulci ca și în cele mai dure capricii ale vieții. Frumoasele lui mîini, cînd nervoase ca ale unui mare violonist oscilînd între arcuș și tastatură, cînd moi și parcă fără oase ca ale unui vestit croitor gata să-i înceapă doamnei proba unei rochii, au o mișcare bruscă pocnindu-și degetele parcă spre a se delecta

cu glasul scheletului ascuns. Rapidele contracții ce-i înfioară atunci pomeții obrazilor, tîmplele, bărbia îmi amintesc de pielea mult prea fină a cailor pur sînge și, uneori, de botul caraghios al iepurilor.

Ce splendid instrument însuflețit pentru a releva printr-un gest, un accent, o pauză, un semn, o privire valorile lucrurilor vizibile și invizibile !

Îmi spunea ieri seara, cu un amestec de copilărie și de vrajă : „Nu e, oare, noaptea omniprezentă și perpetuă ? Dacă strîng pumnul în plină amiază, aduc noaptea în căușul mîinii.” Vorbind astfel, mă făcea să simt neîncetat acea miraculoasă obscuritate pe care se desenează formele și evenimentele, acea divină umbră ascunsă-n cuta unei fuste sau în tainița inimii.

Cu regretul că nu-i pot imita nici pe departe arta atît de vie, în relatarea uneia din povestirile sale mă voi strădui să-mi imaginez că faptele mi s-au întîmplat chiar mie.

Treceam printr-una din acele zile de plictis despre care se spune c-au fost inventate de preceptorul lui Nero pentru firile nehotărîte, pentru clipele cînd virtutea activă a vieții le părăsea, se retrăgea din sufletele lor ca apa din scocul pivei sau al unei mori, lăsînd să se vadă împrejurul instalațiilor inerte rezervoarele pline cu tot felul de murdării și fiare ruginite.

În fiecare gînd ți se pare să simți un miros de nămol în putrefacție. Corpul însuși parcă e frînt, dărîmat ; încercă să se țină pe picioare, să se sprijine de ceva, să-și găsească liniștea într-o atitudine fermă dar semănînd cu vechile crucifixuri fără cruce care, indiferent în ce loc și pe ce obiect din prăvăliile anticarilor sînt puse, par ținute acolo în cel mai mare chin.

Vremea contribuia și ea la această mizerie : în Landă ploua și nu ploua. Un nor ca un burete stropea o bucată de plajă cu picături mari, rare, aproape calde, căzute parcă dintr-o lingură de luat spuma. Dincolo de petecul ud se zărea însă nisipul uscat, dincolo de el urma altă stropeală, apoi o altă fișie neatinsă ; astfel că și pămîntul părea în suferință, ca femeile gravide ce își simt pielea pe alocuri rece și pe alocuri caldă în timp ce, într-o nedefinită profunzime, ceva înform se mișcă.

Tocmai mă pregăteam să las în urma mea, la poarta grădinii, una din acele făpturi dulci și plictisitoare care, contrar viziunii de tinerețe a lui Dante, se încăpăținează să-și țină la nesfârșit în brațe iubirea moartă, „învelită într-o pânză ușoară, stacojie“, fără a se putea hotărî s-o îngroape, și „cu iscusință“ se străduiesc să ne dea să mîncăm din inima lor scumpă care, totuși, nu arde. *Vide cor meum*¹.

Auzeam glasul lamentărilor obișnuite ca zumzetul provocat de chinină în urechea bolnavului după un acces de friguri. Nu eram nici înăuntru nici afară ; între noi se afla pragul de piatră preșărat cu polen galben. Și vedeam cum făina sălbatică se lipise de vopseaua proaspătă de pe poarta cea nouă, umplînd interstițiile, învăluind o umflătură de rășină ce se înălța din scîndura de pin pe jumătate mort, cum se ridică în palma mîinii o bășică înainte de a deveni bătătură.

Un mic vas de pămînt atîrnat de un trunchi descojit primise, încă de la primul aflux al sevei, atîta rășină deodată, încît da pe de lături, scurgîndu-se în fire lungi ca niște acadele pe care-ți venea să i le oferi drept hrană ca să-i încleieze limba sîcîitoare și să-i lipească de palat vorbele inoportune. Sub un nor pufos, lăptos și nehotărît, păsările cîntau alandala ca niște elevi fără chef, la ora de muzică. Și toată viața mea semăna cu una din alegoriile stupide pe care ni le propunea odinioară, la examen, profesorul de retorică. O însăilasem așa de prost încît, drept pedeapsă, fusesem obligat să port foaia respectivă prinsă cu două ace de gămălie pe spate.

Coborînd pe poteca din pădure spre cartierul de iarnă mă gîndeam cu invidie la rarii păstori din Landă, ultimii descendenți ai bătrînilor ciudați care treceau pe cataligelor lor înalte prin bălțile și mocirlele din pustiul nisipos, cu pași atît de mari încît puteau egala în iuțeală galopul unui cal din Pirinei.

Îl cunoscusem pe unul din ei înainte cu cîteva zile. Că legendarele prăjini reduse la niște cîrje modeste, cu umbrela verzuie și traista negricioasă agățată de umăr, că bereta de lînă în formă de ciupercă trasă pe urechi, sta cî

¹ Privește inima mea (lat.).

era ziua de lungă rezemat în toiag, împletind ciorapi cu andrelele, gol de gânduri ca și câinele lui, indiferent la goana timpului ca sticla unui ceasornic de nisip, cu limba cufundată de ani și ani în tăcerea salivei ca o sardină conservată-n uleiul din cutie.

Departe de ochii iubiți sau care au fost iubiți lumina pare altfel. Spre a intra-n camera noastră, cerul așteaptă ca lampa să se stingă.

Printre pinii proaspăt răzuiți (de la distanță pe trunchiurile lor parcă erau fixate pieile roșcate de iezi ce atîrnă de obicei la ușile măcelăriilor) zăream Etisia, orașul multicolor, învăluit într-o căldură jilavă de sobă ușor dezgustătoare, ca aceea din unele băi turcești aduse-n Occident, unde oamenii grași se chinuiesc să transpire citind ziarul religiei lor desfășurat pe burta șiroind de sudoare.

Vile cochete păreau construite din carton presat și tablă traforată de către un arhitect girondin cu cioc și cravata fluturînd, care se străduise să concilieze în arta sa inspirația ospitalierei Riviere ligurice și pe aceea a lacului celor patru cantoane, amîndouă la fel de consolatoare. Fiecare fațadă avea înscris pe ea cu litere în stil nou falnicul ei nume luat din mitologie, din botanică, din sărbătorile civice sau din bagajul de stupidități sentimentale. Fiecare interior își avea probabil vaza lui cu flori artificiale sub un clopot de sticlă, scoica lui mare și buburoasă, statueta Ioanei D'Arc în armură de grafit și pendula cu cuc spre a chema fericirea sau moartea.

Dincolo de geamurile extrem de curate care, ca și cele ale acvariilor, închideau o lume îndepărtată, grămezi de șaluri și de pături, înălțate din cînd în cînd de un acces de luse, se odihneau pe fotolii lungi, de răchită. Pe drumul alb, un șir interminabil de omîzi coborîte nu se știe de unde călătorea către eternitate cu unduirea ușoară și înspăimîntătoare a miriadelor lor de inele. Cîteva din gogoșile lor pufoase rămase în vîrfurile unor crengi dădeau impresia unor mîini bolnave înfășurate în bandaje destrămate. Unele, un pian care moștenise sufletul unei rude flașnete, întra una din acele piese cu un număr deasupra fiecărei note, indicînd degetului clapa respectivă ; și cum în mine se

trezise nu știu ce străbun romantic, eram curios să știu dacă pe copertă era reprezentată o gondolă neagră, o salcie plîngătoare sau litografia unei harpe osianice și dacă titlul era „Suspînul Exilatului“, „Tinărul sclav“ sau „Cea din urmă zi a Mariei Stuart“.

Prin minte îmi trecu un gînd rău și năstrușnic : „Dacă scot acum un țipăt, toți bolnavii or să dea năvală la ferestre și or să rămînă acolo cu fețele lor egale și supte ca dopurile de plută dintr-un năvod pus la uscat după pescuit.“

În spatele unei ferestre fără draperii, un fel de gest alb păru să gonească o muscă ori să mă cheme. Un simplu geam subțire mă despărțea de moarte și mîna necunoscută era gata să-l spargă.

Îmi amintii că un văr de-al meu avusese la Nisa o după-âmiază de iubire nebună cu o călugăriță din Cracovia, care murise apoi în timpul nopții.

Dar ușa doamnei pe care-o alesesem și o pierdusem era închisă și în grădina mică o servitoare în saboți și cu scufie spăla un ciine cu părul lung, castaniu, ce părea să se topească sub spumă ca și cum ar fi fost din ciocolată, în timp ce apa murdară se scurgea pe potecă în stradă ca o mînă deformă ce pipăia pămîntul, se lungea și se lățea căutînd parcă un lucru pe care îl pierdusem.

Nu știam ce.

Așteptam s-aud pe cineva în spatele meu spunînd plin de solitudine : „Domnule, stați puțin, întoarceți-vă, ați pierdut ceva“. Dar nimeni nu sufla, iar mîna curgătoare nu-mi înapoie nici ea nimic ; continua să pipăie mai departe pînă la rigolă, deranjînd un sfat de omizi adunate sub un fel de urzeală ce putea să semene fie cu o piele de șarpe, fie cu un fagure gol și uscat.

Un cărucior în formă de coș pe trei roți venea spre mine, împins de un bărbat mustăcios și cărunt ce-și îndeplinea obligația cu demnitatea specifică foștilor soldați reînforși din războaiele purtate pentru patrie și salvatorilor profesioniști de la înec sau de la incendiu. În el era întinsă o bătrînă doamnă cu înfățișare de muribundă, cu sticliri de furie în cele două pupile ostile universului, bulbucate deasupra a două pungi zbîrcite, amintind de ferocitatea unui polip legat de tristul lui sac, că te-ntrebai prin

ce accident ciudat îi lipseau cele opt tentacule garnisite cu ventuze. Căruciorul s-a oprit atât de brusc la doi pași de mine, încît am tresărit.

Un șir de omizi traversa drumul și demnul căruțaș — dintr-un sentiment de milă, de scîrbă sau, poate, din superstiție — căuta un mod ingenios să evite măcelul. Cum el, pentru a face să se ridice roata din față, se lăsa pe marginea din spate a coșului, bătrîna, simțînd clătinătura, și-a revenit dintr-o dată în simțiri, spre a revărsa asupra nătărăului tot veninul celor doi polipi fără tentacule. Roata a căzut la loc și a tăiat lungul intestin moale și păros. Celelalte două roți și pantofii care le-au urmat au desăvîrșit operația.

Întorcîndu-mă cu dezgust, am văzut că îndărătul unui gard de scînduri rîdea un băiat cu doi ochi mici, porcini, înfundați într-o față enormă și lucioasă, gata să plesnească, de parcă cineva i-ar fi îndesat întruna printr-o gaură din ceafă carne tocată și slănină.

Hoitul unui cîine vagabond mișunînd de viermi într-o groapă de gunoi pare un spectacol aproape plăcut în comparație cu unele apariții ale urîteniei îmbrăcate în haine omenești.

O rafală de vînt mi-a trecut pe deasupra capului, una din acele bruște adieri ce parcă vin dinspre hotarul miraculos al unei alte vieți, cu neputință de cunoscut altfel decît, uneori, nedeslușit, printr-o iluminare a amintirii, sau printr-o iluminare a neliniștii, cînd spiritul, fie că-și reamintește, fie că presimte, se zbațe-n van să scape din lanțul obiceiurilor, maniilor, minciunilor, grimaselor, spaimelor, mizeriilor fără număr din care e compusă viața noastră.

Polenul părea să fumege împrejurul ramurilor scuturate de vînt, aurind norul sfîșiat care m-a lăsat să zăresc dintr-o dată, printre marginile ca două pînze de in pudrate de aurul silvan, unul din cele mai îngerești chipuri de aer.

Și, înainte de a auzi nota stîngace a unei privighetori începătoare, am simțit că la trecerea adierii pinul se umple de muzică de la rădăcini pînă-n vîrf, ca un instrument de suflat.

Dar nota aceea firavă a fost de-ajuns ca totul să se schimbe.

Atunci am grăbit pasul către oraș, gîndindu-mă că muzica era, poate, făcută să interpreteze enigma tuturor imaginilor născute în mine de nu știu ce simț nemilos suprapus peste vederea normală.

Un tînăr cîntăreț la clavecin, ieșit din *Schola Cantorum*, format în spiritul grației și al forței vechilor claveciniști italieni, îmi scrisese cu delicat orgoliu că în ziua aceea va cînta numai pentru mine.

Prudență admirabilă, dealtfel, fiindcă, intrînd în Cazinou, mi-am dat seama că marea majoritate a porcilor din partea locului — *more biblico* — nu fusese atrasă de mîrgăritare.

Erau foarte puțini auditori în sala vastă, pictată într-un stil turcesc bun să înfierbînte închipuirea subofițerilor în parloarele bordelurilor. Nu lipsea decît faimosul parfum al așa-ziselor pastile de serai. O Euterpe locală, osoasă și aprigă, pe post de călăuză a fiecăruia spre scaunul său, te făcea să sperii, ori de cîte ori își vîra mîna în buzunarul șorțului, că vrea să scoată o pilulă parfumată și s-o pună să ardă în talerul frumos polizat, folosit pentru danii ; dar după fiecare gest urma dezamăgirea.

Pe luminatorul din plafon s-a auzit ropotul unei noi averse și spiritul agil al apei a pătruns parcă în penumbra mohorîtă, aducînd un fel de mireasmă telurică de bucurie.

Pereții s-au dat la o parte ; marea carcasă de fier, lemn, stuc și lac a fost luată și dusă de o pală de vînt ca o grămăjoară din ace de pin peste plaja scaldată de Atlantic.

Izvoare iuți și limpezi au țîșnit pretutindeni, ca atunci cînd gazda, cu un surîs misterios, își conduce invitații, care nu bănuiesc nimic, într-un colț liniștit al parcului, și, fără să fie văzută, întoarce cheia ascunsă în tolba cu săgeți a unui Cupidon punînd în mișcare jocurile înșelătoare ale apei.

Din gazonul de iarbă, dintre tufișurile simetrice, dintre arbuștii de merișor tunși, din sînii naiadelor, din scoicile tritonilor, de pe spatele delfinilor, din gurile broaștelor de bronz pitite pe lîngă bănci sau la intrarea în grote, din

ornamentele balustradelor mărginind scările și terasele, din cupolele micilor temple și din arcadele promenadelor, de pretutindeni țîșnesc jeturi de apă, se răspîndesc în stropi mărunți, sar, plesnesc, izbesc, la fel de formidabile ca niște săbii, spade și lăncii într-o ambuscadă adevărată.

Dame și cavaleri țiță, rîd, aleargă, se apără, se salvează.

Însă în orice adăpost, în orice ascunziș urmăritoarea plină de prospețime întinde o cursă : un fir de apă se prelinge pe ceafă, pe spinare, în ureche ; un pîrîiaș răsună sub o crinolină ca limba unui clopot surd ; o rafală bruscă răpește o perucă, o jertfește, o dă de-a dura, face din ea un ciucure de spumă.

În fugă, Amarilli se-mpiedică de o tufă de trandafiri și cade scuturîndu-i petalele și înțepîndu-se. Ca o ceată de gnomi transparenti, stropii malițioși o atacă pe drăgălașa ființă lipsită de apărare, jefuind-o. O pană, un vâl, o panglică, o fundă artistic înnodată ca un semn de iubire, un neg din tafta, un pieptăn de бага, un pantofior din pînză țesută cu fir de aur, tot felul de lucruri ușoare dansează în vîrfurile jerbilor de apă asemenea unor ouă găurite și golite aduse ca ofrandă ; iar pe lîngă ele, o frunză verde, o petală albă, un ghimpe negricios.

„Ajutor ! Ajutor !” Cavalerul Palamede nu încetinește pasul, nu se-ntoarce, n-aude ; o ia la goană zornăindu-și tinichelele, cu ciorapii lipiți de nobilele-i pulpe, în mînă cu teaca goală a sabiei pierdute, cu coada-ntre picioare.

Toți fug țițind, suflînd din greu, de-a lungul spalierelor de carpen ale grădinii, spre scările de marmură trandafirie, ca un cîrd de lebede și rațe gonite de pe lac de o spaimă neașteptată.

Fugarele se cred la adăpost și tocmai se scutură de apă cînd micuții sfînceși din marmură trandafirie, frumos pieptănați și înțelepți ca niște domnișoare de la țară, odihnindu-se pe două labe cu gheare înofensive, încep să sufle din gurile fără nici o enigmă largi evantaie de apă ce se încrucișează peste scară.

Grațioasa fugă începe iar și scara pare să se lungească precum cea a lui Iacob către cerul suav al apusului pe care rîndunici ca suveicile țes vâlul violet al Melancoliei.

Și, iată, se rupe primul colier de perle : boabele se rostogolesc în jos pe treptele netede și roze pe care apa curge în cascade minuscule.

Se rupe un al doilea (din șapte șiruri ?), se rupe un al treilea (din douăzeci și unu de șiruri ?) și altul, și apoi altul, la nesfârșit.

Perlele se înmulțesc, simulează o grindină ușoară, se rostogolesc peste tot, strălucesc. sună, sar, se-mpreună cu pirîiașele, par cînd prețioase picături de apă, cînd stropi de frumusețe și roind de ploaie.

Și cînd sfîncșii se opresc din suflat, păunii cocoțați în carpeni se înalță cu țipăt ; vin spre alee atrași de grăunțele neașteptate ; urmăresc boabele tirîndu-și pe marmura udă evantaiile cozilor închise.

Și, dintr-o dată, nu se știe de unde, apar catifelate pisici de angora, albe ca spuma și cenușii ca fumul, cu ochii roșii, cu ochii azurii.

Și, dintr-o dată, nu se știe de unde, apare o ceată de maimuțe negre și lucioase ca lignitul, cu minune palide și zbîrcite, cu cîte un clopoțel de aur în fiecare coadă.

Și toate încep să urmărească perlele sonore, le opresc, le apucă, și le trimit unele altora, jucîndu-se, făcînd ghidușii, luîndu-se la harță cu o grație ușoară și mereu nouă în gesturi și mișcări.

Iar sus, colierele se rup întruna, se deșiră, se fărîmă de parcă prin nu știu ce minune risul carnal al Tineretii se preschimbă-n mărgele rostogolite și irecuperabile. (În tufa ei de trandafiri, Amarilli și-a pierdut cunoștința ? sau și-a dat duhul ?).

Erau sonatele lui Domenico Scarlatti.

Tînărul instrumentist avea chipul proaspăt ras, colțuros, presărat cu cîțiva negi păroși în genul lui Franz Liszt, niște ochelari profesoralii cu rame de aur deasupra unui nas aproape grecesc, vechea coamă pudrată a lui Jacopo Peri, o cravată cu nod dublu, una din acele lungi redingote de catifea neagră purtate de domnii eleganți în litografiile lui Gavarni ; dar prin admirabila artă a degetelor sale și prin spiritul său se dovedea un adevărat

„maestru al clavecinului”, demn de secolul optsprezece și de divinul napoletan.

Forța, îndrăzneala, eleganța, vioiciunea, sinceritatea, dinamismul, voluptatea acelei muzici făceau să reînvie-n mine în mod miraculos, mai proaspăt ca oricînd, gustul vieții. Fiecare sonată cu tema ei unică bazată pe o mișcare în două părți, părea să deseneze de fiecare dată linia scurtă a unei perfecțiuni mereu noi și să varieze în imprevizibile modulații energia celui mai limpede element.

Într-o pauză, cînd stam cu pleoapele coborîte asupra uneia din aceste fantezii încîntătoare, ajunse pînă la mine odată cu un foșnet ușor un parfum de femeie semănînd cu mireasma împrăștiată de un tufiș scuturat ; în prima clipă am crezut chiar că eram tulburat de propriul meu vis. Amarilli ?

Întorcîndu-mă, însă, am văzut o tinăra doamnă ce tocmai voia să se așeze pe scaunul de alături ; încă de la început am observat că ochii parcă nu-i călăuzeau mersul, Dintr-o dată lumea creată-n mine de muzică s-a prăbușit, s-a împrăștiat ca și cum mi-ar fi căzut din mînă una din sferele de cristal reprezentînd globul pămîntesc, ținute-n palmă de un înger englez din reprezentările Creațiunii. Jeturile de apă n-au mai atacat ca niște săbii, colicrele nu s-au mai rupt. Sufletul, ieșit în mod magic din sine însuși, a făcut un salt înapoi peste secole.

Viața noastră e o operă magică ce fuge de lumina rațiunii, cu atît mai bogată cu cît e mai departe de ea, înfăptuindu-se ocult, adesea împotriva ordinei legilor aparente. Nici măcar atunci cînd credem că dormim și visăm, nu noi sîntem cei adormiți, ci Magul ațipește, uitînd să ne mai conducă spre miezul lucrurilor cu arta lui imprevizibilă și infailibilă. Abandonați pentru o vreme nouă înșine, am putea încerca să-l spionăm și să-l cunoaștem, sau am putea să cercetăm propria noastră taină, dacă el n-ar opri în noi un anume mecanism așa cum introduce muncitorul în mașină un cui sau o așchie pentru a o face inutilizabilă. Omul, însă, veghează întruna, încă de la începuturile lumii și, în realitate, nici un Macbeth nu-i poate ucide somnul care nu se lipește de el.

Somnul omenesc e o eroare, ca și spațiul și timpul.

Patul nostru e simbolul unui ritual neînțeles sau prost înțeles, ca vechiul catafalc anual al lui Adonis, sau cel al lui Isus înălțat în naos înaintea Paștelui. Nu omul se întinde în el, ci imaginea de ceară a unui zeu.

Ochii noii venite erau din cei ce ne lasă perplecși și disperați ca în fața unui perete de stîncă neted, fără nici un loc de trecere și fără prize. Marginile pleoapelor desenate precis și parcă întărite ca lăcașul unei pietre prețioase îi legau cum leagă acesta nestematele, făcîndu-mă să mă gîndesc la ochii unui zeu ori ai unui atlet de bronz, alcătuiți din argint azuriu sau din pastă sticloasă, înfipti în cavitățile de metal pentru a fi nepieritori și pentru a cere în veci muritorilor jertfa sau lauda fără a da însă nimic în schimb.

Prin contrast, pielea chipului avea o culoare de o delicatețe mai impresionantă chiar decît prima floare îmbobocită pe ramura uscată a unui piersic. Era o paloare iluminată fie de o aleasă calitate a singelui, fie de puterea modelării; nu mai văzusem niciodată planurile unei fețe vii tratate în asemenea amplă manieră sculpturală, capabilă să-mi amintească, în limitele înguste ale măștii, grandioasele ondulări ale terenului în țările de nobilă tradiție, ritmul inimitabil al văilor și dealurilor în anotimpul cel mai luminos și cel mai tainic.

Mi-am acoperit ochii cu mîna și, cu fruntea plecată, am ascultat-o cîteva clipe respirînd dincolo de muzică, ori, poate, în adîncul muzicii care-mi părea că nu mai aleargă de-a lungul clapelor, ci devine netedă și calmă ca ochiurile de apă lăsate în amurg pe plajă de maree, cînd imaginația mea hrănită de Mediterană, spre a găsi cauza frumuseții lor sublime, își închipuie că a fost transportată acolo una din statuile naufragiate lîngă Ciclade.

Sentimentul prezenței umane mi se pare așa de minunat, că mă întreb ce aberație sau ce lașitate mă împing să trăiesc atît de mult în mijlocul pădurii și pe țărmuri pustii. În orice caz, trebuie spus că pînă și sufletul cel mai viguros și mai conștient respinge eforturile consecutive și e nevoie de o extraordinară concentrare a atenției pentru

a depăși obtuzitatea obișnuinței și a ajunge să simți ritmul ascuns al unei vieți străine.

Am fost copleșit de un val de tristețe, ca și cum ființa aceasta ar fi refăcut pentru mine drumul printre casele bolnavilor, ar fi îndurat privirea celor doi ochi senili și feroci, bulbucați deasupra pungilor zbircite, și mi-ar fi readus gândurile de culoarea cenușei pipăite de mîna murdară care căuta ceva pe jos.

Cu o putere de halucinație la fel de invincibilă ca și realitatea, am simțit deodată, fără vreo legătură cu chipul și corpul ei, într-un mod inform și difuz, mizeria și nenorocirea plutind în jur, ca atunci cînd urci o scară cu aspect sinistru, eziți pe un coridor văruiț și apoi intri într-o cameră prost luminată, unde persistă urmele delictului comis. Mă gîndesc că poate aș fi descoperit în obscuritatea aceea un obiect revelator, dacă nu m-aș fi întors să-mi privesc vecina cu o mișcare involuntar necuviincioasă care a părut mai degrabă s-o mire decît s-o deranjeze.

Frumusețea ei s-a armonizat desăvîrșit cu simțurile mele, ca și cum aici i-ar fi fost locul și s-ar fi potrivit ca lucrul rar în caseta de preț sau ca relief în lăcașul său. Dureroasa mea divinație a amuțit și m-a lăsat pradă noii emoții.

Linia formelor asculta de legea marilor opere plastice, din orice punct mi-aș fi imaginat că începe, împlinirea se făcea dintr-un fel de necesitate fluidă : dacă pleca de la ceafă, se întorcea la ceafă, dacă pleca de la genunchi revenea la genunchi, cu o continuitate și o plenitudine proprie numai ei, cu o mișcare ce i se potrivea doar ei, ca și în cazul unei forme muzicale, ca „trei pe patru“ Andantelui, ca „șase pe opt“ acestui Allegro de Domenico Scarlatti.

Purta o jachetă de șinșila mai ușoară ca puful lebedelor cenușii, peste o fustă strîmtă din stofă gri care o înfășura fără nici o pudoare. De sub pălăria din fetru ecvin, cu borul ridicat într-o parte, împodobită cu două pene de bitlan de Numidia ca două cuțite, o mătase diafană și strălucitoare, castaniu-aurie se revărsa în bucle pe care nu le ținea nici o agrafă și nici un pieptene vizibil, ci densitatea lor vie.

Era îmbrăcată cu tot rafinamentul modei de atunci, care părea să pregătească femeile pentru o ședere comodă în lungile sarcofage funerare ale principeselor din neamul faraonilor. Nu ocupa mai mult volum de aer pe scaun decât cel pe care-l conține unul din aceste sicrie egiptene din lemn pictat. Dar, sub toată această eleganță mondenă, prin linia ce-i modela obrazul, ea avea pentru mine, din cap pînă-n picioare, conturul pe care trebuie să-l dea artiștii anticei Leda. De la mijloc în jos grația ei părea să sugereze misterul „divinei Olor“, cum ar fi spus Poliphilus.

M-am gîndit la Leda lui Leonardo, pe care Cassiano del Pozzo, prieten cu Poussin, a putut s-o vadă la Fontainebleau în 1625 și pe care visez mereu s-o regăsesc printr-o minune.

— Beethoven ? am spus în șoaptă, surprins de tonul muzicii pe care o auzeam din nou, după lunga mea pauză de tăcere distrată.

Cu o curiozitate spontană, doamna s-a uilat în programul pe care-l ținea pe mașon și, parcă solicitată de așteptarea mea, a spus :

— Ferdinando Turini.

Pronunțase numele italianesc cu o timiditate infantilă și ușor afectată, însoțită de o roșeață ce a părut să-i anuleze puterea măștii, ca sucule roșu aprins cu care-și pictau chipul trist fecioarele din Apulia, înainte de a îmbrățișa statuia funerară a Casandrei.

— Ce să credem, oare ? am continuat, fericit de ocazie, cu inima zvîcnindu-mi. Să fi cunoscut primul stil beethovenian ? Nu știu. Dacă am putea ști că-l ignora, ce valoare originală și semnificativă ar avea pentru noi această sonată în re bemol !

Mi-am dat seama de indiferența nativă și profundă a spiritului său pentru acest gen de subtilități și de probleme, la fel cum un cîntăreț își dă seama de la prima notă de slaba acustică a unui loc închis. Între marginile precis conturate ale pleoapelor ochii ei redeveniră impenetrabili. M-am aplecat instinctiv către ea, pînă la hotarul tainei sale, însă confuz, fără puterea care în primele clipe mai revelase acea masă de obscură mizerie.

Parfumul ei îmi zădărnicea încrederea și o priveam acum ca omul care privește pentru ultima oară un lucru

pentru care a făcut o lungă călătorie. Fluxul unei vieți îndepărtate, asemenea adierii neașteptate pe care-o auzisem trecînd ca un suflu deasupra mea și a pinului venea să mă răvășească, să mă înece. Mi se părea că o necesitate patetică stă suspendată deasupra capului meu și că eram deja predispus spre acel gen de nebunie nefirească din care se compune vraja ce precedă pasiunea.

Priveam orice amănunt sub o lumină nedefinită ce părea deja pătrunsă de trecut, ca omul care observă și strînge cu cea mai mare grijă obiecte pe care vrea să le pună bine, căci îi vor deveni amintiri prețioase ce speră să-i producă o plăcută beție atunci cînd se va întîmpla să le ia-n mînă. Așa încît în acel sentiment compozit trecutul și viitorul se-amestecau, iar prezentul era doar un fel de ferment.

Îi vorbeam înlăuntrul meu, ca într-o zi ce avea să vină : „Am totul limpede-n memorie. Te-ai aplecat puțin înainte ca să ascuți mai bine muzica. Mi se părea că n-ó auzi cu urechile acoperite de bucle, ci cu buza ușor umflată cum au copiii cînd sînt furați de o poveste. Țineai mîna dreaptă-n manșon. De două ori ai scos-o și ai băgat-o la loc, cu o grabă ciudată, de parcă ai fi vrut să împiedici căderea unui obiect. Încheietura era îmbrăcată în mînășă, dar mîna ieșise afară din ea, era goală și pe dosul ei spînzura restul de mînășă păstrînd forma vie a degetelor. Am zărit pe degetul mare un semn ca o vinătaie ușoară produsă de contactul cu ceva dur...”.

Nu cred că asculta cu adevărat sonata italiană. Aveam impresia că sensibilitatea ei muzicală era foarte redusă.

Muzica face să se-mprăști ceva eteric în trupul femeilor sensibile la inocența melodiei, ca aerul ce umple oasele ușoare de la aripile zburătoarelor. Odată, la un concert, văzîndu-mi prietena chinuită de boală cum tresare la plînsul supraomenesc al unei viori celebre, m-am gîndit, nu știu de ce, la bulele de aer pe care vinătorul le vede ridicîndu-se din sîngele cald al ranei de la aripă, acolo unde osul umărului a fost zdrobit de plumb. Imaginea frumoasă și profundă îmi revenea în minte, în timp ce-i observam intensitatea trăirii, coeziunea substanței,

toată cea animalitate disimulată de volumele unei arhitecturi atît de nobile.

Şi totuşi zbuciumul ei lăuntric era aşa de puternic, că părea gata să-i spargă coşul pieptului. Chinul ce făcea din cînd în cînd să i se umfle buza de jos era atît de evident pentru mine, încît aproape mă miram că nu-l văd brăzdîndu-i jacheta de şinşila la fel cum brăzdează fiorii agoniei blana animalelor bolnave.

— Vă e rău, doamnă ? am îndrăznit s-o întreb cu o voce alterată care probabil a şocat-o.

Şi-a întors către mine capul enigmatic, tăiat în planuri largi şi puternice ca un cap de rege-păstor sculptat în bazalt.

— Nu, deloc, mi-a răspuns şi a avut un rîs sec şi fără sunet, cum rîd curtezanele pentru cineva aflat în spatele lor, în timp ce oglinda le reflectă numai expresia severă şi concentrată cu care-şi înfig acul în pălărie.

Din nou toate închipuirile mi s-au spulberat. Iar ea s-a pus pe flecărit ca o midinetă pariziană, cu o gură elastică şi moale ce exagera forma cuvintelor şi modularea silabelor pînă la caricatură. Şi-a bătut joc de sala turcească, de pianistul pletos, de auditoriul stupid ; şi-a exprimat dispreţul faţă de viaţa meschină şi plicticoasă a orăşelului prăpădit, născut dintr-o aglomerare de barăci de răşinari ; s-a arătat deznădăjduită că era condamnată să vegeteze acolo aproape tot anul.

— Dar de ce, doamnă ? am întrebat timid. Din pricina sănătăţii ?

A rîs din nou, aspru.

— Am aerul că aş fi bolnavă ?

Ici colo în penumbra care încet, încet devenea parcă tot mai rece, se auzea cîte o tuse, în timp ce afară o nouă aversă de ploaie izbea în geamul cenuşiu.

— Nu, sigur că nu.

S-a îndreptat în scaun şi, cu o mişcare involuntară, ca tresărirea pe care ne-o dau cîteodată unii fiori inexplicabili, şi-a înălţat bustul. Am observat pieptul şi umerii largi, constituţia robustă în armonie cu stilul capului. Am zărit ceva lucind în manşon, ceva din oţel şi fildeş, semănînd cu patul unui revolver gata să alunece.

— E pentru mașină, mi-a spus zîmbind, ca și cum ar fi vrut să răspundă eventualei mele uimiri în fața faptului că era înarmată. După concert mă duc la Bordeaux.

Aveam impresia că buzele, cu mobilitatea lor frivolă contrastînd cu fermitatea sculpturală a celorlalte trăsături și cu formidabilul mister al privirii goale, aparțin unei alte femei și trăiesc o viață a lor, cu totul și cu totul străină. Îmi aminteam de unele dansuri sarde, dansate cu chipul neguros, împietrit, sau de unele dansuri arabe unde se agită fără încetare doar pîntecul, într-un trup încremenit parcă sub fascinația unui șarpe. Fardul era proaspăt, dat de curînd, poate înainte de intrare, cu o mînă grăbită și depășea, mai mult sau mai puțin evident, conturul și colțurile buzelor. Dinții erau puternici, cei de jos un pic neregulați, strălucitori ca niște fărîme dintr-o substanță prețioasă, cu un smalț atît de pur încît te făceau să te gîndești la caratele perfecțiunii, de parcă ar fi fost nestemate din vitrina unui bijutier.

— Ascultați, am spus, impresionat de cîteva note din partea a doua a unei sonate de Domenico Paradisi, care era ultima piesă.

O iscodeam pe sub genele întredeschise.

Forța disimulării îi părăsi brusc buzele pe care păru să-și pună pecetea sentimentul unei gravități necunoscute, ca vîlul des purtat de berberele din albul și lunarul Ghadamès.

Cum cadența era gata să se termine și sufletul meu se temea de acest sfîrșit ca de un adio, am privit-o din nou, așa cum privește cineva un lucru pentru care a făcut o călătorie nespus de lungă.

Pielea ei era atît de netedă încît nici chiar în palma mîinii nu trebuia să aibă vreo cută. Era șlefuită cu adevărat de apa Eurotasului, dacă-n minte mi-a revenit cu atîta forță prundișul strălucitor al fluviului din Laconia, fără lebede, în umbra albastră și densă de leandri și de trestii. „Cine ești, cine ești tu care adăpostești în spatele frunții plecate un șarpe viclean, cînd inima ți-este plină de lacrimi ?“

Ca și în alte dăți, întreaga mea ființă s-a contopit cu necunoscutul care-i esența vieții, prin umbra cuprinsă

în trup, prin întunericul furișat în ascunzișurile cărnii, prin negura viscerală a străfundurilor.

Simțeam durerea și moartea prelingându-se către mine ca picăturile ce curg din perețele unei peșteri tenebroase.

O poezie disperată a devenit propria mea substanță.

Era în picioare, între scaune, în vreme ce sala se golea de public, ca și cum Euterpe cea osoasă l-ar fi măturat vajnic spre ușă. Toate formele omerioși mi se păreau atrase de pământ, gîrbove, lipsite de vedere, tirîndu-se fără culoare, cu excepția celei aflate în picioare în fața mea, tăcută, dreaptă, plină de răul ei ca de un adevăr sau de o minciună nespus de profundă ce-i ținea loc de viață.

Locurile cele mai solitare nu se află-n pustiuri sau munți. În mijlocul nisipurilor sau între stînci aride, ci acolo unde sufletul înfruntă destinul, respirînd pentru cîteva clipe un aer irespirabil pentru o altă ființă.

Privindu-mă, își închisese puțin pleoapele care mi se păruseră înainte neclintite ca dunga de bronz dimprejurul orbitei statuiilor arhaice. Nici un geambaș de cai examinînd un animal de vînzare nu ar fi avut o privire mai rece și mai expertă. Mi se părea că în adîncul pupilelor sale examenul acesta strălucește ca un instrument ucigaș gata să mă rănească. Nu-și ascundea în delicatul manșon de culoarea perlei decît o mîină, cea desmănușată și desigur că ținea cu ea mica armă spre a se asigura că nu cade. Dar raza ochilor săi era mult mai periculoasă. Nu știu de ce, mă simțeam mai fragil, mai caduc, chinuit de o aprehensiune asemănătoare cu cea pe care-o încerci cînd te palpează un medic ca să-ți descopere punctul nevralgic. Și (sînt absolut sincer chiar dacă lucrul pe care-l spun va putea să pară ieșit din comun) prin minte mi-a trecut o imagine involuntară, izvorîta probabil dintr-un episod uitat al existenței mele: imaginea bizară și lugubră a doctorului de la o Societate de asigurări care-și palpa și asculta clientul ba la stomac, ba la ficat, ba la plămîni, ba la inimă, făcîndu-și niște calcule aproximative. Am simțit că rafinamentul spiritului meu nu poate cîștiga

n fața creaturii de căre, ca în mit, divinul trebuia să se apropie în formă animală.

Sub privirea ei cercetătoare n-am fost altceva decât un trup mizerabil, istovit de excese, ros de neliniști, amenințat în permanență de prăbușirea ce urmează după o stare de maximă tensiune. „Sigur că da“, voia să-i răspundă ironia din mine, „e ușor să mă faci praf. Toată puterea mea e concentrată la baza craniului. E de ajuns o lovitură scurtă sau o găurică nu mai mare decât cea pe care-o face nevăstuica în capul unui pui...”

Oare din ce linie a feței emana aerul criminal care venea spre mine? De ce, oare, în momentul acela îmi lezvăluia ea însăși tot ce era nociv și distructiv în proiezimea instinctului său?

Și totuși, în ea nu era numai pînda, ci și un strigăt nedeslușit care încă nu-mi ajungea la ureche, dar îmi tîngea deja inima.

— E cazul să plecăm, a spus cu o grabă subită, întorîndu-se și luînd-o prin labirintul de scaune.

Ca și la venire, se părea că ochii nu-i slujesc să se orienteze. A lovit cu piciorul un scaun care a căzut, apoi s-a aplecat în altul. Continua să înainteze orbește, trezindu-se mereu înaintea unor lungi șiruri de scaune fără locuri de trecere. Trebuia să le răstoarne spre a-și deschide drum. Totul se petrecea ca într-un vis chinuitor și ridicol.

Nu știu dacă în sală se făcuse într-adevăr întuneric, însă acum semăna cu o biserică urîtă și plină de ecouri la lujba de seară. Iar paznica osoasă venea-n fugă spre noi, uribundă, cu zelul unui paracliser pornit împotriva promotorilor. Moneda pe care i-am întins-o a potolit-o, ba chiar i-a trezit o ilaritate interminabilă; întrucît doamna dea fals, ea, spre a-i fi pe plac, o imita fără rezerve, dicînd scaunele și convingîndu-se pe sine și pe noi că povestea aceea era cea mai caraghioasă de pe lume.

Afară nu mai ploua. Un vînt răcoros, îmbibat de ră-nă ca apa de ploaie ce umple vasele agățate în pini, mi-a bălat fața. La apus, crestele norilor erau ca o spumă albicioasă.

Ceva argintiu, ca un reflex de sidex a țîșnit din ochii ecunoscutei. Luna nouă spînzura pe cerul verzui de

parcă fata Morgana ar fi oglindit în ea toată paloare Landei.

— Aveți cu ce să vă-ntoarceți ? m-a întrebat cu ezitare de care timiditatea mea n-a știut să profite.

Deci mă cunoștea și pe mine și drumul meu ?

— Am să mă-ntorc pe jos, i-am răspuns.

Mă privea gîndindu-se la lucruri pe care nu știam să le văd și totuși păreau să aibă influență chiar și asupra orizontului, încărcîndu-l cu o forță asemănătoare cu cea fulgerului fără tunet din unele seri de vară cînd sufletul nostru e gata să-și ia zborul din lăuntrul inimii în miriad de scînteii, ca o flacără izbită de furtună. Chipul îi era alterat de un tremur pe care nu-l mai puteam suporta fiindcă mi se părea că se transmite articulațiilor propriilor mele maxilare, ca spasmul numit de medici trismus.

Conștiința mea era ca osia unei roți foarte iuți.

— Bună seara, a spus atunci, îndreptîndu-se spre automobil cu pașii mici și repezi la care o obliga fusta strîmtă.

Ce patetică ironie era în contrastul dintre acea voință obscură și elegantele ei piedici vestimentare !

— O să ne revedem ?

Mîna înarmată a rămas ascunsă în blana moale.

— Cine știe ?

În huruitul motorului am zărit prin fereastra mașinii gestul făcut de cealaltă mînă, cea înmănușată, un gest alb semănînd cu cel pe care-l văzusem prin fereastra fără perdele din orașul bolnavilor și muribunzilor. Într-o clipă pe drum n-a mai rămas decît reflexul norului orbit și imobilizat în băltoaca dintre urmele roților.

Necunoscuta dispăruse. Oare pentru totdeauna ?

Nici un car funebru n-ar fi putut-o transporta, într-un mister mai adînc pentru mine, într-un neant mai deplin. Absența aceea nu semăna cu moartea ? Trebuia acum să-i evoc chipul dintr-o beznă egală cu cea a mormîntului.

Mă întorceam pe drumul cunoscut, treceam iar prin cartierul de iarnă, dar nu aveam atît sentimentul direcției în care mergeam eu, cît sentimentul spațiului străbătut de celălalt destin uman pe șoseaua dreaptă unde luna nouă

ncepea să-și arunce umbrele sfișietor de dulci pentru un suflet disperat.

Era ora la care în case se aprind lămpile. Melancolia mea se revărsa la fiecare lampă aprinsă, vrînd parcă să alimenteze.

Nu recunoșteam fațadele caselor a căror unică viață ărea concentrată în cercul luminos, de unde umbrele ăneau să ia lumină ca de pe malul unui blînd izvor. Dincolo de cerc totul părea învăluit într-un fel de pîclă de natură umană, ca și cum febra ușoară ce cuprinde către pusul soarelui colonia bolnavă ar fi început să fumege.

Amurgul era atît de limpede că puteam să disting între ăbrelele unui gard o pînză de păianjen înstelată sau, între ierile de iarbă, una din acele sfere mici cu raze dintr-un ufuşor mai fin decît primul fir din gogoşile viermilor de ătase, al căror nume nu l-am ştiut nicicînd, destinate ă-și ia zborul dincolo de hotarele lumii la suflarea unui ăiat care-și umflă obraji.

Un plop tremura solitar, îmbrăcat într-un argint cu pe, în colţul unei grădini ; iar tremurul lui spunea : Iat-o, iat-o“.

Şi dintr-o dată a apărut aceea pe care-o anunța fre-nătător, mai albă decît el, toată numai prospețime și can-oare, numai bucurie nupțială, o pudică mireasă înveș-întată-n propria-i virginitate : floarea de măr !

Orice aparență era o apariție pentru simțurile mele xaltate, dar fiecare era însoțită de o durere fulgerătoare, aproape fizică, semănînd cu cea pe care o simțeam dinioară cînd respiram lacom briza mării deși cele trei paste rupte încă nu se sudaseră bine.

Eram împins de la spate de o forță pe care n-o do-inam, nu știam exact dacă eu o stăpînesc ori ea mă ăpînește pe mine.

Gustul ca de cenușă pe care-l încercasem coborînd spre cea întîlnire neașteptată îmi revenea acum amestecat cu eva dulceag ca de sînge ; și în mine creștea o repulsie rețos de amară, iar gîndurile semănau cu lipitorile pe are în copilărie le văzusem puse pe o farfurie cu cenușă a să verse înapoi sîngele supt.

Cînd, în sfîrșit, după ce-am trecut de zona agoniei și a bolii, am ajuns iar în pădurea sălbatică, simțind pe gît și pe față gîdilatul firelor invizibile țesute între ramuri am înțeles că era mîngîierea primăverii și că, poate, suferința mea tulbure de pînă atunci fusese dorul de primăvară.

O picătură mi-a căzut pe o mină, alta pe una din pleoape; un con uscat mi-a sărit de sub călcîi; ceva moale, probabil o broască, a țopăit pe potecă; o strigăcîntat la oboi doar o singură notă; privighetoarea din umbră a prins nota de catifea brună și-a preschimbat-o în cristallul limpede și prețios al trilurilor ei. Pădurea în treagă a fost plină de geamăt și de cînt, de picături de ploaie și de stropi de rășină, savuroasă ca o mîncare asertată, inefabilă ca sentimentul pubertății.

Dar în toată acea imensă răsufflare, neliniștea mea n-a căuta decît amintirea parfumului „semănînd cu mireasmă unei tufe scuturate“, cu care venise spre mine femeia pe care hainele o stînjeneau. Eterna mea sete de aventură mă cuprindea din nou cu o violență nebună. Ce noutate a posesiunii puteam spera? Ce altă comuniune să nădăjduiesc? Ce altă deziluzie s-aștept? Am simțit mușcătura furioasă, am simțit gheara regretului că n-am știut sau n-am vrut să înving printr-un gest îndrăzneț momentul de nehotărîre cînd în ochii ficși ai necunoscutei lăcărul luminița dilemei. M-am disprețuit ca și cum aș fi lăsat să-mi scape, din slăbiciune și prostie, o magnifică pradă. Am uitat de aprehensiunea pe care mi-o dăduse privirea ei cercetătoare cînd stăteam în picioare între scune.

Forfota pădurii îmi transmitea o forță iluzorie din care se nășteau judecăți fără noimă. Încercam să mă orientez spre locul fugii, adică spre șoseaua principală. Oare n-aș fi avut timp să fiu acolo la trecerea ei, cînd s-ar fi întors deseară sau la noapte? Mi se părea că o îndepărtată nebunie îmi cheamă nebunia peste Landă. Grăbeam pașii. De două ori mi s-a-ntîmplat să greșesc drumul și să-l regăsesc trecînd prin hățîșuri, printre grozame și rugi de mure, cu inima bătîndu-mi ca unui tilhar ce se afundă în codru.

Luminile erau aprinse și la mine acasă. Norii, care acoperiseră tot cerul, atingeau în goana lor spre răsărit acoperișurile. Cînd am intrat, camerele de la parter erau pline de acea spaimă nedeslușită care umple camerele goale pînă o împrăstie prezența umană ; de parcă atunci cînd un om se ridică să plece, pe locul rămas gol s-ar așeza îndată o nălucă. Marea era în creștere și ceva ca murmurul amenințător al unei mulțimi de femei se izbea de dună. vuia în verandă.

— A venit cineva ? l-am întrebat pe servitor.

— Doamna, mi-a răspuns.

Deși nu puteam avea îndoieli în privința persoanei, zvicnetul surd al inimii mi-a amintit-o pe cealaltă.

— Părea foarte neliniștită, a adăugat. A așteptat pînă la șase. Vă roagă să vă duceți la ea imediat după masă.

Există ceasuri de solitudine cînd sensibilitatea trupului parcă s-ar dilata pînă la pereții casei, la fel ca atunci cînd ridicăm un braț și ne simțim inima bătînd pînă în vîrfurile degetelor și mai departe.

Toată casa parcă se pregătea să primească în ea necunoscutul. Ceva tăcut putea să intre pe oricare ușă. Toată atenția zidurilor era îndreptată spre noapte. Nici o cameră nu-și mai păstra intimitatea, ci asculta ceea ce urma să se petreacă afară și uita să mai păstreze căldura și să concilieze gîndurile lucrurilor strînse și orînduite-nlăuntrul ei.

Am căutat printre stampele mele una din cele mai cunoscute Ledes. Prima care mi-a căzut în mînă a fost cea a lui Amannati, aflată la Bargello. Mi-a venit în gînd o veche amintire din Florența. Am găsit-o înscrisă în cartea secretă a memoriei mele, la data de 22 septembrie 1899.

Am citit-o cu o emoție confuză pe care nu îndrăzneau să-o analizez ca să n-o risipesc : „Ieri s-a întîmplat un lucru de necrezut ; cîțiva îngrijitori de la Bargello, vrînd să miște statuia, au trîntit-o, și marmura Ledei s-a spart în șapte bucăți. Fragmentele au fost duse la atelierul de restaurare. Azi am fost să văd acea voluptate distrusă. Părțile care emoționau cel mai mult sînt intacte. Capul este crăpat ca și al meu... De aici am trecut pe la Muzeu

să văd locul gol lăsat de grupul sfărîmat. Imaginația l-a umplut cu o frumusețe și mai intensă. Și cum stam pierdut în închipuirile mele, la un moment dat clopotele mute și părăsite care încurcă loggia (guri cu călușul pus) au început să-mi răsune-n urechi...”

Pagina următoare părea scrisă într-un ușor delir provocat de nu mai știam ce iubire sau absență : „Mi se pare că, dacă aş întinde mîna, aş putea să cuprind ceva din tine și să te trag după mine prin spațiu, la distanță, cum trage un copil de sfoara zmeului pe care vîntul amenință să-l ducă dincolo de nori. Spațiul se aprinde și tu deschizi gura să sorbi prospețimea iuțelii. Rizi. Îți aud risul ; îl ating ca pe un colier, perlă cu perlă. Și ne vine să plîngem...”

Niciodată nu fusese mai profund pentru mine sensul magic al vieții. Ca muzica uitată-ntr-un caiet și căpătînd iar viață și putere de a impresiona sub arcușul violonistului ca și cînd ar fi fost creată atunci, la fel se măsura ritmul trecutului cu cel al respirației mele de acum. Cîte un cuvînt îmi apărea ca pe vremuri cînd una din surorile mele mai mici îl scria cu degetul pe o oglindă și nu mi se dezvăluia decît după ce suflam peste cristal să-l aburesc. În final am citit : „Pe o veche piatră de mormînt din Anglia, Lady Beauchamp nu-și odihnește capul pe pernă sau pe ogarul credincios, ci pe spatele unei lebede ca și cum ar pluti spre insula lui Artur. Cred că, dacă m-aș întoarce la noapte pe furiș în atelier, la fel mi-ar apărea, Leda moartă...”

Am închis ochii ; am căutat pe chipul femeii stinjenită de haine, pe marginea buzei de sus, o mică porțiune fără fard pe care tremurul o făcea să pară lividă, în timp ce nările fine se subțiau și căpătau culoarea ca de fum ce însoțește de obicei pierderea cunoștinței.

Servitorul a venit să mă anunțe că felinarul era pregătît. L-am luat ca să-mi luminez drumul nisipos și plin de băltoace pînă la grădina prietenei mele.

Sub cerul noros, Landa era în beznă ; dar era cald și umed, ca prin părțile Maremmei noastre în nopțile cu siroco sau cu vînt dinspre răsărit, cînd se aude măcăitul

rațelor sălbatice în tamarisce, schelălăitul vulpilor în pă-purișul nou, fraged din bălți, rostogolirea pietrelor la trecerea mistreților peste zidurile scunde, netencuite și vaierul ce vine din străfundul secolelor.

Auzeam țipătul slab al păsărilor de mare de dincolo de dune, semănînd cîteodată cu un piuit trist și glasul supărat al oceanului și viersul ciufului care îmi atîngea sufletul în punctul cel mai dureros de parcă l-ar fi cunoscut mai bine decît mine.

O nostalgie neașteptată îmi strîngea inima, trezind asemenea fantasme-nlăuntrul meu încît o parte din mine părea să se înalțe din stufăriș și să se arunce apoi într-unul din ghioluri, ori să iasă din smîrc, s-o ia pe potecă și să pască sub un stejar. Pe urmă, halucinațiile zoomorfe se-ntrerupeau și sentimentul poetic al patriei era ca murmurul spiritelor visînd în umbra zeilor depărtați.

„Mi-e imposibil s-o văd, să-i vorbesc, s-o-nțeleg“, m-am gîndit, oprindu-mă în loc și punînd felinarul pe nisip, într-o urmă de om.

Aveam senzația că n-aș putea suporta prezența prietenei care mă aștepta neliniștită și, în general, nici un fel de contact sau de apropiere de cineva care să mă readucă pe pămînt, să mă oblige să reintru în mine, să îndrepte spre tiparele obișnuite viața extraordinară ce-mi umplea pieptul și se revărsa pînă-n zări, avidă de spații, de nou, de creație.

Felinarul era la picioarele mele ; din urma pe care-o ocupa porneau alte urme, pierzîndu-se dincolo de cercul de lumină. Șanțul lăsat de roata unui car lucea alb, de parcă ar fi fost presărat cu făină cursă dintr-un sac găurit, însă era polenul adus de ploaie ; în șanțul paralel, un șir de omizi călătorea către eternitate în unduirea ușoară și înspăimîntătoare a miriadelor lor de inele ; o creangă ruptă și desfrunzită, bifurcată ca acelea folosite la descoperirea comorilor îngropate, zăcea aruncată de-a curmezișul. Întunericul era destul de mare, dar mi se părea că dacă aș fi vrut, aș fi putut aprinde pe culmile spiritului una din luminile acelea atoatevăzătoare care, din turelele navelor de război, cercetează spațiul ostil din jur, iluminînd prudenta înaintare a morții. Aș fi putut scruta adîncul nopții, dacă aș fi ridicat cealaltă pleoapă, aflată

dincolo de cea sensibilă pe care-mi plăcea să simt răcoarea brizei cînd o lăsam în jos ca sub atingerea unui sărut fugar. Dar, în același timp, dorința nerăbdătoare de a crea îmi stăvilea expansiunea spiritului, aspirația către infinit, atracția către abis, ca și cum un fel de tainică presimțire turna în figuri precise idealitatea lumii.

Peste Landă se lăsase o adîncă tăcere ce nu era decît creșterea mută a răbdătoarei nopți.

Ca păsările ce se lovesc de sticla farurilor, ca insectele ce se rotesc în jurul lămpii, la marginea cercului slab de lumină se strîngea viața singurătății, își trimitea suflarea înspre mine, mă pîndea nevăzută.

Nu fără spaimă am ciulit urechea la un zgomot aparte ; părea cînd aproape, cînd departe, cînd pe pămînt, cînd sub pămînt și semăna cu izbirea ritmică a două vergi sau cu clinchetul pe care-l fac cîrligele de tricatat lovindu-se-ntre ele. Era, oare, păstorul ?

Fără îndoială că era nemuritorul păstor al Landei. pe cataligele lui, rezemat la umbra unui pin solzos, avînd la picioare cîinele sălbatic cu ochi scăpărători ca lieuricii. Era îmbrăcat în frunze ? avea în loc de barbă un roi de albine ? de sub degetele lui care nu stau o clipă ieșeau ciorchinii de corimbi ?

Aveam atît de vie-n închipuire forma și metamorfoza aceasta că, de-aș fi stîns felinarul, aș fi crezut că văd cu ochii minții omul și semizeul.

Neliniștit, mi-am încordat din nou auzul căci bătaia ciudată continua fără întrerupere. Luîndu-mă după sunet, am intrat în negură cu un sentiment indicibil, ca și cum lăsînd cercul de lumină, aș fi ieșit din mine însumi spre a dobîndi o nouă natură, nocturnă, și mi-aș fi auzit pulsul bătînd în substanța ce era gata să mă încorporeze. Era vîntul în frunzele tari, lanceolate ale unei plante din familia liliaceelor, care crește-n nisipuri.

Iar înlăuntrul meu era întunecatul monstru al iubirii, încă neîmblînzit, încă nelegat, ce se schimba și preschimba în mii de forme, mă ispitea și mă-nșela în mii de chipuri, mă chinuia și renăștea mereu prin mii de artificii.

În afara ca și înlăuntrul meu totul era spaimă și transformare, schimbare și neliniște.

Mergeam la întîmplare, lăsînd felinarul să se leגעne și

să lumineze fișii dintr-o lume miraculoasă ca aceea întrezărită de scafandru prin orificiile costumului său. Ca și pe fundul mării, viața vegetală și viața animală aveau aceeași înfățișare. Tufișurile emanau oroare, voracitatea ținea frunzele drepte ca niște lăncii. Eram pîndit de soarta celui care-a zărit în pragul peșterii umbra sirenei și n-a mai știut să iasă la suprafață.

Unde se afla în momentul acela femeia din mit ? Farurile luminau drumul pustiu în fața roților, urmele pline de noroi ale carelor, grămezile de pietre, buza șanțurilor ? Era zdrobită de tainica durere, ca și marmura aceea refăcută ?

Tristetea care mă năpădisese cînd îmi acoperisem ochii cu mîna spre a-i putea asculta respirația de dincolo de muzică, m-a copleșit din nou, pe neașteptate. Într-o clipă s-a dus tot delirul meu panic. Și m-am simțit sleit ca după febră. Mersul mi-a devenit anevoios. Nu mai rămînea-n mîne decît ce era omenesc, nesănătos și mizer.

Mi-am regăsit viața obișnuită.

O zăpușeală grea slăbea elasticitatea aerului. Din cerul noros începeau să cadă stropi călduți. Răpăitul ploii se întetea treptat în tufele din jur. O strigă se văietă într-un desîș și-mi aminti cuvîntul scris în cartea secretă a memoriei mele : „Și ne venea să plîngem...”.

Mai întîi am văzut printr-o fereastră că în casă ardea o lumină roz. Nu știu de ce, inima îmi bătea parcă speriată. Aproape de poartă, tocmai cînd mă aplecam să sting felinarul, am fost chemat pe nume de o voce răgușită și îngrijorată care mi-a răscolit singele-n vine. Am chemat-o și eu. Mi-am zărit prietena agitată, albă ca varul, cu brațele goale în spatele porții pe care-o zgîlțîia ca s-o deschidă.

— Ce ai ? Ce s-a-ntîmplat ?

Mîinile ei tremurătoare, deja ude de ploaie, au trecut printre grile și m-au atins ca și cum ar fi vrut să simtă că sînt viu.

— Împinge ! mi-a spus chinuită. Împinge tare ! Nu pot deschide.

Am împins cu umărul, dar poarta a rezistat. Lemnul verde se umflase de ploaie și vopseaua proaspătă blocase

Închizătoarea. Am forțat-o de mai multe ori, însă inutil. Aveam degetele mînjite de vopseaua strivită.

— Trebuie chemați servitorii, am sfătuit-o, încercînd să rîd, cum se impunea în momentul acela.

— Nu, nu, a făcut ea, nerăbdătoare, răvășită, cu vocea înecată de plîns, agățîndu-se iar cu mîinile de grile. Mai încearcă ! Încearcă încă o dată !

Am încercat. Mîinile ei tremurătoare s-au strecurat iarăși afară pipăindu-mi chipul.

— Ce-ai făcut ? Ce-ai făcut ?

Ploaia se întetea, turna cu găleata. Striga nu mai conținea din vaier. Întreaga Landă era parcă apăsată de o inexprimabilă durere.

Și iubita a izbucnit în lacrimi ca și cum aș fi bătut-o în cuie pe lemnul aproape mort, și aș fi biciuit-o.

Cînd m-am trezit a doua zi, imaginile din după-amiaza și din noaptea trecută își pierduseră orice consistență reală. Amintirea a plutit ca umbra unui vis împrejurul unei indispoziții de primăvară. Orice chef de a face cercetări și de a afla noi vești a fost rapid contracarat de rigoarea disciplinei de toate zilele, de regula claustrării studioase a unui om obișnuit să trăiască singur, de hotărîrea înțeleaptă de a nu mai cădea în ispită. N-am mai avut ocazia unei noi întîlniri și nici pe aceea de a da peste vreun prețios informator. Acestor motive de renunțare li s-au adăugat bănuielile, vigilența, perseverența tenacei mele prietene. Apoi a urmat durerea rupturii, o boală de esență nostalgică, o lungă convalescență într-un ținut cu dealuri și coline, o aplecare mai asiduă spre meditație și contemplare.

Și totuși imaginea Ledei fără lebadă îmi venea în minte deseori, îi simțeam răsuflarea vie printre buzele pe care jocul disimulării nu mai izbutea să le deformeze, întredeschise parcă spre a lăsa să respire nu unul, ci mai multe suflete.

Mă vizita uneori la ceasul cînd servitorul pregătește și aprinde lămpile în camera de la parter și ele par deja prezente printr-o aură divină care le precede pe scara întunecoasă, lăsîndu-ne să cunoaștem în aceste clipe de

așteptare gîndurile divine ce. însoțesc plecarea luminii diurne din fiecare lucru prieten înapoi spre Apus.

Fiindcă întreaga zi e pentru solitar un edificiu al voinței sale, îi place să lase deschisă seara o mică porțiță pe unde să poată intra cerșetoarea sau vrăjitoarea, doftoroaia sau otrăvitoarea, într-un cuvînt orice mesageră a Necunoscutului ; vrea să vibreze în așteptarea neprevăzutului. Însă cel mai ades intră doar cîte o inofensivă nălucă.

Vizitatoarea mea era legată de vlață cu un mare număr de noduri și vrăji. nu era împiedicată doar de fusta ei strîmtă ; și ori de cîte ori se apleca spre mine, părea să forțeze un lanț, să desnoade o legătură, să rupă o funie. Îi spuneam ca s-o încurajez : „Nu-ți fie teamă. Arată-te. Vii în ceasul maturității mele. Înțeleg totul, ghicesc totul“.

Conștiința părea să tindă spre momentul glorios cînd putea cuprinde și face imun totul, asemenea orașelor unde se refugiau cei acuzați fără temei sau cu prea mult temei, asemenea locurilor sacre unde se strîngea în vechime „scursoarea și ticăloșia lumii“. Însă actele sale erau ambigue și contradictorii. În fond, speranța de a crea un sentiment nou, capabil să călăuzească cele mai tulburi forțe ale instinctului, înălțîndu-se deasupra voluptății, o obosea. Pentru acest gen de artă mila și dreptatea nu înseamnă nimic. E nevoie de alte valori, alte norme și alte ritualuri.

Între timp, odată cu noua primăvară se apropia aniversarea ciudatei întîlniri, atrasă parcă de lungul cortegiu de omizi pe drumul presărat cu polen galben. Și aproape tot atunci, odată cu rîndunicile, s-a întors și tînărul maestru format la *Schola Cantorum* pentru a da concertul de muzică italiană. Era însoțit de prietena lui, o mică spaniolă din Cuba, aurie ca o delicioasă frunză de tutun ; cînd îmi promitea să cînte numai pentru mine arii și ariete de Carissimi, Caldara și Antonio Loti, mă făcea să mă gîndesc nu fără regret la specia de cîini nelătrători descoperiți de conchistadori în insula fermecată și din care astăzi nu mai există nici măcar amintirea.

Onorurile clavecinului îi reveneau, însă, tot lui Domenico Scarlatti. Ca o formulă magică, sonata în la major a făcut să reînvie pe deplin ceasul misterios din trecut, ca și cum necunoscuta ar fi venit din nou să se așeze

alături și eu m-aș fi plecat din nou, cu toată puterea mea de pătrundere asupra tainei sale.

Deși ascultătorii erau mai mulți la număr, scaunul vecin a rămas gol.

Am zărit o umbră strecurându-se de-a lungul rîndului.

Cu fiecare clipă neliniștea-mi creștea atît de năvalnic încît m-am întors, cu sufletul în priviri și inima bătînd să-mi spargă pieptul, spre a primi deodată întreaga frumusețe ce-și avea deja locul în simțurile mele. Două mîini slabe cu degete plate ca niște spatule se întindeau spre mină și un glas pe care nu-l uitasem îmi rostea numele.

L-am recunoscut imediat pe prietenul meu despre care nu mai știam nimic de cîtva timp : un muzician de mare valoare și cu un bun renume, care fusese de mai multe ori oaspete al tristului cartier de iarnă așteptînd fie o ameliorare, fie o înrăutățire a bolii.

— Tu, aici ? de cînd ?

— Am stat toată iarnă aici împreună cu mama. Nu mi-a fost prea bine.

— Dar arăți minunat.

Își rumega durerea cu un maxilar descărn timer de unde briciul părea că răsese fișii de piele moartă înlocuindu-le cu luciul unsuros al glicerinei.

— Nu. Sînt distrus.

Pomeții obrazilor erau roșii, plini de vinișoare ca ale frunzelor de viță sălbatică pe un zid, toamna, ba chiar de urme verzui și dire ca de bale. Priveam această prăbușire cu aceleași pupile implacabile în stare să observe cea mai ușoară unduire a unui păr bogat și mătăsos ori lipsa unei singure gene căzute.

— Distrus, de ce ?

A făcut un gest de nepăsare aproape brutală, dar m-a fixat cu o privire ca de la om la om, una din acele priviri ce vor să-ți pătrundă-n adîncul inimii spre a găsi acolo un punct de sprijin, locul unei simpatii bărbătești.

Mi-a luat o mîină și mi-a strîns-o convulsiv. Cum tocmai începea sonata în fa minor, am tăcut. Mi s-a părut că muzica nu ne apropie, ci ne îndepărtează ; mă gîndeam că el trebuie s-o asculte cu totul altfel, ca un artist. Era într-o conțînuă agitație care mi se transmisese și mie.

— Ce ai ? Pe cine cauți ?

Cum tocmai se întorcea, m-am întors și eu. În spate, la dreapta, în picioare, lipită de perete stătea necunoscuta, înclinînd ușor capul în direcția noastră. De emoție mi s-a părut că trăsăturile i se tulbură și se șterg ca la un pastel cufundat în apă.

— O cunoști ? m-a întrebat el cu un glas ce abia mai putea să iasă dintr-un piept golit parcă dintr-o dată de aer..

— Nu. Am văzut-o doar o singură dată. Cine e ?

— Mi-a spus numele care nu s-a contopit, însă, cu persoana, ci a rămas în aer, ca un sunet găunos și străin, ca un nume dat frumuseții unei coline depărtate care trăiește de multă vreme în simțurile noastre vie, imaterială, nenumită.

— Pe mîine, a adăugat ridicîndu-se în timp ce se termina cadența.

Cum izbucnește flacăra din tăciunii acoperiți de cenușă, la fel îi colorase febra chipul pustiit. L-am văzut îndreptîndu-se spre femeie, puțin adus de spate dar cu o solitudine transmisă pînă și cutelor de la haine, pînă și părului încărunțit prematur. L-am văzut cum se apropie de ea, schimbă un salut și pleacă împreună. Am surprins comentariul răutăcios a doi ascultători din spate. Mi-am dominat zbuciumul, m-am scuturat de zgura închipuirilor mele solitare, mi-am recăpătat ascuțimea privirii ; m-am pregătit să-mi afund mîinile în materia vie. Am uitat de jocurile apei, de colierele deșirate, de pantofiorul lui Amarilli suspendat în vîrfurile unei jerbe de apă, de fuga veselă pe scara de marmură trandafirie, pentru a simți din nou cum se preling spre mine durerea și moartea, ca picăturile ce se scurg de pe pereții unei peșteri tenebroase.

Prietenul meu a venit conform înțelegerii. Deși mi-era milă de el, mi-am dat seama că-l priveam ca pe un instrument necesar, o unealtă pe care trebuia s-o mînuiesc în situația de față cu delicatețe ori cu brutalitate. Și, cum mi se întîmplă adesea, blîndețea mea era de fapt o formă de energie.

Uneori luciditatea e însoțită de o oroare aproape animalică, e un fel de osîndă a celui ce distruge iluziile, a celui ce se abate de la normă.

Minca urît, cu gesturi de bolnav prost-crescut : mesteca zgomotos, bea cu dumaticatul în gură, plescăia din buze, lăsa să se vadă o voracitate și o sete necenzurate de bună-cuviință. Și aceste lucruri comune în camera monahală mobilată cu stampe și cărți, unde-mi luam obișnuitele mese frugale citind sau urmîndu-mi șirul gîndurilor, aceste lucruri frecvente păreau abnorme, mai ales că erau agravate de o anume intenție ascunsă ; eu însumi îi umpleam întruna farfuria, îi turnam în pahar, mă străduiam să-l îndop și să-l amețesc, cun face un cumătru cu alt cumătru pe care vrea să-l aibă la mînă.

Parcă avea de umplut niște saci fără fund sau parcă trebuia să sature pe altcineva din el, care-l amenința că nu-i mai lasă nici măcar oasele și zgîrciurile. Așezam lingă chipul lui pustiit, aprins de un început de beție, încadrat de părul lung și de lavalieră, avînd aerul uneia din vechile măști romantice ale lui Henri Mürger, enigma celuiilalt chip tăiat în planuri largi și puternice ca fața unui rege-păstor sculptată în bazalt.

Îl întrebam fără glas : „Este amanta ta, nu-i așa ? Îi cunoști forma genunchiului ? O atingi cu degetele tale ca niște spatule ? Bea, mănîncă !“

Între pereții încărcăți de volume, unde inima îmi vibra ca aerul închis de lemnul uscat al unei viori bine construite, bîntuia suflul unei creații monstruoase. Tot ce s-a contopit din cărțile nepieritoare cu fluiditatea vieții trăită în tăcere, eternitatea întipărită-n fragmentele patetice ale capodoperelor, mitul ce face o tîmplă invizibilă să se aplece sub floarea grea și rubinie din hiacint, strălucirea limpede a vinului semănînd cu prezența corporală a zeului pe care îl dezleagă, o pline, un fruct, un cuțit, o felie de carne transformată prin foc, buza unui pahar atinsă de grația unei raze, orice lucru din jur mă exprima pe mine pentru mine. Și, plin de sensuri, mă jucam cu iubirea și moartea. Din figura oaspetelui meu, din figura femeii absente și din sobra mea exaltare compuneam un nou Dîns macabru.

— Cine-i acolo ? a spus el întorcîndu-se spre cămin.

Era copia integrală a unuia din cei opt bărbați învîluiți în mantii ce susțin piatra funerară a Marelui General de Bourgogne. Sta aproape de vatră, aplecat, însă

fără povara din spate, cu fața ascunsă sub glugă, avînd descoperită numai o mîină cu degetul mare exagerat de lung.

— Nu s-ar putea spune că ți-ai aranjat o casă prea veselă.

Și, fixînd cu o privire tulbure ceva văzut doar de el, s-a întristat cum se întîmplă de obicei cînd sacul e plin.

— Hai, vino, am spus pe neașteptate, vesel și îndrăzneț, sculîndu-mă și luîndu-l familiar de braț. Vorbește-mi de ultimele tale iubiri.

— Care iubiri ?

— Te invidiez. E o fiară superbă. .

L-am poftit să stea într-un fotoliu comod, în timp ce servitorul ne aducea lichioruri și țigări. M-am așezat aproape la pîndă, în umbra unui dulap.

Și-a scos dintr-o cutie de merișor tutunul amestecat cu opiu și l-a răsucit în foiță, între degetul mare și arătător, ambele îngălbenite parcă de tinctură de iod. Afecta surisul van pe care i-l cunoșteam bine, surisul de cuceritor blazat pentru care toate aventurile sînt la fel ; dar un picior îi tremura și, cum își privea vîrfurile pantofului, mi-a trezit în minte imaginea țăranului pe care-l văzusem odată pe un cîmp privindu-și liniștit piciorul desculț unde capul unei vipere părea încastrat pe vecie, ca o a șasea unghie.

— De ce-i spui fiară ? a întrebat. Știi povestea ?

— Nu știu nimic. Cine e ?

A înjosit-o printr-un cuvînt murdar, apoi a plescăit ca și cum i s-ar fi uscat limba.

— Deci o iubești ?

A vorbit plin de ciudă și spaimă, de răzbunare și de fascinație, cu ceva agonizant și insuportabil în glas, cu ceva fals ca jocul unui histrion, rînd pe rînd mizerabil și ridicol, tragic și odios.

Leda fără lebedă era aici, atît de netedă încît chiar și în palma mîinii nu trebuia să aibă vreo cută, șlefuită de apa Eurotasului. Iar viața ei era cu totul alta.

Apartînea uneia din acele rase amestecate a căror putere funestă provine dintr-o obscură conlucrare a singelui și a destinului, ca puterea acelor băuturi ațîțătoare obținute prin fierberea rădăcinii de mătăgună laolaltă

cu urina de iapă. Tatăl ei, mare amator de cai, ținuse o vestită crescătorie de cai de curse ; apoi se ruinase, trăise ca un aventurier, din expediente, și coborise din ce în ce mai jos, încălcând de mai multe ori legea. După ce trăise zi de zi în contact cu rîndașii, jocheii, antrenorii, cheltuindu-și îndrăzneala înnăscută și înclinația spre cire pe pistele de călărie din parcuri, unde încăleca mîinji de trei ani, se căsătorise la optsprezece ani cu un gentilom francez ; la douăzeci divorțase ; avusese apoi o canalie de amant și, în final, rămăsese singură, în voia scartei, expusă persecuțiilor unui tată care voia s-o transforme într-o frumoasă sursă de cîștig nu pentru ea, ci pentru el. Incapabilă să înfrunte mizeria, hotărîtă la orice, întîlnise într-un oraș balnear un fel de excroc în căutare de complici și de victime, care, printr-o serie de împrejurări fericite, reușise s-o logodească cu un tinerel imbecil, abia trecut de vîrsta majoratului, orfan, foarte bogat și moștenitor al unei averi și mai fabuloase. Ea, logodnicul și codoșul trăiseră doi ani împreună, „se bucuraseră de viață“, trecînd din hotel în hotel, din plăcere-n plăcere, din plictis în plictis, de la o noapte de veghe la alta, de la o masă de joc la alta, într-o promiscuitate greu de mărturisit : logodnica rostise un nu hotărît pînă la cununie, iar codoșul reușise să exercite asupra novicelui o putere absolută, un fel de vrajă perversă, servindu-se de filtrul oferit cu seringă de aur. Morfină, administrată cu mîna pricepută, îi dăduse acestuia o senzație de bunăstare atît de plăcută încît obținuseră de la el, fără nici un efort și nici o bănuială, o poliță de asigurare de un milion și jumătate ca dar de nuntă pentru logodnica austeră. După ce primul vîrsămint s-a făcut în bună regulă, providența i-a îndemnat să-l suprimpe pe binefăcător. Într-o zi, pe un drum periculos din Pirinei, după o doză de narcotic ceva mai mare, s-a produs o nenorocire pregătită cu deosebită grijă. După o mică oprire în timpul căreia asasinul a coborît nevătămat pe șosea, automobilul s-a prăbușit în prăpastie.

Nu ascultam oare lucruri deja cunoscute ? Asemenea cazuri se găsesc din belșug în analele judiciare și în romanele pasionale pe gustul coafezelor. Dar sub masa acestor fapte vulgare șerpuia un canal tainic pe care spi-

ritul meu îl străbătuse cîndva și acum recunoștea confuz indicii ale primei sale treceri. Și această profunzime mă incita să sap și mai afund în mine însumi, pînă ajung la lucrul cel mai adevărat din mine, care să nu șovăie și să nu se teamă în fața a ceea ce era gata să se formeze și să apară.

— Cum de știi toate acestea ?

Din cînd în cînd își pigmenta povestirea cu dezvăluiri intime care nu se fac decît cînd îndrăzneala confesiunii e îndreptată împotriva ta însuși.

— Le știu chiar de la ea.

— Se acuză singură ?

— Nu se acuză, vorbește. Ignoră și binele și răul.

Mai întîi îți spune ceva îngrozitor, fără să te privească, zîmbind timid, ca și cum ar încerca rezistența birnei aruncate peste torent, înainte de a trece. Apoi te face să te îndoi sub povară, sub o vină pe care trebuie s-o duci acum în spate.

— Și ești sigur că din toate aceste lucruri nu și-a clădit și nu continuă să-și clădească o viață imaginară ?

— Tirăște legat zdravăn de picior lanțul realității.

— Cum asta ?

— Trăiește cu asasinul.

— Unde ?

— Aici.

— De cînd ?

— De doi ani.

— Era deja amanta lui înainte de nenorocire ?

— Da, era, ca o răsplată pentru serviciile aduse și datorită complicității. Îi provoacă oroare.

— Atunci de ce-l suportă ?

— Împrejurările morții logodnicului au părut suspecte. Și Societatea de asigurări a profitat spre a contesta polița. Probele lipseau sau erau extrem de vagi. Totuși s-a dat curs procesului care încă mai durează. Omul o ține sub amenințarea unui denunț absolut nebunesc care i-ar pierde pe amîndoi. Cred că odată terminat procesul, și asupra rezultatului său favorabil nu mai există dubii, suma va fi împărțită între cei doi de comun acord.

— Ai mintea plină de fantasmagorii culese de prin romanele polițiste.

— Totul e adevărat, și nu e decît o fărîmă din adevăr. Inchipuie-ți că trăiesc împreună într-una din vilișoarele sonore, cu pereți și plafoane subțiri, unde se aude și cînd îți bate inima și cînd respiri, unde nu-i posibil să scapi de mirosul ființei pe care o urăști, și nici de plescăitul apei din ligheanul în care se spală pe mîini.

— Ce fel de om e el ?

— Imaginează-ți un cap ca un trunchi de piramidă, un adevărat cap de piton, precis ca o figură geometrică, rigid ca o problemă ori ca o sentință, cu doi ochi fără culoare îndărătul unor lentile groase cît sticla unui felinar orb.

— Și din ce trăiesc ?

— El e de origine mic burgheză, fiu al unui fabricant de porțelan din Limoges. Ea mai are ceva din dotă. Dar nu ar fi destul pentru eleganța și luxul cu care e obișnuită, cel puțin ca aspect exterior. Încrederea în rezultatul favorabil al procesului le deschide un credit ruinător pe lingă cămătarii cîrciumari din Gironde. Și la genul ăsta de jecmăneală pitonul cel rece se pricepe bine.

— Și tu ce ești în fața lui ?

— Victima aleasă pentru jocul obișnuit. De două sau trei ori, în vila de deasupra bazinului portuar, cînd eram la pian, l-am văzut apărînd în golul ușii, rînjind tăcut și retrăgîndu-se spre a face haz după pofta inimii. Și de fiecare dată avea parcă înfățișarea uncia din nălucile produse de un spirit în pragul nebuniei, care-l îngheață pe bolnav prin prezența lor intermitentă. Un biet coleg de-al meu, înainte de a intra în sanatoriu era vizitat de un asemenea oaspete și nu îndrăznea niciodată să se întoarcă de teamă să nu-l vadă alături. Acum ceva asemănător mi se întîmplă mie...

— Dar e clar că năluca asta e tolerantă și chiar îndatoritoare, dragă prietene.

— Nu se opune jocului întîmplării și fanteziei, capriciilor plictiselii și cruzimii, ci le supraveghează de aproape sau de departe. Are un singur scop : să-și țină complicea legată de el cu un lanț pe care eventual să-l slăbească, dacă e cazul. Teamă lui e să nu fugă, să nu scape, să zicem să nu „evadeze“. Or, armele pe care le deține împotriva ei și amenințările de rigoare fac ineficace

orice tentativă de acest fel pe pământ. Îi mai rămîne salvarea în lumea beznei, salvarea sub pământ. E unica ei amenințare în fața celor cu care e terorizată.

— E capabilă să se sinucidă ?

— În orice clipă.

Am revăzut lucind arma de oțel și de fildeș prin deschizătura manșonului de culoarea perlei. Am revăzut-o pe femeie stînd în picioare înaintea mea, dreaptă, tăcută, plină de un rău al ei ca de un adevăr sau de o minciună extrem de profundă ce-i ținea loc de viață.

— În orice clipă, pentru o nimica toată, cum ai deschide o ușă, cum ai trece un prag, cum ai coborî o treaptă.

Pînă la punctul acela lucrurile povestite rămăseseră la fel de străine de perfecțiunea figurii ei, ca de pildă, copia lui Apolo de Piombino, pusă pe un dulap de cărți pivotant și pătrat de lingă pian. Nu izbuteam nici să simt, nici să înțeleg că aceasta era esența adevărată a vieții ei. Misterul său rămînea intact ca enigmatică divinitate statuară, aurită de lumina după-amiezei, ce-mi atrăgea privirea. Toate aceste acțiuni precise nu i se potriveau nefericitei ființe, cum nu se potrivea un imn homeric sau un capitol din mitologie cu forma aceea reculeasă, locuită de un spirit la fel de incognoscibil ca și vigoarea unui copac ce leagă rod.

Unde era mîna care modelase pe fruntea îngustă a zeului cîrlionții simetrici ? La fel de stăruitoare mi se părea forța acelui trecut ce trebuia să-i subjuge sufletul. Spiritul meu nu recunoștea nici un factor de coeziune într-o atare masă de fapte vulgare, dar era posedat de un sentiment poetic ce-l contopea în mod misterios cu tot ce germinează sub tăcerea umană. De aceea, instinctiv, îmi întorceam adesea privirea spre Apolo, lucrat cu atîta măiestrie, încît fiecare linie exprima o poezie infinită. Încă o dată forma devenea pentru mine credință călăuzitoare : și, ascultînd aceste ignomimii deșarte, nu credeam decît în ceea ce însemna pentru mine frumusețea șlefuită de apa Eurotasului.

Or, iată că pe neașteptate, această frumusețe îmi apărea legată de moarte ca una din cameele încastate în vîna albă a unei agate negricioase. Imaginea a devenit așa de

puternică încît restul a pierit. Îmi auzeam inima bătînd cu violență și eram uimit că prietenul meu n-o auzea. Însă el era probabil asurzit de propriul său tumult, în care turna din cînd în cînd cite o nouă picătură incendiară.

— De ce ? l-am întrebat.

— Pentru că se pricepe să se joace cu vorbele, pentru că și ea, ca atîtea alte femei, face din asta o grațioasă fanfaronadă... Acum doi ani, într-o perioadă de nemulțumire violentă și insuportabilă, își căuta moartea aproape zilnic. Avea o bărcuță ușoară și rapidă cu un motor de șaisprezece cilindri, cum se vîd la Monaco, la concursuri, dăruită de un admirator argentinian. Un blestemat de mecanic o însoțea la orice oră din zi și din noapte cînd în bazinul portuar era furtună din pricina vîntului de apus și ieșirea în ocean devenea imposibilă. Cu o viclenie fantastică reușea să scape de sub observație și să treacă peste orice obstacol. Aproape întotdeauna se întorcea în momentul cînd speranța de a o mai vedea apărînd aproape că pierise. Ore și ore-n șir valurile o îmbăiaseră în spumă ca pe o sculptură de pe proră. Cel care a sărutat-o atunci a simțit probabil multă vreme gustul sării de pe buzele ei crăpate.

O vedeam perfect, de parcă debarcaderul ar fi fost în mine, îmbrăcată-n mantaua impermeabilă, cu fața sub casca de mușama, luminoasă ca o diafană meduză plutitoare. O așteptasem numai spre a putea pleca din nou împreună, în amurg.

— Pe o plajă la modă din Normandia, scurt timp după divorț, a fost curtată asiduu de un tînăr jucător de polo, posesor al unor cai minunați, pe care o lăsa să-i călărească. Fără să-i cedeze deloc, l-a făcut să devină nebun de iubire, oferindu-se chiar să o ia de soție. Ea a rîs și l-a chinuit cu asemenea rafinament încît într-o bună zi și-a luat inima-n dinți și a plecat, poate că s-a dus să joace polo pe unul din excelentele terenuri englezești din India. Ea nu-l iubea : se obișnuise cu el cum te obișnuiești cu un sclav pe care-ți experimentezi fanteziile și cruzimea ; însă iubea cu duioșie unul din caii de polo, un căluț roib cu nume shakespearian, Petruchio. În seara cînd a aflat de plecarea lor, s-a otrăvit cu niște pastile de sublimat coroziv și zile întregi s-a zbatut între viață și moarte. De pe patul de suferință nu făcea

altceva decît să întindă palma mîinii, repetînd gestul prin care-i oferea zahăr lui Petrushio al ei.

Vedeam pe sub genele închise mina goală, scoasă afară din mînușă, o mînă lungă și viguroasă, cu încheieturile degetelor rotunde și netezi, mîngîind ușor buza subțire a unuia din caii mărunți ai lui Fideas ce galopau pe friza de ghips așezată de-a lungul peretelui meu. Agerilor cavaleri atenieni le lipseau numai mîngea de lemn și crosa cu mînerul flexibil, iar animalelor bine legate pajiștea tunsă și elastică. Vedeam cum soarele pieziș rănește iarba grasă a Normandiei și un fascicol de raze ca o lamă de aur taie net două picioare nervoase, proptite în pămînt în timpul unei bruște opriri. Dar inima rivalului din mine tresălta de bucurie sălbatică la cuvintele : „Ea nu-l iubea“.

— Acum un an, pe la începutul lui aprilie, într-o seară...

Inima mi s-a oprit. Am auzit iar înlăuntrul meu scaunele răsturnate căzînd pe podeaua sonoră, în penumbra sălii pline de ecouri ca o biserică la slujba de seară.

— Într-o seară ? am făcut pentru a îndemna să vorbească glasul ce se oprise parcă paralizat de anxietatea mea. Revedeam reflexul de sidef din ochii necunoscutei și chipul ei alterat de un tremur cu neputință de stăpînit.

— Într-o seară, la Bordeaux, într-o situație asemănătoare, în timp ce discuta în automobil cu unchiul unui biet băiat pe care-i interziceau să-l mai vadă, și-a tras în piept un glonte din revolverul ascuns în manșon. Glontele a atins plămînul și s-a înfipt sub omoplat. Viața i-a fost din nou în pericol săptămîni de-a rîndul, plus orînduirea unui pat într-o clinică și pitonul dezolat la căpătii...

Toate aparențele și divinațiile din acea îndepărtată seară de primăvară au reînviat în mine cu o forță crescută, dîndu-mi o senzație de durere imensă, pe care n-aș fi putut-o cunoaște și îndura în toată complexitatea ei decît în viitor. Nu aveam nici un dubiu, totuși am întrebat :

— Ce zi era ? Știi cumva ?

— Da, era cinci aprilie.

— Deziluzie în dragoste ?

Mă rodca o gelozie ascunsă.

— Vis de dragoste și neputința de a mai îndura o

viață stupidă. Paolo, minorul pe care l-a țîrit în ispită, era nepotul unui negustor de vinuri cu care pitonul tratase niște afaceri cămătărești în contul banilor ce trebuiau să vină, nu degeaba banul e ochiul dracului. Vezi ce joc straniu ? Ca un fel de represalii împotriva cămătarului, ea a pus stăpînire pe băiat care nu era lipsit nici de grație fizică, nici de delicatețe sufletească. În scurt timp l-a transformat, l-a preschimbat într-un bun al ei, îl ținea-n mîna ca pe un pui de șoim ascultător, cu gluga pe ochi. Descoperind primejdia, rudele au intrat în alertă, luînd imediat măsura cea mai eficace. L-au sechestrat pe Paolo, l-au dus de acolo, l-au ascuns nu se știe unde. A fost suficient pentru ca împiedicat fiind, capriciul ei să devină obsesie. A cerut să-l mai vadă o dată, să-i vorbească pentru ultima oară. Nu i s-a permis. Se ducea aproape în fiecare seară pe strada unde locuiau rudele și le trimitea un mesaj ; dar era întotdeauna dezamăgită. În seara aceea, în fața unui mesaj imperativ și amenințător, a venit chiar unchiul lui spre a încerca s-o convingă să renunțe. Ea era în mașină ; el îi vorbea de pe scărița mașinii. Repeta încăpățînată : „Vreau să-l văd“. Celălalt refuza la fel de încăpățînat. Deodată, ca din întîmplare, din manșonul de blană a pornit împușcătura. Cămătarul a însoțit la clinică trupul străpuns. Cînd și-a revenit și a putut șopti cîteva cuvinte, l-a implorat să o lase să-l vadă pe Paolo măcar o clipă. Inutil. Legea negustorilor a fost inexorabilă. Numai pitonul a rămas lîngă patul alb, și primăvara afară, la fereastră. Glonțul a fost extras. Cicatricele...

— Acum vrei să descrii și cicatricile ?

Nu-mi mai stăpîneam zbuciumul. La cuvîntul acela se întrerupsese ca să mai bea o înghițitură, să mai toarne un pic de foc lichid în caverna unde-i gîfîia inima ostenită. Cuprîndea paharul în întregime cu degetele ca niște spatule ; arătătorul și degetul mare înconjurau chiar marginea pe care-și punea buzele, astfel încît aspira un parfum de lichior încălzit. Pe masca purtînd amprenta viciului, nările îi vibrau. Acum totul la el mă irita și mă ofensa. Printre degetele diforme și sticla paharului, aproape stoarsă, vedeam jucînd un fel de surîs odios. Mă gîndeam la porcii demonici ce locuiesc de obicei în acest soi de artiști așteptînd să fie izgoniți de exorcismul inspirației.

— Spune, povestește. Cum de-a venit la tine ?

A ris brutal în gura paharului.

— Poate că a atras-o mirosul hoitului.

— Cu ceva mai multă grație funebră s-ar putea spune :
ca să asculte cîntecul lebedei. Nu-ți face impresia unei
Lede ? Privește grupul lui Ammannati.

A simțit inimiciția din vocea mea...

— Colega, a rostit agitat, uitîndu-se la mine, spune-mi
adevărul. Nu te-ai prefăcut ieri cînd m-ai întrebat cine
este ? Nu cumva ai cunoscut-o înaintea mea ? N-ai trecut
și tu pe acolo ? pînă și tu ?

— Nu.

— Atunci de ce ești gelos ?

— Nu gelos, poate puțin furios. Știi că nu concep viața
decît sub forma expresiei. Or, prin povestirile tale tulburi
ai contrariat pas cu pas, linie cu linie expresia ei înlăuntrul
meu. Trebuie s-o regăsesc și s-o reconstitui prin forța iu-
birii și a durerii.

Zîmbetul și tonul luau spuselor mele orice gravitate.

— Va veni la tine și o vei iubi și vei suferi.

— Mi-o lași moștenire ?

— Te asigur că aș prefera să mor din cauza asta. Dar
sînt luat și dus ca Paolo, sînt smuls unui destin atît de
frumos. Soarta ei ciudată face ca la momentul oportun
victima să-i scape. De fapt ea singură își scapă.

— Nu ți-a fost teamă că boala ta se va transmite plă-
mînului ei vătămat ?

Aerul din încăpere părea să fi devenit deodată crud,
ca acela din locurile fără lege și fără minciună. Nu mai
eram capabil nici de reținere nici de blîndețe. Vedeam pe
de o parte forma aceea superbă, tratată cu o generozitate
la fel de severă ca și cea relevată de exemplarele artei an-
tice a căror perpetuă mărturie îmi confirmă o anume idee
despre lume ; și de cealaltă parte observam acest focar
omenesc de infecție, acest soi de abjectă senzualitate pe
care n-o puteam despărți de o imagine a murdăriei și a
fraudei. Amestecul mi se părea neverosimil. Substratul
întrebării era insidios, fiindcă-l știam fanfaron și incapabil
să se declare învins cum făcuse călărețul lui Petruchio.

— Ai ținut-o într-adevăr în brațe ? Ai respirat laolaltă
cu ea ?

Îl străpungeam cu privirea. O contracție involuntară a buzelor mi s-a părut indiciul așteptat ; dar și-a ascuns-o sub un hohot strident de ris, ridicându-se și clătînindu-se ușor.

— Te informezi fără nici o pudoare, a spus. Răzbunarea mea va fi tocmai această succesiune molipsitoare. Cît e ceasul ? Va trece pe aici în jur de cinci, să mă conducă acasă. O s-o vezi. Va dori să-i arăți cîinii. Eu voi pleca negreșit mîine dimineață cu mama. E ca și cum ți-aș transmite flacăra din mers.

Am deschis geamurile dinspre verandă, cu graba omului care se simte sufocîndu-se din pricina unor exalații ucigăse.

Mareea, care e femeie, urca spre duna cu trestii țepoase. Apele tremurau și scînteiau înecînd bancurile de nisipuri palide și dulci ca trupurile naufragiaților cu singele supt de sirene. Se auzea un murmur adînc cum trebuie să fie cel ce vestește izbucnirea primăverii în ținuturile înghețate. Apunînd, soarele lăsa în urmă un drum strălucitor pe unde parcă se pregăteau să coboare caii lui mari și albi, eliberați de jug. Miturile rasei mele veneau să populeze pustietățile fără istorie. Îmi simțeam spiritul înflăcărat, fertil, fatal ca la începutul iubirii. Împlinirea divinației se apropia, oracolul singelui fusese bine interpretat.

Nu mai aveam puterea să mă-ntorc și să revăd chipul pustiit, țeasta oribilă, masca dură a oaselor sub pielea veștedă. Se năștea ceva mai tare decît mine și decît mizeria aceea ; ceva ce începea să-mi semene. Un duh îmi spunea : „Există doar ceea ce încă nu-i, iar tu trăiești în viitor, îți amintești numai de viitor”. Inima îmi spunea : „Iau totul asupra-mi. Ea nu are vină. O absolv. Iat-o.” Vorbea ca plopul singuratic din scara aceea, înveșmîntat într-un argint cu ape, în colțul grădinii. Fantasmelor crepusculare și nocturne veneau din nou, treceau prin mine și piereau.

Am auzit zgomotul sec făcut de capacul pianului, dar nu m-am întors ; am așteptat înfiorîndu-mă ca și cum mîna s-ar fi azeșat pe spatele meu, nu pe clape.

Sufletul instrumentului a vibrat ca zdrobit de durere.

Cel destinat să moară vorbea acum adevăratul său limbaj. Disperarea pare să imite cîteodată strigătul unei

teribile fericiri și să înșface destinul de gît cu forța unui Beethoven. Toate spusele și gîndurile dinainte au devenit mici, vane, depărtate. Lumina zilei a fost ca o orbire.

M-am răsucit spre tocul ușii, mi-am sprijinit mîna de el, mi-am pus fruntea pe mină și am închis pleoapele. Am făcut noapte-n mine ca să primesc scînteile pe care muzica le răspîndea din cînd în cînd peste fundalul deșert al vieții. O pauză m-a lăsat suspendat în această anulare. De parcă tăcerea avea să dureze o veșnicie. Pianul a început din nou și din nou a tăcut. A reînceput pentru a treia oară, și parcă s-a oprit în pragul unei uși ce trebuia să se închidă ; apoi a isprăvit : Nici unul din noi nu s-a mișcat.

Pe neașteptate s-a auzit un zgomot la porțița grădinii.

El s-a ridicat, eu m-am întors ; și m-am văzut în el palid și fără viață, cu buzele vinete, ca un om ce se-ntoarce din adînc la suprafață cu respirația tăiată.

Există sentimente cu un fel de forță plastică, sentimente ce par să prelucraze materia umană și s-o toarne într-o formă a momentului.

Cînd am coborît spre poartă, aflați încă sub puterea muzicii, mi s-a părut că formăm o singură ființă mai mare decît noi amîndoi, cu suflet primitiv, și că acea ființă fantastică de o parte se clătina iar de cealaltă parte șchiopăta. A fost doar o clipă, inexprimabilă, ce-a pierit în imensitatea primăverii, a zburat dincolo de hotarele lumii. Dacă femeia ar fi avut o viziune magică, ar fi văzut înaintînd spre ea acea formă inegală a Iubirii, semănînd cu o labilă himeră. Dar cu fiecare pas ne separam din ce în ce mai net. Simțeam emoția tovarășului meu urcînd confuz prin aburii beției, prin otrava din sînge, prin toate neplăcerile bolii. O simțeam pe a mea răspîndindu-se ca o sevă viguroasă prin trupul meu ușor, aproape nemiîncat, crescînd cu fiecare pas ca și cum contactul călcîiului cu solul mi-ar fi transmis efervescența pămîntului.

Ea rămăsese în mașină, în fața porții. Cînd ne-am apropiat, a sărit jos cu o mișcare ce a trezit în mine nenumărate unde, aidaoma acelor din apele bazinului portuar cînd sar pești aurii și arcuiți ca luna nouă.

Nu mai era stîngenită de hainele strîmte. Mlădierea ei plină de grație, ce-mi sugerase de la talie-n jos imaginea

Ledei, primind la ea lebăda, era avantajată de fusta largă, cu partea din față ușor răsucită în sus ca petalele învoalte ale marilor stînjenei întunecați, numiți crini de Susa. Fiecare cută sau umbră dinlăuntrul unei cute, fiecare fald luminos, țesutul suplu, urzeala desenului erau manifestări ale vieții ei gingașe și mă mișcau întocmai ca linia bărbiei modelată de divina tinerețe. O primeam în mine, simplă și bogată, la fel cum o masă de aer ne apasă compactă și în același timp ne pătrunde prin fiecare por. Totul în ea îmi era cunoscut și totul îmi era necunoscut, acum și pe vecie. Și ea cu siguranță că mi-a citit în ochi sublima noutate.

„Încă o dată ! Încă o dată !“ Un spirit îmi repeta mereu cuvîntul celui ce nu-i niciodată sătul și care știe că după un lucru frumos urmează ceva și mai frumos.

Tîrîte parcă de curentul năvalnic al unei cascade, lucruri vizibile și invizibile se-ngrămădeau în lumină.

Parcul se preschimbase într-un cuptor fierbinte grație uneia din acele arșite neașteptate ce joacă în Landă rolul înșelătoarei Fata morgana occidentale, preocupată să simuleze suflarea verii. Aurul solar și polenul vegetal își contopeau pulberea în adierea vîntului. Pinii aveau în vîrfurile fiecărui ac o boabă de azur.

Vorbeam. Fiecare avea aerul că-l ascultă pe celălalt și-i răspunde. Dar era ca în vis, cînd vedem cum se mișcă buzele celor morți sau celor vii și nu auzim sunetul. Din substanța fluidă a două vieți se forma un vârtej tăcut ; a treia viață era asemenea resturilor ce sînt atrase, se rotesc în jur și sînt apoi respinse. Totul era ascuns și manifest, totul se petrecea la rădăcina sufletului și la extremitățile nervilor, semăna cu inițierea și semăna cu pierzania. Și în mod cert unul din noi era pierdut, sau poate doi erau pierduți, sau poate trei, ca în cîntul grecesc al lui Caron.

— Ce faci ?

N-am putut să-mi rețin strigătul, ci doar să-l atenuez, în fața gestului instinctiv cu care se agățase de brațul femeii, rugător, oribil, aproape scos din minți. Însă nimic n-a fost mai trist ca felul în care, reușind să se stăpînească, a încercat să dea gestului involuntar aparența unei familiarități nevinovate.

Ea s-a înroșit, s-a desprins și a luat-o la fugă spre curtea cîinilor care erau deja cuprinși de agitație. Am intrat împreună, ca spuma unui val ce se sparge. Tîmîndu-se de șoc, celălalt n-a îndrăznit : a rămas lingă grilaj, afară.

— Leda ! Leda și lebedele !

Ritmul antic al Metamorfozei continuă să circule în lume.

Ea fusese luată și plăsmuită iarăși în întreaga tinerețe a naturii și părea locuită de un izvor ce-i licărea-n lumina cristalină a ochilor. Își era propriul său izvor, fluviul și malul, umbra platanului, tremurul trestiei, mușchiul catifelat. O asaltau mari păsări fără aripi ; și cînd întindea mîna cuprinzînd gîtul mătăsos al uneia din ele, repeta întocmai gestul fiicei lui Thestius.

— Leda și lebedele !

Se rezemase de un trunchi pentru a rezista asaltului ; și cînd încercam să gonesc cu vorba sau biciul animalele innebunite, ea îmi striga :

— Lăsați-i ! Lăsați-i !

Era o haită de ogari dolofani născuți în luna august de dalba Thamar ; divina imagine a spumei părea legată de nașterea lor ca apelativul elenic al Venerei. Soseau în goană la chemare, ca valul înspre stîncă ; să mai spun că de fiecare dată eram uimit că nu-l aud spărgîndu-se la picioarele mele ? ! Erau alcătuiți din materii extrem de prețioase și nu exista scoică mai delicată decît gurile lor în nuanțe mergînd de la rozul gingiilor la albul dinților. Unii aveau în ochii limpezi și irizați toate încrengăturile florei marine strînse într-o picătură inalterabilă.

— Lăsați-i !

Ridicați în două picioare, ahtiați după mîngîieri încercau s-o lingă pe față și pe gît ; dar mai ales unul, de un alb orbitor, deși stropit ici-colo cu cîte o pată ușoară ca o umbră de fum, mai ales unul sărea pe ea și n-o slăbea o clipă.

— Acesta ! a spus pe un ton iubitor, alegîndu-l.

Am izbutit să-i îndepărtez pe ceilalți și să i-l las numai pe el.

Oh, imaginație, atotputernicie a dorinței, pupilă a poeziei !

Inima mi se umplea de o necunoscută voluptate. Re-zemată de trunchi, cu animalul fremătind lângă ea, îi spunea vorbe dulci, ce se topeau în sunete fără sens. Botul lung era lângă obrazul ei, iar gura animală și cea umană aveau aceeași prospețime tinerească. Degetele goale se strecurau în blana superbă ca în puful moale, de sub aripă.

Sînt priviri a căror întîlnire de o clipă celebrează misterul. Sînt altele, sau aceleași, care schimbîndu-și între ele acest dar, fac să scadă prețul a tot ce mai rămîne.

În timp ce ne întorccam spre poartă fără să vorbim, așternutul din ace de pin ne trozneva sub picioare. Pe o parte trunchiurile pinilor străluceau de parcă ar fi fost îmbrăcate în platoșe de aramă. În partea ccalaltă apăreau negre de parcă ar fi fost date cu catran. Marginile aleii erau îngălbenite de făina sălbatică. Sfaturi întregi de omizi se strînseseră sub un fel de urzeală ce putea să semene fie cu o piele de șarpe, fie cu un fagure gol și uscat. M-am înfiorat auzind deodată lângă urechca mea acel clinchet sinistru care îmi evocase în noaptea de demult figura păstorului taciturn ocupat să-și lucreze flanelul interminabil. Era briza de seară prin frunzele lungi și lanceolate.

— Adio, mi-a spus prietenul lângă portieră.

— Pleci, într-adevăr mîine dimineață ?

— Plec.

— Poate am să vin înainte de plecarea trenului s-o salut pe mama tă.

Gura i s-a strîmbat a amărăciune. A urcat cu greu și s-a așezat lângă femeia din mită.

Mi se părea că ea nu ne mai cunoaște, nici pe el nici pe mine. Între marginile precise și parcă întărite ale pleoapelor avea iarăși privirea care te lasă disperat și perplex ca înaintea unui perete de stîncă neted, fără nici un loc de trecere și fără prize. Lumina piezișă ce transforma în plăci roșii solzii trunchiurilor i-a incendiat metalul părului de pe temple.

— Adio, a spus încă o dată prietenul meu, ridicînd mîna ce smulsese clapelor tînguirea nocturnă.

„Nu te iubește, nu te iubește.“

Roțile s-au mișcat cu un zgomot asurzitor, au brăzdat adînc drumul nisipos lăsînd între o urmă și alta ceva din

misterul pe care felinarul meu pus pe pământ îl străluminase în noaptea de demult.

Zgomotul s-a micșorat, a dispărut. Am rămas totuși în ascultare. Nu-mi auzeam decît bătăile inimii repercutate în ceafă. O neliniște semănînd cu o văpaie nimicitoare îmi dizolva gîndurile și-mi readucea-n gură gustul de sînge și cenușă pe care-l simțisem pe drumul întrerupt de mîna murdară și șovăitoare, căutînd pe dibuite lucrul pierdut.

M-am întors în curtea cîinilor cum te întorci în locul unde s-a împlinit un miracol de viață sau de artă, spre a-ți pune iar întrebările rămase fără răspuns.

Boturile lungi și umede ieșeau printre zăbrele, și ochii umbriți de înserare mă urmăreau cum fac lebedele cînd treci de-a lungul apei într-o grădină năpădită de umbră și de somn.

Am intrat ; le-am vorbit prin sunetele guturale pe care cîinii le înțeleg. Toți erau împrejurul meu, imitînd cînd stăteau în patru labe voluta crestei valului, iar cînd se ridicau încordîndu-se, niște capre care dansează în memoria satirilor. Unul singur rămăsese deoparte și se lăsa în voia unei bucurii nebune, cum făc căței cînd găsesc un os. aruncînd în aer și prinzînd în gură un obiect pe care nu-l puteam distinge. Era favoritul Ledei.

L-am chemat de mai multe ori. Se oprea din joacă, mă privea cu o neîncredere șireată, ezita cîteva clipe, mai sinuos ca o undă dintr-un desen japonez ; apoi se îndepărta în salturi, zburdînd peste acele de pin. O chemare mai severă l-a readus la ascultare. S-a apropiat tiptil, aproape tîrîndu-se, cu o grație disperată ; a făcut ultimii pași mai mult într-o rînă ; ajuns la picioarele mele, s-a răsturnat pe spate ca și cum ar fi leșinat ori și-ar fi dat ultima suflare. Totuși, în dinți ținea cu forță și cu pricepere un obiect, strîngîndu-l fără să-l rupă.

— Ce-ai acolo ? ce-i asta ? Lasă-mă să văd.

Da din labe în semn de implorare. Ca să-l oblig să slăbească strînsoarea, l-am apucat de încheieturile maxilarelor. Așa i-am luat prada : un pieptene galben din бага, un pieptene micuț căzut din părul Ledei !

Simțeam că e umed de bale. Simțeam, cîntărindu-l în palmă, că trăiește o viață secretă. Nu cîntărea mai mult decît o stea de mare. Cîinele era încă lungit pe jos, ca

și cum ar fi așteptat să i se ierte o greșeală ; și între buzele lungi, întredeschise, dinții-i străluceau evocându-mi „caratele perfecțiunii“.

Mă frământa un singur gând, generat de o obscură neliniște : să încerc s-o revăd înainte de venirea nopții. Pieptenele pierdut era un pretext plauzibil. Poate că, după ce-și condusese prietenul, se-ntorsese acasă. Mă gîndeam tremurînd : „De-aș găsi-o singură ! De-aș putea să-i vorbesc !“ Orice zăbavă-n plus mi se părea că favorizează o putere dușmană și-mi îndepărtează norocul. Nerăbdarea nu poate respira decît în ritm rapid.

Am sărit pe bicicletă și am pornit în goană. La primul urcuș greu n-am avut nici o dificultate. Simțeam în toți mușchii o stranie vigoare, iar vîntul serii îmi intra-n piept ca într-un frunziș tînăr. Am străbătut cartierul de iarnă, orașul bolnavilor. Am zărit cîteva lămpi aprinse îndărătul cîtorva ferestre. Mi s-a părut că ghicesc la dreapta, înainte de a da cotul, haina argintie a mărului înflorit. S-a auzit bătînd clopotul de la capelă. La capătul unui bulevard mărginit de arbori, în spatele unui crucifix înalt, a licărit bazinul portuar.

Știam că locuia în apropierea debarcaderului, a patra casă la stînga. Am mers pe jos în căutarea ei, încet, pierzîndu-mi treptat îndrăzneala. Toate ferestrele erau în umbră. Am luat-o pe lingă zidul grădinii unde frunzele netede ale arbuștilor păstrau încă lumina. Ferestrele mari de la vestibul erau deschise : se vedea în fund un balcon deschis spre cerul pal ; iar briza umfla perdelele, adia pe sub bolți. Casa părea pustie. Resacul răsuna ca și cum s-ar fi izbit de un chei. „Poate stă acolo-n penumbră. Acum mă recunoaște, se scoală și scoate un strigăt.“

Am așteptat nemișcat în curentul de aer ce-mi răpea fărîme scînteietoare de viață. Ea nu mai era înaintea mea, era în spatele meu ca un sloi de gheață.

M-am întors la auzul unor pași. Cineva intra în grădină. O repulsie instinctivă și licărirea unor lentile groase m-au avertizat că venea omul cu capul ca un trunchi de piramidă.

— Cînc-i acolo ? a întrebat cu o voce seacă și pătrunzătoare care a spart murmurul mării.

Mi-am spus numele ; am explicat în câteva cuvinte prezența mea acolo ; i-am întins pieptenele spre a-l înăpoia celei care-l pierduse.

— Încă nu s-a întors, a spus.

Și cu o politețe rece, precisă, mi-a propus s-o aștept.

Ochii mei obișnuiți cu penumbra vedeau capul fix al pitonului ca într-un vis incoerent când intri fără nici o bănuială într-o cameră și descoperi deodată în colț reptila uriașă, fugită de la menajerie, pîndind deasupra grămezii de inele, la înălțimea unui stat de om.

— Mulțumesc, am răspuns neputînd să-mi domin o stranie teroare. Trebuie să plec.

Am ieșit ; mi-am reluat goana ; am ajuns pînă la capătul bulevardului ce da spre mare, sperînd s-o întîlnesc. Am urcat iar spre dune. M-am reîntors acasă ; am regăsit între cărți și reproduceri de artă mirosul tutunului cu opium ; am revăzut capacul ridicat al pianului și umbra Nemuritorului pe fildeșul amuțit al clapelor.

Am trăit o parte din noapte ca omul care știe că nu-și mai aparține complet sieși. Am stat în ascultarea unui strigăt ce nu-mi ajungea încă la ureche dar îmi atingeja deja inima.

Nu știu de cît timp stăteam toropit de oboseală, când sufletul mi-a trezit deodată simțurile, tumultuos ca o mulțime în fața unei alarme neașteptate. M-am ridicat în coate cu pulsul svîcnindu-mi asurzitor, cu ochii holbați în beznă, nedîndu-mi seama de timp, de loc, de soartă, ca un om care se trezește pentru a muri în casa ce se dărimă. Ca de obicei, fereastra era deschisă ; și, după culoarea cerului înstelat, am ghicit că se apropiau zorile. Răcoarea m-a liniștit. M-am întins la loc și am vegheat.

Peste nici un țărîm nu plutește melancolia lumii la începutul fiecărei zile ca aici, la marginea Occidentului. Cocoșul Landei are un cîntec răgușit și lugubru, ca și cum și-ar aminti că este coborîtor din cel consacrat unei divinități concepute de Noapte fără ajutorul vreunui alt zeu. Omul pe care cîntul său îl trezește se simte umbră mai înainte de a-și recăpăta povara trupului spre a-l tîrî iar și iar după sine, ca o pedeapsă.

Din nou m-a învins oboseala.

Cînd m-a trezit lumina vie a dimineții, mi-am amintit că promisesem să o salut pe mama prietenului meu. I-am luat un buchet de violete și m-am grăbit ca nu cumva să întîrzii.

Se pornise vîntul de apus pe cerul fecund și liber, plin de migrațiuni și reîntoarceri.

„Poate că nu mai pleacă“, mă gîndeam revăzîndu-i gura amară, auzindu-i din nou rîsul strident. „Nu mai pleacă.“

Dar un alt duh, amintindu-și de durerea zdrobitoare ce sfișiasse fibrele instrumentului, îmi spunea : „Pleacă. Se duce. E-nvins.“

Iar eu ascusesem deja sub un vâl enigma aceluia chip antic și tînăr, tăiat în planuri largi și puternice, ca un cap de rege-păstor sculptat în bazalt. Așteptam nu știu din ce sfere un nu știu ce mesaj spre a-i ridica vâlul și a-l privi apoi fără frică.

Am intrat sub acoperișul posomorît al gării. Trenul negru, masiv, stupid sta nemișcat pe linia lui. Pe o bancă lungă erau îngrămădite mai multe cuști de răchită pline cu niște pui prăpădiți. Chipul oricărei ființe omenești părea să poarte amprenta servituții și a rușinii. Cocoșul Landei cîntase pentru ei.

Mergeam de-a lungul vagoanelor în căutarea prietenului meu și a mea însumi, cînd l-am descoperit galben ca de ceară, parcă amortît de un narcotic, cu picioarele moi, cu o dungă din albul ochilor vizibilă printre pleoapele închise incomplet, rezemat de umărul mamei lui. Printr-un gest bătrîna doamnă m-a prevenit de inoportunitatea oricărui cuvînt, a oricărei mișcări. S-a aplecat cu infinită precauție spre mine, ferindu-se să nu-și trezească fiul și mi-a șoptit :

— Azi noapte s-a sinucis.

Aceasta a fost povestea spusă de Desiderio Moriar.

Cum istoria părea să fi ajuns la sfîrșit și el tăcea privind fix bancul de nisip din mijloc (lac palid, fără crini de pădure și fără vestigii, aparținînd lumii de jos), l-am întrebat :

— Ați putut s-o vedeți pe patul de moarte ?

— Am văzut-o, mi-a răspuns.

— Avea chipul neatins ?

A înclinat capul în semn că da ; mâinile așezate pe genunchi îi tremurau ușor.

Am îndrăznit să adaug cu glas șoptit :

— Și cum arăta chipul ei atunci ?

A făcut noapte-n sine, acoperindu-și fața cu palmele ; și a rămas tăcut.

Refluxul lăsase liberă plaja imensă și apa scăzută nu mai respira ei, nemișcată, reflecta cerul nemișcat. Canalele, bancurile de nisip, dunele, limbile lungi, subțiri, promontoriile ieșite în afară, tufișurile scunde, toate liniile interioare se armonizau cu cea a orizontului oceanic, ascultînd de ritmul unei perfecțiuni sublime, permis oamenilor doar în ceasul care urmează mării treceri.

Într-o tăcere de o desăvîrșită nuditate stătea întinsă frumusețea Occidentului.

În Landă, iunie 1913.

Nocturnă

-

Prima ofrandă

Aegri somnia ¹

Sînt bandajat la ochi.

Stau întins în pat, cu bustul nemişcat, cu capul ceva mai jos decît picioarele.

Ridic ușor genunchii ca să dau înclinarea potrivită tăbliței așezate pe ei.

Scriu pe o fișie îngustă de hîrtie pe care încape doar un singur rînd. Țin între degete un creion cu mina moale. Degetul mare și cel mijlociu al mîinii drepte, sprijinite pe marginile fișiei, o fac să alunece pe măsură ce cuvîntul e scris.

Sub ultima falangă a degetului mic simt marginea de jos a hîrtiei și mă slujesc de ea ca de o călăuză spre a păstra linia dreaptă.

Coatele stau lipite de șolduri. Încerc să fac mișcarea mîinilor așa de ușoară încît jocul lor să nu depășească nivelul încheieturilor și nici un tremur să nu se transmită sulului de hîrtie.

Simt că am poziția rigidă a unui scrib egiptean sculptat în bazalt.

În cameră a amuțit lumina. Scriu în negură. Schițez semne într-o noapte solidă ca scîndura lipită de coapsele mele.

Învăț o nouă artă.

Cînd sentința nemiloasă a medicului m-a azvîrlit în întuneric — lăsîndu-mi în întuneric doar spațiul îngust pe care corpul îl va ocupa în mormînt —, cînd vîntul acțiunii s-a răcit pe chipul meu aproape desfigurîndu-l și fantasmalele luptei au fost expulzate dintr-o dată peste pragul negru, cînd s-a făcut tăcere în mine și împrejurul meu.

¹ Vedeniile celui care suferă (lat.).

cînd mi-am părăsit trupul și mi-am regăsit spiritul, din acea primă și tulbure neliniște a pornit nevoia de exprimare, de semnificare. Așa încît m-am apucat să caut un mod ingenios de a evita rigoarea curei și de a-l înșela pe medicul sever fără a-i încălca, totuși, consemnele.

Îmi era interzis să discut, și în mod deosebit să discut cu patimă : pe de altă parte, îmi era imposibil să-mi înving vechea repulsie față de dictare, secreta pudoare a artei ce nu vrea martori sau intermediari între materie și cel ce o tratează. Experiența mă sfătuia să nu încerc pagina cu ochii închiși. Greu nu e primul rînd, ci al doilea și următoarele.

Atunci mi-a venit în minte metoda Sibilelor care-și scriau sentințele laconice pe foi pe care le împrăștia vîntul destinului.

Cînd am auzit fîșîitul hîrtiei pe care Sirenetta ¹, în camera vecină, o tăia pentru mine în fișii, stînd pe covor, la lumina unei veioze joase, am avut un zîmbet pe care nimeni nu l-a văzut în penumbră.

Trebuie să aibă bărbia luminată ca de reverberația nisipului fierbinte din vremea fericită cînd stăteam întinși unul lîngă altul pe plaja de la Marina di Pisa.

Hîrtia scoate un fîșîit regulat care mi-l evocă-n amintire pe cel al resacului la picioarele tamariscelor și ienuperilor arși de vîntul venit dinspre Libia.

Sub bandaj, adîncul ochiului meu rănit arde-n văpăi ca o amiază de vară la gurile Arnului.

Văd nisipul încrețit de vînt, tăiat de val.

Pot să-i număr firele, să-mi afund mîna, să-mi umplu palma, să le las să mi se scurgă printre degete.

Văpaia crește, canicula este copleșitoare. În viziunea mea, nisipul scînteiază ca mica și cuarțul. Mă orbește, îmi produce amețeală și spaimă, ca deșertul libian în dimineața cînd călăream, singur, spre mormintele din Saqqara. ²

Nu mai am protecția pleoapelor, nici altă pavăză. Terribila arsură este sub fruntea mea, este cu neputință de evitat.

¹ Renata, fiica poetului.

² Necropola din Memphis (Saqqara).

Galbenul se-nroșește, întinderea se involburează. Totul devine aspru și tăios. Apoi, la fel cum mîna creatorului modelează figurile în lutul trecător, un suflu misterios înalță pe-ntînsul orbitor reliefuri de forme umane și animale.

Am înaintea mea un perete rigid de stîncă încinsă, pe care sînt sculptați oameni și monștri. Din cînd în cînd se zbate ca o imensă velă și fantasmеle se agită. Pe urmă, toate sînt luate și duse de un vîrtej roșu, ca o tabără de corturi din deșert.

Marginea retinei desprinse arde răsucindu-se ca papirusul dantesc ; și negrul-brun șterge rînd pe rînd cuvintele care au fost înscrise.

Citesc : „De ce m-ai dezamăgit de două ori ?“

Sudoarea sărată îmi ajunge în gură laolaltă cu lacrimile de sub genele presate.

Mi-e sete. Cer o înghițitură de apă.

Infirmiera mă refuză, pentru că îmi este interzis să beau.

„Îți vei potoli setea cu sudoarea și cu plînsul tău.“

Cearșaful mi se mulează pe corp, ca acela ce-l învelește pe înecatul picurînd de sare, adus la mal și depus pe nisip pînă cînd va veni cineva să-l recunoască, să-i închidă pleoapele pline de spumă și să urle deasupra tăcerii lui.

Cînd Sirenetta se apropie cu grijă de capul patului și-mi aduce primul teanc de fișii tăiate egal, îmi mișc încet mîinile care se odihneau de-a lungul trupului. Simt că au devenit mai sensibile, că au ceva neobișnuit la ultimile falange, ceva ca un fel de fluid luminos.

Totul e beznă. Sînt în adîncul unui hipogeu.

Sînt în sicriul meu din lemn pictat, strîmt ca o teacă făcută pe măsura corpului.

Rudele au adus pentru morții ceilalți plăcinte și fructe.

Mie, scribului, milostiva făptură mi-a adus uneltele de muncă.

Oare, dacă m-aș ridica, n-aș da peste capacul pe care e pictată imaginea mea dinainte, cu ochii mari și limpezi deschiși spre frumusețea și grozăvia vieții ?

Înfășurat în bandaje, capul îmi rămîne nemișcat. Din creștet pînă-n tălpi, o voință de inerție mă ține neclintit, de parcă îmbălsămătorul și-ar fi făcut cu adevărat meseria cu mine.

Miinile își regăsesc de îndată gesturile, cu instinctul infailibil al membranelor liliecilor cînd ating un obstacol în tenebrele peșterilor.

Iau o fișic, o pipăi, o măsur. Recunosc calitatea hîr-tiei după fișuitul ei ușor.

Nu este cea obișnuită pe care mi-o fabricau manual, pagină cu pagină, meșterii din Fabriano, imprimînd în filigran emblema ce îmi apare acum teribilă ca un etern supliciu. E netedă, puțin mai aspră, cu margini și colțuri tăioase. Seamănă cu un cartuș pentru inscripții, unul din acele cartușe răsucite și sacre care se văd pe pînzele pictorilor.

Miinile au ceva religios în timp ce-l țin. Un sentiment virgin reinnoiește-n mine misterul scrisului, al semnului scris.

Aud cum trosnește cartușul între degetele care îmi tremură.

Neliniștea mea parcă ar sufla-n cărbunele aprins din fundul ochiului. Flăcări și scînteii își iau zborul în învolburarea sufletului.

Simt mîna milostivă pe genunchi. Îi ridic puțin ca să poată susține tăblița. Pentru mine, aflat în întuneric, este ca o tăbliță votivă. Pe ea e-ntinsă fișia. Cu degetul mare arătătorul și cel mijlociu apuc condeiul. Degetul mijlociu mai poartă încă semnul muncii, îndîrjite. *Nulla dies sine linea*.¹

Și tremur în fața acestei prime linii pe care urmează s-o scriu în tenebre.

Oh, artă, artă, urmărită cu atîta pasiune și întrezărită cu atîta dorință !

Disperată iubire a cuvîntului gravat pentru secole întregi !

Oh, mistică beție ce crea verbul uneori chiar din carnea și sîngele meu !

¹ Nici o zi fără o linie (lat.).

Foc al inspirației ce topca dintr-o dată vechiul și noul într-un aliaj necunoscut !

Mîna cîntărea materia. Materia avea timbru, culoare, relief.

Condeiu era ca penelul, ca dalta, ca arcușul cîntărețului. Stăpînirea lui era o plăcere vanitoasă.

Spiritul mîndru și umil se-nfiora gîndindu-se la topul compact și intact ce trebuia preschimbat în carte vie.

Calitatea uleiului din lampă era ca o ofrandă adusă unui zeu sever.

Și-n ceasurile fericite ale creației, scaunul dur devenea un scăunel de rugăciune, scîrțîind sub genunchii ce trebuiau să rabde violența corpului îndoit.

Acum corpul meu este obligat să stea întins într-un sicriu.

Ieri, spiritul mi se zbătea ca o acvilă prinsă-n capcană. Astăzi e stăpînit, atent, sagace.

Dar inima îmi bate nebunește.

Pipăi hîrtia. Mîna care ține creionul are un tremur convulsiv, aproape dureros.

Deodată, în cîmpul arzător al ochiului-îmi apare figura lui Vincenzo Gemito, așa cum îl văzusem în primii ani ai nebuniei lui, urcînd spre carceră pe un povîrniș pietros și orbitor unde turme demonice de capre pășteau iarba uscată.

Îl văd în camera îngustă ca o celulă, învîrtindu-se între ușa și fereastră asemenea unei fiare în cușcă.

Un cap mare, pletos și bărbos, de profet înnebunit în pustie, susținut cu greu de un trup gîrbov și firav, sprijinit pe două picioare rupte de osteneală, dar de o rezistență neînvinsă cum trebuie să fi fost cele ale lui Michelangelo pe schelele Sixtinei.

În timp ce cu stînga gesticulează, își ține mîna dreaptă în buzunar, fără s-o miște de acolo, ca și cum ar fi fost legată.

Simt aceeași milă și aceeași durere care m-au complexat atunci cînd am aflat cum ani în șir, încă de la începutul demenței, ținea în mîna ascunsă o bucată de ceară roșie de modelat și repeta întruna cu degetul mare și arătător mișcările făcute de modelator ca s-o înmoaie și s-o subțieze.

Izbit în frunte, lipsit de puterea-i creatoare, nu mai păstrase decît mișcarea aceea instinctivă, plastică, obișnuința tehnică de artizan cellinian, de făurar al unui rest de ceară.

Acum e acolo, își trăiește teribila viață în infernul ochiului meu bandajat.

Mă privește din adîncul unei tristeți disperate.

A îmbătrînit. Are barba și pletele albe, neîngrijite, răvășite de destin și furtună, ca acelea ale tatălui Cordeliei.

Mîna nu mai este ascunsă : între degetul mare și arătător ține bucata de ceară roșie. Descărnată, numai oase și nervi, asemenea unei rădăcini a sufletului, pe jumătate moartă, repetă la nesfîrșit mișcarea.

Devorate de focul ce îmi arde sub pleoapă ca într-un cuptor de topit îi dispare întîi capul, pe urmă îi dispare și corpul.

Îi rămîne doar mîna, mîna de naufragiat al incendiului.

Și ceara nu se lasă modelată : stă acolo ca un cheag sîngeriu, între degetul mare și arătător, ce nu se mai opresc.

Viziunea capătă o intensitate atît de crudă, încît fac un efort să nu strig de spaimă și durere.

Luciri de nebunie îmi trec prin creier.

Îmi vine să-mi scot ochiul din orbită, să nu mai văd.

Sînt în noapte, dar noaptea mea e plămadă de flăcări chinuite.

Fînta milostivă s-a îndepărtat. Aud din camera alăturată scîrțîitul ușor al hîrtiei pe care o taie.

Dominîndu-mi tremurul, pun vîrfurile creionului pe marginea fișiei.

O clipă am senzația confuză că nu strîng bețișorul de lemn, ci bucata de ceară roșie și caldută. Este o clipă de nedefinită oroare.

În sfîrșit scriu pe cartușul invizibil.

Scriu aceste cuvinte :

„O, sora mea, pentru ce m-ai dezamăgit de două ori ?“

O chem neliniștit pe cea care veghea asupra mea și ea vine în grabă.

Îi spun : „Ia-o, vezi dacă poți citi ce-am scris“.

Duce cu ea fișia care sună ca o frunză de palmier.
Tăcere.

Bătute de inima înfricoșată, clipele-mi par eterne.
Ascult.

Din camera cealaltă, glasul melodios citește fără pauze cuvintele care îi par, desigur, sibiline : „O, sora mea, pentru ce m-ai dezamăgit de două ori ?“

Prima dată, atunci când mi-a ucis tovarășul juruit împreună cu mine călătoriei fără de întoarcere, doar puțin i-a lipsit să atingă gloria.

A doua oară, un joc fatal de ore a făcut-o să-i dăruiască altuia superba soartă pe care el însuși mi-o destinase, recunoscându-mă demn de ea printr-un drept divin.

Un înger sau un demon al nopții suflă-n incendiul din ochiul meu pierdut.

Scînteii nenumărate țîșnesc în vînt.

Țin capul dat pe spate, moale, spînzurînd în gol.

Nu mai simt perna și nu mai simt patul.

Aud un zumzet confuz, aud huruitul aparatului de zbor, aud zgomotul luptei.

O mîină aspră și milostivă m-a tras, m-a împins într-o parte. Am capul găurit ; spînzură-n gol de la bordul carlingei care vibrează.

Umbra aripei drepte este deasupra mea ; astrul aerat al elicei mă încoronează.

Nu mai e foc, e sînge ce țîșnește. Picături, nu scînteii. Bravul pilot îl redă Patriei pe poetul jertfit.

O, glorie imensă !

Ce mîină divină sau umană a aruncat în brazdele pămîntului mai nobilă sămînță ?

În vîrtejul războiului, sîngele neîmblînzit se împrăștie ca grîul vînturat.

Fiece val se sparge-n miriade, ca pulberea unei năvalnice cascade în locul unde se formează curcubeul. Zboară, nu curge, se înalță, nu cade.

Ce-i țeasta lui Orfeu deasupra lirei, în comparație cu acest sublim agheasmatar ?

Noul mit este cel mai frumos.

Îmi privesc, prin viitoare secole de măreție, chipul transfigurat.

Sufletul nu fuge, este legat de rană ca lumina de faclă ; se înalță la fiecă rafală de vînt, se-ntărește, apoi se oprește, se înviorează, se apleacă și se înalță iar, ținută de o legătură invizibilă pe care voința de a arde o face mai puternică decît furtuna.

Durerea prelungită se preschimbă îndată în jubilație, îndelunga mizerie se transformă într-un pisc de puritate, sufletul privește chipul minunat care acum e într-adevăr al său, chipul pe care dorea atît de mult să-l aibă și nu putea.

Știa că moartea este o victorie, dar nu atît de mare. Deși nemuritor, e radios în moarte, și vîntul zborului funebru nu-l poate dezlipi.

Carnea care era povara lui este acum extazul.

Sîngele care era neliniștea lui este acum miracolul.

Viața care era limita lui este acum eliberarea lui.

Avîntul frumuseții creatoare este cel care-l smulge din trup.

Nici un cap de sfînt și martir pe butuc nu a fost mai frumos decît capul acesta spînzurînd peste marginea fragilă a unui abis matinal.

Nici un vultur lovit n-a fost mai mîndru însîngerînd lumina cu bătaia aripilor sale.

Sîngele acesta scînteiază-n etern la fel cum strălucește alb, etern, în noapte, laptele zeiței.

Iată pămîntul, iată scopul.

Ultima picătură s-a-mprăștiat în huruitul zborului.

Pe aripile neatinse, bravul pilot aduce Patriei corpul fără de sînge al poetului sacrificat.

Vestea e prezentă ca fulgerul și depărtată ca memoria unei fapte eroice.

Tot pămîntul Italiei freamătă precum drapelul său.

Gloria îngenunchează sărutînd pulberea.

Cine i-a reprezentat pe orbi ca pe niște clarvăzători privind spre viitor ? dezvăluind viitorul ?

Asemeni lui Tiresias, a cărui gură de ghicitor se afunda în sîngele berbecului cel negru, înjunghiat peste groapă, îmi beau și eu de mai multe nopți sacrificiul : și nici nu trăiesc în prezent. nici nu văd viitorul.

Există doar trecutul, numai el e real ca bandajul care mă înfășoară, e palpabil ca trupul meu răstignit.

Simt răsuflarea și căldura viziunilor.

În ochiul rănit se plămădește din nou toată viața, toată suma cunoștințelor mele. Este lăcașul unui foc evocator, într-o veșnică frământare.

Cine se apropie de pat, este mai puțin viu decît cel expiat al cărui chip de jăratîc mă fixează înălțîndu-se, parcă, dintr-un mormînt fierbinte al infernului.

Nu scriu pe nisip, scriu pe apă.

Fiecare cuvînt pierе, dus parcă de un curent întunecat.

Mi se pare că văd cu vîrful arătătorului și mijlociului forma silabei pe care o gravez.

E o clipă însoțită de o lucire vag fosforescentă.

Silaba se stinge, se șterge, se pierde în noaptea fluidă.

Mi se pare că gîndul aleargă pe un pod care se prăbușește-n urma lui. Arcul care se sprijină pe mal e distrus, îndată după el se prăvale arcul din mijloc. Neliniștea mea atinge malul opus cu teama că nu mai e scăpare, în vreme ce al treilea arc cedează și pierе.

Scriu ca acela care coboară ancora și cablul se desfășoară tot mai iute, și marea pare fără fund, și vîrful nu mai ajunge să se înfigă, și cablul nu mai ajunge să se întindă.

Ca extazul unei melodii cîntate pe neașteptate de o orchestră din adîncuri, ca revelația unui vers ce trezește sunetul tainic al inimii, ca mesajul vîntului ce este mersul rapid al infinitului ; cu un spirit fără limite, cu un corp fără formă, cu o plăcere semănînd cu teroarea, simt idealitatea lumii.

Acolo, în spatele zidului de cărămidă albită de sare, în spatele cortinei lugubre a chiparoșilor, pe insula celor morți se află tovarășul meu. E în patrulaterul de pămînt unde sînt îngropați marinarii, așezat în sicriul de plumb pe care l-am văzut sigilat cu o flacăra șuierătoare.

Stă sub piatra funerară de Istria, înfiptă la capul grămezii de pămînt.

Piatra sa funerară este ca un cadran solar, cu brațul lui Icar ca un ac de bronz ce arată deasupra numelui sculptat doar o singură, unică oră : ora celui mai mare curaj.

Tovarășul meu este mort, îngropat, putrezit.

Eu sînt viu, stau însă închis în bezna mea ca și el în a lui. Respir, dar simt că răsuflarea trece printre două buze vinete cum erau ale sale în primele ceasuri, face să se întredeschidă o gură devenită aproape insensibilă, asprită de gustul metalic al iodului care îmi circulă prin trup.

Și rana seamănă : revăd fișia de tifon care-i acoperea orbita dreaptă, sfărîmată de izbitură.

Astfel că moartea lui și viața mea sînt identice.

Din nemișcarea lui vine spre mine tot ce am iubit la el ; din nemișcarea mea merge spre el tot ce-a fost demn în mine de iubire.

Deși eu sufăr, deși el nu mai suferă, și pentru unul și pentru celălalt carnea este negată, în timp ce spiritele se reîntîlesc.

Ultimul său cuvînt, auzit în vreme ce țărmlul se-ndepărta, mîna lividă și rece atinsă de buzele mele cu o clipă înainte de a fi pus capacul : în intervalul dintre glasul său și acea senzație de rece am trăit sau am murit cu el ?

Există un loc în suflet unde fluviul negru și fluviul limpede se împreună.

E locul prieteniei noastre ce a supraviețuit. Imaginile se oglindesc aici și se confundă.

Nu mai este o vedenie ; este o prezență continuă care-l respinge pe cel ce se apropie.

Dar prima apariție îmi revine cu o nuanță de teamă.

Este ajunul înmormîntării.¹

Durerea mea nu se poate desprinde de trupul lui zdrobit.

Este în seara de sfîntul Ștefan. Focul este aprins. M-am așezat acolo unde obișnuia să stea el. Din cînd în cînd mă simt anihilat. Mă pierd în el.

Nu mai aud ce spun lîngă mine cei vii.

¹ În mormîntarea lui Giuseppe Miraglia, locotenent de aviație, prieten al poetului, căzut cu avionul la 21 decembrie 1915.

Cinerina este acolo, cu chipul ei ciudat și genial ce mă face să mă gîndesc la tînărul Beethoven, cu ochii mai mari ca de obicei, cu o privire pe care melancolia și ironia o îmbogățesc ca un misterios colir. Este și Manfredi Gravina ca să mă consoleze, să mă facă să cred că mai sînt încă prieteni pe lume. că mai sînt încă tovarăși ce au jurat să lupte.

26 decembrie 1915

— Cum e vremea ?

Cinerina spune că pe la orele șapte, cînd venise, cerul era limpede și înstelat. Manfredi spune că acum este o ceață deasă.

Sînt ceasurile zece. E timpul de plecare. Renatei îi e somn.

Îmi pun mantaua mare, cenușie peste pulovărul gros de aviator. În anticameră, toate gesturile se repetă ca atunci cînd era el acolo. Dar scurta lui neagră nu mai atîrnă în cuierul aurit și nu i se mai aude glasul armonios și ironic.

Ieșim. Mestecăm ceață.

Orașul este plin de fantasme.

Oamenii merg fără zgomot, înfășurați în pîclă.

Canalele fumegă.

Din poduri se vede numai bordura de piatră albă a fiecărei trepte.

Cîntece de bețivi, glasuri, zarvă.

Prin aburii albi, felinare albastre. •

Strigăte răgușite de ceață ale santinelelor de la posturile de observație de pe acoperișuri.

Un oraș de vis, un oraș de pe cealaltă lume, un oraș scaldat de Lete și Avern.

Fantasmele trec, te ating și apoi pier.

Renata merge în fața mea ca *atunci* și Manfredi pășește lîngă ea. Vorbesc cum vorbeau Renata și tovarășul meu. Din cînd în cînd între mine și ei se așterne ceața.

Trecem pe poduri. Becurile licăresc ca luminițele imaginare din cimitire.

Piața este plină de ceață, ca un bazin umplut cu apă de opal.

Bătrânele porticuri sînt aproape invizibile. Vîrful clopotniței se pierde-n abur.

Bazilica e ca o stîncă într-o mare pîcloasă.

Cele două coloane din Piațetă seamănă cu două coloane de fum ieșite din două grămezi de cenușă.

Lîngă Riva degli Schiavoni, felinarele vaporeșelor acostate.

Din spatele ușilor opace de la Caffée Orientale, o muzică ușoară : o arie de dans.

Cîntecul bețivilor.

Rătăcitoarele fantasme.

În noaptea asta morții se plimbă ca-n nopțile dintre sărbătoarea Tuturor Sfinților și doi noiembrie.

Ne luăm rămas-bun în holul hotelului Danieli. Sper ca Renata să doarmă în noaptea asta.

Mă întorc singur la Casa roșie¹. Prietenul meu e cu mine, în spirit. Sufletul mi se strînge de adîncă părere de rău.

Privesc malul unde trăgea în fiecare seară barca sa, unde ne strîngeam mîinile și ne spuneam : La revedere.

În Piațetă un om se întoarce la zgomotul pașilor mei.

Se mai întoarce o dată, se-ndepărtează, devine o umbră de fum, dispare.

Intru sub porticurile iluminate de felinarele albastre. Sînt uimit să aud o familie numeroasă vorbind despre lucruri obișnuite, cu prostia greoaie a celor ce se-ntorc de la un chef. Sînt vii ? Sînt morți ? Îi depășesc. Și ei devin umbre.

Dincolo de podul San Moisè, în timp ce mă gîndesc cu-nfiorare că trebuie să trec prin fața străduței ce duce la Corte Michiel, observ pe cineva care merge alături de mine, fără zgomot, de parcă ar fi în picioarele goale.

Este cineva care are statura tovarășului meu, aceeași talie, același mers.

Are o îmbrăcăminte neutră, indefinibilă, cenușie, cu o șapcă cenușie și ea.

E tăcut, o tăcere ciudată, ca și cum n-ar fi existat în el nici un glas, nici un suflu.

¹ *Casetta rossa*, pe Canal Grande, închiriată de poet în timpul războiului.

Umblă fără pantofi, fără sandale, fără tocuri.

Instinctiv, am o senzație de groază. Încetinesc pasul. Îl văd în fața mea.

Mersul este cel al tovarășului meu. După puțin, înaintea pasajului care duce la Corte Michiel, reapare alături de mine. Strada este pustie.

La cotitură îmi aprind lanterna și încetinesc pasul. Reușesc să păstrez o distanță de doi sau trei metri. El nu se întoarce niciodată.

Pasul lui e atît de tăcut și de straniu, că rarii trecători se opresc un moment să-l privească. •

Sîntem la Santa Maria del Giglio. Ceața intră în gură, pătrunde în plămîni. Unduiește și se îngrămădește spre Canaluzzo.

Necunoscutul devine mai cenușiu, mai ușor ; devine umbră.

Atunci grăbesc pasul ca să nu-l pierd.

La casa unde seara se aude mereu un pian, la casa unde-i anticariatul, dispare dintr-o dată.

N-a căzut în canal, n-a trecut podul, n-a intrat pe vreo ușă. Prăvălii și uși sînt toate închise. Le cercetez cu lanterna. Mă întorc îndărăt să mă asigur.

Apoi alerg pe pod și străbat drumu-n goană ca să m-asigur că nu m-am înșelat și că el nu e, totuși, înaintea mea.

Drumul este pustiu. Puștiu este și Campo di San Maurizio.

O să-l regăsesc, oare, pe străduța îngustă ce duce la Casa roșie ? Inima-mi tremură. Un fald de ceață îmi lunecă pe obraz. Pe debarcader urlă o șleahtă de bețivi.

Mi-am afundat gura în plenitudinea morții. Durerea s-a hrănit din coșciug ca din iesle. Pe urmă n-am mai suportat alt aliment.

Revăd ceas de ceas, clipă de clipă zilele funebre. Încerc să văd, deși sînt legat la ochi. Încerc să înțeleg, deși capul mă doare.

Pare nedrept ceea ce s-a-ntîmplat.

Cea mai dură necesitate poate părea frumoasă. Dar acest eveniment neașteptat nu are altă frumusețe decât aceea pe care i-o dă pasiunea mea.

Știam pericolul și ne oferisem singuri, într-o deplină libertate de alegere pe care ne-o dezvăluim doar nouă înșine prin câte un surîs fugar. Știam că era o acțiune disperată și nu doream să fugim de o soartă atât de frumoasă.

În ultimele zile, toate imaginile existenței noastre se desenau mărite pe-ntunecatul orizont marin. Melancolia energetică a fiecărui rămas-bun făcea să crească prețul orelor petrecute împreună.

Există o constanță în acțiunea vie, în inerția Venetiei, în piclele orașului muribund pe care războiul părea să-l fi golit și de ultimele resurse vitale.

Dublul tăiș al acțiunii ascuțit zi de zi parcă despica masa opacă și leneșă a tristeții din jur.

Perechea de bărbați, de luptători, renăscută odată cu crearea aripei pentru zborul uman, aripă care poartă și rănește, armă a înălțimii, armă celestă mînuită de o singură voință, ca lancea dublă a tînărului grec.

Celălalt este tovarășul tău.

Azi nu există-n lume legătură mai nobilă ca acest pact tacit care face din două vieți și din două aripi o singură mișcare rapidă, o singură îndrăzneală și o singură moarte.

Cel mai tainic fior al iubirii nemărturisite este nimic în comparație cu unele priviri *din orele ușoare*, prin care își confirmă unul altuia credința în idee, gravitatea deciziei, tăcutul sacrificiu de mîine.

Iar moartea care trebuia să-i ia pe amîndoi l-a luat doar pe unul, pe unul singur, împotriva oricărui pact, împotriva ofertei comune, împotriva dreptății și împotriva gloriei.

Pentru înaripata pereche pe culmea gloriei e holocaustul : sacrificiul prin care victima e arsă în întregime.

Adevărata lor soartă e cea a focului.

Aripa este rugul lor în flăcări.

Ca în bolgia a opta, sînt doi „înălăuntrul unui singur foc“, însă focul nu e despărțit. N-au vorbit sus ; nu au avut nevoie de scurta rugă pentru a fi puternici ; și nu vor vorbi nici în vârtejul flăcării.

După cum zborul era tăcere azurie măsurată de cîntul ritmic al combustiunii, holocaustul s-a preschimbat într-o neagră tăcere.

Cînd este copleșită de vrăjmaș, arderea integrală devine pentru perechea înaripată o necesitate eroică.

Cel care cade prizonier și își cedează aripa se poate spune că păcătuiește față de Patrie, față de suflet și față de cer. Indiferent că este sfruntat ori nefericit, își pierde orice drept la glorie.

Purtat de foc, războinicul aerului e un incendiar în viață și în moarte.

Feriți cei doi ale căror oase de nerecunoscut s-au amestecat pe targa unde au fost puse precum tăciunii fumegînd !

Se întorc nopțile de veghe și zilele de chin.

Trecutul e prezent cu toate întîmplările, în toate amănuntele lui.

Îmi trăiesc iar durerea, îmi plîng iar plînsul.

Prietenul meu e dezgropat și îngropat la loc.

Un gest, un cuvînt, un miros, o lumină, vîjiitul elicei, sclipirea unei baionete, faldul unui drapel, picăturile curse dintr-o lumînare, învinețirea crescîndă a unei mîini în jurul unghiilor aproape albe, pata nedeslușită de pe dusea, mugetul flăcării asmuțite asupra comisurii de plumb, bufnetul primei lopeți de pămînt pe sicriu repercutată de eternitate : toată această oroare funerară cu toate aspectele ei se reflectă în mine cu o luciditate implacabilă.

Și, uneori, mă văd așa cum m-ar fi putut vedea el, din sicriu.

Sînt, uneori, cadavru și cel ce îl contemplă.

Mari jerbe de lumină se succed cu o repeziciune dureroasă, ca în noaptea de august cînd mergeam împreună, strînși unul lingă altul, ca doi orbi, pe țărnul inundat de aversă, răniți, de fiecare dată cînd deschideam pleoapele, de tăișul fulgerelor fără număr.

Îmi trebuie un răgaz ca să-i pot vedea fața așa cum mi-a apărut ultima oară. Vreau să ajung la acea parte

ascunsă din mine care, poate, ştia că e ultima oară, pe cînd eu nu ştiam.

Cînd m-am trezit în dimineaţa aceea ? Ce vis mi-a însoţit sufletul pînă-n pragul luminii ?

La fel ca arborii sub razele piezişe, faptele au îndărătul lor o umbră lungă pe care nimeni nu o măsoară.

Iată-mă, sînt treaz, sînt îmbrăcat, am cu mine man-taua, am curaj ca în fiecare dimineaţă. Nimic nu mă leagă de casă. Casa înscamnă mai puţin chiar decît un cort pentru o zi. Sînt liber, numai eu cu planurile mele ; şi aceste planuri sînt totul pentru mine.

Viaţa preţuieşte cît o armă pe care trebuie s-o foloseşti, pe care întii o cumpăneşti în mînă, aşteptînd s-o arunci cu toată forţa. Oasele parcă îşi pierd greutatea. Doar inima mai e vie în trup.

Ies. Casa mică are o poartă de fier ce se închide brusc.

Bora. Ploaie. Canalul e plin de vuiet.

(20 decembrie)

Şalupa pentru Sant'Andrea duduie lîngă mal. Duc cu mine valizele şi sacul cu mesaje.

Laguna-i agitată.

Sar stropi de apă.

Vorbesc cu mecanicul sicilian.

Îmi povesteşte de naufragiile lui în Oceanul Pacific şi pe coasta Triestului.

Ajung la Sant'Andrea. Beppino mă aşteaptă. Poartă costumul nou : haina albastră cu nasturi de aur şi pantaloni pînă la carîmbul cizmelor. Bizară senzaţie. Pri-virea mea mioapă nu-l recunoaşte de la început. Ceva indefinit pluteşte în clipa aceea între mine şi el.

Cobor şi traversez pontoanele. El mă însoţeşte de-a lungul malului noroios unde bora suflă tot mai violent, cu acea gentileţe respectuoasă pe care a păstrat-o întotdeauna, în pofida familiarităţii noastre.

Intrăm în casa de lemn.

Coridorul teribil de cald.

Focul care arde în soba roşie.

Mă conduce în micul lui birou, mi-arată viscul pe care-l primise și voia să-l ia cu el în avion ca să-i poarte noroc. Pune bine valizele și sacul.

E ora prînzului.

Cei trei ofițeri francezi vin la masa noastră.

Flori, mîncăruri speciale, atenții, toate în cinstea mea !

Mă așez lîngă camaradul meu.

Conversație generală. Se vorbește despre mistere, despre lumea ocultă, apoi despre noroc, talismane, fetișuri, vrăji rele. Beppino ascultă ; din cînd în cînd spune cîte ceva deosebit, original, profund.

Ne ridicăm să luăm cafeaua. Îmi arată cîteva stampe vesele ce vor împodobi coridorul. Se vorbește despre cărțile care vor fi puse-n dulapul din „careu“ ; se vorbește de Sant'Andrea, de noile construcții, de primăvara apropiată.

Cu noi sînt Manfredi Gravina, Gigi Bresciani, Alberto Blanc.

Se vorbește despre aparatul inventat de Gigi Bresciani. Avaria „utilă“.

Tînărul veronez este blond, subțirel, palid, cu favoriți, cu buzele subțiri, cu ochi limpezi, cu un aer de ofițeraș englez de pe vremea lui Nelson.

Beppino se distrează ațîțindu-l pe Alberto Blanc, constructor de bombe incendiare și de telemetre.

Cineva descrie furia lui Miraglia cînd i s-a anunțat delegația japoneză. Se vorbește despre „psihicul“ japonez și chinez. Manfredi vorbește cu acuitate despre marele demnitar chinez, despre imposibilitatea de a pătrunde-n intimitatea lui, despre politețea lui impenetrabilă.

Sînt orele două. Trebuie să plecăm. Șalupa-i pregătită.

Motanul negru se-ascunde sub divan. În timpul prînzului mînca dintr-un castron cu atîta plăcere, încît coada i se mișca de parcă ar fi venit vremea iubirilor.

Masa între fereastră și sobă.

Fereastră-i întredeschisă din pricina căldurii excesive. Fiecare rafală o deschide.

Lumină cenușie și rece pe flori, pe masă.

Bora sufla cu atîta putere, încît marinarul de pe șalupă se gîndea c-ar putea să dureze cel puțin o săptămînă !

Marinarul e din Siracusa. Vorbeam despre soare, căldură, portocali și migdali înfloriți, Taormina. Revedeam carierele, teatrul, Berbecul, Venus...

Ne ridicăm să plecăm. Beppino mă-nsoțește. Deseară e de gardă. Vorbim despre singurătate, despre cât este de odihnitoare.

Vrea să meargă devreme la culcare, să doarmă mult. Și noi, Renata și cu mine, vom fi singuri ; nu primim invitația la restaurant a lui Alberto Blanc deoarece prietenul nostru nu poate veni.

Traversez, însoțit de el, pontoanele și cobor în șalupă împreună cu Manfredi, Alberto și Gigi Bresciani ce pare gânditor.

Beppino e încântat să ia mâine masa împreună cu mine, ultima cină înaintea zborului fără întoarcere...

„Ei bine, să cinăm și să bem, prietene ; Mâine o să fim hrană peștilor.“ Ochii îi rîd cu o veselie copilărească.

Ne luăm rămas-bun. Stă pe marginea pontonului și mă privește.

Mă întorc de două, trei ori să-i fac semn cu mîna. Dispare.

E frig, burnițează, bate vîntul. Sînt înfășurat în mantaua mea largă, cenușie.

Laguna agitată are o culoare galbenă, murdară. Trece un barcaz negru cu o velă roșcată.

Rămîn tăcut în vreme ce amicii vorbesc despre el. Manfredi propune o glumă : propune ca, de carnaval (va fi, deci, un carnaval al măcelului ? o lăsată a secului cu gust de grăsime și sînge ?) cîțiva marinari să se trivescă în ofițeri sirbi, zdrențăroși și bărboși, care să viziteze, în chip de „misiune sîrbă“, Sant' Andrea, spre a face haz de furia comandantului...

Explozia de voioșie are ceva duios, atît de mult îl iubim, atît de mult ne place felul lui ciudat de a fi. Umezeala de culoarea cenușii sufocă animația și rîsul.

Ziduri mari. Mașinării imense.

Intrăm în Arsenal. Luigi Bresciani se duce să mai lucreze ceva la avionul său de luptă. Manfredi Gravina se întoarce la Amiralitate. Voința luminează melancolia elipei ce nu mai e.

Despărțindu-mă de Alberto care insistă în privința mesei, îi spun să vină pe la mine la șapte și voi decide în funcție de dispoziția de atunci dacă-i mai bine să ies ori să rămân acasă.

Tristețe opacă. Viața se rupe pe neașteptate ca o coardă prea întinsă. E greu s-o înnozi la loc.

Și Renata e tristă. Ca s-o distrag, hotărâsc să luăm masa cu Alberto. Și ea regretă absența prietenului nostru. Se pare că fără el pentru noi nu mai există nici un fel de plăcere.

Îi scriu Cinerinei să vină.

Renata se duce să se îmbrace.

Ieșim în jur de opt, ținându-ne de mână, în beznă.

Timiditate și dezgust în fața ușii cu geamuri a restaurantului, prin care se vede lumea mîncînd și fumînd. Dorința de a ne întoarce îndărăt.

Cineva-mi dă curaj, vine spre mine, mă conduce într-o sală mai liniștită unde m-așteaptă Alberto și Manfredi.

Masă extrem de proastă, conversație lincedă. Renata este tristă. Alberto e și el într-o dispoziție neagră și vorbește puțin. Face un efort : se simte bătrîn și descurajat ! Mîine dimineată sau mîine seară pleacă-n permisie.

Se aduc niște fructe insipide. Viața își pierde deodată orice gust. Încăperea este rece și albă ca într-un spital. Străinul așezat la masa de alături privește și ascultă cu o expresie de curiozitate stupidă.

Renunțăm la cafea : preferăm să ne ducem s-o luăm în cafeneaua Baretteri. O pornim melancolici prin beznă. Manfredi povestește cum Miraglia, de fiecare dată cînd iese din restaurant, dă cu nasul în zid.

După cîteva clipe începem să vedem lumina lunii. De sub portic ieșim în Piazza și pătrundem în vrajă.

E aproape lună plină. Aerul este rece.

Pe strada Merceria, strîmtă și arhiplină, se face întuneric. Încă înainte de a ajunge la Ponte dei Baretteri sim-

șim mirosul ațîțător al cafelei, cum se simte în preajma unor mici cafenele arabe.

Urcăm scările și intrăm. Fata cea roșcovană pare să-l caute cu ochii pe Beppino, care e de obicei împreună cu noi.

Ne bem cafeaua în picioare. Alberto ia un lichior de cedru care-l înveselește.

Cînd ieșim, Manfredi și Renata o iau înainte. Din unele cuvinte care ajung pînă la mine, înțeleg că îi povestește despre anii petrecuți la Academia din Livorno, împreună cu prietenul nostru.

Pe Ponte della Paglia, Renata declară că nu vrea să mergem acasă așa devreme.

Riva degli Schiavoni este albă de lună. Prin ușile închise ale Cafenelei orientale străbate cîntecul unor instrumente de coarde.

Îl însoțim pe Manfredi Gravina la Arsenal. Ne ducem să privim leii trimiși în dar Patriei de Francesco Morosini, cuceritorul Moreei. Mai zăbovim puțin pentru a stabili care-i cel mai frumos.

Ne despărțim. Trecem din nou podul.

O însoțesc pe Renata la hotel. Sîntem triști ca după o seară pierdută. (În seara precedentă îl condusesem pe Beppino pînă la țarm unde-l aștepta barca ; el ținuse însă morțiș să se întoarcă și s-o conducă pe Renata pînă la ușă.)

Mă întorc acasă singur.

Mă opresc ca de obicei în fața bisericii Sarita Maria del Giglio și ating bașorelieful Zara.

Mă gîndesc la prietenul care e singur, de gardă la Sant'Andrea.

(21 decembrie)

O noapte agitată. Pe la trei m-am trezit și n-am mai putut adormi la loc. Am citit pînă pe la cinci. Apoi m-a luat somnul, un somn ușor.

Soarele care intră prin ferestrele deschise îmi cade drept pe pernă.

O zi limpede și fără vînt : splendidă pentru zborul cel mare.

Am în suflet o obscură neliniște. Mă roade faptul că pierd această zi neașteptată. Gîndul mi se îndreaptă întruna spre Sant'Andrea. Aș vrea să mă duc să iau prînzul acolo și să-mi întreb tovarășul ce facem ; însă ieri Manfredi îmi spusese că el o să rămînă-n oraș.

Încep să-i scriu o scrisoare spre a-l ruga să telefoneze la Sant'Andrea. Mă întrerup. Vine Renata.

Sînt așa de neliniștit și taciturn, încît mă-ntreabă : „Ce ai ?“. Nu știu ce să-i răspund.

Doar cîteva minute ne mai despart de amiază. Cerul este albastru. Mă uit la plantele din grădină : vîntul abia adie. Aud zgomotul unui avion care trece peste Canalazzo.

De ce mi se adună-n suflet atîta negură ? Să fiu, oare, bolnav ?

Coborîm să luăm prînzul. Nu vorbesc. Am o idee fixă. Mănînc mașinal.

Renata a aranjat florile-n vase : trandafiri roșii, narcise, violete, garoafe. Deseară vine la masă Beppino, așa cum a promis. Ea surîde. Potrivit unui obicei extrem de plăcut, nu vom fi decît noi.

N-am nici un chef să mă duc în atelierul din Zattere să pozez pentru portret, însă Cinerina mă așteaptă. Poate că e cea din urmă imagine. Renata vrea să mă însoțească. Ieșim.

Aer călduț și primăvăratec pe malul limpede.

Torpiloarele cenușii ancorate.

Cele trei numere scrise cu creta pe ușa roșie a casei unde-i atelierul : 41, 5, 9.

Renata mă lasă, se întoarce înapoi. Urc.

Nu știu să-mi ascund dispoziția neagră. Cinerina-i acolo, numai ochi și bărbie, într-un halat de pînză albă, cu penelurile sobre în mînă ; parcă nu e femeie ci voință de artă. Îmi reiau, distrat, poziția. Nu ascult lucrurile pe care mi le spune din plăcerea de a flecări. Trece un timp nedefinit, probabil scurt.

Auzim cum cineva urcă scara de lemn și bate la ușă, strigîndu-mă.

E vocea Renatei. Deschid.

Renata e palidă și răvășită.

— Vino, s-a-ntîmplat o nenorocire.

— Ce nenorocire ? Miraglia ?

Mă gîndesc imediat la el.

— Coboară. O să-ți spună Genua. E jos.

Cobor cu inima zvîcnind. Îl găsesc în prag pe Memmo Genua, tulburat. Îmi povestește că a aflat de la telefoanele posturilor de apărare de pe terasă că aeroplanul condus de Giuseppe Miraglia s-a prăbușit în mare și că pilotul este în stare gravă. Mecanicul Giorgio Fracassini, Fracassini al nostru n-a fost găsit. Probabil s-a dus la fund.

Urc în fugă, îmi iau rămas-bun de la Cinerina care e foarte agitată. Cobor.

Eu, Genua și Renata o luăm la goană pe Zattere în căutarea unei gondole, a unei bărci oarecare.

Miraglia a fost transportat la spitalul Marinei. Îi pun întrebări peste întrebări lui Genua ca să aflu adevărul adevărat.

Genunchii mi se înmoaie. Limba mi se împleticește. O las pe Renata în Campo di San Maurizio. Merg mai departe pe strada XXII Marzo. Trec prin fața casei lui Beppino, la intrarea în Corte Michiel. Oamenii mă privesc. Nu pot să-mi stăpînesc tulburarea.

Întîlnim un marinar care merge grăbit. Genua îl oprește. Nu aud ce îi spune. Mă apropii. Marinarul se îndrepta spre casa mea. Înțeleg că trupul fusese dus la spitalul Sant'Anna.

Trupul ! E mort.

Genua mă susține.

Încep să alerg în căutarea unui mijloc, oricare, de a sosi acolo și de a scăpa de curiozitatea trecătorilor. Marinarul ne ajunge din urmă și ne oferă o barcă cu motor care așteaptă la Santa Maria del Giglio. Pornim.

Bazinul San Marco, albastru.

Peste tot numai cer.

Uimire, disperare.

Pînza nemișcată a lacrimilor.

Tăcere.

Bătaia motorului.

Iată Grădinile.

Intrăm pe canal.

La dreapta, malul cu arborii goi, cu ceva funebru și îndepărtat.

În fața noastră, pe cerul jos, în apropierea refugiului său, forma stupidă și obscenă a unui balon suspendat, de culoarea argintului.

Este aproape trei după-amiază.

Sosim. Sar pe ambarcader. Intru.

Întreb un ofițer de gardă unde este trupul lui Giuseppe Miraglia. Mi se arată o ușă. Intru.

Pe un pătuț cu roțile este întins cadavrul.

Capul e bandajat.

Gura încheștată.

Ochiul drept lovit, vînat.

Maxilarul drept sfărîmat începe să se umfle.

Chipul măsliniu ; o expresie neobișnuit de senină.

Buza superioară un pic ieșită, un pic umflată.

Tampoane de vată în nări.

Impresie de prinț indian cu turban alb

Mîini livide, încrucișate pe piept.

Picioarele bandajate în tifon alb.

Piciorul drept e rupt. Degetul mare de la una din mîini e rupt. Una din gambe, ruptă. Cîteva coaste, rupte.

Are haina de ieri, cea albastră cu nasturi de aur.

Vor să mă ia de acolo. Refuz. Rămîn în genunchi. Rog să fiu lăsat singur.

Cînd sînt singur, m-aplec asupra mortului, îl chem pe nume de mai multe ori. Lacrimile îi plouă pe chip. Nu răspunde, nu mișcă.

Cad iarăși în genunchi.

Zgomotele zilei.

Trepidația bărcilor cu motor pe canal.

Tropăitul pașilor pe podeaua de scinduri.

Intră un marinar cu lumînări : pune patru lumînări la cele patru colțuri ale pătuțului.

Intră Luigi Bologna ; intră Carlo Della Rocca. Nu mă pot mișca, nu mă pot ridica.

Cineva pune un buchet de flori la picioarele cadavru-lui. Mi se pare că-l recunosc pe Silvio Montanarella, cel mai tînăr aviator.

Intră doi marinari cu baionetele la pușcă, se așază la picioarele patului, imobili.

Alt marinar atîrnă pe peretele din fața ferestrei drape-lul unei nave de război.

Alt drapel este pus la căpătii.

După un timp pe care nu-l mai știu, un marinar vine cu alte lumînări și deschide o ușă aflată în peretele din fața mea.

Ușa era închisă.

Aud un tropăit. Pe o targă, doi marinari aduc corpul lui Giorgio Fracassini, descoperit după două ore, între pînze sfîșiate și fire răsucite, pe cînd transportau opava avionului la Sant'Andrea.

Trec pragul, îl depun în cămăruța vecină.

Mă ridic și mă duc să-l văd. Mă aplec asupra lui.

Amintirile zilei de la Trieste, sfaturile despre pompa de benzină, șiretenia cu care ascunsese al douăzeci și unulea săculeț tricolor...

Parcă doarme. Are chipul întins și sever. Are haina lui din piele neagră.

Parcă e un monah transfigurat de trecerea ferice în lumea de dincolo. Chipul său bărbătesc, aproape întotdeauna șiroind și lucind de sudoare, cu ochi îndrăzneți și limpezi, cu fruntea pleșuvă, cu nasul acvilin s-a înseninat și s-a înnobilat. Se odihnește cu adevărat.

Intru din nou în camera de alături și găsesc trupul tovarășului meu acoperit de postavul negru cu o cruce de aur.

Chipul e acoperit de tifon.

Un marinar tocmai desprinde drapelul de la căpătii spre a-l înlocui cu stegulețul Crucii roșii. Îl împiedic. Îl ia ca să-l întindă pe peretele camerei vecine.

Desfășor roșul și verdele la dreapta și la stînga, peste postavul negru.

Viața magnetică a tricolorului naval de luptă.

Ralinga albă, nodul...

Pentru Giorgio se duc să caute un alt drapel.

Intră Umberto Cagni însoțit de mai mulți ofițeri. Îl zăresc printre pleoapele-mi arse. Vine, descoperă chipul mortului, murmură nu știu ce cuvînt. Merge să-l vadă pe mecanic. Pe urmă se apropie de mine, care stau rezemat de zid, străduindu-mă să-mi stăpînesc oroarea. Îmi ia mîna, mi-o strînge spunînd cu voce aspră, soldățească, aproape violentă : Bună ziua ! Și pleacă.

Păcănitul bărcii cu motor. Șalupa care se îndepărtează.

Iată-l pe Manfredi Gravina, iată-l pe Alberto Blanc. Nu mă mișc. Un marinăr îmi pune sub genunchi o pernă neagră, perna de pe scăunelul de rugăciune.

A venit noaptea. Aud cel dintîi strigăt al pazei de pe terase : — În aer totul bine ! Mă gîndesc la Renata, mă gîndesc la florile puse de ea în vase pentru el.

Mă ridic. Ies pe ponton.

Luna de aur strălucește pe cer, joasă, în fața mea.

Cobor în barcă, străbat iar canalul.

Zidurile Grădinilor, malul cu arborii pustii, nacela neagră a balonului.

Genua mă însoțește pentru a lua pachetele pregătite de mine și a le încredința lui Alberto Blanc spre a fi transportate la Roma.

Duc moartea, mirosul morții, cu mine. Renata mă așteaptă : știe tot. Ne-mbrățișăm plîngînd. Vrea să vină să-l vadă.

Intru în sufragerie să iau florile. Sînt trei locuri la masă. Strîng florile din toate vasele. Le fac buchet și le aduc cu mine.

Intru iarăși în camera mortuară.

Lumînările ard. Flăcările pîlpîie reflectate de lama baionetelor. Cei doi marinari de gardă stau imobili.

Aranjez florile împrejurul cadavrului : îi simt forma soldurilor, a gambelor.

Pun narcisele albe pe roșul și pe verdele drapelului.

Îi descopăr chipul. Obrazul drept se umflă și se înnegrește. Gura pare închisă.

Din cînd în cînd pierd simțul realității. Reflectez. Închid ochii. Mi-l imaginez viu, cum era ieri ; pe urmă îl privesc și-l văd inert, livid. E-adevărat ?

Începe veghea.

În fața mea este ușa camerei mortuare de alături, iluminată, cu tremurări de umbre, camera unde zace Giorgio Fracassini.

Cei doi marinari nemișcați ; rigida licărire a baionetelor goale.

Clipocitul canalului, sub fereastră.

Strigătul posturilor de pază.

Un aer deosebit, ca o impenetrabilă masă de cristal, împrejurul cadavrului.

Pe la zece sosește comandantul șef. Intră cu pas energic. Își domină emoția. Ingenunchează, se roagă. Se ridică. Intră în camera unde zace Giorgio Fracassini. Îmi strânge, în tăcere, mina. Pleacă.

Se aude duduital motorului bărcii. Pe urmă totul reîntre în tăcere.

Spre miezul nopții sosește comandantul Giulio Valli. Se așază alături de mine. Vorbește despre mort.

Regrete, afectuoase păreri de rău.

Mărturisește că de la Giuseppe Miraglia s-a cerut tot ce putea să dea, și poate chiar ceva mai mult.

În primele zile de război, pe un aparat mizerabil, înarmat cu un vechi pistol Mauser, zbura împotriva dușmanului, apăra Veneția, explora Pola !

Îmi vorbește despre încrederea pe care aviatorul o avea în mine și despre cea pe care mi-o inspira el mie. Numai cu două zile înainte, Giuseppe Miraglia îi spusese : „Dacă i-aș propune lui Gabriele D'Annunzio să zburăm deasupra Vienei, mi-ar răspunde simplu : — Să mergem — și s-ar așeza pe scăunel și nu s-ar mai uita îndărăt!

Comandantul își exprimă regretul că această pereche, cu planuri atât de îndrăznețe, pe care era capabilă să le înfăptuiască, a fost distrusă. Vorbește apoi de bunătatea omului.

Durerea mea privește, învăluie, soarbe ca un vîrtej vorbele-i cumpănite.

Giulio Valli, un om fin, indulgent, puternic și flexibil, cu o înțelepciune punctată de ironie, este în măsură să înțeleagă și să aprecieze o natură ca aceea a lui Giuseppe Miraglia.

Pleacă pe la două dimineața. Îi trimit pe Luigi Bologna și Carlo della Rocca să se odihnească. La patru trebuie să vină Silvio Montanarella.

O altă noțiune a timpului. Luptă între imaginea vie, creată încontinuu de amintire, și corpul nemișcat.

Cînd chinul devine de nesuportat și cuvertura neagră, îmi pare goală și iubirea crede că tovarășul meu doarme liniștit în patul lui de la Sant'Andrea, mă scol și ridic ti-

fonul alb. Îi văd chipul tumefiat. Gura i se închide tot mai mult ; este pecetluită pe veci. Culoarea bronzată se-n-tunecă.

Sînt epuizat. Carlo, îmbrăcat într-un halat roșu, coboară și mă roagă să merg să mă odihnesc puțin. Rezist.

Marinarii de gardă se schimbă din două-n două ore. Aproape toți sînt frumoși, înalți, severi, cu o expresie de nobilă durere. Au cureaua de piele, cartușiera. Sînt îmbrăcați în albastru închis, cu gulerul albastru deschis, cu berete de postav.

Bate de cinci. La postul de observație cel mai apropiat răsună un strigăt ; cele din depărtare îi răspund.

Clipocitul continuă.

Mi-au înghețat picioarele stînd pe podeaua goală. Simt un frig în tot corpul.

(22 decembrie)

Mă ridic ; mă duc să mă întind în pat într-o cameră de la primul etaj.

Un marinar mă însoțește pe coridoarele pline de umbre. Un timonier doarme în fața ușii, așezat pe un scaun, cu brațul pe spătar și capul în îndoitura brațului.

Intru. Camera este albă. Patul alb.

Un bec este aprins deasupra patului.

Deși mă orbește, nu îndrăznesc să-l sting.

Folosesc mantaua cenușie și largă ca pe o cuvertură. Îmi acopăr capul să nu mai văd lumina. Sînt frînt de oboseală, însă nu pot dormi.

Cînd închid ochii și mă cuprinde toropeala, îmi văd prietenul în viață, venind spre mine. Sar în sus.

Visez că intră în Casa roșie și eu îi spun : „Tu ești ? Te-ai întors ?“

Se descoperă, își scoate mantaua neagră. Nu e el : e o mască, una din măștile albe de ghips pe care le purtau la carnaval venețienii prin secolul al optsprezecelea.

Nu știu cît timp trece.

Aud pași pe coridor. Aud glasul matinal al trompetelor de la cazarmile apropiate.

Mă doare capul. Simt un zvicnet extrem de dureros în ceafă și în partea occipitală.

Aud cum își tîrșesc picioarele marinarii care fac curat pe coridoarele spitalului.

E zi ? Din nou realitatea-mi scapă.

E adevărat ? Sar din pat, mă șterg la ochi cu o batistă muiată în apa din cană. Cobor.

Rătăcesc pe coridoare și pe scări. Găsesc camera mortuară. Intru.

Mirosul înăbușitor de flori și ceară.

Cuvertura neagră e neschimbată. Forma cadavrului e neschimbată.

Doi marinari de gardă.

Larma zilei de afară. Trompete, clopote, deșteptarea orașului, inevitabila reluare a vieții.

Bunul Silvio este acolo, cu ochii roșii.

Durerea mea de cap devine așa de groaznică, încît nu mai rezist. Chem barca. Ies pe debarcader. Privesc dimineața rece și cenușie.

Mă întorc sfîrșit acasă. Mă dezbrac. Mi se pare că uniformă are un iz de moarte. Același iz e și în lenjerie. Scot totul de pe mine. Intru în baia caldă. Ceva din mort s-a impregnat în mine. Mă-ntreb dacă au spălat corpul rănit înainte de a-l îmbrăca.

În casă, o senzație de dezolare și de pustietate.

Amintiri dintr-o viață incîntătoare.

Plăcerea delicată în fața micului meu Watteau, zîmbetul de mandarin cînd îi citam versul concentrat al unui poet din Extremul Orient.

Vine Renata. E palidă, nedormită. Mă întreabă. Îi povestesc.

La amiază trebuie să mă întorc la Sant'Anna. Comand o coroană și cîteva buchete de trandafiri.

Renata vrea să vină cu mine.

Nu mîncăm mai nimic. Barca e lingă țarm. Plecăm.

Veneția de culoarea cenușii. Peste tot moarte.

Stoluri de pescăruși în bazinul maritim. Rîsul lor răgușit la suprafața apei întunecate.

Renata duce un buchet de trandafiri legați cu o panglică azurie.

Tăcere.

O îndemn să se stăpînească. Mă privește cu doi ochi curajoși.

Sîntem lîngă debarcader. Coborîm. Nu e nici un ofițer de gardă.

Renata pune trandafirii la picioarele cadavrului, îngenunchează, se roagă cu fața ascunsă-n mîini. Nu plînge.

După cîteva minute chinuitoare o scutur, o conduc. Pleacă singură. Eu rămîn.

Au trecut douăzeci și patru de ore din ceasul morții.

Privesc chipul : este mai umflat, mai negricios, cu puțin sînge la nări și la colțurile buzelor.

Timpul trece. Se schimbă garda. În mine e aceeași întrebare : De ce ?

Intră Luigi Bresciani, unul din prietenii cei mai devotați ai lui Giuseppe Miraglia, maestrul său de zbor, deși mai tînăr. Ne privim și nu izbutim să ne înfrîmăm plînsul. Ne îmbrățișăm plîgînd.

Cuvinte întretăiate, explicația catastrofei, problema tehnică, detaliile nou descoperite ; și privirile mute care ajung pînă-n străfundul inimii.

Doi marinari aduc coroana de trandafiri albi și roșii, comandată de mine. O pun lîngă capul lui. Lîngă obrazul drept (cel strivit) pun buchetul Renatei.

Timpul trece sub aceeași groaznică apăsare. Mă duc să privesc chipul lui Giorgio. Este liniștit, ca de ceară. O pace adîncă îl beatifică.

E noapte. Ies. Mă întorc pe jos acasă de-a lungul cheiurilor.

Luna e deja sus, în spatele acoperișului cu zece coșuri. E frig, un frig uscat. Strada Garibaldi este plină de lume. În fiecare clipă am aceeași halucinație : îl văd înaintea mea pe Beppino, cu mantaua lui neagră, cu mersul lui grăbit.

Trec prin Riva degli Schiavoni, prin Piazzetta, prin Piazza.

Trec prin fața casei sale. Intru pe străduța ca un maț, care dă în Corte Michiel. Zidurile palatelor mă strîng ca niște pereți de gheață.

O lumină slabă în vestibul. Urc tremurînd scara întunecoasă. Un glas de femeie întreabă : — Cine e ?

— Prieteni !

Stăpîna apare-n capul scării. Îmi spune că Gigi Bologna, care venise să ia spada, bicornul și medaliile, a închis cu cheia camera. Cobor cu o tristețe așa de apăsătoare, că parcă aș vrea să nu mai ajung jos.

Fug. Simt pe spate numai fiori de gheață.

Santa Maria del Giglio : basorelieful Zara.

Podurile.

Calea îngustă.

Casa roșie. Renata neliniștită și albă.

Ne așezăm la masă. Aproape nu mîncăm. Prietenul nostru e acolo. Dulciurile care-i plăceau ca unui copil la com sînt acolo. Însă nu mai sînt florile. Pe tava de argint rămîn măștile de sticlă ale lui Arlecchino și Pantalone. Le iau și le pun pe cămin. Vorbim, vorbim de el ; ne săturăm cu disperarea noastră.

Dorm cîteva ceasuri și am coșmaruri. La trei noaptea mă scol. Iau cu mine recipientul cu cafea caldă pe care-l luam de obicei în timpul zborului.

Ies.

Noapte cu lună, noapte de diamant.

Veneția defunctă și închisă în diamantul veșnic.

Canale și piațete pustii. Sunetul aproape înfricoșător al pașilor mei.

Pe Ponte della Paglia se aude bătînd ceasul ; în limpezimea sonoră se detașează cenușiul posturilor de observație.

De-a lungul cheiurilor Sant'Annei, pe zidul unei case luminate de lună, văd umbra soldatului înarmat ce veghează la postul său de observație.

(23 decembrie)

E dimineața hotărîită pentru zborul cel mare : o dimineață glorioasă. Nici o fărîmă de vînt. Laguna nu are nici o cută. Ceru-i imaculat.

Dacă ar mai fi-n viață ! La ora asta ne-am pregăti, ne-am îmbrăca blănurile, ne-am încerca armele, ne-am pune caschetele de zbor căptușite cu lînă, cizmele din piele. Am fi veseli, agili, încrezători. Giorgio ar aranja pe scaunele noastre tot ce trebuie. Sacul cu manifeste ar fi deja pus sub carcasa motorului, ca și cel pentru Triest...

Intru în camera mortuară.

Angelo Belloni e acolo. Un cap triunghiular, frunte amplă ; ochii mari, pătrunzători ca ai șoimilor, nu clipește. Ne strângem mâinile.

Observ imediat că fusese mișcată cuvertura, fiindcă florile aranjate de mine în jurul trupului sînt împrăștiate. Medicul făcuse injecțiile necesare spre a conserva trupul mai îndelung.

Încă n-am primit vești de la rude. Nu se știe dacă fratele lui va veni din Valona unde l-a ajuns vestea fulminantă.

Cei doi marinari nu mai stau în dreptul capului, ci la picioare. Camera s-a umplut de coroane așezate pe suporturi.

Forme lipsite de frumusețe.

Forma pură a coroanei e pervertită.

Coroanele mortuare făcute de niște florari vanitosi sînt stupide. Este și una falsă, din porțelan și zinc.

Umbrele lor tremură pe perete. Flacăra lumînărilor pîlpîie, oglindindu-se în baionete.

Prin ușa deschisă ce dă în camera mecanicului, îi văd pe ceilalți doi marinari de gardă.

Angelo Belloni se așază alături de mine. E puțin surd. Vorbește, vorbește întruna.

Ca să-i răspund, trebuie să-mi apropiu buzele de urechea lui dreaptă.

E un prieten sincer și adevărat al celui mort. Vorbește despre el. Cît de bine-l cunoaște !

Duioșia prietenilor de tinerețe.

Povestește despre felul lui de a fi, despre unele mici manii.

Îi laudă mai ales bunătatea ascunsă, profundă, pudică. Dă exemplu după exemplu.

Și el îmi spune cît de mult mă iubise, ce binefăcătoare fusese întîlnirea cu mine.

Vorbim și iar vorbim. Sufletul prietenului nostru este viu, prezent, operant. Ne ridicăm aproape deodată, cu același gînd.

Dezvelesc chipul mortului. Oh, Doamne ! Nasul este umflat, sîngerînd, cu nările astupate cu bumbac. Un oribil

căluș de bumbac îi ascunde gura. Tenta de bronz nu mai e aurie, ci mai întunecată.

Ne simțim sufocați de mirosul înăbușitor al florilor, al luminărilor, al morții. Gustul din gură e înfiorător. Prin ușa cu geamuri vedem că este plină zi. Ieșim. Oare câte ceasuri au trecut ?

Este ziua, ziua marelui zbor. Sînt orele opt. La ora asta am fi deja în zbor spre Ancona. Am fi deja dincolo de Punta Maestra, dincolo de orice mizerie, dincolo de viață, dincolo de noi înșine.

Ies la debarcader.

Soarele de un roșu aprins la suprafața apei. Cerul pur. Soarele tinăr și puternic, soarele ce se înalță, aspirînd spre amiază.

Laguna e din mătase cu ape ca opalul. Turnul înclinat al clopotniței de lingă San Pietro pare de sidef.

Bătaia energetică a motorului unei bărci. Giorgio nu-l mai aude, cum nu-și mai aude bătăile inimii lui de oțel. Regrete, chin, senzația că totul s-a sfîrșit.

Intru din nou în cameră.

Formele stupide ale coroanelor pe suporturile de răchită, cu panglicile late scrise cu litere aurite atîrnînd inerte mă izbesc neplăcut. Numai trandafirii albi ai Renatei par sensibili și vii. Numai buchetele de violete mari, întunecate par demne de moarte.

Nu pot să mai rezist. O iau pe jos, de-a lungul cheiurilor. Casa roșie cu zece coșuri se oglindește-n apă. Viața mizeră și flecară se revarsă în jur. Lumea se uită la chipul meu palid, de om care a supraviețuit morții.

Mă duc la Arsenal. Amiralul mă primește imediat. Am un ghimpe în inimă. Obiceiul războiului cerea să fie înlocuit cel căzut și acțiunea să se întreprindă în dimineața zilei hotărîte. Era cel mai bun mijloc de a-l cinsti pe cel ucis.

Cu această conștiință nobilă și severă, expun pe scurt necesitatea de a nu renunța la zborul plănuit. El înțelege și aprobă. Îmi declară că va sprijini misiunea, așa cum a promis. Mă sfătuiește să mă pun de acord cu pilotul ce mi se pare demn să-i ia locul eroului căzut. E direct, aspru, simplu. Îl admiram deja. De acum îl iubesc.

Vorbim despre punerea trupului în sicriu, despre funeralii. Îmi spune că tatăl fiind bătrîn și bolnav, nu va veni. În curînd vor fi trecut patruzeci și opt de ore. Se stabilește ca înhumarea să aibă loc la patru după-amiază.

Îmi iau rămas bun. Mă întorc acasă.

Ziua este atît de frumoasă încît am impresia că n-am mai văzut alta mai frumoasă. 23 decembrie, ziua noastră!

Destinul nu numai că mi-a ucis dintr-o lovitură tovarășul, ci, în bătaie de joc, a făcut să se înalțe o dimineață de glorie din fundul mării. Soarele urcă plin de o neobișnuită vigoare, care, în starea mea de oboseală, mi se pare extraordinară.

Gîrbov, cu umerii căzuți, intru-n casă. Închid obloanele.

Îmi dau jos hainele care sînt impregnate de moarte. Batista scoasă din buzunar are mirosul florilor veștede și al cerii topite.

Renata pregătește un alt buchet de trandafiri. Vrea să se-ntoarcă împreună cu mine la Sant'Anna.

Luăm o gondolă.

Apă albastră, văzduhul auriu, încîntător, stoluri de pescăruși care rid cu rîsul lor cloncănitor și răgușit.

Acostăm la Grădini pentru a face o plimbare pe jos.

Sol dur, răsunător. Arbori desfrunziți și dispersați. Cînd le privesc ramurile, mi se pare că sînt gata să se frîngă de durere, de propria-mi durere.

Coborîm în gondolă și o luăm pe canal, de-a lungul malului cu arbori uscați. Balonul ancorat se leagănă stupid în văzduh, deasupra nacelei negricioase.

Camera e ticsită de coroane. Aerul este și mai înăbușitor.

Renata îngenunchează, depune trandafirii, se roagă. Iese, pleacă. Se întoarce la gondolă, singură, ea și cu taina ei.

Începe cea mai cumplită tortură.

Sînt orele patru, dar sicriele încă nu-s pregătite și sudorul încă nu a venit.

În cameră, între cinci și șase, mirosul morții începe să devină insuportabil. Ies, intru, din nou ies.

Mă întîlnesc cu un camarad apropiat, un tînăr pilot care a dat deja frumoase dovezi de vitejie. Îl iau de-o

parte, îl conduc pe debarcaderul de lemn, îi vorbesc. Îl întreb dacă vrea să-l înlocuiască pe cel căzut în misiunea pe coasta dalmată.

Ezită. În final spune că el crede cu hotărîre că nu există nici o speranță de reușită, dar, ca orice soldat, dacă va primi un ordin precis în acest sens, îi va da ascultare.

Adaugă : „Numai cu un motor. Un aparat nesigur. Circa nouă ore de zbor. O să cădem precis în mare și acolo rămînem. Nu se poate conta pe ajutorul torpiloarelor. Însă, oricum, eu sînt obișnuit să-mi petrec ore-n șir în apă“.

„Iar eu mă obișnuiesc rapid cu toate“, îi răspund, regăsindu-mi pentru o clipă zîmbetul.

Ardoarea disimulată a tovarășului pe care-l pierdusem mă învăluie. Îi revăd mîinile pe volan, ochii verzui în spațele ochelarilor măștii. Și simt că poate nicicînd nu voi mai găsi un egal întru iubirea destinului.

Stabilim să stăm de vorbă cu comandantul Valli. În fața chipului meu neclintit, tînrul își revine și mă asigură că va fi fericit să întreprindă împreună cu mine acest zbor, dacă va fi socotit necesar. Dar un camarad venit lîngă noi face să reînceapă discuția, opinînd că a întreprinde zborul înseamnă a ofensa memoria defunctului...

Seara e de opal, de aur și de ambră. Orizontul parcă-i bătut în nestemate ca un lung șir de tronuri.

Pe urmă bogăția se voalează, devine rece. Cerul și laguna au o delicatețe înghețată.

Dacă există o suăvitate tăioasă, atunci aceasta este.

Omul din coșciug se potrivește cu orizontul, este un inel al Universului.

Intru iar. Văd cum sînt luate coroanele. Marinarii golesc camera mortuară. Jos, lîngă pat, văd sicriul descoperit. Capacul e rezemat în picioare de zid.

Inima îmi zvîcnește așa de tare încît mă rezem de umărul lui Luigi Bresciani ; d r mi se pare că și el ar avea nevoie să fie sprijinit.

Îmi adun tot curajul, îi îndepărtez pe cei care vor să mă tîrască afară. Sînt hotărît să nu-mi părăsesc prietenul pînă la capăt. Rămîn în picioare, tăcut.

Camera-i goală. Marinarii au dus toate coroanele. Lumînările sînt mișcate din loc. Îi las să ia numai primele și ultimele flori aduse de mine, nu și buchetul de trandafiri albi cu panglică albă.

Cuvertura e luată. Apare scheletul patului, apar roțile. La o pîlpiire mai vie a lumînării, zăresc sub el o pată întunecoasă și mă cutremur.

Este desprins drapelul de la capul patului ; de pe chipul de nerecunoscut e luat tifonul. Patru marinari apucă cearșaful de cele patru colțuri.

Coșciugul stă deschis pe jos, paralel cu patul ; e căptușit cu plumb și susținut de patru picioare aurite.

Întind bărbia pentru a nu lăsa dinții să-mi clănțane.

Cei patru marinari iau cearșaful.

Cadavrul este mișcat din loc. Văd cum miinile împreunate se desfac, picioarele bandajate se clatină, capul cade ca o greutate inertă, brațele marinarilor se încordează, cei doi lucrători de la pompele funebre, cel de la cap și cel de la picioare, îl aranjează cu indiferență, de parcă ar fi vorba de o marfă.

Trupurile marinarilor aplecați îmi acoperă pentru cîteva clipe vederea.

Cei doi lucrători dirijează grupul cu voce scăzută. „Mai încoace, mai încolo. Așa. Acuma jos. Așa. Măsura-i tocmai bună !”

Măsura este bună : corpul intră perfect în sicriu. Picioarele bandajate sînt puse pe scîndura din spate, capul pe cea din față.

În jurul meu e un fel de oroare împietrită.

Sînt alături de mine sufletul lui Luigi Bresciani, cel mai duios, cel mai devotat, cel mai pur.

Sînt singurul care înaintez, mă așez în genunchi, privesc cadavrul, pun buchetul de trandafiri pe sărmanele lui picioare frînte și bandajate.

Miinile îi sînt galbene, chipul negricios ca acela al unui mulatru. Gura este acoperită de călușul din bumbac.

Am curajul să-i ating miinile cu buzele.

Mă ridic sufocat ; mă întorc, mă îndrept spre Luigi, a cărui față, cu o gură strîmbată de plîns ca a unui copil, nu mai are culoare. Îmi pun capul pe umărul lui, hohotînd.

Aud cum trece pe lingă mine pătuțul pe rotile, împins pe ușa din fund deschisă spre curtea interioară. Intră aerul de afară improspătându-l pe cel de aici, înăbușitor, plin de mirosul florilor, al cerii, al descompunerii.

Deschid ochii.

Șicriul este acoperit cu capacul din plumb. Sudorul ține în mână aparatul a cărui limbă de flacăra albastră cu virful galben urlă și umple tăcerea cu urletul său.

Din cei doi oameni, unul are grijă de aparat iar celălalt luminează cu o lumînărică mersul lucrării.

Ușa dinspre portic a rămas deschisă. Aerul rece intră și face să pîlpîie lumînările din care pică lacrimi. Negrul de fum ne pătrunde în nări.

Omul cu flacăra este un tânăr brunet, înalt, voinic, cu chipul impasibil. Celălalt e un om în jur de cincizeci, cu o față chinuită, amărîtă, cu favoriții și părul cărunț. Stau aplecați unul lingă altul, cu aparatul de sudură, cu vergeaua de cositor fuzibil ; și muncesc împrejurul comisurii de plumb.

Se aude urletul flăcării mînuite de sudor.

Orice alt zgomot este abolit.

Nu e decît tăcere și vocea ei.

Cîteodată devine ritmică : amintește de bătaia motorului.

Focul asmuțit pecetluiește eternitatea. Timpul e infinit.

La fiecare scurtă întrerupere a sudorului mă gîndesc : „Gata, s-a făcut“. Dar urletul nu se oprește.

Omul se șterge de transpirație cu dosul mîinii și continuă. Celălalt cercetează latura sudată, privind dintr-o parte, cu obrazul stîng lingă comisură. Găsește o greșală : își avertizează tovarășul care se apropie și freacă.

E al doilea stadiu al îndepărtării.

Cadavrul este despărțit acum de mine, e închis, e singur, e deja al mormîntului. Peste puțin va fi al bisericii. Mîine va fi condus la cimitir și depus în cavou, într-o cameră străină, necunoscută. De trei ori depărtat.

Mai înainte, deși descompus, deși deformat, mi se părea că e încă al meu. Acum se află într-o închisoare. Are cu el, pe picioarele-i zdrobite, trandafirii.

Nu s-ar putea ridica nici măcar dacă l-ar striga Hristos.

Placa de plumb îl apasă. Sudura e încheiată, pecetlu-irca perfectă.

Acuma e acolo, nu cu aerul nostru, cu aerul pe care-l respir eu, ci cu aerul *său*, cu aerul mormîntului, cu aerul eternității pe care plămîinii sub coastele lui rupte nu-l consumă.

Omul cărunt face examenul sudurii, luminînd-o cu mucul de luminare care aproape-i arde unghiile. Mai descoperă niște greșeli. Și ia din nou aparatul ce fusese pus într-un colț. Flacăra e din nou asmuțită ; comisura este frecată pînă devine netedă.

O voce ștearsă, fără nimic uman în ea, spune : „Rumegușul“.

Mă întorc. Este un medic al spitalului. un medic al Marinei, mic, cărunt, zelos, foarte exact. Repetă : „Acum rumegușul“.

Nu pricep și cercetez cu privirea dușumeaua.

Văd, ceva mai încolo de picioarele mele, o grămăjoară albă care, pentru ochii mei obosiți, parcă e din petale de trandafiri, din trandafirii albi ai Renatei.

Mă aplec puțin. Sînt feșe de bumbac.

Mai încolo, în mijlocul camerei, revăd pata întune-coasă pe care o descoperisem sub pat.

E singe, singe și secreții scurse prin saltea... Inima parcă îmi cade la picioare.

Un marinar aduce rumegușul și văd cum cei doi sudori îl împrăștie deasupra capacului de plumb. De ce ?

Din cauza umezelii, spre a proteja metalul de ume-zală.

Pentru ca rumegușul să intre bine în spațiul dintre sicriul de lemn și cel de plumb, cei doi, cu iuțeala unor maseuri, încep să bată cu palmele deschise în tăblia de lemn. Știu că în meseria lor tehnica asta are un nume special. Lemnul bubuie. Închid ochii.

Îmi imaginez că prietenul întins acolo se trezește și lovește așa dinăuntru. Îmi simt spiritul extenuat, aproape de delir și de halucinație.

„Gata ! Ajunge !“, strig înlăuntrul meu, dar strigătul nu iese.

Oamenii continuă meticuloși pînă cînd interstițiul este plin.

Pe urmă împrăştie peste capac rumeguşul rămas.

Pe urmă iau capacul de lemn rezemat de perete.

Pusă jos, lângă fereastra ascunsă de drapelul desfăşurat, flacăra tot mai urlă.

Capacul de lemn e aşezat în lung, apăsător, îmbucător. Unul din oameni montează şi răsucesc şuruburile.

Pe capac este o cruce aurită şi o plăcuţă de alamă gravată.

În acest timp, un marinar cu o cîrpă înfăşurată pe un suport de lemn curăţă pata de singe de pe podea. Cînd a isprăvit, trece pe lângă mine cu suportul în sus şi cîrpa bălăbănindu-se, şi mai că mă atinge.

În fine, sicriul este gata. E aproape şapte seara. Se aude strigătul postului de observaţie.

Patru marinari cu două funii de cîneapă ridică sicriul. Mă apropii, pun mîinile sub el şi-l susţin.

Cînd trecem, mă izbesc de tocul uşii.

Ieşim în curtea interioară. Punem sicriul pe patul cu roţile. Operaţia ia mult timp, fiindcă sicriul se clatină pînă să-şi găsească stabilitatea.

Mă aplec să citesc plăcuţa gravată : numele şi două date. S-a născut la *solstiţiul de vară* : 21 iunie 1883 ; a murit la *solstiţiul de iarnă* : 21 decembrie 1915 ; la treizeci şi doi de ani şi şase luni.

Micul pat pe roţile se îndreaptă spre capelă.

Capela nu are nimic frumos. Altarul este stins.

Nu pot să mai văd, nu pot să mai aud. În jurul meu totul devine opac.

Cuvertura neagră şi aurie e pusă pe sicriu ca să-l acopere. Un marinar stă alături cu florile mele în mînă şi aşteaptă să i le iau şi să le aşez din nou pe cuvertură.

Cei doi sudori lucrează la sicriul lui Giorgio, mecanicul.

Cînd trec pe lângă uşa camerei goale, urlatul flăcării îmi ajunge din nou la urechi. Grăbesc pasul.

Sînt chinuit de greaţă de la flori şi de la ceara lumînărilor. Ies.

Negură. Umbre rătăcitoare. Flecăreală. Mirosoasă, de bucatărie, de mizerie.

Din cînd în cînd am cîte o tresărire. Văd unduind în fața mea scurta neagră. Genunchii osteniți mi se-ndoaie. Mi se pare că n-o să mai ajung niciodată acasă, la adăpost.

(24 decembrie)

În Sant'Anna o mulțime de femei din popor se înghesuie la porțile spitalului.

Chipuri de Marii îndurerate, chipuri măcinate de trudă și de nefericire, chipuri ale pietății.

Copii slăbănogi, murdari, triști, numai ochi.

Apa bolnavă a canalului.

Casa roșcată cu cele zece coșuri de formă conică.

Cerul e cenușiu, umed, rece.

Çind trec pragul capelei văd numai cele două coșciuge îndărătul unui zid de coroane.

Luminările din altar sînt aprinse.

Cineva-mi spune : „Iată-l pe fratele lui“. Mă uit la el : este la fel de scund, cu o față osoasă și energică, cu barba scurtă, neagră. Maxilarul i se mișcă întruna, spasmodic, de parcă ar mesteca ceva înfiorător de amar.

Vine de la Valona, unde comanda o escadrilă de torpiloare. A părăsit lupta de zi și noapte spre a veni de îndată. Găsește sicriul închis și acoperit. Aduce cu el suflul războiului, mirosul verde al Adriaticei de jos, ceva din puntea unui torpilor la atac, ceva din dira unei torpile lansate cu precizie. Este bărbat.

N-am chef să scot nici un cuvînt. Am dinții încleștați. Trec prin fața unui grup de ofițeri. Mă duc să ingenunchez singur, lingă sicriu, aproape de locul unde i se odihnește capul.

Nevăzut, capul său se află la numai două palme de mine. E acolo. Și eu îl văd prin cuvertură și prin lemn. Aseară era negricios, întunecat, umflat. A mai trecut o noapte. Este a treia zi. Putrefacția continuă.

Am în oase un frig îngrozitor. Să atingi moartea și să te-ntipărești în ea, avînd inima vie !

Și totuși, încă o dată sîntem singuri noi doi, singuri ca în carlinga avionului în zbor. Toți ceilalți mi se par străini, chiar și fratele lui. Sîntem singuri.

Preotul rostește liturghia funebră. Din fundul capelei se înalță rugăciunea murmurată a marinarilor, un cor șoptit și aspru.

Îmi simt trupul ca imobilizat. Genunchii mă dor și nu mă pot mișca.

Acum preotul se apropie de sicriu, cu o carte între două luminări ; și citește rugăciunile morților.

Și totuși prietenul meu e acolo. Cînd slujba se sfîrșește, simt că pînă la despărțire mai sînt de coborît cîteva trepte.

Acum prietenul meu e acolo. Îi simt carnea în descompunere. Văd trandafirii albi pe picioarele lui bandajate.

Patru marinari cu niște curele late înaintează pentru a ridica sicriul. Și îl duc de acolo.

Inima mi se strînge de durere. Cel mort deja s-a-ndepărțat.

Mă apropii cu o mișcare instinctivă și pun mîinile sub sicriu : îi simt greutatea. Cuvertura îmi acoperă brațele pînă la cot.

Merg fără să văd nimic altceva decît negrul, auriul și florile. Florile cu panglică azurie ale Renatei sînt acolo, alături de ale mele.

Mergem, mergem întruna. Simt prezența apei. Pășim pe o podea de scinduri. Am senzația că sicriul din urma mea mă presează.

Șalupa drapată în negru și argintiu, cu timona acoperită de postav se află lîngă debarcader. Sînt pe marginea lui. Sicriul se clatină, îmi scapă. Nu-l mai ating. Închid ochii.

Marinarii îl coboară-n șalupă, îl așază cu picioarele îndreptate spre prora. Sicriul celălalt e pus alături.

Pe urmă coroane și iar coroane, unele peste altele. E ca un vis, ca un spectacol, ca o figură de dans.

Sub cerul plumburiu, galbenul strigă, roșul țipă. Puritate de marinari trec coroane fără număr, trec neconținut.

Trec, sînt imbarcate, umplu șalupa funerară, mai umplu încă două bărci.

Parcă ar fi serbarea din iunie, cînd se întorc din insule barcazele încărcate cu flori și cu fructe.

Ghirlande, alte ghirlande !

Este ca o mișcare circulară, ca un fel de figură de dans, ca un fel de procesiune sacră : ceva vechi și păgîn. Uimirea stăvilește durerea.

Bărcile sînt pline. Motoarele duduie. Cortegiul marin se urnește, trece pe sub podul de lemn ticsit de oameni care privesc și plîng.

Mulțimea de pe podul arcuit formează o ghirlandă milostivă, tăcută.

Șalupa cu cele două sicrie e remorcată.

O barcă încărcată cu flori e lîngă bordul din stînga.

O gondolă neagră, în a cărei cabină se zăresc preotul și paracliserul se află lîngă bordul din dreapta.

Se navighează lent peste lagunele decolorate, despicate de siajul palid, siajul morții, în largul canalului marcat de stilpi.

Apele sînt scăzute, apar pămînturile înecate.

Iată zidurile roșietice ce înconjoară insula morților.

Mă întorc să privesc înapoi spre Casino degli Spiriti, spre grădinile lui Tommaso Contarini, spre locurile desfătărilor noastre. (Seri de vară, seri cu lună ; gondole pline de femei care nu erau ale noastre ; melancolie și ciudă.)

Sîntem la mal, sîntem sub un zid de cărămizi roase peste care se înalță chiparoșii.

Acostăm.

E ca un vis de dincolo de mare, de dincolo de lume.

Mă aflu iarăși pe lespezi de piatră.

Pășesc din nou în spatele sicriului, din nou îl ating, îl susțin.

Intrăm în incintă, trecem pe sub portic. Ne îndreptăm spre o ușă, spre încăperea mortuară unde cele două cadavre vor aștepta pînă luni spre a fi îngropate.

Nu mă desprind de coșciug. Intru în camera rece, văruită în alb.

Sicriul e așezat pe două trepiede. Cuvertura cu florile mele încă îl mai acoperă.

În timp ce mă reculeg și îi mai spun o dată adio tovarășului meu (trupul trebuie să fie zguduit de această continuă mișcare, de aceste încercări repetate de a-l așeza în echilibru). iată că încep să intre coroanele.

Unele sînt imense. Aducătorii le aranjează una peste alta lîngă pereți. Sînt o sută, sînt mai mult de o sută.

Un aer înăbușitor, irespirabil. Flori încă vii, flori moarte. Camera-i arhiplină. Ca să încapă, ghirlandele trebuie scos afară, la aer.

Cred că niciodată n-am să mai iubesc florile. Sînt otrăvit de acest miros greu de mormînt.

Am mintea pustiiată. Aiurez. Uit de mulțimea din curtea spitalului.

La ieșirea din capelă, comandantul Valli, conducătorul ceremoniei, oprește cele două coșciuge în mijlocul curții.

Văd cum oamenii formează un careu. Însoțitorii se așază împrejur. Văd amiralii, generalii, ofițerii, cu capul descoperit. Fratele lui stă lîngă mine. E o tăcere adîncă. Ce așteaptă ?

Privesc în jur, văd ochi ce mă privesc. Ce trebuie să fac ?

Comandantul Valli se apropie și mă întrebă dacă vreau să vorbesc.

Cred că m-am făcut și mai palid, fiindcă îmi spune prevenitor : „Nu, lăsați, dacă nu puteți, dacă nu vă simțiți în stare să vorbiți...”

Și tăcerea din jur e cumplită.

Cerul cenușiu coboară peste mine și mă apasă ca o capă de fier.

Și tăcerea pare eternă.

Trebuie să-mi smulg vorbele din cleștele inimii. Fratele lui mă privește. Toți sînt atenți la mine. Este o așteptare chinuitoare ce crește dintr-un moment în altul.

Fac un pas înainte ; mă întorc spre coșciug.

Nu văd celălalt coșciug, uit de celălalt mort.

Vorbesc cu un glas ce mă face să tremur pînă-n adîncul ființei și pe care aproape să nu mi-l recunosc.

Văd lacrimi curgînd pe un chip. Și vorba mi se frînge.

Cînd încăperea este plină ochi de flori, paznicii o închid. Parcă s-ar închide în mine însumi.

Mergem la țarm, unde sînt bărcile.

Cineva se apropie și îmi arată un bilet pe care i-l adusesse de la Casino degli Spiriti un barcagiu.

Rosalinda-i acolo, a sosit azi-dimineață pe neașteptate. S-a dus la Casino pentru a asista la trecerea și la acostarea bărcii funebre. Dorește să mă vadă, să-mi vorbească. Mă roagă s-o caut.

Nu pot. Nu mai am forță. O aștept la Casa roșie, dacă poate veni pînă acolo înainte de plecare. Trebuie să plece la două. Este deja amiază.

La întoarcere barca o ia pe lingă zidurile de cărămidă roșie cu temelii de piatră deschisă la culoare ale insulei San Michele.

Îmi amintesc o noapte de vară, o noapte de august. Ne dusesem cu gondola la Murano. Rosalinda era împreună cu noi. Fosforescența lagunei făcea ca la fiecare lovitură de vîslă să se înalțe flăcări lungi și albe. Ne aplecam să primim. Vedeam cum e luminată bărbia femeilor.

De-a lungul zidurilor cimitirului am încetat să mai rîdem și să glumim.

Se auzea bătaia ritmică a vislelor. Iar sub zidurile funerare fosforescența crea inele și ghirlande de lumină.

O melodie luminoasă înconjură insula morților.

El o auzea, o vedea. Acolo, în adînc, își avea locul.

Un răgaz. El este al cimitirului, dar nu este încă al pămîntului. Groapa-i este săpată, dar abia după sfînta zi de duminică va fi depus în ea.

Suferința a devenit opacă. Nespus de obosit, am căzut într-un fel de toropeală mohorîtă.

Renata e tăcută, închisă în taina ei, și, sub genele dese, privirea este fixă ca aceea a acvilelor romane neînvînse.

Casa e într-o liniște sepulcrală, e înconjurată de ape moarte ca insula unde mi-am lăsat tovarășul. Palazzo dei Leoni este acolo, pe Canal, ca o reședință legendară, cu ierburile sale uscate, cu înfățișarea lui părăginită și sălbatică. Păunii albi nu mai țipă pe scările de marmură înverzită; dar pescărușii își țin zborul peste apa vînată, plutesc, apoi se înalță, mai tăcuți decît fulgii de zăpadă fără vînt.

Sună cineva la ușă.

Nu mai pot să aud clopoșelul fără să tresar.

E Rosalinda, cu un vâl pe cap, cu respirația tăiată, cu miinile întinse. Nu o mai așteptam.

Seara coboară repede.

Trebuie s-o conduc la gară.

Chem o gondolă.

Parcă intrăm într-o raclă întunecoasă. Tot canalul e-n beznă. Nici n-o văd în cabină. Aceași negură trebuie să fie și-n coșciugul aflat între coroanele ce pier.

Se lasă scara peste insula morților, incinta pustie, lespezile sparte, duhoarea tristă de mormînt în mormînt, ușa închisă a încăperii mortuare, groapa săpată în iarba mocirloasă, crucile dese și ascuțite ca ghimpii unui mărăciniș, clopotele de sub apă, sirenele vapoarelor în trecere...

O părăsesc brusc pe malul întunecat, bîntuit de năluci. Intru-n cabină.

Prietenul meu stă înlăuntrul plumbului ca mine în această carceră duhnind a mucegai și a lucruri putrezite, plutind peste marea-n reflux.

Dintr-o dată mi-e frică. Cineva e cu mine. Rămîn nemișcat cu ochii țintă la ușă.

În bezna în care scriu, gîndul se frînge și mîna mi se oprește.

Atunci banda pe care am întors-o îmi scapă și-mi cade peste mîini, fără zgomot.

Am un fior de spaimă. Și rămîn nemișcat, cu tot corpul rigid, nemaîndrăznind să schitez nici un semn în tenebre.

A doua ofrandă

În noaptea asta patul vibrează și se leagănă ca o aripă dublă aflată între mare și cer. Deschid gura să sorb vigoarea Adriaticei, dar nu trag în piept nici un dram de răcoare.

Din pricina iodului, gura e de metal și gitlejul de oțel. Un oțel înroșit în făurăria ochiului care-mi arde și călit în unda densă a singelui meu.

Strig și nu-mi aud strigătul.

Chipul neînsuflețit al lui Alfredo Barbieri stă pe marginea patului ca pe bordul carlingii, numai că fără mască și fără cascheta de piele. Pilotul îmi atinge cu un gest brațul amortit, însă nu mi-l clintește.

Văd cum mânușa negricioasă a lui Oreste Salomone îndepărtează corpul greu, căzut peste volanul pe care Luigi Băilo l-a părăsit spre a merge în partea din spate și a deschide focul asupra adversarului, în clipa când mișcarea-n cerc îl aducea-n vizor.

Trupul se prăbușește pe dreapta. Capul îi spînzură. Cascheta se umple ca o ceașcă rotundă. Începe o răpăială, ca sfîrșitul tăciunelui ce se consumă-n vârtejul vîntului.

Luigi Băilo se întoarce în partea din față trecînd pe pasarela dintre cele două rezervoare. Nu mai are arma în mînă. Cu mîna își ține brațul zdrobit.

Doar un pilot valid mai rămîne la comanda avionului. Trebuie apărat pentru a putea readuce în Patrie și aripă și om.

Așa cum este, invalid și dezarmat, rănitul se apleacă asupra tovarășului său spre a-i fi scut.

• Prin mască, prin piei și postavuri, văd sublima transfigurare a unui chip uman : zeul din vasul sacru.

O a treia rafală îl rănește și mai greu pe cel rănit. Scutul generos este străpuns. În scînteierea purpurie voînța prinde iar să scînteieze.

Se clatină, se lasă pe spate, se sprijină de rezervor, încearcă să-și îndrepte genunchii ce se îndoaie. Nu vrea să cedeze. Mai poate încă să slujească drept scut. E necesar.

Din cînd în cînd Oreste se-ntoarce să-l privească. Ia o mîna de pe volan și își atinge fratele spre a-l îmbărbăta.

Se mai întoarce o dată ; și îl vede întins pe pasarelă, cu fața-n sus, între o bară de aramă și cealaltă : un sac înșingerat.

Supraviețuitorul avea o viață ; acum are trei vieți cu toată neînduplecata lor-iubire.

Strigătul îmi stă-n gît, dar nu îmi aud glasul.

Patul se leagănă, se înclină pe o parte, se prăvale. Un pustiu de piatră perforată și fărîmită vine amețitor spre ochiul meu care nu se închide. Clipele sînt eterne. Căderea nu se mai isprăvește.

E Carsul alburui. E pădurea cea neagră din Tarnova. E Isonzo cel albastru ca marea.

Mi se pare că percep în cădere lucirea albă a oaselor mele. Am gura deschisă și uscată ca o crăpătură din calcarul arid.

Ard. Sudoarea se prelinge pe trup ca plînsul care a rătăcit calea genelor.

E amiază. În Pordenone străzile sînt triste și pustii. Prin goana arborilor desfrunziți zăresc, departe, munții ca un superb safir. Un cîine vagabond se izbește de mașină și roțile scrișnesc. Ajung la ușa comandamentului. Este întredeschisă. O împing, urc. Nu știu de ce bufnetul pașilor pe lemn în întuneric îmi face teamă. Casa-i pus-tie. Nu se arată nimeni. Strig.

Un infanterist bălăior apare în dosul unei tejghele de magazin și bîlbîie ceva înghițind un dumaticat care nu vrea să-i alunece pe gît.

Nebănuind nimic, îl întreb : „Colonelul Barbieri e în tabără ?“

Pare să nu înțeleagă. Se străduiește să înghită duminicatul.

„Mă aștepta“, adaug. „Unde e ?“

Nu-mi răspunde. Se întoarce și intră în camera de alături.

Liniștea este așa de deplină încît din locul meu îl aud molfăind. O rafală de vînt face să zăngăne geamurile pe care disting direle de ploaie. Observ liniile verticale pe harta de pe perete, nodurile din lemnul tejghelei. Există ceva-n aer care-mi îndeamnă spiritul să interpreteze cele mai mici semne.

Infanteristul se întoarce cu un maldăr de piei cu pete brune, cu pete de sînge uscat. Așază groaznica legătură pe tejghea, ca un negustor balotul de postav pe care vrea să-l măsoare cu cotul.

Sînt rămășițele lui Alfredo Barbieri, mort la întoarcerea dintr-o acțiune asupra Ljubljanei.

Aerul s-a făcut de cristal înghețat. Este aidoma, calitativ, cu masa de gheață spirituală ce încleștează capul cadavrului în primul ceas. Goana mea în linie dreaptă îl taie cum scrijelește diamantul sticla și scrișnetul îmi trece prin creier.

Ajung la Comina. Măcelul nu tulbură inimile călite. Tovarășii mă primesc cu un zîmbet. Simt că tinerețea e chinuită la prînz de foame mai presus de orice.

Urc încă o scară de calvar. Intru în cămăruța unde Oreste Salomone este întins pe un mic pat de campanie. La început nu văd decît bandajul ce-i înfășoară capul ; îndată după aceea îi văd doar ochii generoși, adînciți între două brazde palide.

Parcă și-ar fi pierdut și el, ca și ceilalți, tot sîngele în vînt și vuiet, deși mitraliera îi smulsese de pe cap prin casca protectoare doar o fișie de piele și o şuviță de păr.

Este dintr-un fildeș fără vine, sculptat cu devoțiune. Forța l-a părăsit. Forța supraomenească a exemplului său s-a răspîndit în univers, nu mai e-n el. Deasupra lui, cel suferind și răbdător, destinul s-a înălțat ca o coloană infinită.

Totul s-a împlinit. Totul s-a consumat. Între cei patru pereți, casa e ca un sicriu din patru scînduri. Premiul pentru generozitate nu-i mai mare decît o monedă.

Printre sticlulele cu doctorii de la capul patului strălucește o medalie nouă, gravată fără nici un pic de simț estetic.

Mîna eroului este la fel de slabă ca a unui copil. Cu acea înfiorare divină care este aspirația către sacrificiul eroic, cu un fel de participare la gloria lui, îi țin mîna strîns în a mea ; mă spală de orice mizerie și de orice greșeală.

Înainte de a-l auzi vorbind, simt cum mă roade nedreptatea soartei. În acțiunea de la Ljubljana, locul din față îmi era rezervat mie ; locul de luptă și de dirijare de lîngă arma negru-albăstruie.

— Te-am așteptat pînă la miezul nopții, spune ascetul de fildes.

Îmi închipui așteptarea zadarnică în cafeneaua prost luminată din piața pustie. Parcă destinul ar fi aruncat un zar atît de mare pe o masă de piatră mizerabilă, printre drojdiile băuturilor și scrumul țigărilor !

— Nu vine, spusese Alfredo Barbieri la miezul nopții. Regret. Era semnalul pentru escadrile.

Și repetase un vers de-al meu din cartea Electrei.

După o scurtă tăcere, ca și cum ar fi ascultat noaptea de afară, adăugase : — Ei bine, îi voi lua eu locul.

Luigi Băilo încercase să-i schimbe hotărîrea.

— Dacă nu sosește la timp, mărim corespunzător cu greutatea lui numărul de bombe.

— Este nevoie de un semnal, răspunsese sufletul generos. Comandantul vostru o să vină cu voi.

În cafeneaua tristă se stinsese lumina. Soarta încurcase în întuneric zarurile. Moartea ștersese din agendă numele meu și îl scrisese la iuțea pe celălalt.

Nu este adevărat că moartea e nepărtinitoare.

Supraviețuitorul vorbește încet, nu din pat, ci din adîncul sacrificiului, din lăuntrul unei cripte de piatră pline cu acea puternică prezență pe care o răspîndesc relicvele venerate. Îi țin încă mîna într-a mea și mă aplec spre gura ce respiră anevoie.

Fiecare cuvînt ce pentru mine, cel aflat în viață, reprezintă moartea mea, pentru mine cel dezamăgit, gloria mea, îmi sfîrteacă pieptul. De parcă pieptul mi s-ar goli de tot ce e carnal, ar tresălta, ar respira spre a se umple numai de acel sentiment inexprimabil care nu e nici regret, nici ciudă, nici durere, nici ură, nici minie, nici uimire, nici extaz, nici amintire, ci toate aceste pasiuni fără scăpare la un loc.

— Spune-mi, spune-mi. Eroul fără culoare-n obraji vorbește tot mai slab. Pauzele sînt tot mai îndelungi. Nu mi-e milă. Îi zgindăr oboseala : Spune-mi !

Nu vorbește despre celălalt, vorbește despre mine : poeziei despre mine, poetul, vitejiei despre mine, luptătorul. Sînt o umbră care se întoarce de pe calea singerie a cerului. Sînt o umbră înaripată care-și ascultă mitul.

Două găuri avea capul încununat de glorie. Dintr-una, stropii de sînge cădeau peste tovarăși, din cealaltă, scînteiau în vîntul dimineții...

Deodată văd cum pleoapele se lasă peste ochii mari, negri, și cum lacrimile îi umplu orbitele înfundate.

Tăcere. Îmi pun obrazul pe marginea pernei : și rămîn nemișcat, extatic, dincolo de conștiință, cu durerea mea care-i mai mare decît noi amîndoi, cu durerea mea care are fibra și înfățișarea unei ființe victorioase.

Iată că sîntem iarăși trei, ca pe nava aeriană de luptă. Pentru o altă plecare ? Spre un alt cer ?

Sub diamantul dur al iuțelii, aerul devine iar din cristal înghețat. Îmi reiau goana. Mi se pare că sînt pe jumătate mort. Jumătate din suflet s-a stins, cealaltă jumătate este pe drum și observă curioasă mașinăria tragediei sale.

Mă gîndesc la uneltele Patimilor atîrnate de lemnul ce nu mai poartă trupul martirizat. Mă gîndesc la crucile înălțate la răspîntiile nesigure, crucile fără cel răstignit, în vîrfurile cărora stă de veghe cocoșul care nu a cîntat a treia oară.

Crucea sacrificiului era făcută din patru esențe de lemn : cedrul, chiparosul, palmierul, măslinul. Ce-ar fi ca în Occident să înlocuim palmierul și cedrul cu frasinul și plopul din aripa eroică ?

Aerodromul de la Gonars e mohorît ca un drum al calvarului. „Acvila romană“ e izolată, departe de şirul hidroavioanelor uşoare, la numai două lungimi de braţ de canalul evitat ca prin minune în coborîrea funerară. Aripile duble transversale dintre capul şi coada avionului formează cumplita cruce.

Este pe un loc plat şi în acelaşi timp pe o înălţime. Apare ca o structură solidă din lemn, pînză, metal şi este în acelaşi timp o esenţă spirituală. Pare neînsufleţită, şi este plină de suflet, ca o corabie cu pînzele umflate de furtună. Pare mută ; şi între o celulă şi alta, între aripă şi aripă, motor şi motor, în fuselaj, în împletirea firelor de oţel, în carlinga încărcată de instrumente, de-a lungul bordului neted tăcerea e o tăcere care îi spune celui ce ascultă un cuvînt de neuitat. E testamentul singelui.

Totul este stropit. Singele e de acum închegat ; şi totuşi îi simt picăturile pe cap cînd mă aplec între roţile trenului de aterizare, neîndrăznind să îngenunchez în faţa unor martori străini. Miriade de picături se încălzesc, se-nviorază şi devin purpurii, ca o relicvă negricioasă care, îndată ce-i lichefiată în retortă, prinde să strălucească din nou.

Urc prin trapa de sub cabină, urc înfiorat, cu mîinile goale ; şi picăturile mi se lipesc de palme.

Îmi trăiesc iarăşi moartea ; trec iar prin proba morţii. Sînt la post, în faţa mitralierei de un negru-albăstrui, cu spatele la cele două volane. Simt inima cum îmi zvicneşte-n gît, cum face să-mi tremure cerul gurii şi să-mi clănţane dinţii. Realitatea îmi sfişie visul ; visul sfîrtecă realitatea.

Aud vuietul avioanelor uşoare ce se înalţă de pe aerodrom pentru a regla tirul artileriei, trecînd deasupra postului de comunicaţii aeriene.

Îndărătul ţevii de la arma duşmană care trimite spre mine prima rafală disting albul feroce al ochiului.

Pe cîmpul gălbui zăresc un şir de bombe cenuşii, aliniate, cu stabilizatoarele lucind.

Simt sensibilitatea cerului vibrînd de undele care aduc veşti de la îndepărtatele lupte din Cars.

Văd gestul specific prin care duşmanul ne invită să coborîm, să ne predăm.

Tresar și mă întorc de parcă m-ar atinge cineva. La dreapta volanului abandonat de Luigi Băilo văd pe bordul carlingii, pe linia de ochire, locul precis unde mi se sprijină gîtul : precis ca locul indicat de omul cu securea victimei îngenuncheate înaintea bușteanului.

Ce mină imperioasă mă împinge și mă încovoae ?

Capul mi se apleacă, spînzură în afară. Oasele îmi îngheață.

Fîșia perpendiculară de sînge negricios parcă ar pleca din ochiu-mi fascinat.

Chipuri, chipuri, chipuri, toate patimile de pe toate chipurile se scurg prin ochiul meu rănit, ca nisipul cald dintr-un pumn. Nici unul nu se oprește. Însă le recunosc.

Nu e mulțimea romană în seara de mai, pe Capitoliu ? Imensă, unduitoare, urlînd.

Simt cum paloarea-mi arde ca o flacăară albă. Nimic din mine nu mai există-n mine. Sînt precum demonul tu-multului, sînt precum geniul poporului liber.

Cei treizeci de ani de statornicie, iubirea și mila pentru Italia, curajul solitudinii, cîntecul în pustiu, disprețul față de nerecunoaștere și infamie, răbdarea așteptării, neliniștea exilului se transformă într-o unică masă de forță arzătoare. Trecutul se-ntilnește cu viitorul. Îmi trăiesc, în sfîrșit, acel *Credo* al vieții, în spirit și în sînge. Nu mai sînt îmbătat doar de mine, ci de întreaga-mi stirpe.

Chipuri, chipuri, chipuri făurite din jarul trupesc, modelate în foc sîngeriu.

Tumultul are un răsuflet de cuptor, un gîfiit de crater vorace, un muget de incendiu sălbatic.

Tirăsc și sînt tîrit. Urc spre a încorona și a mă încorona.

O primăvară epică mă înalță și mă fură, ca și cum pia-tra triumfală din vechime ar fi fost dizolvată de un suc purpuriu.

Gilceava rîndunicilor atinge-n zbor razant calul verde al lui Marc Aureliu, care la fiecare țipăt pare gata să-și azvîrle Împăratul, cabrîndu-se pentru noul destin.

Delirul confuz al mulțimii se face-n mine glas limpede.

Vorbesc. Fiecare cuvînt îmi vuieste sub frunte parcă repercutat de metalul concav. De fiecare dată răsufleta-

rea-mi forțează cercul pieptului. Sufăr și sint mîndru că bucuria-mi este și pătimire.

Este precum durerea unei creații : este precum caz-nele unei nașteri. Mulțimea urlă și se frămîntă. Mulțimea urlă și se zbate pentru a-și făuri propriul destin.

Dincolo de pervazul acoperit cu plumb văd mii și mii de chipuri și un singur chip : un chip de patimă și așteptare, de voință și eliberare, ce-mi arde-nlăuntrul pieptului asemenea unei generoase răni.

Pe neașteptate, ca într-o *chanson de geste*, discursul meu se împarte în strofe ample preluate și transmise de vuietul mulțimii.

Un strigăt mai tare ca altele îmi acoperă vocea, făcîndu-mă să-mi pierd șirul cuvintelor. Imperiosul strigăt pare să ceară mai mult decît cuvîntul.

O mîna necunoscută îmi pune dinainte, pe pervazul de plumb, o spadă mare, încovoiată ca un iatagan.

O iau și o scot din teacă. Strigătul cerca gestul. Peste mulțime parcă trece lucirea unui fulger.

E spada lui Nino Bixio, arma eroului cu un profil tăios, și numele victoriilor sînt înscrise în lama ei pură.

Îmi apăs buzele pe spada scoasă. Nu-i simt răceala pentru că buzele nu mai au sînge. Tot sîngele-mi clo-cotește-n inimă.

Noua tăcere a mulțimii e ca un vîrtej ce mă înconjoară și m-atrage, e ca o vîltoare care-mi sugă și distruge viața.

Îmi arunc viața, îmi las sufletul pradă delirului. Ultimele cuvinte au îndrăzneala loviturilor date de turnător cu drugul de fier răsucit spre a face să curgă în formă metalul lichid.

Mulțimea e ca un șuvoi incandescent. Toate gurile formeî sunt deschise. Se toarnă o gigantică statuie.

Mă întorc. Cobor. Mă clatin cuprins de o ușoară amețeală. Sînt mistuit de sete. Implor să mi se dea un strop de apă. În timp ce aștept, femei simple fac roată-n jurul meu pline de milă. O mîna aspră îmi întinde paharul cu apa sfințită. Îmi alin setea și mă purific. Beau și fac liba-țiunea care precede sacrificiul.

Cobor. Nu știu cine mă duce. Totul este larmă și fer-voare, beție și creație, amenințare și victorie, sub un cer dogorînd a bătălie, săgetat de țipătul rîndunicilor.

Ne doare neputința. Ne doare că nu luptăm, că nu ne preschimbăm într-un iureș de legiuni rapide care să treacă granița nedreaptă.

Tineri cu fețele înnebunite, cu părul ciufulit, șiroind a sudoare ca după luptă dau năvală gata să se zdrobească sub roți.

Muncitori înnegriți de zgură, gîrboviți de trudă, deformați de efort, muncitori de tot felul care parcă au minuit ciocanul și au bătut pe nicovală fierul încins, îmi întind mîinile lor puternice gata să mă strivească sub brusca lor iubire.

Femei din popor, sculptate la fel de generos ca mama celor doi tribuni, cu același gest îmi aruncă o floare și își trimit un fecior la război.

Mă înfășoară faldul unui drapel. Este drapelul roșu al Triestului. Îl am în permanență deasupra capului. Uneori flutură, se înmoaie și mă acoperă. Răsuflarea mea chinuită îi umflă cutele.

Aud în umbra roșie a faldurilor prima bătaie a clopotului de pe Capitoliu. Inima mi se frînge. Mă ridic. Roțile se opresc. Mulțimea amuțește. E ca un șir de veretebre străbătut de același fior.

Clopotul sună alarma. Vuietul bronzului pătrunde pînă-n măduva oaselor. Un urlet imens îl acoperă. Război ! Război !

Bate din adîncul secolelor moarte ? bate din adîncul secolelor ce vin ?

Sîntem purtați pe al douăzecilea val al secolelor — zece și zece — de al doilea val „decumanus”¹.

Clopotul poporului vestește războiul. Nu mai este un dangăt de bronz. E dangăt de foc roșu în înaltul cerului latin. Întreaga patrie l-aude și se scoală.

Splendoarea asfințitului este învinsă de aceste miriade de ochi înflăcărați, de acest vîlmășag de amenințări și steaguri, de această sublimare a poporului liber stăpînit de adevăratul lui zeu.

Chipuri, chipuri, chipuri, toate patimile de pe toate chipurile se scurg prin ochiul meu rănit, ca nisipul cald din pumnul închis.

¹ Al zecelea (lat.).

De-aş avea un răgaz ca-n noaptea aceea după marea adunare.

Eram aproape la fel de ars ca şi acum. Eram ca unul din acei fauri care trebăluiesc toată ziua în fierărie, dialogînd cu focul maniabil ; şi ies de acolo încinşi şi bronzăţi.

Căutîndu-mă pe mine însumi, îmi regăseam numai melancolia. Căutîndu-mi liniştea, regăseam muzica.

Atunci, în noaptea victoriei, mă îndreptam ca un îndrăgostit solitar spre Aventino, spre dealul Libertăţii. Mă lega de Roma o dragoste senzuală, o dragoste plină de voluptate, ca aceea ce-mi consumase vigoarea tinereţii. Respirasem mirosul mulţimii şi eram avid să simt tainica răsuflare a Romei mele, după atîţia ani de depărtare, după atîţia ani de oscilare între dorinţe şi păreri de rău.

Pe strada Santa Sabina mă opream din loc în loc, sub povara unei vieţi ce trecea dincolo de puterile mele. În-tunericul era ca un vâl ce acoperă fructul oprit al frumuseţii. Se ridica pentru mine şi eu mă temeam să-l ating. Fiecare pas mă apropia de o sfişietoare fericire. Cei cinci ani petrecuţi pe un pămînt străin îmi apăsau sufletul, îmi stăteau ca un ghimpe-n inimă ; dar regretul făcea să circască nemăsurat puterea mea de posesiune.

Strada pustie îmi aparţinea. Eram stăpînul colinei. Nu ridicam ochii spre cer ca să nu-mi risipesc iubirea pentru ce-i pe pămînt. Nu voiam să cunosc din noapte decît partea care forma veşmintul întunecat al Romei, veşmintul fără stele.

Însă cum am intrat în piaţeta de lîngă Prioratul de Malta, o stea tăcută a oscilat pe neaşteptate în faţa mea şi a ţîşnit la înălţimea pleoapelor.

Inima îmi zvîcnea de uimire. Zidul emana o căldură uşoară pe care licărul de lumină o făcea să vibreze în mod misterios de fiecare dată între o pauză şi alta.

Inima îmi bătea ca în copilărie, cînd privirea curată descoperă pentru prima oară graţia misterioasă a pămîntului. În poarta ce închide grădina Cavalerilor, poarta din fier forjat de care se lipesc atîţia ochi spre a privi cupola zveltă dintre palmieri, exista un fel de clarviziune şi nişte gene preaiubite mi s-au zbătut dulce în amintire. Şi licărul stelei pămînteşti din faţa porţii reînvia o clipă

privirea iubitoare ce se-ndrepta spre mine, odinioară, cu imaginea castei grădini reflectată în ea.

Înima îmi bătea cu o disperată tinerețe. Eram singur în tăcere și în întuneric, între zidurile ce trăiau din paloarea lor ca dintr-o amintire lunară, singur cu acel licăr nestatornic ce trăgea după el firul intim al vieții. După cele cinci veri petrecute la limita Occidentului (Oh, Italia ! Italia !) mi se părea că nu știu ce este, că nu-mi mai amintesc. Îl urmăream ca pe un semn al noii perioade ce începea pentru mine, fără memorie, uluit, răpit.

Era cel dintîi licurici.

Ating altă tăcere.

Seara acuzației fățișe împotriva trădării ce încerca să repete binecunoscuta lovitură e dominată de o tăcere care nu seamănă cu nimic altceva.

Regăsesc tonul primelor cuvinte. „Ascultați. Ascultați. Am să vă spun lucruri extrem de grave, necunoscute vouă. Faceți liniște. Ascultați-mă. Cînd le veți auzi, veți sări-n sus cu toții.”

Teatrul este ca un imens cuptor de topit.

Văd metalul răcindu-se. Statuia fierbinte a mulțimii se solidifică, are un contur amenințător, stă ca o masă gata să strivească.

Nu mai urlă. Ascultă. Nu mai respiră. Ascultă. Fiecare silabă pătrunde-n țeastă și rămîne înfiptă.

Este bătaia laborioasă și feroce a ciocanului în tăcerea care îi rezistă.

O lovitură, încă o lovitură și încă una.

Formidabila masă e în picioare. Urletul a umanizat iar colosul din metal.

Cred că și atunci am îndurat o ardere voită. Mi se părea că sînt sucit și răsucit în focul aprins de mine însumi. Că sînt precum cărbunele din mitul lui Etolia. Cînd oare mă va pune pe vatră mama și mă va consuma ?

Sufeream de sete și atunci. Îmi venea să îngenunchez și să-mi afund fața în fîntînile Romei spre a-mi potoli setea.

Acum de ce nu mă lăsați să beau un strop de apă rece ?

Atunci întîmplarea îmi oferea un mod neașteptat de calmare a febrei.

În seara aceea, la ieșirea din teatrul înfierbîntat, am văzut pe cer nori roșcați, ca și cum pasiunile omenești le-ar fi dat un reflex sîngeriu. Prima baricadă era deja făcută.

Cavaleriștii stăteau de pază la răs_pîntii. Mă salutau cînd treceam pe acolo. Zărind albul ochilor cailor din Maremma sub moțul sălbatic de pe frunte, simțeam o duioșie de demult. În trecere atingeam o crupă sau o coamă cu o plăcere tinerească. Sîldații zîmbeau.

Zîmbete pe fețele de douăzeci de ani, trase și obosite ca înaintea somnului.

Îmi aminteam mirosul grajdului din Faenza, boxa murgului meu maremman care încerca să mă muște cînd îl țesălam pe burtă, nutrețul pe care-l furam cu îndemînare din celelalte iesle ca să i-o umplu, adăpatul în zori cînd în lumina slabă caii albi ai trompeților îmi păreau coboriți din luna legendară.

Astfel febra-mi scădea, îmi trecea.

Aduceți-mi unul din cîinii mei, așezați-l în pat la picioarele mele și lăsați-l să rămînă cu mine !

În noaptea asta demonul își pune-n palmă ochiul meu înroșit și suflă peste el umflîndu-și cu putere obrajii.

Toate imaginile se aprind.

Îndepărtata bătălie de pe Meuse e cuprinsă și ea de incendiu. Batalioane bete de eter ies în față ca zonele din pădurea de pin numite „contrafoc“ în Landa exilului, cirezi de flăcări animale pe care rășinariii le mînau înainte bătîndu-le cu crengi mari, înverzite.

Se apropie-n goană. Se măresc. Îi văd prin plasa de sîrmă ghimpată. Văd una cîte una fețele bavarezilor schimonosite de furie și de groază. Iau foc ca niște legături de ȳreascuri.

Măcelurile se prefac în ruguri. Nu se consumă, nu devin cenușă. Ard îndelung, ca turba, fără să fumege.

Rămîn toată noaptea întins lîngă o plasă de sîrmă ghimpată ce barează colina. Număr cadavrele.

Se împiedică-n mărăcinișul din fier, se împotmolesc în firele rupte și răsucite, spînzură printre stîlpi ca hoții răstigniți strîmb pe cruci, se zvîrcolesc ca niște fiare căzute în capcană.

Nu au pleoape, nici buze. Văd ochii ficși și goi ; văd dinții țepeni, goi.

Văd sîngele curgînd în jos pe lemn și fier, strîngîndu-se în cheaguri, negricios, vîscos ca cleiul ce mînjește șipcile.

Nu mai există rouă, nu mai există zori de zi pe lume.

Plouă torențial în miercurea Păresimilor. E o aversă de martie. Pîndesc răpăitul.

Am acum — mi se pare — o ureche mai sensibilă decît cea care a făcut o muzică din *La pioggia nel pineto*¹.

În marea harfă a văzduhului disting coardele și parcă le încerc.

De-aș putea face două găuri în peretele dinspre grădină să-mi scot afară mîinile uscate !

Oare aversa nu-i prea violentă pentru puful frunzuștelor noi ?

Merissa își trimite slujnica să-mi aducă prin ploaie un mănunchi de flori pe care le-a găsit la Padova în după-amiaza aceasta.

În cameră pătrunde umezeala, o prospețime se răspîndește peste așternuturi.

Vorbînd de slujnică, infirmiera spune repezit :

— A venit fără umbrelă. Picură ca o streășină. Florile sînt ude learcă. Trebuie s-așteptăm să se zvînte.

Setea mea neîntreruptă aspiră mirosul umed ce-mi impregnează de îndată bezna. Inima îmi zvîcnește. O rog să fie milostivă și să se apropie, să mă lase să ating buchetul. O implor. Ameninț că-mi smulg bandajul și mă dau jos din pat. Ciștig.

Florile sînt depuse pe marginea saltelei. Le am sub degetele care văd. Le pipăi, le separ, le recunosc.

Sînt zambile. Buchete legate cu ață. Lujere inegale. Formează laolaltă un ciorchine bogat. Parfumul crește în nările mele ca durerea într-o zgîrietură.

Este *zàgara* — nume arab dat florii albe de portocal în Sicilia sarazină. L-am aflat în adolescență pe țărmul

¹ Titlul unei poezii dannunziene : Ploaia în pădurea de pini.

nostru, de la musul unei goelete. Îmi place atît de mult încît cînd o numesc, îi simt parfumul.

Este *zâgara* de seră : un mănunchi de frunze care sună cînd le atingi, și în mijloc bobocii tari. Îi simt pe rînd. Unui este închis, altul crăpat,* altul pe jumătate deschis. Cîte unul e delicat și senzitiv ca un sfîrc temător de mîngiere. Mireasma e candidă, crudă, infantilă. Dar trebuie să o cauți cu nările printre frunzele reci ca gheața, picurînde, ce-mi umezesc bărbia și-mi intră-n gură.

Este rezedă. Înmuiață de ploaie, îmbibată cu toată apa din nouri. Miroase mai puternic la vîrf, ca ultima falangă a degetelor care prepară farduri. În adîncul miresmei este ceva de smochină de lapte, de smochină verzuie. Dacă insist, mai este și ceva ca de prună renglotă coaptă. Mireasmă de iarbă mai mult decît de floare, de fruct mai mult decît de floare.

Îmi place mai mult *zâgara*, numele și lucrul. Este mai gingașă, mai rară ; nu nupțială, ci feciorelnică. O mai caut o dată-nlăuntrul frunzei. De emoție, focul ochiului pălește. Este albă și dură ca sclerotica.

Îmi amintesc de marile păduri de portocali din Villacidro, pe insula sarzilor. Eram un animal sprinten. Aveam două glezne subțiri. Mă descălțam să umblu cu picioarele-mi tinere peste neaua de flori ce troienea pămîntul.

Îmi amintesc de o pădurițe de portocali zidită, la Massa, pe coasta amalfitană, dacă nu mă înșeală memoria. Eram nerefăcut după un filtru amar. Eram înfricoșat de parcă aș fi pătruns într-un labirint incredibil. Trunchiurile păreau sculptate în piatra grotelor tainice. Floarea era ca spuma din care se naște carnea nemuritoare. Umbra era de apă, modulată de cîntul muribund al unei sirene alungate din mare.

Ploaia nu contenește. O aud răpăind peste grădină, mal, piațetă, stradă. Donatoarea nu va avea îndrăzneala să traverseze, ca slujnica sa. potopul ce îneacă neguroasa Veneție. Deși mi se părea că florile o anunță.

Plictisul imobilității mă apasă. O furie surdă mă face să mă încordez din cap pînă-n picioare. Acum mă scol, azvîrl bandajele și mă plimb pe sub streșini.

Plăcerea melancolică s-a stins. Ceafa-mi zvîcnește. Din lujerele zambilelor se prelinge un lichid neplăcut care îmi încheiază degetele.

Dar de unde vine parfumul acesta de violete ? Sînt violete în cameră ? Cine mi le-a ascuns ?

Întind precaut miinile ca să caut în jur. Găsesc un buchețel care alunecase de pe marginea saltelei pe dunga patului. Inima îmi tresaltă. Îmi zvîcnește pentru orice nimic.

Este un buchețel de violete. Ud nu avea parfum. Căldura patului îl învie. Este o fermecătoare surpriză. Mă bucur de parcă le-aș fi cules eu însumi la marginea unei poieni ciudate.

Nu sînt violete de Padova ; pentru mine sînt violetele simple din Pisa aurie.

Îmi amintesc de o aversă de martie, la Pisa. Eram în Piazza del Duomo. Ne-am refugiat sub arhitrava ușii centrale, scuturîndu-ne de picături. Am zăbovit acolo așteptînd să treacă ploaia. *Imbres effugio*¹ suna emblema înscrisă pe ușă.

Ploaia uda iarba tunsă cu un țirîit egal ce ni se părea la fel de intim ca și zgomotul scoicii ținute la ureche. Lipiți de bronzul canaturilor, începeam să îl posedăm, să ne contopim cu el.

Umezeala părea să crească prețul materiei. Ca niște copilandri curioși, ne viram degetele-n frunzișul de metal, pipăiam capetele mici, încununate care răsăreau dintre frunze și măsline. Simbolicurile glăsuiau deasupra noastră : *Fons signatus, Hortus conclusus*.²

Treptat, descopeream uluiți în frunziș nenumărate șopîrle, melci, broaște, păsări și fructe. Simțeam în degete plăcerea artistului ce modelase formele, știința, capriciul lui. Cu cît admiram mai mult bronzul, cu atît pasiunea

¹ Fug de ploi (lat.).

² Fîntîna însemnată ; Grădina închisă (lat.).

lui devenea mai bogată, mai puternică, mai profundă. Se îmbogățea sub privirile noastre afectuoase și ne răsplătea iubirea prin iubire. Deasupra noastră glăsuiau simbolurile : *Onustior humilior, Tantummodo fulcimentum* ¹.

Răpăitul slăbea în intensitate. Ni se părea că ajunge pînă la noi și se stinge în noi ca armonia ce **formează** ecoul dinlăuntrul Baptisteriului. Pajiștea pustie de-a lungul zidurilor bătrînului oraș partizan avea un fel de dulce părăsire. Cimitirul arhiepiscopului Ubaldo era închis, strîns în jurul celor cincizeci și trei de stive din pămîntul Calvarului.

Atunci am coborît de pe treptele netede. Am abandonat marmura și bronzul pentru iarbă. Se însera. Eram singuri. Și viața ne ducea cu blîndețe de mînă.

Se spunea că din bălțile și din canalele aflate **dîncolo** de cimitir se înalță pe seară o febră tăcută și rătăcește peste pajiștea pioasă. Însă noi am simțit doar fiorul jilav al primăverii.

Ne plimbam între zidul cimitirului și latura Domului, unde era un spațiu mistic pentru muzica din noi. În fantezia noastră frescele dinăuntru transpăreau în afară.

Și muzica din noi avea chipul femeii ce își pleacă obrazul asupra psalterionului. ²

Vegheam, eram atent la ceea ce voiam.

Eram cel care sint atunci cînd natura și cultura, **senzualitatea** și inteligența încetează să mai lupte și se armonizează pe deplin.

Eram un mister muzical, avînd în gură toată **savoarea** lumii.

Cînd mă opream, însoțitoarea, care pentru mine se numea Ghisola ³, mă întreba : „Ce cauți ?“

Se înnégura. Umbra marmurei era azurie. E o marmură care-n amurg se face albastru închis ca un lapislazuli. Albăstrea iarba ca o tușă ultramarină.

Tăcerea se desfăcea în fața noastră, aluneca spre dreapta și spre stînga, pe lingă coapsele noastre, fluidă ca un fluviu tăiat de înotător. Sentimentul era simplu și

¹ Mai împovărat, mai umil ; Numai sprijin (lat).

² Din marea frescă a Triumfului mortii din Cimitirul pisan.

³ Eleonora Duse.

inefabil. Eram săraci și ușori, bogați și ușori. Eram ca doi cerșetori fără traistă și ca doi domnitori fără coroană.

— Ce cauți ? mă întreba, din cînd în cînd, ca o cadență, Ghisolabella.

Eram un căutător magic de izvoare sau de comori ? Toate comorile și toate izvoarele erau în mine.

Căutasem ceea ce voiam. Și iată ce găsisem !

M-am oprit, închizînd pe jumătate ochii spre a-mi păstra sub pleoape fericirea. Nu mai eram decît un singur simț. Mintea îmi fremăta laolaltă cu nările atoateștiutoare.

M-am aplecat în umbra umedă, am scormonit cu degetele prin iarba umedă. Fața mea înclinată simțea pe ea nuanța ultramarină ; chiar și mîinile se făceau albastrii.

„Dar ce cauți ? Ce cauți ?“

Descoperisem un mănunchi de violete.

Pe neașteptate chipul iubitor se întunecă, se șterge. Un cerc de solitudine separă patul mizeriei mele de restul lumii.

Vocile familiare devin parcă aride și străine.

Îmi rămîne în suflet o ură surdă împotriva mea însumi, împotriva trupului meu vlăguit.

Penumbra e mohorîtă ca o părăsire.

Îmi revine-n minte rănitul pe care l-am găsit într-un grajd pustiu, zăcînd acolo de șase zile, în duhoarea oribilă a picioarelor atinse de cangrenă, cu cîteva fire de fin mestecate în gură.

Îl asista doar un căpăstru prăpădit, atîrnat de un clopoțel din ieslea goală.

Orizontul a înaintat din patru părți și cele patru bare ale lui s-au închis ca un țarc. Orașul a rămas înăuntru, fără viață, fără suflare, stins.

Casa plină de griji, solitudinî, voci șoptite, zgomote secrete, mici idile ascunse s-a potolit, de parcă s-ar fi volatilizat și ar fi devenit inexistentă. Există numai cei patru pereți ai camerei mele ; împrejur este vidul nesfîrșit.

Pe urmă mai există cele patru coloane ale patului, care, în întuneric, mi se par stîlpii de susținere ai unui cort pătrat din deșert.

Pe urmă mai există oasele mele, mai există scheletul meu înveșmîntat în carne. Și în schelet e un fel de neașteptată coagulare a vieții.

Viața se adună, se încheagă ca sîngele ce nu mai curge. E o greutate oribilă.

Speriat, sînt tentat să mă scutur, să sar în sus, să mă zbat pentru a împiedica greutatea să alunece într-un singur punct, să apese numai pe partea stîngă a pieptului.

E ca și cum sub coaste, în partea inimii s-ar forma și s-ar dezvolta în cîteva clipe una din tumorile monstruoase hrănite și crescute în ani și ani de suferință.

Rămîn nemișcat. Aud tictacul ceasului, cînd ca un cariu în urechea mea, cînd departe ca tremurul unei stele.

Nu mai sînt focuri înlăuntrul ochiului. Se mai formează uneori cîte un inel unduitor care plutește înspre stînga și se dizolvă.

Spiritul e lovit de aceeași imobilitate ca și oasele. Orice mișcare vitală e abolită. Mi-am pierdut complet forța de a mînuî masele mari, incoerente ale substanței lirice din care e făcută melancolia mea.

Un singur rău a prins rădăcini într-un punct al ființei : un fel de abces deja copt care nu sparge și nu poate fi tăiat nici de mine nici de alții, nu poate fi nici extirpat nici ameliorat. *Vide cor meum*.

Răul care mi-a răvășit atît de mult existența, care mi-a furat atîtea bogății, care mi-a înjosit atîtea pasiuni, care mi-a slăbit atît de mult elanul, mi-a deformat atît de mult opera, mi-a nimicit atîția gemeni creatori, mi-a contaminat atîtea dorințe, mi-a făcut umilitoare durerea, răul meu originar, răul meu ereditar iată-l poate pentru întîia dată acumulat, izolat, concentrat în mine ; și mă doare cum dor infecțiile mortale.

Nu-l am decît pe el, nu-l simt decît pe el, nu sufăr decît din cauza lui.

Dacă mîinile nu mi-ar fi inerte, aș putea să îl pipăi, să-l măsoar, să îi recunosc forma, duritatea, culoarea.

Pătimirea mea este umilitoare și neputincioasă.

Deodată un sentiment de așteptare pare să-mi învingă moleșeala și să-mi ridice tonusul vital. Cineva se apropie, fără vorbă, prin beznă.

A ajuns, se apleacă, mă atinge, îmi extrage durerea, o ia cu el ca pe o legătură, o duce, se îndepărtează.

Nu resimt decît o oboseală dezolată.

Și cînd somnolența reîncepe, în ochiul rănit se aprinde o viață teribilă. Nu pot deschide pleoapele ca să scap de înspăimîntătoarele apariții.

Bandajul mă apasă. Compresa umezită s-a uscat și mă arde. Greutatea din piept se răspîndește în trupul amorțit.

Înainte de a mă cufunda în metamorfozele oribile, în lenta respirație a somnului, simt în gură un gust de metal.

Și mama regelui Lemuel zice : „Ce-i, fiul meu ? ce-i, fiule care te-ai întrupat din minc ? ce ai tu, fiu născut din ruga mea ?“

Și mama regelui Lemuel zice : „Nu da puterea ta spre a sluji la nimicirea regilor“.

De ce vreau să mă vindec ?

Nu e nedreaptă această voință de vindecare ? În fața cui poate avea valoare acest chin îndelung ? în fața cui poate să fie un merit răbdarea grea spre a redobîndi ceea ce am dăruit ?

Carnea e de acord, însă spiritului îi repugnă. Trupul e prins în mrejele înșelătoriei, sufletul e întărit de adevăr.

Ezitarea pe care am avut-o în seara reîntoarcerii, mai înainte de a mă supune hotărîrii medicului, înainte de a mă culca și de-a mă lăsa ținut în bezna sfișiată de flacăra bolnavă, era avertisment și resentiment.

Rămăsesem în picioare și avusesem un suris luminos. Ochiul este pierdut ? „Am ceea ce am dăruit“.

Era atitudinea, era cuvîntul potrivit cu natura ofrandei și a celui ce o aducea ?

În camera vecină cineva citește cu voce tare. Aud fișitul hîrtiei, dar nu pot urmări cuvintele decît din cînd în cînd.

Stau cu capul mai jos decît picioarele, picioarele lipite, coatele lîngă șolduri, gura deschisă și uscată, inima chinuită. Sudoarea bolnăvicioasă începe să mă moleșească.

Aud numele Patriei și un puternic fior mă străbate.

Aud din nou numele Patriei ; și din nou un fior îmi trece prin tot corpul.

Din toropeala, sudoarea, suferința, plictisul și disperarea mea se naște o neînchipuită senzație de bine.

„Nu se spune despre lumina ochiului drept că este cel mai scump lucru pe care-l are cineva ? I-ai dat lumina ochiului drept celei pe care o iubești : lumina clarviziunii tale, lumina poeziei.“

Mindria e mereu gata să ridice capul. O mină blindă și severă o face să se plece.

Vin împrejurul patului soldații orbi ce se înghesuieră în jurul meu în micul spital de campanie unde făcusem primul popas. Unii au doar un ochi bandajat ; alții au tot corpul înfășurat într-un bandaj pictat de sânge. Unul mă privește cu ochiul liber și plînge. Altul, neputîndu-mă vedea, mă atinge timid, tremurînd. Îmi sint frați. Nimeni nu mi-a fost atît de aproape ca ei.

Era o dimineată cenușie și crudă. Bubuitul mortierelor zguduia văzduhul însorit, cum împrăstie vîntul cenușa unui buștean aprins. Mormane lucitoare de cărbuni sub pomii desfrunziți, pe malul Ausei, negricioasă ca un scoc de piuă. Nimic mai mult.

În pragul micului spital de campanie, albul feșelor îmbibate de sânge, sărmănele trupuri scoase din luptă, gura neliniștită a celui ce nu vede, mirosul persistent de tranșee și grotă, uimirea unei bătălii purtate-n beznă. Nimic mai mult.

Răniții îmi șopteau numele și se îngrămădeau emoționați pe coridor. În locul coifului de fier purtau un turban de tifon și de vată. Cite unul își da capul pe spate încercînd să mă zărească pe sub bandaj. Zimbeam, cu capul sus, ca în tranșee, spunînd : „Curaj, copiii mei !“

Unul cu amîndoi ochii bandajați mă strigă pe numele de botez. Era un soldat din ținutul natal al Abruzzilor. Se bilbiia, voia să știe ce am.

Obosit și nemîncat, eram la capătul puterilor. Înainte de a mă primi în camera obscură pentru examinare, medicul mă obligă să mă întind pe un pat de campanie acoperit cu un cearșaf curat. M-am culcat pe spate. În ochiul pierdut pîlpăia unda violacee iar celălalt era orbit de vîrtejuri. Am lăsat pleoapele în jos. Cu disperarea-n

suflet, am auzit trecînd pe deasupra spitalului un avion de luptă. Zgomotul lui mi-a luat și ultima rămășiță de forță. Îmi spunea : „Nu se mai poate ! Nu se mai poate ! Nu se mai poate !“

Murmurul și tîrșăitul picioarelor mi-au dat de veste că răniții treceau pragul camerei. Cei răniți doar la un ochi s-au apropiat și s-au strîns în jurul patului. Cei răniți la amîndoi ochii au venit și s-au oprit lîngă pat. Tăceau. Îi auzeam respirînd și oftînd. Îi zăream pe cei din partea stîngă, turbanele de in aplecate cu milă înspre mine, gurile triste, mîinile resemnate.

Îi compătimeam așa cum mă compătimeau și ei pe mine. Eram tovarășul lor ; formau lumea mea. Eram lipsit de orice privilegiu, fără nimic deosebit, fără prestața personalității, fără altă glorie decît sacrificiul meu umil. Nu sufeream pentru mine, ci pentru că nu mai puteam lupta, nu mai aveam aripile, armele, misiunile mele. Eram scos din luptă, îndepărtat de foc, înlăturat de lîngă cuptorul unde se făurea noua substanță.

Cum era chipul meu ? În momentul acela atingeam punctul cel mai afund al unei dulci tristeți. Nimic nu-mi făcuse vreodată-n viață atîta rău și atîta bine. Cît de răbdător arăta oare chipul meu pe cearșaful acela, pe patul de campanie unde zăcuseră atîția soldați simpli ? Simțeam că-mi vine rău.

Atunci unul din ei a spus încet, clătînînd din capul bandajat, cu pronunția din ținutul lui, cu o milă plină de uimire, unul din ei a spus : „El este omul !“

Și nu-i voi uita niciodată vocea. Și, dacă aș ști unde s-o găsesc, aș căuta-o fără preget.

O înfiorare mai adîncă decît abisul suferințelor mele, mai întunecată decît toată ființa, decît toată mîhnirea mea.

O tresărire cumplită care mă smulge din mine însumi și mă azvîrle într-o neștiută grozăvie a singelui și a spiritului unde nu știu dacă renasc sau mor.

O sfîșiere fără urlat, ce seamănă cu singerosul chin al zămislirii, ce seamănă cu talionul mamei asupra fiului născut din durere.

E mama mea ! E mama mea ! E mama mea cea care se agață de oasele mele, se rostogolește în bezna mea,

se face carne din carnea mea, povară pe drumul calvarului meu.

Era în mine, înlăuntrul meu, în timpul luptei și al mîinii. O purtam înlăuntrul meu așa cum mă purtase și ea, cum mă simțise viu în respirație și-n pulsul sîngelui.

Se avînta curajoasă laolaltă cu mine, domnea cu mine peste înălțimi, se apleca împreună cu mine asupra ruinei și incendiului, se umfla dimpreună cu venele gîtului în strigătul meu.

Striga : „Pe mine ! Pe mine ! Iată-mă !“. Era vocea propriei mele ofrande. Se oferea rănilor, atrăgea mutilarea și moartea.

Se întuneca în timpul somnului meu de plumb, devenea mai grea pe pămîntul tare, amorțea în brațul meu îndoit pus sub cap, mă veghea cu răbdare noaptea.

N-o priveam, n-o chemam. Privirea ei era privirea mea, numele ei era numele meu. În toată violența lumii nu exista vreo armă care să poată tăia nodul matern.

A cunoscut cu mine tranșeea, a cunoscut cu mine vizuina și groapa, a cunoscut umilința noroiului și beția cerului, mireasma rugului votiv și ora inefabilă cînd sufletul și aripa sînt ca un heruvim atins de răsufierea celui Veșnic.

Spunea : „Pe mine ! Pe mine ! Iată-mă !“. Era însetată de nemurire pentru fiul ei pornit spre împlinirea destinului.

„Iată-mă !“ Și toți soldații își alinau setea la izvorul de sînge care-i țîșnea din piept.

Era o iubire atît de intensă, încît nu puteam să-mi dau seama dacă eu eram odrasla ei sau ea a mea.

Era un foc atît de strălucitor încît nu puteam să disting dacă eu ardeam imperfect în ea sau ea ardea desăvîrșit în mine.

Suspendat între leagăn și mormînt, sacrificiul era atît de arzător încît nu știam dacă era mama sau Patria mea.

Și nu știam dacă eu îi dădusem noua-mi tinerețe sau dacă ea își deschisese între genele mele ochii nevinovați de porumbiță.

Ah, de ce vrei dintr-o dată să te privesc ? de ce vrei ca privirea mea să treacă prin bandaje și să se uite ținută la ochii tăi care mă îndurerează ?

De ce te desparți de mine așa cum m-am smuls și eu, înspăimântat, din tine, în noaptea potrivnică de martie, pentru a plînge plînsul omului ?

Faceți să înceteze coșmarul acesta. Nu mai rezist. Oprîți grozăvia. Nu mai pot să respir.

Dați-mi un pic de lumină. Deschideți ferestrele. Scoateți-mă din beznă cumplită unde nu mai am pace.

Măcar pentru un ceas întrerupeți supliciul viziunilor, martiriul aparițiilor crude.

Nu mai pot să rezist.

Îmi vine să-mi smulg bandajele și să-mi scot ochii.

Voi îmi bandajați capul, îmi acoperiți ochii și mă lăsați în beznă.

Iar eu văd, văd, văd neconținut. Zi, noapte văd neconținut.

Iată ce mi se-ntîmplă.

Doctorul îmi injectează clorură de sodiu în sclerotică, îmi introduce apă sărată în ochiul vătămat și unda marină cu creasta gălbuie se-ntuneacă.

Cu o cruzime înconștientă, înainte de a mă bandaja la loc, îmi arată oglinjoara rotundă luminată de becul albastru.

Privesc punga de apă din ochiul umflat, fața suptă și palidă, cuta de tristețe din jurul gurii livide, noile fire albe din barba neîngrijită, gîtul descărnat : imaginea unei mizere suferințe ce se fixează pe retină și rămîne acolo.

Doctorul pune fașa umedă peste înțepătură ; îngroapă sub pînza neplăcută imaginea funebră ; îmi culcă din nou capul pe cearșaful fără pernă ; stinge becul albastru ; îmi recomandă răbdare, iese cu grijă.

Rămîn întins în beznă, nemișcat ca damnații de sub ploaia de foc din al șaptelea cer. Țîșnesc din mine flăcări și cad iarăși pe mine și mă ard, mă rănesc. Și nu pot să

mă scutur de arsura ca „*la tresca delle misere mani*“¹ din *Infern*. Coatele-mi stau lipite de șolduri. De-abia pot mișca încheietura mîinii. Rinichii sînt distruși.

Ce e oare ?

După ce îmi scosese bandajul, doctorul îmi rotise în față, în toate sensurile, o flacără pentru a-mi măsura cîmpul vederii.

Acum flacără se preschimbă într-o mulțime de chiuitoare limbi de foc.

Ochiul îmi arde și îmi lăcrimează, iar amăreala mi se prelinge-n gură.

Încet-încet limbile se răresc și se sting.

Rămîn singur cu imaginea mizeriei mele.

Și începe transformarea.

Tristețea a devenit o materie plastică. Nu știu ce deget misterios o modelează întruna.

E chipul meu, ca în oglindă, ca în lumina vie, dar poartă povara unei bătrîneți cum n-a mai îndurat altă ființă umană. Din ce străfunduri de dureri și de culpe vine spre mine ? Cîți ani de servitute au brăzdat fruntea aceea ? cîți ani de trudă au adus zbîrcituri în obraji ? cîți ani obositori au făcut să se vestejească buzele ?

Dintr-o dată întineresc și iau înfățișarea unui tiran nebun. Am dinți tăioși și răsufarea fumegoasă și strălucitoare de parcă m-aș fi intoxicat cu fosfor.

Materia se deformează monstruos, la iuțea, ca într-o succesiune de oglinzi concave și convexe.

E ca un lut pe care o spatulă îl tot amestecă și îl frămîntă spre a-l face mai moale.

Linile recompun o figură cu o expresie uimită și preocupată.

E chipul unui tînăr. E chipul meu la șaisprezece ani. Disperarea capătă culoarea focului și din ea ies scînteii ca de sub loviturile unui ciocan.

O frunte netedă sub masa părului bogat, de culoare închisă. Un desen al sprîncenelor atît de pur încît dau un aer de o nevinovăție nespūsă ochilor mari și melancolici. Gura frumoasă, întredeschisă exprimă neliniște, de

¹ Vinturarea sărmaștelor mîini.

parcă sufletul ar fi fost plin de un vis care amenința să-l sfărîme.

Mai oprește-te pentru o clipă, o, tu, vestitor al zorilor !
Adu-mi alinare.

Forța oarbă a transformării e de nestăvilit.

Bezna e zguduită de bubuituri surde. Simt inima zvîcnindu-mi dureros în ceafă. În trup și suflet totul se inversează. Nu mai simt limitele scheletului.

Copilăria și bătrînețea formează o singură nenorocire ?
Mă văd copil zbîrcit ; mă văd mic monstru decrepit agățat de mamela centenară.

Și totuși mă recunosc ; și totuși în acea oroare anormală există li cărîrea unei ascmănări, pecetea eredității, un semn al generării.

Ce este cu teroarea care-mi topește ființa ?

Bubuitul tunului îmi zguduie casa din temelii și ochii din orbite.

Să fie, oare, vuietul agoniei ?

N-am cum să fug. N-am gene, nu am pleoape.

Orbul e condamnat să vadă neîncetat.

O știți, o știți prea bine. Niciodată nu m-am cruțat.
Niciodată n-am cerut cuiva să mă cruțe.

Dar acum cer, acum implor.

Iat-o ! E făcută din mine, e pătrunsă de tristețea care nu mi-a urcat niciodată pînă la inimă pentru că atîrnă mult prea greu.

Acum îmi ajunge la marginea ochilor, acolo unde la toți oamenii se strînge marea de lacrimi.

E tristă cu mine, e bătrînă cu mine, e bolnavă cu mine.
E mama mea.

Merindea mea pe drumul spre război a fost un rămas-bun mai sfișietor decît cel al unui muribund fără grai.

N-o mai văzusem din ceasul cînd plecasem în exilul voluntar.

Era săptămîna din martie aflată între ziua nașterii și ziua numelui, plină de dragoste și de amintiri, de regrete și de remușcări.

Începusem să tremur de departe, ca și cum Tronto ar fi fost poala veșmîntului ei.

Începusem de departe s-o simt în pămînt, cum simți trezirea subterană a unui anotimp.

Tronto cu firul lui de apă albăstrie, albia plină de prundiș, podul de cărămizi gălbui m-a salutat cum mă saluta ea cînd era mulțumită.

Colinele scunde, pămînturile galbene, grămezile de pietre pentru pavaj erau ale ei. Ai ei erau pomișorii înfloriți. Și a ei era suavitatea mării pe plaja îngustă cît șirul lung de barcauri negricioase trase pe uscat perechi-perechi. Și, fiindcă surîdeau, de ea vorbeau femeile cîrpind năvoadele.

Revăd totul.

Pe linia ocupată de vagoane urite, în gara mișunînd de lume în căutare de cișliguri, la vederea dealului presărat cu măslini subțiratici, la auzul graiului din Abruzzi, inima îmi tresaltă.

Revăd totul.

Un car pictat tras de doi boi bălani merge de-a lungul malului. Nu-i, oare, încărcat cu toată copilăria mea la țară, asemeni unui fîn înmiresmat? Și vitele înjugate se conturează pe fondul verde-albăstrui al mării, lucind ca niște vele-n depărtare, umflate de siroco.

Nisipul e cultivat pînă aproape de stînci. Recunosc șirurile lungi și verzi ale bobului și mă gîndesc că este, într-adevăr, de natură animală. Brazdele de jugastru pipernicit par niște mîini strimbe și zgîrcite pe care le leagă coarda aridă a viței de vie. Hîrlețul și-a lăsat, oare, în brazda săpată ascuțișul fierului? Atît de mult strălucesc săpăturile.

Un pîrîu este alb și spumos ca laptele abia muls. Căpița innegrită pare de aur în locul de unde s-a luat din paie după trebuință. Vițe de vie cafenii, răsucite îndură uscăciunea disperată a nisipului orbitor și par să se agite ca o colcăială de șerpi. O fabrică de cărămizi cu acoperișul roșu, cu coșul fumegînd, cu oameni trudind în genunchi, cu mîinile pline de lut stă lîngă un perete de argilă surpat.

Pentru tine, numai pentru tine iubesc parcimonia, hărnicia, tenacitatea aceasta.

Dar, pe neașteptate, în portul Ascoli, după arcu linelor joase apare muntele. Înălțimea lui azurie, aeriană,

înzăpezită, taciturnă, contopită cu norii luminoși mă farmecă.

Oh, ultimă întoarcere infantilă în brațele tale care în visul tău n-au încetat o clipă să mă susțină.

Vreau să revăd totul, vreau să recunosc totul.

Ești pretutindeni ca aerul și apa. Faci bun orice lucru. Faci simplu orice lucru.

Tîrgul e ca o inițiere în bunătatea ta.

Urmele omului pe pămînt sînt din nou consacrate : linia dreaptă a drumului, limita cîmpului, casa de lotus și trestii.

Cîteodată, la gurile solitare ale micilor rîuri sînt turme care strălucesc ca prundișul ; și atunci privesc munții unde poate alte turme se adapă la izvoare solitare.

O albie largă ce coboară din munți e ca un drum părăsit de migrații, ca drumul turmelor străbunilor mei rămas fără iarbă. Și aud mergînd în mine păstorii pieriți și turmele lor moarte.

Și mă roade părerea de rău că nu mă întorc la tine cu picioarele goale, frate cu pelerinul ce se îndreaptă spre sanctuarul miracolelor, pe drumul de-a lungul țărmlui unde ființe și lucruri îmi apar din profil ca în broderiile cuverturilor vechi. Și pasul omului și calmul grav a boului și silueta carului și bărbatul ce mină măgarul încărcat cu un sac de făină, toate formele, trecute prin filtrul purității, capătă o primitivă simplitate, ca și cum aș fi copil și le-aș zugrăvi cu o bucată de ocră pe un zid văruiat.

Înainte de a-mi aținti ochii în ochii tăi, ai mei devin neprihăniți.

Acum plaja se face așa de îngustă, că valul pare să înainteze rostogolindu-se prin tîrg pînă la poala colinelor.

Și ceva din mine imită plaja natală. Și tot ce e în suflet și-n văzduh îmi pare dulce și supus.

Îți amintești ? Îți amintești de versul meu ce te-a făcut să surîzi și să plîngi ?

*Come vien l'acqua al cavo della mano.*¹

¹ În trad. : Cum vine apa în căușul palmei.

Nu sînt întotdeauna pentru tine apa ce vine în căușul palmei ?

Așa-mi primești întotdeauna inocența imaculată.

Iată casa. Iată pragul. Iată scara.

Sprijinită de surorile mele, tu stai în capul scării. Zidurile au parcă tremurul oaselor mele. Genunchii mi se îndoaie. O fericire sfîșietoare face să îmi zvicnească inima.

Și atunci de ce am vrut să îmi duc încă o dată departe inima sfîșiată ? De ce m-am lăsat încă o dată furat de ideea „zborului nebunesc“ ? De ce am părăsit încă o dată căminul credincios pentru cortul expus furtunilor ? De ce dragostea de destin a învins dragostea de fiu ?

*Ne' dolcezza di figlio.*¹

Cu o ușurință divină ea îmi luase capul greu pe genunchi și devenisem iar copilul somnoros de odinioară. Eu tăceam, ea tăcea, și-n jurul nostru lucrurile familiare murmurau. Și îmi făceau atît de bine și atît de rău. Nimic pe lume nu-mi făcuse atît de bine și atît de rău. Culcat astfel, mă uitam la scobitura din pragul de piatră tocită al balconului, atît de dragă copilăriei mele, căci se umplea cu apă de ploaie în timpul averselor și așteptam cu sufletul la gură să vină vrăbiile și să-și potolească acolo setea fără nici o bănuială, ca din vasul lor obișnuit. Era uscată ; și din cauza asta sufeream. Iar degetele mamei îmi atingeau din cînd în cînd obraji. Și mă gîndeam că o face pentru a simți dacă-s umezi de lacrimi. Și poate nu știa că gestul ei le provoca, le scotea la iveală din adîncuri.

De ce m-am scuturat în loc să mă las pătruns de prea dulcea durere ?

De cîte ori n-am auzit izbucnind un strigăt cutremurător în blînda casă ! De cîte ori nu auzisem răsunînd în casa veche, liniștită, între lada de zestre și cea de alimente, între masă și dulăpiorul de fier, deasupra neliniștii mele, un glas demn de Eschil, viu ca și glasul meu : „Vin. Cine mă cheamă ?“ !

¹ În trad. : Nici duiosia fiului. (Dante, *Divina Comedie*).

Urmaşul lui Ulise fără visle şi aripi însă cu mii de inimi s-a ridicat să plece într-un exil privit nu ca o renunţare întristată, ci ca o creştere a puterii.

Un nou rămas-bun în capul scării.

Dacă durerea maternă ar putea împietri, în capul acelei biete scări ar străluci întru devoţiunea oamenilor cea mai frumoasă din toate statuile sacre.

„Vin. Cine mă cheamă ?“

Cinci ani de exil la marginea Occidentului, în vârful unei dune oceanice acoperite de pini : un lung şir de zile şi de opere, o lungă răbdare, o lungă aşteptare.

Aşa cum iubirea mamei n-a ştiut niciodată să observe pe faţa mea urmele timpului şi ale vieţii, iubirea mea-i păstra o imagine spirituală şi tutelară unde lumina atenua trăsăturile fără să le altereze.

Pină şi boala ei îmi apărea doar ca un mod mistic de purificare, ca un mijloc ascetic de sfinţenie. Şi, de la asemenea depărtare, nu ghiceam ceea ce-mi era ascuns din milă.

Nu mi-a fost niciodată teamă de suferinţă. Încă din primii ani mama mi-a arătat ce înseamnă să rezisti. Şi, totuşi, în timp ce mă pregăteam să-mi iau rămas-bun şi să plec la război, inima îmi zvicnea şi se zbătea întruna, apăsată de o presimţire cumplit de dureroasă.

Oh, tu, călătorie mult prea lungă, goană pe care nici măcar neliniştea nu putea s-o grăbească, prin ţara devastată, prin Fucino-n ruină, prin Mârsica plină de moloz şi de roade, plină de văduve şi de orfani, plină de grîne, de chipuri palide, de mâini învineteşte de trudă !

Devoţiunea mea încheiase deja un pact cu moartea, ca orice marinar, infanterist, aviator oarecare. În zorii zilei de 25 mai le spuseseam tovarăşilor de arme : „Desigur că nici unul dintre voi nu ştie cât de mult o iubeşte pe Marea Noastră Mamă. Dar cine va şti să moară primul pentru ea ? Oare cel însemnat, cel ales se află printre noi ? O, de-aş fi eu acela ! Fie ca prevestirea să nu năă mintă, presimţirea să nu mă înşele.“

Spusesem : „Nu avem nici o altă valoare decît a singelui pe care-l vom vărsa ; măsura noastră nu poate fi decît cea a victoriei. O, tovarăşii mei, iată zorile, iată luceafărul ; peste puţin vom zări aurora. Să ne îmbrăţişăm şi să ne luăm rămas-bun. Ce-am făcut este bun făcut. Acum trebuie să ne despărţim spre a ne regăsi mai tîrziu. Deie Domnul să ne regăsim vii în moarte într-un loc de lumină.“

Înainte de a te dăruî mamei nemuritoare, se cuvine să-ţi iei rămas-bun de la cea muritoare.

Îmi reprezentam în închipuire salutul de adio al simplilor soldaţi, al voluntarilor de şaisprezece ani, al celor în vîrstă de cincizeci de ani, pe cîmpia amară ; îmi imaginam mamele cu şorţul negru în cute stînd drepte în picioare, în pragul casei sau în capul uliţei.

Şi mă sugruma spaima. Deşi goana nu mi se părea destul de iute, la fiecare pas simţeam o uşurare aproape laşă. Iar cînd intram în umbra munţilor, închideam ochii de parcă aş fi vrut să nu mai ies.

Încheietura mi s-a frînt. Mîna mi-a căzut ca secerată. Mi-e sete. Mă chinuie setea. Din vîrfurile degetelor de la picioare pînă la gîtlejul de metal ce nu se umezeşte niciodată, tot trupul este mistuit de sete. Şi cer zadarnic o gură de apă.

Lăcrimarea ochiului amestecată cu sudoarea tîmplelor mi se scurge pe buze. Şi eu ling picăturile sărate. Şi-mi pare că le ling cu gura mamei, cu gura deformată ce zace-n mine, ce suferă în mine cel atît de schimbat.

Spuneţi-mi dacă există o agonie mai crudă.

Este mai groaznică decît cealaltă. Durerea revine şi mai înveninată. Se zvîrcoleşte-n mine ca să poată muşca mai adînc.

Atunci puteam, uneori, să-mi feresc ochii arşi. Aplecam capul pînă la pămînt. Îmi puneam fruntea pe bietele picioare înfăşurate-n lînă. Îmi apăsam inima cu toată forţa coastelor zbuciumate. Mi se părea că o ţin ca într-un cleşte, că-i potolesc bătăile sau îi storc puţin sînge.

Acum nu pot să nu văd, nu pot să curm acest supliciu al fixităţii.

Imaginea nu-i imobilă. Se mișcă, se transformă. E tristă, s-a făcut și mai tristă. E descompusă, s-a descompus și mai mult. Deschide gura și nu poate să scoată nici o vorbă omenească ; poate numai să mestece sufletul, să rumege dezolarea.

Și cred că loviturile de bici ale călăului nu sînt nimic în comparație cu suferința mea la fiecare din aceste mișcări.

Ce-am făcut ? Ce vină ispășesc ?

Zidurile Pescarei, arcul din cărămidă, biserica coșcovită, piața cu copacii ei piperniciți, colțul cu casa mea neîngrijită.

E patria cea mică. Pe alocuri e sensibilă ca pielea. Îngheață-n mine, se încălzește-n mine. Tot ce e vechi mă mișcă, tot ce e nou îmi repugnă. Suferința duce cu sine vremi și oameni.

Ușa mi se pare mai mică. Gangul de la intrare e umed și tăcut ca o criptă lipsită de relicve. Pe prima treaptă a scării mă clatin. Mi-e frică de tăcere. Mi-e teamă ca sus să nu-mi apară surorile cu vâlul pus pe cap. Un păianjen tremură pe grilajul de fier ce dă în curte. Aud cloncănind. Aud scîrțîind scripetele fîntînii. Trecutul se prăvale peste mine cu bubuit de avalanșă, mă încovoiaie, mă strivește. Îndur durerea casei pînă la acoperiș, pînă la coș, de parcă i-aș fi făcut grinzi din oasele mele, de parcă aș fi văruiț-o cu paloarea mea.

Nu-i nimeni în capul scării. Înțeleg. Tăcerea e pietate și pudoare. Nenorocirea mă așteaptă în al doilea prag și mă prinde de mînă.

Prima cameră este pustie. Fericirea de odinioară nu a lăsat aici decît cuțite cu tăiș ascuțit ca să mă sfirtece.

A doua cameră este pustie. În ea sînt cărțile copilăriei și adolescenței. Este pupitrul de note al fratelui care a emigrat. Este portretul tatălui meu cînd era copil, ținînd un sticlete pe arătătorul întins.

Am trăit atîția ani într-o deplină uitare a acestor lucruri și ele pot să reînvie-n mine cu atîta forță ?

În cea de a treia cameră este patul meu alb ; este vechiul dulap pictat, cu oglinzi încețoșate și pătate ; este

scăunelul de rugăciune din lemn de nuc pe care mă așezam mînios, fără să scot o vorbă, cu o încăpăținare sălbatică, spre a nu mărturisi că mă simt rău.

Genunchii mi se înmoaie ; și pereții mă prind și mă leagă de ei și mă trag ca pe roată.

În cea de a patra cameră este micul Isus din ceară sub un clopot de sticlă ; este Madona celor șapte spade ; sînt chipurile de sfinți și relicvele adunate de sora tatălui meu săvîrșită-n sfințenie ; și mai sînt primele rugăciuni ale mele, dulci dimineața, încă și mai dulci seara, care, ca să-mi poată intra din nou în inimă, îmi sparg pieptul de parcă ar fi devenit armele necruțătorului înger.

Trei trepte, ca de altar, duc în a cincea cameră.

Sub bolta arcuită totul e-n umbră. Și vuieste. Inima bate-n ziduri cu forța oarbă a destinului. Patul larg unde-am fost conceput și născut aproape că o umple. Am senzația că aud în mine strigătele mamei care, atunci cînd m-am născut, n-au putut să-mi pătrundă-n urechi. Mirosul indefinibil al bolii mă sufocă. O mîna mă atinge, făcîndu-mă să tresar. O mîna rece mă apucă și mă trage spre camera a șasea.

A șasea oprire : vălul Veronicăi.

Un glas șoptit îmi spune : „E acolo“. Mă îngheață. Îi recunosc. E al Mariei, slujnica minunată, ființa credincioasă, născută pe pămîntul nostru, crescută-n casa noastră.

„E acolo.“

E mama mea ?

Lucrul acela încovoiat, sărman, inform, lucrul acela jalnic, mizer, înjosit, umilit, distrus.

E mama mea ?

Mă tîrăsc la picioarele ei, mă tîrăsc pe podea. Mă simt gol, în mine nu mai e decît groaza. Ridic capul cu chin, de parcă mi s-ar fi rupt o vertebră a gîtului. Ridic capul și o privesc.

Îi privesc chipul.

Ar fi fost bine ca soarta să mă fi orbit mai întîi.

Nu arăta așa chipul mîntuitorului după ce luase asupra-și păcatele lumii întregi ?

În adevăr oribil și sublim, cu o privire fixă și întu-necată ce nu mă vede, nu mă recunoaște, unde iubirea nu

e decît tristeţe fără nume, tristeţe pînă la moarte şi dincolo de moarte.

Mama mea !

O biată fiinţă învinsă, lovită, desfigurată ; şi în acelaşi timp ceva de o cutremurătoare măreţie în care intru ca într-un loc sacru şi teribil, ca în propriul meu sacrificiu.

Sînt ca un prizonier înfricoşat. Suflul meu încarcerat în ea mă priveşte din adîncul acelor ochi necunoscuţi.

Umila fiică a gliei îmi spune numele, repetă numele lîngă urechea care se apleacă tot mai mult.

Şi cele două mîini se ridică atunci de pe genunchi. Toată viaţa se opreşte, îşi pierde culoarea, nu mai este nimic.

Există, deci, ceva care poate să-mi facă mai mult rău decît privirea ei lipsită de lumină ?

Acel ceva e gura care nu mai are frumuseţe, care nu mai are dulceaţă, care nu mai are formă omenească, sunet omenesc.

Palmele se lasă grele pe capul meu, de parcă ar fi lipsite de sînge şi de viaţă. Gura vrea să-mi rostească numele, dar scoate doar un fel de muget stins.

Acum m-a părăsit pînă şi groaza. Nu mai am sentimente. Cunosc o moarte pe care poate că nici un fiu zămislit de femeie n-o va putea cunoaşte.

(12 martie 1916)

Dar cum poţi, cum poţi să mă faci să mor iarăşi ?
Astăzi e ziua mea de naştere.

Îi spun doctorului care mă întreabă : „Imaginaţi-vă că am un fluture viu, prizonier în obraz, şi că aripile lui brune depăşesc pleoapa inferioară şi-mi palpită întruna la marginea ochiului.“

El nu zîmbeşte, se încruntă.

Eu zîmbesc şi adaug : „Trebuie eliberat, nu ucis.“

Îi spun doctorului : „Imaginaţi-vă că am în ochi o frunzulică de ferigă, una din ferigile aspre care par tăiate dintr-o folie de aramă.“

El răspunde : „Știți că atunci cînd se taie pieziș un lujer de ferigă se vede figura acvilei bicefale ?“

Sirenetta spune : „La toate ferestrele a înflorit glicina“.

Am în ochiul meu trist cristale lucitoare de ametist ce se transformă uneori din mineral în vegetal și seamănă cu florile întunecate de glicină, cu solzii lor ușori și unduioși.

Sirenetta are un glas care te alină, care te adoarme. Cînd vorbește, inima mi se liniștește, pulsul își încetinește bătăile.

Îmi amintește vocea tinărară a mamei care, în fiecare seară, lingă patul meu de copil, mă adormea cu cîte o poveste.

Citește poezii și apa viselor mă transportă în umbra laurilor.

Se oprește din citit, și îndată durerea mă înhață.

Are pronunția toscană curată, din Siena. Așa vorbea sfînta Caterina în tinerețe, cultivîndu-și grădina.

O albină i-a lăsat în gură mierea votivă.

Prin gura ei sonetele din *Vita nuova*¹ mă pătrund ca atunci cînd le citeam la șaisprezece ani în iarba de pe malul lui Africo, în vremea Învierii.

Și stînd eu cu amară durere „ca aceia ce nu se pot mișca“, îmi apărură chipuri de femei despletite care-mi ziceau : „Tinerețea ta a murit !“

Ba mai mult, după aceste femei îmi apărură alte chipuri groaznice la vedere, care-mi ziceau : „Ești mort“. ²

Avînd un glas frumos, dulcea făptură este sensibilă la vocile frumoase.

Îmi spune care din vocea rudelor îi place mai mult. Vorbește despre ele ca despre gustul pe care îl au apele din fîntîni diferite.

Apoi îmi povestește că într-o seară cu lună plină, pe cînd era elevă la Poggio Imperiale, a fost dusă, împreună cu cîteva colege, să viziteze observatorul din Arcetri.

¹ Titlul unei opere literare de Dante Alighieri.

² Dante, *Vita nuova*, unde ultima parte a citatului este diferită.

Revedea-n amintire mari terase albite de lună, mari terase în scară înaintînd spre aștri, ca în lăcașul unui astrolog inventat de un poem cavaleresc.

Acolo a auzit glasul cel mai frumos de pe lume.

Era al asistentului modest, de lîngă telescop, ce vorbea despre munții și văile lunare, vorbea despre inelele lui Saturn și culoarea roșie a lui Marte.

Toate copilele îi sorbeau vorbele de pe buze, erau răpite de vraja nopții cu lună plină.

Glasul pur era parcă un ton al armoniei sferelor.

Și coroana feciorelnică palpita ca o constelație umană împrejurul doctorului în stele.

Fiica mea are ochi bruni, orientali, ochi sarazini care infloreau în Sicilia pe timpul soldatului sjev.¹

Uneori, cînd se apleacă pe neașteptate spre mine, îmi par așezați către tîmple, ca aceia ai cailor de rasă din miniaturile asiatice.

Un cap alb sau mai curînd ca o floare de piersic, cu o coamă brună și creață, greu de pieptănat în cozi.

Uneori, cînd stă pe o pernă joasă și taie pentru mine benzile de hîrtie care fișii ca frunzele uscate de măsline, îmi vine în minte „floarea Istoriei”².

Ea culesese ramuri de măsline în grădina Ghetsimani; și le împletea cu arta cu care se împodobesc bisericile în Duminica Floriilor, artă deprinsă prin părțile noastre.

Făcea o rogojină, lungă cît corpul meu, ca să pot zace întins.

„Au sosit rîndunicile”, spune Sirenetta intrînd în penumbră, pe un ton potolit ce pare umbra strigătului.

Mă gîndesc, nu știu cum, la sunetul glasului meu de copil cînd ridicam capacul de fier al puțului și, aplecîndu-mă peste ghizdul de piatră cu urma funiei, lansam un strigăt spre adînc, întrezărindu-mi chipul în oglinda apei.

Am în ochi sunetul de argint înfundat, în care tremura jucăuș părul Maicii Domnului.

¹ Frederic al II-lea (1198—1250), rege al Germaniei și al Siciliei.

² *Il fiore di Storia*“, din cîntecul *Oi lasso, non pensai*, atribuit lui Frederic al II-lea.

Închideam capacul cu grijă, pentru ca izblitura fierului să nu-mi înăbușe strigătul tainic.

Și parcă întemnițam în puțul răcoros și întunecat ceva viu, ca o pasăre ce continua să zburătăcească și să cînte, lovindu-se în zbor de cărămida umedă.

Sirenetta spune amintindu-mi că într-o seară am dus-o să vadă scara Bòvolo și pentru ca încîntarea să fie mai mare, pe stradă, înainte de a pătrunde în Corte Contarina, i-am acoperit ochii cu mîinile ; Sirenetta spune : „Nu crezi că pe scara Bòvolo sînt agățate cuiburi ? Vreau să merg s-o revăd ca să aflu dacă rîndunicile locuiesc acolo, cum aș face eu de-aș fi una din ele !“

O, copilo, smulge-mă de aici și ia-mă cu tine.

Sînt țintuit cu două cuie în subsuori și două în picioare.

Rămîn tăcut. Dar un instinct zglobiu imită-n trupu-mi vlăguit iuțea rîndunicii.

Ochișorii minusculi și sălbatici se deschid sub bandaj. Intră în Corte Contarina. Un țipăt, încă unul.

Vine dinspre Riva degli Schiavoni.

Trecuse peste Chioggia.

Zburase pînă la San Francesco del Deserto.

Se învîrtise în jurul clopotniței orientale pe Isola degli Armeni.

Se așezase o clipă în gura leului de pe coloana din Piazzetta, tentată să-și facă acolo noul cuib.

Intră în Corte Contarina. Un țipăt ascuțit, un țipăt alb.

Se lasă-n jos spre fîntînile uscate închise-ntre grilaje.

Apoi atinge loggiile suprapuse în spirală ; cu rapiditatea muzicală a unei mîini ce face un arpegiu pe coardele unei harfe sculptate.

Scînteiază și zburătăcește împrejurul ultimelor colo-nete.

Pe urmă o văd dispărînd, îi aud țipătul sub mica boltă.

Pe urmă o văd plecînd ca o săgeată, trecînd peste acoperișuri, tăind azurul.

O aud strigînd de durere, strigînd către soare durerea mea.

În timp ce trupul meu este spălat și parfumat ca trupul morților, bucată cu bucată de către mâini miloase, mă cuprinde o ușoară toropeală.

Toate fantasmеle nopții de insomnie s-au topit în lumina dimineții.

Ochiului meu sting îi e îngăduit să vadă un strop de lumină.

Oblonul e lăsat spre a nu pătrunde soarele, dar jos pe perete vechea mătase trandafirie se aurește.

Primesc pe pleoapa goală transparența dimpreună cu ceva călduț ce este doar suavitatea ei.

Simt cum îmi sînt frecați genunchii slăbiți. Îi simt ne-tezi ca ai unei statui sepulcrale.

Somnul pe care mi-l aduce echinocliul de primăvară este ca somnul Ilariei pe mormîntul din Lucca¹. Lumina aceasta seamănă cu aceea a vitraliului ce luminează în Domul toscan statuia culcată.

Accastă oboseală muzicală îmi readuce la picioare pe cel mai frumos și iubitor dintre ogarii mei.

Mă las lin de tot în voia somnului și știu că s-ar putea să nu mă mai trezesc.

Miinile milostive mă acoperă cu un cearșaf curat care-i dă ochiului orbit o viziune albă.

I-am scăpat nopții.

Sufletul întristat candid pare, ar spune Misticul².

Somnul nu mai este o vilvătaie de fantasme teribile, ci o calmă și egală transparență.

Infirmiera a spus : „Fațada casei e toată îmbrăcată în verde, ca Ornella“³.

Zidul se dezagregă fără praf și frunzulițele noi aproape că-mi tremură pe chip. Suflarea mea le mișcă.

Cît am dormit ? Simt îndată înlăcrimarea ochiului bolnav de sub bandaj. O lacrimă a ajuns pînă la colțul gurii.

¹ Mormîntul Ilariei del Carretto, de Iacopo della Quercia, în Domul din Lucca.

² Iacopone da Todi, poet italian medieval.

³ Din piesa dannunziană *La figlia di Iorio* (Fîica lui Iorio).

Lacrimile prin care se exprimă sufletul și cele pe care le varsă pleoapa iritată au amăreala aceleiași sări ?

Ghicesc după-amiaza. Mi-a rămas în sărmanul meu trup un fel de poleire cu aur de la somnul dormit în lumina de zi.

Chem. Sînt ceasurile trei după-amiază. Am dormit îndelung.

Infirmiera surîde și îmi spune că au sosit instrumentiștii.

Aud venind din camera vecină acorduri de violoncel și de vioară.

Sirenetta apare în prag. Are o rochie în dungi și frumosul cap brun cu gîtul gol, răsărit dintr-un guler mare, alb se mișcă grațios ca al păsărilor și pare, de aceea, condus de instinctul cîntării.

Este un înger îmbrăcat în tunică, desprins de pe o strană florentină.

Precede muzica și o anunță.

Primele note ale trioului numărul cinci al flamandului Beethoven îmi ating inima cu adevărat, trupește, la fel cum bat baghetele timpanului în marmura vie din Lucca.

Este trioul supranumit „al spiritelor”.¹

Îl ascult parcă de dincolo de moarte.

Muzicanții sînt ascunși, sînt alături. Camera mică, închisă este ca o cutie de rezonanță.

Cembalo, vioara și violoncelul sînt trei voci ce vorbesc ca într-o dramă religioasă, ca într-un mister sacru.

Am coborît bandajul și peste ochiul viu.

Cînd, după o pauză, instrumentele încep partea de Largo, văd cum o zonă galbenă se întrepătrunde cu una violetă.

Apoi văd cum un postav violet bordisit cu galben acoperă forma unui crucifix.

Proeminențele genunchilor străpunși ridică postavul la mijloc ; și cînd vioara reia tema, postavul de la mijloc se-mpurpurează.

¹ Opus 70, compus în 1806.

Și simt de fiecare dată o sfișiere adîncă.

Fiecare notă împinge către inimă, din vas în vas, ca-n adîncul paharului vieții, ceea ce n-am gustat niciodată, ceea ce m-am rugat să rămînă departe de buzele mele.

Fiecare notă îl împinge și mai mult către inimă, și inima nu se deschide să-l primească, ci se zvîrcolește și luptă.

Iată, este în prag, este aproape. Inima se oprește, apoi este imediat posedată, umplută, excedată.

Întrevăd umbra copilei ce mi se apleacă asupra chipului.

Degetele ușoare îmi ating obrazul sub bandaj și se udă.

Peste lacrimile răcite, lipicioase, din ochiul pierdut țîșnește un plins fluid și cald.

Viața sufletului pătează bandajele.

Nu-mi fac iluzii. Sînt sigur că valul a țîșnit mai întii din genele oarbe, decît din celelalte.

Acum amîndoi ochii trăiesc o aceeași viață sublimă. Sînt două izvoare vii.

Nu mai știu unde e răul meu. Răul meu e un bine necunoscut.

Plînsul se revarsă. Copila și-a muiat degetele, însă nu îndrăznește să le șteargă.

Îi simt capul alături de pernă.

Și fiica mea, carne din carnea mea, îmi spune mie în pragul bătrîneții un cuvînt matern, cuvînt duios pe care mamele îl spun copiilor !

Simt că prin cuvîntul acela mă ia pe genunchi, precum vechea Pietate, și îmi îndură rănilor.

Lăsați-mă să mă îmbăt de muzică.

Faceți-mă să plîng cu lacrimile sufletului.

Fie ca melodia să-mi atingă adîncul răniilor, trezind, astfel, culori de nedescris ce nu apar decît în spectrul de lumină al stelelor.

Sînt ca la începutul dizolvării. Sînt plin de substanțe în dezagregare și de sucuri în efervescentă. Aud în mine bolboroselile pe care le-am auzit noaptea tîrziu, veghind cadavrele înconjurate de coroane funebre.

• Și totuși am o viață uimitoare. Spiritul meu este cristalul tuturor misterele. Imensul flux liric al creației îl străbate ridicându-se de la rădăcinile lumii la cele trei brazde de pe fruntea-mi de om.

Contemplan astăzi moartea înveșmântată cu celestă pudoare, cum mi-a apărut pe niște morminte din secolul al treisprezecelea într-o biserică din țara gotică.

Ochii sînt deschiși precum corolele florilor la primul ceas al luminii ; și mîinile încrucișate par să participe deja la viața veșnică.

Mă gîndesc la arta cu care Dumnezeu în ziua Judecării de Apoi va modela chipul celor aleși spre a fi asemenea frumuseții lui tainice.

Urmele timpului și ale vieții îmi vor fi șterse de pe chip.

Ca morții de pe pietrele funerare ale elenilor, voi reveni tînăr pe marmura mormîntului.

Sculptat în picioare, voi ține de hături un cal înaripat, nesemănînd nici cu Hipogriful nici cu Pegasul.

Moartea îmi apare ca formă a perfecțiunii.

Va eterniza toate elementele pe care viața le tulbură și le preschimbă ca într-o perpetuă alchimie.

Ce „îmn fără liră“ îmi va însoți, oare, călătoria de pe urmă ?

Zilele trec, ceasurile zboară ; și fiecare zi fără zori și fiecare ceas fără schimbare mă află țintuit locului.

Vreau să mă însănătoșesc. Îmi ajunge dacă rănilor se cicatrizează, dacă oasele se sudează. Vreau să mă pun iarăși pe picioare, vreau să renasc.

Tovarășii mă cheamă, discipolii mă așteaptă. În fiecare zi, jos, pe linia focului, sus, pe cerul de luptă este atinsă culmea eroismului ; și-n ziua următoare, un alt erou necunoscut ajunge acolo.

Am să mă ridic numai din voința de a mă depăși.

Simt că atunci cînd voi fi din nou în picioare voi ști să lupt mai bine.

Oare ce stratageme, ce tehnici, ce vicleșuguri animale voi folosi pentru a compensa o vedere slăbită ? Dacă Domnul mă ajută, va trebui să am dușmanul veșnic în stînga sau în față. Voi spune precum violentul Malatestino : „Eu văd chiar și cu unul.“¹

Înflăcărarea va fi aceeași, dar îndrăzneala va fi călăuzită de experiență, va fi șlefuită de răbdare.

Azi nimic nu mai are măsură. Curajul omenesc nu mai are măsură. Eroismul nu are limite.

Pe treapta cea mai înaltă a forței lirice stă poetul erou.

Pîndar și-a distrus lira, i-a tăiat corzile fiindcă știa cu cît sînt mai frumoase îndrăzneala și lupta.

Primejdia are un efect liric asupra mea. Poezia se sprijină pe curajul meu ; și aceasta nu numai în vreme de război, ci — dacă mă gîndesc la marile momente din viața-mi dinainte — și în vreme de pace, în timpul așteptării în care-mi făuream aripi și arme.

Niciodată ca în pauzele dintre lupte nu m-am simțit mai plin de muzică.

Îmi amintesc de întoarcerea, împreună cu Ermanno Beltramo, dintr-o incursiune aeriană asupra Canalului ; zborul pe cerul Goritiei, sub cupole de explozii bicolore ; coborîrea involuntară de la trei mii la o mie două sute de metri, amețitoare ca o ascensiune ; semnele mute de deridere în direcția dușmanului care nu-și corecta tirul ; nepăsarea față de durerea mîinii drepte pe jumătate degerată ; elanul muzical contrapus tonului scăzut al motorului ; dorința nebunească de a cînta.

„Aprindere lîrică, radiatoare reci“, am spus, sărind de pe fuselaj pe iarba de la Campofòrmido.

Și mi-era foame.

La 27 decembrie, după moartea lui Giuseppe Miraglia, a venit să mă viziteze Giacomo Boni.

Vestea îl ajunsese în drumul spre Grado unde tocmai urma să-l întâlnească pe Beppino — în cazul că ne-am fi întors din acțiunea Zara — spre a lua de sus imagini ale locurilor lovite încă din vechime de atîtea năvăliri barbare ; gonise înapoi fără să se mai oprească la Grado.

¹ Din piesa dannunziană „Francesca da Rimini“.

Îl văd și acum lângă focul din cămin, așezat în fotoliul unde sta de obicei tovarășul dispărut. Îi văd părul cărunț și fața încruntată dar blîndă, avînd culoarea aprinsă a unor procuratori de Tintoretto. Îi văd moțul rebel de pe fruntea pe care se citea înțelepciune și previziune.

Se întorcea din Alpi unde distribuise soldaților îmbrăcăminte albă și încălțări fabricate de el după modelul celor purtate de vînătorii de mistreți pe vremea lui Horațiu, cînd erau obligați să-și petreacă noaptea în zăpadă *ocreati*¹.

Îmi povestea că la trecerea lui, vînătorii de munte cu picioarele degerate încercau să se ridice și-i zîmbeau. Toată noblețea Italiei e aici ! Într-o singură zi chirurgul tăiaze picioarele a două sute cincizeci de oameni.

Îmi povestea că în Cars era și mai rău. Tranșeele se umpleau de apă și infanteriștii stăteau cu picioarele pînă la genunchi în apa mocirloasă zile și zile întregi. Bocancii erau de cea mai proastă calitate, bocanci de carton, furnizați de escroci care se bucurau de toate privilegiile în loc să fie împușcați în masă sau forțați să rămînă trei zile în balta noroioasă din tranșee, încălțați în propriii lor bocanci. Trei zile ajung ca să-i vină de hac oricui, chiar și unui hoț, spunea el.

Deodată, întrerupînd șirul ororilor abominabile, mi-a povestit că în septembrie trecut, într-o conversație cu Giuseppe Miraglia, i s-a întîmplat să citeze o invocație orientală a ciocîrliei : „*O, allodola, ai tuoi trilli non basta il giorno intero !*“

Atunci brayul pilot i-a mărturisit cu timiditate că într-o dimineață cînd plecase spre Pola înainte de răsăritul soarelui și ajunsese deja în largul mării, a văzut discul înroșit înălțîndu-se în pîcla orizontului și scînteierea veselă a apelor la „acea primă lovitură de timpan“. Și-n vreme ce Albatro lăsat în voia lui se legăna-n văzduhul liniștit, s-a apucat să cînte inventînd și cuvintele și melodia. Și abia atunci a înțeles exaltarea amețitoare a vieții din *Cantico delle Creature* al lui San Francesco. Niciodată nu și-a mai amintit cuvintele sau melodia cîntecului.

¹ În carîmbi de piele (n.t.).

„O, ciocîrlie, trilurilor tale nu le ajunge ziua cît de lungă !“

Cuvintele poetului oriental îmi revin în suflet ca o muzică sfișietoare. Și mă gîndesc la imnul neștiut înălțat de tovarășul meu dispărut.

Nu știu dacă sînt însetat mai mult de apă, sînt însetat mai mult de muzică ori sînt însetat mai mult de libertate.

Simt soarele îndărătul obloanelor. Simt că pe canal e o zăpușeală de martie, limpede și dulceagă. Simt că este refluxul.

Primăvara pătrunde-n mine ca un toxic nou. Rinichii mă dor, somnolența e întreruptă de tresăriri și de înfiorări. Ascult.

Clipocitul lăsat în urmă de vapurașul care trece.

Izbiturile surde ale valurilor în piatra calcaroasă.

Țipetele răgușite ale albatroșilor, rîsul lor cloncănit, zarva gîlcevilor, tăcerea atunci cînd se lasă pe apă.

Bătaia unui motor pe mare.

Fluieratul stupid al unei mierle.

Funestul bîziit al unei muște care zboară și se așază undeva.

Tictacul pendulei ce leagă între ele toate momentele.

Picătura în cada de la baie.

Geamătul vislei în furchet.

Vocile oamenilor din ambarcații.

Grebla peste pietrișul din grădină.

Plînsul unui copil neîmbunat.

O voce de femeie spunînd ceva ce nu se înțelege.

O altă voce de femeie care spune : „La ce oră ? la ce oră ?“

Uneori sunete și fragmente de sunete și pauze inegale se contopesc într-o singură armonie care ia cu sine toată tristețea mea plus ceva și mai trist decît tristețea.

Alteori atenția le separă, le discerne, le distinge unul cîte unul.

Și-mi produc rînd pe rînd suferință.

Iată, de pildă, picătura tenace din cada de la baie, picătura de peșteră lugubră. Devine insuportabilă. Mă macină, mă sfredelește, mă străpunge.

Chem infirmiera. Mă plîng.

Se chinuiește îndelung să strîngă robinetul, însă nu reușește. Picătura se încăpățînează să mi se împotrivească.

Femeia suspină și zice : „Nu se poate“.

La un tampon de bumbac și îl vîră pe țeava robinetului. Crede că a făcut-o să amuțească.

Pauza îmi dă o mare ușurare. Sînt atît de atent la liniștea din baie, încît nu mai aud restul zgomotelor.

Însă, vai, picătura începe iar. Trece prin bumbac la fel ca lăcrimarea neplăcută din ochiul bandajat.

Astăzi Diavolul a stins focurile și a inventat un nou supliciu.

Infirmiera intră și spune : „Toate zambilele s-au frînt din cauza ploii torențiale. Sînt pe jos.“

Îmi pare rău.

Ea adaugă : „Mi s-au încleiat degetele cînd am încercat să le culeg pe cele mai frumoase. Din tulpinile rupte se prelinge o sevă care ți se lipește de mîini.“

Mai adaugă : „Însă dau alți boboci. Și sînt mulți. Poate c-or să fie și mai frumoși. Am văzut unul din care a dat o floare dublă, de un violet așa de închis că bate-n negru. Bîzîie numai albine împrejur. S-au luat după mine. Oare de ce zambilele închise la culoare miros mai tare ?“

Orice fleac mă tulbură și mă răvășește. În anumite ore mi se pare că în spiritul meu toate relațiile și raporturile încetează fără a lăsa urme. Devin o materie neguvernată de vreo lege stabilă, supusă unor prefaceri imediate ce-mi vlăguiesc sau îmi exaltă trupul pe care l-aș putea numi transubstanțiat. Simt circulînd în sfera oculară forțele cele mai variate și mai discordante. Fluxul și refluxul primăvăratec mă străbat ca niște marea grăbite nefiresc și încărcate de orori și de comori.

Femeia se apropie. Miroase a grădină stropită de ploaie.

O întreb dacă degetele îi mai sînt lipicioase de la zambile.

„O, nu !“ răspunde cu un glas prompt și viu ca o roșeață. Și mă bandajează ușor și îmi schimbă compresa care se uscaseră deasupra pungii cu apă sărată.

Apoi se-ndepărtează. Închide ușa. O aud coborînd scările.

O neliniște misterioasă urcă în mine, se întinde, se îndreaptă spre ochiul ce pare să îndure toate pulsațiile groaznice din ceafă.

Unde or fi zambilele culese ?

Camera se umple de o mireasmă delirantă. Neliniștea izbucnește ca o nebunie.

Din bulbul ochiului țîșnește, sfișiindu-l pe neașteptate, zambila violetă.

Strîng din dinți. Simt în creier încilceala rădăcinilor. Simt clar membranele și frunzele cărnose.

Lujerul se lungește. Floarea se împlinește, se face grea, bogată. Este întunecată, este aproape neagră. O văd.

Cine mi-a smuls-o ?

Strigătul nebunesc îmi face frică.

Seva viscoasă mînjește compresa, îmi curge pe obraji.

Cu o sfișiere și mai crudă, negrul răsare iar. Renaște și se frînge și mă murdărește. Și strig.

Și iarăși se naște și iarăși se rupe.

Azi nu mai am în ochi zambila întunecată. Azi am în ochi un fel de floare păroasă gălbui-roscată, asemenea unei urechi de cățel.

Am în ochi lutul înfierbîntat ce se adapă la ropotul de ploaie. Am în ochi lutul galben, orbitor din albia uscată a Versiliei.

Simt cum gura lui arșă sugă apa revărsată din nori.

Iată, am în ochi copilul etrusc din bronz, care atinge pămîntul cu mîna dreaptă.

E de un roșu închis, stacojiu, ca scos dintr-un cuptor. Nu se scoală nicicînd.

Lăcrimarea din ochiul inflammat mi se prelinge pînă la colțurile buzelor. Amăreala capătă un gust metalic.

Mă gîndesc la pescarii din Pescara ce pleacă pe mare cu barcazurile lor pictate, dacă e vînt prielnic, chiar înainte de revărsatul zorilor, și gura lor păstrează un gust de sare.

Pe fondul unei armonii întunecate, de tun și clopot, o
rîndunică țipă disperată.

Se lasă seara.

Călăul meu de noapte e în spatele ușii.

Cum de poate să aibă ploaia de martie un asemenea
sunset argintiu, un glas strălucitor ca de trompetă ?

Dezlegați-mi picioarele.

Cum de poate o ploaie de martie să-i fure bacantei
adormite darul dansului sacru ?

Dezlegați-mi picioarele.

Voi înșfăca de pletele-i lungi ploaia de martie ce se
acompaniază la castaniete.

Intră grația tinereții mele fără să atingă podeaua și
face să se înalțe lin curcubeul.

Nu cumva aceasta-i magia mea ?

Nu cumva boala este în adevăr de esență magică ?

Totul este prezent. Trecutul e prezent. Viitorul e, de
asemenea, prezent.

Este magia mea. În durere și în tenebre, în loc să devin
mai bătrîn, eu devin tot mai tînăr.

Ecou de vremuri vechi și viitoare.

Ochiul e locul magic în care se amestecă sufletul cu
trupurile, vremurile cu eternitatea.

Ce trebuie să termin ?

Ce trebuie să-ncep ?

Descopăr o nouă calitate fizică în lucruri. În tot ce
ating, în tot ce aud simt o noutate minunată.

Ce nume voi da, oare, constelațiilor care licăresc în
depărtările durerii mele ?

Cuvîntul scris în beznă își pierde litera și sensul. De-
vine muzică.

„O, ciocîrlie, trilurilor tale nu le ajunge ziua cît de
lungă !“

Visez din nou imnul înălțat dimineții de tovarășul pe care îl pierdusem.

O poftă nebună de a cînta face să-mi bată inima mai iute.

Grădina-i plină de albine. Dacă-mi ascut auzul, am impresia că aud zumzetul.

Îmi vine-n minte, ca o melodie, o amintire încîntătoare : „Diana Caucazului“.

Avea moșii în gubernia Kiel. Lîngă heleșteul pe care rațele sălbatice îl făceau să pară de smaragd se afla o livadă, o livadă frumoasă de cireși.

O păzea un bătrîn cu barba cărunță precum Carol cel Mare. Și numai el avea grijă de stup. Și albinele ascultătoare i se adunau în barbă. Și, uneori, barba îi devenea un roi lung, auriu. Și el, rezemat de trunchiul cireșului ales, nu și-o mai scutura. Respira ușor. Cu ochii pe jumătate închiși, cînta încet un cîntec de leagăn.

Îmi reamintesc de alt cîntec.

Eram în casa Ilșei, într-o noapte de iarnă, în Parisul himeric.

Încăperea era plină de fumul pe care vîntul îl trimitea îndărăt pe coșul căminului. Zîna cea friguroasă ne oprea să deschidem ferestrele.

Îmbrăcat într-o tunică albastră brodată cu aur, Alastair executase o suită de dansuri gotice în jurul unui licorn din lemn aurit, provenind din imperiul birman. Trei cerbi de bronz, antilope și alte animale zvelte din Extremul Orient, ce păreau să pască pe covor, ascultasera versurile unui poet îmbrăcat în violet ca un episcop și cu părul potrivit după modelul tonsurii lui Fra Angelico. Întinsă pe pernele joase, stăpîna casei părea o figură de ceară cu ochi de email ; doar mișcarea ușoară a piciorului cu glezna foarte fină, aidoma loviturii de coadă a șarpelui la iubire sau la furie, arăta că e vie.

Era una din acele ore artificiale la care nebunia, fan-tezia și nostalgia își dau mîna ca vrăjitoarele la fabricarea unui filtru suspect.

În toată această febrilitate morbidă existau două forțe barbare : fumul suflat înapoi de vînt și cîntărețul indian Isnayat-Khan.

Fumul tăciunilor ucidea perfidele parfumuri. Gura lui Isnayat a redus la tăcere gaițele și cîntezoii.

Zadarnic a căutat licornul poala unei fecioare ca să își pună capul mîndru și să adoarmă într-o dulce umilință. Mi s-a părut că fabulosul lui mister a dus la desăvîrșirea tăcerii.

Cîntărețul stătea liniștit ca și cum fumul ar fi ieșit din rugurile fluviului-tată și nu ar fi putut să-i altereze vocea. Purta o tunică galben-trandafirie și un colier lung, de ambră. Mîinile negricioase i se sprijineau pe genunchi. O barbă scurtă, neagră îi încadra ovalul feței de bronz. Albul ochilor era mai pur decît coaja oului de turturică. Cînta cu gura larg deschisă, modulînd din gît sunetele.

Cunoștea peste cincizeci de modulații.

Era un om fragil, cu un piept descărnat ; însă cîntecul lui părea să izvorască din adîncul timpului, să vină de undeva mai afund decît piatra, de undeva mai afund decît spațiul subpămîntean, să topească în el aspirațiile întregii stirpe, să strîngă-n el toată trîdirea rădăcinilor.

Nu mai erau pereți, nu mai era șemineul îngust, nu mai erau nici năluci, nici măști, nici fraude.

Era doar fumul rugului și sudoarea ce îmbrobona fruntea cîntărețului sacru.

În pauză, nimeni nu a-ndrăznit să scoată o vorbă sau o exclamație.

La fiecare început de cîntec, Isnayat mă privea. Voia să îmi arate că numai pentru mine cînta.

Numai pentru mine a cîntat cîntecul dinaintea zorilor, misterios ca un mesaj al vîntului trimis peste chinul pămîntului de Acela „ce-i gata să-ntețească lumina“.

Cele patru scînduri parcă s-au strîns și mai mult în jurul trupului.

Le simt pe lingă șolduri ; simt una lipită de tălpile picioarelor și alta de cap.

Iar capacul este bătut în cuie.

Nici o halucinație și nici o apariție.

Totul e negru ca-ntr-un vas unde lichidul se încheagă-n fire palide ce se lasă la fund și se depun acolo.

Cînd suspin, odată cu pieptul ce se înalță pare să se ridice și toată drojdia aceea, legănîndu-se în uleiul negru. Fiecare suspin mărește suferința.

Strig. Rog să mi se deschidă fereastra să intre aer proaspăt.

Simt aerul intrîndu-mi în gură ca apa vie.

Mă întind pînă la limita orizontului unde văzduhul trebuie să fie luminat de zori, și sorb o înghițitură.

Corpul mi-a devenit, deodată, uriaș.

Întunericul meu nu mai e mărginit de întuneric, ci este bezna însăși.

Cele patru scînduri au căzut. Tot trupul parcă-mi devine de aer.

Cercul luminos reapare și trece. Saturn și-a pierdut unul din inele care plutește suspendat în noapte.

E o aureolă și caută un cap să-l încunune.

Aud infirmiera spunînd lîngă fereastră : „Ajunge ?”

„Nu. Încă nu.”

Ea spune : „Ce noapte limpede ! Luna e sus. Aproape că se poate citi.”

Atunci senzația de imensitate piere. Redevin un corp negru prins între patru scînduri.

Nu mai am hotarele nopții, ci pe cele ale propriei mele mizerii.

Nu mai simt gustul aerului noptatic, ci gustul de metal al gurii mele.

Fereastra se închide ca un capac asupră-mi.

Îmi vine să-mi smulg bandajele și să sar în picioare.

În adîncul inimii disperate reînvie voința și mă ține pe loc.

Efortul mă încălzește de îndată ca o febră.

Ard. Sudoarea se prelinge ca un plîns care nu mai găsește calea ochilor.

Am o asemenea dorință disperată de a vedea cerul încît, de milă, sînt dus lîngă fereastră.

Soarele a apus. Lumina crepusculului s-a făcut diafană. Nimic nu mă poate răni.

Stau aproape întins. Cu ochiul teafăr privesc țintă cerul și cerul pătrunde-n mine de parcă aș fi transparent.

Sînt ca o apă înfiorată, unul din micile ochiuri de apă sărată rămase pe plaja nisipoasă din fața casei, în Landa exilului.

Sirenetta stă jos, la picioarele mele. Zăresc înapoia capului ei un buchet de stînjenei întunecați.

Mi se pare că inima sa neprihănită intră în mine. Cert este că inima mea bate pentru doi în clipa aceasta. Sînt plin de ea din creștet pînă-n tălpi.

Agitația tulbură apa și atunci cerul se îndepărtează. Ridic bandajul și îl privesc cu ochiul vătămat.

În el se aprind reflexe de stele care se frîng, apoi, ca într-o prismă.

— Vezi prima stea pe cer ? o întreb pe Sirenetta.

— Încă nu, îmi răspunde.

Spectrul sideral e în ochiu-mi bolnav.

Întreb :

— Se poate vedea de aici luna nouă ?

Ea se scoală-n picioare. Silueta i se profilează pe geam. Un suspin reprimat face să-mi apară mult mai mare.

— N-o văd, îmi răspunde. Vrei să cobor în grădină s-o caut ?

Îi transmit toată nerăbdarea mea. Și nerăbdarea îmi dă aripi ce umplu camera aflată în penumbră.

Coboară. Negura se îndesește. Cerul e cenușiu. Devine opac și inert.

Sirenetta se întoarce. O aud urcînd scările, ușoară ca o melodie în crescendo.

Aduce, oare, sub picioarele ei, secera lunii ?

Aduce, oare, pe fruntea ei, diadema lunii ?

Spune : „Luna nouă e-n spatele casei. N-o poți vedea.”

Sînt dezamăgit ca un copil în fața unei promisiuni neîmplinite.

M-au așezat din nou în patul odios.

Din tot cerul nu mai rămîne-n mine decît pustiul de cenușă.

Giorgio interpretează o arie de Gerolamo Frescobaldi, numită Frescobalda.

Cerul înalt al Ferrarei se arcuiește deasupra melancoliei mele.

Revăd trecînd pe străzile largi, drepte, carele încărcate cu in, încărcate cu tot ce e cărunt pe lume.

Revăd sala unui vechi teatru din palatul Marfisa, plină de inul îngrămădit acolo, înțesată de bătrînețea albă și nefericită a Timpului.

Revăd figura magică a unei femei pictată deasupra unei uși, scoase din balamale pe care spînzură pînze prăfuite de păianjeni.

Sînt singur, pradă unei melancolii înfricoșate. Ochii magici se uită la mine. N-am inima să împing ușa și să trec pragul înapoi.

Scîrțîitul balamalei ruginite ar întrerupe muzica vrăjită.

În timpul insomniei, preludiul de Alexandr Skriabin îmi trece ușor peste fruntea ce-mi pare transparentă ca o vizieră de sticlă într-un coif de fier.

Capul înfundat în pernă atîrnă greu.

Port pe cap un fel de cască de infanterist. Dar fruntea e de sticlă, plină de plesnituri și de broboane, caldă ca și o cupă tocmai atunci suflată de sticlar.

În trupul nedormit, partea de deasupra bandajului este singura ușor luminoasă.

Preludiul lui Skriabin e de culoare violet închis, asemenea unei stofe marmorate ce flutură în vîntul înserării.

Îmi amintește vîlul funerar care mi se zbătea în ochiul stins și nu mă lăsa să văd în oglindă decît începutul de chelie al frunții.

Orele trec. Muzica e ca visul tăcerii.

Nu dorm și totuși, încet-încet, viața se retrage din mine ca o maree. Pulsul e slab. Mîna de pe piept nu simte inima.

Muzica se îndepărtează și revine, schimbîndu-și culoarea ca valul sub reflexele apusului.

Verdele, violetul și albastrul închis sînt culorile nopții acesteia.

Deodată văd stelele, stelele echinocțiului, vaste ca oglindirea lor în ape.

Apoi simt zorile lîngă pervaz, cu coatele rezemate de pervaz, cu ochi prelungi spre tîmple.

Îndrăznesc să-mi întorc puțin obrazul într-acolo. Și toată disperarea mea vrea să respire.

Dar nu e nimeni să-mi deschidă fereastra. Casa doarme, zidurile dorm.

În jurul meu, somnul e dens, dur, de neclintit.

Nebunia este închisă-n frunte 'ca-ntr-o retortă. Dacă strig, mișcarea maxilarului îmi zgîndără durerea din ochi.

Capul revine la loc, cu fața-n sus. Tăcerea nu mai visează muzica : e compactă, nemișcată, dușmănoasă.

Aștept ca o salvare să aud clopotul bătînd pentru Angelus.

Dintr-o dată aud ceva ce seamănă cu un cîntec de cocoș, slab, depărtat — nu strigătul unui vestițor, ci geamătul unui prizonier — cine știe pe ce canal infect, în ce curte sordidă luminată de becul violet.

Alexandr Skriabin

*„Eram acolo cincizeci de băiețandri,
moștenitori ai zborului nebun,
copii ai lui Icar și ai Sirenelor,
nepoți ai lui Dedal din Labirint.
Născuți în peșterile albastrii
ale mării icarice,
în gineceul marin
al cîntărețelor din adîncuri,
din voluptatea înaripatului erou
prefăcut într-un demon al abisului.*

*Afară din viltoarea purpurie
ieșisem, la vederea aurorei,
pe malul sterpei insule,
în cercul stîncos și pustiu.
Ne scuturasem sarea de pe aripi,
și către prînz ni le uscam,
le întindeam, le încercam,
cu brațele înălțate,
spre cerul azuriu
ca pieptul mamei.*

Aripa se izbea de aripă
în strîmta carceră de piatră.
La fiecă bătăie fratele îi rupea
fratelui penele.
Inima se umplea de înălțime
ca-n filțiire aripa ușoară.
Arcuit era peste degetul mare piciorul.
Țineam piatra cu degetul mare,
iar restul ființei noastre,
azurie, din leagănul marin
de dorul zborului pornea spre cer.

Atunci am auzit trîmbițele sunînd.
Și freacățul s-a stins.
Ne-am încordat auzul înspre stîncă,
poate vine eroul
să ne elibereze, milostivindu-se
el, ce se cufundase-n veșnicie,
de chinuita noastră nepricepere.
Dar o umbră s-a-ntins deasupra noastră.
Și ne-am întors cu toți și am strigat,
și am zărit în locul cerului dușmanul.

Gigantic, numai pumni și numai colți,
numai gîtlej fără cuvinte,
vîntura o enormă secure,
secură născocită de Dedal
ce l-a crestat în trunchi pe primul zeu.
A pătruns în desișul fremătător de aripi.
L-a înhățat pe unul din noi, pe altul și pe alții.
Și secură izbea neîncetat
retezînd de pe umeri penele.

Sîngele țîșnea din tăieturi,
fiîndcă nu prin legături dedalice,
ci prin noduri de tendoane vii
se prindeau penele de visul nostru.
Călcăm fugind, urlînd,
peste nefericita recoltă de pene.

*Cumplita secure nu se oprea.
Doborîți, chinuiți de durere,
sîngeram peste pene.*

*Unul singur s-a salvat în înalt.
S-a proptit în măcelăritele pene,
a țîșnit în urma securii,
și-a luat avînt și s-a înălțat.
Aripa lui ne-a părut și mai mare.
Mînjiți de sîngele nostru sărat,
i-am văzut încordatele picioare.
Fiara privea în înalt și mugea.
Și ochii noștri erau plini de cer,
Zăcînd pe aripile retezate.
Și neamul era nebiruit în zbor.*

*Apoi durerea ne-a fost fără reazem.
Nimeni nu ne-a alinat rănile,
decît tăcuta rouă.
A băut plînsul Sirenelor,
a băut melodia Pleiadelor
laolaltă cu tăcuta rouă,
chinul nostru nocturn.“*

Alexandr Skriabin

*Cel șchiop cu picioare de bronz
întîrzie în pasul greșit.
Și dansatoarea
împrejuru-i dansează,*

*măsurată și aeriană ca vocea infantilă ce solfegiază în
corul din zori.*

*Jalnică pe drumurile lumii
se înscrie urmă după urmă
Și dansatoarea
împrejuru-i dansează*

*gingașă și ușoară ca paiul curat de ovăz scînteind în vir-
tejul rapid.*

Bufnet după bufnet răsună
pe sonorul pământ al mormintelor.
Și dansatoarea
împrejuru-i dansează

ritmată și fluidă ca apa pe care o varsă urcioarele urcînd
și coborînd roata fîntîinii spre a uda grădina.

Alexandr Skriabin

Un pumn de oameni
pe puntea unei nave de război,
cu pintenul îndreptat
spre-ngrozitoarea țintă,
în noaptea fără lună și fără stele.
De la pupă la proră mașinării și arme,
tenebre și tăcere.
Și o singură constelație există
pentru sufletul singur :
Nobila Cauză.

„Ridic brațele
să-mi dezleg părul.
Și sub brațele mele
săculețul de smirnă
amețindu-mi iubitul.
Însă eu sînt departe.“

Un pumn de oameni
dăruiți nopții, morții.
Marinari cu berete pe cap
se așază lîngă tunuri.
Coca navei iscă un mare freamăt.
Peste curajul oamenilor cerul
este noroc, este fum și scînteii.
Și o singură constelație există
pentru sufletul singur :
Nobila Cauză:

„Eu mă întind pe o parte
sub o colină
care închide zarea
cu forța celui tare :
o colină unde
nu e decît o umbră.”

Un pumn de oameni
dăruiți victoriei, gloriei.
Stau la pîndă
lungi torpile cu boturi de bronz.
Torpile în cuști de fier
se odihnesc pe stelele
ieșind din apa neagră.
Și o singură constelație există
pentru sufletul singur :
Cauza Nobilă.

„Nu știu de-i somn
sau voluptate, ori de-i
suava lampă
care mă luminează înlăuntru.
Cine mă va ține în brațe
atît de transparentă ?”

Se lasă seara, Dona, rămîi cu mine.

Un eveniment tăcut pare să aștepte în spatele ușii înguste. Intră.

Îmi apare dumnezeul patimilor legat cu lanțul de fier al dușmanilor, pe care-l rupe și-l tirăște după sine. Nu l-am urmat.

Îmi amintesc sosirea ta. Plaja era aurită și dulce ca floarea de salcîm. Apa adusese la mal un înecat umflat și albicios ca un burduf putrezit. În cameră era lumină și parfum de laur. Îl mai simt și acum.

Știu un demon visător călcînd peste o lume în formare al cărei lut i se lipește de tălpi. Mă strigă.

Mai departe, îmi amintesc de debarcarea în portul morhorît din Irlanda, plin de fumul a mii de grămezi de cărbună, amenințat de un soare ucigaș. Așteptarea fără chip

vibra albă în mijlocul fumului. Mi se părea că te văd
sus, la bordul uriașei nave, clătinându-te ca pana săgeții
înfipte-n trupul unui colos care nu vrea să moară. Nu-ți
știam numele. Pe neașteptate, de pe catargul fără pînze
al navei vedetă, s-a auzit un cîntec.

„Femeie din Irlanda, sălbatică iubire, o, ce nefericire,
vai, ce nefericire !“

Iată-mă luînd din nou o formă pe pînza necunoscu-
tului și melodiei.

Dar am în continuare o gură de metal și de mult timp
nu simt alt gust decît pe acela al oțelului călit în singe-
le-mi dens.

Rămii cu mine. Încuie ușa. Ascunde-mi cheia. Desfă-mi
bandajul, aruncă feșele. Deschide larg fereastra.

Fă-mă să beau iar filtrul împreună cu tine dintr-o cupă
de aer în seara asta.

*În seara aceasta Skriabin dansează,
cu vigoarea unui arcaș al prințului Igor,
pe inima-i nemuritoare
ce cîntă îndoita melodie
a dorinței și a durerii.*

*La sicce izbire
călcîiul lui însîngerat
rupe cîntecul și îl deformează.
Dar, cînd piciorul se ridică
în ritmul inegal,
dorința și durerea
regăsesc note eterne
pe care o nouă izbire le frînge.*

*Cu capul dat pe spate, le ascultă
palid, extaziat ; chipul îi este
ca o lampă sublimă
ce luminează dansul fără a-l conduce.
Tot sufletul se strînge acolo, strălucind
ca într-un senzitiv alabastru.*

*Și cade umbra
din pădurea de lauri,*

*din pădurea de mirt,
din pădurea de chiparoși.
Și doar chipul îi rămîne luminat
peste misterioasa, frenetică mișcare.*

*Tot trupul,
din înaltul pieptului pînă-n călcîi
aparține unui alt zeu.
El vrea ca inima
dezgolită, azvîrlită,
să fie una cu pămîntul,
să se afunde-n brazdă
ca un ciorchine scăpat de cules
și redat însetatului sol.*

*El dansează, dansează
cuprins de o beție a disperării,
în propria-i lumină,
pînă ce simte
sub izbitura tot mai crudă
cum inima îi intră în pămînt,
și devine un lucru al pămîntului,
pînă ce aude notele sparte ale viitorului,
cîntecul negru, stacojiu,
melodia eternității,
imnul profund, mereu mai profund
al tînguirii infinite.*

Văd chipuri de muzicieni extrem de atenți, al căror fin auz percepe cel mai mic interval dintre sunete, cea mai mică modulație din văzduhul sonor.

Mi se par aproape străvezii, cu un fel de grație animală ce mă duce cu gîndul la dihori, nevăstuici și hermine.

Se transformă.

Acum simt ca niște îngeri splendizi, roși de patima cerului. Splendoarea lor pare făcută din fibre nervoase sensibile, fixate pe un ax interior și întinse pînă la punctul de rupere.

Cu fiecare clipă, cu fiecare notă, cu fiecare pauză, ne-maiauzita simfonie le sublimează splendoarea.

Deodată, ca o rafală umedă și caldă, ajunge la mine o parte în crescendo acompaniată cu puternice bătăi de timpan.

Bătăile mi se repercutază-n ceafă și în piept atît de dureros, încît mă fac să urlu și să gem.

Chipurile ascuțite se apleacă asupra-mi ca să asculte cum îmi șuieră și îmi vuieste sîngele.

Atenția le-a ascuțit atît de mult, încît mă taie.

E beznă. Noaptea e mohorîtă.

Inelele lui Saturn, inelele tuturor planetelor inelate mi se rotesc în imensitatea ochiului mort.

Intră o ființă vie.

Nu știu cine.

Se oprește lîngă marginea patului. Nu vorbește.

Sînt, după cum respiră, că stă cu capul aplecat.

Așteaptă s-o încunune unul din funestele inele ?

Ce greu atîrnă o aureolă !

Această undă verde ce se revarsă din cînd în cînd din fundul ochiului, răspîndindu-se în cercuri diafane, mi-amintește de grădina nisipoasă din Versilia.

Din Alpii apuani cobora seara, pășind cu picioarele goale prin praful de marmură sfărîmată și înalbăstrind locul.

Eram obosit după o zi întreagă de muncă dificilă. Mă întinsesem în hamacul de pedeapsă. Primul strat de cenușă acoperea deja focul închis în creier.

Nu știam de unde vine acel divin ceas de tihnă care precede briza pe coasta tireniană ; se confunda cu propria-mi senzație de ușurare.

Nu mai auzeam nici feciorelnica răsuflare a mării, nici pe cea a poeziei mele.

Dar, profitînd de liniște, un răcănel a luat un fir de ovăz, s-a suit pe o mătură și a prins să-și dreagă vocea.

Printre genele pe jumătate închise vedeam cum ferestra se înverzea treptat, ca și cum s-ar fi reflectat în ea grădina de legume.

Și vocea răcănelului a căpătat siguranță și forță, astfel că mătura a început să se legene în ritmul cîntecului.

Și marea se apropia lunecînd fără zgomot peste plaja îngustă.

Și vedeam pe sub pleoăpele grele cum se-nverzea fereastra ca apa din adîncuri.

Și răcănelul sorbea prin firul de ovăz tot verdele Versiliei și-l oferea în cîntec toropelii mele.

Și marea se rostogolea-n grabă, fără spumă, pe plaja netezită. Se apropia. Era deja sub desișul de trestii. Pătrundea în spațiile dintre ele. Își lăsa pieptănat părul lung de pieptenul din trestii ascuțite.

Și cînd a atins faza cea mai intensă a verdelui, cîntecul răcănelului s-a frînt în țipăt și a tăcut pe dată.

Atunci fereastra a căpătat o tentă pală.

O formă nedeslușită și tăcută, asemeni unei sepii cu sac și cu tentacule a apărut în cadrul ei și din ea a țîșnit o undă verde care s-a răspîndit pînă-n adîncul oboselii mele, adormind-o.

Mi se pare că scriu cu cerneala aceea visul care-mi revine. A sosit Guido Po. Aveam impresia că încă mai trăște după el siajul larg al navei.

A venit de la Chioggia cu torpilorul, cu o viteză de treizeci de mile. Avea în coastă marea bătută de siroco. Spuma lăsată-n urmă era de mii de ori mai sclipitoare decît aceea din care s-a născut Voluptatea muritorilor și a nemuritorilor. Din vîrfurile prorei, din pîntenul care despică valurile se naște în fiecare clipă ceva mai frumos și mai tînăr : un suflet de erou marinăr.

„Patru, trei, zero !“

Cine a vorbit la portavoce ?

Recunosc pronunția toscană a lui Pietro Orsini.

„Încă puțin la dreapta ! Unu, zero, zero.“

Glasul îmi este viu în urechi. Comenzile îmi răsună în cap ca în pîlnia megafonului.

„Fuciliere¹ la proră, pe direcția șaptezeci și patru magnetică.“

¹ În trad. : Pușcașul.

Lăsați-mă să respir ! Lăsați-mă să sorb vîntul, să simt în nări riscul, să sting cu nerăbdarea mea scînteii și stele ! Lăsați-mă să re trăiesc tăcerea, victoria și noaptea !

Nu sint culcat în patul de suferință. Stau drept, pe puntea lui Impavido¹ : eu, contratorpilorul și întregul echipaj ne-am regăsit numele adevărat.

Marea se-ntunecă ; dar în legănarea ei grăbită se simte deja fosforescența nocturnă.

Ici, colo suprafața încrețită licărește luminată dinăuntru asemeni unei pleoape ce se zbate lăsînd să scape o privire misterioasă.

Luna nouă e ca un pumn de sulf care arde. Din vreme-n vreme norul negru al fumului o ascunde sau pare s-o transporte în vulturile lui ca pe o scînteie fugară.

Viața nu este abstracțiunea unor aspecte și evenimente, ci un fel de senzualitate difuză, o cunoaștere oferită tuturor simțurilor, o substanță bună de mirosit, de pipăit, de mîncat.

Simt toate lucrurile apropiate de simțurile mele, ca pescarul ce merge cu picioarele goale pe malul părăsit de reflux și se apleacă întruna pentru a recunoaște și culege ceea ce i se mișcă sub tălpi.

Nimic nu scapă ochilor veșnic atenți, pe care mi i-a dăruit natura, și totul este hrană și putere. O asemenea sete de viață este aidoma nevoii de moarte și de eternitate.

De fapt, moartea este la fel de prezentă ca viața, ca viața de caldă, ca viața de frumoasă, amețitoare, promițătoare, transfiguratoare.

Încălțat în pantofi ușori, mereu gata să-mi scape din picioare, stau drept pe puntea micii nave de luptă, unde nu-i loc decît pentru arme și luptători.

Mașinile sînt sub presiune. Din cele trei coșuri urcă un nor negru spre dulcea lună nouă, și ea lucește galbenă prin el și arzătoare ca un pumn de sulf.

Marinarii și-au pus vesta de salvare și-au umflat colacul ca un guler menit să le susțină capul în agonia naufragiului.

Aud glasul secundului dînd ordin să fie puse în cele două bărci de salvare pesmetul și conservele de carne.

¹ În trad. : Neînfricatul.

Un tânăr ofițer nervos și suplu ca un leopard, cu ochi mai îndrăzneți ca îndrăzneala însăși, după ce executase o manevră admirabilă pentru a aduce contratorpilorul de la Șantierul naval la locul de ancorare, oferă șampanie tovarășilor săi.

Bem o cupă în careul ofițerilor, așezați împrejurul mesei pe care este întinsă harta marină, în timp ce comandantul escadrilei stînd în picioare dictează dactilografului ordinul operațiunii de noapte spre a fi transmis comandanților celorlalte nave.

O bucurie reținută scînteiază în toate privirile. Operațiunea este periculoasă, extrem de dificilă; și aceea ar putea fi cea din urmă cupă.

Ne ducem să barăm cu cincizeci de torpile golful Panzano, între Punta Sdobba și Santa Croce. Fiecare din cele șase torpiloare transportă zece torpile de trei metri și jumătate lungime. Fiecare trebuie să înfrunte proiectoarele și bateriile de pe coasta dușmană, atacul navelor inamice, ciocnirea de mine, minele încurcate în elice, eșuarea într-un loc puțin adînc.

Un cadet sicilian semănînd cu un adolescent arab educat la curtea lui Frederic al II-lea freacă între degetele negricioase o frunză aromată, frunza unei plante ce crește de obicei în ghivece de pămînt ars puse pe pervazurile ferestrelor în piațetele solitare ale Veneției. Mirosul este atît de puternic, încît îl aspirăm cu nările palpitînde.

Frunza aceea pe o navă de luptă infernală, unde totul este de fier și foc, frunza de dragoste ni se pare nespus de prețioasă și ne evocă grădinile părăsite din Giudecca și din Fondamenta nuove.

Cu frumoasa lui pronunție toscană, în limba curată care se întîlnește în epistola trimisă de Raimondo D'Amaretto Mannelli lui Lionardo Strozzi cînd genovezii au fost înfrîți de armata venețienilor și a florentinilor, comandantul continuă să dicteze ordinul operațiunii.

Este vorba de un splendid joc, care va dura pînă-n zori.

În timp ce-și leagă la gît colacul pe care va trebui să-l umfle, cadetul ține în dinții albi frunza înmiresmată.

Sîntem gata. Ridicăm ancora.

Deasupra capului nostru cerul e plin de fum și de scînteii.

De-a lungul bordului, pe ambele laturi, torpilele enorme se odihnesc în lăcașurile de fier, deasupra stelelor care răsar din ape.

Protejate de tuburile de lansare, torpilele lungi 'cu capul de bronz încărcat cu trotil, asemeni unor animale la pîndă, sînt gata de atac.

Marinarii cu berete pe cap s-au adunat lîngă tunurile de la pupă.

Spațiul e înțesat de arme, mașinării și oameni ce veghează. Ca să mergi de la pupă la proră trebuie să te tîrăști, să te apleci, să treci pe sub o torpilă unsuroasă, să treci peste un marinăr întins, să te izbești cu fluierul piciorului de cablul care leagă altă torpilă, să te streкори pe lîngă un coș fierbinte, să te împiedici de un odgon, să fii împrôscat de spumă cînd te apuci de balustradă.

Urc pe puntea de comandă. Am ieșit deja din locul de ancorare. E noapte. Pe mare apune luna. Peste o oră va dispăre. Vibrația intensă a mașinilor zguduie întreaga navă. Coșurile scot prea mult fum și prea multe scînteii. Toate luminile de la bord sînt stinse, chiar și țigările. Aceeași negură la proră ca la pupă. A fost impusă liniștea. Echipajul este tăcut.

Ultimele comenzi date prin megafon răsună într-un albastru presărat cu scînteii și cu stele care sînt scînteii în veci nestinse.

Din apele fără sfîrșit urcă o piclă ușoară. Siajul lucește alb, iar prora taie valul în două șuvoaie ce se revarsă pe cele două laturi, licărind din cînd în cînd în mod straniu. În brazda lăsată-n urmă se vede masa negricioasă a contratorpilorului ce ne urmează și după el toate celelalte în șir.

Cînd se face o manevră de apropiere, din largul siaj median pleacă siaje oblice dînd impresia unei imense greble de argint.

Pietro Orsini stă lîngă balustradă, privind noaptea ; și tot sufletul i s-a strîns în ochii scrutători. Din cînd în cînd își întoarce fața roșcovană și albul ochilor leonini pare injectat de sînge ; transmite comanda pe un ton precis și decis.

Timonierul stă la roata cîrmei, fără să-și ia privirea de pe busola luminată de becuț în abitaclul ei ; este un om din cea mai pură stirpe tireniană, un adevărat tovarăș al lui Ulise, cu un chip modelat, parcă, de vîntul furtunii.

Lîngă el stau telegrafele pentru sala mașinilor, cu geamurile luminate. Cu jumătate viteză înainte ! Cu toată viteza ! Încet ! Oprește !

Megafonul transmite mașinilor comanda.

— Patru, trei, zero !

Mergem cu douăzeci și trei de mile. Sub luminile de la pupă se vede fierberea strălucitoare a siajului.

— Puțin la dreapta !

Ofițerul de cart stă aplecat deasupra hărții pe care o țin întinsă patru greutate de plumb îmbrăcate în pînză, preocupat să măsoare, să calculeze cu raportorul, cu rigla, cu compasul, cu gurna, în lumina violetă a unui bec acoperit.

O stea căzătoare străbate cerul de august și se stinge pe Capella.

Sînt în inimă mușcătura nerăbdării. Îmi ascut privirea să descopăr în adîncul negurii semnalul de pe coastă. Încă nu se vede nimic.

Cobor cele două scărițe și mă îndrept spre pupă, pe lîngă șirul de torpile, sărind peste marinarii așezați pe jos. De la pupă se zăresc masele întunecate ale celorlalte contratorpiloare înaintînd în șir.

Iată semnalul, vine din direcția prorei. Ne apropiem de locul acțiunii. Se simte tensiunea voințelor. În noaptea asta la Mula di Muggia trebuie să fie Luigi Rizzo.

— De la proră se vede felinarul din Muggia. Îl vedeți ?

— Da, răspund din negură megafoanele negre.

Și acolo unde răsună acest „da“, marea este cea a lui Dante.

— Continuați pe ruta stabilită, cu opt mile pînă la traversarea canalului, apoi cu șase mile.

Prorele îmi despică inima înstelată.

— Unu, doi, zero !

Viteza este redusă la numai șase mile.

Coșurile scot prea mult fum, prea multe scînteii. Pietro Orsini se supără.

Totuși, comenzile se dau în continuare la megafon. În aerul în care plutește aventura, fiecare cuvînt strigat este un focar de primejdie.

Manevra este executată cu un fel de exactitate ritmică. Navele trec una cîte una, păstrînd distanța, pe la tribordul navei noastre, neagră deasupra siajului care lucește alb și din cînd în cînd arde cu o fosforescență neașteptată.

— La est atinsă cota pentru baraj. Stingeți lumina de la pupă ! strigă megafonul.

Se vede coasta iluminată de proiectoarele dușmane. Navigăm în ape puțin adînci, și viteza este redusă și mai mult.

— Unu, doi, zero !

Navigăm aproape pe pipăite, aproape tîrîndu-ne pe fund : sondăm întruna pentru a evita împotmolirea. Navele par să gîfiie, să sufle, să se chinuie ca niște uriașe cetacee în primejdie de a eșua.

— Mașinile cu toată viteza înapoi !

Fuciliere simte că nu mai răspunde la comenzi, că a intrat într-un strat noroios ; și încearcă să iasă.

Ne poate auzi, e în direcția prorei. Vedem apa strălucind luminată de felinarele din pupă. Ni se pare că acum toate sînt în pericol și se frămîntă. Cerul e acoperit. Părul lung ca de meduze al norilor tîrăște constelațiile la fel cum trag năvoadele peștii argintii. Mașinile gîfiie.

Pietro Orsini e acolo, veghează, numai suflet, numai ochi ce înving întunericul. Dacă dușmanul ne-ar fi descoperit în clipa aceea, cu ce șanse am fi acceptat lupta ?

— *Fuciliere* la proră, pe direcția șaptezeci și patru !

Comenzile precise și manevrele executate una după alta readuc escadrila pe ruta bună ; afară din zona de împotmolire.

Văd pe uscat reflectoarele dușmane încrucișîndu-se precum lungi săbii de lumină albă. Pe fondul luminos coasta se desenează atît de aproape, încît parcă ne-am îndrepta spre ea să acostăm.

Sîntem toți încordați din pricina atenției și a așteptării. Peste cîteva clipe vom fi la locul ales pentru baraj. Iar clipele ni se par ore.

Am scos dopurile de cauciuc de la butoane. Torpilele sînt pregătite pe suporturi, gata să alunece-n mare. Marinarii aşteaptă comanda în picioare.

Nu mai trec odată aceste clipe. Putem fi descoperiţi dintr-un moment în altul. Coasta e la o milă depărtare. Spre disperarea noastră, coşurile scot în continuare prea mult fum şi prea multe scînteii.

În sfîrşit, de pe puntea de comandă se aude semnalul de prevenire.

— Atenţie !

Locotenentul îşi priveşte ceasul luminîndu-i cadranul cu lanterna ascunsă în palma mîinii din care se strecoară un reflex sîngieru.

Torpilele enorme, cu capul exploziv, distrugător, de un cenuşiu-murdar ca nişte uriaşe meduze marine solidificate sînt acolo, tăcute, imobile. Dintele dublu al fiecărui suport iese în afară, de o parte şi de cealaltă a prorei.

— Atenţie !

— Lansaţi !

Prima torpilă se rostogoleşte cu zgomotul unei butii ce se sfărîmă ; se scufundă în marea înspumată ; dispare.

— Atenţie !

— Lansaţi !

Au trecut optsprezece secunde şi încă o torpilă se prăbuşeşte-n mare, pe urmă o a treia, o a patra, şi toate celelalte de pe toate navele ce navighează oblic, apropiindu-se cu prudenţă de ţarm.

În trei minute operaţia s-a isprăvit, barajul e complet, exact în locul stabilit.

Dinţii marinarilor strălucesc într-un zîmbet feroce şi fiecare vede cum este străpuns cuirasatul duşman.

— Patru, trei, zero !

Pornim iarăşi în linie dreaptă, revenind pe rută cu viteza iniţială. Navele parcă zburdă, pline de voieşie războinică.

Departe, pe uscat, săbiile albe ale reflectoarelor continuă să se încrucişeze. Explodează cîte o rachetă. Siajul nostru este aşă de frumos că pare o Cale Lactee în efervescenţă.

Un marinar urcă pe puntea de comandă și-mi aduce o ceașcă de cafea fierbinte, al cărei parfum pătrunde ca o desfătare în nări și în piept. Este elixirul marinăresc.

Ne aprindem țigările. Odată cu fumul se întoarce, parcă, mireasma frunzei frecate între degetele brune de către tânărul sarazin, și visul grădinilor părăsite pe malurile erodate din Giudecca și Fondamenta nuove.

Sosește o telegramă radio de la Umberto Cagni aflat pe crucișătorul Pisa.

„Atenție ! Două submarine la pîndă pe ruta de întoarcere.“

Și, odată cu primul fior al zorilor, tragem iar în adîncul plăminilor primejdia și moartea.

Lăsați-mă să văd zorile ! Nu o să-mi facă rău. Deschideți larg ferestrele ! Mă sufoc.

Prin pîclă soarele avea culoarea portocalei, ca luna plină în clipa apariției. Cele șase nave execută rapide manevre de apropiere. Siajele păreau să deseneze pe apă instrumente imense pentru noua mea muzică.

Pierise misterul nocturn cu scînteii și cu stele. Apărea asprul contratorpilor de luptă cu cele trei coșuri, cu cele patru torpile, cu stelele oarbe ieșind în afara bordului, cu marinarii care se odihnesc ținînd ochii deschiși.

Ne ducem să ancorăm la Malamocco.

La Malamocco întîlnim un convoi încărcat cu răniți. Aceasta a fost slujba făcută pentru noi. Preotul invizibil a înălțat oștia și potirul.

Și toată dimineața a avut culoarea rănilor și gustul singelui.

A venit Umberto Cagni.

De unde ? De pe puntea crucișătorului svelt ? din încăperea de la pupă unde mergeam de atîtea ori cu Giuseppe Miraglia să studiem pe hărțile marinărești ruta escortei, în timp ce ochiul de oțel al eroului din Libia strălucea ispitit de ideea unui asalt neașteptat asupra coastei dalmate ?

Sau vine spre mine dintr-un cîntec din *Gesta d'oltremare*¹ ? Sau se înalță din străfundurile disperatei invidii de atunci ?

Și cum să nu-i aduc mulțumiri dumnezeului meu ?

Eroul celebrat în cel de al treilea poem este la căpățiul meu. E viu. Se apleacă asupra-mi. Mă atinge cu mîna căreia îi lipsește o falangă degerată în pustiul Arctic. Nu-l vizitează pe poet, ci pe luptător, nu pe cel care-l elogiase, ci pe tovarășul său.

Vulturul nemuritor al cîntului îmi sfișie din nou ficatul otrăvit.

„Așază-te, Cagni. Gîndește-te că afli aici bezna puțurilor din Bu-Meliana în noaptea de octombrie. Te așteptam. Mi-am pierdut ochiul drept ca Lazaro Mocenigo în bătălia navală din Scio împotriva pașalei Kenaan. Însă așa cum eu îți văd strălucind în beznă ochii și tu trebuie să-mi vezi lumina bandajului. Îmi aduci o altă privire. Sper ca și pentru mine ochiul stîng să devină «al îndrăzelilor recele astru». Mă voi scula și voi lupta din nou. Așa vreau. De două ore ai avut nevoie ca să-ți tai osul degetului cu perechea cumplită de foarfeci ce l-au făcut pe Simone Canepa să fugă din cort. Ei bine, eu am sub pernă foarfecele tale.“

Prezența lui e ușoară. Pasul este ușor, mișcările ușoare. Cu o delicatețe afectuoasă se străduiește să nu tulbure aerul liniștit dimprejurul neliniștii mele. Nici chiar infirmiera nu este atît de prevenitoare ca acest militar dîrz și aspru. Mă gîndesc la felul în care îi tratam în insula Morosina pe marinarii răniți ; păreau să nu simtă dureri cînd îi mișcam pe scîndurile noroioase care slujeau drept tîrgi.

Delicatețea lui mă întărește ca dulcile licori care aprind sîngele.

Îmi fabric oțelul lăuntric pe care aș fi vrut să-l prelucrez cînd scoteam cele zece cîntece din „vajnicul cuptor“.

Hai, focule, muncește ! Glorie, arzi cu flacără ! Tu, cîntăreț al omului — ai pornit să te întreci cu Victoria !

¹ Titlul unui volum de versuri dannunzian.

Nemulțumirea și ciuda anilor de timiditate, anilor de rușine apar limpezi în așteptarea acestei depline împliniri.

Retrăiesc într-o clipă durerea densă a Ultimului cîntec. Aud lătrînd în visul despre duna oceanică dulăii din Fonni, ciinii sarzi, ogarii din Monte Spada. Revăd „trupa“ care și-a îngropat la Tobras morții, urcînd fără mine muntele de nisip inaccesibil, mergînd fără mine spre „zorii siguri“, mergînd spre destin fără acela care crezuse „că este vestitorul vieții noi — și al gloriei noi primul născut.“

Totul e vis.

Cum și unde am ajuns trupa și am preluat comanda și am condus-o în mod irezistibil spre „izbînda supremă“ ?

Și astăzi este înapoia sau înaintea mea lunga umbră a Eroului întii născut ?

Și nu-i adevărat că-n pragul bătrîneții am renăscut ca Prinț al Tinerimii, ales de tovarășii mei din vița lui Mario Bianco ?

Și nu-i adevărat că pentru a-i călăuzi, am aprins în mine „un foc mai înalt și mai pur“ ?

Și nu-i adevărat că i-am călăuzit, nu-i adevărat că exist pentru a-i călăuzi ascultători pe ape, în cer, pe pămînt, unde-i mai mare riscul ?

Ave Tinere ! Glorie ție în ceruri — glorie peste mări, glorie pe pămînt !

Totul e vis, destin ocult, hotărîre a voinței.

O forță intimă, imperioasă mă dezleagă. Pulsațiile inimii îmi sparg pieptul. Pulsațiile cefei parcă-mi întind bandajul.

Cu un zvîcnet rapid, mă ridic gîfîind cu o durere aspră ca suspinul, îmi smulg bandajele.

— Nu mai pot sta aici. Nu mai vreau. Ajută-mă, Cagni. Scoate-mă de aici. Salvează-mă.

Mă sprijină înfricoșat cu brațul, îmi susține capul cu o mînă, încearcă să mă convingă, să mă potolească, să mă așeze la loc în mizeria mea.

— Te rog ! Te rog, prietene, tovarășe ! Nu pot să mă însănătoșesc. Nu trebuie să mă însănătoșesc. Smulge-mă din acest chin zadarnic. Ajută-mă să scap de înșelătoria și de complotul de aici. Salvează-mă.

E speriat. Frământarea mea îl pătrunde și-l tulbură.

Mă clatin. Reușesc să aprind lumina albastră de la capul patului. Îmi văd fratele de aceeași vîrstă, vinețiu în lumina lugubră. Și el mă vede fără bandaj, cu ochiul umflat și lăcrimînd, cu fața tumefiată pe care o zărisem cu o zi înainte în oglinjoara rotundă a doctorului.

Apare infirmiera. Voința de revoltă slăbește sub mîinile milostive și tremurătoare. Întreaga forță se preface în sudoare perfidă. Sudoarea, lacrimile și umezeala compresei îmi îmblinzesc durerea, îmi înmoaic și tristețea și pe mine însumi. Nu mai cer nimic, nu mai însemn nimic.

Unde sînt foarfecile cumplitei răbdări? Acolo, într-o depărtare de netrecut, sub cortul polar, printre resturile sărmanului ciine jupuit.

Amiralul îmi vorbește despre insula Morosina ca despre o mare navă de luptă ancorată în fața coastei dușmane. Știe ce am făcut cu marinarii în octombrie 1915.

Și încă o dată totul devine prezent și viu, totul freamătă și singerează. De la marginea patului pleacă pasarelele din scînduri așezate-n noroi; și-n pernă își viră botul ca-n traista cu nutreț caii păroși din Maremma al celor doi cavaleriști care păzesc firele de telefon.

Cînd aduc în baraca popotei ordinul de a începe focul la amiază, văd scînteind ochii ca de felină ai locotenenților tineri care mîncău cu poftă ciorba consistentă.

Acum pășesc înflăcărat și vesel pe potecă, pe cărămizile puse-n noroi ca un fel de podeț.

Acum urc în turnul de lemn asemeni celui al unei pagode, ascuns în frunzișul imens al stejarului.

Marinarii strigă, lăsînd să li se vadă dinții strălucitori.

Văd Sdobba și Quaranta azurii, cununa înzăpczită a munților, o fișie din Bosco Cappuccio, din Ronchi și din Doberdò, păduricea din Monfalcone, coșurile, Rocca Duino și malul roșu, surpat, din Sistiana, și Miramar, și Barcola, și-n depărtare Trieste ca o formă de lumină, așa cum mi-a apărut prima dată de sus, prin curenții de aer stîrniți de aripile avionului, micuț și adunat, aproape pudic.

O libelulă transparentă se așază pe o frunză de stejar. O ciocîrlie nu se mai satură planînd în văzduh și cîntînd.

Printre pomii deja atinși de toamnă aud glasuri de marinari și de ciori.

Un pescăruș strălucește-n văzduh ca un hidroavion de vîntătoare.

Plopii aurii în nuanțe tot mai pale mă fură ca o muzică de harfă ce se stinge.

— Bateria întâia, atenție ! Petardă, foc !

E prima lovitură. Începe simfonia. Toate văile bubuie.

Bateria Gazzola trage asupra castelului din Duino unde, în timpurile de ludic repaos, am trăit niște zile încântătoare.

Gazzola trage de pe malul stîng, de la capătul podului ascuns de crengi și vreascuri.

Văd explodînd grenada la marginea pădurii.

Ce-i strigătul acesta ?

Megafonul transmite pe toată lungimea malului ordinul de zi adresat de ducele d'Aosta marinarilor.

Simfonia crește-n intensitate. Gazzola trage. Buraggi trage. Soarele înghite fumul gălbениcios. Strigătul se propagă de la o baterie la alta. Trilul exaltat al ciocîrliei umple pauzele. Treptat, întreg văzduhul devine de metal.

— Bateria a patra, atenție ! Petardă, foc ! Piesa a patra, foc !

Un ofițer scund, blond, cu mustățile în formă de perie deasupra buzei de sus ținute, calculează pe un caiet datele pentru reglarea tirului.

— Bateria întâia, direcția 1454, înălțimea 345.

Un timonier cu umerii pătrați, cu microfonul la ureche, stă lîngă el. Are ochi negri cu vinișoare sîngerii ca ai armăsarilor sirieni. Are barba sălbatică și scurtă, nări largi, răsuflare vehementă. Pare turnat în tiparul guelfilor albi sau negri de altădată, plini de înverșunare. Ce rău îi stă să asculte la aparatul acela inutil.

Spune :

— Sdobba întreabă dacă e B 1 sau B 2.

Mai bine ar spune : „Apără-mă, Doamne, că pentru Tine-i fac fărîme !“

Trîmbița de metal, mare, pătată cu verde, atîrnă de o creangă. Oameni și lucruri am înverzit ca stejarul ce ne ascunde.

— Bateria a doua, direcția 1402, înălțimea 230.

Lovitura scurtă sfârșește-n mare. Dincolo de linia apelor, casele din San Giovanni, strînse împrejurul clopotniței, par liniștite sub soarele de octombrie.

Buraggi trage asupra caselor din San Giovanni pentru reglarea tirului. A patra lovitură este tot scurtă. Seria s-a sfârșit.

În timp ce repara un cablu telefonic, o schijă i-a strâpuns lui Uroni plămînu. Nu se lasă să cadă. Rămîne în picioare și strînge dinții, stăpînindu-se să nu verse sînge. Cînd treaba este gata, se prăbușește, în vreme ce prin cablul reparat se scurg comenzile.

Începe o nouă serie.

Marinari ! Marinari !

E glasul meu, un glas de camarad, cel ce răsună în umbra copacilor pitici și deși unde seara fluvială îndulcește barăcile de lemn de parcă ar fi cuiburi de fericire.

Fluviul este mai misterios acum decît fulgeratul Timavo în care s-a scăldat calul înspumat al Dioscurului. O fișie de lumină roșie oprește norii trecători. Tunurile de pe pontoanele ascunse de crengi sînt fierbinți și pătate de verde. Îmi frig mîna.

În noaptea asta voi dormi din nou, însă cu un singur ochi, pe ponton, între saci și muniții, în cușeta strîmtă ca scîndurile negrului tîmpar.

Ardeți-mi patul de spital !

Chemați-mi marinarii, să vină și să se-nșire în acest spațiu gol ce pare marginea lagunei și este la o sută de mii de coți deasupra vieții de ieri.

Marinari ! Marinari !

Umbra este ca o cochilie-n spirală spre a-mi amplifica vocea.

Am impresia că le ofer o băutură întăritoare, bună la osteneală și la febră.

Simt pe piele cum tunurile se răcesc treptat.

Forța este în umbră, compactă, cenușie ca fierul nou ; dar gentilețea are, cînd surîde, niște dinți de copil.

E cineva ostenit ?

Să mergem după muniții, dragii mei. Tirul s-a terminat. Începe iarăși tirul.

Pontoanele sînt pitite ca vidra „ce-i animal și pește”. În liniștea care miroase a apă, tunurile se răcesc și respiră prin culata deschisă.

În seara frumoasă, marinarii trec în șir cu șrapnele pe umăr, la fel de frumoși ca purtătorii vaselor sacre din Atica.

Cine nu se teme de moarte nu moare. Și moartea nu-l vrea pe cel care o caută.

Stam rezemat de parapetul tunului trei. Am plecat de acolo, m-am îndepărtat de lîngă baterie ca să mă-ntorc la postul de observație din pădure.

O grenadă austriacă explodează pe parapetul tunului trei. Patru răniți.

Oare mama mă dusesese de mînă ?

Gonesc într-acolo. Am impresia că nu-mi dă drumul mîinii. Știe că din sînge se va înălța accentul din Ortona, accentul din ținutul natal.

Ne întîlnim cu un marinar care duce o mîneacă a tunarului subșef, dungată cu roșu, și ceasul de mînă cu cureaua din piele zdrențuită. Un răcnet prelung brăzdează albastrul de deasupra capului nostru. Pasarela e stropită cu sînge. O scîndură e un tăciune din care ies scînteii.

Iar târgile sînt scînduri, scînduri mînjite de noroi. De unde să luăm bandajele ? de unde să luăm medicamentele ?

Eroul gol se ridică încă o dată din noroi. Se plăsmuiește încă o dată din lutul originar.

„De ce nu mai trage bateria ?”

Ce neliniște țighește, astfel, din trupul sfîrtecat ?

Trupul e convulsiv și însîngerat ; dar în tremurul cărnii sfîșiate există o ureche atentă, există un vîrf de suflet care ascultă și vibrează.

Giuseppe Maggiora nu se gîndește decît la arma lui. Vrea s-audă bubuitul armei lui. Sîngele îi curge din nas în gura mînioasă.

— Vă amintiți, domnule comandant ? Pe 18 octombrie, acum patru ani, eram la Bengasi.

Este primul cuvînt pe care i-l spune lui Buraggi cînd îl vede : o amintire de război ; amintirea unei victorii, eroică fărîmă de timp și suflet dintre două destine.

Și începe să se plîngă iar că tunul a amuțit. Vrea să se întoarcă lîngă tun. Deși distrus, vrea să se scoale și să lupte. Încearcă să-și ridice mîna plină de sînge, amenințînd să se răzbune.

— Bateria nu mai trage !

O, dragul meu Maggiora, unde ești ? Ești la Mandria ? ești la Venaria reale ? Reîncepi să trăiești și să arzi ?

De ce nu ești în seara asta la căpătiul meu, așa cum am fost eu la al tău în noaptea de octombrie, la spitalul numărul 71 din insula Morosina ?

Îți amintești ?

Nu mai conteneai exprimîndu-ți recunoștința față de mine, iar eu făceam eforturi să nu-ți cad în genunchi și să nu-ți sărut mîinile.

Și lîngă tine era subșeful Corsani ; și el se gîndea întruna la tunurile lui. Și-i scosese răchiul drept din orbită. Și era bandajat ca mine acum. Și era atît de senin și de blind, încît mă face acum să-mi fie rușine.

Îți amintești ?

Mai era și Uroni, cel cu cablul telefonic : eră în pericol dar nu se gîndea decît la baterie și se ruga și implora să i se dea drumul să se întoarcă acolo ; plîngea de ciudă și promitea să fie mai bun și nu știa că este sublim.

Și nici tu nu știai asta despre tine, dragul meu Maggiora.

Și cînd am ieșit din micul spital de campanie de pe Ausa, fără ochiul drept, m-am gîndit, cu tristețe sălbatică, la cei cîțiva care ar fi putut plînge. M-am gîndit la Corsani, care ar fi putut plînge. M-am gîndit la tine, care ai fi putut plînge.

Și ce bine mi-ar fi în seara asta să vă am pe amîndoi la căpății, unul de o parte și altul de cealaltă !

Încă unul ar fi putut să plîngă, și poate cel mai mult : Giovanni Federico, marinarul de pe meleagurile mamei mele, marinarul din Ortona.

Dar nu i-au mai rămas decît orbitele goale, osoase, în micul cimitir de pe insulă, unde promisesem să-i înalț o piatră funerară sculptată și încă nu i-am pus-o

În seara asta îl mai adun odată, îl mai întind odată pe scîndura grosolană acoperită cu mantia-mi de cavalier. Iar mama este cu mine și în seara asta și mă ajută.

Surîsul omenesc cel mai frumos este surîsul care strălucește pe fața sfișiată de o neomenească durere.

Ce Marie a avut vreodată chipul ei cînd se apleacă ? Giovanni e rănit la abdomen, e rănit la rinichi, e rănit la torace. Pe ce parte să-l așezăm ?

Nu țipă dacă-l așezăm pe brînci. Nu țipă dacă-l așezăm pe spate. Și totuși chinul lui mișcă, pînă și scîndura moartă. Sînt ingenuncheat în noroi. În zbaterea lui convulsivă, tăcută, își proptește picioarele de șoldul meu. Și strîng din ținți.

Are picioarele goale. Este pe jumătate gol. Se întoarce-n pruncie. Se întoarce la străbunii neamului lui.

Sînt neam din neamul lui ; și sufăr de durerea lui nemărginit de mult, de la tinerețe pînă la bătrînețe, de la izvoarele fluviilor pînă la vărsare, de la poalele munților și pînă sus, pe creste.

Sărmana lui carne este carnea mea. Tăria cu care rabdă este tăria mamei și a neamului meu.

E așezat pe brînci. E distrus. Are douăzeci de ani.

E întins ca animalele pe care măcelarul le hăcuiește pe butucul din măcelărie. Pe cit îi este trupul de mizer, pe atît îi este sufletul de divin. Îl mai acoperă doar niște resturi din cămașa sfișiată ; și părțile intime care se văd fac să crească scîrba și mizeria, inocența și compasiunea și sentimentul sacru al ființei ce se frînge.

Stă cu fața imberbă întoarsă către mine, nu-și desprinde nici o clipă privirea de la mine. Mă soarbe. Soarbe mila ce pogoară asupra-i din altarul bisericii unde a fost botezat și miruit.

Mama mea îi vorbește prin mine, cum îi vorbea mama lui.

La capătul chinului pe buze îi apare cel mai dulce surîs de copil.

Incomparabilă muzică a luptei drepte !

Eroismul, singele, moartea, caritatea, speranța mă aduseseră în acea stare de grație pentru a primi și continua melodia nemaiauzită.

Ce era în comparație cu aceasta sentimentul muzical ce ordonează în tabloul lui Tițian țevile armoniului și arborii nobili din grădină și fîntînile la distanțe simetrice ?

Nici cea mai mare orgă de catedrală n-a umplut cu sunetele ei naosul, cum îmi umplea sufletul bulevardul larg și tăcut, mărginit de ploi.

La despărțirea de răniți și de muribund, în mine parcă se rupseseră fibre, tendoane, nervi. Nu mă spălasem bine și aveam încă sînge sub unghii și pe haine.

O, insulă Morosina, aurie de ierburi, albăstrie de bălți, aidoma celei mai senine copile a lui San Marco, întinsă sub amurgul de octombrie, în tine am lăsat cel mai profund mister al pasiunii, în tine am lăsat ritmul cel mai tainic al muzicii.

Îl invidiez pe eroul de douăzeci de ani din neamul meu, care și-a găsit în tine pacea, sub o micuță cruce din lemn negeluit. Poate că nu mă aude ; dar, dacă aș fi eu culcat sub mormanul de pămînt reavăn făcut cu lopata groparului necunoscut, aș auzi continuînd în veșnicia-mi melodia aurită a plopilor tăi.

Era un înger care-i număra ? era un înger care-i tempera ? era un înger care-i armoniza ?

Toți trei aveau pentru iubirea mea chipul surîzător al muribundului.

Cîtă viață, cîtă viață roșie mai este încă-n mine !

Durerea mea este plină de sînge. Visele îmi sînt pline de sînge. Orice gînd atîrnă greu de sînge.

Spre marea mea repulsie, trecutul sîngerează uneori cum sîngerează vitele hăcuite și agățate-n cîrlige.

Îmi scriu pătîmirea cu sîngele. Așa cum are modelatorul lut sub unghii, eu am sub unghii sînge uscat.

E acolo lighenașul cu reflexe roșietice, pe măsuta cu medicamente, între sticluta galbenă cu atropină și sulul de bandaje ; și în roșeață scînteiază un fin instrument de oțel.

Persianele de la ultima fereastră sînt întredeschise.

Este unu după-amiază. Sînt singur. Ai mei sînt la masă. Ora îmi străpunge picioarele cu un piron ascuțit.

Din cînd în cînd la bandajul meu orb ajunge cîte o adiere.

Mi-e sete. Mai înainte Renata avea în albul ochilor un tremur de pîriu.

Ai mei mănîncă. Se întremează.

Un firicel din soarele interzis intră prin persianele întredeschise. Face să strălucească lighenașul. Între marginile lui de porțelan, sîngele proaspăt are culoarea vie a unui trandafir de purpură.

O umbră ușoară trece o dată și încă o dată. O umbră labilă atinge lighenașul ; pierde ; revine.

O urmăresc încordat. Ajunge ca să-mi tulbure melancolia și să-mi exaspereze neliniștea.

E umbra unui fluture.

Bozna se îndesește, în vreme ce craterul din ochi erupe.

E ca o bruscă involburare de nori înflăcărați, înălțînd ritmul epic pînă la exaltare.

E o materie solidă și bogată prefăcută de durere și furie în stînci abrupte în metamorfoză.

E fundalul unui gest măreț și neștiut.

Totul arde din nou. Zorii nu mai au rouă, ci scînteii. Începe dimineața păsărilor.

Mai întîi e ca un sfîrșit de cărbuni verzi.

Focul se înfiripă, se întinde, izbucnește.

Focul ciripește, scoate triluri, cîntă.

Disting în corul fierbinte un sunet nou.

Sunetul străin crește-n intensitate. Cîntecul pare să scadă.

Ghicesc ploaia.

Ploaia răpăie peste cîntec ca peste un inoendiu de lăstare uscate de viță.

Cîntecul se împarte în limbi ascuțite de flăcări.

Încet încet ploaia îl înăbușă, îl slăbește, îl stinge.

O răpăială monotonă e stăpîină.

Se întoarce Noaptea ; își pune coatele pe tăblia patului, își duce degetul negru la buze și mă fixează.

Mi-e veșnic sete. Schingiutorii îmi interzic să beau și continuă să-mi lase-n gura dată cu iod un gust de oțel.

Un cuvînt, sunetul unui cuvînt obsedant asociat cu imagini lichide și reci : *aloscia* îmi plutește prin creierul gol și-mi face astăzi supliciu mai crud.

Cred că-i o băutură de vară din lămîie, din miere și din plante aromate.

Demonul și-a aprins iar în adîncul ochiului meu toate focurile ; și suflă peste tristul rug cu toată nebunia sa, ca în cele mai desperate ceasuri ale acestui chin fără scăpare.

Arsura îmi reduce trupul mizer la o mîină de vreascuri aflate la marginea văpăii.

Se înmulțește frunza de ferigă pe care o am în ochi ; se înalță, se îndesește.

Iată-mă precum tufișul de ferigi, de culoarea aurului și a aramei, pe care l-am văzut neatins, la limita incendiului din Landă.¹

Văpaia îl atinsese fără să-l ardă. Și eram plin de o uimire superstițioasă văzînd lucrul acela ușor de aprins, intact, lîngă hotarul focului. Era gata să ardă-n flăcări într-o clipă, să devină cenușă într-o clipă ; și, printr-un miracol, voracitatea focului îl cruțase.

Cine mă înfășoară în cenușă încinsă ? Vîrful inimii scînteiază și trece prin cenușă.

Sînt cenușa și pasărea fenix. Sînt opac și străluminez. Beat de nemurire supraviețuiesc rugului.

Cine m-a așezat cu un gest poruncitor pe cal ?

Spiritul observației intră-n mine ca un zeu înarmat cu o mie de ochi.

Observația creează ce contemplă.

Crez ardoarea.

Acesta este destinul meu intim.

Oh, pădure de la marginea Occidentului ! Oh, sihlă de îmbelșugate răni ! Oh, exil al tăriei mele cu lacrimi de rășină !

Călăresc prin păduri de pin arse.

Rătăcesc prin păduri tinere și fără viitor, sacrificate ca niște copilandri spre a turna bronzul înroșit al idolului.

Pămîntul e cald, ici colo fumegos, negricios, striat cu cenușă alburie.

¹ Evocarea incendiului pădurii de pini în timpul șederii la Archon.

Pinii sînt sumbri, pîrjoliți pînă-n vîrf, fără ace, doar cu crengile goale ; însă toți în picioare ca martirii neînvinși.

Cîte unul este carbonizat ; și focul tot mai lucrează în trunchiul ciuntit, caută rădăcinile, le devorează sub pămînt.

Cîte unul are coaja netedă a trunchiului acoperită cu falduri ușoare de cenușă.

Copita calului se poate afunda în fiecare trunchi gol ca într-o teacă înroșită. Nu slăbesc nici o clipă vigilența. Sînt numai ochi și putere de pătrundere. Așchiile negre, împărăstiate amenință să găurească talpa, ca vîrfurile de fier care rupeau picioarele cavaleriei dușmane.

Spuza frige. Simt mirosul unghiei pîrlite, ca la ușa unui potcovar. Respir văpaia. Aud un suflu, un troznet, un scrișnet intermitent. Asud și gifii.

Cine este bărbatul cu chipul ars, cu hainele în flăcări ce se rostogolește în nisipul din largul drum contra focului și urlă ?

Înaintează prin landa cinerară.

Călăresc prin pădurea sumbră, prin nisip și cenușă.

Din cînd în cînd, cîte un vîrtej tăcut ridică cenușa la mare înălțime.

Văd înălțîndu-se pe cerul mut lungă trîmbă firavă și unduioasă.

Mă vrăjește.

Îndrept calul spre ea ca s-o observ mai bine.

Cum mă apropii se și risipește.

Și încă una răsare mai departe.

Și mă vrăjește.

Și mă apropii. Și piere.

Și încă una răsare și mai departe ; și încă una ; și apoi încă una.

Unduiesc tăcute prin aerul fierbinte ; se arată ; se destramă ; dispar.

Sînt ca fantasmalele holocaustelor.

Trec peste șanțuri ; străbat largile drumuri nisipoase, numite „paza-focului“ în Landă, care n-au izbutit să

salveze pădurile vecine. Nisipul este amestecat cu grămezi de cenușă și de cărbune sfărîmat.

Sub o surpătură un ghem de rădăcini arde și fumegă pîrîind, scîrîind, șuierînd.

Ici colo, în mijlocul carbonizării și incinerării descopăr neatins un fir de iarbă uscată, neatinsă o frunză de ferigă.

Descopăr ici colo, pe buza șanțurilor unde a ajuns incendiul, un smoc de iarbă verde, o tulpină încărcată cu micuțe flori roz și violete.

Sufletul uluit se gîndește la sine.

Nu mai sînt fantasme de cenușă, ci coloane de fum posomorîte.

Un huruit sinistru, ce parcă ar urca din inima pămîntului.

Îmi îndemn calul printre pinii arși, ca înspre un abis expiator.

Fascinația de șarpe a pericolului îmi încleștează pieptul.

Solul fumegă și scîrîie sub copite.

Norul de fum gros înghite flăcările izolate.

Simt în gît mușcătura acră a rășinei.

Huruitul crește, mă izbește, mă asurzește.

Prin contrast, din străfund izbucnește un cîntec, atunci cînd, între un trunchi și altul, apar deodată flăcări.

Splendoare a focului, îmi ești, de fiecare dată, mai nouă decît primăvara însăși.

În fața mea, mulțimea flăcărilor s-a dispus în formație de luptă, ca o imbatabilă armată.

Și cîntă peste dîra lipicioasă, peste sfîrîitul rășinei, peste troznete și pîrîituri.

S-au dispus într-o singură linie care înaintează vorace.

Îmi devorează ochii, îmi devorează fața.

Sînt de un portocaliu care din cînd în cînd capătă o nuanță albăstruie, verzuie, cenușie.

Se întunecă uneori ca tăciunele ; alteori sînt orbitoare ca fulgerul.

Diversitatea lor mă tulbură, ca privirile ce au darul să farmece.

Au lăsat în urma lor pădurea carbonizată, fumegîndă. Înaintează într-un lanț nespus de lung. Desfășoară un front de bătălie ce se pierde în depărtare, strecurîndu-se în norul de fum negru.

Violența lor este atît de mare încît nu pare să se nască la suprafața pămîntului, acolo unde-și înfige rădăcinile mărăciניșul, ci pare să irumpă din adîncuri, să năvălească din hăuri, ca revărsarea craterelor vii.

Au violență și tenacitate, avînt și constanță.

Te învață să lupți.

Iată procedeele artei focului.

Iau cu asalt trunchiurile, încercînd mai întîi la rădăcinile mici și mari din afară.

Apoi se tirăsc în sus pe scoarța solzoasă.

Par să pipăie, par să caute locul unde ar putea mușca mai amarnic.

Se aciuiază acolo unde a fost tăiat un ram, acolo unde este o plagă de rășină, o rană înmiresmată ; și stăruie.

Într-un răgaz al vîntului, coboară.

Dar cea care și-a înfipt dinții în punctul viu al trunchiului, aceea nu cedează. Rămîne singură, suspendată, ocupată să muște, să devoreze, desprinsă de toate celelalte, singură, obstinată cu foamea ei, cu furia ei.

Mă gîndesc, nu știu de ce, la bătăliile navale, la abordajele și asalturile disperate, cînd fălcile și pumnii se încheștează de bordurile navelor, și securile despică încheieturile, spintecă grumajii ; și groaznicele mîini rămîn în continuare agățate de vas, dinții rămîn înfipți în vas, în timp ce trupurile se prăbușesc și se afundă.

Astfel rămîn ghearele roșii ale flăcării, gîtlejurile roșii ale flăcării agățate de trunchi, desprinse de trupul ce coboară.

O, luptător inert, amintește-ți de fratele lui Eschil.

Unele trunchiuri ard pe o singură parte, ca și cum focul ar năvăli dinăuntru prin incizia verticală făcută de rășinar.

Focul e ca un drapel zdrențuit, arborat pe copac.

Vîntul se întărește.

Toate drapelele victorioase se zbat și flutură, se fac fiști-fișii care filfiie-n vînt.

O rafală puternică, sărată vine din larg.

Focul saltă, se avîntă, trece peste coroane, cuprinde în întregime pinii, îi înroșește de la rădăcină pînă-n vîrf, cu vuiet de furtună.

Solzi din scoarța incendiată și conuri aprinse sînt împrășcate la mare distanță ca lapilii vulcanici.

Odată aprinse, nenumărate cuiburi țesute de omizi zboară la o distanță și mai mare și propagă incendiul departe, în pădurea ferită.

Rășina fierbe, sfîrșie, trosnește. Vasele de lut clocoțind, încinse, revărsîndu-se, se umflă, dau înapoi, explodează ca bombele de mină. Fiecare rafală săgetează cu mii de ace roșii.

Dar înlăuntrul vuietului o misterioasă melodie se conturează, se prelungește, curge.

Să cînte Salamandrele ?

Flăcările-și iau zborul laolaltă cu fumul, pînă-n cer.

Un vârtej de fum sumbru umple văzduhul, năvălește asupra soarelui.

Văd soarele prin el, ca un disc roșiatic gata să se răcească.

Nu-l mai văd. E-nghițit.

Vîntul face o pauză. Fumul se risipește.

Văd iarăși discul. Puțin cîte puțin, din roșu devine galben-roșcat, din galben-roșcat devine auriu.

Dar, în umbră, incendiul este mai strălucitor decît el.

Iată că toată marginea norului fumegos se aurește și prinde a scînteia uluitor.

Învinge soarele ?

Străfulgeră-n azur pentru o clipă, în timp ce marea flacăară coboară, se tîrăște.

Dar sus, în punctele nodale ale trunchiurilor, mica flacăară e robustă și roade.

Dar sus, în trunchiurile vlăguite, deja-n puterea morții, mica, stăruitoarea flacăară caută ultima picătură.

În pauza asaltului, misterioasa melodie devine mai distinctă. E limpede ca un cînt neuman. Mă fură mai presus de orice ardere.

Să cînte Salamandrele ?

Oceanul își suflă imensele rafale printre dune.

Vîjiitul și șuierul acoperă glasul vrăjit, dezlegîndu-l de răul care arde.

Vîjiitul și șuierul se preschimbă în muget de bivol, în răget de leu.

Întăritate, flăcările înaintează în linie de luptă, mai înalte, mai dese.

„La mine, pădure !” strigă condotierul implacabil ce poartă chipul meu de războinic. „La mine, toată pădurea și toată aroma !”

E primul la asalt ; și primul înhață hirsutul de coamă.

„La mine, bărbați ! La mine, lume a codrului !”, strigă adversarul îndrăzneț, ce poartă chipul meu de războinic.

Focul o să doboare focul, flacăra o să ucidă flacăra, pentru ca învrăjbita cenușă să poată fecunda din nou pămîntul.

Cine e omul cu fața arsă, cu hainele aprinse ce se aruncă-n nisip și intră-n el de parcă ar vrea să se înmormînteze ?

Și nu se stinge.

La mine, bărbați ! Bătrîni, femei și copii, toți la mine ! La mine, toată lumea din Landă care mai are suflet și mîini !

Eu conduc focul contra focului.

Lanțul uman s-a opus lanțului de flăcări. Un front contrar s-a opus frontului de incendiu.

Focul irumpe contra focului.

Cu ramuri lungi și tinere de pin, bărbați, bătrîni, femei, copii bat fiara roșie forțînd-o să înainteze spre cealaltă fiară care înaintează.

Dă-i zor, dă-i zor !

Flacăra biciuită se zvîrcolește. Pale de vînt întorc fumul împotriva biciuitorilor. Pălălaia tot mai puternică pîrlește gene și sprîncene, bărbi și haine. Gîtul se usucă, ochii lăcrimează.

Dă-i zor, dă-i zor !

Focul înaintează contra focului. Dușmanul se apropie.

Rînd pe rînd se îngălbenește și se înroșește. Se sparge-n miriade de văpăi ; se recompune ; se împrăstie ; se dez-agregă. Troznește, țiuie, pocnește, fisie, şuieră, scrișnește.

Dă-i zor, dă-i zor !

Din ce viscere se înalță urletul de durere și de groază care-mi sfîșie sufletul ?

Nu mai este glasul elementului. E glasul creaturilor.

Prinse între foc și contrafoc, animale înnebunate își caută scăparea.

Focul le urmărește, contrafocul le zăgăzuiește.

Orbite de vîlvătăi, în aerul tot mai încins, se izbesc de trunchiurile pîrjolite.

Se năpustesc mugind prin lungul și toridul coridor al labirintului fără ieșire ; și mugetul lugubru sparge sufo-canta funingine într-un vârtej de solzi aprinși și de conuri arzînde.

Dă-i zor, dă-i zor !

Călcăm în picioare jăratecul, strivim tăciunii, înghițim scînteile.

Acești biciuitori obstinați sînt o falangă de martiri constrînși să combată focul Domnului ?

Fiecare are împotriva lui un înger de flăcări, cu o mie de săbii învîrtejite.

Copiii plîng ; bătrînii cad în genunchi ; femeile urlă ca-ntr-o naștere anevoioasă.

Și cine este Domnul acestei bătălii strălucitoare ?

Și care timp străvechi înroșește această luptă de flăcări ?

O văd pe străbuna Cibeles fără turnuri și lei.

Îi văd veșmîntul brăzdat de aer, de apă, de pămînt și de foc.

Îi văd purtătorii de pini, hirsutele cete ale dendroforilor semănînd cu arborele sacru.

Cine urlă ? Cine rage ? Cine cheamă din abis și din înalt ?

Soarele s-a înnegurat.

Tunetul îngerilor Urgiei să fie ceea ce domină cioc-nirea celor doi adversari care rag ?

Acolo unde se izbesc, totul e devorat. Totul e negru tăciune și jăratec și caldă cenușă. Nu mai există hrană.

Focul moare.

Focul a murit !

Durerea e uimită, teroarea amuțește.

Dar, iată, un vîrtej tăcut ia cenușa care încă scînteie,
și o ridică pînă la norul negru ce se împrăștie.

Văd trîmba lungă, firavă înălțîndu-se, unduind, înde-
părtîndu-se.

Este fantasma holocaustului.

*Holocaust, proaspăta victimă
îmbrăcată în alb și înaltă
întinde spre strălucirea ta
mîna încărcată de rouă
precum caliciul solitar al volburei
pe care zorile îl umplu pîn' la margini.*

*Holocaust, Holocaust,
ți-a fost răpită inima omului,
unde sîngele lupta clocotitor
ca-n lutul suspendat
picurata rășină de aur.
Dar mîna răpitorului
a fost arsă pînă la încheietură ;
și a fost ispășită cutezanța
și depusă mărturie pentru viitor.
Holocaust, Holocaust,
nu stinge în cenușa-ți
astrul nemuririi
ce scînteia pe culmile afunde.*

*Vîrtejul funebru
cenușa moartă tot o mai ridică ?
E ceea ce nu moare.
Tăcutele fantasma se înalță
în liniștea cerului purificat ?
Liniștea așteaptă.
Din care ape suflă duhul
ce face să vibreze pustiul fără sînge ?
Apele s-au calmat.
Ce-i această fremătare de aripi ?
Ce-i această fulgerare de pene ?
E stirpea Soarelui.*

Ce-i acest miracol de aur
mai frumos decît toate văpăile ?
Imnul reînviat, o rege Lemuel.

Aud păsările fenix cîntînd !
Beția năvălește în mine
ca un fluviu ceresc.
Îmi simt în mine zeul.

Aud păsările fenix cîntînd
un cîntec ce miroase a smîrnă
și înfioară ca amărăciunea.
Îmi simt în mine zeul.

Toată cenușa e sămînță,
toți mărăcinii sînt lăstare-nmugurite,
tot pustiul este primăvară.
Îmi simt în mine zeul.

În palmieri a renăscut pădurea,
se înalță în eter imună
de servitutea greutăților.
Îmi simt în mine zeul.

Cîntă în vîrful palmierilor
fără să le plece, fără să le frîngă,
cîntă păsările fenix renăscute.
Îmi simt în mine zeul.

O, păsări fenix ale Holocaustelor,
nu voi numi orientala voastră purpură,
nici creasta voastră de neștiuți aștri.
Îmi văd în mine zeul.

O, păsări fenix ale Holocaustelor,
nu voi dezvălui cuvîntul sacru
ce deschide și închide imnele.
Slujesc în mine zeul.

A treia ofrandă

Somnolență de început de aprilie. Ploaie de amiază care cade molcom în frunziș și amuțește.

Toropeala mea este în armonie cu grădina nevăzută. Simt că fluxul e mare și a dat peste mal.

Melodiile păsărilor răsună în mine ca niște cîntece mîngîietoare ale sufletului.

Divină pace. Este o somnolență aproape extatică, transparentă și netedă ca un pîrîiaș de cîmpie.

Nu mă veghează Sirenetta, ci sora Apă, creatura „umilă, prețioasă și castă“ din *Cîntecul Creaturilor*.

Cu degete lungi, argintii ea caută venele în trupul meu slăbit, le descurcă, le separă, le întinde, le duce înspre tihna pămîntului.

Mi se pare că simt cum mîna lunecă de pe umăr pe braț cu o limpezime virginală și îmi trece peste degete, se scurge fluidă printre degete, se face arcuș de cristal gata să cînte la instrumentul cu corzi din ploaie de primăvară.

După un timp aud cum începe iar ploaia.

Auzul meu plutește pe ape somnolente ca frunzele în formă de urechi.

Se stinge melodia păsărilor și a sufletului.

Dintr-o dată îmi simt gura uscată. O placă subțire de oțel îmi îmbracă limba și palatul.

Ridic mîna spre aceea ce mă veghează.

„Soră Apă!“ murmură glicina udă. „Soră Apă!“, strigă răsurile dornice să înflorească. Violetele gîndului, plecîndu-și chipurile înlăcrimate, suspină: „Soră Apă!“.

Sînt ca o colină conică de pe fundalul tablourilor din provincia Umbriei, cu o culme a calvarului arsă de soare și cu povîrnișuri scăldate de pîraie.

*Să fii un superb pin italic
pe o colină romană
sub luna plină ;
și să simți vîntul nopții
mișcînd gîngășe vîrfuri
renăscute între vechile ace,
la capătul vechilor ramuri
trandafirii ca degetele pruncilor.*

*Să fii chiparosul cel mai mîndru și întunecat
din Villa d'Este
după asfințit,
cînd fîntîna
îndepărtează părul Maicii Domnului,
precum un vâl de pe urechea-i picurîndă
spre a pîndi îndeapărtatul zgomot
al cascadei tiburtine ;
și să pipăi grația serii
cu verdele-ți clar și sensibil,
de frunziș funerar.*

*Să fii în For
spiritul unui fir de iarbă oarbă
și să înduri răbdător
pînă descoperi fisura venerabilei pietre
peste care călcat-au Triumfurile ;
și s-o afli în fine,
și s-o împingi cu firavul tău creștet
și să răsari, și să-nvêrzești, să te bucuri de soarele
ce n-a văzut nîcicînd ceva mai măreț decît Roma.*

Scurt răgaz. Din nou inima mi se zbate chinuită,
pieptul e apăsător de neliniște.

Vin să mă viziteze Luigi Bresciani și Roberto Prunas ;
și mă anunță că miine dimineată vor face proba zborului
de lungă durată, probă ce va fi socotită, în sfîrșit, ca o
omologare a marelui hidroavion în care noi, luptătorii de
pe Adriatica, ne-am pus toată nădejdea de supremație
și victorie.

Inima-mi bate așa de repede încît am senzația că sînt
gata să mor. Zgomotul ei mă împiedică să aud cuvintele.

Simt că Gino se apleacă și-mi pune mîna pe piept. Pierd noțiunea timpului și a locului. Sîntem ca atunci cînd ne sprijineam unul de altul pentru a putea rezista, în timp ce patru marinari apucau lințoliul de cele patru colțuri și duceau cadavrul lui Miraglia spre sicriul deschis, așezat pe podea, lingă pat.

Oroarea neașteptată parcă-mi închide trupul într-un bloc de gheață ; și mi se pare că în același bloc rămîne închis și tovarășul meu.

Cît timp să fi trecut ?

Inima și-a rărit bătăile, însă tristețea mă doboară.

Era deja noapte cînd Gino și Roberto au plecat. Mîine dimineată vor fi alături în arca înaripată, ca mine cu Miraglia pe care am să-l reîntîlnesc într-o zi.

Am călcat interdicția. M-am ridicat în coate spre a-i putca saluta încă o dată și a le face o ultimă urare de izbîndă.

Nicicînd n-am avut o dorință mai violentă de a mă ridica.

„Luați-mă cu voi ! Salvați-mă ! Și voi face la fel. Cine mă ia cu el, ia cu el și norocul meu.“

Nu mă mai aud. Trec pe străduță, trec prin piațetă, trec podul.

Precis că le e milă de mine cînd mă văd țintuit la pat. Dar nu pot să nu fie beți de plăcere, ca și noi în ajunul oricărei acțiuni.

Și e a doua noapte din aprilie. Încă n-a apărut luna nouă. Văd prin luminator bolta înstelată. Primăvara stelele par noi ca florile de migdal. Înmiresmează azurul, vîntul și dorul tinereții.

Vreau să respir stelele de aprilie.

De ce-ai plecat așa de repede de la mine ? De ce-ai plecat, Gino, așa de repede ?

Înainte erai mult mai legat de mine, ca în acea seară de decembrie, în acea seară de 25 decembrie cînd, după ce atinsesem cu buzele cadavrul de trei zile, m-am îndreptat și te-am văzut fără culoare, ți-am văzut gura de copil strîmbîndu-se de plîns, mi-am pus capul pe umărul tău și am plîns laolaltă.

Dacă ai fi rămas, dacă l-ai fi lăsat să plece pe Roberto Prunas și ai mai fi rămas încă puțin, doar tu cu mine, l-am fi văzut apărînd pe cel pe care-l iubeam, unul mai mult ca altul ; și el ar fi stat în picioare între capul patului și scaunul tău.

De ce atîta grabă ?

Te aștepta mica ta prietenă pe care nu am cunoscut-o niciodată, în casa de sub porticul Barbarigo, unde nu am venit niciodată ?

Te așteptau cîinii care în seara de decembrie, în timp ce mă oprisem cu Beppino în fața basoreliefului Zara de la Santa Maria del Giglio, ne-au vestit că sosești ?

Te aștepta muzica să te învețe cum să-ți eliberezi aparatele atît de precise de legea gravitației ?

Nu știu de ce în seara asta mi-ai lăsat un asemenea regret. Ca și cum urma mîinii mi-ar fi rămas pe pieptul zbuciumat.

Ai citeodată un chip de copil ; și îmi vorbeai ca unui copil cînd îmi promiteai că mă vei aștepta spre a face împreună primul zbor împotriva dușmanului pe noul aparat.

Aveai aerul că vrei să îmi oferi o consolare.

Dar eu am să mă scol. Peste cîteva zile am să mă scol. Și-am s-o iau de la capăt. Să știi că nici o acțiune temerară nu se va putea face fără norocul meu.

Mi-a fost rușine că am vrut să mă însănătoșesc. Dar acum știu că tot chinul a fost zadarnic. Fluturile prizonier nu mai există, nici frunze de ferigă. Drept în mijloc se află abdomenul unui păianjen negru, odios. Și nimeni nu-l va izgoni vreodată.

Doctorii păreau să se teamă de un miracol. Acum nu se mai tem. Destinul sinistru se împlinește. Este bine s-o știi.

Vei avea ca tovarăș un ciclop deosebit de atent.

Unde ești ? Ești acasă cu femeia și cîinele tău ? Sau te-ai întors la Arsenal, unde-i adăpostit „Vulturul de mare“, pe care poate că în noaptea asta mecanicii îl pun la punct ?

Aș vrea să-ți pot trimite în noaptea asta tot ce-am să scriu în beznă pe fișiile de hîrtie semănînd cu cele de la bord pe care notam, în vuietul asurzitor al motorului,

observația și ordinul. Aș vrea să știi în noaptea asta de veghe cât mă gîndesc la tine și cîtă încredere am în tine.

Dar poate că tu nici n-ai reuși să-mi descifrezi semnele.

Și-n noaptea asta patul vibrează și se clatină ca aripa dublă suspendată între mare și cer.

Nu voi dormi. Noaptea nu pot dormi.

Tu trebuie să dormi. Mîine dimineată trebuie să ai mîna sigură, ochiul ager, mîntea limpede.

Dăruiești o nouă armă Patriei.

Am o dorință fierbinte să te revăd, să-ți vorbesc.

Nu-mi auzi chemarea ?

Dacă tot nu dormi, de ce nu te întorci ?

Simt iar bătăile inimii în gît. Ce teribil motor am în piept !

Și nu știu dacă mă omoară așteptarea, sau mă omoară tristețea, sau mă omoară setea.

Știi ? Călăii mei nu mă lasă să beau.

Sînt la fel de aspri cu mine cum ai fost tu cu Luigi Bologna cînd ați căzut în mare cu aparatul și ați rămas în apele dușmane, și după ore întregi de tentative nereușite, nemaiputînd să rabde chinul setei, voia să bea apa din radiatorul tău, iar tu i-ai pus pistolul la tîmplă și i-ai spus : „Dacă iei o singură picătură, te-mpușc.“

Ce mult mi-a plăcut gestul tău curajos față de un tovarăș curajos, pentru salvarea armei și a doi luptători ! Ce mult mi-a plăcut de tine, de tine cel cu zîmbetul timid, de tine cel cu capul de cadet imberb și blond, ușor înclinat pe umărul stîng.

Totuși, dragul meu tovarăș, lasă-mă în noaptea asta să beau un strop de apă din radiatorul tău.

Nu dorm, nu pot să dorm. Noaptea și mai puțin ca ziua.

Acum că ochiul stîng poate percepe puțină lumină, o neliniște dureroasă mă cuprinde cînd văd geamurile ferestrei întredeschise învinețindu-se-n amurg.

E ceasul cînd se înnegurează în tot orașul și eu implor să nu mi se închidă fereastra. Sorb ultima lumină cu însetarea unui muribund.

Cînd obloanele interioare sînt lăsate, camera devine un sicriu. Trupul rămîne închis între patru pereți ca între

patru scînduri. Luminile rătăcitoare de pe fundul ochiului bandajat formează spectrul insomniei.

Oare Gino Bresciani doarme ?

Aud partea de Largo din Trio-ul Spiritelor. Camera mică de alături, sonoră ca o cutie de rezonanță, a păstrat-o cum păstrează o casetă aroma.

În noaptea asta dialogul viorii și al violoncelului este o implorare ce suie din străfundurile morții.

Îmi revine în minte seara de decembrie, cînd mi-am lipit buzele de bradul plin de resturi de carne ca un animal de povară istovit, de firul din iese și am simțit în gură plenitudinea morții.

Am ațipit cînd era de-acum ziuă, cînd am văzut lumina strecurîndu-se printre grilele obloanelor și am auzit pe canal răsunînd vocile cunoscute, zgomotele știute.

Simțeam în permanență în amorțeala mea clătinarea patului și bătaia motorului bolnav din mine însumi.

E tîrziu. Amorțeala nu-mi produce nici o ușurare. Mă simt frînt, ostenit. Am gura așa de uscată încît nu reușesc să articulez nici o vorbă. Inima îmi zvîcnește dezordonat și își întetește bătăile cu o violență nebună. Infiriera schimbă compresa și bandajele. Mîinile-i tremură.

— Cine trage la mal ?, o întreb.

O șalupă păcăne încercînd să acosteze. Păcăniturile sînt asurzitoare. Geamurile zăngănesc iar pereții vibrează.

— Mă duc să văd, îmi răspunde.

Iese. Se întoarce.

— Doi ofițeri de marină au coborît din șalupă și se îndreaptă spre Campo di San Maurizio.

Vacarmul continuă. Fiecare păticeică din mine suferă. Sînt plin de strigăte ce nu trec pragul dinților.

Ascult. Disting zgomotul unor pași pe străduță.

— Și acum ?

Femeia iese. Se uită pe fereastra camerei de alături. Revine.

— Ofițerii însoțesc o doamnă voalată. O ajută să urce la bord. Pleacă.

Au trecut două ore.

Din nou se oprește la mal o șalupă și zguduie casa cu duduitul ei.

Întreb infirmiera.

Iese și se întoarce.

— Cei doi ofițeri au adus-o înapoi pe femeia voalată. Pare dărîmată. Ei o sprijină.

Mi se pare că nu mai am cameră, că nu mai am pat.

Sînt întins pe străduță, lângă malul îngust care mi-roase a putred în timpul refluxului.

Sînt ca un cerșetor invalid.

Am capul bandajat de multă vreme. Am o rană pe care nimeni nu o mai descoperă și n-o mai îngrijește.

Nu e niniic mai trist pe lume ca malul îngust unde sârmana prietenă a mortului s-a imbarcat ca să vadă cadavrul, unde a debarcat după ce l-a văzut pentru ultima dată.

A trebuit să părăsească încăperile unde locuise împreună cu el și cîinii lui. A devenit o intrusă, și-a găsit adăpost pe aproape, într-o casă din Campo di San Maurizio. Este săracă, singură, nu mai are nimic.

Ce face la ceasul acesta ? Nu poate să-și privegheze prietenul. Cadavrul se află la Sant'Anna, în aceeași cameră mortuară unde l-am privegheat trei nopți la rînd pe Giuseppe Miraglia.

Marinarii fac de gardă ca și atunci.

Marele steag naval acoperă peretele.

Cine mi-a spus că nu i-au lăsat fața descoperită fiindcă e arsă de explozia rezervoarelor ?

Ca Giuseppe Miraglia, ca mine, este rănit la ochiul drept.

Toată partea dreaptă este zdrobită, vinătă.

Lumînările pîlpîie și se consumă în creierul meu ca și atunci.

O văd pe sârmana văduvă trecînd deseori pe străduță, pe lângă zidul ros al grădinii.

Nu mai pleacă de acolo.

E ca o zdreanță ce flutură pe zidul de cărămizi, întunecată ca sîngele închegat.

Din scara cînd o gondolă veche s-a lovit îndelung de treptele lăsate libere de reflux, putrede ca marginile unei haznale, malul acesta îngust și verzui mi-a produs o impresie sinistră. Treapta rămăsese atît de sus, încît piciorul nu mai ajungea la ea ca să coboare.

Într-o dimineată de la sfîrșitul lui ianuarie, cenușie și umedă, ieșind din casă am auzit glasurile unor femei aplecate deasupra canalului. Le-am întrebat ce fac.

Înecau cinci pisoii născuți în timpul nopții. Îi aduseseră în șorț și-i aruncau în apă unul cîte unul. Străduța strîmtă, piațeta pustie cu fîntîna zidită aveau un iz de crimă.

Umbra nenorocirii nu va mai părăsi nicicînd zidul. Piatra e scaldată de plîns, de fluxul plînsului.

Unde o fi la ceasul acesta tîrziu din noapte Roberto Prunas ? Fină unde i-or fi ~~un~~ curenții cadavrul ?

Curentul de noapte vine acum spre mine și-mi aduce cadavrul prins între două ape.

Îi văd chipul măsliniu îmbătrînit de două brazde adînci săpate de o parte și de alta a buzelor subțiri.

Avea fața unui păstor sard, măcinată de plictis și de gînduri. Chiar cînd era ironic, cînd spunea vorbe de duh subtile, expresia îți amintea de un ținut brăzdat de văile uscate ale torenților în așteptarea ploii. Brazdele lacrimilor săpate în obraji ajungeau în bărbie. Și păreau că dintr-o clipă în alta se vor umple.

În noaptea asta e singur în mare, pierdut în surda ei imensitate.

Poate că trece pe deasupra lui un torpilor cu lumina stinse.

S-a umflat. Sarea îi roade arsurile.

Văd o biată nălucă de-a lungul zidului și un trup rece, tîrît de curenți.

Luigi Bresciani se odihnește pe patul funerar, sub cuvertură.

Buchetul meu de flori este pus pe picioarele-i împreunate.

Nu mai aude clipocitul valurilor izbind debarcaderul, pe care-l ascultam în timp ce ne privegheam camaradul.

M-am trezit cu inima bătîndu-mi nebunește și am simțit sub cotul drept suprafața dură a unei scînduri.

Cine a adus aici sicriul tovarășului meu ? Mișc celălalt cot și simt același lucru și nu poate fi altceva decît sicriul celuiilalt tovarăș care mi-a stat întotdeauna în partea inimii.

Sînt descoperit, între unul și altul. Și, cînd vuietul inimii se domolește, aud cîntecul cocoșului. Un fior îmi strînge pieptul ca într-un cerc.

Ascult. Nu e cîntecul modulat pe patru note. E o tînguire pe o singură notă, cînd scurtă și cînd lungă. Urechii îi vine greu să-l recunoască.

Cocoșul apei e mai trist decît cocoșul Landei pe care-l asculta Desiderio Moriar pe plaja de la marginea Occidentului.

Aud o izbitură surdă, care nu mai e cea a inimii mele.

E un trup ce lovește în trepte, aproape la nivelul pietrelor din pavajul străduței.

Fluxul.

Aseară, omul ce ducea la spitalul Sant'Anna coroana funerară a văzut întorcîndu-se la Arsenal barca scafan-drului care nu găsise cadavrul.

Și iată că trupul lui Roberto Prunas se lovește de mal. Îngheț tot.

Vrea să fim toți patru împreună. Vrea să-l iubesc ca și pe ceilalți doi.

Fereastra e deschisă. În aer plutește ceva surd.

Văd prin bandaj o luminozitate slabă peste care trec umbre întunecate ca niște femei înveșmîntate-n mantii, umblînd de-a bușilea.

Sînt imagini miciuțe, însă au o ciudată măreție.

Mă gîndesc la Rugătoarele din atriumul unui vestit palat regal.

Durerea din adîncu-mi urmează ritmul acestei procesiuni plecate de la dreapta la stînga.

Parcă, încet-încet, pieptul devine supt, scobit și nu mai am puterea să-l ridic respirînd.

Îmi duc mîna la inimă și nu îi simt bătăile. Pulsul e slab, e aproape pierit.

În mijlocul cerului răsună un clopot învăluit într-un nor violet.

Sunetul îmi colorează viziunea ajunsă la hotarele pînsei.

Un pas ușor ezită-n prag, ca și cum mi-ar fi luat liniștea drept ațipire.

Întreb : „Este refluxul ?“

Sirenetta se apropie de fereastră și probabil se uită la treptele de piatră care duc la grădina Core. Precis că ultimele cinci sînt verzi.

„Da“, îmi răspunde.

Și un miros verzui, de mormînt umed îi trece pe deasupra capului și ajunge la inima mea care nu bate.

Cîte zile mai sînt pînă la Joia Sfîntă ?

Cînd or să tacă toate aceste clopote nemiloase ?

Pentru mine ele vestesc doar despărțire, rămas-bun, adio, renunțare, condamnare.

Îmi iau toată bucuria care s-ar mai putea naște în mine, tot ce-ar mai putea semăna cu un tainic bine.

Mă agăț de un vis și bătaia clopotelor mi-l fură și mi-l pierde.

Mă agăț de o speranță și bătaia clopotelor mi-o ia și mi-o distruge.

„Voi face asta.“

„Ba n-o vei face.“

„Voi reuși în asta.“

„Ba nu vei reuși.“

„Îmi voi recăpăta, forța, voința, curajul.“

„Te amăgești, te-nșeli. Povestea ta s-a încheiat.“

„Atunci vreau să mor.“

„Vei muri trăind.“

Și iată că sunetul egal, nesfîrșit calcă peste tristețea mea și o întinde ca un rulou aluatul, ca un tipar cărămidă.

Suflet și trup mi-au fost întinse pe pat. Nu mai am grosime. Nu mai am relief. Sînt fără ieri și fără mîine. Mor trăind.

Am visat că-mi împătureau carnea ca pe o mantie fără culoare.

Pe urmă am visat că o despătuream și-o atîrnam într-un cui ieșind dintr-un perete fără culoare.

Azi dimineață, pe punctul de a ațipi, am simțit alune-cîndu-mi printre degete firele de aur pe care le-a țesut Tițian pe pielea Amоруlui sacru și în veșmintele Amоруlui profan.

În vîrful falangelor aveam un fel de clarviziune.

Renata și Venier se lungesc pe jos, de-o parte și de alta a patului.

Își pun brațul sub cap, imitîndu-mi poziția obișnuită din timpul somnului.

Rămîn tăcuți, însă eu îi ascult.

Aud suspinul înăbușit al Sirenettei.

Fereastra e întredeschisă. Peste oameni și locuri plutește un fel de tihnă.

Viața-mi dă peste margini. Se revarsă peste ei amîndoi, de-o parte și de alta, ca apa fîntînilor ce curge cînd dintr-o statuie cînd din alta.

Văd circumvoluțiunile propriului meu creier, precise ca într-o planșă anatomică pentru specialiști.

Disting toate ramificațiile trunchiului cerebral.

Trupul mi-e diafan. Scheletul îmi apare exact ca-ntr-un desen macabru de Albrecht Dürer. Număr vertebrele și coastele. Urzeala subțire a nervilor are culoarea ruginei.

Sîngele mi se îngroașă tot mai mult. Îmi vine chef să-l amestec, cum se amestecă laptele-n doniță, cu mes-tecăul sau cu oasele propriilor mele mîini.

Revin vedeniile violete.

Am în ochi o pădure de ametist. Stoluri de păsări vin de pretutindeni și se așază pe crengile rigide.

Primele sînt galbene ca niște canari. Pe urmă speciile și nuanțele se înmulțesc la nesfîrșit.

Îmi amîntesc de un episod amuzant pe care mi l-a povestit, în ajunul bătăliei de pe Marna, soția șefului de post Thèvenin, în timp ce puneam stegulețele pe stîlpii de la curtea cîinilor.

În portul Marsilia sosiseră niște vapoare care aduceau un mare număr de păsări din insule, pentru negustorii din Europa.

Temîndu-se că nu le pot păstra, importatorii au deschis toate coliviile. Și, timp de cîteva zile, orașul a fost orbit de mulțimea nestematelor zburătoare, și a văzut cum trupele coloniale debarcate străbăteau străzile ridicîndu-și în sus fețele întunecate, pe care minunăția aceea le făcea din nou copilărești.

Infanteriștii îmi trimit din Alpi și Cars flori culese în tranșee sau în doline, frunze de laur smulse în trecere de prin grădinile devastate.

Femeile superstițioase de pe meleagurile mele abruzeze îmi trimit săculețe cu ierburi de leac și borcane cu alifii.

Veteranii de la Marna și Verdun îmi transmit, în jar-gonul de război, vorbele simple, frățești, mai mîngîietoare ca orice balsam.

Pe marginea patului se îngrămădesc talismane de tot felul ; și fiecare închide miracolul ocult pe care doar credința-l revelează.

În zori am visat că mama cu un chip întinerit se apleca deasupra mea, îmi scotea bandajul, îmi descoperea pleoapa, sufla mai întîi dulce peste ea și apoi mi-o apăsa cu buzele.

Eram salvat. Îmi redobîndisem complet vederea. Ochiul îmi devenise iar curat și limpede ca în adolescență cînd mă trezeam din somn.

Iluzia era atît de vie, încît m-am ridicat tremurător în cot. Am ridicat ușor bandajul și compresa uscată. Am închis ochiul stîng. Mî-a reapărut păianjenul negru și nemișcat.

Mama nu știe, nu înțelege. Este și ea în beznă.

Dar chipul cu care mă vizitează de cîteva zile e mai puțin schimbat, e chipul pe care i-l văzusem la plecarea-n exil.

Îmi aduce fragmente atît de vii din viața de altădată, încît pot să le pipăi. Cîteodată aduce pe cîte cineva apropiat.

Mi l-a adus pe Rafaele, administratorul care ştia să imite cîntecul păsărilor şi să construiască tot felul de ţivli-tori din os, trestii şi piele.

Rafaele îmi aduce o prepeliţă vie şi amintirea milei pe care mi-o făceau prepeliţele închise în coliviile scunde, cu gratii în care dau cu capul, jumuliîndu-şi-l pînă la os.

Le aud forfota. Revăd micile cranii dezgolite, ciocurile însîngerate. Cei patru pereţi şi cele patru scînduri se umplu de aceeaşi tristeţe care umplea atunci casa veche, încît mă cuprindea pe neaşteptate dorinţa de a fugi sau de a mă omorî.

Îmi venea să mă omor atunci cînd toată casa răsuna de ţipetele porcilor graşi, înjunghiaţi deasupra unor vase ce se umpleau cu sînge. Oroarea mă mîna dintr-o cameră-n alta. Viaţa îmi făcea teamă, de parcă m-ar fi urmărit cu cuţitul subţire pentru tăiatul porcilor în mînă. Mă refugiam într-un colţ, cu faţa la zid, vîrîndu-mi mîna în gura strîmbată de convulsii. Toată noaptea eram zguduit de suspine. În dimineaţa următoare eram palid de parcă mi-ar fi deschis cineva o venă a gîtului.

De ce-mi revine ispita de a scăpa astfel de toate cruzimile şi ororile ?

Oculistul înarmat cu discul găurit şi cu oglinjoara reflectorizantă îmi citea mai înainte în ochiul stins sau în creierul înfierbîntat ?

Era foarte încruntat.

Este o zi cu vînt.

Aud gondolele lovindu-se de debarcader şi scîrţîind. Aud geamătul prelung al canalului. Aud frînturi de voci luate şi duse de vînt.

Rafaele pătrund şi-n camera închisă. Uşa se tîngueşte neîncetat.

„Vin. Cine mă cheamă ?“

În camera mică unde ieri cvintetul de luptători cînta muzică veche şi nouă, discută astăzi un cvintet de medici. Sînt cinci, ca degetele mîinii care şovăie.

Le aud vocile prin uşa la care soarta mea trage neliniştită cu urechea.

Niciodată vocea omenească nu m-a făcut să sufăr atât de mult. Disputa nedeslușită e ca un instrument de tortură care acționează de la distanță. Trupul e chinuit, strâpuns încet sau violent, în funcție de intonație.

Un glas, cel mai ascuțit și mai nemilos din toate, îmi relează coasta una câte una și parcă-mi taie cu dalta sternul.

În concertul odios intervine un altul, ca un instrument tăios și fin ce-mi „extirpează” de fiecare dată ochiul și apoi îl lasă.

Cînd se va isprăvi cu supliciul acesta ?

Deodată aud cvintetul funebru rîzînd la unison, cu un rîs cloncănit.

Ochiul meu trist stă pe măsută, lîngă o scrumieră, ca una din piesele anatomice artificiale și vopsite pe care îngrijitorul le șterge de praf ani la rînd iar profesorul le folosește la lecțiile ținute în fața unor studenți lipsiți de chef.

O rază furișă de soare trece prin sticluța galbenă cu atropină, luminează bumbacul înfășurat ca o enormă go goașă de viermi de mătase, sulurile bandajelor, paharul în care Sirenetta a pus cel mai frumos trandafir cules azi-dimineață.

Mierla fluieră așa de tare, de parcă ar sta pe pervaz.

Ce mult mă deranjează mierla asta stupidă !

Același viers nefericit cît e ziua de lungă, fără nici o schimbare !

Parcă ar fi unul din nenumărații mei judecători.

Și cine a fost vreodată pe lume mai greu judecat și mai greu condamnat decît mine ?

Văd un conciliabul de viermi judecători pe cadavrul meu încă neputrezit.

Un tovarăș de luptă mi-a spus cu amărăciune într-o zi din octombrie trecut, pe podul de peste Isonzo, la Gradisca : „Scarta îmi dă voie să mor, astfel ca oamenii să nu mă mai poată judeca.”

Ieri noapte am visat că explozia unei grenade îmi smulsese picioarele, brațele și celălalt ochi. Era un trunchi înșingerat care potolea setea unor pietre din Cars. „Judecați-mă.”

Pentru un suflet frumos nu există bucurie mai mare decît **aceea** de a se dăruî cu generozitate.

Dar cînd, oare, iubirea n-o să-mi mai facă rău ?

Într-o zi din copilăria mea îndepărtată de pe meleagurile pescareze, am văzut la marginea unui cîmp o bucată de pîine pusă pe o muche de piatră.

Nici un trecător n-o lua.

Nici eu n-am luat-o.

Sînt iarăşi nemişcat şi simt ceva moale în mine şi împrejurul meu, de parcă aş sta întins în nămolul de pe fundul unei bălţi murdare.

Umezeala compresei de pe ochi se infiltrează treptat în toate bandajele ce-mi înfăşoară capul.

Trebuie să fie ceasul răsăritului. Aud ploaia egală pe luminatorul de la baie, şi din cînd în cînd cite o picătură marcînd monotonia.

Am senzaţia că zăresc stropii de ploaie la suprafaţa apei stătute în care zac.

Totul e cenuşiu, rece, opac.

Plictisul a pătruns în perini, în cearşafuri, în oase, în zgomotele pe care le aud, în luminile pe care le văd.

Gîndurile, tristeţea, răbdarea, dezgustul, descurajarea, aşteptarea, totul e ca acest bandaj umed, înfierbîntat de fierbinţeala mea.

S-a stins teribila viaţă a ochiului. Demonul focului nu mai locuieşte în cupa retinei. Creierul nu vede decît bula albăstrie produsă de ac, pe care mi-a arătat-o ieri doctorul în oglinjoara rotundă.

Bula se umflă împrejurul irisului decolorat în care se dilată o pupilă insensibilă. Un fir de sînge şi de lacrimi se prelinge pe la coada pleoapelor lăsate.

Sufletul ar vrea să sufle peste boală cum sufli peste un tăciune ca să-l aprinzi din nou.

Regret orbirea plină de flăcări şi scînteî.

Îmi îndrept atenţia asupra trupului care zace. Îl străbat din creştet pînă-n tălpi ca să mai găsesc o urmă de sevă vitală, un nod de unde să dea o mlădiţă.

Picioarele sînt departe, străine, ca acelea ale degeneraţilor, pe care le vedeam în micile spitale de munte, unde fierul chirurgului lucra fără răgaz.

Mi se pare că nici măcar voinţa nu mai poate să transmită acum vreo mişcare tendoanelor de la degetele mari alăturate.

Infirmişera spune că trandafirilor din grădină le-au dat frunzele şi bobocii.

Ploaia spală verdele fraged.

Zambilele se apleacă la pămînt, cîte un lujer se rupe şi se va curge.

Parcă l-aş ţine între degete, lipicios ca un fir de vîsc proaspăt.

După supliciul din seara aceea, imaginea florii îşi pune o ciudată amprenţă asupra sensibilităţii mele.

Ploaia cară pămîntul din jurul plantei şi descoperă bulbul la fel de sîdefiu ca o sclerotică.

Aud un pas urcînd scările. Aud vocea Sirenettei.

O simt apropiindu-se cum simte apa zborul unei păsări negricioase ce se reflectă-n ea pe înserat.

Îl însoţeşte pe un tînăr aviator din Sant'Andrea, un tovarăş de nădejde căruia îmi plăcea să-i spun scutierul meu, pentru că mă ajuta să-mi îmbrac hainele îmblănite, cizmele, mănuşile şi casca înainte de zbor.

Se apropie de pat cu infinită grijă.

Poate că ochii lui, venind de la lumină, nu mă zăresc. E lîngă căpătîi. Simt că tremură. Ingenunchează.

Întorc spre el ochiul fără bandaj.

Chipul lui este aproape la aceeaşi înălţime cu al meu.

Disting coroana şi stelele de aur de pe umăr.

Disting părul tăiat scurt pe fruntea netedă.

E emoţionat. Probabil că, mai înainte de orice, văzuse bandajele albe.

Îmi ia mîna şi murmură cîteva cuvinte.

Aspir mirosul mării, al vîntului de sus, mirosul motorului cînd se învîrteşte elicea.

Se-ntoarce dintr-un zbor ? Mîinile lui prelungi au lăsat doar de puţină vreme comenzile ?

Îmi povestește că ieri a încercat să ajungă la Pola. O defecțiune la un cilindru l-a obligat să aterizeze la circa treizeci de mile de coastă. Neizbutind să-l repare așa de bine încît să poată zbura, a încercat să se apropie de coastă gonind pe suprafața apei.

Marea era doar ușor încrețită. Toate zările erau pustii.

Deodată, din siajul lăsat de flotoare a țîșnit ceva negru și lucios. Au urmat alte salturi strălucitoare în dreptul aripilor. O spinare arcuită i-a tăiat drumul. Un dans marin a însoțit tîrîrea hidroavionului.

Era o turmă de delfini. În salturile și în joaca lor nu numai că urmăreau siajul, ci atingeau uneori aripile și cîrmele, amenințînd să fărîme aparatul fragil.

Tînărul se apleacă spre mine să îmi vadă surîsul, își apropie zîmbetul proaspăt de al meu care frînge metalul arid al gurii.

Se crează un nou mit. Delfinii, prieteni ai omului, nu dansează împrejurul corăbiei lui Arion, nici împrejurul cadavrului lui Icar, susținut de armăturile aripilor fără pene. Icar atinge apa în zbor razant, la fel cu pescărușul în urmărirea peștelui ce înoată.

— A trebuit să recurgem la mitralieră ca să ne apărăm, a adăugat aviatorul rîzînd. Deodată s-a rupt elicea. Un val de apă caldă m-a izbit în față. Un delfin lovise-n saltul lui o paletă. Nu mai puteam înainta, însă vedeam deja coasta. Încă un delfin face o săritură și rupe extremitatea aripii stîngi. Ne-a venit în ajutor un torpilor. Ne-a remorcat pînă la Malamocco.

Patul se leagănă în vis ca un hidroavion pe niște valuri lungi.

Îmi reamintesc ce repulsie neașteptată am simțit într-o zi din adolescență cînd, în timp ce înotam în Adriatica, am văzut apărînd din valuri, la cîteva brațe de pieptul meu gol, spinarea negricioasă a unui delfin.

Ochii îmi ard ca atunci cînd te lovesc în față undele ușor înspumate.

Am în gură un gust de sare mai puternic decît gustul de oțel.

Am rămas singur.

Compresa s-a uscat și bandajul nu mai vrea să stea. Ochiul îmi lăcrimează, pleoapa rănită mă arde.

O căldură fără flăcări îmi învăluie capul. O furie surdă împotriva trupului din creștet pînă-n tălpi.

Mîna mi se ridică să smulgă bandajele, să azvîrle deoparte cearșaful.

Răbdarea se zvîrcolește ca o fiară pedepsită.

Sprînceana e făcută din spini. Lacrimi fără suflet mi se preling pe buzele uscate.

Simt că voința nu mai este în mine, că e deasupra mea, ca o lamă subțire, lungă exact cît trupul de sub ea.

Mă gîndesc cu un fel de neplăcere la fîntîna din marmură trandafirie de Verona, ce se află în mijlocul piațetei. Are pe fund o apă nesănătoasă iar capacul de scînduri putrezite e gata să se rupă. Autoritățile publice i-au astupat gura cu var. Acum piațeta nu mai respiră. Tăcerea ei nu mai are buzele întredeschise, ci pecetluite. De aici o simt cum suferă.

Sirenetta îmi sugerează o imagine din Orientul Îndepărtat, dragă morților mei.

O femeie iese în zori din casă după apă și vede că o volbură se înfășurase la iuțeală noaptea împrejurul frîngiei umede de la găleată, și înflorise. Se întoarce în casă și spune: „Volbura a luat frînghia. Cine o să-mi mai aducă apă?”

Cînd se întoarce, eu sînt acolo, așezat pe o rogojină dintr-un colț.

Aud zgomotul pe care-l face urciorul gol pus pe podea.

Pe urmă, vocea delicată a slujnicei îmi înviorează gura ca o apă luată din cea mai misterioasă penumbră.

Eram tot acolo, lîngă prag, în seara senină cînd femeia a ieșit din casă spre a arunca apa din copaia unde spălase rufe. Deși albia era grea, ea mergea ușor cu picioarele goale pe pajiște, iar fusta-i flutura neauzit.

S-a oprit în mijlocul ierburilor. De la suprafața pămîntului se înălța melodia răgușită a insectelor. Iarba era vie, plină de sunete și de scîlipiri.

Am zărit călcîiul unuia din picioarele goale luminat de un mic foc nocturn.

Femeia asculta nemișcată, cu copaia pe cap.

S-a întors și s-a îndreptat spre prag cu un pas și mai grijuliu și mai ușor.

A intrat în casă. A pus jos, în tăcere, copaia negolită.

Săptămîni în șir mi-au condamnat trupul chinuit să asude, l-au uscat, l-au însetat, venă cu venă, fibră cu fibră.

Sufeream de secetă ca unele zone din cîmpia romană, cînd solul crapă emanînd căldură.

Gura, veșnic deschisă, era ca una din crăpăturile acelea, dură și uscată ca un pămînt vulcanic. Înăsprită de gustul metalic al iodului, fără nici un atribut omenesc, adevărat crater al dezolării, părea să se sfărîme dureros la fiecă contractie a gîtului care voia s-o umezească.

Sîngele îngroșat, încărcat de toxine, obosea inima care se străduia să-l respingă, speriată de moarte.

Percepeam strălucirea albă a oaselor mele ca pe aceea a unui schelet părăsit în nisipul deșertului.

Mă gîndeam la micile plante din pustiul Arabiei, care băuseră roua din timpul nopții și-n zori, pe cînd îi sco-team piedica lui El-Nar, ce mesteca delicat cîte una din ele, reușeau să înflorească pentru scurtă vreme, mai înainte ca soarele ucigaș să le rănească.

Și acum am și eu scurta voluptate a acestor plante, plă-cerea dinaintea zorilor.

Am băut. Mi s-a permis să beau.

Apa-mi pătrunde prin toate fibrele, îmi umple întreg corpul ca limfa nouă copacul veștejit.

Sînt irigat.

Prospețimea coboară pînă la rădăcini.

Totul trăiește în adîncul meu.

Ridic capul ca și cum gîtul ar fi fost un lujer înviorat.

Însă o mîină tiranică și dulce mi-l coboară la loc.

El-Nar, suplă ardoare a deșertului, tovarăș al libertății mele fără drumuri !

Își întinde spre pernă nările sensibile și mă miroase.

Îmi caută palma mîinii cu buzele atît de fine, încît ar putea să bea dintr-o cupă.

Își cere, ca de obicei, un pumn de arpacaș.

Văd lucind în penumbră albul ochilor mari și prelungi, de prințesă vrăjită.

Suplu și într-o minunată armonie cu suplețea mea. În orice mișcare formam un singur animal perfect. Când, în joacă, îl zgîndăream ușor cu pîntenul pe crupă, își apleca grumazul superb, îndreptîndu-și moțul de pe frunte spre scara de la șa și înălța pînă acolo piciorul din spate, încercînd să scape de neplăcere cu mișcarea unui ogar ce se scarpină. Și era o asemenea grație infantilă în apărarea lui, încît nu mă puteam abține să nu repet jocul, fie cînd sta pe loc, fie în mers.

De-aș putea să-i aud iarăși nechezatul și să-mi simt ca prin minune trupul, mizer și stors, străbătut de vigoarea de atunci.

Cînd, la ușa vreunui magazin de covoare îi puneam picioarele colorate în roșu, albastru și argintiu, scotea un nechezat ușor pentru a-mi spune că se plictisea și era timpul să mă urc în șa. Dar cum aș putea descrie clinchetul argintiu al nechezatului cînd ne întorceam din deșert într-un ultim galop spre Cairo și zăream de departe în seara sidefie luminile așezării.

Era un roib aprins, sau, cum îi spuneau bătrînii noștri, „metalic“. Cînd trecea, asudat, de la umbră la soare, părea turnat într-un bronz cald amestecat din belșug cu aramă. Dar ființa lui nervoasă și neliniștită, pulsația vizibilă a venelor nu se armonizau cu aparența metalică.

El-Nar, fulger supus al fanteziei mele, purtător al fericirii mele solitare, nu mai ești altceva decît pulbere ? pulbere arzătoare și fină ca aceea învîrtejită de suflarea khamsinului ?

În momentul plecării am avut inima să te părăsesc, fiindcă prea te iubisem în deșertul cel fără de drumuri, ca să vreau să te văd schilodit de Occidentul dur, să te văd închis într-un grajd mizerabil.

Te-am sărutat pe fruntea înstelată și pe bot, între nările calde.

Ți-ai aplecat gîtul superb ; și coama ta n-a atins solul precum coama armăsarului lui Ahile.

Poate că, de ți-ar fi dat și ție zeli glas omenesc, mi-ai fi dezvăluit durerea ta și mi-ai fi prezis soarta.

O, trandafiri din Aziyeh înfloriți iar !

Sînt încă tînăr ; nu mă tem de pustiu.

Îmi smulg bandajele, îmi dezleg genunchii, îmi eliberez picioarele.

Aurora mă iubește. Beau rouă spre a-mi curăța sîngele de toxine.

Mă iubesc zorii. Mestec spicul verde al grîului spre a-i reda inimii ritmul său viguros.

Am țesălat eu singur ciuful de pe frunte, coama și coada calului. I-am dat eu singur orzul amestecat cu tărîțe, și l-am adăpat.

Sar în șa. El-Nar ștechează spre soare.

Cît mi l-ar invidia Alexandru pe care îndată ce-am ajuns l-am căutat pe limba de pămînt situată între lacul Mated și Mediterană.

Formez împreună cu credinciosul animal o singură ființă. Și inima îmi strigă că ne îndreptăm spre o extraordinară bucurie.

Trec podul de la Qasr-en-Nil, străbat insula Gesireh, traversez cel de-al doilea braț al fluviului, cotesc la stînga, o iau de-a lungul malului, pe lîngă grădinile de la Giseh. Ajuns la capul podului de la Roda, cotesc la dreapta și o apuc pe drumul piramelor, pe digul larg, mărginit de copaci. Încep să respir vîntul deșertului.

Cine merge către deșert, merge către ispită.

După ce trec de Aziyeh, văd la stînga, din înălțimea taluzului, un cîmp de trandafiri. Văd ca-n vis o mulțime de trandafiri cu tulpini înalte, carnali și îmbujorați cum trebuie să fi fost cei ai mortificării, peste ai căror ghimpi se tăvălise San Francesco.

Zîmbesc în sinea mea, înaintea acestei imagini a Preasfîntului apărută deodată, cu un întreg alai trandafiriu de păsări ibis evanghelizate, pe un drum din Egipt.

Mă aplec peste coamă și spun : „Ce facem, El-Nar ?”

Grădinari în tunici lungi, albastre taie trandafirii și îi așază în coșuri de alfa.

Inima îmi tresaltă cuprinsă de o nouă poezie ; şi nu ştie, dar nici că vrea să ştie dacă va asculta duhul ispitei sau pe acela al mortificării.

„El-Nar, dulcele meu tovarăş, dacă n-am să-ţi slăbesc eu frîul, cred că nicicînd n-ai să mai ai norocul să galopezi printr-o plantaţie de trandafiri la marginea deşertului.“

Zis şi făcut. Îmboldesc calul pe taluz în jos. Sar peste şanţul cu apă. Intru în trandafiri. Aud răcnetele oamenilor furioşi. Îi văd cum se opresc din tăiat, apucă bîtele şi se năpustesc urlînd după mine.

Mizează pe faptul că El-Nar, care sîngerează deja din pricina ghimpilor nemiloşi, se va poticni, va ezita cîteva clipe să despice cu pieptul tufişurile peste care nu poate sări.

Dar vocea mea care-i mîngie coama este de ajuns ca să-l incite. Nu mai simte înţepăturile, nu mai ia în seamă hăţişurile. O nebunie de copil temerar pune stăpînire pe el, îl ameţeşte. Galopează înaripat ca în serile de bairam. Galopează întins ca peste o suprafaţă de nisip. Lasă în urma lui golul uluitor al unei divine devastări.

Dar apare canalul ; apar bălţile create de aluviuni. Oamenii furioşi nu se lasă. Mă răsucesc în şa şi îi văd agitînd ameninţători bîtele. Dacă nu reuşesc să scap, mă omoară, mă lasă lat.

„El-Nar ! El-Nar ! Iată apa. Zboară ! Inima mea e în inima ta !“

Măsurăm canalul cu măsura curajului.

Ca-n vis, înălţaţi de o forţă de vis, sîntem dincolo ; sîntem la marginea deşertului, sîntem în locurile hărăzite zeilor şi regilor.

„El-Nar ! El-Nar ! Aş vrea să te ador. În inima ta nu ai inima mea, ci inima nemuritorului Rakush.“

Văd marea piramidă a lui Keops. Nu mai privesc în urmă. Bălţile mă orbesc de parcă sînt bucăţi dintr-un cer prăbuşit. Vîntul este vibraţia splendorii. Poezia este substanţa-mi aerată. Răsuflarea mea e un cîntec neatîns de limite.

Văd ridicîndu-se din nisipul solar faţa cîrnă a Sfinxului aşezat pe cele patru labe.

Mă opresc din galop dinaintea figurii inaccesibile a Orizontului. Cheia enigmei e fericirea mea gata să se desprindă de pământ când calul se cabrează oprindu-se.

Sar din şa. Simt cum picioarele mele de om se afundă în nisipul cald, în timp ce fericirea-şi ia zborul către splendoarea cea nemărginită.

„El-Nar, El-Nar, cum ți-au dat pintenii trandafirii cruzi !“

Mă arunc de gîtul fratelui meu însîngerat şi înspumat. Coama împărţită în două mă acoperă. Sub pielea leonină, zgîriată, simt venele şi muşchii tremurînd.

„O, dulcele meu frate. îmi vine să plîng.“

Îl duc la umbră. Îmi înmoui degetele în sudoare şi sînge. Îi scot ghimpii rămaşi înfipti în piept şi în crupă. Pentru a-i scoate ghimpii din picioare, mă aplec şi îngenunchez în adoraţie.

El îşi înclină capul spre mine şi-mi urmăreşte mişcările mîinilor cu ochii mari în care sufletul arde şi se dăruie.

Halucinaţia seamănă atît de tare cu realitatea, încît, în comparaţie cu ea, persoanele care vorbesc în faţa ta sînt nişte năluci vane. Nu pot s-o stăvilesc.

Mai înainte, în timp ce eram lungit în baia aproape fierbinte, cu capul pus pe marginea căzii, caii veneau ca la adăpătoare. Auzeam plescăitul apei sub buzele lor moi. Cînd îşi ridicau botul, vedeam apa prelingîndu-se pe la colţurile buzelor. În cămăruţa de marmură netedă, pufniturile aveau, parcă, o rezonanţă de cîmbal.

Calul hirsut, care-i rupsesă urechea caporalului ciupit de vărsat din Girgenti, pe vremea cînd eram cavalerist, îmi aruncă din nou o privire piezişă.

Şi ce mult mă-ntristează privirea lui Malatesta, frumosul meu cal irlandez, bun săritor, pag, cu coada retezată, care a murit pe un pod peste Arno, spintecat de oiştea căruţei la care-l condamnaseră la bătrîneţe persecuţiei mei.

Cai, cai nenumăraţi, ca la Versailles în prima jumătate de august a războiului din Franţa.

Sînt legați cu o coardă, între un trunchi și altul, sub arborii ce mai amintesc încă de arta grădinăritului și fînul, paiele, bălegarul urîtesc aspectul nobilelor alei.

Dar cel rănit are pe spatele zdrobit un mare buchet de trandafiri ; și celălalt, ce-și arăta picioarele cangrenate, negre de sînge și de muște, este acoperit cu o mantilă din dantelă de Flandra.

Orașul regelui s-a preschimbat într-un oraș al cailor.

Văd cai împrejurul bazinelor lăsate-n părăsire, verzui de putregaiul plutitor. Palatul este mort, incredibil de mort. Perspectiva marelui canal sfîrșește, ca un Stix constrîns să nu unduiască, în melancolia unui Hades infinit.

Văd alți cai împrejurul unui heleșteu și mai trist. Năcează spre apa întunecată și tulbure, amintindu-mi fața lacului Nemi sub un nor. Adăpătoarele lor provizorii stau ca niște șalupe negre, în umbra ulmilor. Un trist miros de grajd împregnează aceste locuri de regească desfătare.

Acum sînt morți, sînt uciși, măcelăriți în masă.

Bătălia de pe Marna îi lasă-n urma ei culcați pe iarba presărată cu sticle goale și cu proiectile neexplodate. Au aceeași poziție toți, stau toți, cit vezi cu ochii, cu copita din spate înțepenită lugubru în aer, cu pîntecul umflat.

Pe dulcile pajiști cu ierburi tămăduitoare, burți umflate, copite-n sus, gingii gălbui, ochi albicioși, stoluri de corbi, nori de muște.

În sate și pe cîmpuri, pe drumuri, pretutindeni cai uciși ; și oroarea aceleiași și aceleiași poziții ; și lucirea potcoavelor în pădurea uscată, sub dureroasa scînteiere a soarelui.

Într-un cîmp de sfeclă de zahăr, după niște resturi de chesoane și afeturi, descopăr un cal supraviețuitor.

E singur. Nu mai poate să meargă. Are o articulație zdrobită, o rană adîncă într-o fesă și o alta la greabăn.

Dar e calm. Are ochi liniștiți. A încetat zarva. S-a sfîrșit cu infernul. Totul este tăcere. Păsările nu cîntă. Cîte un om trece departe, pe potecă, prin burniță, cu o pînză de sac îndoită pe cap. Lîngă o casă în ruină, o treierătoare stă răsturnată ca hoiturile. Colina înierbată are o arcuire atît de suavă, încît exprimă, parcă, un fel

de duioșe a pământului. Cooșul de pe clopotniță domnește peste tăcerea alinată de ploaia mărunță. Vîntul trimite arar cîte o pală umedă. Mirosul morții îi retează suflul.

Supraviețuitorul își întinde gîtul și încearcă să pască. E singur. În curînd înnoptează. O rîndurea vătăcită îi atinge-n zbor crupa, fără țipăt.

*Oh, melancolie, melancolie,
de la ce depărtare-mi aduci
tot ce ți-a fost mai greu ?*

Acum mi-l aduci pe acela care a fost preferatul meu în copilăria petrecută în tihna casei părintești, pe cînd mama era floarea îngîndurată a celei mai robuste tinereți din ținutul Pescarei.

Vine la mine străbătînd desișul amintirilor, ca pe vremea cînd tăia cu pieptul fînețele înalte necosite.

Și îmi despică viața ce se apleacă de-o parte și de alta, atingînd cu vîrfurile răsucite solul fertil.

Era un căluț sard. Era un murg aprins, pintenog la un picior stropit cu alb. Avea coama și coada bogate și lungi. Se numea Aquilino.

În grajd, între boxa lui și cea a cailor de atelaj era una goală unde-aș fi vrut să-mi pun pătuțul de fier. Cînd scăpam de sub supraveghere, coboram cu inima bătîndu-mi tare și intram pe ușa dinspre curte. Aquilino, recunoscîndu-mi pasul precaut, necheza ușor, parcă spre a evita ca alții să audă și să-și dea seama. Plăcerea era de fiecare dată așa de mare încît scăpam din mînă colțurile de la șorțuleț.

Atunci nechezatul avea un tremur de nerăbdare ; și, în timp ce strîngeam pîinea, merele, zahărul, tot ceea ce era mîncarea mea și tot ceea ce mai putusem fura de prin cămară pentru micul și pofticiosul meu tovarăș, mă săturam cu propriul meu surîs, din nu știu ce soi comestibil, pe care nu l-am mai degustat pe urmă niciodată.

O ușă a grajdului da în magazie. Magazia rămînea aproape mereu în penumbră din pricina luminii de capelă ce cobora din geamurile colorate ale ferestrei în formă de evantai. Era acolo vechea caleașcă a tinerilor căsătoriți,

acoperită, căptușită cu postav albastru, cu perdelețe de mătase la ferestre, cu mînere de argint la uși. Mai era o trăsură cu coș și o cabrioletă pe două roți. Mai erau atîrnate și harnașamentele pentru atelaj, pe care nu mai oboseam să le admir : gulere, pieptare, teltii, chingi, șleauri, friie, catarama, curele, inele totdeauna lustruite, și biciuștile lungi, dorite cu ardoare.

Pe copilul aplecat spre podea ca să adune-n penumbră piinea și fructele pe care și le-a rupt de la gură pentru iubirea lui, pe copilul avid de o viață deosebită și de comuniuni misterioase, vrăjit de nechezat ca de o voce fermecată, iluminat de propriul său surîs ca de o lampă subpămînteană, lăsați-l aici, lingă mine. Lăsați-mă să recunosc în fapta și-n plăcerea lui imaginea fugarei fericiri ce-mi este proprie și care, din cînd în cînd, străfulgeră chiar și în acest păt de suferință.

Sălășluia deja-n mine demonul liric care exaltă și transfigurează totul ?

Se trezea deja-n mine sensul magic al vieții ?

La fel cum Aquilino îmi necheza ușor, eu îi vorbeam șoptit. La fel cum mă înțelegea el pe mine, îl înțelegeam și eu pe el, și eram mulțumit să stau cu picioarele în paie, asemenea celor patru copite ale lui.

Îmi lua ușor din palma mîinii bucățile de piine, feliile de mere, cuburile de zahăr, cu o pricepere care mă gîdila și mă făcea uneori să izbucnesc într-un ris convulsiv și tăcut, ori să țopăi fără nici o reținere. Dar îmi inspirau teamă cei doi cai de atelaj, mari, sunîndu-și întruna bilele de lemn agățate de căpăstru ; și mă străduiam să nu mă zăresc.

Și teama, prudența, înțelegerea creau, puțin cîte puțin, în grajdul închis, nu știu ce fantastică depărtare. Și privirea neagră pe care Aquilino o ținea mereu atîntită asupra-mi în vreme ce mînca, și figura lui însemnată de pata albă și roză a buzei mobile ca botul unui iepure, și felul său de a mă întreba printr-un freamăt pofticios al nărilor după ce terminase, și felul cum mă mușca ușor și înciudat de umăr cînd, ca să îl ațîț, ascundeam la spate ce mai rămăsese, toate grațiile lui cu dublu sens făceau să

se confunde, puțin câte puțin, specia mea cu a sa, și mă vrăjeau.

„Îți dau și asta, dacă mă lași să-ți rup un fir, dacă mă lași să-ți rup două fire, dacă mă lași să-ți rup trei.“

Îmi amintesc că a trebuit să-mi înăbuș un pic de rușine și de remușcare cînd i le-am smuls. Suferea ? Știa că îmi slujeau drept lațuri pentru rîndunicile de sub streșină ?

Sora mea Ernesta mă îndemnase să i le smulg. Și iată că mă durea sufletul, poate pentru că făcusem schimb pe schimb, poate pentru că mă gîndisem să îndoliez cuibul de lut.

Trăgînd, îmi rămăseseră în mînă mai mult de trei.

A intrat băiatul de la grajd, care era complicele escapadelor mele ascunse. M-a ridicat și m-a așezat pe „sărduleț“.

În vise îmi plăcea să călăresc stînd pe loc. Însă nu îmi plăcea să fiu privit.

Îi spuneam băiatului : „Du-te și întoarce-te mai tîrziu.“

Închideam ochii. Eram vrăjit. Ușa se deschidea la marginea pădurii. Se înnopta. Nu se mai vedea capătul potecii.

Dar de data aceea ieslea rămăsese lîngă zid, și zidul nu se mai desfăcuse ; și calul nu mai pornise, deși eu îi vorbeam tot șoptit.

Aveam încă firele în pumn și o durere nedeslușită-n suflet.

Un țipăt neașteptat, un fulger alb.

Prin sticla spartă a răsufălătorii intrase o rîndunică ?

Sub tavanul grajdului era un cuib ?

De cît timp ?

Tremuram uluit.

O pană ușoară coborîse prin aerul vrăjit, unduind ; cea pe care urma s-o pun în lațul-capcană.

Nu am mai așteptat să vină băiatul și să mă dea jos. Am trecut un picior pe deasupra și m-am lăsat să alunec în paie.

„Mă întorc, Aquilino. Mă-ntorc pe seară.“

Și m-am dus drept la vatră, cu fruntea deja brăzdată de semnul vertical al voinței.

Și am aruncat pumnul de fire în focul vrăjit.

*Oh, melancolie, melancolie,
de la ce depărtare îmi aduci
tot ce ți-a fost mai greu ?*

Eu, fratele meu și cele trei surori coborisem în magazie, ne urcasem în vechea caleașcă a tinerilor căsătoriți, unde postavul bleu mirosea a ploaie zvîntată și o pernă era călduță de la pisoii ce dormise pe ea.

Ușa grajdului era deschisă. Aquilino agoniza în paie. Tata era ingenuncheat lângă muribund, între vizitiu și băiatul care ținea smiorcăind ceșcuța cu doctorie și lingura din lemn de merișor.

Uniți de aceeași spaimă, noi priveam prin portieră fără să plîngem, cu inima strînsă, nelăsînd să treacă nici o picătură de sînge și nici o lacrimă de durere.

Priveam pentru întîia dată moartea, noi care nicidecum nu ne-o imaginasem, decît în noaptea sărbătorii Toți Sfinții, așteptînd să ne aducă daruri.

Zăream mișcarea spasmodică a picioarelor și cel pinetog îmi făcea, parcă, rău ; iar tremurul sărmanului bot alb îmi făcea și mai rău.

Dar nu plîngeam ; dominam toată mîhnirea noastră, a celor cinci.

Băiatul izbucnise în hohote. Mi le înăbușisem pe ale mele cu un fel de mîndrie. Văzusem cum bieteale picioare înțepeniseră.

Ne-am strîns și mai mult laolaltă și am încremenit sub cerul întunecos al caleștii, în lumina slabă a fereștricii în evantai. Și cei zece ochi erau ațintiți asupra morții pentru prima dată. Iar eu păstram pecetea pentru toți.

Atunci tata s-a ridicat, a trecut pragul, s-a oprit întorcîndu-se spre fețele noastre înspăimîntate ; și, în tăcerea glacială pe care o simțeam în pieptul meu, a spus, cu un accent pe care-l am și azi viu și exact în auz și în suflet : „Gabriele“.

*Oh, melancolie, melancolie,
de la ce depărtare îmi aduci
tot ce ți-a fost mai greu ?*

Oh, nu mă mai răniți...

Cine mi-a trimis-o pe această interpretă a răspunsurilor pe care sibila mea cea legată la ochi renunță să le mai scrie pe foile rătăcitoare ?

Cîntă ; și cîntecul duce cu el mîhnirea și o face fluidă și o limpezește și o preschimbă într-un curent suav și îmbelșugat ce mă transportă acolo de unde aş vrea să nu mă mai întorc.

Cînd cîntă cel de al doilea lamento, vocea are inflexiuni de contraalto.

Oh, lăsați-mă să mor.

Curentul e ca un vârtej lent care nu mai urmează linia orizontului, ci coboară spre adîncurile colorate de purpura violetă.

Se face mîzgă.

Mă depune în tenebra marină a mormîntului meu de Icar.

Nu mai știu ce sînt și ce fac...

Pare un băiețandru, însă nu are îmbrăcămintea lui Cherubino. E îmbrăcată italienește, după moda veche a hainelor bicolore. Poartă o beretă mare de catifea ce mă duce cu gîndul la Pisanello ; și nu-i mai trebuie decît o dagă frumoasă, atîrnată la șoldul acoperit cu zale, și arta de a răni.

Se lasă seara. Lumina devine blindă. Mila aceea aproape aeriană care poartă numele de Aelis a deschis fereastra cea mai îndepărtată și mi-a dat dreptul la un pahar de apă cu marginea de aur.

Am în ochi o bulă de formă ovală, ca un alt ochi de foc mișcător. Văd reflectîndu-se-n oglindă multe multe glicine ; și-n adîncul creierului meu, o glicină tristă prinde să înflorească iar.

Intră aerul. Ghicesc că a cunoscut prima seceră a lunii, ca fînul care-î mai înmiresmat sub coasă. Îmi atinge trupul istovit cu niște degete ca un balsam.

Plăcerea mea este sfîșietoare.

Setea-i mai mare acum ca înainte de a fi băut.

Simt în toți mușchii pulsația fibrelor de parcă aş fi plin de crisalide gata să irumpă.

Sufăr. Parfumul trandafirilor se întărește. Ghicesc că fluxul e-n creștere.

Sufăr. Dați-mi un leac care să mă amețească, să mă uluiască, să mă anihileze.

Faceți să tacă muzica.

Încă o mină explodează în derivă spre Chioggia. Îmi zguduie tot răul din orbită.

E posibil ca primăvara mea atroce să scoată triluri cu glas de Cherubino ?

Strangulați-l cu unul din întreitele mele bandaje.

Luna a ajuns în înaltul bolții. Cîntecele au lăsat în camera tăcută un gust dulceag. Suspinul lui Cherubino a rămas între cutele perdelelor decolorate.

Am pus să se deschidă obloanele interioare. Stau întins în apropierea ferestrei. Lumina îmi plouă pe miini, făcîndu-le și mai palide.

Ridic bandajul și, printre picioarele păroase ale păianjenului aflat la pîndă în mijlocul ochiului drept, zăresc fața lunii.

Vîntul de seară s-a potolit. Grădina-i nemișcată, dar e atîta lumină încît se poate deosebi verdele fraged de cel care deja s-a închis la culoare.

Văd lucind lîngă tabla pervazului frunzulițe ce par date cu ceară.

Balustrada, vasele, copiii de piatră au strălucirea albă a zăpezii.

De cealaltă parte a canalului tac părăsite palatele femeilor frumoase și vestite. Toate ferestrele palatului Da Mula sînt închise, casa Corè pare mai mult ca oricînd o ruină vrăjită. Chiparoșii se înalță deasupra ornamentelor de piatră ale fațadei pe care spînzură covoare de viță sălbatică.

De pe scara ce azi e o umbră de catifea, cobora într-o noapte de vară cu lună plină, ce pare nespus de îndepărtată, balul mascat condus de Arlechinul alb, purtînd pe umăr un papagal albastru și în lesă una din micile pantere care, într-o orgie nocturnă, pe Cythaeron, au supt la sîinii plini cu lapte ai Menadelor.

O, Fantezie, ce îndrăzneț te joci cu timpul și distanțele !

Mi se pare că văd pe scara palatului retezat Arlechinul alb, desenat cu arta de un rafinament vicios a lui Longhi. ridicînd colțul măștii spre a minca cei trei simburi de rodie ai Persefonei în Hades.

Un zgomot confuz vine dinspre bazinul San Marco.

Se întorc măștile cu mantiile, cu tricornurile, cu domi-nourile lor ? Servitorii cu peruci sînt gata să apară în capul scărilor cu lanternele lor aurite ?

Ascult. Aștept.

Ridic bandajul și ochiul ațintit asupra lunii îmi pare mai bolnav.

Inima îmi tresare. Gălăgia se apropie. Recunosc un cîntec de război.

Tot canalul vuieste. Închid pleoapele. În viziunea mea corul e roșu.

Mă ridic, mă aplec spre fereastră.

Văd trei bărci mari remorcate de o barcă cu motor. Sînt încărcate de recruți care strigă și cîntă în drum spre tranșeea îndepărtată.

Este rodul Patriei, rodul de carne și de sînge, mai frumos decît fructele de pe țărmuri și insule, descărcate în coșuri încăpătoare pe podul Rialto.

Strigătul noilor soldați face să se cutremure casa ca la bubuitul mortierelor.

Nervii mi se contractă brusc, cu violență. Mă scol, mă sprijin de jaluzele, îmi rezem fruntea de geamul rece. Simt o înfiorare gravă.

Ridic bandajul și privesc cu amîndoi ochii. nu doar cu cel rănit, rodul de sînge care trece lăsînd pe apa moartă
● diră scînteietoare.

Infirmiera m-a surprins. M-a așezat la loc pe perne.

Luna strălucește pe viziera de cristal a lacrimilor, izvorîte, poate, din iritarea pleoapelor sau, poate, dintr-o muzică sublimă.

Gălăgia s-a stins. Liniștea și lumina alburie a zorilor dau aceeași senzație funebră.

Mireasma stînjeneilor pe care cineva i-a cules pentru mine în grădinile de pe Giudecca îmi devine deodată in-suportabilă.

Pentru a scăpa de această imagine oribilă, evoc zidurile toscane încununate de splendide flori violete. de-a lungul străzilor albe pe care trece căruțașul cufundat într-un somn de aprilie.

Mireasma mă sufocă. Văd coroanele putrezind pe mormîntul camaradului dispărut.

Văd părul lui blond și fin strălucind, deși, probabil, acolo totul este deja inform.

Văd lîngă mormînt trunchiul de coloană romană înfipt în țeasta celuiilalt drag tovarăș. În adîncitură, sub brațul întins de voința nervului, scînteie aurul aripii lui Icar.

Cadavrul lui Roberto Prunas, umflat și albicios, s-a oprit într-un baraj de torpile. Se leagănă acolo, putrezind în manta ca-ntr-un sac dezlegat.

Nimeni nu-i va scrie vreodată numele pe mormintul marin.

Mareea e în creștere, marea e în descreștere. Luna crește și pe umă descrește.

. Dar, somnul, precum fratele lui negru, e un zeu de neîmpăcat și-n noaptea asta.

Deși rigoarea disciplinei la orizontală a mai slăbit puțin, îngrijirile sîciitoare nu încetează. Cu degetul arătător și' mijlociu lipite, doctorul îmi cercetează tensiunea palpîndu-mi pleoapele închise. Expresia îi este cînd destinsă, cînd dură. Mai există încă pericolul ca pentru a-mi salva la timp ochiul amenințat, să mi-l scoată pe acesta cu instrumente chirurgicale.

Între timp continuă să introducă apa sărată cu seringă, de parcă ar alimenta un acvariu. Nu știe ce miracole declanșează.

Azi, viața marină din adînc e uimitoare. În cupa retinei s-a săpat un abis oceanic, un fel de vîrtej de ocean sideral unde apar contururi ale unor forme necunoscute și nuanțe coloristice încă nedezvăluite de vreun spectru.

Ce sînt sirenele, tritonii, nereidele și tot arsenalul mitului lui Neptun față de aceste creaturi de nedescris ce populează imensele mele grădini de corali, cercul uriașelor mele colonii de polipi din piatră ?

Ce sînt palatele regale și labirinturile întortocheate ale legendei față de aceste stînci de ambră și beriliu închise în amfiteatru, pe care înfloresc miriadele de constelații vii ale actiniilor ?

„De către Dumnezeu, primul plăsmuitor, din pămîntul virgin, elementar creat de el a fost făcută plămada primului om.“

La aceste cuvinte ce-mi vin în minte din nu știu ce volum prăfuit, simt mirosul lutului gras și umed.

Există-n adîncul ochiului un zeu plăsmuitor și o plămadă inepuizabilă : pămîntul elementar.

Cu același deget mare invizibil, atotputernicul dă formă reliefului și îl șterge, crează și transfigurează, izvodește din necunoscut și în necunoscut întoarce totul.

Artizanii fără nume și fără număr ai Egiptului și ai Indiei, corporațiile olarilor ce ornamentau vase și ziduri de cărămidă arsă, echipele de meșteri pricepuți care au înălțat clădirile gotice n-au inventat și n-au perpetuat prin secole atîtea imagini cîte se strîng într-o singură noapte în mica sferă a ochiului bolnav.

Plămada e iluminată din cînd în cînd de fulgerele divinației, e șlefuită din cînd în cînd de o sinuoasă melodie acvatică.

Ce descoperă, oare, doctorul prin discul găurit, cînd îmi cercetează pupila mărită datorită unei picături ?

În ochiul omenesc se ascund revelații sublime, ca formele sugestive ale cristalelor sensibile dintr-o mină neexplorată.

Ochiul indianului, al egipteanului, al caldeanului, al persanului, al etruscului, al elenului, însuși ochiul lui Moise credea că citește în semnele universului originea universului.

Însă noua cosmogonie va fi citită de ochi în ochi care este fereastra mistică a creierului creator.

*Et remotissima prope.*¹

¹ Și cele foarte îndepărtate sînt aproape (lat.).

Ce sînt aceste apariții gigantice ca niște arhitecturi făcute din suprapunerea unor stînci cioplite ?

Îmi vine în minte Eschil și tragedia care s-a pierdut, tragedia lui Prometeu de foc.

Voia să fie reprezentată pe înnoptat, în onoarea și spre desfătarea adolescenților purtători de făclii.

Imagini de altă dată, meditații asupra tragediilor pierdu-te ale lui Eschil îmi revin în reprezentări pline de în-tîmplări și catastrofe, cu o grandoare ce-mi smulge strigăte de uimire și de încîntare.

Iată-l pe Glaucus, fiul mării.

Iată trilogia Niobei.

Iată trilogia tebană.

Iată Păstorul sufletelor.

Iată destinul lui Ixion, destinul lui Sisif.

Eschil era necunoscut lui Dante. Dacă glorificatorul lui Capaneo l-ar fi cunoscut pe tragedianul ferocilor Erinii, unde l-ar fi așezat, oare, în Infern ?

Mi-a apărut în vis schela de birne, de scînduri și de scripeți pe care suia Michelangelo pentru a picta tavanul Sixtinei.

Genele mi-au tremurat dinaintea miracolului, am atins miracolul cu mîna.

„Frumoasă materie“, a făcut Francesco Francia pipăind statuia papei Giulio. Și Buonarroto s-a mîniat.

Opera titanică are frumusețea unei aripi de fluture.

Văzută de aproape, are în fiecare parte și în ansamblul ei perfecțiunea compactă a unei coji de ou, neteda. continuitate a unui dinte de elefant. E una din cele mai frumoase materii de pe lume, născută de un creier bărbătesc, așa cum vechile tratate despre pietre prețioase credeau că unele nestemate posedînd anumite virtuți s-au format în capetele unor animale solitare.

Oh, plete ale viguroaselor sibile !

Se pare că nici curgerea lentă a secolelor n-ajunge să dea prețul unui singur fragment din tencuiala aceasta ; și Michelangelo își prepara singur tencuiala și era obligat

s-o picteze în câteva ore, după ce pisase singur culorile, după ce făcuse singur și meseria altora.

Urmele spatulei sînt vizibile. Mă emoționează ca și cum ar fi urmele unci bătlîii cîștigate prin forța fulgerelor minții.

Bolta era slab luminată. Din sonetul către Giovanni da Pistoia se știe în ce poziție chinuitoare pictase. Nu se lua după cartioanele model. Și, atunci, după ce se călăuzea ?

Iată mîna lui Dumnezeu ; e uriașă. Și cum de reușea s-o facă proporțională cu restul, în timp ce penelul îi picura pe față și burta i se lipea de bărbie ?

Cînd picta capul lui Adam, picioarele personajului erau tocmai dincolo, departe, ca ale mele dacă, din pricina toxidelor, pierd senzația că am trup și mă deformează nemăsurat de mult.

Nu cred că există printre dramele minții un foc cerebral comparabil cu acesta.

Instinctul divinatoriu însoțea încontinuu opera. Dacă-i adevărat că Sixtina nu era cel mai bun loc pentru el, este la fel de adevărat că nu era pictor, după cum i-a mărturisit chiar el în rimă lui Giovanni.

Acest salahor disperat care pisa culorile și tencuia gîlîind avea în „pieptul de harpie“ suflarea profețiilor și sibilălor lui, iar pe fruntea încrețită, fulgerul neîntre-rup-t de pe muntele Tabor. Lucra călăuzit de inspirație și de miracol. Iar mînerul penelului său era o baghetă magică.

Am desprins cu unghiile o fărîmă din prețioasa materie, o bucătică de coajă ; și acum vreau s-o montez într-un inel de fier spre a-i face un dar eroic spiritului meu care nu doarme.

Unde e nestemata care s-o egaleze ?

Niciodată n-am simțit atîta regret cînd m-am trezit.

Precis că visul mi l-a trimis arhanghelul cu același nume ca mine.

La cei preafericiți extazul coboară de sus ori se înalță din adînc ?

Nu știu cu ce să asemăn nici ce înseamnă ceea ce am simțit, nici măcar dacă mă gîndesc la o auroră născută dintr-o dată din unda spiritului și răspîndindu-și razele asupra trupului.

Eram adolescentul din Prato, eram prietenul lui Bisenzio.

Era aprilie ca și cum ; era de Paște.

Mă plimbam prin iarba de pe malul lui Affrico, ținând de mână o „jună copilă“ care avea tot șaisprezece ani ca și mine și purta ca pe o cunună frumosul nume toscan, nedezvăluit în strofa alcaică din *Canto novo*, plină de mlaie argintii.

O bucurie tăcută creștea în noi la fiecare pas.

Însă ea și-a zărit în depărtare mama care venea înspre noi și mi-a spus.

Atunci ne-am oprit și am tremurat amândoi ca niște mlaje ; și ni s-a părut că văpaia bruscă a roșetii ne urca în obraji din călcâie sau, mai degrabă, din însăși pudoarea primăverii.

Cum de poate visul să transporte de la atîta depărtare roșeața și s-o preschimbe într-o magnifică jubilară a singelui ?

Și de ce m-am trezit ?

Îl rog pe unul din instrumentiști să mă lase să-i văd violoncelul. El mi-l întinde delicat, cu un suris modest.

Acest Alberghini este un foarte priceput vînător de instrumente de pretutindeni, peste mări și țări. Cînd află despre o vioară sau o violă care se ascunde pe undeva, ca alții de un mistreț sau de un iepure, pleacă și nu se lasă pînă n-o găsește.

Violoncelul acesta este făcut de Andrea Guarneri. A avut norocul să-l găsească-n Egipt, la Cairo. Surîd gîndindu-mă că am în mînă un pur sînge ca El-Nar și că seamănă cu roibul meu pînă și la culoare.

Lacul este bogat și intact, de un brun-roșcat ce lasă să transpară aurul de sub el. Cel mai mult transpare aurul pe spate, în dungi, în pete, ici colo în fișii care miros a ambră. Pe cealaltă parte gîtul este palid, lustruit de mîna ce-l atinge. Iar în mijlocul spatelui e minunea minunilor : o pasăre a paradisului și-a oglindit acolo efemera co-moară a gîtului său și imaginea a rămas prinsă-n lac pe vecie.

Instrumentistul îmi povestește că la Cairo a făcut schimb cu un coleg cu mâinile mai scurte, dându-i un Gagliano¹ mic.

Acesta îl cumpărase de prin părțile Cremonei. Un violoncelist de țară cînta la el în strana unei biserici sătești. În timpul unei liturghii, strana s-a prăbușit cu orgă, cu violoncel, cu instrumentiști și cu tot corul. Violoncelistul și-a rupt un picior. Instrumentul a suferit stricăciuni la trup, dar nu la suflet. După cîteva zile a fost salvat din mâinile unui reparator nepriceput.

„Cu călușul și efurile sale cu picăturile mari, nu pare o față frumoasă cu un glas frumos? E viu. N-are nevoie de arcuș. Cîntă de la sine, cîntă singur. În orașul Mexic femeile se apropiau fascinate de timbrul lui angelic și veneau să atingă această piele mai prețioasă și mai sensibilă decît a lor.“

Așa vorbește artileristul din Emilia, îmbrăcat în gri-verde.

„Pielea femeilor mănîncă lacul. Am văzut la Nisa un Stradiyarius cojit în mare parte de brațul gol și de decolteul violonistei.

La Ferrara, în schimb, am văzut un alt Stradivarius sub un clopot de cristal. Unul din primele, din perioada Amati. Aproape tot lemnul este pulbere, numai tăria lacului îl mai ține. Și-mi amintesc că îmi era frică să respir dinaintea relicvei.

Cine poate spune ceva sigur în ce privește lacul? Roșu? Galben? Ca să fie atît de neclintit, trebuie să aibă în el praf de diamant.“

Țin mîna pe spatele violoncelului, în timp ce artileristul, stînd jos, îl susține de tastatură. Și ceea ce-mi spune pare să treacă pentru a-mi ajunge la ureche prin sensibilitatea corzilor și a lemnului.

„Există o misterioasă comuniune între structura omului și cea a instrumentului. Există cu siguranță o relație între sănătatea instrumentistului și calitatea sunetului.

¹ Gagliano — numele unei cunoscute familii de lutieri napoletani.

Înainte se cîntă fără pontil, ținînd violoncelul pe gleznele lipite. Jocul gambelor modera vibrația ce ar fi ajuns prea puternică în planul armonic.

Osul e muzical. Se pare că osul unui bun instrumentist ar trebui să fie plin mai curînd cu aer decît cu măduvă. Tibia și femurul au o continuă influență asupra sunetului. Orice notă poate fi corectată prin știința apăsării. De pildă, mi bemolul în poziția a patra vibrează. Un instrumentist priceput poate să-l înmoaie cu gamba.

Arcușul are și el o mare importanță. În funcție de felul arcușului, sunetul este mai plin sau mai puțin plin. Între lemnul arcușului și cel al instrumentului nu poate să nu fie o vitală corespondență. Fibra lemnului, nemlădiat prin foc, transmite imediat intenția mîinii. Iată un «Tourte»¹ nervos, cu baghetă octogonală, cu talonul de abanos, cu ochiul de sidef, iată altul cu bagheta rotundă învelită în piele neagră bătută în cuișoare mici, cu talonul de бага întunecată, cu ochiul de aur.

Iată un Dodd² englezesc ce are altă grație, sau poate că nu are, cu îmbrăcămintea lui din piele de balenă, cu talonul de fildeș, cu pomișorul octogonal din argint și din fildeș.

Și iată unul fără nume și fără podoabe, chiar sărăcuț, un adevărat urcuș francescan din *Cîntecul creaturilor*, care nu are altceva bun în el decît culoarea brun-roșcată a lemnului în ton cu Guarneri al meu.

Și, nu știu de ce, dar numai aceasta i se potrivește violoncelului meu. Și numai aceasta, nu știu de ce, reușește să-i smulgă vocea din suflăt.

Se înțeleg. Dacă îi privești bine, îți vine să crezi că arcușul a fost scos dintr-una din dungi, precum Eva din coasta lui Adam.“

Artileristul izbucnește-ntr-un rîs copilăresc și bun și ciupește coarda cea mai subțire.

Eu îi spun : „Se poate. Instrumentele sînt de natură demonică. Vechii maeștri își vîrau, cîteodată, în mîneacă, în locul ariciului, imaginea preafrumosului Dușman. Am

¹ François Tourte, născut în 1747, inventatorul unui arcuș cu talon metalic.

² Numele fabricantului unui anumit tip de arcuș.

văzut o viola bordona al cărei gît se termina printr-un cap încornorat. În ținutul meu din Abruzzi am văzut o viola d'amore cu gîtul ca un fel de buhă ce se apleacă spre instrument ispitindu-l și îi insinuează în suflet farmecul ei perfid.“

Artileristul nu mai glumește. „Nu-i nici o îndoială, adaugă.“ Marele lutier este mag. Doar magia îl poate ilumina în alegerea lemnului. De ce un Testore¹ alege lemnul moale de plop alb ce se îmbată de sunet pe loc și sunetul îi circulă-nlăuntru neîncetat, ca o limfă aridă ? Și de ce, în schimb, un Guarneri del Gesù² nu dă o mare importanță alegerii lemnului, simțindu-se în stare să-l preschimbe prin influența lui misterioasă ? Iată un adevărat poet ocult. Munca lui este inspirație. Taie pe fața viorii două efuri imperioase, două efuri dominatoare ; și fața viorii trăiește, se exprimă, glăsuiește, este nerăbdătoare să cînte.

Care e, așadar, influența efurilor în planul armonic ? Efurile lui del Gesù nu seamănă nici cu cele ale lui Amati, nici cu cele ale lui Stradivarius, nici cu altele. Cum de le-a găsit oare ?

Și nu e mag acel Genaro Gagliano il Trasparente, ce își pune micile tigroaice vărgate³ să se azvîrle asupra Muzicii ?“

Îmi place pasiunea acestui rafinat violoncelist atașat artileriei grele, ce simte și exprimă cu o intensitate aproape lirică viața lucrului viu.

Spune : „Nu exista un violoncel pentru studiu, cu surdină. Îmi trecuse prin minte să construiesc unul, cu o cutie de rezonanță foarte strîmtă, adaptată extensiei corzilor. Din întîmplare, s-a născut un instrument nou, cu un sunet încîntător, de corn englez, minunat pentru ariile de dans.“

Îi spun : „Să-l numim alberghin“.

El se duce să-și ia alberghinul. Revine. Și îmi cîntă o gigă, o curantă, o galiardă.

La mijlocul galiardei auzim urletul lugubru al sirenci urmat de bubuitul tunului.

¹ Testore — familie de lutieri din Milano, sec. XVII—XVIII.

² Giuseppe Antonio Guarneri del Gesù (1687—1745).

³ Aluzie la lemnul striat al instrumentului.

Sirenetta îmi aduce o stranie carte de muzică și nu vrea să-mi spună unde a găsit-o.

Este scrisă de mînă, scrisă de o mînă ușoară și rapidă, este legată într-un pergament gălbui ce pare un plastic imprimat. Însă n-am voie să citesc.

Pe dosul legăturii este scrisă de mînă următoarea sentință : „*Ignavia est iacere ubi possis surgere*“.¹

Este o muștrare făcută celui care zace, de către o gură milostivă ?

Pipăi paginile. Hîrtia e fină și moale, asemeni unei frunze ale cărei margini încep să moară.

Sirenetta îmi spune că-i o culegere de arii pentru lăută, într-un vechi sistem de notație ; și îmi citește titlurile : *Passomezzo* de Vincenzo Galilei, *Intrada anglicana*, *Volta ursina*, *Pavana lacrimata*, *Gagliarda passionata*, *Gagliarda di Diomede*...

Îmi reapare-n față Arnold Dolmetsch și mica sa prietenă pe nume Melodia, olandeză de origine spaniolă, iasomie de Harlem, brună precum mătăniile lui Filip al II-lea pictate de Juan Pantoja.

La Zürich ne duceam într-o pădurice de brazi solitară, cu lumina filtrată ca într-un naos gotic. Arnold avea cu el lăuta aidoma unei carene de galeră, îmbrăcată în fișii alternative, deschise și închise, extraordinar de ușoară, construită de Magno Steger din Veneția. Acompania la lăută cîntecele grațioasei sale prietene, după ce spunea : „Nu știe să cînte. Este cel mai mare merit al ei.“

Ținea în față cutia instrumentului în chip de pupitru, cu vechile partituri deasupra. Rezemată de trunchiul unui brad acoperit cu mușchi, Melodia cînta legănîndu-se un pic, făcînd cîte un gest ușor ca-n vis, iar, uneori, întrerupîndu-se pentru a-și aminti cuvintele uitate din cîntecele vechi.

Cînta vechile cîntece ale trubadurilor, ca acela al lui Thibaud de Champagne, regele Navarei, care începe cu *Amors me fait commencier*, sau cel care spune *L'autrier par la matinée*, sau cel ce proclamă *J'aloie l'autrier errant, sans compaignon*.

¹ Trîndăvie înseamnă să te lași doborît, cînd poți să te ridici (lat.).

Cînta vechile cîntece englezești din timpul marilor tragici, ca, de pildă, cel al Desdemonei : *O willo, o willo shall be my garland*, și splendidul cîntec pe versurile lui Ben Jonson *Have you seen but a whyte Lillie*.

Gesturile pure și delicate țeseau între un trunchi și altul, în lumina de alabastru, pînzele de păianjen ale iubirilor moarte.

În vreme ce degetele frunzăreau paginile moi ale cărții de muzică, m-a cuprins toropeala.

Am avut un vis fermecător, la fel ca acela în care roșisem. Am sorbit cel mai frumos cîntec de pe lume.

Eram în sala unui mare castel din Scoția. Sau din cine știe ce comitat fără nume și fără o climă precisă.

Sala era o neînchipuită magie de culori ; arta umană o împodobise la fel cum arta divină înveșmîntase pasărea paradisului. În damascuri, brocarturi, catifele, verdele smaragd, galbenul pai, roșul purpuriu, negrul corb, negrul-verde amestecat cu aur formau acorduri nemaiauzite, cu aceeași înțelepciune vie ce exista și în penajul păsării paradisului. Iar cernaștile femeilor și tinerilor aveau chiar mai multă strălucire decît în cele mai frumoase pînze de Sir Joshua și de Gainsborough. Cîteva femei și cîțiva tineri mîngîiau pe sofale blana moale a ciinilor „spaniels“, cu urechi mari, cu pete gri și castanii, portocalii și albe.

Și o voce cînta de parcă pasărea paradisului izbutise s-o facă solară, să o sublimeze și să o coloreze în culorile penelor ei.

Și bucuria ochilor se modula după cîntec, cînd în adînc, cînd la suprafață, cînd dispersată, cînd adunată...

Oh, ce sînt aceste note pe care încerc să le regăsesc, să fie cîntecul vizibil al invizibilei păsări a paradisului ?

De fiecare dată cînd mă trezesc pierd pămîntul făgăduit.

Senzualitatea îmi tulbură trezirea, și-mi strecoară în toropeală *Accesus morbi*. Îndur chinuitoarele asalturi ale acelui rău ereditar care-l făcea să pătimească atît pe Giorgio Aurispa, umilindu-l și degradîndu-l.

Mama regelui Lemuel spune îndurerată : „Ce-i, fiul meu ?“

O altă voce se insinuează și spune indulgentă : „Ce rost are să fugi de tînăra femeie dezarmată și de trandafirii ei — mai adevărați decît cei din grădina Aziyeh posedată de tine — și de ochii mari, patetici ca ai calului arab martirizat de spini, și de întîmplarea supranaturală ce face să-i apară pe chip o mască tragică atunci cînd delirează ? La ce-ți slujește să eviți aceste lucruri, o, tu, ascetule mult prea sever, dacă numai aceste lucruri te pot ajuta să aprofundezi misterul pe care nicicînd nu l-au limpezit nici virtutea și nici renunțările tale ?

Cum poate fi lezată voința ta de dăruire și de perfecțiune ? Și, dacă disprețul e dureros, cum poate să te seadă în ochii tăi ? Și, dacă melancolia ta și-a tras în continuu forța și avîntul din continua dispută între senzualitate și inteligență, cum de te poți gîndi să suprimi fermentul liric cel mai activ al vieții tale lăuntrice ?

Cine a vorbit astfel ?

Îmi scot bandajul, mă ridic în capul oaselor ; și privesc nemilos dunga de soare ce lunecă încet-încet peste miniaturile de pe perete, peste pernele decolorate de pe sofa, peste clavecinul delicat.

Melodia, în rochie de tafta, vine să se așeze iar în fața clapelor de abanos spre a-mi cînta vechiul cîntec al lui William Lawes ? *O my Clarissa !*

La fel de puternic și drept cădea soarele în dolina înconjurată de pini triști, încovoiați de bora care sufla dinspre Trieste.

Era acolo o baracă acoperită cu rogojini pentru ofițerii bateriei.

Într-un tir de baraj, bateria făcuse prăpăd în rîndul alor noștri.

Grămada însîngerată era departe, dar părea să se apropie într-o lunecare de măruntaie. O auzeam așa cum auzi înaintarea tîrîșă a unei companii printre tufe și pietre.

Oamenii se aflau înaintea comandantului încruntat.

Glasul comandantului clocotea. În clipa aceea soarele cobora poleind fețele palide ale oamenilor.

Se discuta despre carne de creștini, carne de țărani, sărmana carne a oștaşilor noștri.

Soarele a atins mesele care aveau o înfățișare aproape animală și se deosebeau una de alta, fiecare cu petele, crăpăturile, nodurile, cuiele și însemnele ei.

Căpitanul, cu figura pierită, nu reușea să-și domine tremurul jalnic al gurii. Pe degete îi luceau cam prea multe inele.

Soarele a atins cămășile și ciorapii soldaților, atîrnate pe frînghie.

Erau dezvăluite persistența în greșeală, numărul cadavrelor, josnica tentativă de dezvinovățire.

Soarele a atins un șir de gamele lustruite.

Pe deasupra dolinei treceau păsări obosite, imitînd parcă scîrșitul trăsurilor vechi cu roți nesigure.

Soarele a atins o lopată, o măciucă ghintuită, un pistol, un butoiăș, o ladă cu var.

Glasul comandantului continua să condamne, implacabil. Un tînăr sublocotenent a izbucnit în hohote. Împreună cu o găinușă de munte gălăgioasă a trecut prin văzduh o pasăre rătăcită, arătîndu-și într-o străfulgerare burta albă.

Soarele a atins rezerva de grenade cu ogiva pictată în roșu, închise în lăzile din lemn negeluit.

Deodată căpitanul s-a prăbușit, rostogolindu-se în fundul dolinei, pradă unor convulsii de femeie.

Soseau în marș toți cei măcelăriți ?

Am văzut dolina din Cars, asemeni unui ochi cu pleoapa întoarsă, cu marginile înroșite de carne melițată.

Stau întins la fereastră. E lună plină. Nu-i nici o boare de vînt.

Casa Corè e locuită de păuni albi. Văd numai temelia solidă din piatră, arborii din grădina ascunsă și o fișie luminoasă de apă.

O grandoare mistică și solitară ca într-un oraș mort din Persia ori din India.

Canalul e ca un fluviu sfînt unde-n amurg a fost împrăștiată cenușa rugurilor.

Nu se aud voci, nici plescăit de lopeți, nici un alt zgomot. Viața pare să fi expirat de secole.

Luna contemplă insensibilă o frumusețe neînsuflețită ca la Angkor și la Anuradhapura.

Dintr-o dată urlătul sirenei de alarmă sfișie tăcerea: Bubuitul unei salve de tun se repercutează de la Lido la San Giorgio, de la San Giorgio la Fondamente nuove. Se anunță incursiunea nocturnă a nimicitorilor înaripați. Și, deodată, orașul amenințat trăiește într-un mod uimitor în carnea, în oasele, în fiecare venă a mea.

Cupolele, porticurile, clopotnițele, loggiile, statuile sînt membrele mele, sînt durerea mea.

Și mă afund în perne, cu fața-n sus, spre cerul de lumină, neștiind ce parte îmi va fi mutilată.

Viața mea omenească se șterge. Am în minte viața marmurei și forța istoriei sculptate, în așteptarea afonului anonim.

Frumusețe a nopții, de cîte ori nu te-am pierdut!

Eram mereu avid, eram mereu nesățios să văd, să privesc, să cunosc. Și totuși, răătăcitoarele mele pupile nu ați văzut îndeajuns, nu ați privit îndeajuns, nu ați putut să adunați în voi toate înfățișările zeității vizibile.

Și una dintre voi e deja stînsă, și cealaltă se tulbură și ostenește și poate că e destinată să se întunece.

„Privește ! Privește !“

Sub luna plină răsună glasul care știa să se armonizeze cu orice ton al nenorocirii și al fericirii : glasul Ghisolei.

„Privește ! Privește !“

Mă scutura de somn. Eram înecat în somn ca într-un fluviu negru. Mi se părea că mă apucă de subsuori și se străduiește să mă tragă afară din viltoarea cea tulbure.

„Privește ! Privește !“

Așa m-a tîrît la fereastră. Și eu mi-am ridicat pleoapele îngreunate ; și am întrezărit mari piscuri de safir, miraculoase culmi ale unei planete fără oameni.

„Privește !“

Era transfigurarea Alpilor Apuani într-o noapte cu lună, ieșită din străfundul milenarei memorii a cine știe cărui zeu extatic.

Am închis pleoapele sub apăsarea inertției somnului.

„Privește !“

Le-am deschis și iar le-am închis. Spectacolul divin a fost șters de unda fluviului fără memorie.

De ce în ziua aceea, la Atena, n-am ajuns destul de repede pe Acropole, înainte de a se stinge acea bruscă tulburare orgiacă a asfințitului de august ?

Și de ce în ziua aceea, lângă Teba cea cu o sută de porți, nu m-am descălțat să umblu cu picioarele goale pe covorul galben al florilor căzute din salcîmii înalți, ci m-am întors comod la bordul vaporeșului ?

„Privește ! Privește !“

Cine știe ce frumoasă e noaptea în Vallone del Sangue, între o baracă și alta, între un cort și altul !

Și ce strălucire albă, vrăjită au pietrele din Campolongo în timp ce urcă ceața dinspre Val d'Astico ! Și cîtă măreție au în noaptea asta zidurile ciclopice și bastioanele de stîncă din Bosco Agro, la bateria unde, în faptul serii, între două piese înroșite de tragere, am văzut apărînd un căprior !

„Privește ! Privește !“

Îmi voi petrece întreaga noapte numărîndu-mi regretele.

E Joia Sfîntă din săptămîna patimilor.

O zi mohorîtă. Spionez în oglinda din față vicisitudinile luminii.

Trece un nor. Un nor este scămoșat, destrămat, ca lîna în mîinile unui dărăcitor.

Soarele piere și totul parcă se răcește. Oglinda îngheață ca o baltă de formă patrată.

Cu toate cuverturile de lînă, simt un fior pe piele.

Liniștea are calitățile celei dinainte de revărsatul zorilor.

Clopotnițele nu mai au glas. Obosite de vibrații, bronzurile se odihnesc cu gurile în jos, pline de umbră. Frînghiile spînzură lustruite și unse în două locuri de palmele clopotarului.

Cîtă tristețe au împrăștiat asupra fiecărui ceas din zilele trecute !

Totuși liniștea neobișnuită nu-mi dă pace. Tristețea nu mai vine din văzduh, nu mai vine din înaltul cerului.

Astăzi mi s-a cuibărit la picioarele cele fără de aripi. Doarme și tresare în somn.

În ochiul bandajat, luminile violet-albicioase se încheagă în nuclee, se descompun, se formează la loc. Pete ușoare de aceeași culoare apar și dispar în zona ochiului sănătos. Este culoarea sfintei zi de joi.

Glicinele înfloresc la toate ferestrele, înfloresc pe zidul din dreapta, pe pergola din stînga. Pietrele retezate ale casei Coré sînt încununate de glicine. Cerul trebuie să fie ca ametistul episcopilor.

Îmi revine în minte tema dominantă a părții de Largo din primul Trio, laolaltă cu imaginea de care e legată. Prea sfinții genunchi sîngerează. Rotula descoperită lucește albă în mijlocul singelui.

Stau cu un picior peste altul și poziția îmi trezește-n amintire o mișcare a lui Iuda.

Cînd Isus le-a zis ucenicilor la Cina cea de taină a Paștelui : „Adevărat vă spun că unul din voi Mă va vinde“. Iuda Iscarioteanul era așezat picior peste picior. La auzul vorbelor Învățătorului, *și-a pus piciorul jos*, gata să se ridice.

„Iuda era așezat picior peste picior...“ Importanța clipei, a mișcării. Era tot așezat, dar gata să se scoale. Era gata să spună : „Nu cumva sînt eu, Învățătorule ?“

Lîngă el, la masă, era Iacov, fiul Zebedei, pescarul din Galileea. Și el și-a dat seama că Iuda pusese piciorul jos în clipa aceea. Și s-a întors să-l privească.

Nu se fac rugăciuni în seara asta. Grația divină a părăsit-o pe Femeia Raiului. Mama plînge cu o mîină la frunte, cu cealaltă sub bărbie, ca în cripta din Aquileia, și poate că astăzi soldații o privesc cu strîngere de inimă.

Renata se întoarce după vizita făcută la morminte. Intră în camera mea, suspinînd obosită. Se lasă să cadă pe un scaun. Ridică brațele și își scoate pălăria de formă tesalică, împodobită cu doi trandafirași rotunzi. E ostenită. A mers pe tot felul de străzi și străduțe, *piețe și piațete*, de la o biserică la alta.

Amurgul violet umple întreaga cameră. Chipul ei se detașează limpede, nespus de alb, aproape fosforescent. Mi se pare că simt în rochia de culoare închisă un miros de luminări, un miros de ierburi arse și de micșunele-ruginite.

Care a fost biserica a șaptea ? San Giovanni e Paolo, în apropierea spitalului de marmură unde lucrează doctorii mei.

Ce face Colleoni¹ pe pedestalul său ? E acoperit de saci. Dar rîndunelele, îndirjite ca într-o luptă fără de cruțare, țipă pentru el în piața solitară.

„Ce obosită sînt !“, spune Sirenetta.

Și vocea-i de fetiță amețită de aerul sărat, gîtuită de efortul făcut în timpul înotului, vocea ei din Bocca d'Arno face să-mi vibreze inima de atunci.

Se lasă pe perna care stă la picioarele mele. Își pune fața pe genunchii mei. Fața e mai îngustă, bărbia mai ascuțită. Atingînd-o cu mîinile, o văd ca și cum aș fi complet orb.

Este atît de mică în seara asta. Este o biată copilîță ostenită, pe care au obosit-o tenebrele și mirosul funebriu, dornică de odihnă.

Degetele înlînesc legătura părului și o desfac cu infinită grijă, ca și cum ea ar fi ațipit iar eu aș fi vrut să-i fur comoara ascunsă acolo.

Nu se mișcă, dar o simt că surîde pînă în vîrful firelor senzitive ale pletelor ce se împrăstie de parcă surîsul le-ar fi deschis cum deschide suflarea primăverii pe neașteptate o floare minunată în pragul nopții.

Misterioasă clipă în care credinciosul intră în contact cu Dumnezeu lui sub o formă tangibilă.

Un chip omenesc e din carne și oase, sfredelit de vigilența simțurilor. Pletele alcătuiesc o masă vie, grea, ce-ți umple mîna.

Dar chipul acesta e doar un fruct aerian al sufletului meu iar părul e aidoma sentimentului extraordinar că sufletul rămîne suspendat, eliberîndu-se de greșeala timpului.

¹ Celebra statuie a condotierului Bartolomeo Colleoni, de Andrea del Verrocchio.

Buclele au parfumul copilăriei, la fel cum floarea de liliac are parfumul buneii vestiri. Tot atâtea avea și la cinci ani.

Atunci, în casa albă de pe malul mării, cînd spiritul era o neobosită limbă de foc perpetuu și arta era pentru mine esența însăși a iubirii iubite, avea obiceiul să apară în pragul camerei întrerupîndu-mi truda îndelungă.

Apărea fără zgomot, ca păsările care se așază pe o creangă subțire și așteaptă să nu se mai clatine înainte de a-și începe cîntecul.

Îi percepeam grația cu colțul ochiului aplecat deasupra hîrtiei.

Cîteodată, ca să nu pierd o imagine fulgerătoare, nu mă întorceam imediat, ci o păstram pentru cîteva clipe în colțul pleoapelor ca pe o dulce lacrimă, spre a prelungi clipa în care sufletul parcă se revarsă.

Îmbrăcată într-o rochie lungă, de infanță, ea surîdea și încă de atunci surîsul trecea pe valurile părului despărțindu-le vîrfurile-n două, așa cum desparte buzele.

Dacă izbucnea un incendiu în orașul de lemn, cînd sultanul era în brațele frumoasei frumoaselor, o vestitoare mută în veșmînt stacojiu apărea-n pragul camerei de taină.

Arta mea îmi era mai dragă decît frumoasa frumoaselor. O îmbrățișam cu o iubire mai presus de oricare alta. Dar mica vestitoare fără cuvînt îmi anunța ceva îndepărtat și uluitor, ca o regiune neexplorată din mine însumi în care eram gata să intru. *Memento vivere.*

Degetele părăseau pînă și atingeau pletele infantile ce păreau să se umple de cîntec ca puful privighetorii.

Iată că nu mai am obsesia neliniștită a timpului.

Miinile-mi sînt forme ale spiritualității ca și atunci.

Atingerea este muzicală, în consonanță cu ceva mai profund decît conștiința.

Surîsul făpturii ostenite și fericite pare nemuritor.

Ca și atunci îmi dau seama de locurile în care părul are șuvițe mai deschise, simt pe umeri vîrfurile despicate în două.

Renata a închis ochii. Genele-i lungi mi-au atins ușor inima.

Îi spun : — Dormi, fetița mea ?

Ea se scutură și se ridică. Chipul ascuns în profunzimea părului e ca o rugăciune.

Am la picioare cel mai pletos înger al lui Melozzo, ce-mi aduce binecuvîntarea de seară.

Împarte cu mine masa frugală. Mîncăm amîndoi cu aviditate ultimele portocale, gata curățate de coajă, de piele și de semințe, numai miez succulent. Ne potolim setea.

Apoi își înclină capul, ca o pasăre gata să-l ascundă sub aripă.

— Ți-e somn, fetița mea ?

— Tare somn.

Inima-mi tremură. Pînă azi a avut ea grijă de mine. Și acum iată că am eu grijă de ea.

— Întinde-te pe patul meu și dormi un pic.

— Dacă adorm, nu mă mai scol.

— Te scol eu.

Se ridică cu greu, cu corpul moale, și se apropie de pat amețită.

Se întinde-n adîncitura făcută de suferința mea, pune capul pe perna nopților mele de insomnie.

E o pernă subțire, chiar mai puțin înaltă decît brațul pe care omul și-l pune sub cap pe pămîntul gol.

— Cum de poți dormi cu capul așa de jos ? spune cu vocea deja voalată.

E perna suferinței, pe care mi-am ținut săptămîni și săptămîni în șir ochiul imobilizat, ca un cărbune viu într-o grămăjoară de cenușă, sub suflarea neîntreruptă a unui demon pornit să scoată din el flăcări și scînteii.

Eu sînt în picioare și ea este culcată. Stau lîngă căpătîi cum sta ea, și ea stă întinsă cum stăteam eu.

Spune :

— Eu n-aș putea dormi așa.

Nu pot să mă aplec deasupra ei, fiindcă atunci cînd sînt în picioare trebuie să țin mereu capul puțin dat pe spate.

— Mai vrei o pernă ?

Mă duc cu precauție lîngă fereastră, unde fusesem așezat mai înainte. Iau o pernă, mă întorc la pat.

Inima mi s-a umplut de o duioșie atît de pură, încît parcă s-ar vărsa în ea laolaltă copilăria mea și a fetei mele.

— Uite.

Înaltă capul, și-i pun a doua pernă peste prima. Am impresia că imit gestul ei plin de milă.

— Așa e bine ?

— Foarte bine. Mulțumesc.

Bunătatea s-a inversat. Bunătatea și mila ei îmi umplu inima. Ea a repetat vorbele mele de recunoștință pe același ton.

Adoarme dintr-o dată ; se relaxează. Nu mai aude. Respiră ușor.

Este întinsă pe spate, dar ține capul întors spre dreapta, cu obrazul în păr, iar picioarele sînt puse unul peste altul, ca acelea străpunse de un singur cui ; văd agrafa lucind.

Brațele sînt răsucite-n sus precum acelea ale fecioarelor în așteptarea stigmatelor, însă are mîinile închise.

Doarme cu pumnii strînși ca în pruncie ; doarme în patul meu de suferință ca în leagănul nevinovăției sale.

O veghez umblînd încet de la un cap al camerei la altul.

Pașii sînt muți. Am încălțări de lînă.

Regăsesc de la mijloc în jos ceva din vechea-mi elasticitate.

Țin bustul drept, gîtul țeapăn, capul dat pe spate.

Ochiul bolnav îmi stă pe fața suptă ca pe farfuria martirei Lucia.

Precauția mea este atît de mare, încît, chiar dacă farfuria ar fi plină cu sînge sau cu lacrimi, n-ar cădea nici un strop.

De fiecare dată cînd trec pe dinaintea oglinzii, descopăr în penumbră un străin cu capul bandajat.

Cînd mă apropiu de pat, piciorul devine parcă și mai ușor, ca laba unui animal de noapte în trecere peste o pajiște.

Doctorii mi-au permis să mă învîrtesc între cei patru pereți, spre a îmbuna somnul care îmi e dușman.

Mă opresc. Făptura adormită parcă nu mai respiră.

În rochia ei închisă e complet nemișcată. Pumnii strînși stau de o parte și de cealaltă parte a feței.

Într-o vază aurită un buchet de trandafiri roșii răspîndește un parfum de seră ; trandafirii ce mîine. Liniștea e perfectă, identică în lumină și-n umbră.

Unde am suferit, unde am sperat, unde am disperat, unde am luptat cu monștrii, unde am vorbit cu îngerii, unde am sîngerat, unde am plîns se odihnește acum copila mea.

Ce mică este în seara asta ! Nu cîntărește mai mult decît fetița muribundă pe care am ținut-o pe brațe o noapte întreagă.

Este o amintire cî vine de departe, ca un val care nu mai încap-e-n piept.

Mila, disperarea, groaza, dorința de a-ți da sîngele și ultima suflare, așteptarea minunii, splendoarea fatală a Ursei, Calea Laptelui, apropiată ca un drum ce se bifurcă din cel-al pămîntului și duce către o altă durere ; și mișcarea alternativă a forțelor necunoscute între munte și mare, și trecerea iute a unui zeu ce nu aude ruga și nu primește ofranda, și tremurul nestăpînit al cărnii, și voința înarmată împotriva morții.

Umblam ca și acum, cu același pas precaut și elastic, printr-o încăpere mai vastă.

Mergeam de la o ușă deschisă în penumbra unde străluceau albe un leagăn și un pat, spre o fereastră deschisă către stele.

Țineam în brațe făptura de cîteva luni, istovită de boală, mai palidă ca scutecele de in, cu umbre negricioase, ce mă înspăimîntau, în jurul nărilor.

Întilneam moartea între cei doi ușori, întilneam moartea lingă pervaz. O țintuiam cu ochi duri și sălbatici de luptător.

Era o casă solitară în cîmpia Resinei.

Era o noapte de iunie.

De cîteva zile vulcanul ardea ; și se vedeau pe fereastră focurile din crater, marile crăpături învăpăiate, riurile lungi de lavă înroșită, norul cu reflexe roșii de deasupra.

Medicul plecase punîndu-și ultima speranță în somn, ca într-un leac dîvin. Micuța se oprise din plîns și ațipise

după ce o luasem în brațe și începusem să o plimb încetișor.

Nu-mi simțeam corpul decât ca o cadență.

Nu murmuram, nu cîntam, aproape că nu respiram, dar pasul meu imita cantilena, îndoitura brațelor imita balansul leagănului, toate fibrele se supuneau unui impuls muzical.

Refrenele doicii se înălțau din adînc și mă călăuzeau.

Gura mea își amintea că supsesse o măciulie de mac învelită într-o pînză moale.

Gîndurile îmi pluteau neconținut între umbră și somn, între viață și moarte, între lumina cerului și focul pămîntului.

Mergînd spre fereastră, auzeam cîntecul greierilor, auzeam melodia șoptită a nopții. Mergînd spre ușă, auzeam o bătaie înfundată, necunoscută ca glasurile din timpul unei veghi nesfîrșite.

Întorcîndu-mă, bătaia devenea pentru cîteva clipe măsura unei melodii pămîntești și valurile spaimei se ndepărtau de mine.

Dar, în final, ajungînd între cei doi ușori unde moartea aștepta în picioare, am auzit cum bătaia crește și devine teribilă.

Spaima mi-a accelerat pulsul. M-am oprit, pierdut.

Mi s-a părut că groaznica pulsație mi se transmite din trupul gracil al micuței făpturi muribunde.

Mi-am închipuit o febră cumplită, o bruscă agonie care-i încheșta gîtul, nemălăsînd să iasă nici strigăt și nici geamăt.

M-am aplecat să privesc fața slăbită, am suflat deasupra gurii ei întredeschise.

Chipul era destins, gura calmă, un somn dulce îi umplea pumnii strînși.

Un adevărat miracol al naturii i s-a dezvoltat inimii mele oprite. Și am recunoscut deodată bătaia venelor umflîndu-mi pielea brațelor obosite.

O neplăcere cît de mică putea întrerupe somnul miraculos. Am acceptat supliciul. Am continuat să umblu cu pași muți, purtînd viața ruptă din viața mea.

O hrăneam din voință, o nutream din căință.

Sufletul meu puternic venea în ajutorul brațelor slabe, și în tot acest timp simțeam frumusețea nopții ca în extazul unei inspirații apolinice.

Blînda cantilenă din trup se preschimba în cînt âmețitor. Craterul în flăcări reprezenta mitul Eternei Mame călînd la focul mugitor carnea muritoare.

Pulsul meu chinuit bătea măsura poeziei universului.

Și niciodată n-am privit cu asemenea neliniștită fericire stelele tremurînd și pâlînd la prima suflare a zorilor, nici n-am mai regăsit în mine măsura cîntului neexprimat pînă în ceasul acesta în care mi-l readuce bunătatea.

(21 aprilie 1916)

Este Vinerea Mare. Este aniversarea întemeierii Romei.

Toți cei care au murit în luptă, au plătit cu viața prețul lumii.

Toți cei care ostenesec și se zbate spre a pregăti lupta, plătesc prin chinul lor prețul lumii.

Toți cei care ostenesec și se zbat spre a pregăti lupta, război drept, vor pleca, vor lupta și vor muri plătînd prețul lumii.

Pe ce munte al Calvarului e sacrificat astăzi Fiul omului ?

Fiul omului e martirizat astăzi pentru noi pe muntele sălbatic ce își ia numele de la Sfîntul Mihail, purtătorul de sabie, pe muntele cu patru vîrfuri și cu patru minii, în Carsul fără umbră și fără apă. Și gura arsă de fiere - suflă iarăși asupra noastră speranța dătătoare de viață.

Acolo, infanteriștii intră în veșnicie. Îi văd luînd cu asalt crestele, ajutați de fulgerul oțelului și de privirea patriei. Îi văd ridicîndu-se împotriva cerului tunător. La început par spini și mărarîni risipiți de furtună. Pe urmă se îndreaptă, devin oameni. Pe urmă devin dinți ai stîncii mîinate. Mușcă din veșnicie.

Am patru cruci frățești.

Giuseppe Miraglia este crucificat pe aripa lui.

Luigi Băilo este crucificat pe aripa lui.

Alfredo Barbieri este crucificat pe aripa lui.

Luigi Breșciani este crucificat pe aripa lui.

Nu am pinza de in a ucenicului din Arimatea, nici leacurile lui Nicodem. Le-am dat, însă, un monument nou „pe care nimeni nu-l mai înălțase“.

Chipul sfânt plin de iubire și durere al mamei a fost ascuns astăzi de inger sub un văl violet, din milă pentru mine.

Este simbăta Paștelui.

În timp ce sînt întins în pat, înfășurat ca Lazăr în pinzele de in, cu un giulgiu pe cap, sunetul clopotelor sparge pe neașteptate în valuri largi tăcerea lugubră.

După ce-mi răscoliseră atîta vreme tristețea, clopotele îmi răscolesc acum speranța.

Azi se-implinește săptămîna a noua de la întoarcerea, de la condamnarea, de la țintuirea trupului meu în beznă.

O presimțire a Sirenettei mi-a dat iluzii. Și, totuși, nu ni se pare că simțim trecînd un suflu miraculos prin aerul Reînvierii, prin aerul Înălțării la ceruri ?

Nici un glas nu mă cheamă să ies afară și să mă înalț. Rămîn nemișcat, dominîndu-mi impulsul de a mă ridica.

Trupul îmi asudă, se consumă, e ciuruit de salvatoarele ace.

Tremurul nestăpînit al unor fibre musculare îmi dă o senzație de scîrbă, ca și cum ar locui în mine un mic animal iute, ce aleargă la disperare în toate părțile încercînd să-și deschidă un drum cu ghearele și dinții.

Bătăile neregulate ale inimii îmi pulsează în gît, îmi vuiesc în ceafă.

Pace, pace, pace. Dar sfînta veste nu-mi calmează durerile.

Nu mă pot împotrivi ispitei de a încerca. Îmi eliberez încet-încet brațul din bandaje, ridic marginea pansamentului ce-mi acoperă ochiul vătămat, deschid pleoapa.

Umbra încăpățînată este acolo, fără nici o schimbare. Presimțirea cea bună este vană.

Pentru prima dată mi s-a permis să cobor în grădină.

O vigoare închipuită mă susține. Părăsesc cu o bucurie copilărească hainele bătrînești, de invalid. Devin iarăși un lăncier alb.

Pantalonii de cavalier, așa de bine ajustați odinioară, fac acum cute la genunchi. Revăd cu un tremur de speranță pe mincile vestonului însemnele de zburător, aripile de aur înroșite de aerul sărat al Adriaticei. Mi se pare că respir mirosul înălțimilor. Hainele cenușii au cunoscut albastrul de dincolo de nori, au rămas suspendate la patru mii de metri în pustiul de aer, au cunoscut extazul dăruirii ce a oprit parcă aripa pe cerul din Trento, încărcat de furtună și sfîrtecat de fulgerele a două mînii. Talismanele erau în buzunarul dinspre inimă : inelul vechi al mamei, care are drept piatră prețioasă un craniu mic, așezat între două tibii, și glonțul exploziv care în ziua de 7 august s-a înfipt în lemnul carlingei, chiar lîngă cotul meu.

Zimbesc auzind clinchetul pintenilor loviți unul de altul de cel ce se apleacă la picioarele mele ca să mi-i lege. Nu-i dau voie să-i pună. Calul nu bate din copită la poartă, nici hidroavionul nu vîiește la mal, gata să își ia zborul. Sînt un convalescent în pericol.

Genunchii mi se îndoaie. Inima îmi bate cu disperare. Sînt pe punctul de a trece pragul atîta vreme interzis.

Cobor scara cu infinită precauție, ducîndu-mi ochiul în racla capului înălțat.

Sirenetta e acolo, gata să mă susțină.

Iată ultima treaptă.

Iată încăperea de la parter.

Iată licărul verde în spatele geamurilor acoperite cu dantele.

Iată aerul viu ce, ca o băutură insolită, îmi umple gura arsă cu un gust nou.

Iată grădina, iată frunzele, iată florile.

Mîna mi se îndreaptă spre bandaj. E un bandaj mai sever decît de obicei. Nu e alb, ci întunecat. Nu e de in, ci de mătase. Ochiul meu este îndurerat, poartă haine de doliu.

Sirenetta îmi ia cu grație infantilă mîna nechibzuită, mă trage către un tufiș de trandafiri crescuți pe o tulpină înaltă și îmi spune : „Privește trandafirul acesta micuț“.

Mister al tonului ce poate face dintr-o copilă și dintr-un trandafir o aceeași făptură !

Cum ține tulpina între inelar și mijlociu, micuțul trandafir pare născut în căușul miinii sale, ca la începuturile unei metamorfoze de primăvară.

Ea are o rochie în dungi albe și verzi, ce pare a fi făcută după chipul plopilor argintii care tremură în vîntul de pe maluri din toate rămurelele lor infrunzite.

Micuțul trandafir e altoit pe ea, este floarea gingășiei sale.

Este atît de pură, atît de fragilă, atît de delicat alcătuită încît nu se compară cu nimic material, ci, poate, doar cu un gînd inefabil și cast.

Nu există formă a copilăriei să i se asemene.

Trebuie să-ți îndoi genunchii în adorație.

Perfecțiunea sa e atît de trecătoare !

Mi se pare că-i văd petalele deschizîndu-se dintr-o clipă în alta.

Chiar la noapte va fi deschisă, vană.

Inerția alîtor zile mă ținuse prizonier, mă făcuse să cad în rîndul celor neînsuflețite. Iată că îmi redobîndesc auzul de poet, așezat pe malul timpului : aud din nou melodia curgerii neîntrerupte.

Sirenetta cunoaște în amănunțime scurta poveste a grădinii. Știe unde-i omida, unde-i albina, unde-i păianjenul, unde-i gîndacul-verde și ce fac.

Știe ramurile bolnave și numărul bobocilor ; știe care întîrzie și care e pe punctul de a se deschide.

Se plînge de grădinarul leneș. Ia un mic burduf și suflă niște prafuri salvatoare asupra unui tufiș de trandafiri mișunînd de insecte verzui.

Mă conduce cu o milă incertă lîngă un mare trandafir alb, căruia un gîndac verde îi devorează inima ascunsă.

„De ce nu-l scuturi, de ce nu-l gonești ?” o întreb.

„De acuma trandafirul e pierdut ; îmi răspunde. Și dacă gîndacul nu se satură, pleacă în căutarea altuia.”

Simt că mila ei se împarte între insectă și floare, după cum aceea a Seraficului ¹ se revărsa asupra păsării vorace și viermelui ciugulit, focului arzător și veșmîntului ars, cărnii suferinde și ierburilor zdrobite spre a o vindeca.

¹ Sfîntul Francisco din Assisi.

Mă opresc dinaintea spectacolului acestei patimi devastatoare.

Insecta e împlîntată-n dulceața florii cu o foame ce seamănă cu pierderea și uitarea de sine.

Lucește ca o lamelă de aur ce transpare printr-un smarald șlefuit.

Este o splendidă nestemată și o forță sălbatică.

E lipsită de orice memorie, uitînd de orice risc, de orice surpriză, de orice amenințare, cufundată în desfătarea sa ca într-o crimă fără teamă de pedeapsă.

Simt iarăși, ca în prima tinerețe, ceea ce au divin foamea și setea.

Toată inima trandafirului e vătămată și apare gălbuie ca un rest de miere, în mijlocul corolei de petale încă neatinse.

Rana e de nectar, măcelul e suav.

Iubirea nesătulă ignoră vina.

Cine se hrănește cu frumusețe, crește în frumusețe.

Aș vrea să zăbovesc pentru a prinde clipa cînd gîndacul verde își va întinde aripile afară din armura aurită și își va lua zborul de-a lungul unei raze.

După-amiaza se duce. Nu mai e nici o boare de vînt. Frunzele noi respiră și speră, cele vechi se gîndesc și își amintesc.

O vastă înflorire de glicine, plecînd de la un buștean asemeni unor funii încilcitate, acoperind zidul pînă sus, îmi dă impresia unei plase pe care am văzut-o trasă pe țărmul Adriaticei, plină degeaba cu meduze aproape violete.

Rîndușnicile se ciorovăiesc, țipă dezlănțuite și rănile vechi îmi produc suferință, de parcă-mi trec numai săgeți prin trup.

Văd într-un colț două stropitoare răsturnate; și, nu știu cum, îmi dau sentimentul tăcerii, formează o pauză între tipetele sfredelitoare.

„Iată și laurul tău care vorbește“, spune Sirenetta.

Este un laur rotunjit pe o tulpină netedă și sveltă, cît un om de înaltă.

Are nu știu ce aer alegoric ; pare transplantat din grădina visului lui Poliphilus.¹

Nu-i lipsește decît filfierea fișiei de hîrtie înfășurată la mijlocul trunchiului.

Frunzișul e înunecos, dur, des, astfel că Muza nu ar putea să își strecoare mîna, fără a fi rănită de tăioasele margini.

Și din frunzișul peren răsar, la intervale ritmice, frunzulițele noi, într-atît de vioaie că par să glăsuiască, asemenea unor micuțe limbi nerăbdătoare care au „voința de a spune”.²

Sufletul proaspăt al Sirenettei a auzit pe dată ritmul fără de sunet.

Laurul vorbește. Spune : „Spre a nu dormi ?” sau spune : „Spre a nu muri ?”

Nicicînd nu mi-a fost atît de străin somnul și nicicînd în atîta moarte nu am avut atîta dor de nemurire.

Am încă un cînt profund în inima oțelită.

Soarele apune dincolo de curba canalului care acum e verde ca laurul vorbitor.

Clopotele tac, dar văzduhul freamătă parcă în așteptarea sunetului angelic.

Ochiul acoperit e plin de luminoase glicine ; dar celălalt, cel dezobișnuit, visează.

O lentă armonie se desfășoară-n afara timpului.

Casa Corè³ nu e decît o vastă ghirlandă susținută de capete de lei, plecate asupra apei.

De la palatul Dario la biserica Della Salute, cărămida și piatra sînt aproape carnale în lumina trandafirie.

Fațadele se sprijină una de alta, ca femeile pătrunse dintr-o dată de moleșeala lui aprilie și rezemîndu-se una de alta, spre a nu cădea.

O barcă mare, neagră, încărcată cu sulf strălucitor, împinsă de lungi vîsle, trece ca o apariție de dincolo de milenii și de orice memorie.

¹ Din „Hypnerotomachia Poliphili” de Francesco Colonna.

² Dante, *Vita nuova*.

³ Palatul Venier, supranumit „al leilor”, locuit de marchiza Luisa Casati Stampa, pe Canal Grande.

Are străvechea timonă cu centrul larg, cu bara lungă aflată în mina unui bărbat care seamănă cu un timonier fenician.

Cînd intră-n umbră, sulful capătă o nuanță de nedescris.

Galbenul are forța unei teme neașteptate care înalță deodată pînă la sublim o simfonie în descreștere.

În mine se face o stranie tăcere.

Nu mai aud rîndunicile.

Și inima îmi bate de teama ca un dangăt de clopot să nu întrerupă muzica tăcută.

E Paștele Învierii. E Învierea.

Un tovarăș de luptă mi-a trimis în dar o stampă după sublimul desen făcut de Michelangelo pentru Înviere cu o pană smulsă de la vulturul dragului său Giovanni.
Resurgit et insurgit.

(23 aprilie 1916)

Cristul titanic, după ce a forțat lespedeza grea a mormîntului, încă mai stă cu un picior în scobitura pietrei. Însă deja se avîntă spre cer cu capul sus, cu brațele înălțate, cu tot elanul și ardoarea patimii sale.

Inima mea nu era, oare, îndeajuns de nebună ? Bătăile ei nu erau, oare, îndeajuns de năvalnice ?

Era nevoie de această imagine a puterii plină de patimă ca să simt și mai amar propria mea mizerie ?

Mie nici un ucenic nu mi-a înălțat un monument. Stau aici, în aceleași cearșafuri, în aceleași bandaje, în aceeași sudoare și cutremurare. Nu mă înalț.

Plătesc indulgența de ieri. Mă simt și mai extenuat, ca după o lovitură de grație. Nu învelișul ține laolaltă masa aceasta de carne vlăguită, ci minia.

Văd verde. Îmi văd mîinile verzi în penumbră. Toată camera-i verde ca o pergolă deasă. E ca și cum aș avea capul învăluit într-un laur preschimbat dintr-o dată în sticlă zgrunțuroasă.

Oreste Salomone a ieșit din mormînt pentru a veni azi la căpătîiul meu ?

A venit pe neașteptate, fără să mă prevină. De la ușa din stradă, a luat-o în sus pe scări, treaptă cu treaptă, călcînd peste inima mea pustie. A intrat cum intrasem și eu în cămăruța din Comina.

Ce-mi aduce ?

Îmi aruncă pe genunchi capul găurit al lui Alfredo Barbieri ?

E și mai scofilcit decît atunci, în micul pat de campanie. Ochii negri mai mari ca oricînd se hrănesc din slăbiciunea lui. Viziunea mea îl înverzește de parcă ar fi fost mort de patru zile.

Pentru ce a venit să mă-nspăimînte ?

Ce-i cu povara aceasta care-mi apasă pe picioarele reci ?

Șubă, caschetă, pantaloni și mănuși.

Mi le aduce aici infanteristul care tot nu` reușise să înghită dumaticatul de piine mestecată ?

Liniștește-te inimă. Lasă-mă să disting viii de morți.

Lasă-mă să recunosc vocea care într-o amiază de februarie îmi vorbea nu din fundul patului, ci din adîncul sacrificiului.

Vorbea încet. Vorbește încet și azi.

Au trecut nouă săptămîni sau nouă secole ?

Eroul ignoră prefacerile incendiare din lăuntrul meu. Dacă i-aș da să citească prima bandă de hîrtie sibilină, n-ar înțelege-o.

„O, sora mea, de ce m-ai dezagămit de două ori ?”

Se întoarce dintr-un binemeritat repaos. Se întoarce din convalescență. Capua i-a oferit tihnă și onoruri. Încă nu-i vindecăt. Tot mai simte-n stomac gheara angoasei de la Gonars. Ochii în orbitele înfundate sînt parcă uleioși și au o strălucire intensă ca și cum s-ar reflecta în ei tot drumul cerului incendiat de scînteile singelui. Și sînt însingurați, țintuiți între gene care nu clilesc. Sînt la fel de însingurați ca ochii prelungi ai martirilor înșiruiți pe aurul masiv al bazilicei din Ravenna. Restul este opac și pămîntiu.

Există acțiuni eroice care fac din eroul înmărmurit un prizonier pe veci.

Iată un vultur ce poartă legate de picioare un lanț și o bilă de plumb.

Nu știu de ce simt că este aproape oprinat de necesitatea de a se depăși.

Și îmi vine să plîng împreună cu el.

Și-l văd acolo, exilat pe pămînt, cu picioarele infipte în gheața încă nesemănată, cu toată disperarea ochilor săi de zburător concentrată asupra crestei Vulture.

„Mă-ntorc la Comina peste două, trei zile. Am trecut prin Veneția numai ca să te-mbrățișez.“

„Și ai să poți lupta din nou ?“

„Încă nu. Însă, între timp, am să conduc aerodromul. Dar tu ?“

În închipuirile mele el privește spre Vulture. Iar eu sînt la gurile fluviului, sînt cu trupul pe jumătate îngropat în nisipurile fluviului meu ; iar mama este și ea acolo, ghemuită, vîrîtă-n el de parcă ar vrea să prindă rădăcini, de parcă ar vrea să se împlinte adînc spre a putea îndura toată nefericirea neamului și pămîntului ei.

O, mamă, din ce neguri trebuie să renasc ?

Privirea-i fixă este fără răspuns. Fruntea ei înclinată e la fel de departe ca ultima zăpadă în formă de mamelă de pe vîrful Maiella.

Sînt sfîrșit de parcă aș avea iarăși capul găurit în două locuri, spînzurînd în gol de la bordul carlingei ce vibrează.

Știu că delirez și îmi domin delirul.

Mi-e sete. Sînt însetat și surescitat. Imaginea fluviului mă învinge, mă bagă la fund, curge deasupra mea.

Îi spun eroului întristat care poartă pe piept cerul glorios dintre Ljubljana și Gonars redus la o fișie îngustă de mătase albastră, îi spun : „Uneori mă simt atît de epuizat încît, ca și acum, nu mai nădăjduiesc să-mi recapăt puterea. Ochiu-i pierdut. Nu contează. Ajunge unul. Ciclopul e la mare preț într-o făurărie. Dar dacă aș rămîne invalid ? dacă urmele devastatoare lăsate de un supliciu așa de îndelungat ar fi ireparabile ? dacă aș fi tăiat în două, așa cum mi se părea că sînt ieri seară cînd scumpii mei călăi mă așezau la loc pe grătarul acesta de sîrmă ?

Spune-mi dacă noi mai putem trăi fără o rațiune istorică de a trăi. Oreste, spune-mi dacă noi mai putem continua să fim oameni fără a avea certitudinea că ora înălțării deasupra naturii omenеști se va întoarce."

Vorbele mi se frîng de palatul metalic. Mestec oțelul. Setea urlă în mine fără sunet. Imaginea fluviului îmi apare din nou, mă rostogolește, clocotește în jur.

„Gîrbov, îmbătrînit, frînt, orb, cu genunchii nesiguri, cu coatele înțepenite, iată-mă așteptînd nemișcat pe malul fluviului. Care e fluviul meu ?

Cel de care-ți vorbesc, Oreste, este fluviul etern.

Vîntul eroismului bate și deasupra invalizilor, bate și deasupra cioturilor umane, bate și deasupra învelișurilor neputincioase.

Am să-ți povestesc ceva măreț, ție, care trebuia să aduci în patrie trupu-mi jertfit.

Sîntem fără aripi. Există o glorie a înălțimilor și o glorie a adîncurilor. Există o moarte frumoasă și o moarte poate și mai frumoasă.

Povestea este adevărată, însă vreau s-o scot 'în afara timpului și în afara unor granițe precise.

Nu mai putem lupta ? Eu sînt un țăran din Pescara, tu ești un țăran din Vulture.

Un țăran fără nume sapă anevoie cu hîrlețul pămîntul sărac de pe malul fluviului. Țara lui e-n război. Țara e cotropită. Și el va semăna pentru ca foamea luptătorilor să fie potolită.

Îi vede pe ai lui trecînd prin vad în zori, căutînd să ajungă de cealaltă parte ca să se poată aduna, organiza și înarma în vederea rezistenței.

Sosesc urmăritorii. Sosesc cavaleri amenințători și-i cer țăranului să le arate vadul.

El se apleacă deasupra hîrlețului. Nu răspunde.

Îi poruncesc din nou.

El sapă glia. Nu scoate o vorbă.

Atunci îl iau, îi leagă mîinile la spate, îl împing de pe mal și îi spun : „Tu o să treci primul prin apă în fața noastră“.

Vadul e chiar acolo.

Intră în apă. Începe să-și îndoiaie genunchii pentru a arăta că apa crește. Apoi merge în genunchi pe fundul apei. Pe urmă se așază pe vine și dispăre. Rămîne scufundat. Lasă ca peste sacrificiul său tăcut, anonim, să curgă fluviul Patriei.“

De unde ne vine liniștea aceasta ?

Curge ca fluviul unde omul căzuse în genunchi.

Inima se calmează încet-încet.

Mîna camaradului e în mîna mea, sprijinită pe marginea patului.

„Ce-i cu toate aceste fișii de hîrtie ?“ întrebă, văzînd răspîndite pe pat foile sibiline.

„Îmi slujesc ca să-mi scriu rînd cu rînd visele din tenebre.“

Se miră ; și mirarea dă zîmbetului său o prospețime neașteptată.

„Și cum scrii ?“

„Așa.“

Iau tăblița și o așez puțin înclinată pe genunchii ușor ridicați. Iau o bandă albă, o întind și scriu pipăind-o ca atunci cînd am făcut prima încercare.

Ochii care l-au văzut pe Luigi Băilo muribund, întins pe pasarela dintre cele două rezervoare de aramă, iar din cascheta lui Alfredo Barbieri, prăbușit peste bord, pornind acea miraculoasă jerbă furată de vînt, îmi urmăresc mîna.

„Ține. Vezi dacă reușești să descifrezi ce-am scris.“

Eroul ia banda, se scoală, se apropie de fereastra închisă, încearcă să citească. Ezită.

Din care gropi, din care morminte ne vine această liniște ?

Sub profilul de vultur, mîinile îi tremură ușor.

Citește cu vocea voalată pe care o avusese și pe patul de campanie.

„Dar dacă există o moarte poate și mai frumoasă ?“

O, izbăvire, izbăvire,
te invoc în seara mea fără Hesperus, te invoc în noaptea mea fără Ursă, te invoc în dimineața mea fără Diană ; și tu încă nu mă dezlegi !

O, izbăvire, izbăvire,
Ție-ți consacru aceste benzi îmbibate cu sînge sărăcit și
lacrimi reci, Ție-ți consacru pupila ce nu mai vede și nici
nu vrea să vadă decît întunecata auroră pe care o face să se
trezească-n mine.

O, izbăvire, izbăvire,
îndepărtează de mine mila celui ce mă iubește și iubirea
celui ce mă compătimește, și muzica și reveriile și toată
această moliciune care nu valorează cît patul meu de paie.

O, izbăvire, izbăvire,
vino și dă-mi drumul, vino și întărește-mi rotulele genun-
chilor și coatele și încheieturile mîinilor, vino și toarnă-mi
la loc în sînge fierul și sarea, vino și redă-mi toată vechea
îndrăzneală : și aruncă-mă iarăși în luptă.

Vide cor meum

Prefață	5
POVESTIRILE PESCARIEI	15
Povestea Orsolei	16
Povestea Annei	60
Idolatrii	99
Eroul	110
Priveghiul	114
Contesa de Amalfi	122
Moartea ducelui d'Ofena	148
Podarul	159
Agonie	176
Sfârșitul Candiei	182
Făcătura	192
Banii de aur	207
Lada	213
Munglă	218
Războiul podului	225
Întoarcerea lui Turlendana	238
Beția lui Turlendana	247
Tămăduitorul	253
LEDA FĂRĂ LEBĂDĂ	263
NOCTURNĂ	315
Prima ofrandă	316
A doua ofrandă	360
A treia ofrandă	446

Lector : FLORIN CHIRÎTESCU
Tehnoredactor : ELENA POPESCU

Bun de tipar 12.63.1980. Coli tipar 32.

Comanda nr. 10
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”
Piața Scintei nr. 1, București,
Republica Socialistă România

EDITURA „UNIVERS“

